

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

A N U A R
XXI
2017 - 2018

Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte

ANDREI

*Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*

Editura Renașterea
Cluj-Napoca, 2019

EDITORIAL BOARD OF ANUAR

EDITORIAL OFFICE OF ANUAR: STR. EPISCOP NICOLAE IVAN, F.N.,
CLUJ-NAPOCA
PHONE: 0264-43.10.05

EDITOR-IN-CHIEF:

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu - Dean

ADVISORY BOARD:

Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al
Academiei Române

Prof. Univ. Dr. Konstantin Nikolakopoulos, München,
Germania

Prof. Univ. Dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Franța

Prof. Univ. Dr. Ștefan Munteanu, Paris, Franța

EXECUTIVE EDITOR:

Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța

EDITORIAL BOARD:

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă

Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb

Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon

Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia

Pr. Conf. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan

Pr. Lect. Dr. Cosmin Cosmuța

Dr. Dacian But-Căpușan

Pr. Cosmin-Vasile Trif

Pr. Dr. Nicolae-Dragoș Kerekes

© 2019. Toate drepturile rezervate
Reproducerea integrală sau parțială a textului
este interzisă și se pedepsește conform legii.

ISSN 2457-6719
ISSN-L 2457-6719

A N U A R

XXI

2017 – 2018

CUPRINS

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, <i>Editorial</i>	7
Pr. lect. dr. Cosmin Cosmuța, <i>La 85 de ani de la apariția primului Anuar al Învățămintului teologic ortodox clujean</i>	9

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

Ioan Chirilă, <i>Lumina dumnezeiască în teologia profeților mici</i>	11
Nicolae-Olimpiu Benea, <i>Perspective teologice ale Epistolei către Coloseni: eshatologia și etica</i>	37
Călin Mărginean, <i>Crearea omului (Fc 1, 26-28) în interpretarea rabinică și patristică</i>	45
John (Majed) Shama, <i>Man's goal is deification</i>	67

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

Alexandru Moraru, <i>Ioan Lupăș – cleric ortodox și istoric al Bisericii noastre – privire generală</i>	77
Ana Baci, <i>Contribuția tiparniței de la Mănăstirea Dealul la răspândirea credinței ortodoxe</i>	87
Alin Mihai Gherman, <i>Sfântul Mitropolit Varlaam – teologul</i>	93
Nicolae-Dragoș Kerekes, <i>Sânnicoară – studiu demografic</i>	107
Vasile Rojneac, <i>Sfântul Ierarh Spiridon al Trinitundeii - apărător al dogmelor Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325)</i>	131
Dacian Dumitru Șanta, <i>Preotul lăpușean - model de slujire - în a doua jumătate a secolului al XIX-lea</i>	143
Culai Enache, <i>Românii și suedezi până la înființarea Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord (2008)</i>	161

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

Valer Bel, <i>Restaurarea omului în Ziua Domnului; duminica a 27-a după Rusalii; ev. Luca 13, 10-17</i>	181
Dacian But-Căpușan, <i>Documentare, note și comentarii despre protestantism în periodicele Bisericii Ortodoxe Române</i>	187

Simeon Pinteă, <i>Caracterul trinitar și dimensiunea hristologică a economiei mântuirii</i>	203
Iuliu-Marius Morariu, <i>Mystagogy and its relevance for Myrrha Lot-Borodine's taught</i>	215

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

Teofil Tia, Ovidiu Feldiorean, <i>Consiliere educațională și psihoterapie religioasă pastorală în penitenciare. Repere structurale de abordare și intervenție recuperativă</i> -	223
Marcel Gh. Muntean, <i>Jertfirea lui Isaac - de la cuvânt la icoană</i>	249
Marius Dan Ghenescu, <i>România, Grădina Maicii Domnului</i>	261
Daniel Mocanu, <i>Rolul misionar al muzicii bisericești</i>	269
Ovidiu Ciprian Marțiș, <i>Priceasna: instrument pastoral-misionar al cultului bisericesc</i>	285

V. RECENZII

Dacian But-Căpușan, † Dr. Irineu Popa, <i>Mitropolitul Olteniei - Ca toate să fie iarăși reunite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2014, 1200 p.</i>	307
Vasile Rojneac, <i>Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța, Părintele Alexandru Moraru – Profesor și Istoric, Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului † Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2018, 306 p. + 11 p. cu ilustrații</i>	312

VI. CRONICA FACULTĂȚII

<i>Documentar întocmit de</i>	
Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan.....	319

EDITORIAL

Salutăm cu multă bucurie și satisfacție academică apariția numărului XXI al Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, care cuprinde activitatea facultății în perioada 2017-2018, activitate concretizată prin publicarea studiilor, articolelor și recenziilor profesorilor și doctoranzilor, încadrate pe cele patru culoare de cercetare științifică: Teologie biblică, istorică, sistematică și practică, apoi, și prin redarea succintă a celor mai importante momente culturale, artistice și științifice organizate în facultatea noastră în perioada amintită.

Este momentul, ca la apariția acestui nou număr al Anuarului, să remarcăm implicarea PC Pr. Lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, cel cărui i s-a încredințat coordonarea lui în calitate de editor executiv.

Îi urăm părintelui Cosmin Cosmuța mult succes în această misiune nobilă la care s-a angajat și îl asigurăm de întreaga noastră susținere și colaborare.

Această calitate a fost deținută până acum de PC Pr. Prof. univ. dr. Alexandru Moraru. Îi mulțumim cu aleasă recunoștință pentru grija deosebită ce a acordat-o Anuarului Facultății noastre, de la reînființarea Institutului Teologic Universitar, din toamna anului 1990, devenit Facultate de Teologie Ortodoxă în Universitatea „Babeș-Bolyai” din toamna anului 1992, și până la apariția numărului XXI, coordonată de Părintele Cosmin Cosmuța, ucenicul și urmașul său în predarea Istoriei Bisericii Ortodoxe Române. Părintele Profesor Alexandru Moraru, istoric de prestigiu al Bisericii noastre și al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a gândit structura de conținut a Anuarului potrivit metodologiei istorice, specifică acestui gen de publicații și s-a îngrijit cu multă pasiune ca fiecare număr al Anuarului să reflecte obiectiv activitatea facultății pe diferite paliere. Odată cu recunoștința noastră, îl asigurăm pe PC Pr. Prof. univ. dr. Alexandru Moraru de întreaga noastră considerație și prețuire și așteptăm de la Preacucernicia sa și pe mai departe o implicare la fel de constructivă și eficientă.

Studiile, articolele și recenziile publicate în acest număr sunt semnate de profesorii facultății, între care îmi face o deosebită plăcere să îi amintesc pe PC Pr. Prof. univ. dr. Ioan Chirilă, PC Arhid. Asist. univ. dr. Olimpiu

Benea, PC Pr. Prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Lect. univ. dr. Ana Baci, PC Pr. Prof. univ. dr. Valer Bel, PC Arhim. Prof. univ. dr. Teofil Tia, Prof. univ. dr. Marcel Muntean, Lect. univ. dr. Marius Ghenescu, PC Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu, precum și cercetători, doctoranzi și alți colaboratori ai facultății noastre.

Menționăm că Anuarul apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, căruia îi mulțumim cu filială recunoștință.

Nădăjduim că apariția acestui nou număr al Anuarului se va adăuga la zestrea științifică a facultății, iar cititorii vor găsi o lectură agreabilă, constructivă și informativă pe măsura prestigiului de care se bucură.

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

LA 85 DE ANI DE LA APARIȚIA PRIMULUI ANUAR AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI TEOLOGIC ORTODOX CLUJEAN

În urmă cu 85 de ani, conducerea Academiei Teologice din Cluj depunea eforturi deosebite pentru a scoate de sub tipar un prim număr al *Anuarului* acestei instituții. Erau cuprinse acolo datele referitoare la primii 10 ani de activitate didactică din teologia ortodoxă clujeană, respectiv din anii 1924-1934. De bună seamă, cei implicați în acest demers l-au făcut cu nădejdea că nu va fi singular, că nu se va opri acolo, ci că el va fi continuat și în anii următori. Într-adevăr, *Anuarul* a apărut până în 1940, dar din acest an, în condițiile desfășurării celui de Al Doilea Război Mondial și ale cedării părții de nord-vest a Transilvaniei ca urmare a dictatului de la Viena, publicația nu a mai putut să vadă lumina tiparului.

Deși Academia Teologică din Cluj și-a continuat activitatea – e adevărat că în condiții deosebit de grele – în anii războiului nu a mai fost posibilă publicarea unei lucrări de acest fel. Sfârșitul conflagrației nu a adus nici el liniștea dorită, căci au urmat, după cum se știe, ani tulburi, în care un nou regim – cel comunist – sprijinit pe armatele sovietice aflate în țară, a căutat și a reușit să acapareze puterea în România postbelică. În 1948 se părea că învățământul teologic clujean ar putea avea un viitor, căci Academia devenise un Institut care avea dreptul de a acorda chiar titlul de licențiat în Teologie. Din păcate, bucuria a fost de scurtă durată. În 1952 Institutul Teologic de la Cluj era desființat de autorități fără explicații și fără drept de apel. Rămânea în seama generațiilor viitoare să încerce să reînvie teologia de nivel universitar, atunci când vremurile aveau să permită acest lucru.

Momentul așteptat a venit în 1990 când, ca urmare a căderii regimului comunist, a fost reînființat Institutul Teologic Ortodox, de data aceasta din Cluj-Napoca. Doi ani mai târziu Institutul devenea Facultate de Teologie Ortodoxă, integrată în Universitatea „Babeș-Bolyai”. Greutățile inerente oricărui început, atât de ordin financiar cât și organizatoric, au făcut ca reluarea apariției *Anuarului* să nu poată fi făcută înainte de 1998. În acest s-a făcut un efort pentru publicarea a patru numere pentru anii anteriori, după

cum urmează: 1990-1992 (perioada Institutului Teologic), urmând apoi perioada Facultății de Teologie 1992-1994, 1994-1996, 1996-1998. *Anuarul* a continuat să apară pentru perioade de câte doi ani până în anul 2004, când a intrat într-un ritm anual, astfel încât s-a ajuns în acest moment la numărul XXI pentru anul universitar 2017-2018.

Credem că este momentul potrivit, cu acest prilej, să exprimăm călduroasele noastre mulțumiri și aprecieri pentru toate eforturile depuse la redactarea *Anuarului*, Părintelui Profesor Alexandru Moraru, care a îndeplinit până în acest moment (inclusiv la pregătirea prezentului număr) funcția de editor executiv. Nădăjduim că ne va sta și în continuare alături cu sfatul bun, izvorât din bogata experiență acumulată de-a lungul anilor de activitate.

Importanța publicației noastre este dată de cele două direcții principale: pe de o parte studii de specialitate semnate de cadrele didactice ale Facultății, dar și de valoroși colaboratori din afară, abordând teme din diferitele ramuri ale Teologiei (Biblică, Istorică, Sistematică și Practică) sau teme de interes major din domeniul culturii, ecumenismului, capitole precum miscelanea și recenzii, iar pe de altă parte, prin secțiunea de activitate a cadrelor didactice se realizează o valoroasă colecție de informații care constituie un veritabil istoric al instituției.

Având deja în urmă 20 de numere ale *Anuarului*, nădăjduim că și de acum încolo publicația noastră va reuși să mențină același curs și să ofere celor interesați materiale la fel de interesante și de valoroase, consemnând totodată informațiile care an de an se constituie într-o colecție istorică a învățământului teologic universitar ortodox clujean.

PR. LECT. DR. COSMIN COSMUȚA

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

LUMINA DUMNEZEIASCĂ ÎN TEOLOGIA PROFETILOR MICI

IOAN CHIRILĂ

Abstract:

The day of lord was a well known concept among the israelites. its occurence and manifestation were known elements. this until prophet amos came and redefined the concept of the day of lord confering it totally new insights and theological dimensions which proved that the israelites have had an opposed opinion, a wrong one. the prophets that spoke about the day of lord presented its deep implications regarding israel disobedience and false conviction that they will be saved during that day. on the contrary the day of lord will manifest as a dark not bright, cold and terrifying day for those who thought that they were pure and in no need for change. the pessimistic view regarding the day of lord is a trademark for prophets like amos, zephaniah or zechariah in order to convince the israelites to repence. the prophets shifted the military-orientated view in which the israelites saw the day of lord coming towards an individual perspective.

Keywords: *The day of Lord, light, darkness, prophets, ethnic-centred vision, eschatology, the glory of Lord, military-orientated eschatology.*

Introducere

Eshatologia a fost o temă care a acompaniat sistemele religioase încă de la dezvoltarea și sistematizarea lor. Fiecare credință sau mitologie avea un capitol dedicat finalului istoriei, unde fie se producea o restaurare generală a binelui, fie lumea urma să cadă într-un haos abisal consumată de întuneric. Acest capitol al „sfârșitului lumii” și a întregii narațiuni conturate în jurul lui reprezenta într-o bună măsură codul de conduită pentru oamenii

respectivi; convinși că acțiunile lor fie cad sub incidența unui destin predestinat, fie există șansa ca prin acțiunile din viață să acceseze un loc plăcut în cealaltă. Fie că era așteptată sau nu, ziua sfârșitului era prezentă deja în viața celor ce credeau prin faptul că ideea respectivă avea un oarecare impact asupra comportamentului oamenilor.

Poporul iudeu avea noțiuni referitoare la eshaton, conceptul prin care se raportau la acesta era „Ziua Domnului”. Această Zi era văzută într-un mod triumfal; o zi în care toate popoarele vor fi aduse în fața lui Israel și puse la picioarele acestuia. Sfârșitul urma să aducă gloria istorică pentru poporul ales, așadar Ziua Domnului era un eveniment așteptat care urma să-i confere lui Israel supremația militară și politică asupra tuturor popoarelor. Andre Scrima în *Comentariu integral la Evanghelia după Ioan* analizează cererea apostolului Filip adresată lui Hristos de a li-l arăta pe Tatăl (In 14, 8) printr-o trimitere veterotestamentară legată de concepția eshatologică iudaică. Astfel Cererea lui se înscrie în acea așteptare a Tatălui, ce caracterizează din vechime poporul lui Israel. Scopul istoriei sfinte și al poporului ales este vederea Tatălui, revelația totală, ultimă, acea răsturnare existențială pe care iudeii o așteaptă cu frică și cutremur, dar și cu o curiozitate ascunsă și cu un sentiment de tainică mândrie și superioritate, de vreme ce această revelare a Tatălui era, în concepția lor, temeiul viitoareii înstăpâniri a poporului lui Israel peste toate popoarele, eveniment pe care doreau să îl grăbească. Dar această idee despre Ziua Domnului va fi atacată de unii profeți, care vor vorbi despre un cu totul alt înțeles al venirii Domnului și luminii care Îl va acompaña.

Alături de o serie de teme teologice relevante, regăsim la profeții mici pe cea a Zilei Domnului și a luminii care o înconjoară sau pe care o presupune. Începând cu profetul Amos și continuând cu Zaharia și Sofonie, ideea eshatologică a Zilei Domnului a fost prezentată de aceștia înaintea poporului ales într-o manieră care contravenea celei înrădăcinată în mentalul colectiv. Amos va fi cel ce va produce o schimbare la nivel conceptual cu privire la adevărata semnificație eshatologică a Zilei Domnului înaintea poporului. Dacă până atunci, iudeii asociau Ziua Domnului cu o zi luminoasă în care YHWH va interveni din punct de vedere militar pentru a-i zdrobi pe dușmanii lui Israel, Amos vine să anuleze egalul între dușmanii lui Israel și dușmanii lui Dumnezeu. Ziua Domnului nu va fi una triumfală, luminoasă ci una a întunericii, deoarece Israel va fi judecat pentru necredința și ignoranța sa[□]. Tonul lui Amos și a celor ce-i urmează linia de profetire a Zilei Domnului este unul pesimist, sumbru, având scopul de a-l determina pe Israel, ca prin imaginile de întuneric, de înstăpânire a frigului și a umbrelor să se întoarcă la Domnul în vederea ispășirii care era încă posibilă. Cu alte cuvinte profeții au atacat complacerea lui Israel care considera că simpla apartenență la o

etnie garantează mântuirea și slava revărsată de Domnul. Odată cu demonstarea acestei idei, profeții vin și să elimine caracterul militar al așteptării Domnului, pentru că evreii credeau că Domnul va veni biruitor într-o anumită luptă importantă pentru Israel, și atunci își va arăta slava și strălucirea, luând partea poporului său și nimicindu-i toți inamicii.

Osea 6, 5

„Pentru aceasta i-am prăbușit prin cuvântul profeților, i-am ucis prin graiul gurii Mele, iar judecata Mea s-a înălțat ca *soarele*.” (Os 6,5)

Textul din Os 6, 5 este concluzia versetului anterior (v. 4) în care răbdarea lui Dumnezeu este încercată de starea de păcătoșenie și de necredință a poporului: „Ce să mă fac cu tine, Efraime? Ce să mă fac cu tine, Iudo?” De aici referința la „i-am prăbușit”. Răspunsul la aceste întrebări retorice, care frizează frustrarea din partea Domnului a venit prin pedepsele vestite de profeți; misiunea profetică este văzută ca fiind vestitoare a unor vești negative¹. Profetul Osea surprinde în versetul 4, prin repetiția întrebării retorice un amănunt specific gândirii sale, sau mai bine zis dualității gândirii sale, și anume ce va alege Domnul să facă: milă sau dreptate? Dumnezeu alege în final mila, dar prin exercitarea dreptății pe parcurs. Munca profeților este în Os 6, 5 aceea de a aduce vești despre nenorociri iminente. Un text paralel avem în Is 11, 5, unde profetul spune: „El va judeca pricina celui smerit și-i va mostra pe umiliții pământului și va lovi pământul cu cuvântul gurii Sale cu suflarea buzelor Sale îl va nimici pe cel fără de Dumnezeu”.

Menționarea „profeților” de către Osea arată că el se consideră succesor al lucrării profetice anterioare și recunoaște deplin autenticitatea și legitimitatea profeților anteriori. Domnul îi ucide prin graiul gurii Sale; această parte din text vine să accentueze efectul produs de veștile nenorocirii pe care le aduc profeții. Este un antropomorfism des uzitat în scrierile profetice, unde Domnul comandă prin cuvântul gurii Sale. Aceasta trebuie

¹ Ziua Domnului a fost un concept dezvoltat în discursul profeților care făcea trimitere la timpurile eshatologice când Dumnezeu își va face cunoscută judecata Sa. Atunci Domnul va răsplăti pe cei virtuțoși și-i va pedepsi pe cei nelegiuți. Toate elemente care țin de această zi eshatologică converg înspre ideea că Dumnezeu va veni în persoană, se va arăta înaintea tuturor și-și va manifesta dreptatea. Orice venire a Domnului va fi precedată de manifestarea vizibilă a slavei Sale în care lumina Sa dumnezeiască se va revărsa asupra întregii lumi. Despre această dimensiune strălucitoare a venirii Domnului nu s-a îndoit niciun profet. Însă de această lumină nu aveau cum să se bucure cei păcătoși din poporul ales. Triumful lui Dumnezeu nu avea cum să fie și triumful lor. Dreptatea lui Dumnezeu avea să-i vadăască și să-i înlăture de la El în așa fel încât aceștia să nu aibă părtaşie la slava strălucirii dumnezeiești. Cei păcătoși nu vor putea suporta lumina slavei și din acest motiv ei se vor ascunde de la fața Domnului. Vezi Pr. Petre SEMEN „Sensul expresiei Iom-Iahve (Ziua Domnului) la profeții Vechiului Testament”, în: *Studii Teologice* XXX (1978) 1-2, pp. 149-161. A se consulta și Vasile ADRIAN, „Ziua Domnului. Comentariu la Ioil 2,11 și Amos 5,18”, în: *Theologia Pontica* 2-4 (2014), pp. 189-203.

înțeles ca o imagine de personificare care vrea să spună că prin puterea Sa Domnul îi ucide pe cei din popor care fac fărădelegi². Profetii nu s-au sfîit în fața poporului să-l condamne sau să-l mustre vehement și să anunțe calamități pe care le vor atrage aceștia prin persistența lor în starea de păcat. Orice astfel de calamitate era văzută ca o pedeapsă dată de Domnul pentru ignoranța poporului în a-L asculta.

Judecata Domnului care se înalță „ca soarele” este una care se va răsfrînge peste toți, și la rîndul lor toți o vor vedea și-i vor fi martori. Se remarcă inevitabilitatea și universalitatea judecății divine care va sta deasupra Israelului. Tot Israelul se va teme de aceasta și va realiza în momentul respectiv că nu există cale de scăpare în acea zi, pentru că până atunci fuseseră avertizați prin profeti și calamități, dar în acea Zi judecata se va înalța și va guverna cosmosul pentru că va fi Ziua Domnului. Faptul că judecata se înalță îi trădează caracterul implacabil, ea va veni și va rămâne deasupra Israelului și toată ignoranța din el nu va putea să nu se cutremure în fața judecății înălțate pe cer. „Ca soarele” putem aborda într-o primă fază o perspectivă literară minimalistă în care așa cum soarele se înalță pe cer și rămâne acolo este văzut de toți și razele sale se răsfrîng asupra tuturor, așa și judecata lui Yahwe va rămâne să fie văzută și să-i influențeze pe toți³. Judecata lui Yahwe este una fermă, de neclintit, asemenea luminii soarelui înălțat pe cer (versetul 5b) și este pusă de Osea în contrast cu atitudinea șovăielnică și nestatornică a lui Israel, „precum roua timpurie ce se duce” (versetul 4b)⁴.

Verbele din Os 6, 5 sunt la timpul trecut, de aceea unii interpreți nu văd în acest text o corelație directă cu judecata din Ziua Domnului (deși o poate anticipa sau poate servi ca un posibil model pentru desfășurarea evenimentelor în acel context), ci mai degrabă observă accentul pus de rechi-zitoriul făcut de profeti împotriva lui Israel. Dat fiind faptul că textul e la

² Vezi Douglas STUARD, *Hosea-Jonah*, coll. *Word Biblical Commentary* 31, Word, Incorporated, Dallas, 2002, p. 109.

³ David A. HUBBARD, *Hosea: An Introduction and Commentary*, coll. *Tyndale Old Testament Commentaries* 24, Inter-Varsity Press, Nottingham, 1989, p. 136.

⁴ Imaginea soarelui în literatura profetică nu era restrânsă strict la astrul celest cu care identificăm noi astăzi acest cuvânt. Termenul se înscrie într-o bogată familie lexicală a luminii, luminozității sau strălucirii. *New International Version Bible* traduce: „judecățile mele strălucesc asemenea fulgerului asupra ta”. Ideea fulgerului luminos a fost preferată pentru conotația sa mai agresivă decât cea a soarelui. Fulgerul strălucitor este un motiv recurent în tabloul profetic al judecății Domnului. Având ambele texte în minte putem furniza o posibilă interpretare care să folosească ambele izvoare în explicarea imaginii judecății. Astfel că, la Ziua Domnului, judecata Sa se va înalța ca soarele (ea va străluci pe cer pentru a fi văzută de toată lumea) și se va concretiza prin fulgere strălucitoare coborâte din înălțimi. Jocul de lumini va face ca niciun păcat să poată rămâne în ascuns, nu va fi nicio fărădelege a lui Israel care nu se va vădi pentru că singuri au călcat legământul. Domnul nu îi va pedepsi din cruzime sau cinism, ci în virtutea respectării legământului și a iubirii Sale care are în vedere îndreptarea prin pedeapsă.

timpul trecut, judecata Domnului a fost făcută, însă Israel nu a fost pedepsit prin foamete sau războaie, ci doar se emite un decret verbal prin care i se face cunoscută starea de „vinovat”. În acest context „soarele” ar însemna doar lumină și textul s-ar traduce: „Lumina merge înaintea judecăților Tale”, adică profeții care merg și vestesc nenorociri și calamități sunt purtători de lumină, ei sunt lumina de dinaintea judecății (și aici transpare limpede trimiterea la Ziua Domnului ca zi de judecată învăluită în lumină) pentru că atrag atenția lui Israel asupra stării sale și-i deschid perspectiva îndreptării. Domnul își trimite prin profeți lumina adevărului pentru a oferi ocazii (manifestate întâi sub formă verbală prin atenționarea profeților, care unori pot fi interpretate ca nenorociri sau adevărate hecatombe) de îndreptare, pentru ca la judecata din Ziua Sa să existe posibilitatea ispășirii. „Judecata lui Dumnezeu este ca lumina care pune în evidență tenebrele, ea simbolizează mântuirea și este vestită aici sub două aspect: Ivirea zorilor și ploile dătătoare de rod...”⁵. Atunci când Ziua Domnului este prezentată ca fiind învăluită de lumină strălucitoare, și nu o Zi a înstăpânirii întunericului (Am 8, 9) atunci ea este o zi a mântuirii. Când verdictul Domnului este favorabil și se înstăpânește iertarea și comuniunea, atunci este lumină, Domnul vine înconjurat de lumină. Înălțarea ca soarele poate fi asociată cu ziua Învierii, în care lumina înălțată peste toți risipește întunericul în care sunt ținute cei morți.

Perspectiva patristică asupra textului din Os 6, 4 pune accentul pe dorința Domnului de a-i ierta și întoarce pe cei care greșesc. Sfântul Chiril spune că Dumnezeu nu este într-o stare de disperare în care nu mai suportă neascultarea poporului, ci mai drăgrabă reproșul Domnului are de a face cu comportamentul irațional al poporului. Oarecum Dumnezeu îi întreabă care este motivul pentru care iasă din porunca Legii, deși au la dispoziție absolut toate mijloacele de vindecare de pe urma îndeplinirii ei. E ca și cum le-ar spune că a folosit în relația cu ei toate mijloacele sprijinirii și milei în favoarea lor, ce să facă mai mult pentru a-i convinge? Domnul este dezamăgit mai mult de faptul că poporul nu vrea să acceseze bunătatea și iubirea Lui infinită care vine în mod gratuit, ci este refuzată dintr-o ignoranță complet irațională⁶.

Am ales și prezentarea perspectivei patristice din Os 6, 4 pentru a face trecerea mai inteligibilă la versetul 5. Ceea ce observăm însă la Sfântul Chiril al Alexandriei este că analizează varianta de text în care traducerea schimbă sensul versetului, iar profeții sunt victimele, nu mesageri ai catastrofelor: „De aceea i-am lovit pe profeții tăi, I-am ucis prin cuvântul gurii

⁵ Raymond BROWN et al., *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. IV, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010, p. 42.

⁶ Ioan CHIRILĂ, *Cartea profetului Osea. Breviarum al gnoseologiei Vechiului Testament*, Limes, Cluj-Napoca, 1999, p. 158.

Mele”. Schimbarea de paradigmă trimite la ideea profeților falși, responsabili pentru rătăcirea poporului. Interpretarea Sfântului Chiril mergând pe referința la profeții lui Baal uciși de Ilie la torentul Chișon după confruntarea de pe Muntele Carmel (3 Rg 18, 40). Profeții lui Baal sau profeții rușinii erau responsabili, în acel context, de o foamete prelungită cauzată de o secetă anunțată de profetul Ilie, ca urmare a apostaziei poporului. Ca urmare, Domnul alege să-i ucidă pe profeții mincinoși pentru ca poporul să poată renunța la apostazie, să creadă din nou în El și pe cale de consecință să se reia ploile. Astfel uciderea profeților este un act de iubire care se încadrează în pronia divină⁷.

Referitor la Os 6, 5b, Sfântul Chiril vede hristologia din spatele textului. Lumina sau soarele care se înalță înaintea judecării Domnului este Mântuitorul Hristos, care dă mărtuire exact despre această calitate a Lui, de lumină și de purtător al cuvintelor Tatălui: „Pentru că Eu nu de la mine am grăit, ci de la Tatăl, Cel ce M-a trimis, El Mi-a poruncit ce să spun și ce să grăiesc” (In 12, 49). Scopul venirii Mântuitorului ca lumină înaintea judecării Tatălui este acela ca până la Ziua Domnului, Israel să nu îl mai vadă pe Dumnezeu prin tipuri și umbre⁸. Hristos îndepărtează înțelesurile tainice ale Legii și face cunoscută adevărata lege în care vrea Tatăl să ne găsească, în iubire; atunci nu ne vom rușina înaintea strălucirii luminii Sale și judecata va fi o binecuvântare.

Amos 5, 18-20

Inițial evreii considerau că în această zi, Domnul va pedepsi neamurile și pe cei care sub diferite forme unelteau împotriva ierusalimitenilor. Pedepsa venea ca o urmare firească a faptelor lor. Însă, dreptatea Domnului nu avea să-i ocolească pe cei care deși făceau parte din poporul ales se purtau ca niște potrivnici ai lui Dumnezeu. Din acest motiv, profetul Amos îi avertizează pe conaționali săi că în această zi, Domnul va face dreptate și în mijlocul poporului Său. Atunci el nu va ține seamă de apartenența cuiva la un neam anume, ci îi va judeca pe toți indiferent că fac parte din poporul Său sau dintre neamuri. Aceasta este rațiunea care-l determină pe profet să-i conștientizeze pe ai săi că: „Vai de cei ce doresc ziua Domnului! Ce se va întâmpla cu voi? Ziua Domnului este zi de întuneric și nu de lumină! Veți fi ca un om care fuge din fața leului și dă peste un urs, și ca unul care intră în casă și se reazemă cu mâna de un perete și îl mușcă șarpele. Nu va fi oare ziua Domnului întuneric și nu lumină, beznă și nu strălucire?” (Am 5,18-20).

⁷ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, coll. *The Fathers of the Church* 115, trad. Robert C. Hill, The Catholic University Of America Press, Washington, 2007, p. 141.

⁸ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 142.

Astfel, Ziua Domnului nu va fi pentru poporul ales un moment al unei victorii strălucitoare. Ea va fi marcată mai întâi de întuneric. Întunericul este în această situație un simbol al judecății pe care Domnul o va săvârși în lume⁹. Nimeni nu va putea fugi de judecata lui Dumnezeu, fiindcă, așa cum mărturisește profetul Amos, un rău și mai mare îl va cuprinde pentru că nu are tăria de a asuma verdictul dumnezeisc. „Iluziile populare în legătură cu această zi, afirmă pr. Mircea Basarab, sunt spulberate de de Amos, precizând că ziua aceea va fi întuneric, adică nenorocire. Lumina și întunericul servesc aici drept imagini prin care Amos desemnează mântuirea și condamnarea, fericirea și nenorocirea. Întunericul, obscuritatea este caracteristică împărăției morților (Ps 88,13; Iov 10,21), el simbolizează în mod clar, pentru ascultătorii profetului, nimicirea prin judecată, iar lumina este asociată cu mântuirea, pacea și bunăstarea¹⁰. Ideea sugerată de imaginea întunericului este subliniată în mod evident prin comparațiile din versetul 19. Israelul este comparat cu un om care se pregătește de primejdie, în fața unei nenorociri, din care nu există scăpare”¹¹.

Putem observa faptul că părintele Mircea Basarab așează în antiteză cele două elemente care caracterizează ziua Domnului: întunericul și lumina. Primul dintre acestea marchează dezastrul și nimicirea, cauzată de păcat și de depărtarea omului de Dumnezeu, iar cel de-al doilea indică mântuirea sufletească, izbăvirea din orice nenorocire, biruința celor virtuoși asupra răului, dobândirea păcii dumnezeiești și desfătarea sufletească în mijlocul luminii slavei pe care Dumnezeu o revarsă asupra celor credincioși Lui.

Cu toate că orice arătare a Domnului este însoțită de strălucire și de lumină, cei păcătoși nu vor căuta lumina feței dumnezeiești. Aceștia se vor ascunde de Domnul și vor încerca să-și găsească sălaș undeva departe de lumina Domnului. Dar această îndepărtare de Dumnezeu nu-i face decât să se cufunde într-un întuneric și mai profund, deoarece ei caută întunericul nu lumina. O astfel de persoană, afirmă Sfântul Teodoret al Cirului, vede în ziua Domnului numai întuneric, nicidecum lumină sau măcar o rază de lumină. Ei se vor cufunda într-un întuneric adânc, pedepsindu-se pentru faptele lor care nu au fost săvârșite la lumină, ci în umbră și în întuneric¹².

Pentru a ilustra modul în care va fi receptat acest întuneric din Ziua Domnului și pentru a sublinia faptul că nimeni nu va putea să găsească scă-

⁹ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 142.

¹⁰ Pr. P. SEMEN „Sensul expresiei Iom-Iahve”, p. 152.

¹¹ În opiniile unor exegeți, întunericul la care face referire profetul Amos, poate fi înțeles și dintr-o perspectivă literală. Acesta dimensiune va fi dezvoltată ulterior de către profetul Ioel (1, 15; 2,1; 3,4; 5,15). William R. HARPER, *A critical and exegetical commentary on Amos and Hosea*, C. Scribner's Sons, New York, 1905, p. 132.

¹² MIRCEA BASARAB, „Cartea profetului Amos. Introducere, traducere și comentariu,” (teză de doctorat), în: *Studii Teologice XXXI* 5-10 (1979) 5-10, p. 487.

pare în acele vremuri, profetul folosește două exemple: primul dintre acestea redă imaginea unui om care fuge de un leu pentru a scăpa și ajunge să fie pradă unui urs și cel de-al doilea prezintă pe un om care își caută scăpare în propria sa casă, dar care este mușcat de șarpe atunci când se reazemă de un perete pentru a se odihni din fuga sa. Cu alte cuvinte, nimeni din Israel nu va putea scăpa de mânia feței lui Dumnezeu, dacă a săvârșit fapte reprobabile și s-a împotrivit Domnului prin comportamentul său neadecvat față de Lege¹³.

Aceste parabole ilustrative scot în evidență faptul că întunericul și lumina pe care le aduce în discuție profetul nu sunt imagini ale păcatului și ale virtuții, ci sunt niște realități ce exprimă, pe de-o parte dezastrul, iar pe cealaltă siguranța, limpezimea și izbăvirea. Lumina pe care o așteptau, este pentru israeliții nelegiuți un întuneric asemănător cu cel experiat de egipteni în timpul celor 10 plăgi abătute asupra lor, datorită înversunării lui Faraon și a asupririi nejustificate a poporului (Ieș 10,21-29). În felul acesta, profetul spulberă credința potrivit căreia, Israelul este oricum mântuit, indiferent cât de nelegiuit ar fi acesta¹⁴. (Hubbard, *Joel and Amos*, 191).

Amos 8, 9

„Iar în ziua aceea, zice Domnul Dumnezeu, voi apune soarele în miezul zilei și voi întuneca pământul în zi *luminoasă*”.

„În ziua aceea” este o trimitere clară la Ziua Domnului, ziua judecății Sale; timpurile eshatologice ale venirii lui Yahwe într-o judecată a poporului. Ziua respectivă este prezentată ca fiind una în care întunericul va domina (el mai prezintă această perspectivă în Am 5, 18-20). Imaginea descrisă de el aici se potrivește cu fenomenul eclipsei. Amos a fost profet între 760-755 î.Hr., iar de-a lungul vieții sale a putut fi martor a două astfel de fenomene: unul în 9 februarie 784, iar celălalt în 15 iunie 763 î. Hr. Idei oarecum similare se pot regăsi în analogii cu privire la Ziua Domnului, în care Yahwe era prezentat ca venind acompaniat de nori și fum care acoperă soarele (Am 4, 14; Ioil 2, 20-31). Este posibil ca splendoarea sau impactul vizual al eclipsei să-l fi determinat pe Amos să asocieze Ziua Domnului cu grandoarea unui astfel de fenomen natural¹⁵.

Prin „voi întuneca pământul”, profetul atestă puterea incontestabilă a Domnului peste forțele naturii. Suveranitatea lui Yahwe se manifestă asu-

¹³ THEODORET OF CYR, *Commentary on Amos*, coll. *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament* 14, InterVarsity Press, Downers Grove, 2003, pp. 18-20.

¹⁴ Billy K. SMITH și Frank S. PAGE, *Amos, Obadiah, Jonah*, coll. *The New American Commentary* 19B, Broadman & Holman Publishers, Nashville, 2001, p. 110.

¹⁵ David A. HUBBARD, *Joel and Amos: An Introduction and Commentary*, coll. *Tyndale Old Testament Commentaries* 25, InterVarsity Press, Nottingham, 1989, p. 191.

pra orînduirii naturale. Aceste consemnări ale profetului vor avea ecou în Evanghelii: „Și vor fi semne în soare, în lună și-n stele, iar pe pământ spaimă întru neamuri și nedumerire din pricina vuietului mării și-al valurilor” (Mc 15, 33). Ziua luminoasă se poate referi și la prosperitatea regatului israelit într-o perioadă de aur. Oricâtă stabilitate politică ar exista, oricâți dușmani ar fi răpuși și transformați în vasali, neascultarea de cuvântul Domnului va atrage după sine ruina unor astfel de zile luminoase pentru Israel. Ele vor începe să se întunece dintr-o dată fără a putea reseta cursul dezastruos al evenimentelor ce vor urma. Eclipsa va acoperi faptele istorice aparent laudabile ale poporului dacă acestea nu au fost în conjuncție cu cuvântul Domnului, lumina îi va părăsi pe cei încrezători până atunci, iar întunericul natural va fi în „armonie” cu întunericul credinței poporului.

Amos 8, 9 este parte a secțiunii 8, 7-14 intitulată de Guenther „monologul Domnului în Ziua judecății”¹⁶. Eclipsa ca judecată va fi un fenomen la care întreaga creație va fi martoră și poate face trimitere la plaga întunericului adusă asupra Egiptului, când Domnul îi poruncește lui Moise: „Întinde mâna ta spre cer și se va face întuneric în pământul Egiptului, încât să-l pipăi cu mâna” (Is 10, 21). Ziua Domnului în întuneric să suprimă lumina pentru a întâmpina neascultarea perpetuă a poporului. Din moment ce în cadrul legământului sinaitic, cerul și pământul au fost martori acești doi „co-judecători” vor da mărturie în Ziua Domnului împotriva lui Israel (Dt 28, 20-29). Profetul Amos a trecut la o fază în care cuvintele Domnului nici măcar nu mai au caracter de avertizare, odată cu eclipsa tot ce se va găsi după ea va fi ruină și pulbere. Rugăciunile nu mai sunt ascultate căci avertismentele fuseseră neglijate, iar acum cerul și pământul concură la desfășurarea procesului (prin analogia cu imaginea eclipsei).

Profeția nu are în vedere, nici conform Sfântului Chiril o eclipsă naturală, ci ea se referă la dezaastrele cauzate de război care se vor abate asupra locuitorilor Samariei. Războiul vine asupra lor asemenea întunericului care anulează lumina vieții lor de dinainte de disperare. Eclipsa completă („voi întuneca pământul”) spune Sfântul Chiril este umbrirea totală a speranței care întrevește un viitor lipsit de speranță și așteptări. Calamitatea războ-

¹⁶ Imaginea eclipsei a fost folosită de profet pentru a o asimila ideii fricii de judecata Domnului; iar întunericul care va înghiți lumina în plină zi semnifică plângerea poporului în fața unui masacru de proporții epice (Is 15, 2. 3; 16, 7). O liniște funebă care acompaniază eclipsa se va resimți și în cadrul masacrului, căci acesta va fi atât de mare, de periculos încât doar liniștea apăsătoare se va resimți în cadrul celor rămași în viață să-i adune pe cei morți. Eclipsa și masacrul sunt două imagini puternice care transmit așadar același sentiment: disperarea în fața imposibilității remedierii situației tragice. Calamitatea care se va abate asupra lui Israel va veni într-un mod subit, pe neașteptate și se va impune cu o putere înspăimântătoare. O altă paralelă a textului profetic o regăsim în rechizitoriul lui Moise adresat în Dt 28, 29 celor care urmau să nu asculte cuvântul Domnului: „Ziua în amiază să pipăi cum pipăie orbul în întuneric”. D. A. HUBBARD, *Joel and Amos*, p. 236.

ului produce astfel o eclipsă totală a nădejdei în ispășire. Ziua Domnului este prezentată în așa manieră pentru a trezi în iudei conștiința irelevanței și vulnerabilității vieții fără Dumnezeu. Războiul și urmările sale au produs pagube materiale și umane semnificative, însă cel mai important aspect legat de urmările tragice ale războiului este foametea. Dar nu foametea fizică, ci foamea pentru cuvântul Domnului (Am 8, 11). Foamea spirituală după Dumnezeu vine pe fondul eclipsei, lumina fiind îndepărtată în foarte scurt timp de întunericul ignoranței¹⁷.

Plasat în contextul istoric, Amos a profetizat în perioada lui Ieroboam al II-lea, în regatul Israel. „Ziua luminoasă” poate fi asociaată în parte cu domnia lui Ieroboam II-lea dacă este să ne raportăm la succesele sale militare și care țin de consolidarea prestigiului regatului. Dar cultul lui Yahwe continuă a se oficia în Betel și Dan, iar opulența de la casa regală nu făcea altceva decât să alimenteze sentimentul de alienare socială. Amos nu vine să consoleze poporul aflat într-o oarecare frustrare economico-socială, prin promisiunea ispășirii care nu implică suferință anterioară, ci le vorbește (Amos, ca profet, se adresează tuturor păturilor sociale și persoanelor din regatul de nord) de întunecarea pământului dintr-o dată, de venirea aproape imperceptibilă a unor nenorociri.

Miheia 7, 8

„Nu te bucura de mine, vrăjmașa mea, căci dacă eu cad, mă scol, iar când stau în întuneric, Domnul este *lumina* mea. Îndura-voi mânia Domnului, căci am păcătuit împotriva Lui, până când El va judeca pricina mea și îmi va face dreptate; El mă va scoate la *lumină* și voi privi dreptatea Lui.”

„Vrăjmașa/dușmanca mea” este un termen generic folosit pentru toți inamicii lui Israel (în special Edomiții)¹⁸. Este unul din puținele pasaje scripturistice unde „inamicul” este încadrat la feminin, însă dialogul profetic se vrea între două cetăți: Ierusalim și Edom (unii interpreți, după cum vom vedea au preferat asocierea vrăjmașei cu Babilonul). Textul cuprinde secvențe de tipul cădere-ridicare: „dacă eu cad, mă scol”: expresia folosită aici, a cădea, este una cu o însemnată încărcătură dramatică pentru că referire directă la moartea în bătălie. Conotația expresiei este cea folosită și de profetul Osea în Os 6, 2: „în două zile ne va vindeca, în cea de-a treia ne va ridica”. Dacă căderea este echivalată cu moartea, ridicarea este asociată cu învierea morților. Tema învierii morților a fost preluată de profetul Osea și Miheia, dar o aplică nu unor persoane, ci unei cetăți: învierea Ierusalimului. Profetul afirmă astfel acest lucru din întunericul morții, unde stă asemenea

¹⁷ St. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 111.

¹⁸ *Biblia Valeriu Anania*, Mih 7, 8.

unui prizonier într-o cușcă din catacombe (o analogie des uzitată pentru a face trimitere la situația omului după moarte și a sufletului prins în întunericul cel dens). Vrajmașa, asemenea unui gardian insolent resimte o bucurie meschină de pe urma suferinței captivului și-l întreabă ironic, cu nerușinare: „Unde e Domnul, Dumnezeul tău?” (Mih 7, 10), adică unde-ți este salvatorul și Creatorul în aceste momente de nenorocire, biet prizonier? De ce a permis El una ca aceasta? Aceste ispitiri ale Domnului sunt catalogate de Miheia ca rușinoase, căci și vrajmașa înainte de a i se adresa ni se spune că: „și în rușine se va îmbrăca, aceea ce-mi zicea” (Mih 7, 10). Profetul însă o avertizează că bucuria ei e una aparentă și vulnerabilă, ea se va preface într-o ireversibilă înfrângere pentru că nu înțelege situația¹⁹.

Prophetul are în vedere aici Ziua Domnului, în care se va arăta că întreaga suferință, aparenta înfrângere și chiar moartea vor rămâne neputincioase, asemenea neamurilor care au răs pe seama lui Israel, în fața ispășirii pe care o va aduce Domnul. „Eu cad”, zice profetul, cad în acest șir istoric al existenței și poate chiar în întunericul morții unde se vor bucura de mine vrajmașii mei, dar toată această cădere e pusă în suspensie până când Ziua Domnului va aduce ridicarea. Căderea Ierusalimului era deci un eveniment petrecut cu aporbarea Domnului, mâniat de păcatele oamenilor. Edomul echivalează căderea Ierusalimului cu incompetența sau pasivitatea lui Yahwe, dar Ierusalimul știe că mântuirea este mereu la Domnul, și că El vrea să vadă în ce măsură, după o stare de păcătoșenie perpetuă, Sionul și-o dorește și crede în ea.

„Când stau în întuneric, Domnul este lumina mea”, pentru că ideea ispășirii este nemuritoare în conștiința Ierusalimului, Yahwe va anula întunericul cu lumina judecății Sale. Venirea în lumina Domnului este condiționată însă de recunoașterea stării care a dus cetatea în întuneric în prima fază. Doar odată cu recunoașterea păcatului și cu credința în Domnul, El va restabili gloria cetății și va fi protectorul ei. Cu siguranță și verticalitate, Ierusalimul (prin gura profetului) își cunoaște starea și cel mai important e că nu o etichetează pe vrajmașa ca fiind cea responsabilă de aceasta. Vrajmașa ajunge să fie o prezență de paie lipsită de orice putere, pentru că starea de cădere și de sălășluire în întunericul morții sunt acțiuni pe care cetatea și le-a atras singură prin faptul că l-a mâniat pe Yahwe; ea este acolo tot în baza voinței lui Yahwe. Nu puterea Edomului sau slăbiciunea virtuală a Ierusalimului sunt cauzatoarele distrugerii cetății, Miheia aduce în prim-plan păcatul ca și cauzator al situației dezastruoase pentru Ierusalim. Ierusalimul știe că a

¹⁹ Tema vrajmașilor care se bucură cu nerușinare în neștiință este una recurentă la profetul Miheia, ea fiind prezentă și în textul din Mih 4, 11-13: „...neamuri multe s-au adunat asupra ta zicând: Ah, ne vom bucura și ochii noștri se vor uita peste Sion. Dar ele nu au cunoscut gândul Domnului și nici că sfatul Lui l-au înțeles, că el le-a adunat ca pe niște snopi în arie”. Leslie C. ALLEN, *The Books of Joel, Obadiah, Jonah, and Micah*, coll. *The New International Commentary on the Old Testament*, Eerdmans Publishing, Grand Rapids, 1976, p. 394.

păcătuit înaintea Domnului și că El este mâniat de atitudinea aceasta, de aici și convingerea că trebuie să îndure pedeapsa de pe urma mâniei pe care a generat-o. Situația nu este una disperată pentru profet, pentru că-și acceptă condiția cu stoicism în sensul că știe că starea sa actuală este rezultatul firesc al păcatului săvârșit împotriva Domnului și cu toate acestea, niciodată nu pierde din vedere Ziua Domnului, în care va fi dus la lumină. Sionul, oricât de supus ar fi atacurilor inamicilor și făcut chiar una cu pământul, știe că prin Yahwe va ieși învingător în Ziua Acestuia și că Domnul își va lua cetatea sa din întuneric și o va duce în lumina dreptății. Profetul știe că Domnul este suveran absolut și peste întuneric, nu doar peste lumină, de aici și încrederea cetății Ierusalimului că sălășluirea sa în întuneric tot nu a îndepărtat-o de Domnul, ea fiind acolo prin vrerea Lui. Judecata finală a Sionului înseamnă eliberarea cetății din prizonierat („El mă va scoate la lumină”) și va inversa rolurile cu inamicii cetății, ei fiind cei care atunci la judecată vor sfârși prin a fi aruncați în temnița întunericului dens²⁰.

Ziua Domnului va aduce așadar dreapta judecată, iar Sionul va fi restabilit. Inversarea rolurilor amintită este prezentă de profet în versetul 10b: „acum va fi să fie ea călcată în picioare cum e noroiul pe un drum”. Credința profetului în mântuirea viitoare a lui Yahwe date fiind condițiile tragice prezente este înrădăcinată în convingerea că toată istoria cade sub incidența planului divin și că acest plan este unul eminamente just. Israel știe că trebuie să treacă această fază a suferinței în vederea curățirii sale pentru mântuirea pe care i-o pregătește Yahwe și frumusețea planului divin constă în faptul că vrăjmașii lui Israel nu cunosc această finalitate. Aceași situație este percepută din unghiuri total diferite de cetatea Sionului și de vrăjmașii ei; Sionul văzând peste suferința actuală, la Ziua Domnului. Vrăjmașa din Mih 7, 8 este un simplu instrument al Domnului prin care îl curăță pe Israel de păcatele săvârșite. Fără să știe, aceasta îndeplinește planul și lucrarea Domnului, sentimentul triumfal al ei fiind iluzoriu, pe când speranța vie a lui Israel este autentică; de aceea textul Mih 7, 8 este o adevărată odă a nădejzii în dreptatea Domnului. Declarația maximală a nădejzii în răscumpărarea lui Yahwe este desemnarea a ceea ce El reprezintă pentru cetate: „Domnul este lumina mea”. Aici conceptul de lumină trece de simbolismul său recurent ca viață sau element de ghidare spirituală și capătă conturul unei mântuiri directe, o formă de salvare de la moarte („Domnul este lumina mea și mântuirea mea; de cine mă voi teme?”, Ps 26, 1). Cum să se teamă atunci Israel de Edom, când Însuși Domnul este mântuirea lui?²¹

²⁰ Ralph L. SMITH, *Micah-Malachi*, coll. *Word Biblical Commentary* 32, Word, Incorporated, Dallas, 2002, p. 58.

²¹ După cum am văzut, vrăjmașa exploatează absența Domnului în viața cetății Sion și o interpretează ca o părăsire a oricărei forțe de împotrivire. Pentru Israel el, profetul Miheia reliefează că suferințele

Textul se încheie cu instanța supremă, cu dreptatea divină: „El mă va scoate la lumină și voi privi dreptatea Lui.” Fiecare din expansiile din secvența cădere-ridicare: *dacă eu cad, mă scol; stau în întuneric, Domnul este lumina mea; am păcătuit, El va judeca*; și ultima care concluzionează această ascensiune spre lumina divină este atunci când *El mă va scoate la lumină și voi privi dreptatea Lui*”. Prima jumătate a acestor expresii face trimitere la starea în care se află Sionul subjugat de vrăjmașă, iar a doua imagine este o proiecție spre viitor la Ziua Domnului când se va inversa starea de cădere. Credința în ispășirea venită prin Ziua Domnului este întărită de versetul 10a, când profetul consemnează: „Și va vedea dușmanca mea”, adică și asupritorul va fi martor neputincios la restaurarea și îndreptarea lui Israel în lumina lui Yahwe. Toate rolurile și secvențele prezentate anterior se vor inversa: Yahwe va aduce lumină în locul întunericului; Sionul se va sta în dreptate nu în păcat, iar dușmanul va fi rușinat și călcat în picioare, nu mândru și arogant; Sionul, în final nu mai atrage asupra sa mânia Domnului ci se va bucura de desfătarea luminii Sale. Mântuirea Sionului va veni prin Domnul după plângerea păcatelor, prin ridicarea din întunericul Sheol-ului la lumina Sa. Ierusalimul are nădejdea că îl va mai „privi” din nou pe Yahwe, care va prelua lupta cu Edomul și-i va permite cetății să se odihnească în lumina sa protectoare. Atunci Sionul va privi cu mulțumire și împăcare la înfrângerea Edomului de către Domnul.

Încă de la începutul textului, profetul creionează o idee care transpare cel mai mult spre final: aceea că mânia lui Dumnezeu are întotdeauna un scop bine determinat și calculat. Sionul știe acest lucru, de aceea dă dovadă de stoicism în așteptarea judecății, deși contextul extern (Sheol-ul) ar fi trebuit să-i inducă disperare. Scopul distrugerilor nu e distrugerea în sine ca element cataclismic prin care Dumnezeu să-și manifeste forța doar pentru a Se afirma. Scopul îngăduirii distrugerii cetății este acela de a-i putea reda o nouă viață nedespărțită de lumina Sa. Întâlnim această idee într-un mod similar și la profetul Isaia: „Cel ce dă răbdare celor cu inimă slabă și viață le dă celor cu inima zdrobită” (Is 57, 15). Pentru ca Sionului să i se poată de viață, trebuia să aibă inima zdrobită, zidurile nimicite și infrastructura prăbușită. Nu este o abordare nihilistă care merge pe ideea unei cauze distructive ca se poată duce la un efect vindecător. Distrugerea este atrasă de ieșirea din cuvântul Lui și are un scop pur pedagogic de a genera firca de Dumnezeu dacă aceasta nu vine în mod natural prin respectarea

și in Justiția care vin din partea dușmancei este, în fapt, dreptatea Domnului. La Ziua Domnului, vrăjmașul va fi călcat în picioare și va lua locul prizonierului deoarece calitatea de instrument al Domnului pentru săvârșirea unei lucrări (deși într-un mod indirect) nu te absolve de cruzimile și blasfemiile exercitate de-a lungul vieții. Leslie C. ALLEN, *The Books of Joel, Obadiah, Jonah, and Micah*, p. 395.

poruncilor. Frica va duce la înțelepciune; înțelepciune de care Ierusalimul începe să dea dovadă prin atitudinea pe care o are față de Edom (încrederea în dreptatea Domnului este dovadă de înțelepciune). În virtutea înțelepciunii dobândite, Ierusalimul poate ajunge la viață; asumarea nădejzii în Domnul duce la ridicarea întru lumina sa, lucru pe care îl va trăi Sionul la Ziua Domnului²².

O primă diferență cu privire la Mih 7, 8 între cele prezentate până acum și interpretarea Sfântului Chiril Alexandrinul este aceea că acesta din urmă identifică cetatea Babilonului ca vrăjmașa Ierusalimului. Babilonul ia în derâdere Ierusalimul pentru că fusese cucerit și rezidenții duși în robie, despărțiți de Yahwe. Cu toate acestea se menține poziția cum că nu prin puterea cetății vrăjmașe, Babilon, s-a petrecut înfrângerea Ierusalimului, ci acesta s-a distrus singur prin faptul că l-au mâniat pe Domnul cu păcatele lor. Ideea păcatului cauzator de distrugere și a cetății-inamice ca simplu instrument de pedepsire folosit de Yahwe este asumată și în scrierile patristice. Cetatea Ierusalimul știe că o așteaptă un verdict drept și este împăcată cu acest lucru, deși se află în captivitate. Când afirmă că „(Domnul) îmi va face dreptate”, Sionul are în vedere întâi o judecată pe măsura păcatelor și doar apoi poate spera la îndurare și la sălășluirea în lumina Domnului, după îndeplinirea pedepsei juste. Punctul de greutate în interpretarea pe care o face Sfântul Chiril, cade pe ideea unui Dumnezeu bun, care pedepsește pentru a putea izbăvi, pedepsește pentru a putea îndrepta, pedepsește pentru a-i face pe cei care-i întorc spatele să cunoască mila Lui. Toți aceștia sunt așteptați venirea în lumina sa și la împărtășirea tuturor darurilor Sale. El vrea atât de mult să ne ierte, încât ne încearcă pentru a ne face conștienți, în ignoranța noastră, de posibilitatea abundenței fericii Sale, pe care o are pregătită pentru toți, fie ei păcătoși²³.

Avacum 3,4

„Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mâna Lui pornesc!... Acolo stă tainic ascunsă puterea Lui! ”

Profetul Avacum vorbește de o concentrare de lumină atât de puternică încât va echivala în grandoare cu răsăritul soarelui; o forță de lumină în care se află în mod tainic Domnul. Domnul este prezentat în Avac 3, 4 în toată splendoarea apariției Sale eshatologice, pentru că deși izbucnirea de lumină trimite cu gândul la o lumină orbitoare sau chiar violentă, în această concentrare de particule strălucitoare, în acel răsărit grandios de soare stă

²² Vezi Kenneth L. BARKER, *Micah, Nahum, Habakkuk, Zephaniah*, coll. *The New American Commentary* 20, Broadman & Holman Publishers, Nashville, 2001, p. 127.

²³ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 132.

tainic Yahwe. Iezechiel folosește și el imaginea luminii strălucitoare pentru a descrie slava Domnului (Iez 1, 4): „Și m-am uitat; și, iată un vânt-vârtej venea dinspre miazănoapte; și un nor mare într’însul, și strălucire împrejur-i și foc luminos”. În 2 Rg 23, 4, testamentul duhovnicesc a lui David, ca semn al alianței sale neîncetate cu Domnul, acesta spune: „În dimineață e lumina lui Dumnezeu, dimineața să răsară soarele”. Paralela cu textul din Cartea Regilor este mai pronunțată pentru că ambele aduc ideea luminii de dimineață, a răsăritului, dar asta nu le separă de vedenia lui Ezechiel pentru că ce este relevant aici este tema luminii în sine, nu neapărat locul în care aceasta apare. În momentul în care Domnul se arată El strălucește luminos ca soarele, și tot așa cum soarele în momentul în care își face apariția pe linia orizontului își aruncă deja razele pe cer, tot așa și Domnul, în momentul în care se descoperă raze de lumină puternică izbucnesc.

Textul din Avac 3, 4 nu vrea să facă trimitere explicită la un anumit moment al zilei în care se va arăta lumina; forma precisă în care Domnul se va învălui de lumină este mai puțin semnificativă decât faptul că oriunde apare Domnul, El strălucește cu o lumină care surclasează orice manifestare a vreunui fenomen natural. Comparațiile pe care le folosesc Avacum, David, și Ezechiel sunt folosite tocmai pentru a crea în prima fază imaginea fie a unui răsărit strălucitor, fie a unui foc puternic pentru a veni apoi să descrie, deasupra acestor fenomene, arătarea în lumină a Domnului, o lumină care covârșește elementele expuse anterior. Din acest punct de vedere observăm că Ezech 1, 4-28 este o paralelă mai apropiată a textului nostru pentru că evenimentele descrise în viziunea inaugurală conțin mereu elemente ce fac trimitere la obiecte sau fenomene strălucitoare: „cărbuni, făclii, foc care iese din fulger” (Ezech 1, 13). Peste tot unde apare Domnul imaginele care trimit la luminarea decorului se multiplică atât cantitativ cât și în intensitate; aceasta pentru a arăta în ultimă instanță că slava lui Dumnezeu e lumina în sine, El e Luminătorul și tot ce luminează pur iradiază din Domnul²⁴.

„Raze vii din mâna Lui pornesc”: termenul *raze* înseamnă literar „coarne” și ele sunt un simbol al puterii²⁵. Logica pe care o capătă atunci expresia în limba ebraică este aceea a unor raze (în Iș 34, 29-35 Moise are o experiență asemănătoare) care arată ca niște coarne care se răsfrâng tentacular din „mâna” Domnului, din sursa de lumină și locul în care Dumnezeu își ține ascunsă puterea²⁶. Atât pentru Avacum cât și pentru Ezechiel ideea ful-

²⁴ K. L. BARKER, *Micah, Nahum, Habakkuk, Zephaniah*, p. 362.

²⁵ *Biblia Valeriu Anania*, Avac 3, 4.

²⁶ Prezența tainică a Domnului în lumina strălucitoare poate avea mai multe înțelesuri: a) ea se poate înțelege în virtutea textului din Jd 13, 22: „(Și a zis Manoe către femeia sa): negreșit vom muri, de vreme ce L-am văzut pe Dumnezeu”. Nicio teofanie nu-L poate cuprinde de fapt pe Domnul, El arătându-se tainic în acestea după modul în care consideră; b) prezența Domnului este tainică doar în prima fază, și aici textul din Avac 3, 4 poate să fie relevant pentru legătura cu conceptul

gerului poate să fi fost împrumutată din iconografia antic-orientală care îl prezenta pe zeul furtunii având în mână un toiag din fulger. Având aceasta în minte, ei i-au transferat lui Yahwe suveranitatea asupra furtunii și a fulgerelor prin prezentarea unor grandioase imagini în care aceste fenomene se dezlănțuie în prezența Sa.

Sfântul Chiril Alexandrinul interpretează textul din Avac 3, 4 într-o notă hristologică; vremurile mesianice sunt cele care vor face să izbucnească lumina de care vorbește Avacum, lumina celor ce află în întunericul necredinței. Asemenea unei torțe care luminează drumul oamenilor care umblă în întuneric, Hristos vine pentru noi ca lumină desăvârșită. Lumina de care vorbește Avacum e ca la răsărit de soare; Sfântul Chiril prezentând și el ideea expusă anterior, a tehnicii comparației, însă trece de nivelul în care comparația se face doar pentru diferențierea intenstiatăii luminii în planul simbolisticii. Răsăritul soarelui emană raze de lumină, dar nu raze vii. Raza vie este Hristos, a cărui lumină covârșește lumina adusă de Moise poporului, care nu e era o lumină emnamente pură, ci conținea ascunzișuri, înțelesuri tainice și avea deci o intenstiatăie mai scăzută²⁷. Lumina lui Hristos este lumină duhovnicească vie care face să prindă viață credința, și prin aceasta adevărată viață în Dumnezeu. Razele vii izvorăsc din „mâna” Lui Dumnezeu, iar această personificare este înțelească de Sfântul Chiril ca însemnând *puterea* Domnului: în mâna Domnului înseamnă în puterea Sa. Când Mântuitorul S-a rugat: „Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu” (Lc 24, 46), mâinile simbolizau întreaga purtare de grijă a lui Dumnezeu, când ești în mâinile lui Dumnezeu, ești în comuniune cu El.

Avacum 3,11

„Soarele și luna s-au oprit în locuința lor; ca să facă *lumină*, săgețile Tale pornesc și fulgerele lăncilor Tale fără încetare scapără. ”

Armele prezentate în acest text: săgețile și lăncile reprezintă lumina, respectiv strălucirea sau scăpărarea luminii. Săgețile, ca lumină și lăncile ca proiectare strălucitoare a acesteia sunt instrumente/arme ale Domnului prin care El lansează un asalt asupra soarelui și lunii. Profetul Isaia vorbește într-un mod asemănător în Is 60, 19: „Și nu vei mai avea soarele spre luminarea zilei și nici răsăritul lunii să-ți lumineze noaptea”. Ziua Domnului va fi aceea în care soarele și luna se vor opri, iar „asaltul” lui Yahwe asupra acestora este un alt mod de a descrie judecata. Dumnezeu, când va veni întru Ziua Sa o va lua pe aceasta și lumea care îi va fi martoră cu asalt, iar acesta

Zilei Domnului: puterea Domnului stă tainic o perioadă, iar în Ziua Sa aceasta va „izbucni”, exact cum zice la începutul versetului. Ziua Domnului e prilej de izbucnire de lumină, în care prezența tainică se va descoperi întru slavă strălucitoare. David J. CLARK și Howard A. HATTON, *A handbook on Habakkuk*, United Bible Societies, New York, 1989, p. 126.

²⁷ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, pp. 375-376.

constă în străfulgerări grandioase de lumină care îi vor acompania slava. Un text paralel îl regăsim în Cartea lui Iosua, când acesta se roagă Domnului ca „să stea soarele deasupra Gabonului și luna deasupra văii Aialonului!” (Ios 10, 12-13) Istoria bătăliei lui Iosua împotriva Amoreilor este un exemplu al modului în care Dumnezeu își pedepsește dușmanii și servește ca fundație pentru trimiterea lui Avacum la ideea înțepenirii astrilor pe cer. Paralela care există între Avac 3, 11 și Ziua Domnului trebuie căutată prin referirea la textul din Cartea lui Iosua. Avacum a văzut în acel eveniment un mod în care Dumnezeu acționează și judeca și crede că este un mod pe care Dumnezeu cel-care-nu-se-schimbă îl va mai folosi pentru pedepsirea altor dușmani istorici. Deci tot sub auspiciile blocării astrilor va veni și Ziua Domnului, ca zi de pedepsire generală a dușmanilor prin acțiunea directă a lui Dumnezeu²⁸.

O altă interpretare ar putea vedea 11a: „Soarele și luna s-au oprit în locuința lor” ca o consecință a înstăpânirii norilor pe cer; nori acompaniați de fulgere luminoase, înțelese ca săgețile și lăncile Domnului. Astfel întreaga descriere ar fi un simbolism al unui cer înnorat pe fundalul unui dans de lumini. Săgețile și lăncile sunt atunci parte a unui arsenal care este mobilizat într-o impresionantă furtună cu fulgere strălucitoare. Este de preferat prima interpretare în care soarele și luna se ascund efectiv și rămân în locuințele lor, deoarece este Ziua Domnului, iar întreg cosmosul e scena în care se va desfășura Dumnezeu²⁹. Ziua Domnului nu va fi o zi guvernată de aștrii naturali rânduindu-i la început: soarele și luna pentru că până atunci aceștia își îndepliniseră misiunea în ordinea istorică cosmogonică. Ziua Domnului iese din planul liniar istoric și trece în meta-istorie anulând orice lege care a guvernat până atunci existența; singura lege care guvernează rămâne Yahwe. În Ziua Sa, Domnul îndeplinește toate funcțiile necesare susținerii vieții, înlocuind cu fulgerele luminii Sale strălucitoare rolul soarelui și al lunii în ideea unei noi ordini și creații, una în care toți oamenii cad sub incidența luminii inifinit-strălucitoare a Domnului Dumnezeu.

²⁸ Dacă în Ios 10, 12-13, Dumnezeu îi răspunde rugăciunii lui Iosua pentru a-l ajuta în înfrângerea inamicilor militari, în Avac 3, 11 Domnul însuși este unicul autor al întregii scene, săgețile Sale și lăncile Sale, deci atacul Său. În Ziua Domnului nu există intermediari, prin săgeți și lănci de lumină Domnul își va lua cu asalt, în drepturi Ziua Sa, iar în fața unei astfel de revoluții meta-istorice, soarele și luna rămân pironite pe cer, martori ai manifestării puterii și a slavei strălucitoare a Domnului. În Ios 10, 16 regii cu care se luptă Iosua fug și se ascund în urma bătăliei în care aștrii cei mari se opresc pe cer. Bătălia e la Gabon a prefigurat pentru Avacum vremurile eshatologice, în care Yahwe își ia în înstăpânire Ziua Sa, iar desfășurarea de forțe care implică venirea Domnului face ca soarele și luna să fugă și să se ascundă, asemenea regilor canaanieni. Cf. K. L. BARKER, *Micah, Nahum, Habakkuk, Zephaniah*, 367.

²⁹ *New American Bible* traduce: „Soarele a uitat să răsară, iar luna rămâne în locașul ei”. Varianta este una asemănătoare cu cea din *Jerusalem Bible*, unde se are în vedere mobilitatea astrilor: „Soarele și luna au încetat de a se mai mișca pe cer, au rămas în casele lor”. Fuga soarelui și a lunii nu va lăsa un vid de coerență naturală în natură și în desfășurarea firească a zilelor pentru că locul lor va fi luat de fulgerele strălucitoare ale Domnului.

Interpretarea patristică a textului din Avac 3, 11 este una care caută să pună în plan secundar sau chiar să elimine vreo trimitere la soare și lună ca aștrii naturali pe care îi știm noi. Perspectiva părinților este una spirituală, metoda de interpretare fiind alegoria. Trecând astfel pe un nivel al interpretării intelectuale, soarele și lumina pe care o emană acesta este călăuzirea spirituală pe care o face Evanghelia, iar luna având o strălucire mai puțin intensă decât a soarelui este Legea. Legea a strălucit în noapte și întuneric atât cât a putut înainte de ivirea soarelui Evangheliei. Momentul în care soarele începe să strălucească și luna să se retragă, este venirea Mântuitorului Hristos, răsăritul cel de sus, soarele dreptății. Sfântul Chiril aseamănă circuitul soarelui în decursul zilei cu activitatea publică a lui Hristos, spunând că așa cum soarele chiar în momentul ivirii pare că își ține mai mult întreaga lumină pentru sine, ajungând doar raze ale acesteia pe pământ, tot așa și Hristos, neșut de nimeni și necrezut la început, s-a ridicat la culmile înălțimilor și a strălucit adevărul tuturor. Soarele ridicat și oprit pe cer este Mântuitorul Hristos pe cruce, care apoi se ridică la ceruri „ca să facă lumină”, adică pentru a desăvârși prin înviere întreaga Sa activitate pământească și să se înfățișeze întru miros de bună mireasmă în fața Tatălui, pentru lumina adusă lumii³⁰.

Avac 3, 11 este o construcție unitară pentru Sfântul Chiril Alexandrinul pentru că doar după săvârșirea primei părți, aceleia a înălțării și strălucirii desăvârșite a Mântuitorului prin cruce se poate trece la „asaltul” din a doua parte a versetului. Armele: săgețile și lăncile luminii îi reprezintă pe Sfinții Apostoli care călătoresc prin lume asemenea unor săgeți trase din puternicul arc-Hristos. Armele sunt înfricoșătoare pentru cei ce au iubit întunericul mai mult decât lumina, ignoranța lor oprindu-i a vedea strălucirea, pe când cei ce s-au făcut fii ai lui Dumnezeu și s-au născut de la Dumnezeu, nu din voie trupească sau bărbătească (In 1, 12-13) văd în aceste arme ce a văzut și Sfântul Apostol Pavel: arme încredințate noi de Însuși Hristos în lupta cu păcatul; arme folosite nu de Hristos ci pregătite celor merituosi. Folosite de astfel de oameni ele devin strălucitoare pentru că însuși faptele acestora sunt strălucitoare și fac ca și cei în fața cărora acestea sunt mânuite să apară adevărata strălucire. În Evanghelia după Matei, Mântuitorul le spune ucenicilor: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât ei să vadă faptele voastre cele bune și să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Mt 5, 16).

Sof 3,5

„Domnul este drept în mijlocul ei și nu face nici o strâmbătate; în fiecare dimineață El dă la *lumină* dreptatea; El nu lipsește niciodată și nici nu cunoaște nedreptatea.”

³⁰ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 389.

Profetul Sofonie crează un puternic contrast între caracterul șovăielnic și moralitatea decadentă a locuitorilor Ierusalimului (și Yahwe, care întotdeauna este identificat cu dreptatea absolută. Dar Yahwe nu este un Dumnezeu drept care privește dintr-un turn de fildeș nedreptățile poporului; El nu se identifică ca fiind drept doar într-un mod extern față de decadența Ierusalimului. Yahwe și Ierusalimul nu funcționează în planuri diferite riguros demarcate. Contrastul creat de Sofonie este atât de puternic pentru că îl plasează pe Dumnezeu în mijlocul celor nedrepti: „Domnul este drept în mijlocul ei”. Deși cetatea Ierusalimului nu e menționată explicit de profet, ea se subînțelege pentru că doar ea putea avea privilegiul de a-L avea pe Dumnezeu în mijlocul ei. Dumnezeu este dreptate veșnică și se plasează în intimitatea celor nedrepti pentru a le servi permanent ca izvor de dreptate. Oricât de decăzută moral ar fi cetatea, Dumnezeu este incoruptibil și „nu face nicio strâmbătate”; este alături de popor ca far al dreptății în întunericul fărădelegilor lor. Sof 3, 5 elimină orice asumție a teoriei deiste care susține neintervenția sau pasivitatea lui Dumnezeu. Domnul nu a renunțat la oameni, nici nu i-a lăsat să se descurce cu instrumentele pe care le-a pus în mod natural la îndemâna lor, ci se află chiar în mijlocul lor, în mijlocul Ierusalimului. Această calitate de „furnizor” etern de dreptate o regăsim și la profetul Maleahi: „Legea adevărului era în gura lui, iar pe buzele lui nu se afla nedreptate; în pace umbla cu mine-n drumul drept și pe mulți i-a întors de la nedreptate” (Mal 2, 6)³¹.

Dreptatea ca și constantă veșnică a Domnului a fost expusă poporului și cântarea lui Moise din Dt 32, 4. „Dumnezeu: adevărate-s lucrurile Tale, toate căile Lui sunt drepte. Credincios e Dumnezeu, nedreptate nu se află întru El; drept și sfânt este Domnul”. Cântarea lui Moise cuprinde, ca și textul din Sof 3, 5 atât elemente prin care dreptatea Domnului e descrisă în manieră pozitivă, în sensul direct: *Domnul este drept/toate căile Lui sunt drepte*; dar și într-un mod negativ după cum urmează: *nu cunoaște nedreptatea/nedreptate nu se află întru El*. Oamenii de orice fel și de orice stat social, profeți, regi, preoți, toți sunt coruptibili, doar Dumnezeu rămâne veșnic drept, neputând a face răul, căci este dreptatea în sine. Expresia „în fiecare dimineată” este una care face trimitere la ritualul aducerii jertfelor în Israel (Iș 30, 7; Lv 6, 5) și la timpul adunării manei în pustie (Iș 16, 21). Dreptatea Domnului va fi adusă de Domnul la lumină și în lumină în fiecare dimineată, lucru care arată statornicia lui Yahwe în fața contextelor istorice păcătoase. Sof 3, 5 este un text care face trimitere la Ziua Domnului, pentru că așa cum se îngrijea de hrana evreilor în pustia Sinaiului în *fiecare dimineată*, tot așa și în haosul fărădeliglor, în starea precară a moralității din

³¹ Vezi David J. CLARK și Howard A. HATTON, *A handbook on Zephaniah*, United Bible Societies, New York, 1989, p. 187.

Ierusalim El va da la lumină dreptatea, în ultimele zile ale cetății. Astfel că cei rămași drepti în cetate, dar sunt prigonți de autoritățile corupte sau de vecini ignoranți, fiindu-le compromisă liniștea, statutul sau integritatea, au nădejdea că dreptatea va triumfa în final arătându-se în toată strălucirea luminii dumnezeiești, la Ziua Domnului. În toate momentele de cumpănă din istoria lui Iuda, dacă toți oamenii și instituțiile s-ar corupe, Dumnezeu va continua să lumineze dreptatea. Nu va fi nicio zi nedrept.

Sofonie insistă pe ideea nădejdi pentru cei asupriți și segregati pe baza atitudinii lor demne. Textul profetic este unul de încurajare într-un context în care încrederea în instituții și în elite era precară. Textul din Sof 3, 3-4 spune cu privire la conducători: „principii ei într-însa erau ca lei când răcnesc...profeții ei sunt cărători de vânt”. Contextul moral și social defavorabil celor drepti nu va avea câștig de cauză în final, pentru că astfel de oameni vor putea să se raporteze în fiecare dimineață la dreptatea Domnului, având convingerea că lumina dreptății va lumina peste ei în Ziua Sa. Cei drepti vor găsi, în absența unor repere pământești (instituții, lideri, profeți) de calitate, un model de dreptate supremă și de demnitate în Yahwe. Prin faptul că Domnul este drept, nu poate săvârși nedreptatea și oferă în fiecare dimineață dreptate Israel ar trebui să se simtă în siguranță, dar Dumnezeul cel drept nu este pe placul celor fărădelege din cetate. Dreptatea pe care Domnul o oferă zilnic este o invitație ca Israel să renunțe la păcatele sale și să se întoarcă, dar poporul alege să meargă înainte cu păcatul. Prin faptul că se plasează în mijlocul păcătoșilor din cetate și că reînnoiește zilnic oferta pentru dreptate, Domnul arată că El este adevăratul conducător și purtător de grijă a lui Israel și nu elitele politice corupte, care nu se preocupă de soarta regatului lor. Dreptatea este modalitatea în care Domnul interacționează cu poporul, El arată ce înseamnă să fii drept. Judecata Domnului se manifestă în fiecare zi; lumina răsăritului este un semn al judecății Sale și așa cum fiecare zi se succede prin secvența răsărit-apus, tot așa și dreptatea Domnului va fi mereu prezentă în mijoul cetății. Sof 3, 5 nu vrea să spună că judecata Domnului este neapărat ca lumina, ci mai degrabă textul se referă la faptul că Domnul își va face judecata vizibilă în lumină (în plin soare). Dreptatea lui Yahwe transpare și în ideea că El îi va mântui pe cei rămași credincioși în Ierusalim și va pune cetatea Sa în fața tuturor popoarelor, lucru care arată credincioșia Domnului, adică fidelitatea Sa față de legământul făcut cu poporul evreu³².

Sof 3, 5 poate fi interpretat și ca un text liturgic, Templul fiind acel centru în care stă Yahwe, dar în această interpretare textul profetic are un caracter social, Yahwe fiind reprezentat de unul din profeții săi care ia cuvântul în

³² L. BARKER, *Micah, Nahum, Habakkuk, Zephaniah*, p. 480.

Templu și vorbește poporului despre dreptatea Sa. Ideea cum că Domnul în fiecare dimineață dă la lumină dreptatea este o analogie cu slujba dimineții de la Templu, care se săvârșea zilnic sub forma primelor sacrificii ale dimineții. Din moment ce Templul era perceput ca fiind centrul cosmosului din jurul căreia pornește creația, slujba dimineții celebrează creația Domnului, iar referința la lumină este importantă căci aceasta este primul act al creației.

Sfântul Chiril Alexandrinul, în interpretarea sa asupra textului din Sof 3, 5 pornește de la ideea cum că dreptatea și nedreptatea nu pot fi conciliate, așa cum ceva eminamente pur nu poate avea nimic în comun cu ceva impur. Ce are până la urmă în comun lumina și întunericul? Astfel că din moment ce Dumnezeu iubește dreptatea și se identifică cu ea, cum ar putea evreii păcătoși să scape cu faptele lor rușinoase? Pentru Sfântul Chiril, în acest context ar fi o formă de nedreptate să nu i se aplice celui păcătos pedeapsa pentru faptele sale. Dacă Domnului Cel drept va sta în mijlocul celor fărădelege înseamnă că nu va tolera pe nimeni care se va afla în acea stare, decât dacă începe să privească spre lumina Domnului și va începe să umblu în dreptate. Prin faptul că dă la lumină dreptatea, părinții susțin că este vorba de o judecată fără ascunzișuri în care se vor vădi faptele rușinoase ale fiecăruia; nimic nu va putea amâna efectele mâniei divine, iar acestea se vor vedea în plină zi. Dumnezeu stă zilnic în mijlocul cetății păcătoase pentru a-i accepta oricând pe cei care cu zdrobire de inimă voiesc să sălășluiască în dreptate și să se depărteze de faptele lor rușinoase pe care le regretă³³.

Zaharia 14, 6-7

„În vremea aceea nu va mai fi *lumină*, ci frig și ger. Va fi o zi deosebită pe care Domnul singur o știe; nu va fi nici zi și nici noapte, ci în vremea serii va fi *lumină*. ”

Zah 14, 6-7 este probabil textul cu cea mai explicită trimitere la Ziua Domnului prin „va fi o zi deosebită pe care Domnul singur o știe”; paralelă cu spusele Mântuitorului din Mt 24, 36: „Iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, numai Tatăl”. Atunci când Ziua Domnului va veni, întunericul judecății o va lua înaintea luminii emenate din împărăția Sa. Ideea înstăpânirii întunericului în Ziua Domnului, dispariția luminii și crearea unei atmosfere sumbre, de dipserare este întâlnită și la profetul Amos pentru care această Zi nu este una a bucuriei și a mântuirii neapărat ci o zi de judecății și pedepsirii: „Vai vouă celor ce doriți să vină Ziua Domnului! Ce este pentru voi această zi a Domnului? Este întuneric, nu lumină” (Am 5, 18)³⁴. Formula cu care începe Zaharia textul

³³ St. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 341.

³⁴ Pe lângă profetul Amos, tema întunericului și a acoperirii sau dispariției luminii în momentul în care va veni Ziua Domnului o regăsim și în texte din Isaia ca de exemplu: „toate stelele cerului

este specifică stilului său de a anunța evenimente cu caracter eshatologic: „în vremea aceea”, referindu-se aici direct la Ziua Domnului. Primul aspect menționat în descrierea acestei zile după anunțarea venirii ei este acela că „nu va mai fi lumină”, însă versetul 7b spune că totuși, „în vremea serii va fi lumină”. Nu este o contradicție în textul profetului pentru că intenția sa a fost să arate de la început că lumina naturală va păli, ea nu va mai apărea de la corpurile cerești; întreaga ordine naturală a zilei repsective fiind anulată. Ziua Domnului va veni cu „anomalii” care dereglează și schimbă ciclul natural al zilelor: lumină nu va mai fi de la soare și lună și nu va fi nici zi, dar nici noapte. Ideea teologică din text este aceea că odată cu venirea Domnului întru Ziua Sa se instaurează o nouă ordine în creația deja mult prea apăsată de păcat. Legile care guvernau până atunci ziua și noaptea se schimbă pentru a fi înlocuite cu o nouă ordine care să o scoată pe cea precedentă din repetiție și stricăciune.

Zaharia ține să menționeze explicit, pe lângă descrierea zilei, faptul că aceasta va fi în sine o zi deosebită. Acest aspect o scoate din mersul istoriei și o plasează deasupra cronologiei, într-un punct meta-istoric. Ziua Domnului, unica zi sau ziua cea una arată că ea va fi infinit mai importantă decât întreaga succesiune de zile istorice, ea va întrece comprehensibilitatea umană și va își va subordona întreaga orânduire cosmogonică. În această zi nu va mai fi nevoie ca soarele sau luna să lumineze, deoarece singura lumină pe care o vor mai vedea oamenii va fi cea a lui Yahwe. Ziua Domnului răstoarnă tot ce știm despre succesiunea zilelor, lumina de atunci va fi una veșnică care nu va ține cont de ora din zi, ea va lumina și seara, în lipsa oricăruia luminător ceresc³⁵.

și Orionul și toată podoaba cerului nu-și vor da lumina și-n răsăritul soarelui va fi întuneric, iar luna nu-și va da lumina” (Is 13, 10). Noul Testament cuprinde la rândul său multe referiri la acest eveniment, din care amintim textul din Mc 13, 24-25: „Ci în acele zile, după necazul acela, soarele se va întuneca și luna nu-și va mai da lumina”. Ziua Domnului și manifestarea acesteia este tema centrală în cartea Apocalipsei, iar unul din cele mai relevante texte pentru studiul nostru este Ap 6, 12-14: „Și când El a deschis pecetea a șasea, eu m-am uitat; și iată, cutremur mare a fost; soarele s-a făcut negru ca un sac de pâslă și luna-ntreagă s-a făcut ca sângele, și stelele cerului au căzut pe pământ”. Ap 16, 13a, unde se face referire la setele cerului care cad pe pământ este în directă legătură cu Zah 14, 6b, unde se menționează frig și ger. Acești termeni nu fac referire strictă la climă, la temperatură ci pot avea o însemnătate mai exstinsă apropiată și de ideea unor pietre prețioase, de mare însemnătate. Cel mai probabil, frigul și gerul aparent sunt trimiteri la stelele a căror lumină pălește și cad pe pământ. O altă interpretare care rămâne ancorată în textul grecesc care ia frigul și gerul în sens literar (*NIV Bible*) interpretează versetul 6b ca semnificând sfârșitul ciclului natural al vieții și încetarea vieții prin suprimarea condițiilor minime de locuit de către un frig și ger etern. Frigul și gerul sunt instrumente ale Domnului prin care pune capăt unui stil de existență și pregătește unul nou; distrugerea se produce doar pentru a se construi peste ea. Cf. George L. KLEIN, *Zechariah*, coll. New American Commentary 21B, (2008). Vol. 21B, B & H Publishing Group, Nashville, p. 409.

³⁵ Vezi Carol L. MEYERS și Eric M. MEYERS, *Zechariah 9-14: A new translation with introduction and commentary*, Yale University Press, New Haven, (2008), 432.

Trebuie menționat că termenul „zi” nu se referă la intervalul de douăsprezece ore, ci semnificația sa este asemenea celei din Fac 1, 1-13, unde sunt descrise primele trei „zile” ale creației înainte ca soarele și luna să apară. Ziua Domnului va fi o zi (sau o eră) continuă în care timpul și legile naturale nu mai există, unde timpul nu va mai fi cuantificat, Ziua Domnului va fi existența și elementul de măsurare a existenței. Dispariția astrilor face ca organizarea timpului și socotirea lui să nu mai fie posibilă, unica unitate de măsură a existenței în acea zi va fi Însuși Domnul Dumnezeu. Față de începutul creației, când Domnul a rânduit zi și nopte în succesiune continuă (Fac 1, 3-5), Zah 14, 6-7 anulează acest barem de contabilizare a timpului. Absența luminii și prezentarea învăluirii zilei în întuneric este un motiv vete-rotestamentar care face referire la judecata Domnului (Ezec 32, 8; Amos 5, 18; Sof 1, 15). Dar această Zi a Domnului este și motiv de infinite binecuvântări pentru cei dreپți. Isaia vorbește despre faptul că acel întuneric din ziua judecării va fi prilej pentru cei duhovnicești să ia ei locul luminii în lume și să strălucească în lume, în numele Domnului. Venirea Zilei Domnului va însemna pentru Ierusalim și Iuda cea mai mai strălucitoare etapă a existenței, atunci pacea se va înstăpâni și splendoarea lor va în toată desăvârșirea³⁶.

O altă traducere a textului introduce elementul negativ înaintea anunțării condițiilor climaterice, textul spunând: „Nu va mai fi nici frig nici ger”³⁷. Această interpretare vine să întărească ideea unei Zi a Domnului care e prilej de binecuvântare pentru Ierusalim. Nu va mai fi niciodată prea frig sau prea inconfortabil pentru locuitorii dreپți din Iuda, viața va fi una bună. Ierusalimul, o cetate din Palestina supusă constant presiunilor militare și încercată de inamici va fi forța dominantă în univers. În bezna vremurilor eshatologice, când neamurile vor orbecăi prin întuneric, lumina celor întru Domnul va fi călăuză în locul astrilor: „Luminează-te, luminează-te, Ierusalime că lumina ta vine și slava Domnului peste tine a răsărit...Regi vor umbla în lumina ta și neamurile întru a ta strălucire” (Is 60, 1.3). Zah 14, 6-7 este o paralelă și a ultimului capitol din Sfânta Scriptură, unde se vorbește de Ziua Domnului, o zi pe care doar El o știe și doar El îi cunoaște adevărata însemnătate: „Și nopte nu va mai fi; și ei n-au nevoie de lumină de lampă sau de lumină de soare, pentru că Domnul Dumnezeu va lumina peste ei și vor împărăți în vecii vecilor” (Ap 22, 5).

Sfântul Chiril Alexandrinul remarcă și el faptul că Zah 14, 6 înseamnă o schimbare a ordinii naturale. În momentul în care vine Judecătorul El schimbă toate potrivit voinței Sale și dă creației Sale un aspect diferit. El va veni întru Ziua Sa să schimbe totul și să transforme ordinea existenței-

³⁶ G. L. KLEIN, *Zechariah*, 411.

³⁷ David J. CLARK și Howard A. HATTON, *A handbook on Zechariah*, United Bible Societies, New York, 1989, p. 187.

ală într-una mai bună. Ideea centrală este că toate elementele naturii vor deveni irelevante; Hristos fiind lumina care va veni atunci și-i va lumina pe oameni, în lipsa luminii naturale. Sfântul Chiril, pentru a nu lăsa să transpară niciun element care ar putea fi folosit de subordinaționiști, face trimitere la textul din Mt 24, 36 cu mențiunea că Fiul, în calitatea sa de om nu știe când va veni Ziua Domnului, dar El fiind și Dumnezeu, cu ființă dumnezeiască deplină știe de fapt când urmează să vină Ziua Domnului și în ce constă aceasta, deși preferă, în calitate de om, să afirme că nu știe astfel de planuri ale Tatălui. Până și seara va fi lumină în baza jertfei lui Hristos, care nu mai permite ca cei care cred în El să rătăcească prin întuneric, ei fiind mereu în lumină. Anularea și schimbarea ordinii cosmice înseamnă o nouă creație care se va instaura în Ziua Domnului, despre aceasta a vorbit Sfântul Apostol Pavel romanilor: „făptura însăși se va elibera din robia stricăciunii spre libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu” (Rm 8, 21)³⁸.

Concluzii

Eshatologia a fost și rămâne un subiect care va suscita interes indiferent dacă avem în vedere perioada antică a regalității israelite sau cea actuală în care teologi moderni vin cu noi perspective în acest sens. Pe cât de răspândită pe atât de greșit înțeleasă de către israeliți, care asociau eshatologia cu Ziua Domnului, adică o zi în care Dumnezeul lor va veni pe pământ și-i va acompania în lupte, iar ei vor ieși victorioși peste toți dușmanii. Am văzut că este important ca aceste concepte precum Ziua Domnului și implicit lumina care o va acompania să fie plasate în contextul lor istoric în care s-au dezvoltat pentru că acest cadru istoric dictează adesea perspectiva optimistă sau pesimistă cu privire la un concept. Profetul Amos atacă viziunea triumfală cu care israeliții își legau soarta de Ziua Domnului tocmai în contextul istoric în care Israel se află într-o perioadă glorioasă de victorii militare, deci implicit și ideile legate de eshatologie erau cele mai optimiste. Atunci Amos vine și schimbă percepția pur etnico-politică referitoare la Ziua Domnului și atrage atenția asupra importanței curăției sufletești individuale. Israel nu va fi judecat ca neam, căci Domnul va merge după fiecare suflet în parte pentru a aduce noaptea și dezastrul peste păcatele existente în el. Astfel Israel a rămas deziluzionat, ei credeau că Domnul va veni întru Slava Sa înconjurat de lumină; lumină de care vor beneficia și ei fiind puși într-o lumină strălucitoare în fața căreia se vor închina toți mai-marii pământului. Domnul va veni întru Slava Sa, însă nu să-l izbăvească pe Israel de dușmani, pentru că Amos a arătat că păcătoșii, deci implicit și dintrei ei, sunt adevărații dușmani ai Domnului. Pentru aceștia Ziua Domnului nu va fi una stră-

³⁸ ST. CYRIL OF ALEXANDRIA, *Commentary on the Twelve Prophets*, p. 350.

lucitoare și luminoasă, ci va fi o zi a întunericului, a dezastrului și a nenorocirii. Dar oricât de sumbră ar fi perspectiva prezentată de Amos, el și ceilalți profeți lasă mereu posibilitatea ispășirii și a îndreptării. Acele nenorociri și imagini înfricoșătoare pot fi încă evitate de Israel, dacă există pocăință și nădejde în Domnul.

Acknowledgments: This work was supported by TeMATIC-Art, Project co-financed by FEDR through Competitiveness Operational Programme 2014 – 2020, Funding contract: 14/01.09.2016

PERSPECTIVE TEOLOGICE ALE EPISTOLEI CĂTRE COLOSENI: ESHATOLOGIA ȘI ETICA

NICOLAE-OLIMPIU BENEĂ

Abstract.

In the analysis of the eschatology of the Epistle to Colossians there are two perspectives of contemporary Bible researchers. On the one hand, if some commentators describe the eschatology of Colossians in light of the approach of Pauline's eschatology, focusing on a future eschatology, on the other hand, other authors insist on the aspect of the eschatology already realised. The Epistle to the Colossians does not restrict the issue of the moral life of Christians to what is called in the academic space: „Haustafel” (3.18-4.1), but examines it according to the entire presentation of the person and the work of the Redeemer. In this respect, we will consider the parenthetical part of the Epistle as the derivation of the Christology that determines the redemption.

Keywords: *Colossians, Christology, eschatology, moral life*

În analiza eshatologiei din *Epistola către Coloseni*, a Sf. Apostol Pavel, există două perspective a cercetătorilor bibliști contemporani. Pe de o parte, dacă unii comentatori descriu eshatologia din *Coloseni* în lumina abordării eshatologiei pauline, punând accent pe o eshatologie *viitoare*,¹ pe de altă parte, alți bibliști insistă pe aspectul eshatologiei *realizate*.² Astfel, unii sus-

¹ Vezi detalii la T. D. STILL, “Eschatology in the Thessalonian Letters”, în *RevExp* 96 (1999), pp. 195-210(196); Thomas WITULSKI, “Gegenwart und Zukunft in den eschatologischen Konzeptionen des Kolosser- und des Epheserbriefes”, în *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche* 96 (2005) 3-4, pp. 211-242.

² De exemplu, R. E. BROWN, *An Introduction to the New Testament*, New York: Doubleday, 1997, p. 612; C. F. D. MOULE, *The Epistles of Paul the Apostle to the Colossians and to Philemon: An Introduction and Commentary*, Cambridge Greek Testament Commentary; Cambridge: Cambridge University, 1957, pp. 110-111; P. T. O'BRIEN, *Colossians, Philemon*, Word Biblical Commentary, vol. 44, Word Books, Publisher, Dallas, Texas, 1982, pp. xlvī-xlvīī; J. T. SANDERS, *Ethics in the New Testament: Change and Development*, London: SCM, 1986, pp. 69-70; și W. SCHRAGE, *The Ethics of the New Testament*, Philadelphia: Fortress, 1988, p. 245.

țin că în *Epistola către Coloseni* se accentuează realitatea eshatologică realizată „deja”, eclipsând aspectul „dar încă nu pe deplin” prin faptul că nu se detaliază tensiunea „sfârșitului”, așa cum o întâlnim la Sf. Apostol Pavel.³ Acesta este unul din motivele pentru care, unii bibliști, au avut rezerve față de autenticitatea epistolei.⁴

În abordarea noastră plecăm de la premisa că Sf. Apostol Pavel, în epistolele sale, accentuează aspectul realizării viitoare a eshatologiei, la fel de mult ca și cel al realizării ei prezente.⁵ De aceea nu vom respinge nici accentul eshatologiei prezente, nici cel al eshatologiei viitoare în *Epistola către Coloseni*.⁶ Ne propunem să identificăm textele din *Epistola către Coloseni* care au în conținutul lor aspectele eshatologice. Acest aspect îl vom realiza parcurgând textele care subliniază eshatologia realizată, iar mai apoi eshatologia viitoare.

Eshatologia realizată deja, dar nu pe deplin

În Col 2,6, Apostolul Pavel le amintește credincioșilor că L-au primit pe „Hristos Iisus Domnul”. Primirea *tradiției apostolice*, referitoare la persoana și opera lui Iisus Hristos, a cuprins și aspectul auzirii „cuvântului adevărului Evangheliei” despre „harul lui Dumnezeu” (1,5b-6).⁷ În acest context, odată cu auzirea și primirea lui Hristos, credincioșii au parte deja de bunurile veacului ce va să vie, încă de acum. Apostolul Pavel exprimă prezența acestor realități prin expresiile: „ne-a scos / ne-a strămutat” (1,13); „Îngropați cu El prin botez, într-un El ați și înviat prin credința în lucrarea

³ De exemplu, E. LOHSE, *Theological Ethics of the New Testament*, Philadelphia: Fortress, 1991, p. 148 remarca, “the eschatological expectation that is at the heart of the Pauline train of thought has receded, only vague echoes of which are now heard from time to time (Col 3,3)”. Vezi și E. LOHSE, *Colossians and Philemon*, Hermeneia; Philadelphia: Fortress, 1971, p. 180.

⁴ R. YATES, *THE EPISTLE TO THE COLOSSIANS* (Epworth Commentary), Epworth, London, 1993, pp. xxiii-xxiv, scrie: “Nădejdea unei parusii iminente, schimbarea în terminologie – cu referință la “nădejde” și “credință” – și accentul că învierea este deja realizată în botez sunt rațiuni importante pentru care *Epistola către Coloseni* nu poate fi paulină”.

⁵ Vezi detalii la B. WITHERINGTON III, “Transcending Imminence: The Gordian Knot of Pauline Eschatology”, în K. E. BOWER, M. W. ELLIOTT, *ESCHATOLOGY IN BIBLE & THEOLOGY*, Downers Grove, IL: InterVarsity, 1997, pp. 171-186(186), care susține că Apostolul Pavel “a preferat să pună accentul pe ceea ce Dumnezeu a făcut deja în Hristos”.

⁶ J. MURPHY-O’CONNOR, *PAUL: A CRITICAL LIFE*, Oxford: Oxford University, 1996, p. 247, susține că “afirmațiile eshatologiei viitoare predomină în Coloseni”. În contradicție, A. T. LINCOLN, “Colossians”, p. 573, spune: “în Coloseni, accentul eshatologic este foarte clar pe dimensiunea prezentă”. La fel și J. M. G. BARCLAY, *Colossians and Philemon*, în Andrew T. LINCOLN, A.J.M. WEDDERBURN, *The Theology of the Later Pauline Letters*, New Testament Theology Series, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, p. 26: “accentul în Coloseni este pe eshatologia realizată”. Vezi și P. O’BRIEN, *Colossians, Philemon*, p. 168.

⁷ The term παραλαμβάνω din Col 2,6 subliniază primirea tradiției propovăduite. Un studiu de referință pe acest subiect este și al lui F. F. BRUCE, *The Epistles to the Colossians, to Philemon, and to the Ephesians*, NICNT, Eerdmans, Grand Rapids, 1984, pp. 92-94.

lui Dumnezeu Care L-a înviat pe El din morți. Iar pe voi, cei ce erați morți în greșalele voastre și în netăierea împrejur a trupului vostru, v'a făcut vii împreună cu El, iertându-vă toate greșalele" (Col 2,12-13); „așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, pe cele de sus căutați-le, acolo unde este Hristos șezând de-a dreapta lui Dumnezeu" – Col. 3,1), „ați murit și viața voastră e ascunsă" (3,3); „v-ați îmbrăcat cu [omul] cel nou" (3,10).

Cu toate acestea, Apostolul Pavel nu definește aceste *bunuri viitoare prezente deja* ca fiind realizate deplin. De aceea, el îi îndeamnă pe credincioși să umble în continuare în Hristos (2,6); ei au nevoie în continuare de smerenie unii față de alții (3,12), de îngăduință, de iertare, de iubire în raportarea lor unii la alții (3,13-14). Îndemnurile Sf. Apostol Pavel din 3,18-4,1, care se referă la relațiile din căminul familial și din societate, sunt urmate în 4,2-6 de cele referitoare la rugăciune și misiune: preocupați-vă cu rugăciunea, „priveghind" (4,2) / fiți în stare de alertă, vigilenți. Autorul fiind în lanțuri, folosește limbajul alert, aducându-ne aminte de unul dintre *logion*-urile referitoare la parusia Fiului Omului (Mc 13,32-37). În Mc 13,37, în concluzia discursului despre parusia Fiului Omului, ultimele cuvinte ale Mântuitorului sunt: „iar ceea ce vă zic vouă, zic tuturor: Privegheați!". În acest sens putem înțelege și îndemnul la vigilența eshatologică din *Coloseni*. Cu alte cuvinte, observăm o eshatologie care ne face să trăim în smerenie și vigilență!⁸

Un aspect important este cel legat de umbra (σκιά) celor viitoare (Col 2,17). Umbra (σκιά) este inversată în Evrei 8,5 și 10,1, respectiv în Coloseni 2,16-17. Acum, umbra nu mai urmează, ci precede realitatea. În tipologia creștină, condiția celor prezente este numai o umbră a celor ce viitoare. În Biserică, noi nu mai suntem cine am fost, ci ceea ce vom fi. Biserica oferă o nouă logică – logica unei noi dogme a *novissimis*-ului. În Apocalipsa 21,5, toate cele „noi" („toate le fac *noi* – *καὶ νῦν ποιῶ πάντα*") coincid cu cele ultime, fiind înțelese ca eshatologice.⁹

În acest context al *eshatologie realizate deja, dar nu pe deplin*, putem aminti și *tema noii creații* exprimate în imnul hristologic (Col 1,18-20).¹⁰ *Noua creație* este amintită și în 3,10. Colosenii creștini s-au îmbrăcat în „omul nou", în care Hristos e „totul într-o dată" (Col 3,11), lepădând „omul cel vechi laolaltă cu faptele lui" și îmbrăcându-se cu „cel nou care spre cunoaștere se reînnoiește după Chipul Celui ce l-a zidit" (Col 3,10). Limbajul „om vechi" – „om nou", în lumina aluziei la textul din Fc 1,26-27, aduce la lumină

⁸ Vezi detalii la <http://nijaygupta.wordpress.com/> (24 septembrie 2012).

⁹ Detalii despre aspectul eshatologic, vezi la John Panteleimon MANOUSSAKIS, „The Anarhic Principle of Christian Eschatology in the Eucharistic Tradition of the Eastern Church", în *Harvard Theological Review* 100 (2007) 1, pp. 29-46(30).

¹⁰ C. A. BEETHAM, *Echoes of Scripture in the Letter of Paul to the Colossians*, SBL, Atlanta, 2008, p. 248.

perspectiva hristologică „Adam cel vechi” – „Adam cel nou/eshatologic”, limbaj comun epistolelor Apostolului Pavel (Rm 5,12-21; 1 Co 15,20-22.42-49). Înviați cu Hristos, creștinii coloseni s-au dezbrăcat de „omul cel vechi” – moștenirea trupească de la Adam, existența muritoare și căzută a veacului vechi. Îmbrăcându-se cu omul cel nou, starea de înviere a noului veac – a noii creații – ei trăiesc în existența eshatologică „deja, dar nu încă pe deplin”.¹¹ Starea de om nou presupune experiența învierii noului veac, fiind realizată prin unirea mistică cu Hristos Cel Înviat.

Eshatologia viitoare

Eshatologia viitoare capătă un accent mult mai redus în *Coloseni* decât în celelalte epistolele pauline, existând o singură referință explicită cu privire la acest eveniment viitor, cea din *Coloseni* 3,4 („Când Hristos, viața voastră, Se va arăta, atunci și voi împreună cu El vă veți arăta întru slavă”). De asemenea, putem distinge aspecte ale eshatologiei viitoare și în *Col* 1,22.28 („înaintea Lui să vă înfățișeze sfinți, fără prihană și nevinovați”, „pe tot omul să-l înfățișăm desăvârșit întru Hristos Iisus”) și *Col* 4,11 („au lucrat împreună cu mine pentru împărăția lui Dumnezeu”).

Conceptele cosmice sunt folosite pentru a susține eshatologia, în timp ce antiteza dintre perspectivele eshatologice și cele transcendente se află atât în epistolele timpurii ale Sfântului Apostol Pavel cât și în *Col* 3,1-4.¹² *Epistola către Efeseni* este și ea adeseori caracterizată ca având o eshatologie „realizată”. Deși aspectul viitor al eshatologiei nu este absent (*Ef*. 1,10.14; 4,30; 5,6.27), există un puternic accent pe mântuire ca realitate deja prezentă. Acest fapt este clar exprimat în *Efeseni* 2,5.8 prin timpul perfect al lui σὺζω, cu accentul pe starea prezentă a lucrurilor – „sunteți mântuiți”. Această stare a lucrurilor este accentuată și prin afirmația că toți credincioșii au fost înviați și înălțați cu Hristos (*Ef* 2,6), ceea ce reprezintă o dezvoltare paulină distinctivă a ideilor prezente și în *Rom* 6,1-13.

Etica în contextul eshatologiei

Epistola către Coloseni nu restrânge problematica vieții morale a creștinilor la ceea ce se numește în spațiul academic: „Haustafel” (3,18-4,1),¹³ ci o analizează în funcție de întreaga prezentare a persoanei și lucrării

¹¹ C. A. BEETHAM, *Echoes of Scripture in the Letter of Paul to the Colossians*, p. 249.

¹² Categoriile spațiale se detașează de categoriile temporale și eshatologice. Împărăția lui Dumnezeu e plasată deasupra noastră ca o realitate care ne domină (1,13; 3,1-4). Vezi Pr. Prof. Dr. Stelian TOFANĂ, *Studiul Noului Testament II*, fp.

¹³ Tradiția criticii formei codului casnic a izolat dezbaterile prin rezumarea la analiza diacronică a acestuia ca material tradițional la originea sa, considerându-se că a fost adăugat prin editarea

Mântuitorului. În acest sens, vom considera partea parenetică a epistolei ca derivând din hristologia care determină înțelegerea răscumpărării: „de aceea, așa cum l-ați primit pe Hristos Iisus Domnul, așa să și umblați în El” (Col 2,6).

Putem vorbi despre un context moral plecând de la modalitatea în care este descris Mântuitorul Hristos: „este mai înainte de toate, și toate întru El se țin împreună” (Col 1,17). În El co-există toate. Împreună, „αὐτός” și corelativul său „ἐν αὐτῷ” sunt fundația existenței creaturale precum și unitatea sa inteligibilă, respectiv mișcarea înspre desăvârșire. A *invoca* numele lui Iisus Hristos, într-un context moral, se presupune a-L aminti pe Cel prin care „τὰ πάντα” sunt mișcate, Cel în care își are temeiul și telosul său. Acțiunea morală a creaturii este în iconomia harului în care bunătatea Dumnezeului Iisus Hristos este fără limite.¹⁴ El este pre-eminent în toate (Col 1,18); El e „capul oricărei domnii și autorități” (Col 2,10). El este factorul determinant al realității create; El are autoritatea peste toate stăpânirile pentru că El este autorul tuturor – „fie tronuri, fie domnii, fie stăpânii fie autorități – toate au fost create prin El și pentru El” (1,16). În Col 2,17, El este „substanța/realitatea” („σῶμα”) ultimă, adevărată, prin care toate celelalte realități sunt provizorii. Prin întrupare, Cel ce este chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut (1,15), este locusul plenitudinii dumnezeiești, Cel în care toată plinătatea lui Dumnezeu și-a găsit plăcerea (1,19), viața desăvârșită a lui Dumnezeu prezentă în timp și istorie. „În El întreaga plinătate a dumnezeirii locuiește trupește” (2,9): πλήρωμα divină este acum „somatică”. Taina lui Dumnezeu este Hristos (2,2): Iisus Hristos nu este ocazia în care taina este revelată, ci conținutul său autentic.

Astfel, am putea afirma, la fel ca J. B. Bartley, că în *Epistola către Coloseni* nu avem neapărat conținutul unei învățături etice, ci, mai degrabă, fundamentul pentru această învățătură conturată de Apostolul Pavel.¹⁵

Într-un studiu recent despre etica în *Coloseni*, J. B. Bartley¹⁶ sublinia natura morală a eticii pe care o dezbate Apostolul Pavel. În opinia sa, partea parenetică a epistolei (3,1-4,6), este împărțită în patru secțiuni principale: o introducere (3,1-4), o serie de porunci – dezbrăcați cele vechi, îmbrăcați cele noi (3,5-17), un cod casnic (3,18-4,1) și responsabilități în relaționa-

târzie (post-paulină) a acestei epistole. Vezi F. LeRon SHULTS & Brent WALTERS (eds), *Christology and Ethics*, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 2010, p. 33. Pentru un istoric al interpretării, vezi J. HERING, *The Colossians and Ephesians Haustafeln in Theological Context. An analysis of Their Origins, Relationship, and Message*, American University Studies VII, seria Theology and Religion, vol. 260, Peter Lang Publishing, New York, 2007, pp. 85-98.

¹⁴ F. LeRon SHULTS & Brent WALTERS (eds), *Christology and Ethics*, Eerdmans, Grand Rapids, 2010, p. 34.

¹⁵ J. B. BARTLEY, „Paul’s Ethics in Colossians”, pp. 1-14(13).

¹⁶ J. B. BARTLEY, „Paul’s Ethics in Colossians”, pp. 1-14.

rea cu cei de afară (4,2-6).¹⁷ În acest context, învățătura etică a Apostolului Pavel izvorăște mai degrabă dintr-o viziune morală, decât din reguli morale.¹⁸ Fără a fi în Hristos, comunitatea creștină coloseană nu s-ar fi transformat suficient așa încât să poată trăi după voia lui Dumnezeu.¹⁹

În primul rând, etica paulină este înțeleasă în categoriile *indicativului* și *imperativului*.²⁰ *Indicativul* reprezintă ceea ce a făcut Dumnezeu pentru mântuirea omului în Hristos, în istorie, iar *imperativul* este răspunsul la opera de mântuire a lui Dumnezeu în Hristos.²¹ Folosirea *indicativului* fără *imperativ* poate duce la imoralitate și trăirea unei vieți creștine cu libertate fără limite, iar folosirea *imperativului* fără *indicativ* ar putea duce la legalism.²² Indicativele mântuirii lui Dumnezeu sunt integrate pe deplin cu imperitivele existenței creștine.²³

În al doilea rând, etica Apostolului Pavel are un fundament hristologic. Acest aspect e subliniat prin patru referințe explicite la Hristos, toate aparținând pasajului Col 3,1-4. Aceste patru referințe formează un paralelism, având rolul de a sublinia pentru cititor importanța centrală a lui Hristos pentru viață:

3,3 (A) ... viața voastră... (B) ... cu Hristos...

3,4 (A) ... când Hristos... (B) ... care este viața noastră...

În aceeași idee, cele trei „liste” ale raportărilor credincioșilor (3,5-10; 3,12-16 și 3,18-4,1), au în concluzie afirmații ce conturează etica paulină: „Hristos, totul întru toți” (3,11); „toate să le faceți în numele Domnului Iisus” (3,17); „dați ce este drept și potrivit, știind că aveți Stăpân în ceruri” (4,1).

¹⁷ J. B. BARTLEY, „Paul's Ethics in Colossians”, pp. 1-14(6). Aceeași împărțire o identificăm și la David M. HAY, *Colossians*, p. 114.

¹⁸ Johannes P. PIENAAR, Ernest VAN ECK, „Die verhouding tussen Christologie en etiek in Kolossense – praxis vir die postmoderne gelowige en kerk”, în *Verbum et Ecclesia* 31 (2010) 1, pp. 1-7. Vezi și Gerhard SELLIN, „Konsolidierungs- und Differenzierungsprozesse im 'Paulinismus' (Kol und Eph)”, în Dieter SÄNGER (ed.), *Studien zu Paulus und zum Epheserbrief* (FRLANT 229), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2009, pp. 255-269.

¹⁹ Ben WITHERINGTON, G. Francois WESSELS, „Do everything in the name of the Lord: Ethics and ethos in Colossians”, în Jan G. van der WATT, *Identity, Ethics, and Ethos in the New Testament* (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 141), De Gruyter, Berlin / Boston, 2012, pp. 303-334.

²⁰ J. B. BARTLEY, „Paul's Ethics in Colossians”, pp. 1-14(11).

²¹ Acest sens ne aduce aminte de cartea teologului apologet Francis A. SCHAEFFER, *How Should We Then Live? (L'Abri 50th Anniversary Edition): The Rise and Decline of Western Thought and Culture*, Crossway Books, Wheaton, 2005, 290 pp. Vezi și transpunerea în documentarul științific: Francis A. SCHAEFFER, *How Should We Then Live?*, 2 DVD, 2012.

²² Robert W. WALL, *Colossians & Philemon* (The IVP New Testament Commentary), InterVarsity Press, Downers Grove, 1993, pp. 82, 130-134.

²³ De exemplu, după ce Apostolul Pavel începe Col 3 cu indicativul: „ați înviat cu Hristos”, el extinde implicațiile eshatologice cu încă două afirmații indicative: (1) „viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu”, și (2) „veți fi descoperiți cu El în slavă”. Acestea cuprind afirmația critică imperativă: „cugetați la cele de sus și nu la cele de pe pământ”. Repetiția din v. 2 aduce cu sine accentul autorului. Vezi J. B. BARTLEY, „Paul's Ethics in Colossians”, pp. 1-14(11).

Ele includ o mărturisire hristologică care subliniază importanța domniei lui Hristos pentru Biserica ce ascultă de voia lui Dumnezeu.²⁴

În al treilea rând, Apostolul Pavel prezintă relația dintre Hristos și Dumnezeu, în lumina căreia afirmă: „viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu” (3,3). El se reîntoarce la această temă în 3,17, pentru a conclud că tot ceea ce facem să fie făcute în numele Domnului Iisus, oferindu-I o jertfă de mulțumire lui Dumnezeu prin El.

Astfel, Apostolul Pavel se folosește în conturarea eticii de câteva aspecte definitorii ale învățăturii sale:

- Motivul „ascuns – descoperit”, pentru a atrage atenția asupra siguranței afirmațiilor din Sfânta Scriptură. De exemplu, învățătura iudaică susținea că era planul lui Dumnezeu să stai ascuns ca o taină până la veacul mesianic, când revelația va anunța începutul păcii universale.²⁵

- paradigma „deja, dar nu încă pe deplin”, prin care ilustrează că cei credincioși au murit împreună cu Hristos – în taina botezului – și se vor împărtăși de slava Sa în viața viitoare.²⁶

- Nu doar omul cel vechi trebuie dezbrăcat, ci omul cel vechi împreună cu faptele lui (3,5; 3,8-9). Îmbrăcarea noii umanități implică și îmbrăcarea calităților subliniate în 3,12-14.²⁷

- Etica creștină este definită cu ajutorul metaforei tainei botezului.²⁸

În loc de concluzie

Majoritatea bibliștilor contemporani consideră că teologia epistolei *Coloseni* este în contradicție cu cea a epistolei *Efesenii*. Prin urmare, chiar și recunoscând autenticitatea epistolei *Coloseni*, este foarte puțin probabil ca să se accepte paulinitatea Epistolei Sf. Pavel către *Efesenii*. Această concluzie se întemeiază pe ideea că autorul cărții *Efesenii* completează și modifică în anumite locuri teologia *Epistolei către Coloseni*. De exemplu, în Col 1,27 și 2,2 conținutul „tainei” este Hristos, în timp ce în Ef 3,6 este comuniunea neevreilor împreună cu iudeii, în trupul lui Hristos.

Ne putem însă întreba dacă aceasta reprezintă într-adevăr o discrepanță sau ar putea fi vorba de o problemă de accent în folosirea unui termen care exprimă un concept multidimensional. Într-o monografie privitoare la conceptul paulin de „taină”, M. BOCKMUEHL²⁹ a argumentat că această

²⁴ Vezi J. B. BARTLEY, „Paul's Ethics in Colossians”, pp. 1-14(12).

²⁵ J. B. BARTLEY, „Paul's Ethics in Colossians”, pp. 1-14(12-13).

²⁶ David M. HAY, *Colossians*, p. 120.

²⁷ A. J. M. WEDDERBURN, „The Theology of Colossians”, p. 55.

²⁸ Troy W. MARTIN, *Philosophy and empty Deceit: Colossians as Response to a Cynic Critique*, p. 192.

²⁹ M. N. A. BOCKMUEHL, *Revelation and Mystery in Ancient Judaism and Pauline Christianity* (WUNT 2/36), J. C. B. Mohr, Tübingen, 1990, p. 202.

folosire a termenului reflectă un accent pus pe unul dintre aspectele sensului mult mai comprehensiv al „tainei”. Cu alte cuvinte, problema este mai mult una de continuitate și accent, decât de discontinuitate și teologie diferită.³⁰ În ce privește relația dintre cele două epistole în ansamblu, F. F. BRUCE³¹ comentează că schimbarea de perspectivă de la Hristos (*Coloseni*) la Biserică (*Efesenii*) poate să explice în mare măsură nuanțele diferite ale termenilor comuni ambelor epistole.³²

Am observat că similaritățile și diferențele literare și lingvistice nu anulează autoritatea paulină a epistolelor. De asemenea, aspectele teologice comune celor două epistole: hristologia, eclesiologia și eshatologia sunt înțelese ca expuneri ale unor teme similare, cu accente diferite și destinate unui destinatar dat diferit.

³⁰ M. N. A. BOCKMUEHL, *Revelation and Mystery in Ancient Judaism and Pauline Christianity*, WUNT 2/36; Tübingen: J. C. B. Mohr, 1990, p. 202; cf. C. C. CARAGOUNIS, *The Ephesian Mysteryion*, Lund, Gleerup, 1977, p. 143: „Ele nu reprezintă *mysteria* diferite, ci aspecte mai largi sau mai înguste ale unuia și aceluiași *mysterion* - *mysterion*-ul lui Dumnezeu în Hristos”.

³¹ F. F. BRUCE, *The Epistles to the Colossians*, p. 231.

³² F. F. BRUCE, *The Epistles to the Colossians*, p. 231.

CREAREA OMULUI (FC 1, 26-28) ÎN INTERPRETAREA RABINICĂ ȘI PATRISTICĂ *

CĂLIN MĂRGINEAN

Abstract.

In the beginning God stretched out the heaven, laid out the earth, created the firmament as a wall splitting the waters; commanded then to gather the waters, the waters were named „seas”, and the dried „earth”; adorned the earth with seeds and other herbs; passed afterwards to the creation of those two great lights, and to the many kinds of stars, to adorn the heaven. He then brought to life soulful creatures from the waters and the flying birds on earth under the firmament. He accomplished so, the five days of creation. And because it should have been animals out of the earth, God commanded that these also had to become living creatures, ones for our nourishment and others to serve us, and it also have been created wild beasts and crawlers. So, after the great adornment, and the great beauty and orderliness put in the creation, after He prepared the meals with all kinds of food, after He embellished in all sorts of way the heavens and the earth, created an emperor palace, brightening all over the place, after all of these, He created the only one who will have to enjoy it: the man. He gave him authority over all-seeing things, showing in this manner, he's superiority over the creation, since all living creatures obey him. It's our goal in this research, to underline the beauty of man, as it's considered in rabbis and Fathers works.

Keywords: *Man, image, likeness, authority, Holy Trinity, Fathers, rabbis, male, female*

Preliminarii

Versetul 26 a fost mult discutat de către bibliști. Primul domeniu de dezbatere se referă la folosirea izbitoare a pronumelor de la singular la plu-

* Studiul are aprobarea părintelui coordonator, Ioan Chirilă pentru publicare.

ral („a zis Dumnezeu: să facem”¹). Pe de o parte, majoritatea comentatorilor creștini au constatat aici o referire la Sfânta Treime. Pe de altă parte, alți comentatori arată că, cu toate că se consideră că Moise a fost autorul capitolului 1 din Facere, este puțin probabil ca el să fie numit un monoteist trinitar.

Într-adevăr, cititorii creștini ai Vechiului Testament pot vedea într-adevăr aici un context trinitar. Întrebarea rămâne dacă aceasta a fost intenția și înțelegerea autorului. Se poate presupune că intenția lui Moise nu a fost aceea de a dovedi existența Sfintei Treimi, ci mai degrabă să sublinieze credința într-un singur Dumnezeu, care este necreat, veșnic, milostiv și atotputernic în comparație cu alte zeități care adeseori au capricii și chiar permit imoralitatea și păcatul.

Pentru a înțelege utilizarea termenului „noi” din punct de vedere istoric și gramatical în versetul 26, cercetătorii au găsit cel puțin șase posibilități de interpretare. În primul rând, o interpretare mitologică face să se înțeleagă faptul că textul se referă la alți dumnezei. Prin urmare, acest text ar fi o rămășiță din cea mai veche formă a povestirii creării lumii care a scăpat cumva autorului care a dorit să scoată din povestea lui împrumutată, orice elemente păgâne care ar fi ofensatoare și inacceptabile pentru monoteiști.

În al doilea rând, este posibil ca în adaptarea biblică a relatării, conceptul de panteon să fi fost înlocuit cu conceptul de curte regească. Privind din acest unghi, nu este vorba despre alți dumnezei ci despre curtea angelică, despre „fiii lui Dumnezeu”, împreună cu care El se sfătuiește.

În al treilea rând, din versetul 26 s-a dezvoltat ideea că Dumnezeu vorbește cu ceva creat recent de El (cel mai probabil destinatarul ar fi pământul). Astfel, omul își datorează originea atât lui Dumnezeu cât și pământului.

În al patrulea rând, unii specialiști au optat pentru explicația folosirii unui plural de maiestate, întrucât cuvântul Dumnzeu, în limba ebraică, este la plural (*Elohim*)². În acest sens, s-a făcut o corelare cu texte precum Facere 11, 7 și Isaia 6, 8.

În al cincilea rând, alți bibliști au interpretat ca fiind un plural utilizat în mod intenționat, fără să fie vorba de o convorbire. Dumnezeu a vorbit cu Sine. Acest lucru ar fi comparabil cu o persoană care ar putea să se întrebe: „Să vedem, oare ar trebui să merg pe jos la muncă mâine sau să iau autobuzul?” Astfel de utilizare a pluralului poate fi întâlnită și în Cântarea Cântărilor 1, 9-11 („Eu...noi”).

În al șaselea rând, cea mai bine-cunoscută interpretare abordează acest verset într-o perspectivă trinitară, însă utilizează o terminologie mai puțin directă. Hasel numește acest plural un „plural al plinătății”. Conform lui

¹ E. A. SPEISER, „Genesis: Introduction, translation and note”, în: *The Anchor Yale Bible*, Yale University Press, London, 2008, p. 7.

² David N. FREEDMAN, *AYBD*, vol. 4, Doubleday, New York, 1996, p. 1006.

Clines, Dumnezeu vorbește aici cu Duhul menționat în versetul 2, care acum devine partenerul lui Dumnezeu în creație. Pe de o parte este un lucru dificil să spunem că autorul Facere 1 a fost conștient de dogma creștină a Sfintei Treimi. Pe de altă parte, este un alt lucru să spunem că a fost din punct de vedere teologic prea primitiv sau naiv să se ocupe de idei precum unitate în pluralitate³. Noi trebuie să înțelegem acest pasaj într-o perspectivă religioasă. Într-adevăr, dogma Sfintei Treimi nu poate fi gravată pe fiecare pagină a Scripturii, dar indicii și indicii sunt lăsate la îndemâna noastră aici și acolo și astfel de sugestii așteaptă înțelegerea lor deplină la momentul potrivit sau, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, „la plinirea vremii” (Ga 4, 4)⁴.

Maimonide abordează acum o problemă foarte dificilă a verbului la plural „să facem”, folosit de Dumnezeu. Aici explicația mai solidă pentru forma de plural al expresiei „să facem”, este următoarea: „Pentru ca deja știm că Dumnezeu a creat ceva din nimic în prima zi a creației, și după aceasta a format și a făcut lucrurile din acele elemente care au fost create din nimic în prima zi, El a spus cu privire la om, *să facem*, însemnând *Eu cu pământul menționat mai sus, vom face om*”⁵. Prin aceasta a însemnat că pământul ar trebui să aducă trupul [omului] din elementele sale, așa cum a făcut-o pentru animale. Dar Dumnezeu mai apoi după plămădire a suflat în nări sufletul vieții. În aceeași ordine de idei, Maimonide subliniază că „Dumnezeu a spus: „după chipul și asemănarea noastră” pentru că omul ar semăna atât cu Dumnezeu cât și cu pământul. Fizic el ar semăna cu pământul din care a fost luat trupul. Și sufletul său va semăna cu tărâmurile spirituale superioare, prin ceea ce este incorporeal și nemuritor.”⁶

Acum omul se aseamănă cu făpturile inferioare cât și cu făpturile superioare, este în splendoarea făpturilor superioare. Deci omul este similar atât cu Dumnezeu cât și cu pământul în asemănarea reală, pentru corpul său și este similar cu pulberea pământului, în timp ce sufletul său este similar cu lumile superioare⁷.

³ Ioan BUDE, „Antropologia Vechiului Testament,” în: *ST*, 3 (1989), p. 29.

⁴ Vasile BORCA, *Omul, încununarea operei de creație. Natura și destinul său în lumina Revelației biblice a Vechiului Testament* (teză de doctorat), Universității de Nord, Baia Mare, 2007, p. 254. Vezi și Vasile BORCA, „Antropogeneza în lumina referatului biblic al Facerii,” în: *OM*, 6 (2001), pp. 97-103.

⁵ RAMBAN, *The Torah with Ramban's commentary translated, annotated, and elucidated. Bereishis*, vol. 1, trad. de Yaakov BLINDER și Yoseph KAMENETSKY, Mesorah Pubns Ltd, 2004, p. 73.

⁶ RAMBAN, *The Torah. Bereishis*, p. 73. „Iar cel ce a fost făcut după chipul lui Dumnezeu este omul nostru lăuntric, nevăzut și netrupesc, nescricăcios și nemuritor. În unele de acest fel se observă, mai degrabă, chipul lui Dumnezeu. Dacă însă vreunul înțelege că cel care a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu este [omul] trupeș, atunci el pare a atribui și forme omenești unui Dumnezeu trupeș; a considera aceasta despre Dumnezeu este, în mod evident, nelegiuire.” ORIGEN, „Omiliile la Cartea Facerii,” în: *PSB*, vol. 6, ed. de Teodor BODOGAE et al., Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 1981, p. 151.

⁷ Ioan CHIRILĂ, „Dinamica chipului în cadrul lucrării asemănării cu Dumnezeu,” în: *Studia TO*, 1-2 (1999), p. 126.

Rashi consideră că folosirea pluralului indică prezența îngerilor, fiindcă zice: „De aici învățăm umilința Celui Sfânt, binecuvântat să fie El. Din moment ce omul a fost creat în asemănarea îngerilor, iar ei l-ar invidia, El i-a consultat. Aici Dumnezeu s-a sfătuit cu familia sa cerească: El le-a spus, „Printre ființele cerești, există unele în asemănarea Mea. Dacă nu există niciunul în asemănarea Mea printre ființele pământești, va exista invidie printre creaturi (cf. Geneză Raba 8, 11)”⁸.

Sfântul Ioan Gură de Aur critică cu vehemență interpretarea iudaică a acestui text: „Cu cine se sfătuiește Stăpânul? Nu pentru că are nevoie de sfat și de gânduri – Doamne ferește! – ci pentru că vrea, sub înfățișarea cuvintelor, să arate cinstea covârșitoare ce o dă omului pe care avea să-l creeze. Ce spun, dar, iudeii, care au încă voal pe inimile lor și nu vor să înțeleagă nimic din cele scrise în Scriptură? Ei spun că aceste cuvinte au fost adresate îngerului sau arhanghelului. Ce nebunie! Ce mare nerușinare! Cum poți gândi, omule, ca Stăpânul să se sfătuiască cu îngerul, Creatorul cu creatura? Nu le este îngăduit îngerilor să stea la sfat cu Dumnezeu; datoria lor e să stea drept înaintea lui Dumnezeu și să-L slujească. Și, ca să afli asta, ascultă pe marele glăsuitor Isaia, care spune despre cele mai înalte puteri îngerești: „*Am văzut heruvimii stând în dreapta lui Dumnezeu și serafimii ; Și-și acopereau fețele lor și picioarele cu aripile*”. Își acopereau fețele, pentru că nu puteau îndura lumina fulgerătoare a lui Dumnezeu; și stăteau înaintea Lui cu multă frică și cu cutremur. Creaturile lucrul acesta trebuie să-l facă, să stea drept înaintea Stăpânului.”⁹.

Trecerea de la utilizarea consecventă a verbului la persoana a treia (de exemplu, „Să fie”) la persoana întâi plural („Să facem”) este suficient pentru a pregăti cititorul pentru ceva important ce se va întâmpla în ziua a șasea¹⁰.

⁸ RASHI, *The Torah with Rashi's commentary translated, annotated, and elucidated*. Genesis, vol. 1, ed. de Yaakov BLINDER, Mesorah Pubns Ltd, 1999, p. 23.

⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la Facere*, în: *PSB*, vol. 21, ed. de Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 1987, p. 117. Sfântul Vasile are o atitudine asemănătoare: „Ascultă, tu care lupți împotriva lui Hristos, ascultă că Dumnezeu vorbește cu Cel Care a luat parte cu El la facerea lumii, cu Cel „*prin Care a făcut și veacurile (Evr. 1, 2), Care ține pe toate cu cuvântul puterii Sale*” (Evr. 1, 3). Dar luptătorul acesta împotriva lui Hristos nu primește în liniște cuvântul dreptei credințe. După cum fiarele acelea care urăsc cumplit pe om, când sunt închise în cuști, urlă în închisoarea lor și-și dau pe față cruzimea, dar nu pot să-și satisfacă furia, tot așa și neamul acesta, dușman al adevărului, iudeii, nemaivând ce să spună, spun că multe sunt persoanele cărora Dumnezeu le-a adresat cuvânt; ei spun: „Îngerilor, care stau în jurul lui Dumnezeu, lor le-a spus: „Să facem pe om!” Născocire iudaică! Basm ieșit din ușurătatea minții lor! Ca să nu primească o singură persoană, introduc mii, îndepărtând pe Fiul, dau slujitorilor vrednicia de sfătuitori! Fac din cei care sunt robi împreună cu noi domni ai creării noastre. Omul când ajunge la desăvârșire este ridicat la vrednicia îngerilor. Dar care creatură poate fi egală Creatorului?” Sf. VASILE CEL MARE, „Omilia la Hexaemeron,” în: *PSB*, vol. 17, ed. de Dumitru FECIORU, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 1986, p. 178.

¹⁰ Vasile BORCA, „Antropogeneza în lumina referatului biblic al Facerii,” în: *OM*, 6 (2001), p. 99.

„Atunci când a fost vorba de crearea omului a avut loc o sfătuire și, după cum deducem din cuvântul Scripturii, a avut loc ceea ce face un artist, care-și face o schiță de plan pentru ceea ce avea să realizeze, modul în care urma să acționeze și în ce măsură elaboratul nou avea să se asemine cu originalul, adică scopul propriu-zis al noii creații. După ce a fost adus în viață, ce anume urma să facă și peste ce să stăpânească omul.”¹¹ Soarele a fost creat, dar nici un sfat nu i-a premers; cerul la fel și totuși nici pentru unul, nici pentru altul nu s-a făcut nici o pregătire în ordinea creației, ci aceste fapte minunate au venit pe lume printr-un singur cuvânt, numai când a fost vorba de facerea omului, Dumnezeu a procedat cu circumspecție, pregătind parcă dinainte chiar și materia din care avea să-l facă și abia după aceea dându-i înfățișarea după asemănarea cu un model de frumusețe deosebită a explicat cu acea ocazie destinația precisă cu care a fost adus la viață și rânduit atunci, potrivit rostului activității lui, că toată destinația lui stă în legătură cu voia cea dumnezeiască.

Aceiași interpretare o are și Maimonide. El observă că omul a fost creat printr-un act realizat independent de creație. Un enunț separat a fost dedicat facerii omului, el nu a fost creat împreună cu animalele, din cauza statutului său înalt. El nu are natura animalelor sau a fiarelor de aceea Dumnezeu le-a creat prin rostirea precedentă¹².

Acest eveniment important care este crearea omului s-a făcut „după chipul și după asemănarea noastră”¹³. Intervine însă din nou o întrebare esențială: ce semnificație au chipul și asemănarea și care este relația dintre acestea două?¹⁴

Telem („chip”) sau oglindirea iconică a omului în Creatorul său

Expresia de bază „chipul și asemănarea lui Dumnezeu” se găsește doar de patru ori în Vechiul Testament: în Facere 1, 26-27 (de două ori), în Facere 9, 6

¹¹ „Căci, după cum spune Scriptura: *Dumnezeu a zis: să facem om după chipul nostru și după asemănare și să stăpânească peste peștii mării și fiarele pământului și păsările cerului și dobitoacele și tot pământul.* Și minune! Soarele a fost creat, dar nici un sfat nu i-a premers; cerul la fel și totuși nici pentru unul, nici pentru altul nu s-a făcut nici o pregătire în ordinea creației, ci aceste fapte minunate au venit pe lume printr-un singur cuvânt (...). Numai când a fost vorba de facerea omului, Făcătorul a toate a procedat cu circumspecție, pregătind parcă dinainte chiar și materia din care avea să-l facă și abia după aceea dându-i înfățișarea după asemănarea cu un model de frumusețe deosebită a explicat cu acea ocazie destinația precisă cu care a fost adus la viață și rânduit atunci, potrivit rostului activității lui, că toată destinația lui stă în legătură cu voia cea dumnezeiască.” Sf. GRIGORIE DE NYSSA, „Cuvânt apologetic la Hexaemeron,” în: *PSB*, vol. 30, ed. de Dumitru BODOGAE, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 1998, pp. 21-22.

¹² RAMBAN, *The Torah. Bereishis*, p. 78.

¹³ E. A. SPEISER, *Genesis: Introduction, translation and note*, p. 7.

¹⁴ Vezi detalii în I. CHIRILĂ, „Dinamica chipului,” p. 127.

și în Facere 5, 3, unde se menționează faptul că lui Adam „i s-a născut un fiu după asemănarea sa [și după chipul său – BVA]”. Cuvântul ebraic pentru „chip” este *telem*, pe care Septuaginta îl redă în mod normal prin *eikon* (icoană)¹⁵.

De câteva ori *telem* descrie o imagine idolatră care urmează să fie distrusă (Nm 33, 52; 4 Rg 11, 18; 2 Par 23, 17; Iz 7, 20; 16, 17; 23, 14; Am 5, 26)¹⁶. Un text din Psalmi pare să ofere o semnificație mai puțin concretă pentru *telem*: „Ca visul celui ce se deșteaptă, Doamne, în cetatea Ta chipul [*telem*] lor de nimic l-ai făcut”¹⁷. Dacă *telem* în acest text este același cuvânt cu cel folosit în Facere și în pasajele citate mai sus, el poate fi folosit și în alte scopuri decât descrierea imitării fizice a cuiva sau a ceva. În textul din Psalmi, chipul ar fi ceva care să transmită ideea de goliciune, nerealitate, slăbiciune¹⁸.

Singurele alte apariții ale termenului *telem* în Vechiu Testament sunt în 1 Regi 6, 5 (de două ori) și 11. Aici, preoții israeliți îi instruiesc pe filistenii, înainte ca ei să întoarcă chivotul la israeliți, să facă „chipuri” sau „modele” ale „buboaierilor” și șoarecilor pe care le trimisese Domnul asupra lor. Pe lângă Facere, acesta este singurul pasaj în care *telem* desemnează reprezentarea altui lucru, fără a sugera, de asemenea, că o astfel de reprezentare ar fi idolatră¹⁹.

Multe pasaje din Noul Testament fac referire la Facere 1:26, dar niciunul nu îl citează exact. Putem observa că referințele Noului Testament la „chip” și „asemănare” se pot încadra în una din cele trei categorii de mai jos:

1. Hristos în calitate de chip al lui Dumnezeu: 2 Corinteni 4, 4 se vorbește despre „Hristos, Care este chipul lui Dumnezeu”. În mod similar, Coloseni 1, 15 se referă la Hristos ca la „chipul lui Dumnezeu celui nevăzut”. Aici *imago dei* este interpretată într-o manieră hristologică. Slava lui Dumnezeu este văzută în chipul său, care este Hristos, iar nu în om (cf. Fc 1, 26). Relația dintre original și chip este una de identitate substanțială, nu doar similitudine formală. Din acest motiv, ambele pasaje unesc chipul cu revelația²⁰.

Legat de aceste două versete, dar folosind o terminologie diferită, este textul din Filipeni 2, 6, care vorbește despre Hristos, „Dumnezeu fiind în chip”. Destul de asemănător este și Evrei 1, 23 în care se vorbește despre Fiul ca „fiind strălucirea slavei și chipul ființei Lui [Dumnezeu]”. Și în aceste

¹⁵ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 129; David N. FREEDMAN, *AYBD*, vol. 3, Doubleday, New York, 1996, p. 390.

¹⁶ John KOHLENBERGER, James SWANSON, *The Hebrew English Concordance to the Old Testament with the New International Version*, Zondervan Grand Rapids, Michigan, 1998, p. 238.

¹⁷ Ioan CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu, în gândirea părinților capadocieni și în teologhisirea răsăriteană (încercare de precizare a conținutului unui concept antropologic),” în: *AFTOC*, XII (2008-2009), p. 25.

¹⁸ Dumitru ABRUDAN, „Aspecte ale antropologiei Vechiului Testament,” în: *ST*, 3-4 (1978), pp. 269-270. Cf. V. BORCA, „Antropogeneza,” p. 100.

¹⁹ I. BUDE, „Antropologia,” p. 92.

²⁰ I. CHIRILĂ, „Dinamica chipului,” p. 129.

versete se accentuează că Hristos împărtășește slava lui Dumnezeu atât de complet încât El poate fi descris ca o reprezentare exactă a lui Dumnezeu, mai degrabă decât unul care doar seamănă cu Dumnezeu²¹.

Este important faptul că Noul Testament nu ezită să-l descrie pe Hristos ca pe un chip (*eikon*) a lui Dumnezeu, însă nu îl descrie niciodată ca pe o asemănare (*homoiōsis*) a lui Dumnezeu.²²

2. Omul – chip al lui Dumnezeu: 1 Corinteni 11, 7 subliniază faptul că omul este „chip și slavă a lui Dumnezeu”, dar expresia se limitează doar la bărbat. Femeia este descrisă ulterior ca „slava bărbatului”. Acesta este singurul text din Noul Testament care stabilește o doctrină a „chipului” care subliniază diferențierea sexuală, iar unii sugerează că Sfântul Apostol Pavel intenționează în mod clar să excludă femeia de la chipul lui Dumnezeu. Acest fapt nu este menționat sau expus în Facere 1, 26-27. Sfântul Apostol Pavel arată că „femeia este slava bărbatului”. El își expune acest punct de vedere fără însă a lăsa impresia că femeia ar fi creată în chipul bărbatului (așa cum bărbatul este chip și slavă a lui Dumnezeu)²³.

Aproape de 1 Corinteni 11, 7 este Iacov 3, 9, în care se face referire la limbă: „Cu ea binecuvântăm pe Dumnezeu și Tatăl, și cu ea blestemăm pe oameni, care sunt făcuți după asemănarea lui Dumnezeu”. În acest verset prin „oameni” nu se delimitează bărbatul de femeie, ci mai degrabă ne permite să atribuim chipul lui Dumnezeu tuturor.

3. Omul – chip al lui Hristos: o serie de referințe biblice fac aluzie la credinciosul care își întipărește chipul lui Hristos în ființa sa (Rm 8, 29), progresează din slavă în slavă în asemănarea cu El (2 Co 3, 18) și se reînnoiește în conformitate cu chipul Creatorului (Col 3, 10)²⁴.

²¹ Ioniță APOSTOLACHE, „Antropologia Vechiului Testament – scurte considerații biblico-patristice,” în: *MO*, 5-8 (2011), pp. 175-176.

²² I. CHIRILĂ, „Dinamica chipului,” p. 130.

²³ I. CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu,” p. 26.

²⁴ „Deci omul a fost făcut după asemănarea acestui chip; de aceea Mântuitorul nostru, care este chipul lui Dumnezeu, împins de milă pentru omul care fusese făcut după asemănarea Lui, văzând că el, după ce chipul Său a fost părăsit, a luat chipul celui rău. Însuși, împins de milă, după ce a luat chip de om, a venit la el. [...] Să contemplăm neconținut, așadar, acest chip al lui Dumnezeu, ca să putem a ne preschimba după asemănarea Lui! Căci dacă omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu, iar el, contemplând, împotriva naturii, chipul diavolului, s-a făcut asemenea acestuia prin păcat, cu atât mai mult, contemplând chipul lui Dumnezeu, după asemănarea căruia a fost făcut de către Dumnezeu, va primi, prin Cuvântul și prin puterea Lui, acea imagine care îi fusese dată prin natură.” ORIGEN, *Omiliile la Facere*, pp. 155-156. O abordare asemănătoare are și Sfântul Atanasie cel Mare: „Căci Dumnezeu este bun, mai bine-zis, izvorul a toată bunătatea. Iar cel bun nu pizmăiește pe nimeni. De aceea, nepizmuind existența nimănui, a făcut toate din cele ce nu sunt, prin Cuvântul Său, Domnul nostru Iisus Hristos. Dintre ele, înainte de toate El S-a milostivit de neamul oamenilor de pe pământ. Căci știind că, datorită simplului fapt că e făcut, nu se poate menține pururea, le-a dăruit lor ceva mai mult; adică *nu i-a creat pe oameni pur și simplu ca pe toate animalele necuvântătoare, ci i-a făcut după chipul Lui*, împărtășindu-le și din puterea Cuvântului Său, pentru ca, fiind ca un fel de umbre ale Cuvântului și fiind cuvântători, să se poată

Alte versete deschid o perspectivă eshatologică. Spre exemplu, într-o zi vom purta „chipul [omului] ceresc” (1Co 15, 49). Spre deosebire de 1Corinteni 11, 7 și Iacov 3, 9 în care se spun că chipul aparține întregii omeniri, în aceste versete se vorbește despre asemănarea cu Hristos doar a celor care L-au mărturisit în viața pământească²⁵. Nu este suficient doar să-L primim pe Hristos ca Mântuitor. Acest act de credință trebuie să fie urmat de o însușire a lui Hristos în viața noastră de zi cu zi, astfel încât să devenim treptat ca Hristos (Ga 2, 20)²⁶.

Clines subliniază faptul că: În Hristos, omul vede scopul sau ținta la care trebuie să ajungă omenirea. Oamenii sunt creați după chipul lui Hristos în așa măsură încât se pot asemana cu El. Hristos este modelul desăvârșit²⁷. Acesta este modul în care omul, chip al lui Dumnezeu (om și implicit chip) poate deveni pe deplin om, poate ajunge la starea bărbatului desăvârșit (Ef 4, 13), la actualizarea chipului lui Dumnezeu din el²⁸.

Ce este acest chip al lui Dumnezeu în viziunea părinților? Sfinții Părinți au scos în relief felurite aspecte ale chipului lui Dumnezeu în om: unii au pomenit domnia omului asupra zidirii inferioare (pomenită textual în Facere); alții, rațiunea lui; alții, iarăși, libertatea sa. Sfântul Grigorie al Nyssei rezumă cel mai bine înțelesul chipului lui Dumnezeu: „Chipul e chip numai câtă vreme nu-i lipsește nici o însușire din câte se pot atribui originalului, iar în clipa în care dimpotrivă se îndepărtează de original, din acel moment el nu mai este chip. Dacă așadar una din caracteristicile privitoare la Ființa dumnezeiască este aceea de a nu putea fi înțeleasă cu mintea, atunci neapărat că și în această privință chipul trebuie să fie asemănător modelului. Căci dacă firea acestui chip ar putea fi cuprinsă de minte, pe când dimpotrivă modelul sau prototipul ar rămâne cu mult mai presus de puterea noastră de cunoaștere, atunci contradicția dintre însușiri ar fi o mărturie limpede că ele nu se aseamănă. Dacă însă firea cugetului nostru întrece puterea noastră de cunoaștere întrucât el e tocmai chipul Celui ce ne-a zidit, urmează că el are deplină asemănare cu Cel desăvârșit, neputința de a-L cunoaște fiind și ea o mărturie sigură că ființa dumnezeirii este de nepătruns.”²⁹

menține în fericire, trăind în rai viața cea adevărată, și anume, cea a sfinților. Iar știind că libertatea de alegere a oamenilor poate înclina în amândouă părțile, a voit să le asigure de mai înainte harul dat lor prin lege. Căci așezându-i în raiul Său, le-a dat lor lege.” Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, în: *PSB*, vol. 15, trad. de Dumitru STĂNILAOE, București, 1987, pp. 92-93.

²⁵ I. CHIRILĂ, „Dinamica chipului,” p. 130.

²⁶ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 145.

²⁷ I. CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu,” p. 27.

²⁸ Vezi detalii în Ioan BUDE, „Vechiul Testament despre structura și frumusețea ființei umane,” în: *AB*, 7-9 (1997), pp. 78-82.

²⁹ Sf. GRIGORIE DE NYSSA, „Cuvânt apologetic la Hexaemeron,” pp. 33-34. „Dar poate că te vei întreba: ce trebuie să înțelegem prin cuvintele *chipul lui Dumnezeu*? Cum s-ar putea asemana ceva

În opinia Sfântului Ioan noțiunea de *chip* vizează statutul regal al omului: „Deci prin cuvântul *chip* trebuie înțeles *stăpânire* și nimic altceva, că Dumnezeu l-a creat pe om ca să fie stăpân peste toate cele de pe pământ; și nimic nu este pe pământ mai mare decât el, ci toate sunt sub stăpânirea lui. [...] *chip* nu înseamnă asemănarea omului cu Dumnezeu după ființă, ci asemănarea cu El în ce privește stăpânirea; nu în ce privește chipul formei, ci în ce privește stăpânirea; de aceea a și adăugat: *Să stăpânească peștii mării și păsările cerului și fiarele și târătoarele pământului.*”³⁰.

Prin urmare, ce înseamnă în Facere 1 desemnarea omului ca fiind făcut după chipul lui Dumnezeu? Am menționat mai sus mai multe moduri în care Facere 1 relatează referatul creației într-un mod radical diferit de culturile vecine păgâne. Este posibil ca și în acest caz să se continue acest tip de abordare prin care să se sugereze diferențele dintre mentalitatea iudaică și cea păgână.

Este bine cunoscut faptul că atât în societatea egipteană cât și în cea mesopotamiană, regele sau un oficial de rang înalt era numit „chipul lui Dumnezeu”³¹. O astfel de desemnare nu a fost aplicată unui om simplu nici odată. Este posibil ca în Facere 1 să se folosească acest apelativ regal pentru a descrie pur și simplu „omul”, fiecare om³². În ochii lui Dumnezeu, întreaga omenire este regală. Toată umanitatea este legată de Dumnezeu, nu doar

imaterial cu ceea ce e trupesc? Cum ar putea fi asemenea ceea ce e veșnic cu ceea ce-i trecător? Ceea ce e neschimbător cu ceva ce e supus mereu schimbării? Ceea ce nu poate fi atins de patimă și de stricăciune cu ceva supus suferinței și morții? Ceea ce e cu totul străin de păcat cum să se asemece cu răutatea în care (noi, oamenii, n.n.) trăim și creștem tot timpul? În orice caz, e mare deosebire între omul cel zidit să se asemece cu modelul și ceea ce a fost făcut după vreun chip oarecare din jurul său. Căci dacă *chipul* n-are nici o asemănare cu modelul, atunci nici nu-i vrednic să-i poarte numele. Dacă imitarea nu-i deplină, avem de a face cu altceva, iar nu cu chipul sau reproducerea originalului. În cazul acesta, s-ar putea oare ca omul, această ființă muritoare, supusă patimilor și trecătoare, să fie chip al firii celei nestricăcioase, curate și veșnice? Numai cel care e Adevărul însuși poate ști cum se pot împăca aceste două realități. Pe cât mă ajută puterile, eu voi căuta să aflu adevărul prin sfat și presupuneri. Și, iată, care ar fi răspunsul la întrebarea pusă: Nici cuvântul dumnezeiesc nu minte când spune că *omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu* și nici starea vrednică de milă a firii omenesci n-are nimic comun cu starea fericită a vieții celei lipsite de orice patimi și suferințe. Dacă vrem să ne asemănăm cu Dumnezeu atunci va trebui să alegem una din două: ori că Dumnezeu e supus simțurilor, ori că omul e deasupra acestor simțuri; ideea de egalitate numai în cazul acesta se poate spune că-i valabilă pentru ambele părți. Or, dacă nici Dumnezeirea nu se pleacă spre supunere patimilor și nici firea noastră nu-i lipsită de ele, atunci numai o a treia posibilitate mai rămâne pentru ca să se confirme adevărul rostit de Sfânta Scriptură și care spune că *omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu*. Sf. GRIGORIE DE NYSSA, „Cuvânt apologetic la Hexaemeron,” p. 47.

³⁰ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omili la Facere*, p. 118. Vezi detalii în Alexandru ISVORANU, „Creația și începuturile omenirii în primele omilii la Facere ale Sfântului Ioan Gură de Aur,” în: *AUCT*, VIII 11 (2003), pp. 206-225.

³¹ I. CHIRILĂ, „Om – chip al lui Dumnezeu,” p. 28.

³² V. BORCA, „Câteva repere și precizări introductive asupra antropologiei biblice,” în: *OM*, 7 (2002), p. 96.

de rege. Prin aceasta, Sfânta Scriptură schimbă concepțiile exclusiviste ale națiunilor care înconjoară Israelul³³.

Demut sau asemănarea omului cu Dumnezeu

Acum trebuie să ne întrebăm care este semnificația celei de-a doua expresii: „după asemănarea Noastră”. Opinia multor critici este că asemănarea este mai puțin importantă decât chipul și de aici omisiunea din versetul care urmează (versetul 27). Omul este creat după chipul lui Dumnezeu, dar pentru a evita posibilitatea ca omul să fie privit ca o imagine exactă a lui Dumnezeu, cuvântul asemănare este atașat. Nuanța fizică a termenului concret „chip” este redusă de termenul mai abstract „asemănare”. Un sprijin pentru această interpretare se găsește în utilizarea extensivă a *demut* („asemănare”) în Iezechiel 1-10. În aceste capitole profetul nu spune niciodată că a văzut pe Dumnezeu, ci doar asemănarea lui Dumnezeu sau asemănarea cu ceva asociat cu Dumnezeu³⁴. Iezechiel descrierea teofania la care a fost martor cu mare grijă (a se vedea Iz 1, 5.10.13.16.22.26.28; 8, 2; 10, 21-22). Prin urmare, Facere 1, 26 ar fi o paradigmă: scriitorul a început cu un cuvânt-cheie important – chip – și a continuat cu un cuvânt mai puțin important – asemănare – la fel cum a început capitolul 1 din Facere cu verbul major „crea” și a continuat cu „a face”³⁵.

O altă abordare inversează această înțelegere și sugerează că asemănarea întărește chipul. Această interpretare intensifică modul în care creația se raportează la Creator. Din această perspectivă, se sugerează că poate fi cunoscut ceva despre Dumnezeu prin studierea chipului Său, a omului³⁶. Desigur, întâlnim teologii a căror trăsătură distinctivă este accentuarea imensei distanțe dintre un Dumnezeu infinit și un om finit este puțin probabil să accepte o astfel de posibilitate. Astfel de teologii subliniază păcătoșenia omului (excluzând orice alte accente) în măsura în care este imposibil să ne raportăm prin om la Dumnezeu ca parte a unui proces de educație³⁷.

Care este deosebirea dintre „chipul” și „asemănarea” lui Dumnezeu în om? Sfinții Părinți arată cum chipul ne este dat deplin și nu poate pieri; asemănarea însă ni s-a dat la început doar în mod potențial, urmând ca omul însuși să lucreze spre a ajunge la desăvârșirea ei. Sfântul Vasile învață: *Să facem om după chipul nostru și după asemănare*. Pe unul îl avem de la zidire, pe altul îl dobândim prin voia slobodă. În alcătuirea dintâi, ni s-a dat

³³ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 130.

³⁴ Ioan CHIRILĂ, „Cuvânt înainte. Celălalt, alteritate sau aproapele, distincții terminologice, repere practice pentru o (posibilă) reformulare a discursului apologetic,” în: *AFTOC*, IX (2005-2006), p. 12.

³⁵ I. CHIRILĂ, „Dinamica chipului,” pp. 130-131.

³⁶ I. CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu,” p. 29.

³⁷ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 130.

să ne naștem după chipul lui Dumnezeu; prin voia slobodă se plăsmuiește în noi ființarea după asemănarea lui Dumnezeu... *Să facem om după chipul nostru*: fie-i dat prin zidire ceea ce este după chip, dar și facă-se după asemănare. Dumnezeu a dat putere pentru aceasta; prin ce te-ai mai fi osebit, dacă te-ar fi făcut și după asemănare? De ce te-ai mai fi încununat? Iar dacă Ziditorul ți le-ar fi dat pe toate, cum ți s-ar mai fi deschis împărăția cerurilor? Se cuvenea deci a se da ție doar o parte, lăsându-se cealaltă neîmplinită, tocmai ca să o plinești tu însuși și să te învrednicești de răsplătirea care vine de la Dumnezeu.”³⁸.

În opinia Sfântului Ioan, noțiunea de *asemănare* vizează ceea ce se avea în vedere prin chip: „După cum cuvântul *chip* înseamnă stăpânire, tot așa cuvântul *asemănare* înseamnă ca noi să ajungem, atât cât ne stă în puterea noastră omenească, asemenea lui Dumnezeu; să ne asemănăm adică lui Dumnezeu în ce privește bunătatea, blândețea, virtutea, precum zice și Hristos: *Fiți asemenea Tatălui nostru Celui din ceruri*.”³⁹.

Unele studii s-au ocupat de folosirea prepoziției *be* atașată lui *țelem* (chip) și *ke* atașată lui *demut* (asemănare), traduse drept „în” și respective „ca”. În Facere 1-9 întâlnim doisprezece termeni prepoziționali prin care se exprimă o relație de asemănare între două entități. Șase dintre aceste prepoziții sunt cu *be* și alte șase cu *ke*. Opt dintre aceste douăsprezece instanțe implică fie chipul substantivului, fie asemănarea substantivului. Astfel, *be* este prefixul la „chip” în Facere 1, 26-27 (de două ori) și în 9, 6; și la „asemănare” în Facere 5, 1.3. Prepoziția *ke* este întâlnită lângă „chip” în Facere 5, 3 și lângă „asemănare” în Facere 1, 26⁴⁰.

S-ar putea crede că alegerea prepoziției nu este semnificativă și că avem aici o variantă de interpretare stilistică. Însă, este necesar să comparăm Facere 1, 26: „Să facem om după chipul și după (*ke*) asemănarea Noastră” cu Facere 5, 1: „Când a făcut (*be*) Dumnezeu pe Adam, l-a făcut după chipul lui Dumnezeu”. Pornind de la aceste texte, Clines a dedus faptul că pasajul ar putea fi citit ca: „Să facem om după/având capacitatea/să fie chipul Nostru”⁴¹.

Este evident că versetul 26 nu este interesat să definească ce este chipul lui Dumnezeu în om. Versetul afirmă pur și simplu acest fapt și-l repetă în versetul următor. Cu toate acestea, au fost sugerate nenumărate definiții ale chipului lui Dumnezeu din om: rațiunea⁴², conștiința, sufletul, nepri-

³⁸ Sf. VASILE CEL MARE, „Despre originea omului,” trad. de Policarp (Dionisie) PIRVULOIU, în: *O*, 2 (2011), pp. 16-17. Cf. Vichentie PUNGUNȚĂ, „Antropologia ortodoxă în viziunea omiliilor *Despre crearea omului* ale Sf. Vasile cel Mare,” în: *RT*, 3 (1991), pp. 20-33.

³⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, p. 122.

⁴⁰ I. CHIRILĂ, „Cuvânt înainte. Celălalt, alteritate sau aproapele,” p. 8.

⁴¹ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 131. Cf. I. CHIRILĂ, „Dinamica chipului,” p. 126.

⁴² Ioan CHIRILĂ, *Fragmentarium exegetic filonian*, Limes, Cluj-Napoca, 2002, p. 50.

hănnirea originară, capacitatea de a intra în relație cu Dumnezeu prin rugăciune, postura în care stă omul etc. Majoritatea acestor definiții se bazează mai degrabă pe păreri subiective decât pe exegeză obiectivă. Orice abordare care se concentrează asupra unui aspect al omului – fie fizic, spiritual sau intelectual – duce la neglijarea celorlalte trăsături constitutive ale sale. Facere 1, 26 arată că a fi om înseamnă a purta chipul lui Dumnezeu⁴³. Această înțelegere pune accent pe om ca o unitate. Nici o parte a omului, nici o funcție a omului nu este subordonată unei alte părți⁴⁴.

Omul – stăpânitorul responsabil al creației

Versetul 26 a început prin a declara relația omului cu Creatorul. În următoarea parte, se arată care este relația omului cu restul creației. El trebuie să-și exercite stăpânirea (*rada*) asupra tuturor celorlalte ființe vii. „Meșterul meșterilor – subliniază Sfântul Grigorie de Nyssa – i-a creat omului o fire care să-l îndreptățească spre fapte cu adevărat împărătești atunci când l-a dotat nu numai cu calități spirituale superioare, ci și cu alcătuire trupească indicată special pentru a stăpâni lumea. Căci, pe de o parte sufletul lui îi spune, chemarea lui împărătească îi spune că el trebuie să se ridice mult deasupra nimicniciilor de toate zilele, iar pe de altă parte el are o superioritate vizibilă prin libertatea sa neîngrădită, potrivit căreia el se poate hotărî și conduce singur, în mod liber după voia sa. Și ce alte însușiri sunt oare mai de preț pentru un rege decât acestea? De altfel și faptul că omul poartă în el chipul Celui care stăpânește peste toate făpturile nu vrea să însemneze altceva decât că de la început firea omului a fost destinată să fie regină. (...) firea omenească a fost creată să aibă rol de conducător peste altele pentru că se aseamănă cu Împăratul tuturor făpturilor, fiind astfel ca un tablou viu, dar care are comun cu modelul său veșnic atât vrednicia cât și numele. De fapt, ca și semne ale demnității sale, omul nu poartă nici o mantie de purpură și n-are nici sceptru și nici diademă, căci sub înfățișarea lui nu avem de astădată pe Cel ce i-a fost model întrucât în locul mantiei de purpură s-a îmbrăcat în haina virtuții, care-i totuși cea mai împărătească dintre îmbrăcăminti, iar în loc de sceptru se sprijinește pe fericirea nemuririi, pe când în loc de diademă împărătească e împodobit cu coroana dreptății, așa încât prin toate acestea omul se distinge printr-o vrednicie de adevărat împărat ca unul care se aseamănă aidoma frumuseții Modelului său.”⁴⁵.

Verbul *rada* (a stăpâni) apare de douăzeci și două de ori în forma Qal. Majoritatea dintre acestea se ocupă de relațiile umane (Lv 25, 43.46.53 –

⁴³ I. CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu,” p. 30.

⁴⁴ G. J. WENHAM, „Genesis 1-15”, în: *WBC*, vol. 1, Word Inc., Dallas, 2002, p. 36.

⁴⁵ Sf. GRIGORIE DE NYSSA, „Cuvânt apologetic la Hexaemeron,” pp. 22-23.

un stăpân peste un slujitor angajat; 3 Rg 5, 30; 9, 23 – un administrator care-și conduce angajații; 3 Rg 4, 24; Ps 71, 8; 109, 2 – un rege care stăpânește asupra supușilor săi), de stăpânirea unei țări asupra alteia (Lv 26, 17; Nm 24, 19; Ne 9, 28; Is 14, 2.6; Iz 29, 15), sau de un păstor care-și supraveghează turma (Iz 34, 4)⁴⁶.

Ultimul pasaj amintit (Iz 34, 4) arată că *rada* ar putea fi legat de forță și asprime. Nu aceasta este însă nuanța normală a verbului. Cele trei pasaje din Levitic 25 spun în mod explicit că stăpânul nu trebuie să stăpânească peste slujitorii săi cu asprime. Stăpânirea lui Solomon (3 Rg 4, 24) a fost o stăpânire pașnică. Domnul din Psalmi 71 este milostiv cu cei săraci și lipsiți de ocrotire. Ceea ce se așteaptă din partea regelui este să aibă grijă de ceea ce guvernează. De aceea, „chipul” poate consta în exercitarea dominației într-un mod milostiv. Omul este creat pentru a domni. Dar această domnie trebuie să fie plină de compasiune. Omul, chiar și în grădina Edenului unde este așezat domn al tuturor, trebuie să fie mai întâi slujitor al tuturor⁴⁷.

În Facere 1, 27 discursul direct al versetului 26 este reluat într-o formă narativă. Astfel, în versetul 26 auzim vocea lui Dumnezeu, iar în versetul 27 este auzită vocea naratorului. Prima parte a versetului descrie, în esență, punerea în aplicare a cuvintelor lui Dumnezeu menționate în versetul precedent. Este necesar să reținem că naratorul informează că Dumnezeu îl face pe om după chipul Său. Descrierea este redactată la persoana a treia singular și, din acest motiv, se pune întrebarea cum trebuie să înțelegem persoana întâi plural din versetul anterior („noastră”). Este posibil ca naratorul, prin folosirea persoanei a treia singular să sublinieze faptul că atunci când omul a fost creat după chipul lui *Elohim*, el face referire la „Dumnezeu” iar nu la „consiliul divin”⁴⁸. În cazul în care autorul continua în aceeași manieră, textul ar fi apărut astfel: „Așa că Dumnezeu a creat omul după chipul lor”⁴⁹.

Omul primordial – bărbat și femeie

Spre deosebire de Dumnezeu, omul se caracterizează prin diferențierea sexuală. El se deosebește și de animale întrucât nu este divizat în diferite specii (în funcție de felul lor), ci este desemnat de gen: „a făcut bărbat și femeie”. Se pune întrebarea dacă această deosebire afectează în vreun fel

⁴⁶ Warren BAKER, *The Complete Word Study Dictionary: Old Testament*, AMG Publishers, Chattanooga, 2003, p. 1036.

⁴⁷ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 131. Cf. I. CHIRILĂ, „Cuvânt înainte. Celălalt, alteritate sau aproapele,” p. 8.

⁴⁸ E. A. SPEISER, *Genesis: Introduction, translation and note*, p. 7.

⁴⁹ Ioan CHIRILĂ, „Elemente de antropologie biblică: persoană/subiect, sine și suflet,” în: *Studia TO*, 1 (2009), p. 50.

zidirea după chipul lui Dumnezeu? Sfântul Grigorie al Nyssei explică faptul că Scriptura se referă aici la o *îndoită* facere a omului: „Ceea ce a fost făcut „după chip” și ceea ce e azi în stare de plâns sunt două lucruri cu totul deosebite. Scriptura spune că *a făcut Dumnezeu pre om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul*. Crearea celui ce a fost făcut *după chip* și-a atins din acel moment desăvârșirea. Dar Scriptura se întoarce din nou și ține să precizeze: *bărbat și femeie i-a făcut pre ei*. Cred că toți sunt de părere că acest lucru nu s-a spus în legătură cu Dumnezeu ca model originar, căci, după cum zice Apostolul, în Hristos „nu este parte bărbătească și femeiască”. Cu toate acestea, Scriptura ne istorisește că în aceste două direcții s-a împărțit omenirea. Cel puțin așa ni se dă să înțelegem din felul cum s-a compus fraza, căci mai întâi ni se spune: *a făcut Dumnezeu pre om, și: după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul*, iar în continuare se adaugă: *bărbat și femeie i-a făcut pre ei*, afirmându-se, prin aceste cuvinte din urmă, ceva cu totul străin de însușirile lui Dumnezeu.”⁵⁰

Sfântul Grigorie ne înfățișează aici o învățătură de mare însemnătate: firea omenească stă la mijloc între două extreme, opuse una alteia, între ființele dumnezeiești și netrupești, pe de-o parte, și viața dobitoacelor și vietăților necugetătoare, pe de altă parte. Într-adevăr, în alcătuirea omului ușor le putem surprinde pe amândouă: de la Dumnezeu el a primit cugețul și puterea de judecată, care este comună pentru bărbat și femeie, iar din lumea necugetătoarelor, omul are alcătuirea trupească și toate cele trupești (căci oricine face parte din categoria oamenilor are pe deplin și una și alta din însușiri). Desigur că întâietatea o are puterea de cugetare, după cum am desprins din istoria privitoare la facerea omului, în care abia în al doilea rând ne vorbește despre faptul că legătura și apropierea lui cu lumea celor necugetătoare este o rânduială pentru înmulțire.

Așadar, chipul lui Dumnezeu care, așa cum învață toți Sfinții Părinți, ține de suflet, și nu de trupul omului, nu are nimic de-a face cu împărțirea între bărbat și femeie. S-ar zice că în *ideea* de om a lui Dumnezeu - așa cum va fi omul în împărăția Cerurilor - nu se află parte bărbătească și femeiască; dar Dumnezeu, prevăzând căderea omului, a făcut această împărțire, legată în chip nedespărțit de viețuirea pământească a omului.

Ideea că omul a fost creat pentru prima dată bisexual și numai ulterior a fost diferențiat sexul nu este cunoscută în literatura antică. Nu acesta este

⁵⁰ Sf. GRIGORIE DE NYSSA, „Cuvânt apologetic la Hexaemeron,” p. 55. „Să vedem însă și prin alegorie în ce fel omul născut după chipul lui Dumnezeu este bărbat și femeie. Omul nostru launtric constă din duh și suflet, duhul este numit „bărbat”, iar sufletul poate fi chemat „femeie”. Dacă acestea află între ele înțelegere și acord, legăturile dintre ele cresc, se înmulțesc și nasc fii, simțirile bune, înțelesurile sau gândurile utile. Prin acestea umplu pământul și îl stăpânesc: subjugându-și simțirea cărnii, ele se întorc spre obiceiuri mai bune, și o stăpânesc pe aceasta, astfel încât carnea, adică, să nu se ridice împotriva voinței duhului.” ORIGEN, *Omilia la Facere*, p. 159.

înțelesul înțeles din versetul 27⁵¹. Mai degrabă, versetul afirmă că Dumnezeu a creat după chipul său un bărbat (*adam*) și o femeie. Ambii împărtășesc imaginea lui Dumnezeu. Sexualitatea nu este un accident al naturii, nici nu este pur și simplu un fenomen biologic, ci dimpotrivă; ea este un dar de la Dumnezeu. Și cu toate că identitatea sexuală și funcția sexuală sunt străine persoanei lui Dumnezeu, ele totuși fac parte din voința Sa față de cei creați după chipul Său⁵².

Această frază – „a făcut bărbat și femeie” – așezată la sfârșitul versetului 27 funcționează asemenea unei punți între prima parte a versetului 27 și versetele care urmează imediat. Ca atare, versetul menționează în mod explicit cine sunt cei care poartă chipul lui Dumnezeu. După constatarea acestui fapt, urmează binecuvântarea divină. Prin aceasta se pune accentul pe capacitatea procreatoare a primilor oameni.

Ambele pasaje din Matei (19, 4) și Marcu (10, 6) înregistrează incidentul în care Fariseii se apropie de Mântuitorul și-l interoghează cum să privească divorțul. Marcu înregistrează faptul că dialogul a pornit de la a permite sau nu divorțul, în timp ce Matei arată că a început de la motivul pentru care îi este permis omului să-și lase femeia. Din moment ce în Deuteronom 24, 1-4 se permite divorțul instituit de soț, interogatorii lui Domnului Hristos probabil că nu erau cu adevărat tulburați de chestiunea legalității divorțului. Mai degrabă ei voiau să afle motivele pentru care se putea admite divorțul⁵³.

Ca răspuns, Domnul Iisus Hristos nu se adresează direct acestei probleme. El face referire la Facere 1, 27 și îi provoacă pe farisei să ia în considerare scopul inițial al lui Dumnezeu în crearea omenirii ca bărbat și femeie: „N-ați citit că Cel ce i-a făcut de la început i-a făcut bărbat și femeie. Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup” (Mt 19, 4-5). Preocuparea fariseilor a fost cum și din ce motive se poate rupe o căsătorie. Răspunsul Mântuitorului subliniază de ce o căsătorie ar trebui inițiată și perpetuată. La Facere 1, 27, Mântuitorul adaugă Facere 2, 24. Bineînțeles, ambele texte din Facere preced legământul cu Noe și cel încheiat pe muntele Sinai. Probabil că fariseii considerau că interdicția privind divorțul se aplică doar neamurilor, poporul ales fiind o excepție (Dt 24, 1-4). Pentru a contracara acest tip de logică falsă, Mântuitorul le citează din Facere 1, 27 și 2, 24 accentuând ideea că „de la început i-a făcut bărbat și femeie”. Prin aceasta El arată că Dumnezeu nu face diferența între neamuri și Israel în ceea ce privește divorțul. Preceptele

⁵¹ „Moise a spus că «a făcut bărbat și femeie» pentru a arăta că Eva deja era în alcătuirea lui Adam, în coasta din care a fost luată”. Sf. EFREM SIRUL, „Comentariu la Facere,” ed. de Andrew LOUTH, *Genesis 1-11*, în: *Ancient Christian Commentary on Scripture*, vol. 1, InterVarsity Press, Illinois, 2001, p. 35.

⁵² I. CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu,” p. 31.

⁵³ I. CHIRILĂ, „Cuvânt înainte. Celălalt, alteritate sau aproapele,” p. 9.

lui Dumnezeu din Facere 1 și 2 se aplică tuturor ființelor umane de la început până în prezent⁵⁴.

Adresându-se problemei unității și egalității în Hristos, Sfântul Apostol Pavel enumeră trei categorii de opoziții care nu pot servi drept criterii discriminatorii pentru admiterea sau excluderea din Biserica Mântuitorului Iisus Hristos: iudeu/elin (criteriul etnic), rob/liber (cultural) și bărbat/femeie (gen). Ultimul criteriu este preluat din Facere 1, 27. Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Galateni (3, 28) se raportează la Facere 1, 27 în mijlocul îndemnului său soteriologic față de galateni pe de o parte pentru a sublinia că oamenii sunt egali în Hristos, iar pe de altă parte pentru a expune în puține cuvinte ce înseamnă a fi creștin.

În binecuvântarea Sa, Dumnezeu le dă două sarcini bărbatului și femeii: procreație și stăpânire (Fc 1, 28). Asemenea animalelor create în cea de-a cincea zi (Fc 1, 22), la momentul creației lor, Dumnezeu le oferă și oamenilor puterea de a se reproduce. Astfel, reproducerea este o binecuvântare și un dar de la Dumnezeu.

În opinia Sfinților Părinți, realitatea vieții sexuale n-a apărut înainte de căderea omului. Sf. Ioan Gură de Aur, tâlcuind cuvintele: *Iar Adam a cunoscut pre Eva, femeia sa, și zămislind ea..* (Fc 4, 1) – lucru ce a avut loc după cădere – zice: „După călcarea poruncii, după izgonirea din Rai, atunci a început împreunarea căsătoriei. Înainte de călcarea poruncii, întâii oameni au trăit ca îngerii, și nici nu era vorba de împreunare. Și cum ar fi putut fi aceasta, de vreme ce erau slobozi de trebuințe trupești? Deci, într-un început, se trăia în feciorie; dar când, din pricina lipsei de grijă (a primilor oameni) a venit călcarea poruncii și păcatul a intrat în lume, s-a luat de la ei fecioria, că nevrednici se făcuseră de o așa de mare bunătate, iar în locul ei s-a pus în lucrare legea viețuirii într-o căsătorie.”⁵⁵.

Cum vom vedea, în privința aceasta, ca și în altele, omul de dinainte de cădere era într-o stare deosebită de cea de după cădere, chiar dacă între cele două stări există o continuitate prevăzută de Dumnezeu prin înaintecunoașterea căderii. Dar să nu se creadă că vreunul dintre Sfinții Părinți a privit căsătoria ca pe „un rău necesar” sau a tăgăduit că ar fi o stare blagoslovită de Dumnezeu. Ei au socotit-o ca pe un lucru bun în prezenta noastră stare de păcat, dar un lucru bun care este pe locul al doilea după înalta stare a fecioriei, în care au trăit Adam și Eva înainte de cădere, stare la care sunt părtași și astăzi cei ce au urmat sfatul Apostolului Pavel *să fie precum și eu* (1 Co 7, 7-8). Sfântul Grigorie al Nyssei, același Părinte care învață așa de limpede despre obârșia căsătoriei în înrudirea noastră cu dobitoa-

⁵⁴ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 145.

⁵⁵ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, p. 127; Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Nestemate ale literaturii patristice. Omilii despre Rai și Scripturi*, ed. de Victor MANOLACHE, Bizantină, București, 2006, p. 16.

cele, apără totuși așezământul căsătoriei în chipul cel mai limpede. Astfel, în tratatul său *Despre Feciorie*, el scrie: „Să nu creadă cineva că defăimăm așezământul căsătoriei. Căci știm prea bine că nu este străin de blagoslovenia lui Dumnezeu... Ci iată cum privim noi căsătoria: deși căutarea celor cerești trebuie să fie întâia grijă a omului totuși dacă poate a se folosi de cele ale căsătoriei cu înfrânare și cumpătare, nu trebuie să disprețuiască această cale de a slujii stării aceleia... Căsătoria e ultima treaptă a despărțirii noastre de viața petrecută în Rai; căsătoria e primul lucru ce trebuie părăsit; este oarecum primul loc de pornire în drumul nostru către Hristos.”⁵⁶

Spre deosebire de prima dată când se menționează faptul că omul va stăpâni peste tot pământul (Fc 1, 26), în versetul 28 se adaugă și faptul că el va supune pământul. Omul trebuie să supună pământul, să domine creaturile cerului, pământului și apei. Însă omul primește acest dar de la Dumnezeu de a domni asupra tuturor celorlalte ființe vii⁵⁷ cu condiția de a fi temperat întrucât o astfel de stăpânire nu îi permite să omoare aceste creaturi sau să folosească carnea lor ca hrană⁵⁸. Numai mult mai târziu (Fc 9, 3 – după potop) i se permite omului să consume carne.

Cele două verbe *rada* (a stăpâni) și *kabaș* (a supune) primesc mai târziu mai multe sensuri. Se pot referi la supunerea cuiva sub forma sclaviei (2 Par 28, 10, Ne 5, 5; Ir 34, 11.16), la abuz fizic și agresiune (Est 7, 8), la călcarea [păcatelor] în picioare (Mi 7, 19; Za 9, 15) și la asediul militar asupra unui oraș (Nm 32, 22.29; Ios 18, 1)⁵⁹. Toate aceste referințe sugerează violență sau manifestarea forței. Din aceste motive, nu este potrivit să corelăm aceste nuanțe ale forței și dictaturii în folosirea *kabaș* din Facere 1, 28. Cel mai probabil, ceea ce se descrie în acest verset se referă așezare și agricultură: „A supune pământul” în cap. 1 este o paralelă semantică cu munca pământului la care se face referire în Facere 2, 5.15.

În loc de concluzii

Primul capitol din *Cartea Facerii* este dedicat în întregime celor șase zile ale Facerii. În capitolul doi, facerea omului e descrisă ceva mai amănunțit.

⁵⁶ Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre feciorie*, p. 12.

⁵⁷ „În mod consecvent, subliniază Origen, urmând celor arătate mai sus, Dumnezeu vrea ca omul pe care l-am descris să aibă putere asupra fiarelor înainte numite, asupra păsărilor, asupra târâtoarelor, asupra patrupedelor și asupra tuturor celorlalte. Am arătat în ce fel trebuie înțelese prin alegorie acestea când am spus că s-a poruncit ca apa, adică mintea lui, să dea la iveală înțelesul duhovnicesc, iar pământul să înfățișeze înțelesul cărnii; mintea să le domine pe ele și nu acelea pe ea. Căci Dumnezeu vrea ca această măreață făptură a lui Dumnezeu, omul, pentru care a și fost creat întregul univers, să fie nu numai neatins și nevătămat de către cele pe care le-am numit mai sus, dar să le și stăpânească.” ORIGEN, *Omiliile la Facere*, p. 147.

⁵⁸ HAMILTON, *The Book of Genesis*, p. 132.

⁵⁹ J. KOHLENBERGER și J. SWANSON, *The Hebrew English Concordance to the Old Testament*, p. 397.

nunțit. S-ar putea spune că în capitolul întâi se descrie zidirea omenirii, atât în înțelesul înalt, de chip al lui Dumnezeu, cât și în aspectul său împărțit și pământesc, de parte bărbătească și femeiască; pe când în capitolul doi se înfățișează facerea anume a *primului bărbat*, Adam, și a *primei femei*, Eva.

Facere 2, 4b-7 alcătuiesc o lungă propoziție în ebraică, conținând o introducere (versetul 4b), o serie de clauze circumstanțiale (versetele 5-6) și o încheiere (versetul 7). Această încheiere ne informează că Dumnezeu l-a făcut omul din țărâna pământului. În ebraică se creează o asociere de cuvinte aici: *ha adam ... min-ha adama*. Este dificilă traducerea literală în limba română, dar ea ar putea suna oarecum astfel: „Dumnezeu a format pământul/pământeanul din pământ”. Verbul pentru muncă manuală este ebr. *iasar*, care în mai multe rânduri descrie în mod explicit munca sau lucrarea unui olar (2 Rg 17, 28; Is 29, 16; Ir 18, 2.3.4.11), mai ales când este folosit la participiu (*ioser*). „Olar” totuși, este o traducere adecvată numai atunci când contextul arată în mod clar faptul că lucrarea pe care o face subiectul este întocmai cu cea a olarului. De exemplu, verbul este folosit în Isaia 44, 12 pentru a descrie lucrarea unui fierar cu anumite metale și, prin urmare, verbul ar avea un înțeles de „a forja”. Un olar, desigur, lucrează cu argilă (*homer*), nu cu țărână (*apar*). Iar pentru exemple în care este folosit *iasar* (în sensul de a face munca olarului) cu lut (*homer*) se poate consulta Isaia 41, 25 și Ieremia 18, 4.6. Ebraicul *apar* poate fi considerat atât lut” cât și „țărână”, astfel încât și *iasar* din versetul 7 poate avea sensul de „a face lucrarea unui olar”. Există, desigur, cazuri în care *homer* este așezat în aceeași propoziție cu *apar* (Iov 4, 19; 10, 9; 27, 16; 30, 19), iar prin acest fapt se evidențiază diferența dintre ele, mai degrabă decât ideea că ele pot fi înlocuite reciproc.

Spre deosebire de Facere 1, 26, aici ni se arată că omenirea a fost făcută din ceva deja existent. Cuvântul lui Dumnezeu (Fc 1, 26) este acum întărit de lucrarea Sa (Fc 2, 7), o lucrare care include modelarea materiei, a țărânei. Pentru o performanță mai mare, actul obișnuit de voință manifestat prin cuvânt, a fost întărit de un act de efort divin. Aici ni se arată atâta cât putem cunoaște despre felul *cum* s-a zidit omul. Nu poate fi vreo îndoială că Sfinții Părinți au înțeles prin „țărână” chiar țărâna pământului; dar, când vorbesc de „mâinile” lui Dumnezeu care au „luat” țărâna, ei voiesc a arăta marea grijă a lui Dumnezeu și participarea Sa directă la lucrare.

Sfântul Vasile afirmă că versetul citat subliniază cât de deosebită e obârșia omului față de cea a animalelor: „Mai sus, textul spune că Dumnezeu a făcut; aici spune *cum* a făcut Dumnezeu. Dacă stihul ar fi spus doar că Dumnezeu a făcut, ai fi putut crede că l-a făcut [pe om] așa cum a făcut și dobitoacele, fiarele sălbatice, verdeța, ierburile. Iată de ce, spre a nu te lăsa să-1 așezi în rândul fiarelor sălbatice, dumnezeiescul cuvânt a făcut cunoscută

deosebita măiestrie folosită de Dumnezeu pentru noi: *țărână din pământ a luat Dumnezeu*.⁶⁰ Același Părinte ne spune deosebirea dintre „facerea” omului și „plăsmuirea” lui: „Dumnezeu pe omul lăuntric l-a *făcut*, iar pe omul cel din afară l-a *plăsmuit*. Plăsmuirea se potrivește lutului, iar facerea, celui după chip⁶¹. Deci carnea s-a plăsmuit, însă sufletul s-a făcut.”⁶² Facerea omului arată atât măreția, cât și nimicnicia sa: *Și a plăsmuit Dumnezeu pre om, țărână luând din pământ*. În lume am aflat zicându-se și că omul este nimic, și că este măreț. De socotești numai firea, nimica este el, și lucru fără vreun preț; dar, de privești cu câtă cinste a fost înconjurat, omul este ceva măreț... De socotești ce anume a luat [Dumnezeu], ce oare este omul? Dar de chibzuiești la Acela care l-a plăsmuit, cât de măreț este omul! Deci, deopotrivă, este nimic, pentru materie, și măreț, pentru cinste.”⁶³

Filon consideră că în acest verset, aghiograful face referire la aducerea la viață a omului pământesc, cel ceresc fiind creat în Facere 1, 26-27: „Există așadar două genuri de oameni: omul ceresc și omul pământesc. Omul ceresc, fiindcă e făcut *după* chipul lui Dumnezeu, nu e părtaș la esența pieritoare și întrutotul pământească; cel pământean, însă, a fost încheșat dintr-o materie sfărâmicioasă pe care a numit-o țărână. De aceea și spune că omul ceresc n-a fost plămădit, ci că în el s-a întipărit, ca o pecete, chipul lui Dumnezeu și că celălalt, cel pământean, e plăsmuit, și nu născut de un creator. Trebuie să ne gândim că omul făcut din pământ este intelectul ce urmează a fi introdus în trup, dar care n-a fost încă introdus. Intelectul pământesc este într-adevăr pieritor, numai că Dumnezeu i-a suflat puterea vieții adevărate; în cazul acesta, el se naște și nu mai e plămădit, și se naște nu ca un suflet trândav, nelucrător sau nedesăvârșit, ci ca un suflet inteligent și cu adevărat trăitor și viu, căci zice *suflet viu s-a făcut omul*”⁶⁴.

A doua parte a versetului 7 conține imaginea în care divinitatea suflă în nările omului suflarea vieții. În Plângerile lui Ieremia 4, 20 poporul se referă la regele Sedechia ca „suflarea vieții noastre”, (deși cuvântul pentru „respirație” sau „suflare” este *ruah*⁶⁵, iar nu *neșama* ca aici, pasaje ca Isaia 42, 5 și Iov 27, 3 arată că *neșama* și *ruah* sunt suficient de asemănătoare, ambele însemnând „respirație”). În Egiptul antic, în special în cultul lui Hathor (mama divină a regelui), prințesele tinere apar înaintea regelui cu mai multe obiecte în mâinile lor pentru a le prezenta. Pe măsură ce pre-

⁶⁰ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaameron*, p. 73.

⁶¹ Cf. I. CHIRILĂ, „Omul – chip al lui Dumnezeu,” p. 32.

⁶² Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaameron*, p. 74.

⁶³ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaameron*, p. 75.

⁶⁴ PHILON DIN ALEXANDRIA, *Comentariu alegoric al legilor sfinte după lucrarea de șase zile*, trad. de Zenaida A. LUCA, Paideia, București, 2002, p. 41.

⁶⁵ Stelian PAȘCA-TUȘA, *Doamne miluiește – premisă a rugăciunii inimii în Psalmi*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2015, pp. 204-206.

zintă aceste obiecte, ele spun: „Fie ca cel de aur (Hathor) să-ți dă viață nărilor. Fie ca Doamna stelelor să se unească cu tine”. În exegeza de la Facere 1, 26 am arătat că aplicarea imaginii divine omului, spre deosebire de imaginea de rege, a reprezentat probabil atât o respingere a mitologiei regale cât și o democratizare a societății în Israel. Acest lucru se potrivește și aici. Omul, ca reprezentant al întregii omenirii, primește respirația divină. Nu este vorba numai de elita societății, ci de fiecare om în parte⁶⁶.

În loc să folosească *ruah* pentru a „respira” (un cuvânt care apare de aproape 400 de ori în Vechiul Testament), în Facere 2, 7 autorul folosește *neșama* (care apare de 25 de ori în Vechiul Testament). Spre deosebire de *ruah*, care se aplică lui Dumnezeu, omului, animalelor și chiar zeilor falși, *neșama* se aplică numai lui Yahweh și omului. *Neșama* nu este menționată în mod expres cu referire la animale, cu excepția referinței genrale din Facere 7, 22. Astfel, Facere 2, 7 poate folosi acest cuvânt mai puțin popular pentru respirație, deoarece este în legătură cu omul și, în fond, singurul om care este destinatarul respirației divine⁶⁷. Acum, format de mâna divină și inspirat, el este o persoană vie. Până când Dumnezeu îi respiră, omul este doar un simplu corp lipsit de viață⁶⁸.

În opinia lui Maimonide, acest verset face aluzie la sufletul omului, esența și sursa lui mistică. „Aici se menționează numele complet a lui Dumnezeu și spune că El a infuzat în nările omului suflarea vieții. Această suflare este duhul Marelui Dumnezeu, din gura căruia vin cunoașterea și înțelegerea, cum se spune: Căci Domnul dă înțelepciune; din gura Lui izvorăște știința (Sol 2, 6). Pentru că atunci când cineva suflă în nările altcuiva, el îi dă propria sa respirație. Iar acest lucru este ceea ce se spune că este suflarea Celui Atotputernic, care dă pricepere.”⁶⁹.

Referindu-se la gestul suflării, la lucrarea antropomorfă a lui Dumnezeu și la rolul duhului, Filon subliniază: „Iar *a suflat* este același lucru cu *a inspira* sau cu *a însufleți* cele neînsuflețite. Să nu fim totuși atât de naivi, încât să credem că Dumnezeu S-a slujit de organul gurii sau de nări ca să-l însuflețească pe om, căci Dumnezeu nu are însușiri și cu atât mai puțin ar putea fi antropomorf. Felul în care se exprimă ne arată ceva cât se poate de natural, de vreme ce trebuie să fie doar trei: cel ce însuflețește, cel ce primește, și este însuflețit, și ceea ce e insuflat. Acela ce însuflețește este Dumnezeu,

⁶⁶ Petre SEMEN, „Originea, sensul și valoarea vieții în gândirea iudaică și creștină,” în: *AȘUIT*, IX (2004), p. 245.

⁶⁷ Claus WESTERMANN, „Genesis 1-11,” în: *A Continental Commentary*, Fortress Press, Minneapolis, 1994, p. 286.

⁶⁸ Ioan CHIRILĂ, „Omul în perspectiva întâlnirii cruciforme dintre verticala transcendentului și orizontala imanentului. Repere de antropologie creștin-ortodoxă,” în: *Repere patristice în dialogul dintre știință și teologie*, ed. de Adrian LEMENI, Basilica, București, 2009, p. 341.

⁶⁹ RAMBAN, *The Torah. Bereishis*, p. 94.

cel ce primește duhul și se însuflă este intelectul, iar ceea ce e insuflat este Duhul. Ce se petrece cu ele? Toate trei se unesc, Dumnezeu întinzându-Și din Sine puterea Sa până la obiect, slujindu-Se pentru aceasta de Duh, și cu ce scop oare, dacă nu cu acesta: ca noi să dobândim înțelegerea Sa.”⁷⁰.

Tâlcuirea obișnuită a Sfinților Părinți spune că ceea ce s-a „suflat” în om a fost *sufletul* său. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: „Și a plăsmuit Dumnezeu pre om, țărână luând din pământ, și a suflat în fața lui suflare de viață. Moisi folosește cuvinte grosolane pentru că vorbește oamenilor care nu puteau înțelege altfel, așa cum putem înțelege noi; se folosește de aceste cuvinte ca să ne învețe că iubirea de oameni a lui Dumnezeu a voit ca omul acesta, făcut din pământ, să aibă suflet rațional, ca să fie astfel o ființă întreagă și desăvârșită. Și a suflat, spune Scriptura, în fața lui suflare de viață. Prin această suflare a dăruit celui făcut din pământ putere de viață; suflarea aceasta alcătuiește firea sufletului. Și Scriptura a adăugat: Și s-a făcut omul cu suflet viu. Cel care a fost plăsmuit din țărână, o dată ce a primit prin suflarea lui Dumnezeu suflare de viață, s-a făcut cu suflet viu. Ce înseamnă cu suflet viu? înseamnă suflet lucrător, ce are în slujba sa măduarele trupului drept unelte, următoare voinței lui.”⁷¹.

După cum vom vedea mai jos, în 1 Corinteni 15, 45 Pavel identifică în mod expres „omul” din Facere 2, 7 cu Adam. El amplifică simpla expresie din Septuaginta *egéneto ho ánthrōpos*, „omul a devenit...”, în *egeneto ho protos ánthrōpos Adam*, „Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam...”⁷². Această utilizare paulină a versetului 7 din Facere 2 va servi ca un exemplu al celor treizeci și patru de utilizări ale *adam*, și a modului în care acestea trebuie traduse. În esență, problema este aceasta: *adam* trebuie să fie înțeleasă generic (întreaga omenire) sau este un nume propriu-zis? Și dacă în traducere trecem de la un sens la altul, pe ce bază facem această schimbare?⁷³.

⁷⁰ PHILON DIN ALEXANDRIA, *Comentariu alegoric*, pp. 42-43.

⁷¹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, p. 162.

⁷² Grigore MAZILESCU, „Dimensiunea Pnevmatologică a ființei umane, în lumina Vechiului și Noului Testament,” în: *ST*, 3-4 (2002), p. 43.

⁷³ Vasile BORCA, „Problema originii omului,” în: *OM*, 5 (2000), p. 80; Fred SKOLNIK, et al., *Encyclopaedia judaica*, vol. 1, Keter Publishing House, Farmington Hills, 2007, p. 371.

MAN'S GOAL IS DEIFICATION

JOHN (MAJED) SHAMA

Abstract:

The teaching of Orthodox anthropology raises man to the highest spiritual levels that can make him have the opportunity to reach deification if he wants to. We must always remember the superior honour that God gave to man when was created.

Since the very beginning, God's will was to give the man the glory of being united with Him and live with Him. This was the first plan when God created the man. Jesus Christ incarnation is to rebuild and re-fix what was ruined by man's behaviours and thoughts. The Word incarnation (the incarnation of the Logos) makes the deification possible and reachable since one is getting united with the Word of God, meaning a man can be united with God.

This study points out the position on man's deification of St. Fathers (Saint Athanasius, St. Basil the Great, Saint Augustine) and contemporary theologians (Kallistos Ware, Jaroslav Pelikan, Stephen S. Smalley, Kerry Robichaux).

Keywords: *deification, creation, God, man, anthropology*

Preliminaries

The present century will see a more sustained tradition of scholarly work on the doctrine of deification.¹

The goal aimed to is to be deified. One can reach this goal only by unity with Jesus Christ, in other words, to be a new creation in Christ.

Saint Basilios the Great says that there are three creations: "We find three creations mentioned in the scripture, the first, the becoming from non-existence into existence, the second, the change from worse to better, and the third,

¹ See more in Norman Russell, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford: Clarendon Press, 2004.

the resurrection of the dead. In these, you will find the Holy Spirit co-operating with the Father and the Son [...] Now, humanity is created a second time through baptism, for if any man is in Christ, he is a new creature”²

To be deified or not, by and through Jesus Christ, is a matter of choice as well as whether to become a new creation in Christ or not. All this begins in Baptism and continues with man’s acceptance and will to be completely changed. To become a new creation in Christ.

This total submission, full acceptance, and complete obedience to Jesus Christ commandments definitely lead a person to become deified.

Christ Jesus tolerates one’s ignorance; He tolerates our weakness in faith as well as lack of knowledge. He tolerates one’s unexplained and unreasonable pride and incomprehensible haughtiness. God tolerates inappropriate and unsuitable behaviour of people who were supposed to act as the Sons of GOD. Moreover, God tolerates people even though they assault Him by words, thoughts and actions.

Why GOD created humans? What is the purpose of this act of creating them? What is the goal of their existence and the mankind purpose of being?

Probably these questions do exist in one’s mind and for sure there are many philosophers, the believers and non-believers who argue these questions and also theologians try to answer them and relate to these delicate issues.

All of us agree that each person must behave in a good way and to live according to rules in purpose to have a better world to live in. But, notice that the good world to live in is totally a different world with different doctrines of life depending on people’s beliefs and opinions. Some of them are atheists, some of them believe in a creator but they have different opinions regarding this creator, some of them believe in God as a creator but they still have a different doctrine regarding this God and regarding their rules and beliefs.

I. Man’s goal doctrine

We do not intend to discuss the other doctrines above, but we will focus on our belief according to the Orthodox Church teaching.

Among other things, the Holy fathers of the Orthodox Church say that the goal is: “Deification”. The deification of the man that God Created on His own image, means to be united with God, not outwardly externally or sentimentally, but it should be actually, complete full union between the Creator and the man.

We try to illustrate the Creator’s work in renewing the Creation by and through Jesus Christ. As Apostle Paul said in his second Epistle to the

² Basil The Great: *Letter 8*, in *Fathers of the Church: A New Translation*, Washington, D.C., 1947, p. 36.

Corinthians: *"Therefore, if anyone is in Christ, he is a new creation; old things have passed away; behold, all things have become new."* (2 Cor 5:17).

The New Creation in Christ is an extensive and delicate subject. Jesus Christ deals with humankind in a psychological way, in a different way with each one of us. Jesus Christ succeeded to attract His people and to change the inner soul, renew it and turn into a New Creation, a totally different creation from the old one.

Saint Paul describe this change of behave and attitude in a very deep way in his letter to the Ephesians: *"that you put off, concerning your former conduct, the old man which grows corrupt according to the deceitful lusts, and be renewed in the spirit of your mind, and that you put on the new man which was created according to God, in true righteousness and holiness."* (Eph 4:22-24)³.

The old man becomes a new man in Christ who united the two in Himself, in His flesh united the old man creating one new man from the two: *"having abolished in His flesh the enmity, that is, the law of commandments contained in ordinances, so as to create in Himself one new man from the two, thus making peace"* (Eph 2:15).

The claim that Jesus was able, in a short period of time, to change humankind minds, wrong concepts and ways of living is completely misleading. Jesus Christ made the people come back to the "Creator", to know and follow Him. Leaving everything materialistic while they are physically still on earth but craving to be with Him in heaven.

Our Lord Jesus Christ touches our soul and spirit by changing it and renewing it to be a New Creation, for that Apostle Paul said: *"... If anyone is in Christ then he is a new creation..."* (II Cor 5:17).

To be a New Creation in Christ is to be totally changed in a way that the old person dies (not physically), and becomes new person with a new behaviour and way of living with all what does that mean.

This teaching of Orthodox anthropology raises man to the highest spiritual levels that can make him have the opportunity to reach deification if he wants to. We must always remember the superior honour that God gave to man when was Created, Jesus Christ tells us: *"Therefore you shall be perfect, just as your Father in heaven is perfect."* (Mat 5:48).

Theologian Origen says: *"If you remain in what is of the earth, you will be turned away in the end. You must be changed yourself, you must be converted, you must be made "heavenly".* Genesis, Homily 9"⁴

³ See more on these verses in Stelian Tofana: *„Die Erneuerung Des Menschen in Der Paulinischen Theologie"*, Ostkirchen Und Reformation, edited by Irena Zeltner Pavlovic, Martin Illert (hrsg.), Germany 1980, p. 395.

⁴ See in Gerald Bray: *1-2 Corinthians, Ancient Christian Commentary on Scripture*, New Testament VII, Inter Varsity Press Downers Grove Illinois, 1999, pp. 175-176.

God Creates us to behave in such a way that resembles the Lord Jesus. He is our Leader and the Character that we should Imitate. This is how God Created us from the beginning: *“just as He chose us in Him before the foundation of the world, that we should be holy and without blame before Him in love”* (Eph 1:4).

You were dead and now you are alive, you were alienated from the Grace of God and now you are again close by and through the unity within the Body of Jesus Christ: *“Therefore remember that you, once Gentiles in the flesh who are called Uncircumcision by what is called the Circumcision made in the flesh by hands that at that time you were without Christ, being aliens from the commonwealth of Israel and strangers from the covenants of promise, having no hope and without God in the world. But now in Christ Jesus you who once were far off have been brought near by the blood of Christ”* (Eph 2:11-13).

Jesus Christ makes the unity between the Jewish and the Gentiles; makes the two to be one in Him. The Humanity became one new person, one new man in Christ: *“For He Himself is our peace, who has made both one, and has broken down the middle wall of separation, having abolished in His flesh the enmity, that is, the law of commandments contained in ordinances, so as to create in Himself one new man from the two, thus making peace,”* (Eph 2:14-15).

We shall be conformed to the image of His Son, meaning to be exactly like His Son- Jesus Christ: *“For whom He foreknew, He also predestined to be conformed to the image of His Son, that He might be the firstborn among many brethren.”*(Rom 8:29) Hence, Jesus Christ is the firstborn among many brethren. There is somehow resemblances between us -who are newborns in Christ, New Creation in Christ and Jesus Christ Himself. We are brothers, similar, and have the same image, He is the firstborn and we follow Him.

T. Ryan says: “Just as Adam was the progenitor of the original creation, Christ is the progenitor of the new creation. in the conclusion of Paul’s argument in 8:28-30, his soteriology is rendered in terms of Adam Christology. Christ has fulfilled God’s original purpose in creation to have humanity reflect his glory. As Adam was the image bearer in the original creation, Christ is the image bearer of the new creation and believers are to be formed according to his image (Rom 8:29).”⁵

How can such a resemblance be actually possible if not in deification? In a full unity with Christ!

⁵ T. Ryan Jackson: *New creation in Paul’s letters*, (a study of the historical and social setting of a Pauline concept), Raleigh NC, 2009, p. 156.

Is the Image of Jesus Christ only to be a “better” man or woman? Certainly not, logical thinking cannot accept such a result, it does not worth neither the Incarnation of Jesus Christ nor the salvation that God gives human beings. “*For God so loved the world that He gave His only begotten Son*”(Joh 3:16).⁶

Apostle Paul mentioned the same idea. In purpose to give us, the human beings, the salvation, redemption, unity, to be new creation in Christ, God did not spare His own son: “*He who did not spare His own Son, but delivered Him up for us all, how shall He not with Him also freely give us all things?*”(Rom 8:32.). What things we may obtain that worth all this Sacrificing? What can make me a brother to Jesus Christ? On His image? What can worth this huge Love from God to human beings to give His only begotten Son and not to spare Him?

Jesus Christ said that God the Father and He are working: “*...My Father has been working until now, and I have been working.*”(Joh 5:17). All this for our sake, the human-the man, for sure should be a goal beyond morality or making a better man

Unity with Jesus Christ is the only way that gives us the ability to be on His Image, which means to deify by and through Him.

The New man in Paul's doctrine has a different manner in life, different behaviour, different thoughts, different understanding of the rules of this life, different source and a very distinguished future⁷.

To be a new person in Christ means to be in Christ and Christ into you, to be fully united with Jesus Christ and to become as one. This unity can be seen in an obvious and clearer way, in Jesus prayer before His suffering began. Jesus Christ prayed to the Father and asked Him that the believers be united with the Holy Trinity⁸ in full unity: “*I do not pray for these alone, but also for those who will believe in Me through their word; that they all may be one, as You, Father, are in Me, and I in You; that they also may be one in Us, that the world may believe that You sent Me.*”(Joh 17:20-21)

This unique connection and unity have an important/real significance, Jesus Christ says in a very clear way that the purpose of His incarnation,

⁶ See more about God's Love in Raymond E. Brown: *The Gospel According to John (I-XII)*, vol. 29, New York, 1966, p. 133.

^{Also}, see in George R. Beasley-Murray: *Word Biblical Commentary, John*, vol. 36, Texas, 1987, p. 51.

⁷ The new man in Christ unites the whole human beings in one, in Christ. This is one of the results of being united with Christ, this unity of human beings can be done only in and through Jesus Christ Himself. The new man, could be from the Jews or the Gentiles, since there is no more difference between human beings, all of them are invited and welcomed to be in Christ so all of humanity be as one in Christ. One God, One People.

⁸ The unity with the Holy Trinity will not be in the essence of God, but with the uncreated light or energies, with the Holy Grace.

all the suffer, the cross, the resurrection, and the whole salvation plan and stages are only for one goal which is to make the human, the man, united in the Holy Trinity, me and you Father are united, says Jesus. You Father in me and I am in you and this is the way I want them (the believers in my name) to be in us.

Since the very beginning, God's will was to give the man the glory of being united with Him and live with Him. This was the first plan when God created the man. Jesus Christ incarnation is to rebuild and re-fix what was ruined by man's behaviours and thoughts.

Kerry Robichaux comments on this issue: "Systems that see the Christian life as simply judicial, ethical, or moral, as in much of modern Christianity, will not derive much benefit from the possibility that human beings can become god through His salvation. But, then again, a salvation that is simply judicial and makes of human beings nothing more than forensic objects, or one that amounts to no more than an improvement of our ethics or morality and makes of us nothing more than "better" men and women, offers little benefit to us as creatures and to God as Creator."⁹

The Word incarnation (the incarnation of the LOGOS) makes the deification possible and reachable since one is getting united with the Word of God, meaning a man can be united with God.¹⁰

A man can improve his life and his manners without any need for the incarnation of Jesus Christ. There are so many characters, leaders upon the history of the world who influence positively or negatively the world and man's life.

God's incarnation contains larger essence, larger meaning, a heavenly purpose, to give the humanity, the man that GOD Create in his image, the Deification.

II. Deification & New Creation in Christ:

Deification is another expression of the words "new creation in Christ". These are simple words that mean: to be similar to Jesus as He was on earth. Jesus in His Incarnation took our flesh and became similar to us -without sin- so we can be able to become similar to Him.

The Man should struggle in this life -the legal spiritual struggle- in purpose to reach one goal which is to be pure the same as He is pure (I Joh 3:3),

⁹ Kerry S. Robichaux: „Can Human Beings Become GOD?“ , *Affirmation & Critique*, Volume VII, No. 2, Anaheim, CA, 2002, p. 44.

¹⁰ Should Be careful to understand the meaning of unity with GOD, it does not mean to be united with the essence of God since no one can possibly do that, but we can be united with the Holy Grace, to be inside the uncreated light and in the presence of God, present in the meaning of being in real close in a way to observe the unobserved things.

to be righteous the same as He is, and do only the righteousness (I Joh 2:29). Being similar to the Lord Jesus, as He was on earth, means that we reach the Deification. Man that reaches this highest spiritual level stops making any sin at all, fulfilling the Holy words of Apostle John: *"Whoever abides in Him does not sin. Whoever sins has neither seen Him nor known Him."* (I John 3:6)¹¹, *"Whoever has been born of God does not sin, for His seed remains in him; and he cannot sin, because he has been born of God."* (I Joh 3:9)¹².

Apostle Paul says: *"Therefore if any man be in Christ, he is a new creation"* (II Cor 5:17) and Apostle John says: *"Behold what manner of love the Father has bestowed on us, that we should be called children of God!...."* (I John 3:1). Believers who are in Christ become the new creatures, the sons of God which is very similar to Jesus as He was on earth as Apostle John says: *"He who says he abides in Him ought himself also to walk just as He walked."* (I Joh 2:6)¹³. This means exactly to behave or to walk in the same way, or same path in life, as He did. Jesus Christ abideth in us and we abideth in Him and be united.

When a man crucified with Christ, live not him but Christ lives in him, this means that this man suppose to be as Jesus the man, to behave as Jesus behaved in flesh, Christ lives in you means the old man does not live anymore but the new man, the Christ inside you: *"I have been crucified with Christ; it is no longer I who live, but Christ lives in me; and the life which I now live in the flesh I live by faith in the Son of God, who loved me and gave Himself for me."* (Gal 2:20).

We refer to a man or to the believer who is united in a very special and unique way with the Father and the Son as Apostle John says: *"...and truly our fellowship is with the Father, and with His Son Jesus Christ."* (I Joh 1:3).

Apostle John declares that now believers should be called sons of God (I John 3:1). Since believers are sons of God, they ought to change, and become new, to live in the new light, to abideth in Jesus Christ, To be like Him: *"..."*, but we know that when He is revealed, we shall be like Him, for we shall see Him as He is. (I Joh 3:2).

Stephen S. Smalley says regarding to the verse *"...because as he is, so are we in this world."* (I Joh 4:17) and on this topic: *"On such a theological basis John may be implying here that the relationship of believers to God in the world can and should reflect that of Jesus to God (As it was on earth, and as it still is in heaven: this includes the Son's own 'confidence' before God; cf. 2:1). 'As he is (in the father's love), so we are (in him, and therefore*

¹¹ See more on this topic in Stephen S. Smalley: *Word Biblical Commentary, 1,2,3 John*, vol. 51, Texas, 1984, pp. 151-176.

¹² See more on this topic in Stephen S. Smalley: *Word Biblical Commentary, 1,2,3 John*, pp. 151-176.

¹³ Read on this topic in Stephen S. Smalley: *Word Biblical Commentary, 1,2,3 John*, pp. 41-64.

in the Father's love) in the world (obediently making God's love known).” The likelihood that this interpretation is correct is increased by the fact that John's thought here, as we have paraphrased it, now links directly with that in v 16, and explains it further.”¹⁴

Kerry Robichaux says: „... anyone who has merely dabbled in the history of Christian doctrine knows that Deification -as the notion is called- has not been completely foreign to Christian thought across the ages... ...Deification relates to the very core of the Christian faith -in fact, redefines it in many ways- the issue should be seriously considered by every believer in Christ who is more than a mere babe in the Lord.”¹⁵

Kerry Robichaux continue and emphasises that Deification is a central notion in Saint Athanasius faith and it is very related to His believe in Holy Trinity, the deity of Christ and the Deity of the Holy Spirit: „Deification, on the other hand, was much more central to the faith for Athanasius,..., He firmly held that deification was the central goal of salvation for all the believers.”¹⁶

Let us highlight that Saint Athanasius area of expertise, so to speak, is the central core of the faith, not Christian practice and experience. Thus, special attention must be given to the teaching of Saint Athanasius since He is the greatest definers and defenders of the most crucial doctrines of Christian faith.¹⁷

Great father Athanasius; does not mean to become GOD instead of God himself neither means to have our own power, to have eternal life relying on ourselves. But he means that we get these capacities from one source who is the source of everything, God.

Father Athanasius wrote in his work defending the true faith against the heretics: „if He (the LOGOS) was himself too from participation, and not from the Father His essential Godhead and Image, He would not deify (theopoieo -make God), being deified Himself. For it is not possible that He, who merely possesses from participation, should impart of that partaking to others, since what He has is not His own, but the Giver's, and what He has received, is barely the grace sufficient for Himself.”¹⁸

Kerry S. Robichaux comments on this and says:¹⁹ „In proving that the Logos, the Son of God, was of the same substance with the Father, and there-

¹⁴ Stephen S. Smalley: *Word Biblical Commentary, 1,2,3 John*, p. 259.

¹⁵ Kerry S. Robichaux: „*Can Human Beings Become GOD?*” p. 32.

¹⁶ Kerry S. Robichaux: „*Can Human Beings Become GOD?*” p. 32.

¹⁷ Saint Athanasius was the defender of the Christian faith, the Deity of Christ, Deity of Holy Spirit, defined -in 367- the authoritative list of books that make up our new testament. Thus, we the believers and the teachers in Christianity must accept the teaching of Saint Athanasius, specially the teaching regarding the Christian faith, in our case to accept the doctrine of Deification since He use this notion in His discussion to convince the Deity of Christ.

¹⁸ Schaff, Philip, and Henry Wace: *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series*, Vol. IV. 51. Athanasius: *Select works and Letters*. Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997.

¹⁹ Kerry S. Robichaux: „*Can Human Beings Become GOD?*”, p. 32.

fore as much God as the Father was, Athanasius points out that Christ could not make human beings God if He were not Himself God in His own right but only God by virtue of having been made so by God, of having been deified Himself. Because Christ is truly God and possesses in Himself the full essence of God as the Father does (Col 1:19, 2:9), He can rightly deify human beings. Athanasius's argument stands upon the assumption that Christ deifies human beings, an assumption that he does not feel to defend. This he does repeatedly in his writings, particularly against the Arians."

Saint Augustine makes the idea of Deification clearer he says: „God wishes to make you a god, not by nature, like Him whom He begot, but by His gift and adoption. For just as He through His humanity was made a partaker of your mortality, so He makes you a partaker of His immortality by exaltation.”²⁰

St. Basil the Great says in this issue: „humankind is nothing less than a creature that has received the order to become God.”²¹ „The Holy Spirit, being God by nature, . . . deifies by grace those who still belong to a nature subject to change”²²

Jaroslav Pelikan, the eminent historian of Christian doctrine, in commenting on the early church debates concerning the role of the Holy Spirit in salvation, simply notes that „salvation was not merely vivification but deification”²³.

Among theologians of the Greek-speaking East, the distinction is made between the essence and energies of God, which is first clearly employed by the Cappadocians of the fourth century and later on was fully developed by Gregory Palamas in the fourteenth. now it is an accepted doctrine of Eastern Christianity.

Bishop Kallistos Ware²⁴, explains the distinction and how it relates to deification trying to understand Palamas teaching: „According to Palamas, the divine essence signifies God in his otherness and transcendence, the energies God in His nearness and immanence. As regards his essence, God is beyond all participation and unknowable. As regards his energies, God is open to sharing and participation, that is to say, He is knowable, although never exhaustively known. In St. Basil's words, „we know our God from

²⁰ See more in *Sermons*, 166, quoted in Bonner Gerald: „Augustine's Conception of Deification". Journal of Theological Studies, New Series, 37:2, Oxford University Press, October 1986: p. 378.

²¹ See in Daniel B. Clendenin, *Partakers of Divinity: The Orthodox Doctrine of Theosis*, St. Basil, quoted by Gregory of Nazianzus in Funeral Oration for St. Basil, in Stavropoulos, *Nature* 18. Quoted in JETS 37, no. 3 (September 1994), p. 365.

²² See in Daniel B. Clendenin, „Partakers of Divinity: The Orthodox Doctrine of Theosis", p. 371

²³ Pelikan, Jaroslav: *The Emergence of the Catholic Tradition (100-60)*. *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, Vol. 1. Chicago: University of Chicago Press, 1971, p. 216.

²⁴ British scholar and de facto spokesman for Orthodoxy in the English Language.

his energies, but we do not claim that we can draw near to his essence. For this energies come down to us, but his essence remains unapproachable". Applying this distinction to the doctrine of salvation, it follows that in theosis [Greek for „deification"] we share not in God's essence but in his energies."²⁵

Conclusions

Jesus Christ Deifies persons who believed in Him, obeying Him and fulfill the commandments, to walk in this life on earth as He walked. They were so many deified people at Saint Athanasius time and definitely before him. Saint Athanasius in his defense against the Arians, did not feel that there is a need to defend this assumption since it was a fact.

A fact that Father Athanasius uses in his argument and in his polemical writings against the Arian, a fact that no one can deny.

Accordingly, the man in Christ is: "*a new creation*" (II Cor 5:17), do not commit a sin no more: „*Whoever abides in Him does not sin...*" (I Joh 3:6), live the life as Jesus the Son of Man lived on earth, righteous, „... *as he is righteous*" (I John 3:7), pure „*as he is pure*" (I Joh 3:3), the man will obtain that goal which is to be in fellowship with the Father and the Son Jesus Christ „*truly our fellowship is with the Father, and with his Son Jesus Christ*" (I Joh 1:3).

The main goal in life is to reach this high level of spirituality to be as Jesus was on earth: "*but we know that when He is revealed, we shall be like Him*" (I Joh 3:2).

In Baptism we can participate with the Holy Trinity Energies, and be able to begin this process to change and conformed in purpose to be like Him.

First Christians as well as many Christians reached this level of Deification and recognize it as a way of life, as a goal of man. Till nowadays there are saints who reach this level in their spiritual life.

Theologians should again raise this issue and highlight the importance of Deification.

To be a new creation in Christ absolutely means to reach Deification. This is a process of change, a matter of conversion, need time and effort to complete it, but man's goal is to reach the goal which is to be a New Creation and when a man completely is a New man then he reaches the goal, he reaches Deification.

²⁵ Ware, Kallistos: "*Salvation and Theosis in Orthodox Theology*", in vol *Luther et la Reforme Allemande dans une perspective Oecumenique*. Chambesy & Geneve: Editions du Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecumenique, 1983. p. 177.

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

IOAN LUPAȘ – CLERIC ORTODOX ȘI ISTORIC AL BISERICII NOASTRE – PRIVIRE GENERALĂ –

ALEXANDRU MORARU

Abstract.

Ioan Lupaș - Orthodox clergyman and Historian of our Church – general presentation

In this study the author makes a general overview of the main works of the Academic and Priest Ioan Lupaș, related to the History of the Romanian Orthodox Church; we must outline themes such as: the religious separation of the Orthodox Romanian from Transylvania between 1698-1701, outstanding hierarchs such as the metropolitan bishops *Varlaam* (who is Saint from 2007) and *Dosoftei* of Moldavia, *Andrei Șaguna* (who was canonized as Saint in 2011) of Transylvania, *Miron Cristea*, the future first patriarch of Romania; the bishops *Nicolae Ivan* and *Nicolae Colan* of Cluj and others; problems regarding the cultural, educational and social activity of the Romanian Orthodox Church; volumes of Church History, school manuals and others, all of them having as theme the fundamental role of the Romanian Orthodox Church for our nation's spirituality.

Keywords: *Ioan Lupaș, priest, Orthodox, Professor, history, politician, academic, books, church history*

Într-un studiu în volum apărut recent în memoria regretatului profesor și istoric clujean, Nicolae Bocșan¹, sugeram că, vom prezenta, în viitor, mai

¹ Alexandru Moraru, „Ioan Lupaș – cleric și slujitor al Bisericii Ortodoxe Române”, în vol. *Nicolae Bocșan. Istoria sub semnul generozității și umanității. Personalități ale Universității Babeș-Bolyai*, volum coordonat de Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Mihaela Bedecian, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 324-333.

multe date despre publicațiile lui Ioan Lupaș, privitoare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Și iată că a venit momentul să o facem, întrucât în studiul pomenit, din lipsă de spațiu, am realizat doar o trecere în revistă a calității lui Ioan Lupaș² și de istoric al Bisericii străbune. În demersul nostru, ne vom referi doar la două aspecte: I. publicații cu privire la Istoria Bisericii Ortodoxe Române în cărți, manuale școlare, broșuri și II. în studii, articole și însemnări reprezentative.

I. Cărți, manuale școlare, broșuri – reprezentative

Academicianul profesor Ioan Lupaș este, în general, cunoscut ca un istoric reprezentativ al românilor, mai cu seamă al celor din Transilvania. În același timp, însă, l-a preocupat, între altele, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, iar în calitate de cleric, și probleme de credință și de trăire ortodoxă.

În cazul de față, ne vom referi numai la lucrările sale reprezentative în domeniul Istoriei Bisericii noastre, chiar dacă, preocupări în această direcție a avut de tânăr, începând cu anul 1902³, dar de o mai mică extensie.

Cea dintâi lucrare de seamă, pomenită și în studiul anterior, închinat memoriei lui Nicolae Bocșan, a fost teza sa de doctorat, despre *dezbinarea românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea*, publicată în limba maghiară⁴, care va da „tonul” unor lucrări fundamentale pe această temă în istoriografia românească⁵.

² Amintim că unele momente din viața și activitatea istoricului Ioan Lupaș le-am surprins în următoarele studii: Alexandru Moraru, „Activitatea istoricului Ioan Lupaș în cadrul Adunării Eparhiale Ortodoxe a Clujului între anii 1921-1945”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa*, XLII (1997), nr. 1-2, pp. 55-66; Alexandru Moraru, „Aspecte din legăturile Patriarhului Miron Cristea cu istoricul Ioan Lupaș”, în *Anuar II, 1992-1994*, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 1999, pp. 149-157; Alexandru Moraru, „Ioan Lupaș – slujitor al învățământului teologic”, în vol. Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica Turcuș, *Ioan Lupaș (1880-1967) slujitor al științelor istorice, învățământului și Bisericii*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2008, pp. 51-72; Alexandru Moraru, „Confesiune și etică în predicile lui Ioan Lupaș”, în vol. Ștefan Iloaie (coord.), *Ethos și Etnos. Aspecte teologice și sociale ale mărturisirii creștine, Acta Conferinței internaționale „Etică – Etnie – Confesiune”*, Cluj-Napoca, 3-6 decembrie 2007, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2008, pp. 303-325; Alexandru Moraru, „Preotul prof. univ. dr. Ioan Lupaș – cadru didactic la Academia Ortodoxă română din Cluj (1934-1939)”, în *Anuar XVIII (2014-2015)*, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2016, pp. 75-89; Alexandru Moraru, „Credință, moralitate și educație în lucrarea «Mângâiați poporul... Cuvântări bisericești» de Ioan Lupaș”, în *Tabor*, XI (2017), nr. 7, pp. 29-39; și bineînțeles lucrarea citată mai sus: Alexandru Moraru, „Ioan Lupaș – cleric și slujitor al Bisericii Ortodoxe Române”, în vol. Nicolae Bocșan, *Istoria sub semnul generozității și umanității. Personalități ale Universității Babeș-Bolyai*, volum coordonat de Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Mihaela Bedecan, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 324-333.

³ Cf. Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica Turcuș, *Ioan Lupaș (1880-1967)...*, p. 102.

⁴ Ioan Lupaș, *Biserica ortodoxă din Transilvania și unirea religioasă din veacul al XVIII-lea*, teză de doctorat în limba maghiară, Budapesta, 1904, 75 p.

⁵ Vezi, de pildă, Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul al XVIII-lea*, vol. I, cu 150 de documente, Sibiu, 1920, VIII + 259 + 224 p.; vol. II, Sibiu, 1930, VII + 440 p.

O preocupare aparte i-a fost închinată Arhiepiscopului și Mitropolitului Andrei Șaguna (din 2011 cinstit ca Sfânt), în câteva cărți (pentru una dintre ele primind și premiul Academiei Române)⁶, urmate de alte studii și articole privitoare la acest mare ierarh transilvănean, de care se va face pomenire mai jos, în cadrul acestui material.

Educația aleasă a Marelui Andrei a fost legată de mama sa, Anastasia Șaguna⁷, o credincioasă profund ortodoxă, un exemplu moral demn de urmat pentru fiul său, îndemnătoare și susținătoare a viitorului ierarh în latura școlară și culturală a vremii.

În anul unirii tuturor românilor într-un singur stat, Ioan Lupaș a publicat (în 1918) o sinteză a *Istoriei bisericești a românilor din Transilvania*⁸, în mare parte, veridică, până în zilele noastre; o ediție îngrijită a acesteia, cu note, comentarii și o parte introductivă, a fost realizată de către istoricul clujean Doru Radosav în anul 1995.⁹

Dacă Istoria bisericească a fost una fundamentală pentru învățământul teologic transilvănean din perioada interbelică, dar și pentru intelectualitatea românească de aici, Ioan Lupaș a pus la dispoziția școlilor de stat secundare și liceale, manuale de *Istorie românească și bisericească*¹⁰, în

⁶ Cele mai de seamă sunt: Ioan Lupaș, *Contribuții la istoria culturală și politică a epocii lui Șaguna*, în *Anuarul XXIV al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu*, pe 1907/8, Sibiu, 1908, pp. 3-66 și în *Anuarul XXV al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu*, pe 1908/9, Sibiu, 1909, pp. 3-44; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui*, Sibiu, 1909, 404 p.; ed. a II-a, Sibiu, 1911, 338 p., premiată de Academia Română; Ioan Lupaș, *Viața și faptele lui Andrei Șaguna, mitropolitul Transilvaniei*, București, 1913, 96 p.; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu, 1921, 174 p.; Ioan Lupaș, *Andrei Șaguna și conducătorii «Asociației transilvane» (1861-1922)*, București, 1923, 63 p.; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 254-255.

⁷ Ioan Lupaș, „Viața unei mame credincioase. Anastasia, mama lui Andrei Șaguna (1785-1836)”. Conferință rostită la Școala din Săliște la 15 august 1910, în *Luceafărul*, IX (1910), nr. 18, pp. 427-431; nr. 19, pp. 463-467; nr. 20, pp. 488-494; nr. 21, pp. 510-512; *Biserica Ortodoxă Română*, XXXIV (1910), pp. 601-617 și 728-746. Retipărire în *Studii, conferințe, comunicări istorice*, III, Cluj, Cartea Românească (din Cluj), 1941, pp. 173-204; și în volum: Ioan Lupaș, *Viața unei mame credincioase. Povestire istorică*, București, 1910, 37 p.; Ioan Lupaș, *Anastasia Șaguna*, București, Cartea Românească, 1930, 32 p.; Ioan Lupaș, *Anastasia Șaguna: viața unei mame credincioase*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1943, 48 p., date despre aceasta, vezi în: Nicolae Edroiu, Alexandru Moraru, Dorel Man, Veronica Turcuș, *Ioan Lupaș (1880-1967) ...*, pp. 105, 216 și 186.

⁸ Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, 280 p.; Ed. a II-a, sub titlul: *Istoria Bisericii ortodoxe române*, București, Editura Socec & Co., 1929, 141 p.; Ed. a III-a, București, Editura Socec & Co., 1930, 143 p.; Ediția a IV-a, București, Editura Socec & Co., 1931, 149 p.; Ediția a V-a, București, Editura Socec & Co., 1934, 143 p.; Ediția a VI-a, București, Editura Socec & Co., 1938, 150 p.; Ediția a VII-a, Craiova, Scrisul Românesc, 1941, 184 p.

⁹ Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Ed. a II-a, Introducere, îngrijirea ediției, note și comentarii de Doru Radosav, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, 231 p.

¹⁰ Ioan Lupaș, *Carte de istorie bisericească ilustrată*, București, 1933, 269 p.; Ioan Lupaș, *Istoria românilor*. Manual, Cluj, Tipografia Ardealul, 1921, 240 p.; Ed. a II-a, București, Cartea Românească, 1923, 388 p.; Ed. a III-a, București, Cartea Românească, 1925, 352 p.; Ed. a IV-a, București, Cartea Românească, 1927, 352 p.; Ed. a V-a, București, Editura Socec & Co., 1929, 343 p.; Ed. a VI-a,

mai multe ediții, care, desigur, au putut fi folosite în sinteză, și în învățământul primar; cu ajutorul acestora, s-au făcut „primii pași” în cunoașterea istoriei noastre bisericești pe pământ transilvan.

În același timp, a publicat în broșuri câteva probleme de Istorie bisericească și anume, despre *misiunea vlădicilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob* la Viena, din 1792, pentru demersuri în vederea obținerii de drepturi pe seama națiunii române din Transilvania¹¹; despre *relațiile episcopului Vasile Moga cu Gheorghe Lazăr*¹², cel din urmă fiind nevoit să plece în Țara Românească, unde va deveni o personalitate de seamă a culturii românești. După „seria” de ierarhi sârbi care s-au perindat în scaunul de episcop ortodox al Transilvaniei (din cauza Uniației, 1698-1701), la sfârșitul secolului al XVIII-lea, vreme de 14 ani (1796-1810), românii ortodocși n-au mai avut un vlădică, un conducător spiritual în fruntea lor; în această perioadă de „vacanță” episcopală și-au arătat disponibilitatea un număr de 12 candidați, numiți de Ioan Lupaș, „12 pețitori”; abia în 1810, dar cu începere din 1811, va fi ales și instalat în fruntea episcopiei Ortodoxe a Transilvaniei, românul Vasile Moga; perioada celor 14 ani de vacanță episcopală cu cei „12 pețitori” a fost foarte bine ilustrată de Ioan Lupaș într-o broșură pe această temă¹³.

Mai multe teme de Istorie bisericească se găsesc în diferite studii, articole și însemnări ale sale.

II. Studii, articole, însemnări – reprezentative

Academicianul Ioan Lupaș a tratat, în publicațiile sale, teme legate de momente și evenimente însemnate din Istoria Bisericii noastre, dar a creionat și chipuri de ierarhi ortodocși care și-au adus un aport deosebit la cultura teologică și la spiritualitatea neamului nostru.

De pildă, l-au preocupat probleme privitoare la *vechimea credinței ortodoxe din Transilvania*¹⁴; *despre existența în sec. XVII a unei Episcopii*

București, Editura Socec & Co., 1930, 346 p.; Ed. a VII-a, București, Editura Socec & Co., 1931, 346 p.; Ed. a VIII-a, București, Editura Socec & Co., 1932, 346 p.; Ed. a IX-a, București, Editura Socec & Co., 1933, 346 p.; Ed. a X-a, București, Editura Socec & Co., 1935, 394 p.; Ed. a XI-a, București, Editura Socec & Co., 1936, 394 p.; Ed. a XII-a, București, Editura Socec & Co., 1937, 359 p.; Ed. a XIII-a, Craiova, Scrisul Românesc, 1941, 207 p.; Ed. a XIV-a, Craiova, Scrisul Românesc, 1941, 207 p.; Ed. a XV-a, Sibiu, Tipografia Dacia Traiană, 1944, 544 p.; Ioan Lupaș, *Istoria Bisericii Române. Manual de liceu*, Ed. a VIII-a, Craiova, 1944.

¹¹ Ioan Lupaș, *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob la Curtea din Viena în anul 1792*, Sibiu, 1912, 45 p.

¹² Ioan Lupaș, *Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr*, București, 1915, 58 p.

¹³ Ioan Lupaș, *12 pețitori ai Episcopiei transilvane vacante de la 1796 la 1810*, București, 1916, 45 p.

¹⁴ Ioan Lupaș, „Vechimea ortodoxiei transilvane”, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, V, Sibiu-Cluj, Editura Cartea Românească, 1945-1946, pp. 65-69; Ioan Lupaș, „Vechimea organizației bisericii ortodoxe din Transilvania”, în *Universul*, LI (1934), nr. 195, pp. 1-2.

ortodoxe românești în ținuturile Șimleului Silvaniei de azi¹⁵ sau momente din viața Bisericii noastre (de popularizare)¹⁶.

O cercetare serioasă se constată și în privința unor ierarhi de seamă din toate provinciile românești, precum: marele mitropolit cărturar *Varlaam* al Moldovei (1632-1653)¹⁷, cu lucrările sale reprezentative: *Carte românească de învățătură ...* (Cazania, Iași, 1641-1643), *Șapte Taine ale Bisericii*, Iași, 1644, *Scara* sau *Leastvița* Sfântului Ioan Scărarul, traducere rămasă în manuscris, *Răspuns împotriva Catehismului românesc*, Iași, 1645 ș.a., mitropolitul *Sava Brancovici* al Transilvaniei (1656-1659; 1662-1680)¹⁸, ierarhul crunt persecutat pentru statornicia în credință de către principele calvin Mihail Apafi, trecut de Sfântul Sinod al Bisericii noastre în 1950, cu cinstire din 1955, în rândul Sfinților români mărturisitori ai Drepteii credințe; un alt mitropolit cărturar, *Dosoftei*, fost episcop de Huși (1658-1660), de Roman (1660-1671) și mitropolit al Moldovei (1671-1674; 1675-1686)¹⁹, cu lucrările sale: *Psaltirea în versuri*, în limba română, Uniev, 1673, *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu*, Uniev, 1673, *Dumnezeiasca Liturghie*, Iași, 1679 și 1683), *Psaltirea de-nțăles* (text slavon și român), Iași, 1680, *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1683, care are după Prefață un *Poem cronologic despre domnii Moldovei*, în 136 versuri, *Parimiile de preste an*, Iași, 1683, *Viața și petrecerea svinților* (4 vol., Iași, 1682-1686) ș.a.; numeroase manuscrise de Istorie bisericească, doctrină, traduceri din Sfinții Părinți Răsăriteni ș.a.; a fost canonizat de Biserica noastră în anul 2005; mitropolitul *Teodosie Veștemeanul*, al Țării Românești (1668-1672, 1679-1708)²⁰, de origine tran-

¹⁵ Ioan Lupaș, „Încă o dovadă despre existența episcopiei [românești] din Șimleu [Scrisoarea din 1685 a protopopilor din părțile Bihorului și Zarandului către principele Apafi], în *Transilvania*, XLV (1914), nr. 1, pp. 25-28.

¹⁶ Ioan Lupaș, „Spice din istoria noastră bisericească”, în *Telegraful Român*, LX (1912), nr. 120, pp. 493-494; nr. 121, pp. 497-498; nr. 122, pp. 501-502; nr. 123, pp. 505-506; nr. 124, pp. 509-510; nr. 125, pp. 514-515; nr. 126, pp. 517-518 și nr. 127, pp. 521-522 (publicate și în volum cu același titlu, Sibiu, Tipografia Arhidiecezane, 55 p.).

¹⁷ Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei, 1632-1653*, Cluj, Tipografia Ardealul, 1935, 24 p.; Ioan Lupaș, „Mitropolitul Varlaam al Moldovei, 1632-1653”, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, II, Cluj, Editura Cartea Românească, 1940, pp. 257-282.

¹⁸ Ioan Lupaș, „Averea confiscată de principele Mihai Apafi de la mitropolitul Sava Brancovici și fratele său George. Comunicare istorică”, în *Biserica și Școala*, 39 (1915), nr. 37, pp. 271-273; nr. 38, pp. 279-282 și nr. 39, pp. 287-289; Ioan Lupaș, „Odăjdile mitropolitului Sava Brancovici. 5 august 1684. Comunicare istorică”, în *Telegraful Român*, 63 (1915), nr. 31-32, pp. 124-126; Ioan Lupaș, „Păstorirea mitropolitului Sava Brancovici-Brâncoveanu și călătoria lui la Moscova”, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, V, Sibiu-Cluj, Tipografia Cartea Românească, 1945-1946, pp. 71-95; Ioan Lupaș, „Locuința sibiană a Mitropolitului Sava Brancovici-Brâncoveanu (1674-1680)”, în *Revista Teologică*, 37 (1947), nr. 7-10, pp. 278-280.

¹⁹ Ioan Lupaș, „Dosoftei, mitropolitul Moldovei, 1671-1673; 1676-1686”, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, IV, Sibiu, Cartea Românească (din Cluj), 1943, pp. 105-116; anii păstoririi sale au fost corecți, mai târziu, de cercetători, astfel: 1671-1674; 1675-1686.

²⁰ Ioan Lupaș, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul (1668-1672 și 1679-1708)*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1943, 22 p.; în *Revista Teologică*, XXXIII (1943), nr. 1-2, pp. 9-27; și în *Studii*,

silvan, ctitor de lăcașuri sfinte, cărturar și apărător, îndeosebi prin danii, al Ortodoxiei românești din Ardeal, în fața acțiunilor prozelitiste catolice și calvine; mitropolitul *Iacob Stamati* al Moldovei (1792-1803)²¹, de origine din ținuturile Bistriței transilvane, fost episcop de Huși (1782-1792), care s-a remarcat prin tipărirea a numeroase cărți de cult și manuale școlare; a sprijinit, în același timp, învățământul românesc și a înfăptuit „o impresionantă lucrare filantropică” în Moldova; momente însemnate din viața mitropolitului *Andrei Șaguna*²², ori despre omagierile sale²³; mitropolitul *Miron Romanul* al Transilvaniei (1874-1898)²⁴, fost episcop de Arad (1873-1874), care s-a evidențiat în diferite laturi ale activității culturale, naționale și administrative, precum: alcătuirea de manuale școlare, publicarea de articole în periodicele timpului; o vreme, președinte al Partidului Național Român din Arad, deputat în Parlamentul de la Budapesta (1869), iar ca mitropolit, membru în Casa Magnaților din Budapesta, de unde a apărut de nenumărate ori drepturile românilor transilvăneni, între care, autonomia Bisericii, a școlilor confesionale transilvănene (îndeosebi predarea disciplinelor în limba română), a luptat împotriva maghiarizării numelor de localități și pentru sporirea numărului de școli confesionale ș.a.; pe linie administrativ-gospodărească, amintim ridicarea unei noi clădiri pentru Institutul Teologic Pedagogic din Sibiu, dar și pentru Centrul arhiepiscopal (pentru birouri și tipografie) existente până astăzi; a reușit să obțină o parte din salarizarea preoțimii de la stat numită «congruă»²⁵ ș.a.; episcopul *Nicolae Popea*

conferințe și comunicări istorice, IV, Sibiu, Editura Cartea Românească (din Cluj), 1943, pp. 145-162.

²¹ Ioan Lupaș, „Cum înfățișează o carte tipărită la Sibiu în anul 1805 personalitatea mitropolitului Iacob Stamati”, în *Mitropolia Ardealului*, IV (1959), nr. 11-12, pp. 850-858.

²² Ioan Lupaș, „Sfințirea lui Șaguna ca episcop la Carloviț”, în *Ramuri*, 4 (1909), nr. 17-18, pp. 681-683; Ioan Lupaș, „Rolul lui Andrei Șaguna în viforul anilor 1848-1849”, în *Îndrumătorul Bisericesc*, Sibiu, 1948, nr. 97, pp. 130-137; Ioan Lupaș, „Din corespondența lui Andrei Șaguna cu Filaret Scriban [1860]”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, 1921-1922, I, pp. 337-342 și în *Biserica Ortodoxă Română*, XL (1921-1922), pp. 788-790; Ioan Lupaș, „Andrei Șaguna și «Asociațiunea Transilvană»”, în *Transilvania*, LIV (1923), nr. 6-7, pp. 254-270; Ioan Lupaș, „Locul lui Șaguna între marii arhieri ai trecutului românesc”, în *Cultura Poporului*, 3 (1923), nr. 15, p. 1; Ioan Lupaș, „Mitropolitul Șaguna ca premergător al unității naționale”, în *Universul*, 41 (1923), nr. 181, p. 1.

²³ Ioan Lupaș, „Semicentenarul morții lui Andrei Șaguna”, în *Cultura* (Cluj), I (1924), nr. 1, pp. 49-53; Ioan Lupaș, „Sufletul lui Șaguna”. Cuvânt comemorativ rostit la semicentenarul morții mitropolitului Andrei Șaguna în Catedrala din Sibiu la 12 iulie 1923, București, Cartea Românească, 1924, 15 p. Extras din *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, II, 1923, pp. 273-287; Ioan Lupaș, „Centenarul lui Șaguna”, în *Convorbiri Literare*, XLIII (1909), pp. 1255-1257.

²⁴ Ioan Lupaș, „Mitropolitul Miron Romanul”, în *Renașterea*, VI (1928), nr. 43, pp. 1-2; Ioan Lupaș, „Din corespondența Mitropolitului Miron Roman”, în vol. *Omagiu ÎPS Mitropolit Dr. Nicolae Bălan*, Sibiu, tipografia Arhidiecezană, 1940, pp. 500-523 și în broșură, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1940, 24 p.

²⁵ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor români și străini – slujitori ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Basilica, 2015, p. 378.

al Caransebeșului (1889-1908)²⁶ care a alcătuit lucrări de seamă de Istorie bisericească transilvăneană și anume: *Vechea Metropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimarea și restaurarea ei* (Sibiu, 1870), *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna* (Sibiu, 1879 și în broșură), *Memorialul Arhiepiscopului și mitropolitului Andrei baron de Șaguna sau luptele naționale politice ale românilor 1846-1873*, tomul I (Sibiu, 1889), *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna* (București, 1900) ș.a.; a înălțat o clădire nouă pentru Institutul Teologic-Pedagogic din Caransebeș (în 1871); s-a îngrijit de școlile confesionale din eparhie, a trimis tineri la studii, a avut grijă de îmbunătățirea situației materiale a întregii eparhii; membru corespondent al Academiei Române²⁷; *Miron Cristea*, primul patriarh al României (1925-1939)²⁸, fost episcop de Caransebeș (1909-1919) și mitropolit primat al României (1919-1925); sub patriarhatul său au luat ființă noi eparhii în toate ținuturile românești și în America; s-au înființat instituții culturale bisericești; au luat ființă periodice bisericești; s-au înălțat lăcașuri de cult, între care, și Schitul din lemn din Toplița, localitatea sa natală; s-a publicat *Biblia sinodală* în 1936 și o altă ediție în 1938, cărți de cult și de spiritualitate ortodoxă; a condus delegații ale Bisericii noastre în străinătate; a participat la congrese și conferințe ortodoxe și ecumenice; a publicat lucrări de istorie, de spiritualitate ortodoxă și românească; a fost membru de onoare a Academiei Române; „a îndeplinit și funcții în viața politică (fără să fi făcut parte din vreun partid politic): a făcut parte din Regentă (20 iulie 1927 – 8 iunie 1930), a fost prim-ministru (10 februarie 1938 – 6 martie 1939)” ș.a.²⁹; episcopul *Nicolae Ivan* al Vadului, Feleacului și Clujului (1921-1936)³⁰, apropiat al lui Ioan Lupaș, întemeietorul³¹ Eparhiei cu același nume³², al

²⁶ Ioan Lupaș, *Episcopul Nicolae Popea, membru activ al Academiei Române*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1933, 16 p.

²⁷ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 361-362.

²⁸ Ioan Lupaș, „Un Antim Ivireanu al zilelor noastre [Mitropolitul Miron Cristea]”, în *Cultura Poporului*, IV (1924), nr. 49, p. 1; Ioan Lupaș, „Patriarhul Miron”, în *Cultura Poporului*, VII (1925), nr. 7, p. 1.

²⁹ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 114-116.

³⁰ Ioan Lupaș, „Un mare ierarh: Episcopul Nicolae Ivan, 1855-1936”, în *Gând Românesc*, IV (1936), nr. 2, pp. 69-73; și în limba franceză: „Un homme d'action: l'Évêque Nicolae Ivan”, în *Revue de Transylvanie*, II (1935-1936), nr. 3, pp. 432-436; retipărire în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, III, Sibiu, Cartea Românească (din Cluj), 1941, pp. 274-279; Ioan Lupaș, „Sărbătorirea PS Episcop Nicolae Ivan”. Cuvântare omagială ținută în ședința festivă a Adunării eparhiale [Cluj], în *Țara Noastră*, X (1930), pp. 785-787; Ioan Lupaș, „A murit episcopul Nicolae Ivan al Clujului”, în *Universul*, LIII (1936), nr. 36, p. 1; Ioan Lupaș, „Cuvântare rostită la înmormântarea episcopului Nicolae Ivan la Cluj, 6 februarie 1936”, în *Universul*, LIII (1936), nr. 38, p. 11.

³¹ Nicolae Vasiu, Ioan Bunea, *Episcopul Nicolae Ivan (1855-1936), ctitorul reînviatului Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, Ed. a II-a, îngrijită de Pr. Iustin Tira, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2015.

³² Alexandru Moraru, *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, 1921-2006*, Ed. a II-a, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2006, 420 p. + 8 ilustrații.

Centrului Eparhial și al Catedralei eparhiale de la Cluj³³, al Institutului Teologic Universitar Ortodox de aici (în 1924)³⁴, al revistei *Renașterea*, al „unui orfelinat, a unui cămin preoțesc și a unei tipografii, cumpărarea pentru eparhie a unui mare număr de imobile impunătoare... ctitorirea Bisericii «Sfântul Nicolae» din Cluj, ridicarea altor zeci de biserici; a fost unul dintre militanții pentru înfăptuirea Unirii Transilvaniei cu România (1918), fiind vicepreședintele Comitetului central al Partidului Național Român din Transilvania (1906-1918); a sprijinit activitatea unor asociații culturale românești” ș.a.; a fost membru de onoare al Academiei Române, fiindcă „a desfășurat și o bogată activitate publicistică”³⁵; episcopul *Roman Ciorogariu* al Oradiei (1920-1936)³⁶, s-a remarcat pe tărâm administrativ-gospodăresc și național-cultural; a cumpărat o frumoasă clădire în care s-a organizat reședința eparhială; a înființat Academia Teologică din Oradea (1923); a dat ființă Școlii de cântăreți bisericești de aici, dar și unei foi eparhiale, *Legea românească*; a publicat lucrări istorice și bisericești în volum și în diferite reviste și ziare ale vremii, fapt pentru care a fost ales și membru de onoare al Academiei Române; pe plan național, „a fost un reprezentant de frunte în lupta pentru drepturile poporului nostru (îndeosebi în scris); a fost membru în Comitetul executiv al Partidului Național Român din Transilvania, președinte al Comitetului Național Român din jud. Bihor”³⁷ ș.a.; episcopul *Nicolae Colan* al Vadului, Feleacului și Clujului (1936-1957)³⁸, mai apoi, mitropolit al Ardealului (1957-1967); înainte de episcopat a fost profesor de Noul Testament și rector la Institutul Teologic, respectiv Academia Teologică din Sibiu; a fost un teolog de frunte, om de cultură, dar și un bun condeier; „a întemeiat ziare și reviste de spiritualitate ortodoxă și românească; a publicat numeroase studii și articole, pastorale, conferințe, cuvântări; a făcut traduceri din germană și franceză...”³⁹; a participat la conferințe și întâlniri panortodoxe și ecumeniste; a fost membru în diferite organisme bisericești și culturale interne și internaționale; a fost membru titular al Academiei Române ș.a.⁴⁰

³³ Alexandru Moraru, *Catedrala Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, Editura Arhiecezana, 1998, 256 p. și cu ilustrații.

³⁴ Alexandru Moraru, *Învățămintul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, Ed. I, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996, 373 p. și cu ilustrații.

³⁵ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, pp. 229-230.

³⁶ Ioan Lupaș, „Episcopul Roman Ciorogariu”, în *Universul*, LIII (1936), nr. 39, p. 6; Ioan Lupaș, „L'Évêque Roman Ciorogariu”, în *Revue de Transylvanie*, II (1935-1936), nr. 3, pp. 430-432.

³⁷ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, p. 86.

³⁸ Ioan Lupaș, „Noul episcop al Clujului: Părintele Nicolae Colan”, în *Universul*, III (1936), nr. 162, p. 6.

³⁹ Alexandru Moraru, *Dicționarul ierarhilor...*, p. 93.

⁴⁰ Vezi amănunte despre viața și activitatea sa, la: Alexandru Moraru, *La răscruce de vremi o viață de om: Nicolae Colan, episcopul Vadului, Feleacului și Clujului (1936-1957). După documente, corespondență, însemnări, relatări, impresii*, Cluj-Napoca, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, 1989, 631 p.

Istoricul academician Ioan Lupaș s-a implicat și în demersurile ce s-au făcut în vederea unificării noastre bisericești, a ținuturilor românești din afara Regatului României de până în 1918; aceste tratative și dialoguri s-au desfășurat începând cu anul 1919⁴¹, după care Biserica Ortodoxă din România Întregită a fost înălțată, în 1925, la rangul de Patriarhie⁴².

De asemenea, Ioan Lupaș a tratat teme legate de opera culturală, educativă⁴³ și socială⁴⁴ a Bisericii noastre în viața poporului român, vocația ei de veacuri.

Întrucât Ioan Lupaș a fost o personalitate apropiată ierarhilor Nicolae Ivan (1921-1936) și Nicolae Colan (1936-1957) și, implicit, în viața bisericească ortodoxă din Cluj, a scris articole despre reînvierea Episcopiiilor de Vad și Feleac, cu scaunul la Cluj⁴⁵, ori despre Catedrala Ortodoxă din Cluj (despre sfințirea ei în 1933)⁴⁶ ș.a.

Cleric ortodox și personalitate reprezentativă a istoriografiei și culturii românești, Ioan Lupaș s-a dovedit, prin cuvânt și scris, un om de nădejde al credinței și vieții străbune, căreia i-a închinat lucrări fundamentale, din care suntem încredințați despre rolul important pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română în trăirea și spiritualitatea poporului nostru de-a lungul vremii.

⁴¹ Ioan Lupaș, „Atitudinea oficialităților bisericești și politica față de problema unificării constituționale administrative a Bisericii Ortodoxe Române [1919-1920]”, în *Biserica Ortodoxă Română*, XLIII (1925), nr. 5 (530), pp. 263-267; Ioan Lupaș, „Unificarea Bisericei. Cuvântare rostită la București în ședința din 20 septembrie 1920 a Consfățuirii bisericești”, în *Patria*, 2 (1920), nr. 213, pp. 1-2; nr. 214, pp. 1-2 și nr. 215, p. 1.

⁴² Ioan Lupaș, „Patriarhia românilor”, în *Biserica și Școala*, XLIX (1925), nr. 13, pp. 3-5; nr. 16, pp. 8-9; nr. 17, pp. 5-6 și nr. 18, pp. 5-7; și în broșură, Cluj, Cartea Românească, 1925, 31 p.; Ioan Lupaș, „Patriarhia românească”, în *Cuvântarea poporului*, VII (1925), nr. 2, p. 1.

⁴³ Ioan Lupaș, *Opera culturală educativă a Bisericii Ortodoxe în viața poporului român*, Conferință, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1933, 28 p.

⁴⁴ Ioan Lupaș, „Ocroțirea socială și Biserica”, în *Asistența Socială* (București), III (1931), nr. 2, pp. 15-30; în *Țara Noastră*, 12 (1933), 31 martie, pp. 1-2; 1 aprilie, pp. 1-2; 2 aprilie, pp. 1-2 și în broșură, București, Cartea Românească, 1931, 10 p.; Ioan Lupaș, „Biserica ortodoxă în viața satului”. Un interviu, în *Renașterea*, XII (1934), nr. 26, pp. 1-2.

⁴⁵ Ioan Lupaș, „Episcopia românească a Clujului”, în *Voința* (Cluj), 1921, 19 decembrie, I, pp. 1-3.

⁴⁶ Ioan Lupaș, „Catedrala ortodoxă din Cluj”, în *Universul*, L (1933), 6 noiembrie, pp. 1-3; Ioan Lupaș, „La sfințirea Catedralei Ortodoxe din Cluj”, în *Renașterea*, XI (1933), nr. 44, pp. 1-2.

CONTRIBUȚIA TIPARNIȚEI DE LA MĂNĂSTIREA DEALUL LA RĂSPÂNDIREA CREDINȚEI ORTODOXE

ANA BACIU

Abstract.

The recognition of Slavonic language together with the Greek and Latin languages brought an even stronger cultural delimitation in European space.

After Slavonic printers from Venice, Krakow, Cetinij, the capital of Romanian Province, Targoviste became the fourth printing center and the first cultural centre from where the books of worship in Slavonic have spread in South East European space. The printing press that was brought from Venice to Tirgoviste, was moved successively to Govora Monastery, to Dealu Monastery, one of the oldest of Romanian Province.

The imposing and spreading of Slavonic language as a liturgical language in Romanian Province is due to Macarie, a Serbian Monk, who activated in Venice; Cetinije, Targoviste and Dealu Monastery, where he printed The Litourgicon in 1508, The Octeocho in 1510 and Tetraevanghelierul (Four Gospels) in 1512. The Gospel Teaching Book or Cazania was printed at Dealu Monastery in 1644 and it contains one text that synthesized all the former texts of this book and made it available for the Orthodox Church from all the three Romanian Provinces.

Keywords: *printing press from Dealul Monastery, european space, books of worship, Slavonic language, Liturgical language, Cazania printed at Dealul Monastery in 1644.*

Recunoașterea activității culturale a fraților Constantin/Kiril și Mihail/ Metodi și confirmarea activității lor teologice, de către Papa Adrian al II-lea, (14 decembrie, 867-14 decembrie, 872), precum și acutizarea dispute- lor teritoriale dintre neamurile germanice și neamurile slavilor, din Europa Centrală, în secolul al IX-lea, au determinat ca, în Biserica Răsăritului, să coexiste două limbi liturgice: limba greacă și limba slavonă.

În timpul domniei lui Radu cel Mare, al Țării Românești, (1496-1508), cultura europeană cunoaște invenția tiparului, grație activității tipografului german Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg, (*1398 – † 3 februarie, 1468). În aceste condiții, practica tiparului s-a extins, deosebit de repede, în Europa, cu caractere grecești, latine, slavone și germanice. Cărțile tipărite între anii 1450 și 1500 au fost declarate incunabule. Conform altor opinii, în varianta în care se prelungește termenul de încadrare al incunabulelor până către anul 1520, se poate afirma că primele trei cărți religioase, datorate râvnei domnitorului muntean Radu cel Mare: *Liturghierul*, *Octoihul* și *Tetraevanghelierul*, tipărite de către călugărul Macarie, constituie „incunabulele românești”.

Dacă luăm în considerare că *Biblia*, tradusă, în germană, de către Martin Luther, între anii 1517-1534, depășește anul 1500, *Noul Testament* fiind publicat la 21 septembrie, anul 1522, iar integrala *Bibliei*, în anul 1534, nici acestea nu pot fi considerate incunabule.

Documente istorice mai noi¹, referitoare la structurile statale din Peninsula Balcanică, aduc în discuție, raporturile dintre formațiunile statale balcanice și regiunile independente ale teritoriilor din nord-estul Italiei de astăzi. În spațiul balcanic, prezența elementului românesc, alături de alte etnii, a fost atestată de diferite izvoare, din zonă sau din afară, încă din jurul anului 1000, atunci când, în genere, se încheiaseră diversele etnogeneze².

Înainte de a se stabili în Moravia Mare, ca propagatori ai dreptei credințe, frații Kiril și Metodiu au lucrat în prima tiparniță slavonă, din Veneția, unde, după toate informațiile, și-a făcut ucenicia și călugărul sârb Macarie.

Teascurile tipografiei slavone, de la Veneția, au fost duse și aduse din mediul ortodox vlaho-bulgar, din cauza crizei politice declanșate de invazia otomană.

Însoțindu-l pe tânărul principele muntenegrean, Gheorghe Cernoievici, călugărul Macarie este menționat, în anul 1483, ca fiind acela care supraveghează, la Veneția, tipărirea unui *Liturghier* slavon³.

Peste câțiva ani, principele muntenegrean Gheorghe Cernoievici va aduce tiparul din Veneția și îl va instala la Cetinije, în mănăstirea întemeiată de tatăl său. La Cetinije, călugărul Macarie va tipări cinci cărți, dintre care, istoriografia de specialitate menționează următoarele: *Liturghierul*, 1483; *Octoihul*, 1484; *Psaltirea cu tâlc*, 1495, și *Molitvelnicul*, 1493-1495.

Pătrunderea otomanilor, pe teritoriul Muntenegrului, va determina ca, în anul 1495, tipografia să își înceteze activitatea, iar călugărul Macarie să se refugieze la Veneția, împreună cu protectorii săi.

¹ Ovidiu Ilie Bagi, <http://info-valahia.blogspot.com/2010/08/valahia-balcanilor-de-vest.html>

² Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, în rev. „Studii istorice”, 1983, p. 358.

³ Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Vol. I, Ed. Minerva, București, 1980, p. 96.

În condițiile crizei politico-religioase, în care intrase Ortodoxia, după cucerirea Constantinopolului de către turcii otomani, se puneau, cu acuitate, identificarea unor centre culturale, care să fie capabile, prin efortul lor, să determine o difuzare a dreptei credințe creștine și acestea au fost Krakowia, prin efortul nobililor români, maramureșeni și bucovineni, care avea o puternică implicație ortodoxă, întrucât sprijinea credința slavilor de răsărit, și Târgoviște, cetatea de scaun a Țării Românești.

Este aproape sigur că, la sfârșitul secolului al XV-lea, existau următoarele tipografii slavone: Krakowia, 1491; Veneția, 1493; Cetinije, 1493; Târgoviște-Dealul, 1508; Praga, 1517; Belgrad, 1522; Moscova, 1564; Lwow, 1574; Ostrog, 1580, și Kiev, 1617⁴.

Cercetătorii ruși consideră că primele cărți tipărite cu alfabet chirilic au fost realizate de către tipograful german Swiepoint Fiol, care imprimă, la Krakowia, *Octoiul*, *Psaltirea*, două cărți ale *Triodului*, în anul 1491, și *Ceaslovul de la Veneția*, în anul 1493⁵.

Înțelegând noul curs al evoluției spirituale din Europa Răsăriteană, negustorii venețieni nu numai că restaurează tipografia din orașul lor, dar devin și colportori ai cărților religioase, tipărite cu slovă slavonă și, deci nu este de mirare, că, la Veneția, în anul 1493, se tipărește un *Ceaslov*, de către Andrea Torresano, care va circula în acest perimetru spiritual.

În aceste condiții se produce și venirea călugărului Macarie, cu sprijinul domnitorului Radu cel Mare și al mitropolitului sârb, Maxim, la Târgoviște, și instalarea sa la Mănăstirea Dealul⁶.

La 10 noiembrie, 1508, ieromonahul Macarie a tipărit, în limba slavonă, primul *Liturghier*, care va constitui prototipul unor viitoare ediții ale *Liturghierului* în limba slavonă.

Deși părerile specialiștilor în domeniu sunt foarte împărțite, în ceea ce privește localizarea tipăriturilor românești, analizând, îndeaproape, toate aceste opinii, considerăm că în tiparnița de la Mănăstirea Dealul au fost imprimate, în ordine cronologică, următoarele cărți: *Liturghierul*, în anul 1508, *Octoiul*, în anul 1510, *Evangheliarul*, în anul 1512, *Molitfelnicul slavonesc*, în anul 1545, *Evanghelia învățătoare* sau *Cazania*, în anul 1644, *Raspunsurile împotriva catehismului calvinesc*, al mitropolitului Varlaam al Moldovei, în anul 1645, *Liturghierul arhimandritului Ioan*, în anul 1646, *De Imitatio Christi*, adică *Urmarea lui Hristos*, a lui Thomas a Kempis, în anul 1647.

Toate aceste tipărituri constituie nu doar forme unice ale unui model editorial autohton, ci și expresia perfectă a unui concept cultural și ideo-

⁴ Ștefan Ciobanu, *Istoria limbii române vechi*, Ed. Hyperion, Chișinău, 1992, p. 131.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Dan Simonescu, Victor Petrescu, *Târgoviște: vechi centru tipografic românesc*, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște, 1972, p. 8.

logic specific, prin care Târgoviștea voievodală își asumă rolul de important centru cultural sud-est european, loc de apariție a cărților necesare nu numai românilor ci și creștinilor din Imperiul Otoman, constituindu-se ca un punct de maximă concentrare al valorilor cărturărești naționale și europene, chemate să contribuie, eficient, la propagarea dreptei credințe, în spațiul sud-est european, precum și la așezarea fundamentului trainic, pentru dezvoltarea culturii și a limbii literare românești.

Alcătuite cu scopul de a tâlmăci, pe înțelesul tuturor credincioșilor ortodocși, învățătura lui Iisus, cazaniile, propovedaniile, omiliile, didahiile sau predicile au cunoscut o anumită „libertate de expresie”, în raport cu celelalte scrieri bisericești, în care limbajul era sever și riguros cenzurat de respectul față de dogma creștină.

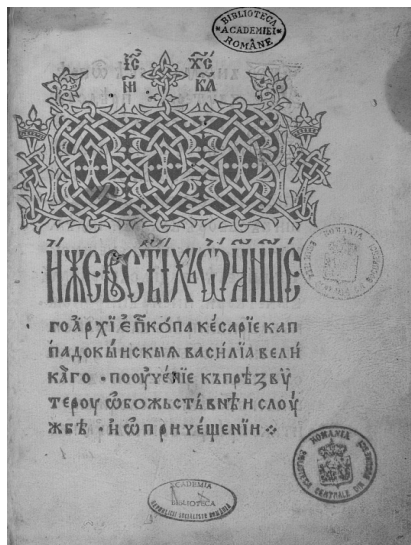
Numai așa se explică fenomenul prin care textul tradițional slavonesc a devenit „învățătură vie”, pe înțelesul tuturor, în grai românesc.

La Mănăstirea Dealul, din râvna domnitorului Radu cel Mare au apărut primele tipărituri românești, începând cu un *Liturghierul slavonesc*, prima ediție a acestei cărți de cult, în Biserica noastră Ortodoxă. Tipăritura a fost finalizată, în anul 1508, la câteva luni de la moartea domnitorului. În epilogul lucrării se menționează că: „s-a început această sfântă carte... după porunca domnului Io Radu voievod, să-i fie lui veșnică pomenire, și s-a săvârșit această carte din porunca întru Hristos Dumnezeu binecredinciosului și de Dumnezeu păzitului și prea luminatului domn Io Mihnea, marele voievod a toată țara Ungrovlahiei și a părților de la Dunăre... în anul dintâi al domniei sale, ostenindu-se și smeritul monah și preot Macarie. În anul 7016 (1508), crugul soarelui 16, al luni 5, luna noemvrie 10 zile”.

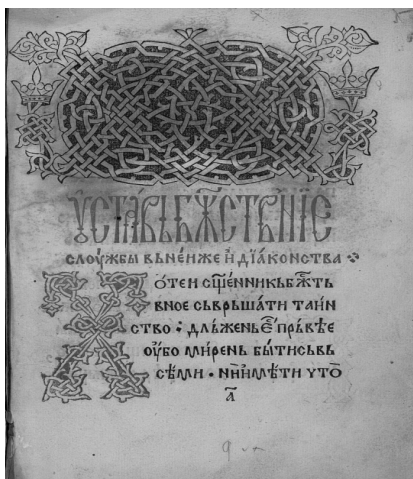
Izvoarele bizantine, îndeosebi din epoca patristică, au fost intens folosite în tipăriturile de la Mănăstirea Dealul, după cum putem constata și din *Rânduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor*.

Versiunea românească a acestei cărți este foarte importantă, pentru că reproduce, integral, originalul slavon, cu toate învățăturile canonice ortodoxe.

Liturghierul, 1508

Cartea a întru Sfinți Părintelui nostru arhiepiscop al Cezariei și al Capadociei Vasile cel Mare, povățuire către preot despre Dumnezeiasca slujbă și despre îngrijire.”

Rânduiala dumnezeieștii slujbe și în ea a diaconilor

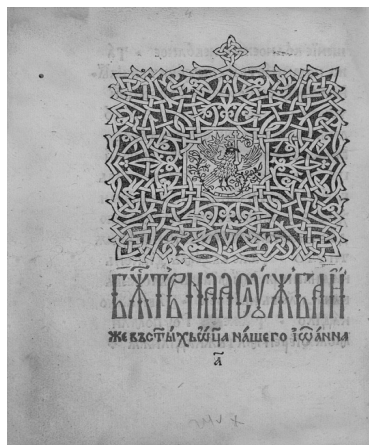
limba din rusă a *Evangheliei învățătoare* a fost Udriște Năsturel, (*cca. 1596-†1657). O parte din această *Cazanie* a fost tipărită, inițial, la Govora, în anul 1642, cu osteneala ieromonahului Silvestru.

Evanghelia învățătoare, tipărită la Mănăstirea Dealu, se încadrează în prescripțiile Apostolilor, referitoare la obligativitatea propovăduirii învățaturii creștine în limba înțeleasă de cei care frecventează biserica, precum și în spiritul deciziei Conciliului de la Tours, din anul 813, prin care se permitea rostirea omiliilor în „limba romana rustica” sau „germanica”, pentru a fi mai ușor înțelese de către cei care nu cunoșteau latina liturgică. Deci, firesc, tălmăcită, în limba română, *Evanghelia învățătoare* consfințește limba română ca fiind o limbă liturgică.

În mod creator, Biserica Ortodoxă Română a facilitat punțile de legătură între *Cazania* Mitropolitului Varlaam, din anul 1643, cu *Cazania* de la Mănăstirea Dealu, din anul 1644, și cu *Didahiile* lui Antim Ivireanul, definind bazele limbii liturgice românești și, implicit, ale limbii române literare.

Dacă examinăm cu atenție structura acestor scrieri-suport pentru discursul religios, vom constata că ele corespund principiilor și cerințelor omileticii vechi și actuale. Mai mult chiar, prin ele s-a fixat o tradiție de organi-

Cea mai importantă lucrare, tipărită la Mănăstirea Dealul, este *Evanghelia învățătoare* sau *Cazania*, din anul 1644. Această carte reprezintă o sinteză, bine structurată, a tuturor predicilor anterioare, rostite în Biserica Ortodoxă Română. Deși cercetătorii de specialitate nu i-au acordat importanța cuvenită, considerăm că este momentul să subliniem că această carte, relativ difuzată în spațiul panortodox, a contribuit masiv la naționalizarea cultului religios, constituind o carte de căpătâi a literaturii religioase în limba română. Cel care a ajutat, moral, la verificarea corectitudinii, din

„Dumnezeiasca slujbă după sfântul părintele nostru Ioan Gură de Aur. Rugăciunea deasupra cădelniței.”
(cu stema Țării Românești)

zare și rostire a discursului religios românesc, cu rădăcini în oratoria bizantină și, prin aceasta, în retorica antică.

Cazania este denumită „floare prea înfrumusețată și dulce mirositoare, adusă din raiu”. de către creștinii ortodocși români.

Sintetizând cele afirmate mai sus, reținem că Mănăstirea Dealul, de lângă Târgoviște, este locul de unde au pornit binecuvântatele îndrumări, pentru viața de atunci, îndrumări politice, culturale și bisericești, materializate prin faptele domnitorilor români de a centraliza puterile statului, ajutați de către autoritatea eclesiastică, în autoritatea domnască, pentru că, „prin diată”, la urcarea pe tron, domnitorul, prin mirungere devenea „unsul lui Dumnezeu”.

Mai puțin menționată, în lucrările de specialitate, subliniem faptul că Mănăstirea domnească de la Dealul-Târgoviște, precum și tiparnița de acolo, constituie un reper fundamental pentru definirea și propagarea credinței noastre ortodoxe, precum și elementul liant, politico-religios, care a impus atenției lumii ortodoxe necesitatea păstrării și transmiterii tradiției creștine, strămoșești.

SFÂNTUL MITROPOLIT VARLAAM – TEOLOGUL¹

ALIN MIHAI GHERMAN

Abstract.

Metropolitan Varlaam (Barlaam) of Moldavia the Theologian.

In addition to his prodigious activity as founder and good manager of the Moldavian Metropolitan Church, Varlaam (1632-1653) printed during his life a Slavonic *Orthodox Catechism* (1642) and, in Romanian, an admirable homiletic work, modeling in the Romanian literature *Carte românească de învățătură* („Romanian teaching book”) (1643), *Șapte Taine ale Bisearicii* („The Seven Sacraments of the Church”) (1644), and *Răspunsul împotriva catehismului calvinesc* („The Answer to Calvin's Catechism”) (1644). The present study seeks to establish the coordinates of his theological thinking by emphasizing the relationship of fidelity to patristic literature, but at the same time, to distance and polemics with the theology of the Calvinist Church.

Keywords: *Orthodox catechism, Orthodox Counter-reformation, Pan-Orthodox synod of Iași (1642), Patristic tradition, metropolitan Varlaam.*

Apariția Reformei nu a produs pentru mai bine de un secol nicio reacție în cadrul Bisericii Ortodoxe. Acest fapt se datora, pe de o parte, lipsei unui contact direct și sistematic al Bisericii Răsăritene cu Reforma, cât și unei ambiguități terminologice produse de faptul că, în opoziție cu Biserica Apuseană, Reforma își propunea explicit să restituie credincioșilor creștinismul original. Mai mult chiar, faptul că pe la mijlocul secolului al XVI-lea Philip Melancton în cadrul Bisericii luterane și Jean Calvin în cadrul celei calvine au făcut o ordonare a dogmelor respectivelor ramuri ale Reformei folosind explicit termenul de *orthodoxia*,² nu a putut decât să

¹ Comunicare susținută la simpozionul „Sfântul Mitropolit Varlaam”, Iași, noiembrie 2016.

² Tratatul teologic al lui Calvin a purtat explicit titlul *Doctrina orthodoxæ fidei*.

producă în cadrul Bisericii Răsăritene o confuzie în plus. Cazul patriarhului Constantinopolului Kiril Lukaris este un exemplu.

Dacă distanțarea de Biserica Catolică avea în cadrul Bisericii Ortodoxe o lungă tradiție, delimitarea de Reformă în general și de calvinism în special devenise foarte actuală doar la începutul secolului al XVII-lea. Dacă luteranismul era în răsăritul Europei susținut de lumea orașelor, dominată în mare parte de populația germană, calvinismul devenise expresia instituțională a unor state, un exemplu fiind voievodatul Transilvaniei condus aproape în exclusivitate de principi calvini. Aici, în spațiul românesc, răspândirea calvinismului, respectiv o replică fermă dată acestui fapt devenise și o problemă politică susținută, pe de o parte, de o politică oficială de răspândire a calvinismului în rândul populației românești din Transilvania, dar și de încercarea principilor transilvăneni de subordonare a Moldovei și Țării Românești sub formula reconstrucției unei noi Dacii, dar, pe de altă parte, și de pretențiile imperiale ale voievodului Vasile Lupu, care se considera protector a întregii Ortodoxii.

În acest context, activitatea Sfântului Mitropolit Varlaam primește o nouă dimensiune, căci, pe lângă faptul că a fost un admirabil administrator al eparhiei pe care o conducea, el s-a simțit dator să dea și în scris, prin lucrări cu un caracter profund teologic, expresie a viziunii sale instituționale de apărător al dreptei credințe nu numai în fruntariile eparhiei proprii, ci a tuturor conaționalilor săi „oriunde se află ei” și, în general, în tot spațiul ortodox.

În încercarea de a creiona gândirea teologică a Sfântului Mitropolit Varlaam ne lovim, dincolo de stângăcia noastră inerentă de a ne ridica la nivelul duhovnicesc de gândire a acestuia, de o piedică esențială: din cele patru cărți tipărite în timpul vieții, prima, un *Catehism slavonesc* imprimat la Iași în 1642 în paralel cu traviul îndelungat la tipărirea *Cărții românești de învățătură* (1643), nu se cunoaște niciun exemplar în bibliotecile din România sau străinătate. Cercetări viitoare în bibliotecile din Ucraina și Rusia sau, eventual, descoperirea unui manuscris care să conțină o copie a acestui catehism este un deziderat de primă urgență și importanță. Până la descoperirea textului, nu putem decât să aproximăm conținutul acestuia pornind de la contextul tipării lui.

Dorința imprimării unui catehism slavon putea să îi vină sfântului ierarh din același imbold care l-a condus la inițiativa sinodului panortodox de la Iași din 1642, dar și la cea a redactării lucrării *Cartea carea să chieamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc făcută de părintele Varlaam mitropolitul Țării Moldovei la catehismul calvinesc*: lectura *Catehismului calvinesc* imprimat în 1642 la Alba Iulia considerată de el ca fiind eretică și ca un pericol la unitatea Bisericii Ortodoxe. Publicând *Catehismul sla-*

vonesc, pe de altă parte susținea actualitatea întrunirii sinodului panortodox, care urma să dea un răspuns ferm calvinismului. Slavona, funcționând – alături de greacă – ca *lingua franca* în mediul ortodox, tipărirea catehismului în slavonă era deliberat făcută, pentru a-l propune ca text de dezbatere în sinod. El nu era, astfel, destinat în primul rând publicului românesc, precum celelate texte ale sale, ci mediului ortodox în general.

Nu putem decât să presupunem că tipărirea catehismului slavon s-a făcut precum celelate două tipăriri ieșene ale Mitropolitului Varlaam, *Carte românească de învățătură* (Cazania) și *Șapte taine a Besearecii* tot sub patronajul voievodului Vasile Lupu, aceasta confirmând pretențiile imperiale de protector al ortodoxiei dinafara fruntariilor țării sale.

Faptul că acest catehism nu a fost adoptat de sinodul ieșean și că a fost preferat cel propus de Petru Movilă este o problemă secundară. Cu siguranță în sinod au fost două aripi: unii care considerau că respectarea tradiției Bisericii Ortodoxe, a autorității celor 7 soboare ecumenice și a scrierilor Sfinților Părinți (mai ales a celor agreeți de tradiția bisericească răsăriteană) era suficientă pentru a da un răspuns calvinismului. Acestea îi aparțineau (după cum ne dovedesc celelate texte ale sale păstrate) și Sfântul Mitropolit Varlaam. Cea de a doua aripă dorea redactarea unui răspuns punctual mai tranșant, scris după tradiția scolastică apuseană. Acestea îi aparțineau și mitropolitul Kievului Petru Movilă. Doar ca supoziție, presupunem că autoritatea și relațiile de care se bucurau Movileștii în spațiul moldovenesc și nu numai, a jucat un anume rol în preferința finală a sinodului pentru catehismul mitropolitului kievean.

Unui cu totul altui deziderat teologic îi răspunde *Carte românească de învățătură [la] dumenecile preste an și la praznice împărătești și la svenți mari.*, (Iași, 1643) care a fost tipărită „cu dzisa și toată cheltuiala lui Vasilie voievod și domnul Țărâi Moldovei din multe scripturi tălmăcită din limba slovenească pre limba românească de Varlaam, mitropolitul de Țara Moldovei”. Aceasta dorește să dea un model de exegeză a pericopelor evanghelice citite în biserică duminica sau la marile sărbători, fiind o prelucrare originală după comentarii ale Evangheliilor din literatura patristică, dar și „din multe scripturi slovenești” și acestea puternic impregnate de spiritul literaturii patristice³.

Tipărirea era destinată, după cum mărturisește predoslovيا scrisă în numele lui Vasile Lupu, *Cuvânt împreună cătră toată semenția românească*, întregii etnii „întâiu de laudă lui Dumnedău, după aceia de învățătură și de folos sufletelor pravoslavnici”.

³ Vezi studiul introductiv semnat de Dan Zamfirescu la *Carte românească de învățătură*, București, Editura „Roza vânturilor”, 2011 în care se face pentru prima dată minuțioasa operațiune de decelare a surselor folosite.

Pornind de la parabola semănătorului, Varlaam subliniază încă din predoslovia intitulată *Smeritul arhiepiscop Varlaam și mitropolitul de Țara Moldovei, cuvânt către cetitoriu* explică diversitatea persoanelor pe care lucrarea sa își propunea să le lumineze și să le îndrepte:

„Că și din fire de va socoti omul și din Scriptură, nu va afla alt săvârșit chemării sale sau altă margine, fără numai viața aceea vestită și cu năroc și blagoslovită, carea, săvai că o și doresc și o pohtesc toți oamenii, iară în care lucru stă și să țină aceia viața, unii cu totul nu-și știu, nice vor să știe, alții are putea să știe, iară ei, de bunăvoia lor căotând, nu văd și, audg. Ai trei, săvai că știu și văd, și cu drag pohtesc, iară lucrurile ceale de treabă ce duc la aceia viață nu vor să le facă”.

În a doua categorie, a neînțelegătorilor, Varlaam include necredincioșii și, implicit, pe reformați. În consecință, marele mitropolit dezvoltă punctual în cuprinsul *Cazaniei* probleme teologice în care Biserica Ortodoxă se distanța de Reformă (fără a menționa explicit acest fapt).

Declarat anticalvină este însă partea a doua a lucrării, *Praznicele lunilor preste an și a svenți mari*. Cultul sfinților și al icoanelor, monahismul, negate vehement de reformați, este susținut cu multe argumente și cu fermitate.

Unii cercetători spun că tipărirea *Cazaniei* era destinată în primul rând difuzării în Transilvania, pentru a se împotrivi propagandei calvine. Cert este, însă, că ea a avut un impact deosebit în spațiul ardelean prin numărul de exemplare care au circulat, prin numeroasele copii manuscrise și chiar prin retipărirea *Cărții românești de învățătură în 1699 sub titlul Chiriadromion* într-un alt moment de cumpănă pentru Biserica Ortodoxă.

În 1644 Sfântul Mitropolit Varlaam tipărea altă lucrare evident complementară: *Șapte taine a Besearecii. Tipărite cu învățătura și cu toată cheltuiala Mării Sale Ioan Vasile Voievod, în tipariul cel domnesc în târg în Iași*, lucrare de afirmare a dogmelor fundamentale ale Bisericii Ortodoxe, a doua de combatere în mod special a dogmelor Bisericii Calvine și a Reformei în general.

Șapte taine a Besearecii prezintă o serie de fapte insolite pentru tiparul românesc, care nu trebuie privite ca simple ambiguități. Prima este că, pe lângă foaia de titlu a tipăriturii, ea prezintă la prima pagină numerotată a textului (predoslovia nefiind paginată) și un al doilea titlu, *Pravila pre scurt aleasă, den svintele scripturi scoasă pre rând și tocmită, mai vârtos pentru cesle șapte taine mari a Besearecii, careș d-inse rânduită cu toate treabele ei, prin carile și Pravila Svinților Apostoli la tot lucrul deanstvuiaște, pre toate obiceiale ce-au lăsat purtătorii de Dumnedzăire și într-un nărav cu apostolii, păstorii și a oată lumea învățătorii svinții părinți de la ceale șapte săboare, de care lucru arată și Svânta Scriptură*, motiv pentru care cartea a fost privită de unii cercetători ca o carte catehetică dogmatică, de alții ca o culegere tematică din pravila bisericească.

Și predoslovია însăși e ambiguă, fiind scrisă formal ca un document emis de voievod „Cu mila lui Dumnedzău, Ioan Vasilie Voievoda, domnul Țării Moldovei”, dar semnată de **смерѣни варлаам архієпископ и митрополит сѣчавскон** („smeritul Varlaam arhiepiscop și mitropolit al Sucevei”), afirmând, în fapt coincidența ideilor politice imperiale ale voievodului, care se vedea, pe modelul împăraților bizantini⁴, patron al întregii Ortodoxii cu cele teologice și administrative ale ierarhului, care lupta pentru păstrarea valorilor fundamentale ale Ortodoxiei atât în rândurile neamului său cât și, prin organizarea sinodului de la Iași, ale întregii Biserici Ortodoxe.

Un alt element insolit pentru vechiul tipar românesc este faptul că lucrarea are și o postfață semnată de un colaborator apropiat al Mitropolitului, Eustratie logofătul „**много грѣшнии и искѣчи раб е стратіе вѣ логофет трѣдолюбезное**”⁵. De fapt existența concomitentă a predosloviei și a postfaței ne pune în fața unui alt fapt insolit în cultura noastră veche, mărturisind pe de o parte colaborarea dintre marele ierarh și voievodul țării (lucru de repetate ori întâlnit în tiparul românesc vechi), dar și cea intelectuală dintre Sfântul Mitropolit Varlaam cu un vechi colaborator al său, Eustratie fost logofăt (**вѣ логофет**) în realizarea acestei lucrări. Contribuția masivă a celui din urmă poate fi descoperită printr-o o simplă comparație cu *Pravila aleasă* tălmăcită pe limba română de Eustratie înainte de 1632, probabil în timpul primei domnii a lui Miron Barnovschi; o copie a acestei tălmăciri stătea la dispoziția Mitropolitului în momentul întronizării sale, notând cu mâna proprie: „1632, luna septembrie 23 de zile, duminică, a fost hirotonit Varlaam mitropolit moldovenesc (= al Moldovei) citindu-se Evanghelia întâii duminici de la Luca, glava 5: «Stă Isus lângă marea Ghenisaretului» și a făcut în acea zi predică Meletie Sirigo, marele dascăl din Creta”⁶. O simplă comparație a unei secțiuni, luate la întâmplare, din *Șapte taine* și *Pravila aleasă* este concludentă în acest sens:

Șapte taine: „GLAVA 8 Pentru cuconii ce nu să vor ști, botedzați sânt au ba (Săborul al Șeasele, 54 de capete și în Cartaghenului 1 cap:) Aceaste svinte săboară au lăsat învățătură cum un botedz să mărturiseaște la izvodul credinței, iară avem învățătură de acest dumnedzăiesc botedz și de la Domnul, cum, cine nu să va naște cu apă și cu Duhul Svânt, împărăția ceriului nu va întra. Deci și cuconii cei mici, de să va tâmpla să cadză la robie părinții lor și de să vor lepăda undeva, pre niscare drumuri și-i vor găsi niscare creș-

⁴ Acest fapt este confirmat și de stihurile la herbul Moldovei scrise, foarte probabil, de Varlaam: „Peceatea domnii Moldovenesti / Vălhva acestiia hier să o socotești / Cap de buăr fiind tare / Arată putearea celui mai-mare / Acesta chip de buăr / Mult au biruit fără număr”.

⁵ „Mult greșitul și de nici o treabă rob Eustratie biv logofăt [fost logofăt], iubitor de muncă”.

⁶ Problema este dezvoltată în *Studiul introductiv* la Eustratie logofătul, *Pravila aleasă* ediție de Alin-Mihai Gherman, București, Editura Academiei 2018.

tini de-i vor lua pentru liubovul lui Dumnedzău, acolo va fi lucrul cu prepus, oare botedzați sânt au ba și cuconii iarăș nu știu, nice cunosc nemică, ca niște prunci mici, de acesta lucru. De nu să va afla neștine să mărturisească foarte pre-amănuntul, cum sânt cu adevărat botedzați, învață acest dumnedzăiești părinți de la aceste svinte săboară fără nice de o frică sau să mai îndelunge vreamea dzicând că va mai cerca să poată afla, ce numai să-l boteadze, cândai, nu să vor fi prilejit botedzaț. Deci apoi să vor scăpa de aceasta svântă curățire și vor rămânea denafară de împărăția lui Dumnedzău, după cuvântul Domnului, ce-au răspuns că cela ce nu să va botedza, nu va putea intra împărăția ceriului”.

Pravila aleasă: „Pentru cuconii ce nu să vor ști, botedzați sânt au ba 181 CAP. (Săborul 6, 94 și a Cartaghenului, I cap.:) Aceaste svinte săboară au lăsat învățătură cum un botedz să mărturiseaște la izvodul credinței. Iară avem învățătură de acest dumnedzăiesc botedz și de la Domnul, cum cine nu să va naște cu apă și cu Duhul Svânt, împărăția ceriului nu va intra. Deci și cuconii cei mici, de să va tâmpla să cadză la robie părinții lor, și de să vor lepăda undeva pre niscare drumuri și-i vor găsi niscare creștini de-i vor lua pentru liubovul lui Dumnedzău, acolo vor fi prepus lucrul, oare botedzaț sânt au ba, și cuconii iarăș nu știu, nice cunosc nemică, ca niște prunci mici, de acesta lucru nu să va afla neștine să mărturisească foarte pre-amănuntul cum sânt cu adevărat botedzaț, învață acest dumnedzăiești părinți de la aceste svente săboară fără nice de o frică sau să mai îndelunge vreame, dzicând că va mai cerca să poată afla, ce numai să-i boteadze, cândai, nu să vor fi prilejuit botedzaț, deci apoi să vor scăpa de această svântă curățire și vor rămânea denafară de împărăția lui Dumnedzău, după cuvântul Domnului ce-au răspuns că cela ce nu să va botedza, nu va putea intra împărăția ceriului”.

În cea mai mare măsură textele din *Pravila aleasă* care poartă titlul *glava* sunt luate din *Pravila aleasă*. Selecția acestora însă îi aparține cu siguranță marelui Mitropolit, care le-a organizat tematic în funcție de cele șapte taine. Tot Sfântului Mitropolit Varlaam trebuie să îi atribuiam și părțile introductive ale fiecărei taine, care constau într-o dezvoltare catehetică de întrebări (БѢПРОС) și răspunsuri (ОТВѢТ):

„БѢПРОС: Câte taine sânt?

ОТВѢТ: 7, Întâia taină iaste botedzul; a doa, mirul; a treia, liturgia, cumenecătura, trupul și sângele lui Hristos; a patra, preuția; a cincea, pocăința; a șasea, cununii; a șaptea, maslele ce slujesc preoții la bolnav. Aceaste șapte taine să împreună cătră ceale șapte daruri a Duhului Svânt, carile supt chipure vădzute și atinse, varsă în sufletele credincioșilor darurile lui Dumnedzău ceale nevădzute, carile sânt tocmite și date de la Domnul nostru Isus Hristos.

ВЪПРОС: Pentru ce sânt tocmite tainele?

ОТВѢТ: Întâiu ca să cunoască sămnuul celor ce sânt adevărați fiii lui Dumnedzău, că cela ce să împreună acestora taine, iaste în Beseareca lui Dumnedzău întâiu mădular și, după dar, fiu lui Dumnedzău. A doa, ca să avem sămnuul credinței noastre întru Dumnedzău întărit, cu credința și cu fapte bune pentru mântuînța cea veacinică. A treia, ca să avem leac spre vendecarea păcatelor noastre”⁷.

Cea mai amplă dezvoltare teologică o acordă Sfântul Mitropolit Varlaam botezului, care distingea tranșant Biserica Ortodoxă de cea calvină, dezvoltând o mică sinteză teologică intitulată *Cunoștința tainei ceii dintâiu, carea iaste cap tuturor::*

„GLAVA 1 ВЪПРОС: Când au lăsat Hristos botedzul? **ОТВѢТ:** Când au dzis apostolilor: «Duceți-vă prin toate limbile, de-i botedzați în numele Tatălui și a Fiului și a Duhului Svânt».

GLAVA 2 ВЪПРОС: Ce iaste botedzul? **ОТВѢТ:** Botedzul iaste a doa naștere sufletească și, cu chipul apei desupra, darul lui Dumnedzău, spală din lontru pre om de toate păcatele.

GLAVA 3 ВЪПРОС: Păcatele sânt unele mainte de botedz, altele după botedz. De carele spală pre om? **ОТВѢТ:** Botedzul spală păcatele numai ceale ce sânt mainte de botedz, cumu-i păcatul cel dintâiu, născut în pruncii cei mici când să botează și și ceale făcute în cei de vârstă mai mari ce să botează. Iară păcatele ce să fac după botedz, numai cu taina pocăinței să curățesc.

GLAVA 4 ВЪПРОС: Ce trebuiaște la botedz? **ОТВѢТ:** Apă sângură curată, nemestecată cu altă nemică și preot să o svințească cu molitvele ceale de botedz foarte bine și cumu să cade după cum tipicuiiaște acoloa și nanaș pravoslavnic, ca să ia pruncul din mâna preotului după putearea cuvintelor ce le va dzice preotul când va turna apa pre prunc, de trei ori dzicând: „ВѢИМѢ ОУТЦА АМИН. И СНА. АМИН. И СТОБГО ДѢХА АМИН”⁸. Cu aceasta naștere dintr-apă și din Duhul Svânt să împacă omul cu Dumnedzău și i să dă întrare în împărăția ceriului, după cuvântul Mântuitoriului Hristos: «Cela ce nu să va naște dintr-apă și din Duhul Svânt, nu va intra la împărăția ceriului».

GLAVA 5 Aceasta taină numai deodată să ia, iară a doară nu să mai poate lua, că cum naștem dănăoară trupeaște, a doară nu putem, așea și dănăoară ne botedzăm și naștem sufleteaște, iară a doară nu putem. La botedz au fost în doaă chipuri obicina în Besearecă, când au fost botedzând: Unii au afundat pre om cu totul într-apă, alții numai desupra ce-au turnat de-au scăldat pre om. Iară amândoaă obicinele sânt într-un chip și fac botedz

⁷ Șapte taine, Iași, 1644, p. 5-7.

⁸ În slavonă: În numele Tatălui, amin, și a Fiului, amin, și a Sfântului Duh, amin”.

adevărat, că și Petru apostol, când botează într-o dzi 3.000 de oameni, nu poate hi pre toți afundat într-apă. Iară svinții oteți au dat învățătură în trei afundături să botedzăm pruncul”⁹.

La fel, în cadrul tainei mirului:

„**GLAVA 1** **ВЪПРОС:** Ce iaste mirul? **ОТВѢТ:** Mirul iaste taină carea s-au început când au pogorât Duhul Svânt spre apostoli, de i-au întărit cu putearea cea dumnedzăiască ca să mărturisească bărbătește credința creștinească. Acesta agiutori trebuiaste și celuia ce să botează, că cum au pogorât mainte Duhul Svânt în chip de foc de-au vărsat darul spre apostoli, așa și acmu, când preotul unge cu mir pre cel botedzat, atuncia darurile Duhului Svânt să varsă spr-ins cu cuvintele care le săvârșeaste preotul într-această taină, de dzice: „**ПЕЧАТДА СТОГО ДХА**”, întru tăria credinței creștinești. Aceaste cuvinte să tocmăscu cu a lui Pavel apostol, unde dzice: „**ИЗВѢСТЫИ НАСЪ ВАМИ ВЪХАТ, И ПОМАЗАЕ НАСЪ ГИ И ЕИ ЗАПЕЧАЕТА ГИ НАСИ ДА ВЪИ ВРАЩЕНЕ ДХА ВЪ СРДЦА ВА**”, adică: „Dumnedzău, cela ce ne-au încredințat pre noi cu voi întru Hristos și ne-au pomăzuit pre noi și ne-au pecetlui pre noi și ne-au dat logodna Duhului Svânt întru inimile noastre”. Întâiul cuvânt [al] apostolului iaste adevărat aceștiia taine, ce iaste tăria credinței. Al doile: iaste a pomazaniei mirului, că dzice: „Și ne-au pomădzuit pre noi”. Din pomazanie sintem creștini. Ca [sic!] și Isus, din pomezanie să cheamă Hristos, cum dzice și Petru apostol de Hristos: „Pomăzuitu-l-au pr-ins Dumnedzău cu Duhul Svânt”. Și Isaia proroc grăiaște „**ДХЪ ГИ НАМНЪ ЕГОМЕ РАДЪ ПОМАЗНИА**”, adică: „Duhul lui Dumnedzău spre mene, ce pentru Dânsul mă unse”. Împărații din legea veache cu unsoare din cornul unsoarei să ungea de era slăviți, ca Saul și David și Solomon și alții. Și pentr-aceaea să chema „hristoși”. Așa David dzicea lui Saul „hristos”, adică «pomazanic». Așa și Domnul Isus, pentru căci-l pomăzui Dumnedzău cu Duhul Svânt, să cheamă Hristos, că «hristos» să cheamă «pomazanic». Așa și noi creștinii, din pomazanie ne chemăm hristiaini, adică pomazanici. Al treilea cuvânt ce dzice: „Și ne-au pecetluit, adică ne-au însămnat pre noi”, arată crucea ce-l pomăzuiaște în frunte cu mir pre cel botedzat în cruciș”¹⁰.

A șaptea taină, mirul, conține doar partea de catehism cu întrebări și răspunsuri pe care o atribuim ierarhului:

„**A șaptea taină sâmt maslele**

ВЪПРОС: Ce sâmt maslele?

ОТВѢТ: Sâmt unt-de-lemn svențit cu molitve.

ВЪПРОС: De unde s-au început această obicină?

ОТВѢТ: De la sânșur Isus Hristos, Domnul nostru, când tremise dintrua ucenicii săi doi câte doi și ieșiră de mărturisiia ca să să pocăiască și draci

⁹ Șapte taine, p. 8-11.

¹⁰ Idem, p. 33-36.

din mulți goniia și ungea cu unt-de-lemn pre mulți bolnavi și să vendeca. Dup-acea, apostolii și toți creștinii acesta obiceiul l-au avut, de l-au ținut, carele iaste mai arătat din Poslaniia lui Iacov apostol, unde scrie de dzice: «De boleaste neștine dintru voi, să cheame popii besearecii să să roage pentru dâns și să-l ungă cu unt în numele lui Dumnedzău și ruga cu credință va vendeca bolnavul și-l va rădica pre dâns Dumnedzău și, de va fi făcut și păcate, să vor ierta lui»”.

ѦѦѦѦѦ: Ce trebuiaște să să socotească într-această taină?

ѦѦѦѦѦ: Întâiu să socotească într-aceasta taină ca să o facă numai preoții cu molitvele ce să cade, iară alt nime. A doa, să fie unt-de-lemn curat, neamestecat cu altă cu nemică și bolnavul să fie pravoslavnic și să să ispoveduiască mainte, înaintea duhovnicului său. A treia, să cade să să cetească în vremea pomazaniei molitvele acealea ce să țin de această taină.

ѦѦѦѦѦ: Ce iaste folosul aceștii taine?

ѦѦѦѦѦ: Folosul ce porceade dintr-aceasta taină Iacov apostol au arătat: Iertare de păcate și mântuintă sufletului, dup-acea și sănătate trupului și alte bunătăți, ce dau omului vindecare de multe neputințe pentru ruga preoților, că mult poate ruga dreptului cea agiutorită să folosească întru tot celora ce vor ceare cu credință. Ilie proroc au doară n-au fost om ca și noi? Cu ruga lui închise ceriul de nu plouă 3 ai și 6 luni și, iară, cu ruga deschise ceriul de deade ploaie și înverdzi pământul”¹¹.

Enumerarea tainelor se încheie cu un avertisment pentru respectarea acestora: „Socotiți, nime ca să nu să arate necredincios!”

Fiind încă în necunoștință asupra *Catehismului slavon* tipărit în 1642 la Iași, îndrăznim să bănuim că aceste părți introductive reprezintă o tălmăcire românească a acestuia, întrucât diferă substanțial ca text și exprimare de toate catehismele slavone anterioare (la care am avut acces) dar și de *Pravoslavnica mărturisire* care a fost adoptată de sinodul de la Iași.

Intenția de replică dată Reformei este evidentă și din ultimele secțiuni ale cărții: *Sărbătorile ce sânt preste an, întru carele nu să cade nice un lucru să să facă, Toemala posturilor ce sânt preste an și hârții pre ce vreme să dezleagă și Pentru dzilele ceale dezlegate se sânt preste an*, subliniind și diferențe impuse de tradiție și, în mod special, de cele 7 sinoade ecumenice, care distanțează Biserica Ortodoxă de cea calvină.

Dacă aceste părți de catehism sunt de o remarcabilă conciziune și rigoare logică și teologică argumentarea valorii mistice a cifrei 7, argumentată amplu cu citate biblice, aparține în mare măsură și mentalității medievale, dovedind atașamentul marelui Mitropolit pentru valorile și formulările confirmate de tradiție ale Bisericii Ortodoxe:

¹¹ Idem, p. 297-300.

„De iaste lumina carea iase și purceade de la soare, de luminează și arată lucrurile pre lume mai vârtos prețul mărgăritariului și a pietrilor celor scumpe, prealuminate și cinstite și milostive doamne, cu mult mai vârtos lumina și soarele cel drept — Domnul nostru Isus Hristos au luminat Beseareca Sa înaintea ochilor a tot rodul omenesc, cum ca să poată vedea și să cunoască fiecare prețul odoarălor ei, nu de mărgăritariu și de pietri scumpe, ce-s lucrure moarte, ce de lucrure vii, ce-s mai scumpe decât mărgăritariul și pietrile ceale scumpe, carile nu numai ochii trupești, ce și ochii sufletești veselesc, cu veselie veacinică și netrecută și deșteaptă pre om întru viața fără de moarte. «Pre șapte stânci iaste întărită casa înțeleptului», că șapte ceate sânt a Besearecii, cum le numără Pavel apostol: Întâi apostolii, ai doi prorocii, a treia învățătorii, a patra făcătorii de ciudese, a cincea vendecătorii de boale, a șasea îndireptătorii, a șaptea tălmăcii limbilor. Dup-aceia de șapte ori într-o dzi să laudă Dumnedzău, cum spune David proroc, cu șapte bucine în șapte zile cădzură zidurile Ierihonului, șapte cuconi născu Anna cea stearpă, maica lui Samoil proroc. Așea într-acela chip, șapte ceate făcu Beseareca, șapte roade rodeaște Duhul Svânt, cum dzice Pavel apostol: liubovul, bucuriia, pacea, îndelung-răbdarea, credința, blândeățele, oprirea vocii. Șapte daruri sânt a Duhului Svânt, cum spune Isaiia proroc, dar de înțelepciune, de înțeleagere, de știință, de credință, de tărie, de svat, de frica lui Dumnedzău. Și sveașnicul besearecii leagii vechi șapte fufeadze și șapte făclii avea de ardea. Într-acela chip și Beseareca lui Hristos șapte taine are, cu carile ca cu niște lumini luminează și arată toate lucrurile și toate treabele Besearecii noastre, fără de carele tot omul iaste întunecat și nu știe pre ce cale împlă. Că aceaste șapte taine sânt șapte daruri și șapte făclii, de arde și luminează în Beseareca lui Hristos pre tot creștinul cătră cunoștința credinții ceii dreapte, carile nu sânt de la altcineva ce-s de la Domnul nostru Isus Hristos arătate și de la svinții apostoli date în Svânta Besearecă”¹².

Argumentarea teologică este dublată de un excurs liric, care validează odată în plus calitatea de mare scriitor a Sfântului Varlaam, subliniind, explicit în același timp, destinația publică a tipăriturii:

„Cu adevărat lucru iaste, cât răsare soarele, zarea și lumina lui mainte loveaște în munții cei mari, turnurile și copacii cei înalți luminează, deacii, șesurile și văile, așea într-acela chip, domniia Mării Tale, cu aceaste *Șapte taine*, carile le-ai scos și le-ai dat în tipariul mării tale, întâi agiunge întru ceata cea înaltă sufletească, întru arhieriei și în preoți, de luminează și în diregătorii cea lumască în domni și în boiari, deacii și întru cei mai mici agiunge lumina și căldura, de luminează și încăldzește pre toți, cătră voia

¹² Idem, p. II^r-III^v.

Lui cea svântă, pentru carile cinstea și nărocul cel de sus și netrecut agiung, împreună cu gloatele tuturor svinților întru slava ceriului împărăți cea vestită și bogată, acolo unde împărățesc toți împreună cu Domnul nostru Isus Hristos, a căruia-i slava, cinstea și mărirea întru veaci de veaci. Amin”¹³.

Atașamentul pentru tradiția Bisericii Ortodoxe e mărturisit și în postfața semnată de Eustratie logofătul, care, cu aceeași înclinație pentru descoperirea încărcăturii mistice a cifrelor (atât 7 cât și 12) afirmă răspicat autoritatea dogmatică a celor 7 sinoade ecumenice ignorată sau chiar negată de Reformă în general și de calvinism în special:

„Că, pentr-aceaea sâmt tocmite sărbătorile ceale mari, să să părăsească omul de toate lucrurile și să margă la besearică să dea laudă lui Dumnedzău și să ceaie de tot ce-i va trebui și trupeaște și sufleteaște. Că de-acolea vine agiutoriu, iară nu de aiurea, după cumu-i scris [Psalm] 120]: «Spre măguri, suflete, să ne rădicăm, dincătro vine ție agiutoriu». «Măgurile» sâmt svintele învățături a celor șapte săboară, spre carile-i întărită și întemeiată măgura cea mare, Beseareca ce să cheamă Sionul. Cum scrie la Psalm [la fel, 124] «Ca muntele Sionului nu se va doborî în veaci» **КО ГОРАСИОНЪ НЕ ПОРИШАТЪ ВЪ ВѢКѢ** („Că muntele Sion nu se va clătina în veac”). Acest «Sion» iaste Beseareca carea iaste întărită spre ceale șapte măguri, cum scrie Svânta Scriptură [Ezdra, glava 2]: «Și-ț voi da 12 pomi cu de toate fealiurile de poame și atâtea izvoară de vor cură miare și lapte». Aicea arată la vedea învățăturile svinților apostoli ce-au dat Besearecii. «Și iară-ț voi da», zice, «7 măguri foarte mari». Oare carile vor să fie astădzi altele, fără ceale 7 săboară ce-au fost a toată lumea?

Și încă dzice: «În care măgură vor creaste flori, trandafir și crin, care flori sâmt mai scumpe și mai cu bună mirezmă decât toate florile». Aceaste «flori» sâmt învățăturile și obiceiurile acelor svinte săboară, carele cu miresma [sic!] lor împlură toată lumea de miresma darurilor Dumnedzăirei. Cum grăiaște bucinătoriul Besearecii cel mare, Pavel apostol [Corinteni, zaceala 72]: «Și mirezma înțelesului Său ne-au arătat noao pentru căce sintem a lui Hristos». Miresma cea bună, dumnedzăiască, celor de mântuință, sintem miresma cea de înviere spre viața de veaci, iară celor de perire spre moartea lor cea de veaci”¹⁴.

Privind din perspectiva celor doi coautori putem să rezolvăm statutul cărții: *Șapte taine* este concomitent o lucrare dogmatică și catehetică, dar și o mică pravilă selectată tematic în funcție de subiect, dreptul canonic, atât cel răsăritean cât și cel apusean, jucând un dublu rol de ordonator al vieții instituționale, dar și de îndrumător al vieții duhovnicești a credincioși-

¹³ Idem, p. III^v-IV^v.

¹⁴ Idem, p. 311-314. Trimiterile marginale au fost introduse în text între paranteze pătrate []. Am efectuat între paranteze () și o traducere a citatelor slavone.

lor. Că așa stau lucrurile ne este dovedit de faptul că atât *Pravila aleasă* cât și *Șapte taine* prevăd ca remedii pentru infracțiunile de la reglementările textului penitență (post, mătănni, oprire de la cuminecătură, degradarea în ierarhia bisericească etc.) în timp ce în *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești* (Iași, 1646) tradusă de același Eustratie logofățul pentru crime identice (furt, ucidere, adulter etc.) prevede doar pedepse materiale și fizice (plată a unor amenzi, închisoare, mutilare etc.)

„Se pare că și *Catehismul slovenesc* avea un caracter polemic îndreptat împotriva luteranilor și a calvinilor”¹⁵, dar *Cartea carea să chieamă Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc făcută de părintele Varlaam mitropolitul Țării Moldovei tipărită* В ЛѢТО БѢ А МИРА, ЗРНГ СПСѢ Н АЛЕ, АХМѢ¹⁶ imprimată în Țara Românească la Mănăstirea Dealu este o scriere declarat polemică împotriva acestora, punctual împotriva unui catehism calvinesc tipărit în Transilvania la Aba Iulia, în 1642. Redactarea *Răspunsului* a fost provocată de lectura unei cărți care provenea din biblioteca lui Udriște Năsturel, a un catehism calvinesc din care astăzi nu se cunoaște niciun exemplar intitulat *Catihizmuș creștinesc* tipăritură care, din păcate, o cunoaștem doar din mențiuni, nepăstrându-se niciun exemplar (faptul este, cu siguranță, un rezultat al contrareforme ortodoxe inițiate la noi chiar de marele mitropolit).. Poposind în 1644 la curtea domnească de la Târgoviște „tâmplindu-mi-se în estimp în părțile Țării Românești cu treabele domnești și a nărodului” după cum afirmă chiar el, adică implicat în încheierea păcii între Vasile Lupu și Matei Basarab, mitropolitul a folosit prilejul ca să stabilească o legătură cu ierarhii isericești dar și cu scop de armonizare culturală¹⁷. Coeziunii politice pe care era dator să o realizeze, îi adaugă și sublinierea coeziunii etnice și religioase, menționând explicit și pe românii din Transilvania. Începutul *Predosloviei* este edificator:

„Credincioși pravoslavnici și adevărați fiii svintei noastre bisearici apostolicești, iubiți creștini și, cu noi, de un neam român, pretutindenea tuturor celor ce să află în părțile Ardealului ce sinteți cu noi într-o credință, cu dreptatea Dumnedzăului ș-antuitoriului nostru, lui Isus Hristos, dar voao și pace, să să înmulțască întru cunoștința Domnului, lui Isus Hristos, iară

¹⁵ Mirela Teodorescu, *Studiu filologic* la Varlaam, *Opere*, București, Editura Academiei Române, p. 33. Vezi și: Damian P. Bogdan, *Contribuțiuni la bibliografia românească veche. Tipărituri dintre anii 1546-1762 necunoscute la noi*, în „Biserica ortodoxă română”, LVI (1938), nr. 1-4; B.R.V. tom IV, p. 21-24;

¹⁶ În slavonă: „în anul facerii lumii 7153, al mântuirii 1645”

¹⁷ Contactului cu aceștia i se datorește întreruperea tipăririi *Evangheliei învățătoare* de la Govora, a cărei imprimare începuse în 1642, paginile tipărite fiind continuate prin tipărirea în 1644 în cadrul *Evangheliei învățătoare* de la Dealu a mult mai concisei *Cărți românești de învățătură*. Din punctul de vedere al istoriei arhitecturii bisericești, pacea s-a concretizat prin construirea în Țara Românească a unei mănăstiri în stil moldovenesc, iar în Moldova a uneia în stil muntenesc la Dragomirna.

de la smerenia noastră, ca a nește fii iubiți întru Hristos, blagoslovenie, rugă și iertăciune și de vecie de la Dumnezeu iertare de toate păcatele”¹⁸.

Prilejul redactării *Răspunsului* este detaliat chiar în *Predoslovie*:

„tâmplându-mi-se estimp în părțile Țării Românești cu treabe domnești și și a mărodului în Târgoviște [...] dumnealui Udriște Năsturel, carele ca un iubitori de învățături și socotitoriu credinței ceii direapte, în mijlocul altor cărți noao ce mi-au arătat, adusu-mi-au o cărțulie mică în limba noastră românească tipărită. Și de ce-am cetit, am văzut sămnlul ei scris *Catihismus creștinesc*, carea o am aflat plină de otravă și de moarte sufletească, de care lucru, iubiții miei fii, mărturisesc înaintea lui Dumnedzeu, cu firea mea, că mare grije și multă scârbă au cuprins sufletul și inima mea. Pentru care lucru îndată am chemat ș-am strâns săbor dentr-amândoao părțile, și din Țara Românească și din Țara Moldovei”¹⁹.

Existența acestui sinod local al ierarhilor din cele două principate românești, Moldova și Țara Românească, explică nu numai geneza, ci și structura acestei tipărituri, mai multor puncte din catehismul calvinesc care sunt sistematic combătute printr-un amplu comentariu, acest comentariu este intitulat *Răspunsul săborului a doao țăr*. În această ipostază Mitropolitul Varlaam apare ca redactor al discuțiilor din sinod. Însă, cu siguranță, el fiind inițiatorul și susținătorul sinodului contribuția sa la redactarea textului a fost foarte importantă, depășind cu mult atribuțiile unui secretar care doar consemnează discuțiile, calității de autor al cărții ne apare ca fiind logică. Întreg textul în care sunt combătute unele puncte din catehismul calvinesc se numește *Otveanic*, cuvânt slavon pe care l-am traduce în limbajul actual cu „replică contradictorie”.

Acceptând metoda adoptată de Reformă de a susține orice afirmație cu citate extrase din Biblie, și *Răspunsul* Mitropolitului Varlaam apelează la foarte multe citate din *Sfânta Scriptură*; poziției calvine, îi opune cu ample dezvoltări poziția ortodoxă despre probleme esențiale, care diferențiază cele două biserici: cunoașterea lui Dumnezeu, efortul de a te conforma poruncilor dumnezeiești, despre Sfânta Treime, cultul sfinților și icoanelor, toate fiind argumentate sistematic cu citate biblice împotriva afirmațiilor catehismului calvinesc.

Ca o sistematizare, ultimele pagini (31^v-32^v) enumeră explicit punctul de vedere ortodox în diferențele dogmatice dintre Biserica Ortodoxă și cea calvină.

Cele trei tipărituri în limba română arată o atitudine coerentă a Sfântului Mitropolit Varlaam de păstrare și continuare a valorilor perene ale Ortodoxiei

¹⁸ Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, Editura Minerva, 1984, p. 185.

¹⁹ Idem, p. II^v-II^v.

și de respingere a înnoirilor propuse de Reformă. Activitatea sa îl plasează în galeria ierarhilor care au fost în același timp vrednici administratori ai eparhiei pe care o conduceau, dar și mari teologi, înțelegând că păstrarea unității de credință și a celei etnice era o datorie, dar și o necesitate a instituției bisericești, mai ales în situația în care Ortodoxia era fundamentală în definirea etniei și a statului.

SÂNNICOARĂ – STUDIU DEMOGRAFIC

NICOLAE-DRAGOȘ KEREKES

Abstract:

In the present study we will analyze some statistical data regarding the village Sânnicoară, Chiochiș commune, Bistrița-Nasaud county, from the 18th-20th centuries. Far from being an exhaustive study of the problem, it is intended to be an overview of the demographic evolution - ethnic and confessional through the view of some of the state or church statistical data of that period. The study aims to contribute to completing a gap in the history of the locality and a prelude to an extensive and complex monographic study.

Keywords: Sânnicoară, Szent-Miklós, Aranyos-Szent-Miklós, population statistics, demographic, 18th-20th centuries

Introducere

În prezentul studiu vom analiza documente statistice privind populația, etnia, religia, ocupația, starea socială, acestea fiind fie confesionale – ale diferitelor culte religioase, efectuate cu un anumit scop sau oficiale, fie de stat, realizate în special din motive economice și militare, toate acestea sunt mai mult sau mai puțin detaliate din secolele XVIII-XXI. Departe de a fi unul exhaustiv, se dorește a fi unul în conformitate cu adevărul istoric, fapt pentru care am optat, cu prioritate, pentru datele istorice consemnate în surse credibile.

Studiul privește aspecte demografice privitoare la localitatea Sânnicoară, comuna Chiochiș, județul Bistrița-Năsăud și nu la localitatea omonimă din comuna Apahida, județul Cluj. Pentru ușurința înțelegerii, demersul nostru va fi unul cronologic cu explicații și remarci acolo unde este cazul, cu observații și relaționări, comparații, deducții și concluzii unde am considerat de cuviință.

Așezarea. Teritoriul

Localitatea *Sânnicoară* face astăzi parte din județul Bistrița-Năsăud și este actualmente arondată administrativ comunei Chiochiș, alături de localitățile Chiochiș – reședința de comună – (atestat 1320), Apatiu (atestat 1320), Bozieș (atestat 1315), Buza Cătun (atestat 1913), Chețiu (atestat 1305), Jimbor (atestat 1320), Manic (atestat 1329), Strugureni (atestat 1373) și Țentea (atestat 1219)¹.

Localitatea Sânnicoară este situată la limita administrativ-teritorială cu județul Cluj în partea de Sud și Vest. În partea de Vest se învecinează cu localitatea *Diviciorii Mici*. La Nord se învecinează cu localitatea Țentea, la Est cu localitatea *Chiochiș*. În partea de Sud se învecinează cu localitatea *Năsal*.

Satul este situat la o altitudine de 390 m înălțime cu un relief deluros, iar actuala vatră a satului este așezată pe valea care străbate satul pe drumul județean DJ172I (Beudiu-Habadoc), accesul făcându-se pe acesta prin Țentea sau prin Habadoc, la intersecția drumului 172A (Beclean-Beudiu-Chiochiș-Țaga) cu drumul 16E (Târgușor-Diviciorii Mari-Diviciorii Mici-Buza-Feldioara-Hodaie).

Suprafața întregului sat era pe la 1920 de 1395 jugăre cadastrale și locuitorii trăiau în 87 de case².

Denumirea localității. Toponimie

În decursul vremii denumirea localității a variat de la denumirea *Zentmiclos* din 1329 la denumirea maghiară de *Szent-Miklós* sau *Aranyosszentmiklós* și la cea română de *Sânmiclăuș* sau cea oficială de *Sânnicoară* de astăzi. Între alte denumiri ale localității găsim în diferite documente de la 1335 *Arony és Arunscentmiclos*, la 1341 *Aronzenthmyklosa*, la 1347 *Arun-Zenthmiclosa* și *Aron-Zenthmiclosa*³,

¹ Luca Mircea Chira, *Atlas statistico-descriptiv al localităților județului Bistrița-Năsăud*, Editura Institutului Național de Statistică, București, 2018, p. 99.

² C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite II*. Dicționarul comunelor, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 222.

³ „... iuxta quam aliam metam novam treem erexerunt, alia vero a parte meridionali sita est pro *Aron-Zenthmiklos*; de quibus procedendo per berch versus septemtrionem venit ad alias duas metas terras antiquas, iuxta quandam viam magnam positas, quarum una ab occidente est pro *Devecher*, alia vero ab oriente est pro *Aron-Zenthmiclosa*; inde vadit ad alias duas metas terras ex utraque parte vie positas, quarum una ab occidente est pro *Devecher*, alia in radice arboris kerkus est pro *Arun-Zenthmiclosa*, ubi separatur a metis terre *Aron-Zenthmiclosa* et incipit tenere metas cum terra *Cyke*, et procedit per viam antedictam versus septemtrionem ad bonum spacium, salitque de ipsa via ad occidentem, ubi sunt due mete antique terree, una pro *Devecher* et alia pro terra *Cyka*; de quibus vadit ad magnam metam antiquam perforatam, que separat *Devecher* et terris *Cyka* et *Zenthmartun*; inde descendendo per berch versus occidentem, in gremio silve *Bykerdey* vocate pro *Devecher* posita est una meta terrea...”, cf. Nagy Imre, *[Documentul nr. 60] 1347. Buda, oct. 6. I. Lajos király előtt istvan erdélyi*

la 1357 Aronzenthmiklos⁴, la 1358 Aaron și Aaronscenmiclosa⁵, la 1359 Zenthmiklos⁶, la 1397 Haron Zenthmiklos, la 1440 Arwazenthmiklos, la 1449 Zenthmiklos-Arwa, la 1498 Aranzenthmyklos, la 1500 Aronzethmyklos, la 1503 Arwa-Szent-Miklos, la 1511 Zenthmiklos, la 1598 Aranas Zenthmiklos, la 1607 Olah-Szent-Miklos, la 1827 Aranylábu Szent-Miklós și denumirea românească de la 1900 de Miclăuși⁷.

Denumirea localității vine de la binecunoscutul Sfânt Nicolae, episcop de Mira Lichiei, căruia i-a fost închinată biserica din localitate.

În statistica de la 1733 numele localității era *Szent Miklós* și făcea parte din Arhidiaconatul Petea⁸, iar în statistica de la 1750 făcea parte din *Archi-Diaconatus Ketyensis Cottus Doboka & Szolnok, Cottus Doboka*, și se numea *Szent Miklos*⁹,

vajda az András fiának Miklósnak mint nyilvános gonosztevőnek bírói kézre jutott Deveser nevű birtokát Doboka vármegyében, Járai Péter alvajdának kétszáz márkáért zálogba adja, în „Anjoukori Okmánytar. Codex diplom. Hungaricus Andegavensis” Volumul V. 1347-1352, Budapest, 1887, pp. 139–140. În limba română: „...lângă care ei au ridicat altă movilă de hotar nouă, iar cealaltă din spre miazănoapte, a fost pusă pentru <moșia> Sănnicoară; de la aceasta înaintând spre creastă, spre miazănoapte, se ajunge la alte două movile vechi de hotar, așezate lângă un drum mare, dintre care une, din spre apus, este pentru Diviciori, iar cealaltă, din spre răsărit, pentru Sănnicoară; de acolo <hotarul> merge la alte două movile de hotar, puse de amândouă părțile drumului, dintre care una, din spre apus, este pentru Diviciori, <iar> cealaltă, la rădăcina unui stejar, este pentru Sănnicoară, și de aici <hotarul> se desparte de semenele de hotar ale pământului Sănnicoară și începe să aibă hotar cu pământul Țentea, și înaintează pe drumul pomenit mai sus spre amiazănoapte pe o întindere bună, și sare din acest drum spre apus, unde sînt două movile vechi de hotar, una pentru Diviciori și cealaltă pentru pământul Țentea; de la acestea merge pînă la marele semn de hotar vechi, găurit, ce desparte Diviciori de pămînturile Țentea și Sînmartin; de acolo coborînd pe creastă spre apus, la poala pădurii numite Pădurea de fagi i s-a pus o movilă de hotar pentru Diviciori...”, cf. Ion Ionașcu et al. (ed.), [Documentul nr. 568] 1347 august 5 <Alba Iulia>, în „Documente privind Istoria Romîniei. Veacul XIV. C. Transilvania vol. IV (1341-1350)”, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1955, p. 389.

⁴ Într-o problemă privind unele moșii ale lui Laurențiu, fiul lui Abyl de Diviciorii Mari, este amintit ca om vrednic de crezare „Grigore, fiul lui Simion de Sănnicoară”, „sive Gregorius, filius Symonis de Aronzenthmiklos”, cf. Acad. Ștefan Pașcu (ed.), [Documentul nr. 199] 1357 noiembrie 21, Sîntimbru, în „Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania (1356-1360)” XI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, p. 198.

⁵ Aaron de 10 ori și Aaronscenmiclosa de 3 ori, cf. Acad. Ștefan Pașcu (ed.), [Documentul nr. 207] 1358 ianuarie 16, Sîntimbru, în „Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania (1356-1360)” XI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, p. 207.

⁶ Acad. Ștefan Pașcu (ed.), [Documentul nr. 403] 1359 septembrie 1 <Cluj-Mănăștur>, în „Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania (1356-1360)” XI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, pp. 410–411.

⁷ Detalii despre conținutul documentelor amintite care menționează localitatea vezi la József Kádár, Szolnok-Dobokavármegye Monographiája volumul II, Deésen, 1900, pp. 49–56.

⁸ Statistica românilor din Transilvania în 1733, în „Transilvania organul Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, anul XXIX, IX–X (12 noiembrie 1898), p. 177.

⁹ Conscripção Parochiarum, Parochianorum, Parochorum, Ecclesiarum, Eccltorum, rerumque Eccltarum almae hujus Diecaesis Fogarasiensis instituta Ao. 1750 1-a Octobris (statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron și publi-

aceeași numire o întâlnim (*Sz. Miklos*) și în 1767¹⁰, iar la 1766 cea de *Sentmiclăuș*¹¹.

Pe harta Iosefină a Comitatului Dăbâca, la Districtul Bistriței, secțiunea a 74-a a hărții este menționată localitatea Sânnicoară sub forma *Sz. Miklós* (*Szent Miklós*)¹². La o studiere atentă a hărții, observăm că vatra satului, destul de mică și atunci, corespunde actualei locații¹³, iar pe la 1808 localitatea este amintită cu numele de *Szent-Miklós*¹⁴.

În timpul recensământului din anul 1850 denumirea localității era *Szent Miklós*, făcea parte din Districtul militar Reteag, Circumscripția Reteag, Cercul Nușeni¹⁵, iar în cadrul recensământului din anul 1857 denumirea localității era *Szent Miklós*, făcea parte din Cercul Dej, Plasa Gherla¹⁶.

În timpul recensământului din anul 1890 și al recensământului țiganilor din 1893 denumirea localității era *Aranyos-Szent-Miklós*, făcea parte din Comitatul Solnoc-Dăbâca, Plasa Chiochiș¹⁷, la fel și în anul 1895 (*Aranyos-Szt.-Miklós*)¹⁸, *Aranyosszentmiklós* în 1900¹⁹ și 1910²⁰.

cată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan), în „Transilvania organul Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, anul XXX, IX (noiembrie 1901), p. 269; *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron și publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan*, Tipariul tipografiei archidiece-sane, Sibiu, 1901, p. 33.

¹⁰ *** , *Districtus Terrae Fogaras [XXX. 11 noiembrie 1767]*, în Daniel Dumitran, Ana Dumitran, Florean-Adrian Laslo (ed.), „... virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda...”. Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767”, Cuvânt înainte și studiu introductiv Daniel Dumitran, indice Ana Dumitran, Altip, Alba Iulia, 2009, p. 233.

¹¹ Prof. Keith Hitchins, Prof. Ioan N. Beju, *Statistica românilor ortodocși din Transilvania din anul 1766*, în „Mitropolia Ardealului”, an XXII, 7–9 (1977), p. 524.

¹² *Harta Marelui Principat al Transilvaniei, 1769-1773*, data accesării 20 iunie 2018, la https://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Josephinische_Landaufnahme_pg074.jpg.

¹³ Vezi harta în Anexa.

¹⁴ „Nomina Objectorum: *Szent-Miklós* h., Qualitas: pagus, Comitatus vel Districtus vel Sedes: C. Dobokensis, Mappa Geographica: Tabula: VI, Quadratum: S 61”, cf. János Lipszky, *Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis Mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et Confiniorum Militarum, magni item principatus Transylvaniae occurrentium Pars secunda continens Magnum Principatum Transylvaniae*, Budae, 1808, p. 138.

¹⁵ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1850 Transilvania*, ediția a II-a revăzută, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, p. 518.

¹⁶ Traian Rotariu et al., *Recensământul din 1857 Transilvania*, ediția a II-a revăzută și adăugită, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Staff, Cluj-Napoca, 1997, p. 523.

¹⁷ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1890 și Recensământul țiganilor din 1893 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, p. 404.

¹⁸ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul agricol din 1895. Transilvania. Volumul I*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 352.

¹⁹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1900 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Staff, Cluj-Napoca, 1999, p. 660.

²⁰ Traian Rotariu, Cornelia Mureșan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1910 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Staff, Cluj-Napoca, 1999, p. 642.

În anul 1900 este menționată în Șematismul *episcopiei greco-cato-lice de Cluj-Gherla pe anul 1900* denumirea satului *Aranyos-Szent-Miklós* (*Sannicóra*) iar arondarea bisericească a acestuia era la „Districtus Buzaensis”, ca făcând parte din „Comitatu Szolnok-Doboka”²¹.

Denumirea din limba română a localității pe la 1920 era *Sân-Nicoară*, iar denumirea maghiară *Aranysszentmiklós*²², făcea parte din județul Solnoc-Dobâca²³, plasa Cheuchiș²⁴, iar secretariatul cercual era la Sân-Nicoară²⁵ și aparținea de judecătoria Gherla față de care se afla la 27 km²⁶, iar în anii 1924-1925 este menționată ca fiind comună rurală, făcea parte din Plasa Cheuchiș, era Reședința secretariatului cercual Sân-Nicoară și se situa la 22 km de gara Gherla²⁷.

Pe la 1930 localitatea avea denumirea de astăzi – *Sânnicoara*, era în Județul Someș și făcea parte din plasa Gherla²⁸.

Satul este străbătut de la Sud la Nord de pâraul Țentea, apă curgătoare cu debit mic care în vremuri de secetă seacă. El adună apele micilor pârâiașe afluențe și curge spre Beclean unde se varsă în râul Someșul Mare după cum observăm de pe harta iosifină²⁹.

Demografie: etnii și confesiuni

Componența etnică a satul Sânnicoară a variat în fiecare secol în funcție de evenimentele istorice politice și religioase care au avut loc. Urmare a componenței etnice a fost și componența confesională a localității. Numărul de locuitori la recensământul din 1720-1721 în localitatea Sânnicoară era de 144 de persoane³⁰.

²¹ *Schematismus Cleri diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christos nato MDCCCC*, Typis typographiae dioeceseanae, Szamosujvárini, 1900, p. 91.

²² C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite III*. Indicatorul alfabetic al comunelor cu fosta numire ungurească și cu cea actuală românească, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 5.

²³ C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite I*. Partea administrativă și judecătorească, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 40.

²⁴ Plasa Chiochiș cuprinde 39 de comune rurale și era împărțită în 10 secretariate cercuale.

²⁵ C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite I*. Partea administrativă și judecătorească, I. Partea administrativă și judecătorească, Cluj, 1921, p. 41.

²⁶ *Ibidem*, p. 60.

²⁷ *Anuarul „Socec” al României Mari II*. Provincia Ardealul 1924-1925, „Socec & co.” Soc. Anon., București, 1928, p. 714.

²⁸ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1930 Transilvania*, în *Studia Censualia Transilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, p. 666.

²⁹ *Harta Marelui Principat al Transilvaniei, 1769-1773. Harta Marelui Principat al Transilvaniei, 1769-1773*, data accesării 20 iunie 2018, la https://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Josephinische_Landaufnahme_pg075.jpg.

³⁰ Pompei Boca, *Populația județului Bistrița-Năsăud între anii 1720-1870*, în „File de istorie”, IV (1976), p. 307.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea apar primele statistici ale populației românești din Transilvania. Acestea nu erau statistici oficiale, de stat, ci religioase. Ele se refereau în special la situația numerică a populației din punct de vedere confesional uniți și neuniți – ortodocși. Scopul elaborării acestor statistici era bine definit, astfel pentru a se ști câți preoți se pot scuti de sarcinile publice și cât pământ s-a dat sau ar putea să se dea preoților și bisericilor unite s-au făcut, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea două statistici de către Episcopia greco-catolică, una la 1733 de către episcopul Inochentie Micu Klein și una la 1750 de vicarul episcopesc unit Petru Aron.

1733

Cea din anul 1733, la fel ca toate statisticile bisericești greco-catolice de mai târziu, s-a născut din rațiuni practice. Unirea cu Roma de la anul 1700 aducea cu sine noii biserici anumite promisiuni și privilegii pentru clerul unit. Nefiind îndeplinite condițiile materiale care erau de fapt *obiectul* unirii cu biserica Romei, clerul a început să fie nemulțumit și să constate că au fost înșelați. Doar una din părțile implicate în *tranzacție*, cea română, și-a îndeplinit obligațiile. Datorită faptului că aceste privilegii și promisiuni nu s-au materializat nici după 30 de ani de la „unire” episcopul greco-catolic Inochentie Micu Klein voind să mai salveze ce a rămas din „unirea” cu Roma începe să petiționeze la împăratul Carol al VI-lea, astfel în perioada 1729-1732 trimite un număr de 8 petiții în această cauză, iar mai apoi până în anul 1740 numărul acestora va crește la 24, „toate ilustrând aceleași gravaminte și plângeri ale clerului și națiunei române, privitoare la realizarea privilegiilor și promisiunilor făcute Românilor cu ocasiunea unirii bisericești”³¹. În cadrul acestei statistici se dorește a arăta că numărul românilor care au îmbrățișat „unirea” este covârșitor de mare în comparație cu cei care au rămas „schismatici” (ortodocși). Conscripția sumară cuprindea preoții uniți și neuniți, numărul familiilor și mențiunea de sat „valah” sau mixt.

În această statistică bisericească a anului 1733 localitatea *Szent-Miklós* este menționată integral cu populație română, fără alte etnii, și ca făcând parte din Arhidiaconatul Petea. Numărul familiilor unite menționat în conscripție era de 28 și exista un preot unit *Michaël*³². Întrucât nu avem alte date privitoare la înțelesul vremii pentru termenul de *familie* nu putem ști cu exactitate numărul locuitorilor satului.

1750

Nu se știe exact motivul pentru care Maria Tereza se îndoiește de rezultatul conscripției de la 1733 deoarece 10 ani mai târziu, la 9 septembrie 1743

³¹ *Statistica românilor din Transilvania în 1733* anul XXIX, anul XXIX, 12 noiembrie 1898, p. 170.

³² *Ibidem*, p. 177.

printr-un decret limitează numărul preoților uniți care ar putea fi scutiți de sarcinile publice în funcție de mărimea localității, astfel: „dacă comuna era mare, se scutiau 3 preoți, în comună de mijloc 2 și în comună mică 1 preot”, iar „unde Românii nu aveau loc de biserică, să li se dea”³³. În acest context are loc o nouă conscripție la anul 1750.

În cadrul acestei conscripții este menționat satul *Szent Miklos* ca făcând parte din *Archi-Diaconatus Ketyensis Cottus Doboka & Szolnok, Cottus Doboka*, avea 163 de suflete, avea un cântăreț și un preot³⁴ cărora nu li se menționează numele. Spre deosebire de conscripția din anul 1733 în cadrul acesteia populația este numărată după numărul de locuitori și nu după numărul de familii. Din compararea datelor celor două statistici din anul 1733 și 1750 observăm fie o creștere rapidă a populației, fie o medie obișnuită a persoanelor care alcătuiau o familie, și anume 5 sau 6 persoane pe o familie. Dacă populația ar fi fost aceeași în vremea celor două conscripții media ar fi fost de 5,8 persoane pe familie.

Având în vedere scopul alcătuirii acestor statistici, acela de justificare a numărului mare de români care îmbrățișaseră „unirea” cu Roma și de dobândirea unor suprafețe de teren ca și sesiune pentru preot precum și de loc de biserică în cadrul conscripției din 1750 sunt adăugate rubrici privind existența sau nu a suprafețelor de teren din intravilan, precum și întinderea de teren extravilan pe categorii în arabil și fâneată, suprafețele fiind exprimate în „găleți de sămânță” la terenul arabil și în „care” de fân pentru fâneată.

În același an, are loc și o conscripție fiscală. În cadrul *Conscripției Fiscale* a Transilvaniei din anul 1750 găsim numeroase date și despre satul *Sânnicoară*. Descrierea localității ne redă o scurtă imagine asupra stării terenurilor localității și asupra ocupațiilor locuitorilor ei. Tabelele care însoțesc și completează descrierea aduc numeroase lămuriri referitoare la aspectele vieții locuitorilor satului *Sânnicoară* la anul 1750³⁵.

La scurtă vreme însă, credincioșii din *Sânnicoară*, la fel ca și ceilalți de pe vale, părăsesc unirea la 26 aprilie 1761, la trei luni și jumătatea după cei din Țentea (11 ianuarie 1761)³⁶.

1762

În multe cazuri între conscripțiile bisericești din anii 1733 și 1750 există diferențe mari, fapt pentru care se impunea o recenzie din partea

³³ *Conscriptio Parochiarum, Parochianorum, Parochorum, Ecclearum, Ecctcorum, rerumque Ecctcarum almae hujus Diecaesis Fogarasiensis instituta Ao. 1750 1-a Octobris* (statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron și publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan) anul XXX, anul XXX, noiembrie 1901, p. 237.

³⁴ *Ibidem*, p. 269; *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron și publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan, Sibiiu, 1901*, p. 33.

³⁵ Vezi textul integral în Anexa 1.

³⁶ M.O.L., F 71 Commisio Aulica, rola 30285, p. 19-20, 20, apud *Ibidem*, p. 91, n. 497.

autorităților de stat și nu bisericești, cei din urmă având interesul de a relatea o populație mai mare pentru obținerea de privilegii și terenuri mai mari.

Datorită informațiilor contradictorii sosite la curtea împărătească de la Viena privitoare la situația confesională a românilor din Transilvania are loc primul *recensământ oficial* sau *statistică oficială* între anii 1760-1762. Pentru alcătuirea acestei statistici³⁷ au fost desemnați *Nicolae Adolf Baron de Buccow*, general de cavalerie și comandantul tuturor trupelor împărătești din Transilvania, *Baronul L. B. de Möringer* consilier al tesauriatului și secretar al comisiunei și *Baronul Fr. L. Dietrich* de asemenea consilier al tesauriatului cu „scopul vădit și mărturisit ca curtea din Viena să fie odată *corect* informată asupra numărului adevărat al Românilor și despre progresele Unirii”³⁸.

Trebuie reamintit că populația română care și-a păstrat credința ortodoxă și preoții ortodocși care o păstoreau *nu* intrau între cei care urmau să primească privilegiile materiale de la stăpânirea lumească, fapt pentru care în statistica oficială s-a încercat obținerea cu *acuratețe* a datelor privind confesiunea populației românești din Transilvania recenzate cu această ocazie. Dacă în alcătuirea conscripțiilor religioase scopul era de a „îngroșa” numărul credincioșilor pentru a crește posibilitatea primirii unor privilegii mai consistente, recensământul oficial avea în vedere aflarea realității pentru ca imperiul să *nu* ofere mai multe privilegii decât promisese în anul 1700.

În această statistică oficială privind populația românească din Ardeal sunt menționate în ceea ce privește localitatea *Aranyos Szt. Miklós* următoarele: *un* preot unit (greco-catolic) pentru *1* familie de uniți (greco-catolici), fără lăcaș de cult și *nici un* preot neunit (ortodox) pentru cele *32* familii neunite (ortodoxe) cu *un* lăcaș de cult ortodox și cu *o* casă parohială³⁹.

Rezultatul consemnat de autoritatea statală, în majoritatea cazurilor, este total diferit în ceea ce privește populația unită. Așa se întâmplă și în cazul localității *Aranyos Szt. Miklós*. Din populația existentă în momentul recenzării împărțită în *33* de familii doar *1* (3,03%) era greco-catolică, în vreme ce *32* (96,97%) erau în continuare ortodoxe. În ceea ce privește *locașul de cult*

³⁷ Această statistică se păstrează sub denumirea *Tabellæ Dismembrationis Templorum Unitorum et non Unitorum in Principatu Transilvaniæ existentium, ab aulica Comissione in Annis 1760, 1761 et 1762 successive elaborata et authentice extradata* în arhivele de război de la Viena la nr. 881 din Decembrie 1762 și a fost publicată integral de Dr. Virgil Ciobanu sub denumirea de *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de războiu din Viena*, în Dr. Virgil Ciobanu, *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de războiu din Viena*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, III (1924-1925) (1926), pp. 623-699.

³⁸ *Ibidem*, p. 617.

³⁹ *Ibidem*, p. 644.

doar comunitatea ortodoxă deținea locaș de cult. Nu este interesant faptul că pentru o comunitate greco-catolică atât de mică era un preot în vreme ce, la acel moment, comunitatea majoritară, cea ortodoxă nu era deservită de un preot dacă încercăm să înțelegem rațiunea de atunci a lucrurilor?

1766

Din perioada imediat următoare avem o altă statistică bisericească, de data aceasta ortodoxă, denumită *Conscriptia Mitropoliei*⁴⁰ Ardealului din vremea lui Dionisie Novacovici, la 1766 unde localitatea Sânnicoară era arondată în Protopopiatul Ortodox Sic din varmeghia Dăbâca și număra 148 de suflete *ortodoxe* din care 75 bărbați și 73 femei⁴¹.

1767

Conscripția lui Atanasie Rednic 1765-1767 făcută aproape simultan cu cea a mitropoliei ortodoxe, proaspăt reînființată la anul 1761 arată că localitatea Simiclăuș era arondată în Eparhia *Cheatului* din varmeghia Dobâcii și număra 17 gazde (capi de familie) și un total de 70 de suflete *unite* și 16 de gazde (capi de familie) cu un total de 70 de suflete ortodoxe. Având în vedere că capii de familie nu erau incluși la numărarea sufletelor deducem că întreaga populație a satului era de 173 persoane din care 86 erau ortodocși. Tot aici este amintit numele preotului unit *Toader*, hirotonit în *Moldoa* și blagoslovit / confirmat de către *Clain*⁴². În ton cu această statistică, pare verosimilă afirmația că la Sânnicoară a existat „o înclinație spre unire”, astfel că „de la o familie unită în 1762 s-a ajuns ca în 1767 jumătate din sat să fie unit”⁴³.

Cele două statistici ortodoxă și greco-catolică din cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea ne relevă existența aici a două confesiuni, diferența este că în conscripția ortodoxă numărul credincioșilor este aproape dublu decât în cea greco-catolică. În schimb conscripția oficială de la 1762 este mult mai aproape de cea a ortodoxă, ceea ce ne determină să considerăm eronate datele conscripției din timpul lui Atanasie Rednic, iar dacă suntem atenți la unele memorii ale lui Atanasie Rednic deducem că această conscripție eronată pentru anumite localități a fost intenționată.

⁴⁰ Conscripția este tipărită ca anexă cu titlu *Conscriptia Eparhii Legii Grecești Neunite în Ardeal la anul 1766* la studiul Prof. Keith Hitchins, Prof. Ioan N. Beju, *Statistica românilor ortodocși din Transilvania din anul 1766 an XXII, an XXII, 1977, pp. 505–550.*

⁴¹ *Ibidem*, p. 524.

⁴² *** , *Conscriptio Ecclesiae Fogarasiensis de anno 1767 [XXVIII. 3-30 septembrie 1767]*, în Daniel Dumitran, Ana Dumitran, Florean-Adrian Laslo (ed.), „..... virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda...”. Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767”, Cuvânt înainte și studiu introductiv Daniel Dumitran, indice Ana Dumitran, Altip, Alba Iulia, 2009, pp. 198–199.

⁴³ *Ibidem*, p. 122.

Promovarea unirii, atragerea „schismaticilor” la unire și îmbunătățirea situației materiale a clerului unit pentru îndeplinirea cu mai multă „râvnă” a atragerii la unire au fost singurele aspecte care au motivat clerul și episcopatul unit din secolul al XVIII-lea. Un exemplu elocvent este cel al lui Atanasie Rednic care trimite un memoriu în acest sens.

„Cele șase puncte ale memoriului se referă la necesitatea înființării unor noi școli pentru pregătirea tinerilor și cu deosebire a viitorilor preoți, la statutul defavorabil al clerului unit, care trebuia să beneficieze de privilegii comparabile celor ale sacerdoților de rit latin, la restituirea bisericilor, respectiv a proprietăților trecute în posesia neuniților în timpul tulburărilor confesionale, la extinderea propriei jurisdicții asupra celor care părăsiseră unirea în cursul acelorasi tulburări și refuzau să revină la vechea lor confesiune, după un model care funcționase în timpul episcopilor Atanasie Anghel și Ioan Patachi (în acest caz este evidentă adversitatea ierarhului față de politica de toleranță tereziană la adresa neuniților), și la acordarea de capeții parohilor uniți acolo unde nu erau disponibile terenuri pentru porțiunile canonice”⁴⁴.

Pretenția de a avea jurisdicție asupra credincioșilor de altă confesiune, menționată în textul citat, este vădit abuzivă, chiar dacă ea a fost practică în secolul al XVIII-lea. Doar așa se explică rezultatele covârșitoare ale statisticilor din 1733 și 1750 în care, zdrobitor, populația română era trecută ca fiind unită, după principiul enunțat mai sus prin care îi considerau și pe ortodocși sub jurisdicția lor pentru obținerea privilegiilor promise. Avem astfel motivația conștientă ca uniți a cât mai multor persoane, indiferent dacă erau sau nu unite, și anume obținerea de privilegii cât mai consistente.

Avem în secolul al XVIII-lea trei categorii de recenzatori: reprezentanții bisericii unite cu Roma – greco-catolice, reprezentanții bisericii ortodoxe și reprezentanții puterii laice. Din cele trei categorii de recenzori una singură era dezinteresată, cea ortodoxă. Greco-catolicii doreau să arate că uniația a cuprins întreaga populație românească pentru a beneficia la maxim de privilegii materiale din partea autorității statale, iar autoritatea statală nu dorea acordarea de privilegii „peste măsură” degeaba. „Târgul” de la 1700 dintre ortodocși și autoritatea statală prevedea ca în urma vinderii credinței clerul să primească niște privilegii materiale. Cum privilegiile nu au fost acordate credincioșii „noi confesiuni” au fost puși în fața a două posibilități: pe de o parte să denunțe unirea datorită neprimirii privilegiilor și să fie reprimiți în sânul Bisericii Ortodoxe sau pe de altă parte să își ceară

⁴⁴ Dumitran, Daniel, *Studiu introductiv*, în Daniel Dumitran, Ana Dumitran, Florean-Adrian Laslo (ed.), „...virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda...”. Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767”, Cuvânt înainte și studiu introductiv Daniel Dumitran, indice Ana Dumitran, Altip, Alba Iulia, 2009, p. 9.

insistent privilegiile promise. În multe localități comunitățile s-au împărțit în două, o parte care a renunțat la unire preferând să trăiască în sărăcie, cu conștiința împăcată, și să își ducă viața mai departe în dreapta credință, ceilalți și-au păstrat adeziunea la „noua confesiune” și totodată și-au arătat nemulțumirea din pricina neprimirii privilegiilor, ceea ce îi va determina pe episcopii greco-catolici să petiționeze pentru a primi privilegiile care erau *prețul vinderii credinței*.

Când a primit rezultatul conscripțiilor episcopului greco-catolic Inochentie Klein, respectiv a vicarului Petru Aron părea că populația românească din Transilvania a îmbrățișat unirea în proporție covârșitoare. Când autoritatea statală a înțeles că, în fapt, populația românească din Transilvania nu a îmbrățișat unirea în totalitate, ba mai mult în unele localități s-au iscat tulburări mari din motive religioase a solicitat o situație reală și astfel a făcut demersuri pentru un recensământ propriu. Recensământul oficial arată exact inversul conscripțiilor bisericești greco-catolice din 1733 și 1750 și anume faptul că în proporție covârșitoare populația românească din Transilvania nu a îmbrățișat unirea. Conscripția, dezinteresată, ortodoxă care le urmează pe celelalte este mai aproape de statistica oficială.

Mișcările religioase pentru revenirea la ortodoxie, în special cea condusă de călugărul Sofronie, au avut ecou în rândul credincioșilor uniți, mulți dintre ei revenind la ortodoxie, fapt pentru care preoții uniți au apelat uneori la metode mai „ne-ortodoxe” de intimidare a preoților ortodocși. „Nunțiul Garampi sesiza în 1784, cu accente critice, acest fenomen: trec la ortodoxie, arăta acesta, nu persoane sau familii, ci sate întregi”⁴⁵. Un astfel de caz ne este relatat în următoarele cuvinte:

„Confrunțați cu această realitate clericii uniți au recurs laându-le la vechile metode, precum intimidarea sau înlăturarea preoților neuniți concurenți. Referindu-se la defecțiunea unirii în parohia Borza, protopopul de Miluani îl sfătuia pe episcop să intervină pe lângă Guberniu pentru a-l supune unei investigații pe preotul neunit din sat, care se hirotonea în Moldova: „În Pusta Sz. Mihaly tot au rămas popii și câțiva oameni dară în Borzava nime, nice popă și acest popă nomine Maței mai nainte între șchismatici au fot hirotonit la Moldova. Bine ar fi să scrii Măria Ta la C[institut] Gubernium ca să poruncească pentru prosecutie asupra lui”⁴⁶.

La Recensământul din 1784-1786 găsim recenzată și localitatea Sânnicoară. Numărul de persoane recenzate s-a ridicat la 262 persoane⁴⁷.

În secolul al XVIII-lea populația localității Sânnicoară a fost într-o continuă creștere, de la 144 de persoane în 1720 la 262 în 1786. Creșterea

⁴⁵ *Ibidem*, p. 129.

⁴⁶ (A.N.D.J.C., *Fond Mitropolia unită Blaj. Acte inventariate*, nr. 108/1783, f. 4r.), cf. *Ibidem*, p. 130.

⁴⁷ Pompei Boca, *Populația județului Bistrița-Năsăud între anii 1720-1870* IV, IV, 1976, p. 307.

a fost de 13,2% între 1720 și 1750, de 6,1% între 1750 și 1767 și de 51,45% în perioada 1767-1786.

Spre deosebire de secolul al XVIII-lea, începând cu secolul al XIX-lea datele statistice vin din partea entităților administrative statale și nu din partea entităților religioase. Nemaifiind vorba de acordarea unor privilegii, ci în principiu de stabilirea taxelor și impozitelor sau de cunoașterea mai îndeaproape a realității vieții locuitorilor Transilvaniei formularele de recensare vor fi diversificate cuprinzând, de la caz la caz, rubricatură specială, regăsind informații atât despre localitate, suprafața ei în iugăre cadastrale, numărul de locuitori, împărțirea lor pe sexe, uneori pe grupe de vârstă, etnia, limba maternă, confesiunea, alfabetizarea, bunurile locuitorilor, animalele, pomi fructiferi, locuințele pe categorii de materiale din care sunt făcute și separat din care au confecționat acoperișul, ocupația de bază a locuitorilor, bolile cauzatoare de moarte etc.

În secolul al XIX-lea, prima mențiune a numărului populației din localitatea Sănnicoară o avem din anul 1830 când sunt menționate un număr de 290 de persoane⁴⁸.

1850

Recensământul alcătuit în anul 1850 ne furnizează date privind numărul populației, împărțirea acesteia pe etnii și confesiuni, precum și repartizarea lor pe sexe: bărbați și femei. Tot aici găsim și numărul de case și locuințe, precum și numărul de animale mari: cai și bovine. În momentul efectuării recensământului localitatea era *sat* și erau în localitate 305 persoane, dintre care 7 străini, iar 3 persoane din populația de drept erau plecare din localitate. Populația de drept, în număr de 301 persoane, era alcătuită din 164 bărbați și 137 de femei, astfel erau 61 de familii (bărbați și femei căsătoriți), 98 de bărbați necăsătoriți și 5 bărbați văduvi, iar dintre femei 66 erau necăsătorite și 10 erau văduve. Numărul bărbaților redați ca incorporabili, adică cu vârsta între 17 și 26 de ani se ridica la 17. La această dată erau 54 case, 66 de locuințe⁴⁹. Populația de drept era 301 de persoane și era împărțită etnic (după naționalitate), după cum urmează: 270 români, 8 maghiari și 23 de țigani, iar confesional (după religie) situația era următoarea: 0 ortodocși, 293 greco-catolici, 7 romano-catolici și 1 reformat și dețineau 6 cai și 132 bovine⁵⁰.

Recensământul din anul 1850 este primul recensământ în cadrul căruia este recensată populație și de altă etnie decât cea română.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1850 Transilvania*, în *Studia Censualia Transilvanica*, Cluj-Napoca, 2014, pp. 82–83.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 84–85.

1857

Recensământul alcătuit în anul 1857 ne furnizează date privind numărul populației, împărțirea acesteia pe confesiuni, precum și repartizarea lor pe sexe: bărbați și femei. Tot aici găsim și numărul de case și locuințe, o împărțire a populației pe categorii de vârstă și după ocupație. Ceea ce este interesant însă este faptul că nu este recenzată populația și etnic sau după limba maternă.

În momentul efectuării recensământului localitatea Sânnicoară era *sat* și erau 60 de case, 93 de locuințe, în localitate se aflau 305 persoane⁵¹, dintre care 10 străini și 295 localnici, iar 4 persoane din populația localnică erau plecare din localitate. Populația localnică era alcătuită din 152 bărbați și 143 de femei, la care se adăugau cei 2 bărbați și cele 2 femei care erau plecați din localitate, astfel populația localnică era 299 deci 154 bărbați și 145 femei⁵².

După starea civilă avem populația era împărțită în 89 bărbați necăsătoriti, 54 bărbați căsătoriti, 11 bărbați văduvi, 79 femei necăsătorite, 58 femei căsătorite și 8 văduve⁵³, iar confesional (după religie) situația era următoarea: 0 ortodocși, 288 greco-catolici, 10 romano-catolici și 1 reformat⁵⁴.

După vârstă populația localității Sânnicoară era următoarea: între 0-5 ani erau 26 de băieți și 33 de fete, între 6-13 ani erau 37 de băieți și 25 de fete, între 14-23 ani erau 23 de băieți și 25 de fete, între 24-39 ani erau 30 de bărbați și 34 de femei, între 40-59 de ani erau 28 de bărbați și 24 de femei și peste 60 de ani doar 10 bărbați și 4 femei⁵⁵. O citire atentă a datelor statistice potrivit populației după vârstă ne descoperă o localitate cu majoritatea membrilor ei sub vârsta de 24 de ani 169 de persoane (56,53%) deci tânără și cu o medie de vârstă scăzută, deoarece doar 14 persoane (4,68%) depășiseră vârsta de 60 de ani.

O rubrică aparte este împărțirea persoanelor recenzate după ocupație. Aici avem următoarele date: 1 preot, 1 funcționar, 42 proprietari de pământ, 2 persoane erau trecute la *alte slugi*, 6 zilieri, 39 alți bărbați sub 14 ani și 208 femei și copii. Nu existau nici un artist, avocat, notar, personal sanitar, industriaș, comerciant, marinar, pescar, muncitor necalificat (în agricultură, industrie sau comerț), și *nici un* militar în termen⁵⁶. În urma calculelor din această rubrică se constată că aveau ocupație doar bărbații.

⁵¹ La P. Boca sunt menționate 299 de persoane, cf. Pompei Boca, *Populația județului Bistrița-Năsăud între anii 1720-1870* IV, IV, 1976, p. 307. Același număr reiese și din recensământul oficial în ceea ce privește localnicii cei prezenți și cei care în momentul recenzării nu erau în localitate.

⁵² Traian Rotariu et al., *Recensământul din 1857 Transilvania*, în *Studia Censuaria Transilvanica*, Cluj-Napoca, 1997, p. 88.

⁵³ *Ibidem*, p. 89.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 90.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 91.

Prin analizarea atentă a datelor constatăm că în anul 1857 nu existau diferențe vizibile de clasă socială, majoritatea familiilor fiind proprietare de pământ și se îndeletniceau cu munca câmpului.

La Recensământul din anul 1870 sunt menționate pentru localitatea Sânnicoară un număr de 362 de persoane⁵⁷.

1880

Recensământul alcătuit în anul 1880 ne furnizează date privind numărul populației, împărțirea acesteia pe confesiuni și după limba maternă. Tot aici găsim și numărul de case și starea alfabetizării. În momentul efectuării recensământului erau în localitate 337 de persoane care locuiau în 67 de case.

Populația era împărțită după religie (confesional) în 8 ortodocși, 301 greco-catolici, 8 romano-catolici, 7 reformati și 13 izraeliți și după limba maternă (etnic) erau 309 români, 17 maghiari, 4 germani și 7 cu limba maternă necunoscută iar numărul persoanelor alfabetizate era de 65⁵⁸.

Din relaționarea datelor confesionale și etnice deducem că populația ortodoxă și cea greco-catolică era alcătuită din români și din persoane cu limba maternă necunoscută, populația romano-catolică și reformată era alcătuită din persoane care aveau ca limbă maternă maghiara, iar populația izraelită avea ca limbă maternă germana, maghiara și cei cu limbă maternă necunoscută.

Între recensământul din 1850 și 1880 se observă apariția în sat a naționalității germane – 4 persoane și confesional a izraeliților – 13 persoane, totodată observăm dispariția țiganilor care, pe la 1850 erau 23 de persoane.

1890

Recensământul alcătuit în anul 1890 ne furnizează date privind numărul populației, împărțirea acesteia pe confesiuni și după limba maternă precum și existența sau lipsa în anul 1893 a țiganilor în localitate⁵⁹. Aici aflăm că erau 76 de case locuite și că suprafața satului era de 793 de iugăre de teren.

După limba maternă populația civilă prezentă la 1890 în număr de 396, era alcătuită din 362 români, 31 maghiari și 3 aveau altă limbă maternă, în afară de cele recensate (germană, slovacă, ruteană, croată sau sârbă) și nu existau țigani în 1893⁶⁰.

⁵⁷ Pompei Boca, *Populația județului Bistrița-Năsăud între anii 1720-1870* IV, IV, 1976, p. 307.

⁵⁸ Traian Rotariu, Cornelia Mureșan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1880 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Staff, Cluj-Napoca, 1997, pp. 84–85.

⁵⁹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1890 și Recensământul țiganilor din 1893 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Cluj-Napoca, 2009, pp. 100–101.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 100.

Din punct de vedere confesional (după religie) situația era următoarea: 7 ortodocși, 346 greco-catolici, 19 romano-catolici, 6 reformati și 18 izraeliți⁶¹.

Din corelarea datelor recensământului din 1890 putem deduce ușor faptul că populația română era de religie ortodoxă, greco-catolică, cea maghiară era romano-catolică și reformată, iar diferența populației române, maghiare și de altă limbă maternă era izraelită.

1895

Pentru a înțelege viața în satul Sânnicoară la sfârșitul secolului al XIX-lea trebuie să facem apel la *Recensământul agricol din 1895*, un recensământ complex care ne aduce date importante din perioada amintită.

Satul Sânnicoară avea la 1895 122 de gospodării care foloseau un număr de 1415 de iugăre de pământ din care 1392 erau în proprietate și 23 în uzufruct și nu era teren în arendă⁶².

După modul de folosire al terenului erau 620 de iugăre teren arabil, 39 iugăre erau grădină, 161 de iugăre erau fânaș, 4 iugăre erau cu vie cultivată, 446 de iugăre erau pășune, 87 iugăre erau pășune, 58 de iugăre era teren neproductiv și nu exista stufărie⁶³.

În ceea ce privește atelajele de lucru sunt înregistrate 1 atelaj tras de 1 cal, 1 tras de 2 cai, 8 trase de 2 boi, erau 22 vaci și nu existau atelaje trase de bivoli, catări sau măgari⁶⁴. p. 144

Dintr-un total de 122 bovine erau 1 tăurel mai mic de 3 ani, 15 juninci mai mici de 2 ani, 65 de vaci mai mari de 2 ani, 10 juncani mai mici de 2 ani și 31 de boi mai mari de 2 ani. Existau două rase de vaci, astfel din rasa maghiar-ardelenească era 120 de capete, celelalte două fiind încadrate la rasa „alt colorit”, nu existau alte rase precum mocăneasca, bălțata, sura și nici bivoli⁶⁵.

Dintr-un total de 5 cabaline, 1 erau iapă mai mici de 4 ani și 3 mai mari de patru ani, iar cel de-al cincilea exemplar era 1 armăsar castrat mai mare de 3 ani. Nu existau în sat măgari sau catări, existau 2 capre, 128 de porci, 381 de oi, 634 de păsări și 38 familii de albine⁶⁶.

În ceea ce privește pomii fructiferi localitatea Sânnicoară avea doar 3,5% din total pomilor fructiferi din comună și anume 914 pomi din 26075.

⁶¹ *Ibidem*, p. 101.

⁶² Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul agricol din 1895. Transilvania. Volumul I*, în Studia Censualia Transsilvanica, Cluj-Napoca, 2003, p. 80.

⁶³ *Ibidem*, p. 81.

⁶⁴ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul agricol din 1895. Transilvania. Volumul II*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 144.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 146.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 147.

Din cei 914 pomi, cei mai mulți erau pruni: 675, 123 erau meri, 64 duzi, 30 peri, 13 nuci, 4 piersici, 3 vișini și 2 cireși, nu erau caiși, migdali sau castani⁶⁷.

1900

Recensământul alcătuit în anul 1900 ne furnizează date privind numărul populației, împărțirea acesteia după limba maternă și după religie, precum și repartizarea lor pe sexe: bărbați și femei dar și o împărțire a populației pe categorii de vârstă și nivelul de școlarizare. Tot aici găsim și numărul de case și locuințe și în plus materialul din care erau construiți pereții și acoperișurile caselor.

În momentul efectuării recensământului localitatea era *sat*, se întindea pe o suprafață de 1415 de iugăre, erau 83 de case, iar în localitate se aflau 373 persoane, toți localnici⁶⁸. După limba maternă erau 339 români, 27 maghiari și 7 germani, iar după religie situația era următoarea: 2 ortodocși, 337 greco-catolici, 9 romano-catolici, 18 reformati și 7 izraeliți⁶⁹. Din întreaga populație știau scrie și citi doar 28 persoane și știau ungurește 41 persoane⁷⁰.

După vârstă, populația localității Sânnicoară era următoarea: între 0-5 ani erau 47 de persoane, între 6-11 ani erau 48 de persoane, între 12-14 ani erau 33 de persoane, între 15-19 ani 43 de persoane, între 20-39 ani erau 116 de persoane, între 40-59 ani erau 68 de persoane și cu vârsta mai mare de 60 de ani erau 18 de persoane⁷¹.

O citire atentă a datelor statistice potrivit populației după vârstă ne descoperă o localitate cu majoritatea membrilor ei sub vârsta de 20 de ani 171 de persoane (45,85%) deci tânără dacă luăm ca vârstă până la 40 de ani avem 287 persoane (76,94%) dar cu o medie de vârstă scăzută, deoarece doar 18 persoane (4,83%) depășiseră vârsta de 60 de ani.

Pe sexe, populația era alcătuită din 189 bărbați și 184 femei, iar după starea civilă erau 204 necăsătoriți, 147 căsătoriți, 22 văduvi și nici un divorțat⁷².

O rubrică aparte este dedicată materialelor din care erau confecționate locuințele: pentru pereți sunt luate în calcul patru categorii: piatra sau cărămida, piatră și pământ, chirpici sau pământ și lemn sau altceva, iar pentru acoperiș trei categorii: țiglă, șindrilă și trestie sau paie.

Pentru localitatea Sânnicoară, din cele 83 de locuințe recensate pereții caselor la 2 locuințe erau din piatră sau cărămidă, la 1 din piatră și

⁶⁷ *Ibidem*, p. 145.

⁶⁸ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1900 Transilvania*, în *Studia Censualia Transilvanica*, Cluj-Napoca, 1999, p. 170.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 171.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 172.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*, p. 173.

pământ, la 5 erau din chirpici sau pământ, iar la celelalte 75 din lemn sau altceva. În ceea ce privește materialul din care era confecționat acoperișul 6 aveau acoperișul din țiglă, 4 erau acoperite cu șindrila și restul de 73 cu trestie sau paie.

Observăm aici interesul autorității recensatoare asupra ratei de școlarizare, asupra divorțialității și asupra stării materiale a persoanelor recensate, deoarece materialele din care erau construite locuințele, atât pereții lor cât și acoperișul fac o radiografie extinsă asupra stării materiale a locuitorilor, și puteau observa după calitatea acestora cu ușurință câte familii erau mai înstărite și câte mai sărace, precum și ponderea acestora în raport cu toate locuințele din localitate. Din rezultatul final observăm că 8 case (9,6%) păreau mai diferite decât celelalte în ceea ce privește materialul de construcție al pereților și 10 case (12%) în ceea ce privește materialul acoperișului, avem conturată o localitate cu două păaturi sociale diferite, cel mai probabil, una înstărită și una medie. Ținând cont de realitatea istorică din Transilvania de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și raportându-ne procentual la populația localității, în primul rând etnic, deducem că populația înstărită nu era cea română.

În Șematismul episcopiei greco-catolice de Cluj-Gherla pe anul 1900 găsim arondarea satului Aranyos-Szent-Miklós (Sannicóra) la „Districtus Buzaensis”, ca făcând parte din „Comitatu Szolnok-Doboka” populația localității era 346 locuitori împărțită confesional, astfel întâlnim 338 greco-catolici, 2 romano-catolici, 3 de confesio helvetica și 3 evrei mozaici⁷³.

Între cele două mențiuni privind anul 1900, cea civilă și cea religioasă se observă o diferență de 27 persoane, eroare care cel mai probabil s-a ivit din diferența de perioadă a anului la care au fost făcute cele două, fie recenzorul bisericesc nu a depus suficientă acrivie și datele sale suferă de o oarecare lipsă de acuratețe, astfel este adăugată în plus 1 greco-catoli și sunt omise persoane de la celelate confesiuni: 2 ortodocși, , 7 romano-catolici, 15 reformați și 4 izraeliți.

Trendul ascendent al numărului de locuitori continuă pe parcursul secolului al XIX-lea, cu alternanțe de descendențe. Astfel întâlnim un regres în trei dintre intervalurile recensate, astfel un regres de 0,7% întâlnim între 1850 și 1857, unul de 7% în perioada 1870-1880 și ultimul pe sfârșit de secol în perioada 1890-1900 cu 5,81%. În perioada 1786-1830 numărul populației a crescut cu 10,69%, între 1830-1850 cu 3,8%, în perioada 1857-1870 cu 21,08%, în perioada 1880-1890 a crescut cu 17,5%. În ansamblu ei populația a crescut numeric, cu toate etapele de regres.

⁷³ *Schematismus Cleri diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christos nato MDCCCC*, Szamosujvári, 1900, p. 91.

1910

Recensământul din anul 1910 este unul dintre cele mai complexe, și urmează îndeaproape rubricatura celui din 1900, astfel găsim informații privind numărul total al populației localnice împărțită ca cetățeni străini sau plecați, ca populație civilă sau militară, apoi avem împărțirea după limba maternă și după religie, după gradul alfabetizării în care știe să scrie și să citească și câți știu limba maghiară, avem apoi o împărțire după vârstă, după sexe și după starea civilă. Alături de numărul de case este trecută și suprafața localității și sunt incluse detalii despre materialele din care sunt construite casele și din ce este confecționat acoperișul acestora.

În ceea ce privește localitatea Sânnicoară erau în momentul recensământului un număr total al populației localnice de 399⁷⁴. Din aceștia nici unul nu era cetățean străin și nici o persoană nu era plecată și toți făceau parte din populația civilă⁷⁵. Populația era împărțită după limba maternă (etnic), după cum urmează: 376 români, 10 maghiari, 4 germani și 9 de alte limbi afară de slovacă, ruteană, croată sau sârbă care au fost evidențiate în cadrul recensământului. După religie (confesional) situația era următoarea: 7 ortodocși, 362 greco-catolici, 12 romano-catolici, 14 reformati și 4 izraeliți⁷⁶. Întinderea localității era în suprafață de 1395 jugăre și numărul caselor era 89⁷⁷.

La gradul alfabetizării locuitorilor erau trecute 54 de persoane care știau să scrie și să citească și 22 de persoane care știu ungurește, fără a se specifica nivleul la care știu aceștia. Pe categorii de vârstă erau 74 persoane până la 5 ani, 44 persoane între 6 și 11 ani, 16 persoane între 12 și 14 ani, 33 persoane între 15 și 19 ani, 130 persoane între 20 și 39 de ani, 77 persoane între 40 și 59 de ani și doar 25 de persoane peste 60 de ani⁷⁸.

Observăm o localitate cu populație tânără, 167 persoane (41,85%) din cele 399 erau sub vârsta de 20 de ani, din acestea 118 sub 12 ani, 74,44% din populație având vârsta sub 40 de ani.

La împărțirea după sexe, observăm 207 bărbați și 192 femei, iar după starea civilă erau 185 căsătoriți (185 familii), 193 necăsătoriți, 19 văduvi și 2 divorțate⁷⁹. Observăm aici numărul mare de persoane necăsătorite – 193 datorită vârstei tinere a majorității populației menționată mai sus (167 per-

⁷⁴ Numărul este reconfirmat în C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite* II. Dicționarul comunelor, II. Dicționarul comunelor, Cluj, 1921, p. 268.

⁷⁵ Traian Rotariu, Cornelia Mureșan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1910 Transilvania*, în *Studia Censuaria Transilvanica*, Cluj-Napoca, 1999, p. 160.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 161.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 160.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 162.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 163.

soane sub 20 de ani) și deducem de aici faptul că majoritatea persoanelor încheiau o căsătorie după vârsta de 20 de ani.

În ceea ce privește materialele din care erau construite casele nu sunt menționate case din piatră sau cărămidă, în schimb sunt 2 din piatră sau pământ, 12 din chirpici sau pământ și 75 din lemn sau altceva, în afară de piatră și pământ, categorie evidențiată separat în cadrul recensământului. În ceea ce privește materialul din care era confecționat acoperișul acestora nu este menționată nici una ca fiind acoperită cu țiglă, 14 cu șindrilă și restul de 75 cu trestie sau paie⁸⁰. Din datele înregistrate la acest recensământ privitoare la materialele din care erau confecționate casele și acoperișurile acestora deducem faptul că existau două pătri sociale diferite, astfel 15,73% din populație era înstărită și restul de 84,27% erau oameni de rând.

Raportând numărul de case la populație observăm o medie de 4,48 persoane ca locuitori ai unei case deci o familie cu doi sau trei copii.

Comparând datele cu anul 1900 observăm o ușoară evoluție înspre înstărire a unui mic procent din populație, majoritatea rămânând la același nivel. Se observă totodată dispariția calor din cărămidă sau piatră (2) și a celor acoperite cu țiglă (6) menționate în 1900.

În același recensământ al anului 1910 găsim date importante privind ocupațiile populației localității Sânnicoara în anul 1910, astfel din totalul de 399 de persoane 177 erau ocupate și restul de 222 erau întreținute⁸¹. Ca ocupație, majoritatea zdrobitoare a populației era ocupată cu agricultura și horticultura, adică 163 din cei 177, unul activa în alte ramuri ale economiei primare, 1 în transporturi, 4 activau în industrie, 4 în servicii publice și liber profesioniști și 4 ca servitor casnic și nici unul în exploatare minieră și siderurgie, comerț și credit, armată sau zilieri⁸².

La rândul lor cele 163 de persoane care alcătuiau populația din agricultură și horticultură era împărțită între 135 bărbați și 28 de femei, iar dintre cei întreținuți 56 erau bărbați și 143 femei, rezultând astfel 191 de bărbați și 171 femei⁸³. Importantă pentru cunoașterea stării materiale a localnicilor este și secțiunea privitoare la proprietate, astfel nu găsim nici un proprietar cu mai mult de 100 de iugăre de pământ și nici un arendaș pentru o astfel de suprafață, cu mai mult de 100 de iugăre de pământ, în schimb găsim 22 de mici proprietari sau arendași și 46 de mici proprietari sau zilieri și 61 de membri de familii ajutători, nu găsim însă lucrători în parte, crescători

⁸⁰ *Ibidem*, pp. 162–163.

⁸¹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1910 Transilvania. Volumul II. Populația după ocupații*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 156.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*, p. 157.

de animale, horticultori sau funcționari dar găsim 20 servitori⁸⁴. O rubrică aparte o au muncitorii între care nu găsim nici unul sub 16 ani, toți cei 14 fiind peste 16 ani⁸⁵.

În ceea ce privește cele 4 persoane care activau în industrie, 3 dintre ele erau bărbați și una era femeie, 2 bărbați lucrau în industria propriu-zisă, 1 bărbat și o femeie în industria casnică și populară, după statut 2 erau independenți, 1 era dulgher și 1 avea ocupație din domeniul hotelier sau alimentație publică⁸⁶.

O analiză demografică privind primul deceniu al secolului al XX-lea pornind de la datele recensămintelor din 1900 când se găseau 373 de persoane și 1910 când se găseau 399 de persoane o găsim în volumul *Mișcarea naturală a populației între 1901-1910. Transilvania. Volumul I. Evenimente demografice*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005. Analiza este bazată pe natalitate, nupțialitate și mortalitate, astfel privitor la nașcuții vii avem în anul 1901 5 persoane, în anul 1902 15 persoane, în anul 1903 17 persoane, în anul 1904 14 persoane, în anul 1905 18 persoane, în anul 1906 15 persoane, în anul 1907 20 persoane, în anul 1908 18 persoane, în anul 1909 20 persoane și în anul 1910 20 persoane⁸⁷, și privitor la numărul de decedați în aceeași ani avem în anul 1901 7 persoane, în anul 1902 10 persoane, în anul 1903 5 persoane, în anul 1904 9 persoane, în anul 1905 8 persoane, în anul 1906 24 persoane, în anul 1907 18 persoane, în anul 1908 11 persoane, în anul 1909 10 persoane și în anul 1910 16 persoane⁸⁸. Din compararea natalității și mortalității observăm un spor natural de 44 persoane, sporul efectiv fiind de 26 persoane, sporul natural fiind cu 18 mai mare decât sporul efectiv⁸⁹.

Numărul mediu de decedați pe an în perioada 1901-1910 pe grupe de vârste este relevant pentru a constata condițiile de viață la început de secol XX, astfel în Sânnicoară sub 1 an sunt 4 persoane, între 1-6 ani 2 persoane, deci un total de 6 persoane până la 6 ani și 6 persoane de 7 ani și mai mari. Dintr-un total de 12 decedați nici unul nu a beneficiat de asistență medicală și cauza morții nu a fost stabilită de către un medic⁹⁰. Observăm o rată mare a mortalității infantile, 50% din totalul decedaților fiind mai mici de 7 ani, rată întâlnită și în localitatea Manic, acestea fiind depășite doar de

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, pp. 158–159.

⁸⁷ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Mișcarea naturală a populației între 1901-1910. Transilvania. Volumul I. Evenimente demografice*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 158.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 159.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 160.

localitatea Chețiu care avea o mortalitate infantilă de 54,55%. Ca o posibilă cauză a mortalității infantile poate fi considerată și lipsa asistenței medicale la nevoie. Mortalitatea infantilă avea aproape aceeași pondere în toate localitățile comunei Chiochiș.

În perioada 1901-1910 s-au înregistrat în medie 4 căsătorii, 16 nașteri, toate cu născuți vii, din care 15 legitimi și 1 nelegitim, iar în procente întâlnim următoarele rate medii: nupțialitate 10,4%, natalitate 41,5%, mortalitate 31,1%, un spor natural de 10,4% și o mortalitate infantilă de 250,0%, aceasta din urmă fiind depășită doar de Chețiu cu o mortalitate infantilă de 285,7%, cea mai mică mortalitate infantilă fiind la Apatiu de 90,9%, iar media comunei fiind de 196,8%⁹¹.

Dintr-un al doilea volum, *Mișcarea naturală a populației între 1901-1910. Transilvania. Volumul II. Cauze de deces*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, putem observa bolile vremii care în unele împrejurări au fost cauzatoare de moarte.

Din cele 118 de persoane decedate în perioada 1901-1910 unele au murit de boli contagioase precum de pojar 2 persoane, de tuse convulsivă 1 persoană, de fibră tifoidă 1 persoană, de diareea copiilor 1 persoană, de tuberculoză 15 persoane⁹². Alte boli care au fost cauzatoare de moarte, astfel au murit de slăbiciune necongenitală 40 de persoane, de bătrânețe 16 de persoane, de pneumonie sau pleurezie au murit 36 de persoane, de boli de apă 2 persoane și de alte boli 4 persoane⁹³.

1920

Pe la anul 1920 numărul locuitorilor se ridica la 385 împărțiți etnic între români care erau 374, unguri 6 persoane și evrei 5 persoane și trăiau în 87 de case⁹⁴.

Datele privitoare la anul 1924-1925, la scurtă vreme după reîntregirea României din 1918, arată că populația comunei rurale Sîn-Nicoară se ridica la 373 locuitori⁹⁵.

1924-1925

După reîntregirea României sunt amintiți în Sîn-Nicoară 3 mari proprietari care unii care dețineau la acea vreme 31,66% din întreaga supra-

⁹¹ *Ibidem*, p. 161.

⁹² Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Mișcarea naturală a populației între 1901-1910. Transilvania. Volumul II. Cauze de deces*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 80.

⁹³ *Ibidem*, p. 81.

⁹⁴ C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite II. Dicționarul comunelor, II. Dicționarul comunelor*, Cluj, 1921, p. 222.

⁹⁵ *Anuarul „Socec” al României Mari II. Provincia Ardealul 1924-1925, II. Provincia Ardealul 1924-1925*, București, 1928, p. 714. *ibidem*, p. 718.

față a localității. Din *Anuarul „Socec” al României Mari* tipărit în anul 1928, care publică scurte informații existente pe la anii 1924-1925, aflăm că în *Sân-Nicoară* erau la începutul secolului al XX-lea doar 3 proprietari de moșii: Haraci Emanoilă (240 jug.); Justi Ioan (49 jug.); Silasi Alexandru văduva (159 jug.), primar era Pop Ioan, Notar Pop Iosif, Preot paroh Ruș Dumitru. Tot aici sunt incluși, la rubricile Băcani și cârciumari Blum Iosif și Miori Ana (ambii la ambele)⁹⁶. Nu este specificat existența unui învățător deci școala lipsește.

1930

Un recensământ mai complex al populației din anul 1930 este efectuat după gospodării, infirmități, populație flotantă, după religie, după limbă maternă, după neam, diferit de limba maternă, cel mai probabil acesta se referă la etnie.

Numărul populației din Sânnicoară în 1930 era de 423 persoane și locuiau în 88 locuințe individuale. La categoria infirmități întâlnim 1 orb, 1 surdo-mut și 2 ologi. Populație flotantă era alcătuită din 2 bărbați și 3 femei, toți cinci de cetățenie română⁹⁷, observăm de aici că media membrilor de familie se apropia de 5 persoane (4,8 persoane / locuință individuală).

După religie situația populației era următoarea: 0 ortodocși, 408 greco-catolici, 5 romano-catolici, 3 reformați, 3 baptiști, 2 mozaici și 2 de alte religii⁹⁸. După limba maternă situația populației era următoarea: 412 aveau ca limbă maternă româna, 9 limba maghiară și 2 idiș⁹⁹. După neam situația populației era următoarea: 411 erau români, 10 maghiari și 2 evrei¹⁰⁰.

Reținem în cadrul recensământului din 1930 recenzarea atât după limba maternă cât și după neam sau etnie și constatăm că populația care avea ca limbă maternă idiș erau din neamul evreilor, cea care avea ca limbă maternă maghiara erau maghiari, iar cea care avea ca limbă maternă româna erau români și 1 maghiar.

1941

Recensământul din 1941 ne oferă date privitoare la religie, limbă maternă și naționalitate.

⁹⁶ *Anuarul „Socec” al României Mari* II. Provincia Ardealul 1924-1925, II. Provincia Ardealul 1924-1925, București, 1928, p. 714.

⁹⁷ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1930 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Cluj-Napoca, 2011, p. 170.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 171.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 172.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 173.

Din totalul de 454 persoane al populației statornice după religie, situația populației era următoarea: 6 ortodocși, 420 greco-catolici, 12 romano-catolici, 11 reformați și 5 izraeliți, dintre aceștia 37 știau ungurește¹⁰¹.

După limba maternă situația populației era următoarea: 424 aveau ca limbă maternă româna, 16 limba maghiară, 9 limba țigănească și 5 idiș¹⁰².

După naționalitate situația populației era următoarea: 305 erau români, 135 maghiari, 9 țigani și 5 evrei¹⁰³.

Observăm că un număr de 119 persoane de naționalitate maghiară au declarat ca limbă maternă româna și din aceștia, 112 erau ortodocși sau greco-catolici. Localitatea Sânnicoară este singura localitate din comună găsim o asemenea diferență. Tot un caz asemănător în comuna Chiochiș, dar la o scară mai mică, întâlnim în localitatea Apatiu unde din cele 43 de persoane de naționalitate maghiară doar 14 au declarat maghiara ca limbă maternă¹⁰⁴.

1956

În anul 1956, la 21 februarie când a avut loc recensământul populației, localitatea Sânnicoară era sat aparținea administrativ de Regiunea Cluj, Raionul Gherla, comuna Diviciori, iar populația stabilă era în număr de 473 de locuitori dintre care 221 bărbați și 252 femei¹⁰⁵.

Secolul al XX-lea este secolul de vârf în ceea ce privește populația localității Sânnicoară, astfel începând cu cel de-al treilea deceniu al secolului al XX-lea întâlnim o populație mai mare de 400 de persoane, vârful ascendenței fiind anul 1956 când sunt înregistrate 473 de persoane. Cu o singură perioadă de regres, numărul locuitorilor din Sânnicoară a manifestat o creștere în perioada 1900-1910 de 6,97%, în perioada 1910-1920 avem o descreștere de 4,51%. Tot o descreștere de data aceasta de 3,12% este în perioada 1920-1925. Urmează apoi o creștere susținută, astfel în perioada 1925-1930 populația crește cu 13,41%, în perioada 1930-1941 cu 7,33% iar în perioada 1941-1956 cu 4,19%. Observăm faptul că în perioada 1900-1956 numărul populației a crescut cu 100 de persoane, de la 373 la 473.

1992

În cadrul primului recensământ post-decembrist efectuat în anul 1992 situația confesională localității Sânnicoară se prezenta astfel: din cele 189

¹⁰¹ Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1941 Transilvania*, în *Studia Censualia Transsilvanica*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 202.

¹⁰² *Ibidem*, p. 203.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ ***, *Recensământul populației din 21 februarie 1956. Structura demografică a populației. Numărul și repartizarea teritorială a populației; starea civilă; naționalitate; limbă maternă; nivel de instruire; familii*, Direcția generală de statistică, București, p. 40.

de persoane stabile 185 erau ortodocși și 4 greco-catolici procentual în urma recensământului s-a constatat o pondere de 97,8% ortodocși și 2,2% greco-catolici¹⁰⁶.

2002

În cadrul primului recensământ al mileniului al III-lea efectuat în anul 2002 situația confesională localității *Sânnicoară* se prezenta astfel: din cele 157 de persoane stabile 154 erau ortodocși, 1 greco-catolic și 2 penticostali, procentual în urma recensământului s-a constatat o pondere de 98% ortodocși și 2% greco-catolici și penticostali¹⁰⁷.

2011

În cadrul celui mai recent recensământ efectuat în anul 2011 situația confesională localității *Sânnicoară* se prezenta astfel: din cele 110 de persoane stabile 107 erau ortodocși, 3 altă religie decât greco-catolică, romano-catolică, reformată, unitariană, penticostală, baptistă, adventistă de ziua a șaptea sau martorii lui Iehova, care au fost recenzate, procentual în urma recensământului s-a constatat o pondere de 97,2% ortodocși și 2,8% altă religie¹⁰⁸.

În perioada post-comunistă, din comparea datelor statistice se observă o scădere a populației stabile îngrijorător de mare, 27% în perioada 1992-2002, 30% în perioada 2002-2011, un total de 41,8% pentru perioada 1992-2011.

Trendul descendent al evoluției populației la sat este confirmat de observarea datelor recensămintelor de la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Dacă trendul descendent continuă în ritmul alarmant post-decembrist șansele ca foarte multe localități mici, precum *Sânnicoară*, să rămână doar un nume pe o hartă sunt enorme.

Depart de a fi unul exhaustiv, demersul nostru în „*Anul omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari)*” este unul „*Din suflet pentru satul românesc*” și nădăjduim că am pus o piatră în calea uitării satului românesc și o cărămidă la redescoperirea trecutului acestuia.

¹⁰⁶ Pr. Iustin Tira, *Situația statistică a populației stabile din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului - după confesiunea religioasă - la recensământul din anii: 1992, 2002 și 2011*, în „Calendarul Renașterea 2018” Anul I, nr. 1, Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 384-385.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

SFÂNTUL IERARH SPIRIDON AL TRIMITUNDEI - APĂRĂTOR AL DOGMELOR SINODULUI I ECUMENIC DE LA NICEEA (325)

VASILE ROJNEAC

ABSTRACT:

The present study aim at retracing the life and work of Saint Spyridon, Bishop of Trimythous, on the basis of the existing sources and testimonies left by church historians and scholars, in order to render his personality, life and the miracles he worked throughout his lifetime, but also the contribution that Saint Spyridon had in defending the Orthodox faith at the First Ecumenical Council of Nicea (325) and the Council of Sardinia (343), where the heresy of priest Arius from Alexandria, who had denied the divine nature of God's Son, was fought against. At the same time, we will insist on how Saint Hierarch Spyridon is represented in iconography, according to the norms set forth in the *Byzantine Icon Painting*, but also on the details regarding the spread of his cult in the Orthodox Church.

Keywords: *Saint Spyridon, bishop, Trimythous, Cyprus, wonders, the Ecumenical Council of Nicea (325), the Council of Sardica (343), arianism, icon, icon painting, cult, relics, dedicated churches, hospitals*

Despre Sfântul Spiridon, episcopul Trimitundei (Cipru), sunt cunoscute foarte puține lucruri, chiar dacă a rămas în memoria Bisericii Universale ca fiind unul dintre participanții de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea, din anul 325, apărând, alături de ceilalți Părinți sinodali, dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, negată cu înverșunare de către preotul Arie (256-336) din Alexandria și de către susținătorii săi. Cele mai multe informații le avem cu privire la minunile pe care le-a săvârșit încă din timpul vieții, dar și după moarte, menționate de către unii istorici și scriitori bisericești în operele lor sau în martirologii.

De la început ne putem da seama că avem în atenție una dintre cele mai importante personalități din „*epoca de aur*” a creștinismului primar și, a ne apleca asupra vieții și activității sale, nu este numai o datorie, ci și o recunoștință, pe care o aducem atât Sfântului Spiridon, cât și celor 318 Sfinți Părinți participanți la Sinodul I Ecumenic din Niceea.

Izvoare cu privire la viața Sfântului Spiridon

Informații cu privire la viața Sfântului Spiridon, episcop al Trimitundei, ne parvin de la cei mai de seamă istorici și scriitori bisericești, precum: Sfântul Atanasie cel Mare (295-373)¹, Socrate Scolasticul (c.380-c.450)², Sozomen (c.400-c.450)³, Cassiodor (490-583)⁴, preotul Rufin de Aquileea (345-411)⁵, Ghelasie al Cizicului (c.475)⁶, Sfântul Simeon Metafrastul sau Simeon Magistrul (sec. X)⁷, Gheorghe Kedrinus (sec. XI)⁸, Nichiforos Kallistos (sec. XIV)⁹ și Mihail Glikas (sec. XV)¹⁰, care au descris viața și nevoințele acestui venerabil episcop, dar și râvna sa pentru apărarea și păstrarea neștirbită a credinței Ortodoxe¹¹.

Potrivit izvoarelor menționate mai sus, dar și a datelor aflate în *Sinaxarul Constantinopolitan*, Sfântul Ierarh Spiridon s-a născut în jurul anului 270, în Askî, Cipru, pe vremea împăratului Constantin cel Mare (306-337) și a fiului său Constanțiu (337-361), fiind păstor de oi¹². Sursele citate nu ne

¹ ATANASIE CEL MARE, *Apologia contra arianos*, 50, în PG, 25, col. 339 B.

² SOCRATE SCOLASTICUL, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 8; 11; 12, traducere de ÎPS Iosif Gheorghian, Mitropolit Primat al României, ediție diortosită și îngrijită de Pr. Lect. Univ. Dr. Petru Pantiș, Sibiu, Editura ECCLESIAST/Astra Museum, 2016, pp. 26; 39-40.

³ SOZOMEN, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 11, traducere de ÎPS Iosif Gheorghian, Mitropolit Primat al României, București, Tipo-Litografia „Cărților Bisericești”, 1897, pp. 18-20.

⁴ CASSIODOR, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 10, în *Părinți și Scriitori Bisericești* 75, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1998, pp. 48-49.

⁵ RUFIN DE AQUILEEA, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 5, în PL, 21, col. 471-472.

⁶ GHELASIE AL CIZICULUI, *Historia Concilii Nicaeni*, Lib. II, X, în PG, 85, col. 1246 ș.u.

⁷ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, ed. a III-a, traducere, prefață, note și studii critice de Pr. Conf. Univ. Dr. Constantin Necula, Sibiu, Editura Agnos, 2013, 156 p.

⁸ GEORGH CEDRENI, *Compendium Historiarum*, 503, în PG, 121, col. 548 C-D.

⁹ NICHIFOROS KALLISTOS, *Ecclesiasticae Historiae*, Lib. VIII, XLII, în PG, 146, col. 161-168.

¹⁰ MIHAIL GLIKAS, *De Constantinopolitanis imperatoribus qui deinceps regnarunt*, Pars IV, în PG, 158, col. 469 C.

¹¹ DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni, episcopul Trimitundei și ocrotitorul Kerkirei*, traducere de Pr. Victor Manolache, Galați, Editura Egumenița, 2012, pp. 11-14.

¹² DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni ...*, p. 17; *MINEIUL PE DECEMBRIE*, ed. a VI-a, tipărit în zilele păstoriei Preafericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, p. 177; *PROLOGELE*, vol. I, tipărite prin străduință și osteneală, cu un studiu introductiv și cu binecuvântarea Înalt Preasfințitului Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, diortosite și îmbogățite de Arhim. Dr. Benedict Ghiuș, Bacău, Editura Bunavestire, 1999, p. 324.

dezvăluie date cu privire la familia sa, nici nu cunoaștem numele părinților săi, sau dacă a avut sau nu frați, însă, credem că, a provenit dintr-o familie de buni creștini, deoarece atât Socrate cât și Cassiodor, îl descriu ca fiind un om simplu, foarte credincios și, cu siguranță că, a fost inițiat în tainele creștinismului de către părinții săi.

Despre prima parte a vieții sale, Socrate Scolasticul scrie, în Cartea I, cap. XII, din *Istoria Bisericească*: „El avea o sfințenie atât de admirabilă încă din timpul pe când nu era decât păstor la oi, încât merita să fie făcut păstor de oameni și Episcop de Trimitunda, cetate în insula Cipru. El avea o modestie atât de mare în demnitatea sa, încât continua să-și pască turma de oi ca și mai înainte”¹³; iar istoricul Sozomen, tot în a sa *Istorie Bisericească*, Cartea I, cap. 11, spune despre el: „Spiridon, Episcop de Trimitunda, în Cipru, trăia în acel timp. [...] El era fiu de țăran. În tinerețea sa a avut o femeie și copii și pentru aceștia nu fu mai puțin considerat înaintea lui Dumnezeu”¹⁴. Se cunoaște doar numele unei fiice a sale, Irina, despre care se știe că a trăit în feciorie și despre care vom mai aminti pe parcursul acestui studiu.

Datorită vieții sale îmbunătățite și a credinței sale de nezdruccinat, Sfântul Spiridon a căzut victimă persecuțiilor întreprinse de către împăratul Maximian Galeriu (305-311), când „a fost prins și, mărturisind pe Hristos, i s-a scos ochiul drept, i s-a tăiat pulpa stângă și a fost trimis în temniță”¹⁵. Cel mai probabil, a fost eliberat în jurul anului 311, când împăratul Maximian Galeriu, spre sfârșitul vieții sale, a emis un edict de toleranță față de religia creștină.

Minunile Sfântului Ierarh Spiridon

Murindu-i soția, Spiridon intră în monahism, fiind ales, apoi, episcop de Trimitunda (înainte de anul 325)¹⁶, cetate aflată în insula Cipru, lângă Salamina, pe vremea când Constantin cel Mare era împărat la Roma¹⁷. Aici își va închina întreaga viață lui Dumnezeu și semenilor săi, trăind în sfințenie și curăție, făcând nenumărate acte de milostenie și primind de la Dumnezeu darul facerii de minuni. Istoricii Socrate, Sozomen, Cassiodor și Rufin de Aquileea dau mărturie despre petrecerea vieții lui, dar și despre minunile pe care le-a săvârșit încă din timpul vieții sale. Îl vom cita, în cele ce urmează, numai pe Cassiodor, mărturiile lui fiind mai complete:

¹³ SOCRATE SCOLASTICUL, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 12, p. 40.

¹⁴ SOZOMEN, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 11, pp. 18-19.

¹⁵ GHERASIM TIMUȘ, *Dicționar aghiografic cuprinzând pe scurt Viețile Sfinților*, București, Editura Tipografia Cărilor Bisericești, 1898, p. 767; *PROLOGELE*, vol. I, p. 324.

¹⁶ DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni ...*, p. 32.

¹⁷ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, p. 14.

„Cîte au fost înfăptuite de el cu ajutorul lui Dumnezeu, mai multe ştiu cei din provincia lui; eu însă nu voi trece sub tăcere cele care au răzbit pînă la noi. El a fost un țăran avînd soție și copii, dar nu era mai prejos în privința lucrurilor dumnezeiești. Se spune că într-o noapte au venit niște răufăcători la stîna cu oile lui și, pe cînd se căzneau să fure, dintr-o dată hoții au fost imobilizați [adică reținuți de la fapta lor de o putere nevăzută], fără ca să fie legați. Cînd s-a făcut ziuă și el s-a dus acolo i-a găsit legați și i-a dezlegat de lanțurile nevăzute, dar i-a învinuit și le-a spus: «Pentru ce, fraților, cînd se putea să primiți ceea ce doreați, ați ales mai curînd să le furați și să suportați nenorocirea o noapte întreagă?». Și fiindu-i milă de ei și îndrumîndu-i către lucruri mai bune, le-a zis: «Plecați de aici luînd un berbec; căci ați lucrat în timpul nopții și se cade să vă despărțiți de oile mele fără necaz». Iată un lucru pe care oricine îl poate admira pe drept cuvînt.

Încă un fapt întru nimic mai puțin minunat. Fiicei lui – o copilă numită Irina – un necunoscut i-a dat odată în păstrare o statueta; fata, asumîndu-și răspunderea lucrului încredințat, l-a ascuns în pămînt, unde credea că poate fi păstrat cu grijă. S-a întîmplat, între timp, ca fata să moară, fără să-i fi spus nimic tatălui său. Omul a venit să-și ceară obiectul încredințat, fără ca Spiridon să știe despre ce e vorba. După ce a căutat în toată casa și nu l-a găsit, plîngea și se tînguia pentru că acela care lăsase în păstrare statueta părea că e gata să moară, într-atît se supăraseră. Atunci, Spiridon, văzînd ce se poate întîmpla, a alergat la mormîntul fetei și a chemat-o pe nume. La răspunsul ei, a întrebat-o despre obiectul ascuns și, după ceea ce a aflat de la ea, s-a întors și, găsind obiectul acolo unde copila îi indicase, i-a dat înapoi omului ceea ce cerea.

Și pentru că a venit vorba despre aceasta, nu este nepotrivit să adaug și cele ce urmează. Acest Spiridon avea obiceiul ca din fructele care se făceau să dea o parte săracilor, iar pe altele să le împrumute gratuit, celor care le doreau. Dar nu el le dădea, nici nu el le primea, ci doar le arăta camera de dormit, invitându-i pe cei care cereau să ia cît aveau nevoie și, apoi, să aducă înapoi cît știau ei că au luat. Unul, însă, după ce a primit împrumutul, după un timp, a revenit ca să dea înapoi ceea ce luase. Spunîndu-i acestuia să pună înapoi în dormitor ceea ce fusese împrumutat de acolo, omul s-a dedat la o înșelătorie și, crezînd că Spiridon nu știe, nu a restituit ceea ce datora, ci, luînd cele datorate ca și cum le-ar fi restituit, a plecat, lucru care nu a putut rămîne neștiut multă vreme. După un timp, acela a venit, cerînd din nou de la Spiridon împrumut. Iar el l-a trimis la hambar, dîndu-i îngăduința să-și cântărească singur cît avea nevoie. Găsind, însă, acolo locul gol și știindu-l de o neîndoioasă încredere, l-a anunțat pe Spiridon. Acesta i-a răspuns: «Mă miră ceea ce-mi spui, omule. Cum oare numai ție ți se pare că hambarul e lipsit de cele necesare? Mai degrabă gîndește-te la

tine însuși, nu cumva ai împrumutat în alt rînd ceea ce datorai, fără să restitui mai întîi? Dacă nu este așa, fără îndoială nu vei fi lipsit de cele de care ai trebuință, ci le vei găsi venind din nou». În felul acesta omul a recunoscut și i-a spus cât îl înșelase. Vrednică de admirație este, așadar, curăția acestui preasfânt bărbat și respectarea învățăturii bisericești.

Se zice că la un moment dat, pentru anumite motive, episcopii din Cipru s-au întâlnit cu toții și, printre aceștia a fost și acest Spiridon și, episcopul Trifilie Ledrenses, bărbat înzestrat cu darul vorbirii și cu înțelepciune și, un bun cunoscător al legilor¹⁸. În timp ce se celebra întrunirea, i s-a spus lui Trifilie să țină o cuvîntare către popor. Cînd a ajuns la cuvintele cunoscute: «*Ia-ți patul tău și umblă*» (Ioan 5, 8), a spus «*cubile*» (pat nupțial, *n.tr.*) în loc de «*lectum*» (pat), schimbând cuvintele. Spiridon, indignat și ridicându-se din jilțul preoțesc, a zis: «Tu ești mai bun decît Acela care a spus «*lectum*», ca să încurci cuvintele întrebunțate de El?». A făcut acest lucru în fața poporului, dovedind mediocritatea aceluia care vorbea privind cu îngâmfare. Căci era potrivit să te faci să roșești, fiind respectabil și vrednic de laudă la treabă și, totodată, înaintat în vîrstă și în slujirea preoțească.

Dar cum era ospitalitatea lui față de străini se poate vedea din aceasta: apropiindu-se Postul Paștelui a venit la el un om de pe drum în zilele cînd obișnuia să continue postul împreună cu ai săi și să mănânce într-o anumită zi, rămânând fără să mănânce la amiază. Văzînd, dar, că străinul e tare slăbit, zise fiicei sale: «Mergi și spală picioarele străinului și adu-i mîncare». După ce copila i-a spus că nu este nici pîne nici făină (lucruri din care de obicei nu puneau nimic deoparte din cauza postului), rugându-se mai întîi și cerînd îngăduință, poruncii fiicei să gătească carne de porc, pe care o aveau păstrată în sare în casă. După ce au fost gătite bucatele și puse pe masă, așezându-se lângă străin mîncă și-l ruga pe acesta să mănânce împreună cu el. Pentru că acesta refuza, mărturisind că el e creștin, îi spuse: «Cu atît mai mult nu trebuie să refuzi: căci „*toate cele lumești trebuie date lumii*” (Tit 1, 12), așa cum ne-a învățat cuvîntul Domnului»¹⁹.

¹⁸ Despre elocința acestui episcop a scris chiar FERICITUL IERONIM, în cartea intitulată *Despre bărbății iluștri*, XCII: „Triphylus, episcop în Ledrensis din Cipru sau Leucotheon, a fost un foarte însemnat vorbitor al vremii sale, bucurându-se de mare cinstire în timpul lui Constantius. Am citit Comentariile sale la Cîntarea Cîntărilor. Se crede că a scris și multe altele ce nu au ajuns însă nicidecum în mîinile mele”, introducere, traducere și note de Dan Negrescu, București, Editura Paideia, 1997, p. 66.

¹⁹ Cf. CASSIODOR, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 10, în *Părinți și Scriitori Bisericești* 75, pp. 48-49. Aceleași informații le regăsim și la SOCRATE SCOLASTICUL, care spune că: „am aflat această istorie de la mai mulți locuitori din insula Cipru și am citit-o într-o carte alcătuită în latinește de Rufin, preotul”, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 12, pp. 40-41, dar și la SOZOMEN, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 11, pp. 19-20, precum și în *PATERICUL EGIPTEAN*, colecția: Izvoare duhovnicești 1, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003, pp. 240-241.

Pe lângă aceste minuni consemnate de către istoricii bisericești în lucrările lor, Sfântul Spiridon a săvârșit și alte lucruri minunate, menționate doar în *Sinaxarul Constantinopolitan* și cunoscute de întreaga lume creștină. De pildă, într-o perioadă de cumplită secetă s-a rugat lui Dumnezeu aducând ploaie pe pământ, pentru ca oamenii și animalele să nu piară de foame și de sete²⁰; și iarăși, prin rugăciunea lui, a oprit ploaia cea peste măsură; a făcut să înceteze foametea în cetate, pusă la cale de vânzătorii de grâu, pe timp de secetă, dărâmându-le hambarele; la rugămintea unui sărac care i-a cerut milostenie, Sfântul Spiridon a prefăcut un șarpe în aur și, după ce l-a miluit pe sărac, a prefăcut iarăși aurul în șarpe²¹; a oprit curgerile unui râu pentru a-și salva un prieten, care urma să fie condamnat pe nedrept²²; a vădit pe o femeie desfrânată care s-a apropiat de el cu gânduri necurate, făcându-o să-și mărturisească în public păcatul și iertându-o pentru necugetarea ei, i-a zis: «Îndrăznește, fiică, păcatele tale sunt iertate!» (*Luca 7, 48*)²³; pe împăratul Constantie (337-361) l-a vindecat de o boală cumplită²⁴, iar pe băiatul unei femei l-a înviat din morți, alinând, astfel, întristarea ei²⁵.

Aceasta a fost viața și petrecerea Sfântului Ierarh Spiridon, un om al lui Dumnezeu, simplu, milostiv, credincios, primitor de străini, dobândind, încă din viața aceasta, darul facerii de minuni, pe care l-a pus în slujba oamenilor, spre îndreptare și spre sfințire, spre mustrare și spre mângâiere, păstorind Episcopia sa de la Trimitunda cu multă dragoste și pricepere în cele duhovnicești.

La acest portret, adăugăm și cele spuse de către Simeon Metafrastul, cum că Sfântul Spiridon „dădea sănătate trupurilor celor bolnavi, reda vederea celor orbi, îndepărta duhurile cele rele. Și, odată cu amenințările ce le făcea duhurilor demonice, vindecarea era adusă celor bolnavi, cei îndrăciți erau astfel pe loc sloboziți din întunecată robie”²⁶.

De asemenea, trebuie să mai menționăm și faptul că, de la Sfântul Spiridon nu ne-a rămas nici o operă teologică și nici omilii sau cateheze, izvoarele de specialitate nementionându-l între scriitorii bisericești, însă, așa cum am văzut, el l-a mărturisit pe Hristos, prin pilda vieții sale, păstrând credința apostolică nealterată și ferindu-i pe credincioșii săi de erezii și de superstițiile păgâne, care încă mai persistau în acea vreme.

²⁰ Minune consemnată și de SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 14-16.

²¹ Minune consemnată și de SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 19-22.

²² SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 22-23.

²³ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 23-26.

²⁴ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 34-43.

²⁵ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 43-47; *MINEIUL PE DECEMBRIE*, ed. a VI-a, p. 177.

²⁶ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, p. 14.

Sfântul Ierarh Spiridon și desfășurarea Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325)

Pe lângă viața sa plină de sfințenie și îmbogățită cu faptele cele bune, Sfântul Spiridon, episcop de Trimitunda (Cipru), a participat la lucrările Sinodului I Ecumenic de la Niceea, din provincia Bithyniei (325), convocat de către împăratul Constantin cel Mare, pe când Paulin și Iulian erau consuli, pentru combaterea ereziei lui Arie, care nega dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, socotindu-L o creatură a Tatălui²⁷.

Eusebiu de Cezareea (265-340), considerat „*părintele Istoriei Bisericești*”, ne oferă informații prețioase despre desfășurarea acestui eveniment important, dar și despre cei 318 Sfinți Părinți participanți la lucrările acestui Sinod:

„S-au adunat acolo, trimiși de toate Bisericile (care cuprindeau Europa întreagă, Libia și Asia), cei mai de seamă slujitori ai lui Dumnezeu. În una și aceeași casă de rugăciune au putut încăpea și sirieni, și cilicieni, și fenicieni, și arabi, și palestinieni (ca și cum Însuși Dumnezeu ar fi făcut-o brusc mai încăpătoare), iar odată cu aceștia: egipteni, tebani, libieni și trimiși veniți tocmai din Mesopotamia. De față era și un episcop al Persiei [Ion]; nu lipsea din cor nici cel al sciților; Pontul, Galatia, Capadocia și Asia, Frigia și Pamfilia își aveau și ele trimișii lor; la fel cu tracii și macedoneenii, cu ahenii și cu epiroții, precum și cu celelalte neamuri, aflate încă și mai departe. Până și foarte cunoscutul episcop de Hispania [Osius de Cordoba] făcea parte din mulțimea celor prezenți. Bătrânețea îl făcuse pe cel al Împărăteștii Cetăți [papa Silvestru I] să nu poată veni; [în locul lui] se aflau totuși de față preoți [Vitus și Vicențiu], trimiși de el să-l reprezinte”²⁸.

Dintre istoricii bisericești ai veacului al IV-lea, primul care ne dă mărturie despre participarea la acest Sinod și a episcopului Spiridon de Trimitunda, deși numele său nu se regăsește în lista de semnături²⁹, este Socrate Scolasticul. În Cartea I, cap. VIII a *Istoriei Bisericești*, Socrate spune: „Între episcopi, se aflau doi foarte celebri: Pafnutie din Tebaida de Sus și Spiridon din Cipru”³⁰. Acest amănunt este foarte important pentru reconstituirea cât mai corectă a biografiei Sfântului Spiridon, care, după cum vedem, se afla de partea episcopilor care au apărât dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, condamnând erezia lui Arie.

²⁷ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, p. 26.

²⁸ EUSEBIU DE CEZAREEA, *Despre viața Fericitului Împărat Constantin*, Cartea a III-a, VII.1., în *Părinți și Scriitori Bisericești* 8, Serie Nouă, ediția a II-a revizuită și adăugită, studiu introductiv de Emilian Popescu, traducere din limba greacă și note de Radu Alexandrescu, București, Editura BASILICA a Patriarhiei Române, 2012, p. 171.

²⁹ DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni ...*, pp. 26-27.

³⁰ SOCRATE SCOLASTICUL, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 8, p. 26.

În secolul al X-lea, Simeon Metafrastul întărește cele spuse de Socrate: „Printre ei și împreună cu ei se afla, egal, marele Spiridon, în care viața și harul dumnezeiesc puseseră putere de convingere mai mare decât în abilitatea retorică, puterea rațională sau elocvența altora”³¹.

Este de la sine înțeles că Sfântul Spiridon a subscris hotărârilor luate la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325), mărturisind, alături de ceilalți Sfinți Părinți, credința în „Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită” și participând la compunerea textului Simbolului de Credință (primele 8 articole), în care se mărturisește că Fiul este deoființă și consubstanțial cu Tatăl, născut din veci din Tatăl, iar, „la plinirea vremii” (*Galateni* 4, 4), S-a născut din Sfânta Fecioară Maria prin puterea Sfântului Duh și S-a făcut Om. Redăm mai jos și textul *Simbolului de Credință* de la Niceea, așa cum se regăsește în *Istoria Bisericească* a lui Teodoret, episcopul Cirului:

„Credem într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute și nevăzute.

Și într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut din Tatăl, adică din ființa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat născut, nu făcut, deoființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut, cele din Cer și cele de pe pământ.

Credem în Cel Care pentru noi oamenii și pentru mântuirea noastră S-a pogorât din Cer și S-a întrupat și S-a făcut om și a suferit și a înviat a treia zi; S-a suit la Cer și vine ca să judece pe cei ce trăiesc și pe cei morți.

Credem și în Duhul Sfânt.

Iar pe cei care spun că: a fost un timp când nu era, că nu a fost înainte de a fi născut, precum și că a fost din cele ce nu există, sau că este dintr-un alt ipostas, sau substanță sau zic că Fiul lui Dumnezeu este schimbător și nu mereu același, Sfânta Biserică Sobornicească și Apostolică îi anatematizează”³².

Tot legat de lucrările Sinodului I Ecumenic de la Niceea, cunoaștem, din tradiția bisericească (mai precis, de la Simeon Metafrastul), că Sfântul Ierarh Spiridon a avut un rol hotărâtor în ceea ce privește învățătura despre Sfânta Treime. Fără a se folosi de un limbaj sofisticat, a demonstrat celor prezenți cum că Dumnezeu este Unul în ființă, dar întreit în Persoane: „Sfântul luă în mâna sa stângă o cărămidă și o strânse. Și, minune! O flacăra s-a înălțat în sus, apă a curs pe pământ și argila din cărămidă a rămas în mâinile sfântului, simbolizând în acest fel Sfânta Treime, de o ființă și de viață dătătoare”³³.

³¹ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul* ..., p 27.

³² TEODORET, EPISCOPUL CIRULUI, *Istoria Bisericească*, Cartea I, 12, 8, în *Părinți și Scriitori Bisericești* 44, traducere de Pr. Prof. Vasile Sibiescu, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995, p. 53.

³³ SIMEON METAFRASTUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, p 30; CIPRIAN FLORIN APETREI, „Sfânta Treime și minunea Sfântului Spiridon”, în *Lumina*, XIII (2017), nr. 283 (3875), marti, 12 decembrie, p. 2.

Așadar, chiar dacă nu a fost atât de învățat ca ceilalți Părinți, Sfântul Spiridon a oferit membrilor sinodali o „teologie practică”, asemenea episcopului Alexandru al Alexandriei (250-328) și a Sfântului Nicolae, episcopul Mirelor Lichiei (280-345)³⁴, nefiind deloc mai prejos decât ceilalți.

Sfântul Spiridon și Sinodul de la Sardica (343)

De la Sfântul Atanasie cel Mare aflăm că Sfântul Ierarh Spiridon a participat și la Sinodul de la Sardica, din toamna anului 343, împotriva arienilor, deoarece numele lui apare în rândul episcopilor prezenți. De pildă, în lucrarea *Apologia contra arienilor* a Sfântului Atanasie cel Mare, numele Sfântului Spiridon figurează printre episcopii veniți din Cipru pentru lucrările Sinodului de la Sardica³⁵; vom reda aici numele lor, tocmai pentru a cunoaște colegii de episcopat ai Sfântului Spiridon, chiar dacă nu sunt menționate cu numele și eparhiile lor: „Auxibius, Photius, Gerasius, Aphrodisius, Irenicus, Nunechius, Athanasius, Macedonius, Triphyllius, *Spiridon*, Norbanus, Sosicrates”³⁶. Prezența lui Spiridon și la Sinodul de la Sardica nu poate însemna, altceva, decât că acest venerabil episcop a continuat lupta împotriva arianismului alături de ceilalți Sfinți Părinți, apărând dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, așa cum s-a hotărât în anul 325 la Sinodul de la Niceea.

Sfântul Ierarh Spiridon în iconografia bisericească

Chipul venerabilului episcop Spiridon al Trimitundei este zugrăvit în bisericile ortodoxe, de obicei, în Sfântul Altar, alături de cei mai mari liturghisitori: Sfântul Vasile cel Mare (330-379), Sfântul Grigorie Teologul (330-389/390), Sfântul Ioan Gură de Aur (344/354-407) și Sfântul Grigorie Dialogul (540-604), având înfățișarea unui „bătrân cu barbă lungă, despicată în două părți”³⁷; este înveșmântat cu felon, având pe umeri omoforul episcopal, ținând Sfânta Evanghelie în mâna stângă, iar cu dreapta binecuvântând poporul, ca semn distinctiv că, în calitate de episcop, a propovăduit Evanghelia lui Hristos credincioșilor săi; în loc de mitră arhierască, Sfântul Spiridon poartă pe cap un coșuleț împletit din nuiiele, ce simbolizează smerenia de care a dat dovadă în timpul vieții.

În alte imagini iconografice și, mai ales, în cele care evocă pe Sfinții Părinți de la Sinodul I Ecumenic (325), Sfântul Ierarh Spiridon apare înveșmântat în episcop, în fața unui filosof, „ținând în mâna dreaptă o cărămidă

³⁴ DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni ...*, p. 24.

³⁵ DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni ...*, pp. 11; 37-38.

³⁶ ATANASIE CEL MARE, *Apologia contra arianos*, 50, în PG, 25, col. 339 B.

³⁷ DIONISIE DIN FURNA, *Erminia picturii bizantine*, București, Editura Sophia, 2000, p. 150.

din care iese foc și apă: focul se suie în sus, iar apa curge în jos printre degetele lui”, mărturisind astfel despre taina Sfintei Treimi³⁸. Scena face referire la minunea dumnezeiască pe care Sfântul Spiridon a săvârșit-o, conform tradiției, la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325), întărind, astfel, învățătura că „Dumnezeu este Unul în ființă și întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh” și, arătând înșelarea în care se afla Arie, care tulbura, atunci, Biserica.

O altă reprezentare a Sfântului Spiridon este tot în ipostaza de episcop, ținând în mâna dreaptă un pergament pe care sunt inscripționate câteva cuvinte rostite la epicleza Sfintei Liturghii: „*Încă aducem Ție această slujbă cuvântătoare și fără de sânge și Te chemăm, Te rugăm și cu umilință la Tine cădem ...*”³⁹, cu scopul de a reliefa demnitatea sacerdotală a Sfântului Spiridon și aceea de mijlocitor la Dumnezeu pentru credincioșii încredințați lui spre păstorie.

În cazul în care o biserică poartă hramul „Sfântul Spiridon”, icoana sa este prezentă pe iconostasul mare, în partea dreaptă, în primul registru, alături de icoanele împărătești ale Mântuitorului Iisus Hristos și a Maicii Domnului cu Pruncul, precum și a Sfântului Nicolae sau a Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul.

În ceea ce privesc reprezentările unor scene din viața sa sau dintre minunile săvârșite de el, *Erminia bizantină* a lui Dionisie din Furna evocă câteva scene importante: rugăciunea stăruitoare a Sfântului Spiridon pentru încetarea secetei; milostenia sa față de un sărac, prin transformarea unui șarpe viu în aur; trecerea miraculoasă peste un râu, pentru a salva pe un om de la înec; învierea fiicei sale, Irina; tămăduirea împăratului Constantie; învierea fiului Varvarei; răspunsul îngerilor la Sfânta Liturghie; muștrarea pe care Sfântul o face unor tâlhari care au vrut să-i fure oile și, în sfârșit, scena înmormântării sale⁴⁰.

Toate aceste scene iconografice scot în evidență personalitatea episcopului Spiridon de Trimitunda, un venerabil părinte, cu viețuire sfântă, om al dreptății și al rugăciunii, sprijinitorul săracilor și ocrotitorul văduvelor, un om care a știut să păstorească cu vrednicie și cu destoinicie turma încredințată lui de Hristos.

Sfântul Ierarh Spiridon a trecut la cele veșnice în anul 348 d.Hr., la vârsta de 78 de ani. Moaștele sale au fost depuse și se păstrează până astăzi în Catedrala „Sfântul Spiridon” din insula Corfu, Grecia⁴¹.

³⁸ DIONISIE DIN FURNA, *Erminia picturii bizantine*, p. 218.

³⁹ DIONISIE DIN FURNA, *Erminia picturii bizantine*, p. 150; MARCEL MUNTEANU, „Bucură-te, Sfinte Ierarhe Spiridoane, mare făcătorule de minuni!”, în *Pagini de Sinaxar*, colecția: *Restituiri* 4, volum îngrijit și Cuvânt înainte de Pr. Cătălin Pălimaru, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2017, p. 158.

⁴⁰ DIONISIE DIN FURNA, *Erminia picturii bizantine*, pp. 175-176; Despre minunile săvârșite de către Sfântul Spiridon a se vedea, mai pe larg, la SIMEON METAFRASUL, *Sfântul Spiridon Taumaturgul*, pp. 14-109; DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni ...*, pp. 47-64.

⁴¹ MARCEL MUNTEAN, „Bucură-te, Sfinte Ierarhe Spiridoane, mare făcătorule de minuni!” ..., p. 157.

Cultul Sfântului Ierarh Spiridon în Biserica Ortodoxă Română

În ce privește cultul care s-a răspândit în jurul acestui episcop, Biserica Ortodoxă îl cinstește ca Sfânt mărturisitor, fiind prăznuit, în fiecare an, la data de 12 decembrie. Așa cum mărturisesc izvoarele menționate anterior, Sfântul Ierarh Spiridon s-a bucurat de mare cinste încă din timpul vieții sale pământești. Nenumăratele sale minuni și actele de binefacere i-au făcut pe locuitorii din Cipru să-l cinstească ca pe un sfânt ocrotitor, cultul său răspândindu-se în întreaga lume creștină încă din secolul IV.

Biserica Ortodoxă Română îl cinstește tot pe data de 12 decembrie, având în cadrul celebrărilor liturgice (Vecernie și Utrenie) slujbă cu Vohod, Litie, Paremii, Polieleu și Doxologie Mare⁴², dar și slujbă de Acatist⁴³, iar în ajunul prăznuirii sale făcându-se în toate bisericile și mănăstirile românești slujbă de priveghere, iar în ziua prăznuirii, Sfânta Liturghie. De asemenea, Sfântul Spiridon este invocat în rugăciunile de la Litie⁴⁴ și Proscomidie⁴⁵ și la rugăciunea de sfințire a apei de la Sfeștanie⁴⁶.

Imnografia creștină preaslăvește faptele și minunile sale astfel:

„Sinodului celui dintâi te-ai arătat apărător și de minuni făcător, de Dumnezeu purtătorule, Părintele nostru Spiridon. Pentru aceasta cu cea moartă în groapă tu ai vorbit și șarpele în aur ai prefăcut, iar când ai cântat tu sfintele rugăciuni, îngeri ai avut împreună cu tine slujind, preasfințite. Slavă Celui ce ți-a dat ție putere! Slavă Celui ce te-a încununat pe tine! Slavă Celui ce lucrează prin tine tuturor tămăduiri!”

În România, datorită evlaviei credincioșilor, Sfântului Spiridon i s-au închinat mai multe biserici. Le menționăm doar pe cele mai importante: Biserica „Sfântul Spiridon – Vechi” din București (în vechime, mănăstire), ce adăpostește icoana făcătoare de minuni a Sfântului, datată din anul 1748⁴⁷ și Catedrala Mitropolitană „Sfântul Spiridon – Nou”, Paraclis Patriarhal,

⁴² *MINEIUL PE DECEMBRIE*, ediția a VI-a, pp. 163-182; Cea mai veche rânduială de slujbă a Sfântului Ierarh Spiridon se află în *Codicele* cu Nr. 503 al Bibliotecii Patriarhale din Ierusalim, cf. DIMITRIOS G. METALLINOS, *Sfântul Spiridon făcătorul de minuni*, pp. 13-14.

⁴³ *ACATISTIER*, ediția a IV-a, tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, pp. 350-362.

⁴⁴ *LITURGHIER*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2012, pp. 54; 56.

⁴⁵ *LITURGHIER*, p. 121.

⁴⁶ *MOLITFELNIC*, publicat cu aprobarea Sfântului Sinod și binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2013, p. 197.

⁴⁷ VASILE RADU, „Mănăstirea Sfântul Spiridon și patriarhul Silvestru al Antiohiei”, în *Revista Istorică Română*, vol. 3, fasc. 1, 1933, pp. 18-22.

unde se păstrează fragmente din sfintele sale moaște, dar și Biserica „Sfântul Spiridon” din Iași, unde se află o altă icoană făcătoare de minuni a Sfântului, pictată în stil bizantin și care datează din anul 1757.

Cu siguranță că, în România, datorită evlaviei credincioșilor față de acest Sfânt, există și alte biserici cu hramul „Sfântul Spiridon”, tocmai pentru ajutorul grabnic pe care el îl oferă celor ce-l cinstesc cu credință. De pildă, mai amintim și de Biserica „Sfântul Spiridon” din orașul Galați, construită între anii 1815-1817, în care se păstrează o icoană făcătoare de minuni a Sfântului Ierarh Spiridon, ferecată în argint și care datează din anul 1834.

Tot în amintirea Sfântului Spiridon, făcătorul de minuni, s-a ridicat și Spitalul Clinic Județean de Urgențe „Sfântul Spiridon” din Iași, în vecinătatea bisericii cu același nume, dat în folosință la data de 1 ianuarie 1757, fiind printre primele spitale înființate la noi în țară în mediul urban și pus sub ocrotirea acestui Sfânt⁴⁸. Mai amintim, aici, și de Centrul Medical „Sfântul Spiridon Vechi” din București, aflat tot sub ocrotirea lui.

Din punct de vedere teologic, Sfântul Ierarh Spiridon rămâne un model demn de urmat pentru fiecare credincios, îndemnându-ne la săvârșirea faptelor bune și la păstrarea credinței Ortodoxe, așa cum am primit-o de la Sfinții Apostoli și de la urmașii lor. Întreaga ierarhie bisericească are un model de viață de la acest venerabil episcop, care și-a închinat întreaga existență lui Dumnezeu și semenilor săi, neșovăind niciodată în credință, ci apărând-o chiar cu prețul vieții.

⁴⁸ POMPEI GHEORGHE SAMARIAN, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. III (Asistența publică în trecutul românesc până la 1834), București, 1938, pp. 155-168; ION VICOVAN, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Iași, Editura Trinitas, 2002, pp. 105; 294-295.

PREOTUL LĂPUȘEAN - MODEL DE SLUJIRE - ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

DACIAN DUMITRU ȘANTA

Abstract:

The priest had and will always have a special mission: guiding his parishioners on the path of redemption, although, along the ages, he proved himself to be much more than that.

So, the priests from Lăpuș, along with those from Transilvania, were like a beacon for the Romanian orthodox people living in that area, a beacon for fulfilling national ideals, keeping the orthodox faith and the Romanian language alive in peoples' souls.

Keywords: *the priest, redemption, national, orthodox, faith.*

Taina Hirotoniei și condițiile primirii în cler

Conform spuselor Sfântului Apostol Petru toți credincioșii sunt chemați la misiunea sfântă de mântuire a sufletului, de modele în lume pentru ceilalți, la preoția universală, iar dintre credincioși doar unii sunt chemați la misiunea specială, de preoție sacerdotală, de slujitori la Sfântul Altar: „Iar voi sunteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată.”¹ (I Petru 2,9).

Pentru cel ce dorește să acceadă la această înaltă slujire, a trebuit dintru început să îndeplinească anumite condiții specifice pentru o misiune pe cât de frumoasă pe atât de grea având în vedere finalitatea scopului ei: îndrumarea credincioșilor, cât și a propriei persoane, spre Dumnezeu și spre câștigarea Împărăției Cerurilor. Sfântul Apostol Petru subliniază într-un mod magnific acest lucru: „Pe preoții cei dintre voi îi rog ca unul ce sunt împreună-preot și martor al patimilor lui Hristos și părtaș al slavei celei ce va să

¹ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 1378.

se descopere: Păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cerce-tând-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru câștig urât, ci din dragoste; Nu ca și cum ați fi stăpâni peste Biserici, ci pildă făcându-vă turmei. Iar când se va arăta Mai-marele păstorilor, veți lua cununa cea neveștejită a mării. ²” (I Petru 5,1-4).

Bazându-se pe cuvintele Sfintei Scripturi, Biserica a stabilit atât prin hotărârile Sinoadelor ecumenice și locale, cât și prin canoanele Sfinților părinți anumite criterii și condiții ce trebuiau îndeplinite de viitorii membri ale celor trei trepte clericale: diaconi, preoți și episcopi.

Aceste condiții se împart în următoarele categorii: condiții religioase, condiții morale, condiții intelectuale (de pregătire), condiții fizice și condiții sociale.

Dintre condițiile religioase amintim: candidatul să aibă botezul valid și dreapta credință, să fie de parte bărbătească, iar începând din secolul al IV-lea s-a impus condiția ca cel hirotonit într-o treaptă superioară să treacă în prealabil și prin treptele inferioare, în ordinea lor ierarhică: diacon, preot și episcop (canaonul 10 al Sinodului de la Sardica-343 și canonul 17 al sinodului de la Constantinopol-861)³.

Condițiile morale se referă la o ținută etică personală ireproșabilă, iar când cel hirotonit este căsătorit aceeași ținută se impune și soției, precum și familiilor acestora (canonul 18 apostolic)⁴.

Condițiile intelectuale deși variază în decursul istoriei în funcție de starea culturală a lumii și de nevoile bisericii, ele s-au aplicat în permanență și au impus candidaților la preoție o pregătire intelectuală deosebită de restul credincioșilor. Mântuitorul însuși când li se adresează apostolilor le spune acestora: „voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârf de munte să se ascundă. Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvescă pe Tatăl vostru Cel din ceruri⁵.” (Matei 5,14-16). De aceea Biserica s-a preocupat dintotdeauna pentru a avea școli în care viitorii slujitori ai altarului să se poată pregăti, iar la finalul perioadei de pregătire aceștia trebuiau să susțină un examen. Astfel canonul 2 al Sinodului VII ecumenic precizează: „Hotărâm ca tot cel ce urmează a se înainta la treapta episcopală să știe desăvârșit Psaltirea, pentru ca astfel, din aceasta, să se îndemne a învăța și întreg clerul său. Să se ispitească însă cu dinadinsul de către mitro-

² *Ibidem*, p. 1381.

³ Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, Note și comentarii*, Ediția a III-a îmbunătățită, Sibiu, 2005, Sibiu, 2005, p. 260 și p. 348.

⁴ *Ibidem*, p. 19.

⁵ *Biblia...*, p. 1101.

polit, dacă are osârdie să citească cu pătrundere, iar nu în trecere (superficial), atât sfintele canoane, cât și Sfânta Evanghelie cât și cartea dumnezeiescului apostol și toată dumnezeiasca Scriptură și să se poarte după poruncile dumnezeiești, și să învețe poporul său... căci Dumnezeu a zis în chip de prooroc (profetic): „Tu ai lepădat cunoașterea și Eu te voi lepăda pe tine, că nu-mi slujești Mie ca preot (Osea 4,6) ⁶”.

Condițiile fizice sunt cele care se referă la integritatea corporală, la sănătatea trupească și la vârstă. Prin integritatea corporală se înțelege ca cei care candidează să nu aibă defecte fizice care ar prejudicia slujirea preotească: să nu fie orb, șchiop sau alte defecte fizice vizibile (Canonul 78 apostolic)⁷.

În ceea ce privește vârsta pentru episcop canoanele prevedeau vârsta de 50 de ani, care a fost redusă apoi la 40 ani, apoi la 35 ani și în fine la 30 de ani (Canonul 14, Sinodul VI ecumenic)⁸, pentru treapta de preot s-a stabilit vârsta de 30 de ani (Canonul 14 același sinod), iar pentru treapta de diacon vârsta de 25 de ani (conform aceluiași canon)⁹. În timp s-au făcut uneori derogări de la aceste canoane.

În ceea ce privește condițiile sociale, în vechime se refereau la starea de libertate socială, la sclavi, (Canonul 82 apostolic)¹⁰ și la starea civilă (cel care se hirotona înainte de căsătorie nu mai avea dreptul să se căsătorească, conform Canonului 26 apostolic)¹¹. În timp acestora s-a mai adăugat condiția socială a cetățeniei sau a satisfacerii unor îndatoriri sociale (serviciul militar).

După îndeplinirea acestor condiții, cel ales putea accede la taina hirotoniei, care s-a săvârșit și se săvârșește prin „punerea mâinilor” episcopului și prin rostirea rugăciunilor de consacrare, astfel harul divin se revarsă asupra candidatului sfințindu-l și așezându-l în treapta ierarhică corespunzătoare. Hirotonia provine de la cuvântul grecesc *χειροτονία* care înseamnă „alegere prin ridicarea și punerea mâinilor”. Prin hirotonie se conferă atât starea harică a preoției cât și puterea bisericească corespunzătoare fiecărei trepte harice prin care cel hirotonit este îndreptățit pentru întreita slujire în biserică: sfințitoare, învățătoarească și administrativă.

Taina hirotoniei este așa cum magistral o numește părintele profesor Dumitru Stăniloae o taină aparte: „dacă în celelalte Taine Hristos e primit ca Cel ce Se dăruiește prin preot, în Taina Hirotoniei Se leagă ca subiect ce ni Se dăruiește în chip nevăzut de o persoană umană, pe care consacrând-o ca

⁶ *Ibidem*, p. 181.

⁷ Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, p. 50.

⁸ *Ibidem*, p. 124.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 52.

¹¹ *Ibidem*, p. 22.

preot sau episcop, face văzută dăruirea Sa către noi prin celelalte Taine. Dacă celelalte Taine reprezintă mijloace văzute prin care preotul ne mijlocește o putere din cele date nouă de Hristos, sau însuși trupul și sângele Lui, preoția califică însăși persoana văzută care împlinește aceste mijloace, prin care Hristos dăruiește puterile Sale sau trupul și sângele Său prin acele Taine”¹².

Cele trei trepte harice sunt: diaconia, preoția și arhieria. La treptele de sus se ajunge trecând mai întâi prin cele de jos, adică cel ce vrea să devină episcop trebuie hirotonit mai întâi diacon, apoi preot și în cele din urmă arhieru. Fiecare treaptă harică are rânduiala ei proprie de hirotonie. Trebuie făcută precizarea că înainte de a accede la cele trei trepte ahrice „cel chemat” trebuie să fie hirotesit citeț și apoi hipodiacon. Hirotesia este diferită de hirotonie, ea înseamnă acordarea unei slujbe/slujiri bisericești inferioare celor trei trepte harice conferite prin hirotonie.

Atât slujba hirotoniei cât și cea a hirotesiei este săvârșită doar de către episcop, momentul hirotoniei fiind la Sfânta Liturghie, pentru fiecare treaptă la un moment anume, locul fiind Sfântul Altar, putându-se hirotonii în cadrul aceleiași Sfinte Liturghii maxim câte un candidat pentru fiecare treaptă. Hirotonia întru preot și arhieru poate fi săvârșită doar la Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur sau a cea a Sfântului Vasile cel Mare iar hirotonia întru diacon putând fi săvârșită și la Liturgia Darurilor mai înainte sfințite¹³. Hirotonia diaconului se face după sfințirea Darurilor și anume după ecfonisul: „Și să fie milele Marelui Dumnezeu cu voi cu toți”¹⁴, a preotului după cântarea „noi care pe Heruvimi...”¹⁵, iar a episcopului după cântarea „Sfinte Dumnezeule...”¹⁶.

O condiție esențială în vederea administrării Sfinte Taine a Hirotoniei a fost ca fiecare candidat să fie hirotonit cu o anumită destinație (pentru o anumită comunitate), interzicându-i-se mutarea după bunul plac într-o altă parohie (Canoanele 14-15 apostolice¹⁷, Canonul 15 al Sinodului I ecumenic)¹⁸. Odată hirotonit clericul se putea duce în parohia destinată.

Imaginea preotului în dimensiunea rurală

Preotul a ocupat și ocupă un rol covârșitor în mijlocul comunității păstorite, deoarece el este prin modelul pe care îl conturează un exemplu viu al

¹² Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 149.

¹³ *Credința ortodoxă*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, p. 279.

¹⁴ *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 181.

¹⁵ *Ibidem*, p. 160.

¹⁶ *Ibidem*, p. 145.

¹⁷ *Ibidem*, p. 16-17.

¹⁸ *Ibidem*, p. 66.

idealului din conștiința universală a poporului. Acesta este vestitorul cuvântului Lui Dumnezeu și în același timp cel care-i îndrumă pe credincioși spre atingerea idealului creștin, mântuirea sufletului și moștenirea împărăției Lui Dumnezeu. El s-a implicat nu numai în momentele de maximă importanță religioasă a păstoriților săi, nașterea, căsătoria și moartea, ci și în problemele cotidiene specifice unei comunități. Rolul de adevărați lideri ai comunităților prin cuvânt și faptă a fost bine observat de către Nicolae Iorga care-i vede ca pe niște conducători ai satelor. Importanța preotului în societatea vremurilor este dată de dublul său rol: acela eclesiastic ca reprezentant al bisericii implicat în viața spirituală a oamenilor și cel de persoană determinată fizic și istoric ca membru al societății implicat în toate acțiunile sociale, istorice și politice specifice unei anumite perioade¹⁹.

În ceea ce privește originea socială a clerului aceasta a fost prea puțin cunoscută înainte de veacul al XIX-lea, de cele mai multe ori preoții proveneau din rândul clericilor și a familiilor acestora, existând adevărate dinastii de preoți în unele parohii. Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea putem vorbi de o diversificare a clerului, în ceea ce privește originea lui socială, pentru că acum tot mai mulți tineri din diverse categorii sociale vor accede spre o carieră preoțească, lucrul acesta fiind posibil și de schimbările apărute în viața socială a credincioșilor (eliminarea servituților sociale și împrăștierea țăranilor cu pământ)²⁰.

Cu toate că în rândurile preoțimii intra și tineri din rândurile țăranimii, de cele mai multe ori preoțimea se moștenește din tată în fiu sau se transmitea la gineri sau nepoți, formându-se adevărate caste în care se intra greu. Cu toate că preoția este o vocație și ea trebuie să se nască dintr-un profund sentiment religios, nu de puține ori ea era râvnită datorită privilegiilor pe care la oferea și statutului social de care beneficiau preoții²¹.

Preoțimea a constituit și constituie un segment important pentru națiunea română și deține calitatea de elită națională atât pentru secolul al XVIII-lea, dar și pentru secolul al XIX-lea. Societatea românească transilvăneană în proporție de 88% se concentrează în lumea satelor²², iar preotul se impune în ochii comunității deoarece pe lângă prestigiul de care se bucura în rândul enoriașilor, datorită misiunii sale pastorale, se adaugă și latura erudită,

¹⁹ Camelia Elena Vulea, "Conduita preotului greco-catolic din Hațeg în a doua jumătate a secolului al XIX-lea între teorie și practică", în *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, vol. IV, p. 91-102.

²⁰ I. Mârza, *Scoală și Națiune (școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987, p. 80-84.

²¹ Daniel Barbu, "Etica ortodoxă și „spiritul românesc”", în vol. *Firea românilor* (coord. Daniel Barbu), București, 2000, p. 75-76.

²² I. Bolovan, *Transilvania între revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2000, p. 77.

preotul fiind singurul știutor de carte din lumea satului. Preotul a deținut dintodeauna în cadrul comunităților creștine calitatea unică și inconfundabilă de „luminător al poporului”, fiind chemat „dincolo de catapeteasmă, în Sfânta Sfintelor” pentru lucrarea sacramentală în Biserica lui Hristos, dar și pentru cea socială și culturală în cadrul societății.

Implicarea în viața socială a comunității sale parohiale pentru preot era o datorie de conștiință. Statutul social al preotului român și influența lui în societate este strâns legată de pregătirea profesională și starea materială pe care o vor avea preoții de-a lungul celor două secole. Calitățile morale și spirituale ale preotului îl ridicau în ochii colectivității la statutul de personificare a satului, de aici exigența obștilor rurale în a-și alege și primi preotul precum și refuzul de a accepta un paroh nedorit.

Imaginaea preotului care îmbina slujirea sacerdotală cu plugul și coasa, cea a unor preoți-țărani apropiați de enoriașii lor prin profilul ocupațional începe încet să dispară pe final de secol XIX, aceasta datorită grijii forurilor superioare bisericești de a forma printr-o legislație bisericească „o categorie socio-profesională distinctă” aceea a preotului care își poate asigura necesitățile subzistenței familiei de pe urma slujirii pe care o împlinea. O descriere magistrală a imaginii preotului în lumea satului ne-o oferă părintele Nicolae M. Popescu astfel: „În vechime... îmbrăcămintea preotului nu se deosebea de a sătenilor. Doar pletele și barba... au făcut cunoscut pe preotul îmbrăcat în aceeași cămașă albă și cu același cojoc ca și săteanul. Mâna lui cu care da binecuvântarea a știut să mânuiască, după regiuni, barda dulgherului sau coarnele plugului, căci viața e grea, copii sânt numeroși, gospodăria lui se cade să fie pildă în sat... Durerea săteanului era și a preotului. Când se pustia satul, nu putea rămâne în urmă preotul. Când birurile apăsau satele, nu era scutit nici preotul... În bocetul sătencei la mormântul soțului sau al flăcăiandrului s-a amestecat de atâtea ori lacrima curată a preotului văduv cu copii de crescut sau cu flăcăi duși în patru scânduri... Dacă poți încropi cât de cât cronica bisericii și a satului, este meritul preotului. Pe foile albe ale cărților de slujbă, pe margini și la sfârșit de capitole, însemnat-a preotul fărâme din viața satului: la leatul cutare s-a zidit sfânta noastră biserică... iar la leatul cutare, în ziua cutare, după Sfânta Liturghie, s-a cutremurat tare pământul și a căzut turla și bolta sfintei biserici și s-a tras clopotul singur. Pomeneste-mă frate preot și pe mine nevrednicul preot cutare că m-am ostenit de am adus în dăsași aceste cărți tocmai de la București”²³.

Preotul era cel care menține permanent legătura cu mediul cultural prin faptul că se abona la gazetele vremii, deținea o bibliotecă și își orienta copiii spre școli sau universități de renume. O îndatorire de căpătâi a preoților, în viziunea lui Șaguna, așa cum reiese dintr-o circulară trimisă administrato-

²³ Nicolae M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, p. 3-4.

rului protopopesc Vasile Cosma din Rohia, era cititul în vederea modelării conduitei morale și a sporirii virtuților acestora, lucruri care se răsfrâng și asupra credincioșilor lor: „nu numai în împlinirea dinafară a chemării preoțești, ci și împlinirea cea dinlăuntru a acelei chemări preoțești, care se reduce la culegerea științelor și cunoștințelor trebuincioase, care se cer de la un preot spre păstorirea cu folos a sufletelor parohienilor săi. Știi și cinstia ta că culegerea științelor și cunoștințelor trebuincioase pentru un preot se poate face prin citirea neobosită a cărților religioase, în fruntea cărora negreșit stă Biblia, cartea vieții”²⁴.

Preotul e inima parohiei. Dacă o parohie se îmbolnăvește de inimă, o parte de vină este a lui pentru că nu poate fi preot doar pe jumătate²⁵. Preoții de pe cuprinsul Țării Lăpușului știau că au preoție lucrătoare atâta timp cât activitatea lor se înscrie în rânduiala bisericească și în normele canonice disciplinare. Preoții de aici au fost în cea mai mare parte modele pentru credincioșii lor învățându-i nu numai prin predică și prin cateheză, ținute în cadrul serviciilor divine și nu numai prin îndemnuri, sfaturi și povețe pe care le dădeau ca preoți, ci mai ales prin exemplul personal al vieții lor. Aceasta a reprezentat cea dintâi metodă pastorală, o metodă intuitivă, vie și eficace pentru răspândirea învățaturii și a duhului evanghelic în lume și totodată suprema autoritate pe care ei și-au rezemat și susținut predica și prestigiul în societate.

Fapele preoților au fost privite cu multă atenție și judecate cu și mai multă asprime decât a celorlalți oameni. Aceleași gesturi care abia sunt băgate în seamă de credincioșii de rând apar pentru ochii lumii în proporție mărită atunci când sunt făptuite de preot. De aceea instituțiile superioare bisericești, episcopii și mitropoliții, nu au întârziat prin reprezentanții lor să ia toate măsurile necesare pentru ca biserica strămoșească să aibă slujitori vrednici. Deși nu s-a aflat sub auspicii favorabile biserica românească din Tranilvania, atât cea ortodoxă cât și cea greco-catolică au fost binecuvântate cu ierarhi vrednici care s-au preocupat de soarta preoților lor.

Rolul decisiv în modelarea sufletească, dar și în trezirea conștiinței naționale l-au avut totuși preoții de mir care veneau în contact zilnic cu păstorii lor, prin complexitatea slujirii lor putând întoarce și întări multe suflete. Cea mai mare parte a clerului și-a înțeles rolul și și-a îndeplinit misiunea. Un rol important l-au avut și protopopii care de pe poziția lor superioară administrativă au fost liantul între episcopi și preoți, între autoritatea statală și preoți.

Preoții și biserica au fost centrul vieții colective a satului, locul de întâlnire al Creatorului cu creatura, dar și unul din puținele posibilități de legă-

²⁴ SJAN Maramureș, Baia Mare, Dosar nr. 91/1866, fila 1.

²⁵ Antonie Plămădeală, *Preotul în biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996, p. 56.

tură cu lumea, ei fiind abonați și citind presa vremii. Relația preot-autorități a fost în general una bună, (preotul făcând cunoscute hotărârile autorităților centrale credincioșilor săi) cu toate că în unele cazuri au existat conflicte, preotul s-a opus trimerii țăranilor la muncă în zilele de sărbătoare precum și executării clăcii peste norma prevăzută de lege. Relațiile de bună conlucrare și înțelegere între preoți și comunitate asigurau bunul mers al localității atât din punct de vedere spiritual și cultural, cât și al vieții cotidiene.

Informații cu privire la preoția românească la început de secol XVIII avem și de la unii scriitori străini, de pildă un german care a fost în serviciul domnitorului Gheorghe Ștefan al Moldovei- ajuns prin Transilvania- scria că „preoții sunt la fel cu poporul, ca port și ca gospodărie țărănească, între ei și oamenii de rând nu este altă deosebire decât aceea că știu să citească și să scrie și că poartă părul lung, pe când oamenii de rând se tund”²⁶. Iar iezuitul Andreas Freyberger pe la anul 1702 scria că: „preoții poporului sau parohii slujesc liturgia în duminici și în zilele de sărbători, dar niciodată în zilele săptămânii. Ei se ocupă cu lucrul câmpului: ară, grăpează, seceră, treieră grâul, ca și ceilalți țărani, găsești câte șase preoți în satele mai mari... ca îmbrăcăminte nu se deosebesc de ceilalți țărani...La adunări nu țin deloc cuvântări compuse după puterea lor. Iar în zilele de sărbători și duminica, după ce s-a terminat Liturgia, predică dintr-o carte veche (Cazania) și nu pronunță nici ce nu e cuprins în ea”²⁷.

Biserica a fost dintotdeauna preocupată de viața membrilor ei, pentru că aceasta s-a răsfrânt și asupra vieții bisericii. Ambele biserici românești din Transilvania, atât cea ortodoxă cât și cea greco-catolică au fost preocupate mai ales în perioada studiată de statutul social și de imaginea pe care preotul o avea în comunitate. Ierarhii ambelor biserici s-au preocupat și au concretizat prin hotărâri sinodale norme de conduită morală pentru preoți arătându-și interesul și pentru starea materială a acestora care s-a reflectat și asupra statutului lor în societate.

Preocuparea aceasta s-a concretizat în mod deosebit în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea când providențialul mitropolit Andrei Șaguna a oferit bisericii ortodoxe transilvănene și nu numai o organizare clară și complexă prin alcătuirea *Statutului organic al Bisericii Greco-orientale române din Ungaria și Transilvania*, prin intermediul căruia oferă laicilor un rol important în organizarea administrativă bisericească și o responsabilizare în plus a acestora. Încă din momentul în care este ales episcop în luna decembrie a anului 1847, și-a arătat dorința de a se implica în educația și viața morală atât a clerului cât și a credincioșilor. Ierarhul ortodox a iden-

²⁶ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 246.

²⁷ *Ibidem*, p. 247.

tificat două probleme acute în rândul credincioșilor și din păcate în unele cazuri și în rândul preoților: „pe prea mulți dintre creștinii noștri îi stăpânesc și îi răpesc două boli, și două păcate ...lenea și beția. ”, „mi se sfâșie inima de durere, când gândesc că prea mulți dintre preoții noștri au apus cu viața înainte de vreme din pricina patimei beției, de care erau chinuiți”²⁸.

Relevant pentru atitudinea și grija ierarhului ortodox față de moralitatea viitorilor preoți o arată și atitudinea pe care o are în fața rugăminții administratorului protopopesc al Solnocului II, Vasile Cosma din Rohia, pe al cărui fiu îl dă afară de la cursurile clericale și refuză, la insistența părintelui, său să-l reprimească: „În privința rugării cinstiei tale ...ca eu să primesc pe fiul cinstiei tale la clerică, care nu numai că nu are pregătirea cea cuviincioasă pentru școala clericală, ci înă este și un tânăr cu purtare scandalicioasă. Eu nu mă pot abate de la hotărârea mea de mai înainte, pentru că eu trebuie să am înaintea ochilor binele comun, iar despre acel tânăr, care nu este bun pentru sine, nu pot presupune că va fi bun pentru binele obștesc.... și îți dau acel sfat ca să-l lași să-l ia la miliție, ca să învețe a asculta, și prin această să se facă om de omenie. Știi, părinte cinstite, câtă îngrijire am avut eu pentru el, câți ani l-am ținut eu pe el cu cheltuiala mea la Sibiu, ca să fac un om cinstit din el, și el nu m-a ascultat. Eu așadar bunătatea mea nu i-o pot arăta acum, ci trebuie să-l tratez aspru, căci doresc să avem tineri cinstiți și morali”²⁹.

Cu toate că dintotdeauna ierarhii au fost preocupați de ținuta vestimentară a preoților și de moralitatea acestora, trimițând circulare în acest sens ele nu au fost întotdeauna puse în practică. Episcopul Atanasie Anghel, la 14 septembrie 1700, în cadrul unui sinod ținut în Mitropolia Bălgradului trasează astfel de hotărâri:

§8 „Preoții care n-au potcap sau vor umbla la cârciumă sau beți prin târguri și nu vor umbla cu haine lungi, unora ca acelora să li se ia preoția.”

§13 „Care preoți nu vor face duminicile sau sărbătorile de trei ori slujbe și vinerile și miercurile de două ori în post în toate zilele, unul ca acela să fie lipsit de preoție.”

§16 „Care preoți sunt cu a doua căsătorie nici într-un chip să nu slujească liturghie, iar de s-ar găsi,, să se tundă de tot să fie mirean.”

§22 „Care preoți sunt adevărați și vor trage tăbac, măcar în orice chip, să se birșluiască cu 12 florinți.”

²⁸ Dan Andrei Filip, *Protopopiate periferice din nordul Arhiepiscopiei ortodoxe a Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX, lea*, Cluj-Napoca, 2012, p. 63, apud *Arhiva bisericii din localitatea Făurești*, Jud. Maramureș, Nr. Consist 518/1858, 581/1857.

²⁹ D. Suciu (coordonator), *Crâmpeie din Istoria Bisericii ortodoxe Române din Transilvania, Eparhia Sibiu către Protopopiatul Solnoc II – Corespondență*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 251.

§23, „Care preoți sau mireni vor sudui de suflet sau de lege acela să se lipsească de preoție, iar mireanul să fie lepădat ca un păgân.”

§25 „La care preoți se vor găsi odăjdiiile bisericii nespălate sau mai scurte de glezne sau potirele și alte grozăvii, să se birșluguiască (amendeze) cu 24 de florinți.”³⁰

Deoarece această stare de fapt se regăsește și în secolul al XIX-lea, când preoții nu se diferențiau prea mult de credincioșii lor, atât ierarhii ortodocși cât și cei greco-catolici insistă asupra înfățișării fizice și a vestimentației preotului. Astfel așa cum observă inspectorul de învățământ dr. Onisifor Ghibu preoții ortodocși purtau barbă, iar părul capului era mai lung la cei în vârstă, la cei tineri fiind tuns mai lung sau mai scurt. Preoții purtau reverendă căptușită cu material albastru, având brâu de aceeași culoare, pe care nu o putau însă tot timpul ci numai în anumite momente (la oficierea slujbelor religioase, atât în biserică cât și în afara ei, atunci când participau la diferite adunări, la conferințele preoțești, când mergeau la protopopiat sau la consistor), pe cap purtau o pălărie preoțească rotundă de culoare neagră. Deși puțini purtau în permanență reverenda, și cei care erau îmbrăcați civil se recunoșteau ca fiind preoți. Protopopii purtau ca semn distinctiv, brăul roșu, pe care-l purtau de asemenea și preoții care primeau diferite distincții³¹.

Referitor la formula de adresare, preoților li se potrivește formula de „onorat”, iar administratorilor preotopopești, protopopilor și asesorilor consistoriali „Mult onorat” sau „Reverendissime”³².

Preotul reprezenta modelul demn de urmat pentru credincioși și ca rezultat a cooperării de veacuri dintre preot și enoriașii săi, mitropolitul Andrei Șaguna, introduce și legiferează, în Statutul Organic din 1868, cooperarea dintre clerici și mireni, în problemele legate de treburile bisericești în toate cele trei instituții de bază: parohie, protopopiat și episcopie. În structurile de colaborare dintre preot și enoriași, atât la nivelul sinodului cât și al comitetului parohial, deși preotul deținea președenția, o mare putere de decizie era deținută de către mireni.

Cu toate că în cele mai multe cazuri, a existat cooperare și înțelegere, au fost momente în care au apărut neînțelegeri și chiar conflicte, între preoți, protopopi și credincioși. Probleme au apărut atunci când a fost vorba de alegerea preotului sau a învățătorului precum și când a fost vorba de salariile celor doi. În ceea ce privește alegerea preotului, comunitățile au avut un cuvânt important.

³⁰ Horia Salcă, *Opinii și documente privitoare la Biserica Română Unită –Greco-Catolică*, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2001, p. 125-126.

³¹ Dr. Onisifor Ghibu, *Viața și organizația Școlară în Transilvania și Ungaria*, Editura Institutul de arte grafice „Nicolae Stroilă”, București, 1915, p. 35-36.

³² *Ibidem*, p. 75.

Un astfel de caz s-a petrecut în parohia Costeni în anul 1856, când datorită faptului că preotul Daniel Coste era bătrân, este trimis ca și ajutor cu funcția de capelan, fiul preotului din Cupșeni, localitate vecină, în persoana tânărului absolvent al cursurilor clericale, Ioan Cupșa³³. Credincioșii din Costeni, trimit protopopului o plângere semnată de 79 de credincioși, prin care își manifestă nemulțumirea față de lucrul acesta, spunând că ei doresc ca următorul preot să le fie cântărețul din sat, George Lucian, iar dacă nu va fi așa, amenință chiar, că vor trece la religia unită. Cu toate acestea o parte din credincioși nu se opun numirii tânărului Ioan Cupșa, formându-se astfel două tabere. Datorită faptului că protopopul este bolnav, el trimite doi preoți din parohiile vecine, respectiv pe preotul Dorin Coste din Cupșeni și Simion Griguța din Stoiceni, pentru a aplana conflictul, dar fără nici un rezultat. De aceea el se plânge mitropolitului Andrei Șaguna astfel: „Nu mai știu ce să mă fac cu poporul de la Koszteni. Nu de mult au așternut... că Ioan Cupșa nu le trebuiește să le fie capelan...Peste puține zile după aceea s-a strâns din nou poporul laolaltă și s-au sfătuit că nici decum să nu-l primească fără dacă n-or fi mângâiați unul dintre diecii satului, să-și cerce mângâierea cu părăsirea sfintei religii la religia greco-catolică. La această hotărâre a lor au și făcut pași către protopopul unit la Băiuțz și și către mine...Mai încolo după ce le-am imputat nestatornicia lor pentru[că] numai cu puține zile mai înainte au spus și au dat scrisoare cu punerea mâinii lângă nume că voiesc pe capelan și acum sunt mai gata a părăsi legea decât să le fie...”³⁴. Soluția de compromis găsită de episcopul Șaguna a fost aceea că, l-a trimis pe tânărul capelan ca preot, până la momentul când cantorul George Lucian va absolvi cursul teologic. Cu toate că, credincioșii au fost de acord ca cei doi să slujească împreună, conflictele dintre ei nu întârzie să apară, astfel că, în luna martie, administratorul Vasile Cosma, se duce în parohia Costeni pentru a aplana conflictul dintre preotul Ioan Cupșa și George Lucian, care își adresau vorbe necuviincioase și învrăjbeau poporul, fiecare încercând să-i câștige de partea lui prin diferite mijloace, unele chiar surprinzătoare, preotul Ioan Cupșe „îi cuprinde cu câte un pahar de pălincă”³⁵.

Conflictul nu se aplanează nici mai târziu, astfel că, în anul 1860, judele comunal se adresează administratorului protopopesec plângându-se de faptul că „preoții noștrii de acolo s-au bătut la biserică spre scandalul de obște și rușinea treptei preotești”³⁶. Conflictul se aplanează doar în anul 1867, prin faptul că preotul George Lucian este condamnat la închisoare pe o durată

³³ SJAN Maramureș, Baia Mare, Dosar nr. 36/1856, f. 3-3v.

³⁴ *Ibidem*, Dosar nr. 36/1856, f.2-2v.

³⁵ *Ibidem*, Dosar nr. 41/1857, f. 3-4v.

³⁶ *Ibidem*, Dosar nr. 58/1860, f. 5.

de doi ani, la închisoarea din Dej, pentru abuzurile săvârșite³⁷ fiind ulterior și depus din treapta preoției.

Un lucru interesant de remarcat este faptul că, cu toate nelegiuirile și încălcările canoanelor săvârșite de preotul George Lucian, și chiar și săvârșirea unor cununii ilegale, credincioșii din Costeni i-au fost alături, susținându-l în repetate rânduri, ba chiar încercând eliberarea lui din închisoare.

Un alt moment care putea crea o stare de conflict între preot și credincioși îl reprezenta alegerea învățătorului din comunitate. Deși acesta era ales de către membrii comunității în cadrul sinodului parohial, preoții au încercat uneori să-i impună candidatul dorit, chiar dacă acesta nu îndeplinea competențele necesare, uneori preoții chiar înlăturând învățători sub diferite pretexte, mai mult sau mai puțin reale. O modalitate des folosită era micșorarea sau chiar neplata salariului învățătorului, lucru pe care preotul îl putea face în calitatea lui de director al școlii.

Un astfel de lucru s-a petrecut în parohia Vima Mică, între preotul capelan Grigore Roman și învățătorul Atanasie Căndea, când acestuia din urmă nu i s-a oferit salariul, deoarece preotul invidios probabil că acesta deși ocupase postul în mod legal, a fost greco-catolic și absolvent al seminariului din Gherla, trecând ulterior la credința ortodoxă, chiar înainte de a fi ales ca dascăl. Mai mult decât atât, școala se afla într-o stare avansată de deteriorare, ea neputând fi reparată tot din cauza preotului³⁸. Conflictul a fost soluționat abia în anul 1883, după intervenția consistoriului, care la repus pe învățătorul Atanasie Căndea dascăl în localitatea Vima Mică.

Indiferent de problemele cu care s-au confruntat de-a lungul vremii, de pregătirea profesională sau de proveniența lor socială atât preoții cât și protopopii s-au străduit din toată ființa lor să-și ducă la îndeplinire toate îndatoririle care surveneau poziției lor sociale dar cu atât mai mult menirea lor de călăuzitori ai credincioșilor pe calea mântuirii, cât și de slujitori ai Domnului nostru Iisus Hristos.

Pregătirea profesională a preoților

Din punct de vedere al pregătirii profesionale, în ceea ce privește preoțimea ortodoxă, aceasta era de cele mai multe ori una slabă, deoarece până la începutul secolului al XIX-lea preoții proveneau, fie din familii preoțești, în cel mai fericit caz, dar și dintre cantori sau dieci³⁹.

Deși exista la Sibiu un curs de pregătire a viitorilor candidați la preoție încă din 1786 condus de Dimitrie Eustatievici, care era directorul șco-

³⁷ *Ibidem*, Dosar nr. 94/1867, f. 5.

³⁸ SJAN Maramureș, *Protopopiatul Cetatea de Piatră*, Dosar nr. 61/1882, f. 45-46.

³⁹ Toader Nicoară, *Transilvania la începutul timpurilor moderne (1600-1800)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 91-92.

lilor ortodoxe românești din Transilvania, un accent mai deosebit s-a pus pe nivelul de pregătire al viitorilor preoți, abia în timpul episcopului Vasile Moga (21 decembrie 1810-17 octombrie 1845) care, începând cu anul 1811, deschide un curs cu o durată de 6 luni în cadrul căruia se puteau pregăti cei ce voiau să devină preoți. Cursurile au fost predate de către Gheorghe Lazăr din Avrig (1779-1823) începând cu 15 martie 1811 și de către Moise Fulea, nepotul episcopului Vasile, începând cu anul 1814. Unii dintre absolvenții acestor cursuri au fost trimiși de către episcopul Vasile la studii teologice la universitatea din Viena⁴⁰. Același episcop îi îndemna pe preoți să-și procure diferite cărți care să-i ajute atât pe ei, cât și pe credincioșii lor.

Lucrurile încep să se schimbe după revoluția de la 1848, mai ales prin activitatea și grija deosebită a noului episcop și apoi mitropolit Andrei Șaguna, care, va organiza o colectă în anul 1852 la nivelul întregii episcopii, pentru a putea aduna banii necesari înființării unui seminar teologic la Sibiu, la care să se pregătească viitorii aspiranți la preoție. La această colectă participă și parohiile din Țara Lăpușului, așa cum reiese din documentele vremii. De altfel noul cârmuitor bisericesc a fost preocupat nu numai de pregătirea preoților, ci și de luminarea poporului prin accentul pus pe o mai bună desfășurare a activității învățătoarești la nivelul școlilor confesionale.

La Sibiu se pun bazele unei pregătiri temeinice a viitorilor preoți și învățători, astfel că în 1852 cursurile teologico-pedagogice aveau o durată de 2 ani unde se predau gramatica, pedagogie și metodică, dogmatică, istorie bisericească și exegeză bisericească, astfel viitorii preoți putând fi și învățători la școlile confesionale. Din 1853 are loc o separare a celor două cursuri fiecare specializându-se pe profilul ales, iar din 1861 cursurile pentru absolvenții de teologie pastorală au fost ridicate la o durată de 3 ani, în timp ce cursurile pentru învățători au rămas cu aceeași durată de 2 ani. La aceste cursuri erau primiți absolvenții de liceu cu examen de maturitate, însă au fost și excepții, când s-au primit și absolvenți de 6 clase de liceu⁴¹. Aceste cursuri au avut un rol benefic asupra pregătirii viitorilor preoți din cuprinsul diecezei transilvane. Mulți dintre absolvenți devenind preoți în parohiile Țării Lăpușului, așa cum reiese din tabelul următor.

Nr. crt.	Numele absolvenților	Locul nașterii	Anul absolvirii
1.	Ioan Cupșa	Cupșeni	1853-1854
2.	Dionisie Filip	Libotin	
3.	Samuil Cupșa	Cupșeni	1858-1859
4.	Iosif Șuiaga	Lăpuș	1863-1864

⁴⁰ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe...* vol. 3, p. 66-69.

⁴¹ *Ibidem*.

5.	Teodor Lazar	Lăpuș	1868-1869
6.	Alexandru Perhaiță	Libotin	1870-1871
7.	Aron Cosma	Rohia	1871-1872
8.	Augustin Cosma	Rohia	1871-1872
9.	Vasile Andrei	Coroieni	1874-1875
10.	Ioan Cupșa	Costeni	1876-1877
11.	Ilie Gherman	Rohia	1877-1878
12.	Augustin Mada	Baba	1899-1900
13.	Alexandru Buda	Ungureni	1904-1905
14.	Augustin Cupșa	Cupșeni	1905-1906
15.	Alexandru Herman	Rogoz	1905-1906
16.	Gavril Micu	Vima Mare	1905-1906
17.	George Ciupe	Coroieni	1909-1910
18.	Ioan Filip	Libotin	1909-1910
19.	Atanasiu Cîndea (<i>elev excepțional</i>)	Vima Mică	1889-1890

Tabel nr. 91 Absolvenți ai Institutului Teologic din Sibiu –secția teologică- din Țara Lăpușului *Sursa Monografia Institutului Teologic din Sibiu*, p. 140-170.

Finalizarea cursurilor institutului teologic avea o mare importanță în momentul numirii ca preot într-o parohie, cu toate că au existat și unele excepții. Un astfel de lucru s-a întâmplat în parohia Costeni, când credincioșii au refuzat primirea ca preot a lui Ioan Cupșa, absolvent al cursurilor clericale, din Cupșeni pe lângă preotul lor Daniil Costa, care era în vârstă, motivând că dacă acesta ar avea nevoie de ajutor, ei îl preferă pe cântărețul George Lucian din satul lor (deși acesta nu avea pregătirea necesară), amenințând că altfel vor trece la religia unită. Deși au loc mai multe „negocieri” între administratorul protopopesc Vasile Kosma și credincioșii din Costeni⁴², până la urmă George Lucian va fi hirotonit la data de 27 ianuarie ca diacon și la 2 februarie ca preot, primind și singhelie, și va fi trimis în parohia Costeni⁴³. Lucrul acesta se datora probabil și ideii că era mai ușor de întreținut un preot din sat și fără pregătire, decât unul străin și cu pregătire teologică.

Cu toate acestea, cei care doreau să devină preoți și mai ales preoții care își doreau fiii următori în slujba bisericii, au dat o importanță deosebită urmăririi cursurilor teologice, lucrul acesta reeșind și din numeroasele cereri făcute de preoții din Țara Lăpușului către ierarhul Șaguna de a le

⁴² SJAN Maramureș, Baia Mare, Dosar nr. 36/1856, fila 2-2 v. și 3-3 v.

⁴³ *Ibidem*, Dosar nr. 41/1857, f. 7.

primii copii la cursurile clericale. Astfel, preotul Ștefan Cupșe din parohia Cupșeni, primește răspuns favorabil din partea episcopului Andrei că-i va primi fiul la cursurile teologice cu nădejdea că „va avea purtare și strădania bună”⁴⁴. Tot un răspuns favorabil primește și preotul Constantin Filip din Libotin al cărui fiu Dionisie Filip este primit la cursurile clericale⁴⁵.

Uneori apelau la bunătatea ierarhului și credincioșii parohiilor așa cum a fost în cazul fiului preotului din Dumbrava, Ioan Bodea, când, după trecerea la cele veșnice a acestuia, în urma cererii credincioșilor, cu dorința ca acesta să le devină preot, episcopul Andrei îl primește la cursurile clericale pe fiul celui răposat⁴⁶.

Ca urmare a acestor acțiuni luate de către mitropolitul Andrei Șaguna, vom asista din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, la o adevărată schimbare de generație de la preoți proveniți din rândul cantorilor, sau a celor cu o pregătire minimă, la o generație de preoți care au absolvit cursurile clericale ale școlii din Sibiu. Aceste schimbări rezultă dintr-un protocol al protopopiatului Solnoc II, din care reiese faptul că la anul 1874 aproape jumătate din preoți erau hirotoniți de către episcopul Andrei Șaguna, după anul 1852, fiind absolvenți ai școlii teologice din Sibiu:

Pr. Teodor Perhaiță din parohia Borcut a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1852 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Ioan Herman din parohia Văleni a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1852 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Ioan Perhaiță din parohia Dobric fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1862 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Ioan Bodea din parohia Dumbrava a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1870 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Vasile Filip din parohia Inău a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1868 de către episcopul Andrei Șaguna ;

Pr. Ioan Cupșa din parohia Costeni a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1853 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Samuil Cupșa din parohia Cupșeni a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1861 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Perhaiță Dionisi Filip din parohia Libotin a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1854 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Vasile Tunsu din parohia Peteritea a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1850 de către episcopul Andrei Șaguna;

Pr. Aron Cosma din parohia Rohia a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1872 de către episcopul Andrei Șaguna;

⁴⁴ *Ibidem*, Dosar nr. 20/1853, f. 19.

⁴⁵ *Ibidem*, Dosar nr. 21/1853 f. 14. (Cursurile clericale le-a urmat și fiul preotului Perhaiță din Suciu de Jos, așa cum reiese din același dosar , fila 5).

⁴⁶ *Ibidem*, Dosar nr. 90/1866, f. 30.

Pr. Simeon Griguță din parohia Stoiceni a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1857 de către episcopul Andrei Șaguna;⁴⁷

Pr. Ioan Roman din parohia Vima Mică a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1870 de către mitropolitul Andrei Șaguna;⁴⁸

Pr. Grigorie Roman din parohia Vima Mică a fost hirotonit și a primit singhelia în anul 1880 de către mitropolitul Andrei Șaguna⁴⁹.

Pregătirea preoților continuă însă și după terminarea școlii teologice deoarece preotul este dator să citească mereu pentru a se îmbogăți pe sine și a putea transmite și altora cuvânt folositor spre mântuirea sufletului credincioșilor. În cuvântul adresat viitorului capelan Petru Perhaiță, din parohia Suci de Jos, mitropolitul Andrei Șaguna îi transmite acestuia, dar prin el tuturor, un deosebit îndemn: „Să se deprindă cu citirea Sfintei Scripturi și a altor cărți ale Sfinților Părinți, cu deosebire a Sfântului Ioan Gură de Aur, despre preoție, să fie evlavios și să îndemne spre evlavie și spre rugăciune și pe creștinii săi, spre care scop să caute ca creștinii cărturari și școlarii să aibă cărți de rugăciune, iar pentru moralitatea sa să citească scrierea Sfântului Ioan Gură de Aur despre preoție și Biografia Fericitei Maicii noastre Macrina”⁵⁰. Printre cărțile citite de preoți și cu mult folos spre învățătură alături de Sfânta Scriptură erau și cărțile de cult, dintre acestea amintim:

Sfânta Evanghelie (care cuprinde pericopele evanghelice care se citește în fiecare zi),

Liturghierul (carte folosită de preot pentru săvârșirea celor trei Sfinte Liturghii),

Molitfelnicul (care cuprinde rugăciuni rostite de preoți pentru diferitele trebuințe ale credincioșilor),

Apostolul (folosit la strană care cuprinde apostolul ce se citește în fiecare zi),

Mineele (în 12 volume, câte unul pentru fiecare lună, în care pe lângă slujbele religioase zilnice este relatată pe scurt viața sfinților prăznuiți în fiecare zi),

Triodul (cuprinde slujbele din cele 10 săptămâni premergătoare praznicului Sfintelor Paști),

Penticostarul (care cuprinde slujbele din ziua de paști și până în prima duminică după praznicul Rusaliilor),

Ochtoihul (care cuprinde slujbele din restul perioadei anului bisericesc pentru fiecare zi a săptămânii),

Psaltirea (care cuprinde psalmii lui David).

⁴⁷ Dumitru Suci, *Crâmpie din Istoria Bisericii ...*, p. 460-461.

⁴⁸ SJAN Maramureș, *Protopopiatul Cetatea de Piatră*, Dosar nr. 131/1897, f. 6.

⁴⁹ *Ibidem*, f.7.

⁵⁰ SJAN Maramureș, Baia-Mare, Dosar nr. 101/1868, f. 28.

Prezența acestor cărți în fiecare biserică este dovedită de inventarele din diferiți ani din fiecare biserică. Pe lângă aceste cărți de cult mitropolitul Șaguna insistă, în diferite rânduri, ca preoții să cumpere și alte cărți folositoare în activitatea lor ca duhovnici, cele mai dese titluri folosite fiind: *Datorințele supușilor și Cunoștința folositoare despre trebile căsătoriilor spre folosul preoției și a scaunelor protopopești*⁵¹.

⁵¹ Dan Andrei Filip, *Protopopiate periferice din nordul Arhiepiscopiei ortodoxe a Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX, lea*, Cluj-Napoca, 2012, p. 67, apud *Arhiva bisericii din localitatea Făurești*, Jud. Maramureș, Nr. Consist 518/1858, 581/1857.

ROMÂNII ȘI SUEDEZII PÂNĂ LA ÎNFIINȚAREA EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE A EUROPEI DE NORD (2008)

CULAI ENACHE

Abstract.

Romanians and Sweden until the Establishment of the Romanian Orthodox Episcopcy of North Europe.

Through the missionary activity of monk Ansgar in the 9th century, the evangelical message of the Savior Jesus Christ in the lands of northern Europe is known. The first contacts between the Swedish Church and the Orthodox world have been established since the 17th century when the representative of the Swedish royal house in Transylvania mediates a connection between the Patriarch Kiril Lukaris and the King Gustav Adolf of Sweden. Through his work *Enchiridion sive stella Orientalis Occidentalis splendens*, the Romanian Nicolae Milescu Spătarul is the precursor of the Orthodox presentation in the Western world.

In 1925, the first large Ecumenical Assembly was held in Stockholm, attended by a delegation of the Romanian Orthodox Church. In Uppsala, in 1968, took place the Fourth Assembly of the Ecumenical Council of Churches, in which the Romanian Orthodox Church sent a delegation. In 1971 the first Romanian Orthodox parish was established in Stockholm, in 1974 another parish in Göteborg and in 1979 in Malmö. The relations between the Romanian Orthodox Church and the Lutheran Church in Sweden materialized through exchanges of messages and visits of the primate Olof Sundby in Romania and of the patriarchs Iustin, Teoctist and Daniel in Sweden.

Keywords: *Romanians, Sweden, parishes, delegation, relations, visits.*

Pentru a înțelege relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Luterană Suedeză ar trebui să cunoaștem și momentul încreștinării oamenilor din ținuturile scandinave și relația lor cu ceilalți creștini din Europa în decursul istoriei. Prin activitatea misionară a călugărului Ansgar în sec.

al IX-lea este cunoscut mesajul evanghelic al Mântuitorului Iisus Hristos și în ținuturile din nordul Europei. Lucrarea lui Ansgar, considerat și „Luminătorul Nordului”, a avut un caracter ocazional nereușind să înlocuiască vechile culte ale zeilor¹.

În sec. al XII-lea, Biserica suedeză a devenit suficient de puternică pentru a se impune pe planul dialogului cu celelalte Biserici². Ștefan de la Alvastra este hirotonit în 1164 și așezat în scaunul de Uppsala ca cel dintâi arhiepiscop suedez. Hirotonia a fost săvârșită de către arhiepiscopul Eskil de Lund³. Din aceste timpuri întâlnim cele mai vechi biserici din Suedia zidite din piatră de mici dimensiuni cu ziduri foarte groase și puternic fortificate⁴. Se întâlnesc însă și biserici din lemn, cea mai veche dintre ele aflată în localitatea Granhult fiind construită în anul 1220 și reprezentând continuitatea unei vechi tradiții creștine⁵. În 1523 este încoronat regele Gustav Vasa care susține reforma și se desprinde de sub autoritatea papală. Laurentius Petri, discipol al lui Martin Luther în Wittenberg, este așezat ca primul arhiepiscop protestant de Uppsala⁶. Laurentius Petri a fost hirotonit de ultimul episcop catolic al Suediei Johannes Magnus⁷.

„Carolina Rediviva” considerată cea mai mare bibliotecă a Suediei, aflată la Universitatea din Uppsala deține cea mai veche copie a Bibliei scrisă în limba arhaică a goților numită și „Codex Argenteus”, iar în limba suedeză numită „Silverbibeln”⁸.

„Biblia de argint” este o copie a Bibliei traduse în limba gotică de către Ulfila primul episcop al vizigoților în sec. IV. În acel secol vizigoții se aflau pe teritoriul României de astăzi, iar originalul Bibliei lui Ulfila nu s-a mai păstrat⁹.

În timpul regelui ostrogot Theodoric cel Mare, Ravenna era capitala regatului. În Ravenna se afla Academia înființată de Cassiodorus unde, se pare că a fost executată și această copie¹⁰.

„Codex Argenteus” se consideră că a avut 336 de pagini din care s-au mai păstrat numai 187 și cuprindea inițial cele patru evanghelii pe care Ulfila le tradusese din limbile latină și greacă în limba gotică¹¹.

¹ *Autocefalie și responsabilitate*, Ed. Basilica, București, 2010, p. 951.

² *Ibidem*.

³ Pr. Prof. Alexandru I. Ciurea, „Biserica Luterană a Suediei” în Biserica Ortodoxă Română, 1984, nr. 1-2, p. 129.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Pr. Dr. Nicolae Dură, „Bisericile de lemn din România și Scandinavia”, în *Candela Nordului*, 2011, nr. 4.

⁶ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 951.

⁷ Pr. Prof. Alexandru I. Ciurea, „Biserica Luterană a Suediei”, în Biserica Ortodoxă Română, 1984, nr. 1-2, p. 130.

⁸ George Pantecan, „Codex Argenteus”, *Candela*, Stockholm, 1987, nr. 3, p. 20.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, apud Svensk Uppslagsbok, vol. 6, „Codex Argenteus”, Malmö, 1948.

Ulfila a întocmit alfabetul gotic cu 24 de litere fiind nevoit să mai inventeze patru deoarece la unele sunete din gotică nu a găsit corespondent în latină și greacă¹². Împăratul Constantin cel Mare a convocat primul Sinod Ecumenic la Niceea în anul 325 în care era dezbătută erezia lui Arie din Alexandria. Printre participanți se afla și episcopul arian Theophilus care era “confesor ortodox și preot peste episcopia goților din Crimeea”. El este numit în actul niceean delegat al creștinilor din „Regatul Bosforului”, ceea ce indica legăturile strânse dintre Bosfor și Crimeea în acele vremuri¹³. După victoria lui Constantin cel Mare din anul 332 asupra vizigoților de la nordul Dunării aceștia au primit în rândul lor misionari creștini din Imperiul Roman, astfel creștinismul începând să se răspândească și în rândul popoului vizigot aflat pe teritoriul României, ne spune Socrate în „Ecclesiastica Historia”¹⁴. Ulfila se naște în 311 în Moesia Inferior și este trimis la vizigoți ca preot al lor. La 24 de ani vine la Constantinopol, în anul 335, unde rămâne doi ani. Patriarhul Constantinopolului Eusebius, adept al arianismului îl convertește și pe el la această doctrină¹⁵.

Istoricul bisericesc Salamanos Hermias Sozomenos scrie despre Ulfila că la început îmbrățișase hotărârea părinților adunați la Niceea care respingea arianismul. Venind însă la Constantinopol, fruntașii arieni i-au făgăduit că îl vor ajuta să intre la împărat cu delegația sa dacă se alătura adepților lui Arie. Astfel, fie din convingere, fie nevoit, s-a despărțit de Biserica Universală cu tot neamul său¹⁶.

Între goți se pune în mișcare un război, ei împărțindu-se în două tabere: una condusă de Fritigen, iar cealaltă condusă de Athanarich. Athanarich s-a dovedit mai puternic, Fritigen fiind nevoit să ceară ajutorul Romanilor. Ulfila propovăduia creștinismul și celor de sub ascultarea lui Fritigen și celor aflați sub ascultarea lui Athanarich, însă acesta din urmă nu a primit evanghelizarea și mulți dintre barbarii creștini au ajuns martiri. Athanarich îi obliga pe ai săi să se închine unei statui din lemn care îl reprezenta pe Thor sau probabil pe Odin. Cei care refuzau să se închine zeului părinților lor, fiind creștini, erau arși de vii împreună cu familiile lor. Ulfila a condus însă pe barbarii evanghelizați la sud de Dunăre, în Bulgaria de astăzi, trecând Dunărea, fiind atunci supranumit „Moise”¹⁷. Mai târziu Cassiodorus

¹² *Ibidem*, apud Edward Gibbon, „The Decline and Fall of the Roman Empire”, Londra, 1960, publicată în Suedia sub titlul „Romerska rikets netgang och fall”, Ed. Bokforlaget Forum, Stockholm, 1977.

¹³ *Ibidem*, p. 22, apud Ake Ohlmarks, „Svenskarna tro genom artusedena”, del II „Misiontid och katolsktid”, Norlin Forlag, Stockholm, 1950

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, apud Ake Ohlmarks, „Svenskarna tro genom artusedena”.

¹⁶ *Ibidem*, p. 23, apud „Fontes Historiae Daco-Romane ab anno CCC usque ad annum M”, Salamanos Hermias Sozomenos, Ed. Academiei Române, București, 1970.

¹⁷ *Ibidem*, apud Edward Gibbon, „The Decline and Fall of the Roman Empire”, Londra, 1960, publicată în Suedia sub titlul „Romerska rikets netgang och fall”, Ed. Bokforlaget Forum, Stockholm, 1977.

Flavius Magnus Aurelius (487- 575), strălucită personalitate intelectuală și ministru (Praefectus Praetoris) al regelui ostrogot Theodorich cel Mare a înființat la Ravenna o academie de tip monahal care a adunat călugări erudiți din Răsărit și Apus. Așa s-a realizat și „Codex Argenteus” după Biblia tradusă din latină și greacă de către Ulfila în limba gotică¹⁸.

Cassiodor a cunoscut personalități contemporane ce aveau legături cu regele Theodorich și a obținut informații asupra nordului Europei (Suedia și Norvegia) cel puțin de la doi oameni cunoscători după cum spune cercetătorul istoric suedez profesorul Henrik Schuck: „unul care locuise probabil lângă Marea Baltică la vărsarea fluviului Vistula sau care a cunoscut cel puțin partea de est a Suediei; al doilea a fost probabil un rege norvegian care a sosit la Theodorick, rămânând în anturajul său și care a cunoscut partea de vest a Suediei.”¹⁹. După cercetătorul Birger Nerman, regele nordic venit la Theodorich se numea Roduulf. „Și-a lăsat propriul regat și a alergat la regele goților, Theodorich; acolo el a obținut ceea ce el a dorit”²⁰. „După alții Roduulf era regele herulilor care și ei proveneau din sudul Suediei ca și gepizii.”²¹. Jordanes scrie în jurul anului 551 celebra istorie a goților „De origine actibusque getarum” confundând intenționat istoria goților cu cea a geto dacilor, acest lucru având două explicații: 1. Cassiodor arătase că goții ce proveneau din „Scanzan” (Scandinavia) au locuit mult timp în țara geților. 2. Jordanes, care era got, a dorit să-i confere poporului său o istorie, cultură și o religie bogate ca ale geților²². Regatul ostrogot cade în anul 540 când Iustinian îl trimite pe celebrul general Belizarie spre a recuceri Italia. În urma victoriei raportate de bizantini, regele ostrogot Vitiges este luat prizonier, trimis la Constantinopol, dar tratat cu onorurile respective. Până la începutul sec. al XVII-lea istoria nu mai consemnează nimic despre „Codex Argenteus”. În 1648 trupele suedeze conduse de generalul Hans Christoffer von Königsmarck (german) iau cu asalt orașul Praga de unde ia și „Codex Argenteus” ca și captură de război și îl trimite reginei Kristina, care era o mare iubitoare de cultură, această prețioasă Biblie. Regina Kristina o predă bibliotecarului Curții Regale Suedeze. Bibliotecarul, care se numea Vossius, pleacă din Suedia în Olanda în 1655 și ia cu sine și „Codex Argenteus”²³. În 1662 șeful Cancelariei Regale Suedeze, contele Magnus Gabriel de la Gardie, răscumpără Biblia cu 400 de riksdaleri. În prezent se află la biblioteca Universității din Uppsala „Carolina Rediviva”, reprezentând „un monument al literaturii universale, ca unic exemplar ce a rămas mărturie peste secole a operei epi-

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, apud H.Schuck, „Cassiodorus”, ilustrerad svensk litteratur historia, vol. I, Stockholm, 1926

²⁰ *Ibidem*, p. 24, apud Birger Nerman, „Sverige rike uppkomst”, cap.III, Stockholm, 1941.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p.26.

scopului Ulfila pe pământul României de astăzi²⁴. Primele contacte dintre Biserica Suediei și lumea ortodoxă au fost stabilite încă din sec. al XVII-lea când Paul Strassburg, reprezentantul casei regale suedeze în Transilvania, mediază o legătură între patriarhul Kiril Lukaris al Constantinopolului și regele Gustav Adolf al Suediei care este considerat de către patriarh ca un protector al Bisericii Ortodoxe și al Patriarhiei Ecumenice²⁵.

În secolul al XVII-lea se distinge o personalitate intelectual-culturală marcantă în persoana spătarului Nicolae Miclescu, diplomat la curțile Rusiei și a Chinei. Acesta s-a născut în 1636 în Moldova, ținutul Vasluiului. Și-a însușit o cultură vastă studiind la Academia lui Vasile Lupu și apoi la școală Patriarhiei Constantinopolului unde este cunoscut de Dositei, patriarhul Ierusalimului. Aici studiază istoria, teologia și filosofia dar și științele exacte. Aprofundează cunoașterea limbilor latină, greacă, slavonă, turcă și neogreacă. A ocupat funcțiile de secretar domnesc în Moldova și Muntenia, diplomat la Constantinopol apoi la Moscova unde va rămâne până la moartea sa din anul 1708²⁶. Țarul Alexei Mihailovici îl trimite și la curtea împăratului chinez, călătorie pe care Nicolae Miclescu o descrie amănunțit într-un jurnal de călătorie. Scrie numeroase lucrări în slavonă, rusă, latină și greacă. În limba romană a lăsat trei scrieri: „Istoria despre Sfânta icoană a Preasfintei noastre stăpâne Născătoare de Dumnezeu Maria”, „Carte cu multe întrebări foarte de folos” tradusă din grecește și „Vechiul Testament” tradus după Biblia greacă de la Frankfurt, despre care se crede că a servit traducătorilor Bibliei de la București a lui Șerban Cantacuzino din 1688²⁷.

În alte limbi a mai scris și „Artimologhion”, în 1672; „Povestirea despre Sibile”, 1672; „Hrismologhion”, 1673; „Descrierea prea vestitei și marii biserici numită Sfânta Sofia din Constantinopol”, 1684; „Scurtă dovedire că știința și limba elino-greacă sunt mai necesare decât știința și limba latină și care sunt foloasele pentru poporul slavon”, 1685 și „Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, împotriva ereziilor”, 1698²⁸.

Îmbinarea de cultură umanistă, scolastică și teologică marchează întreaga formație intelectuală a lui Nicolae Miclescu. Cu toate că în operă sa se simte multă erudiție, citate din autorii clasici, nume din mitologia greacă, cunoștințe întinse de matematică, istorie, geografie și astronomie, expunerea este totuși greoaie având comparații lungi și forme retorice²⁹. Singura opera tipă-

²⁴ *Ibidem*, p. 27.

²⁵ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 952.

²⁶ Pr. Prof. Ștefan Alexe, „Opera teologică a spătarului Nicolae Miclescu”, Candela, Stockholm, 1983, nr. 3, p. 19.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 20.

²⁹ Pr. Dumitru Cristescu, „Opera teologică și apologetică a spătarului Nicolae Miclescu”, Ortodoxia, 1958, nr. 4, p. 495, apud St. Ciobanu, „Istoria literaturii romane vechi”, p. 315.

rită în timpul vieții sale, scrisă în grecește și latinește este „Stella Orientalis Occidentali Spondens”. În anul 1667 a fost trimis de către fostul domnitor al Moldovei Gheorghe Ștefan pentru a câștiga favorurile regelui Suediei Carol al XI-lea. Era prieten cu Leibniz și cu suedezul I. G. Parmenfield. La rugămintea ambasadorului francez, marchizul Arnould de Pomponne, Nicolae Milescu a scris această magistrală lucrare în greacă și latină: „Enchiridion sive stella Orientalis Occidentalis splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet Graecae, de Transubstantione Corporis Domini”³⁰.

„Această carte are două merite în relațiile româno-suedeze: Enchiridionul” a fost scris la Stockholm, în limbile greacă și latină, fiind prima carte a unui român intrată în literatura universală, iar cel de-al doilea merit este dat de faptul că Nicolae Milescu Spătarul este precursorul acțiunii de prezentare a Ortodoxiei în lumea Occidentală.”³¹. Titlul complet al cărții este: „Enchiridion sive stella Orientalis Occidentalis splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet Graecae, de Transubstantione Corporis Domini, aliisque controversiis a Nicolao Spadario Moldavo-lacone, Barone ac olim Generali Vallachiae Conscriptum Holmiae anno 1667, mense Febr.” („Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Occident adică înțelesul Bisericii Răsăritene sau a celei grecești despre transsubstanțierea Trupului Domnului și despre alte controverse de Nicolae Spătarul Moldovalah, boier și fost comandant de oști al Valahiei compus la Stockholm în anul 1667, luna februarie”)³². Această lucrare a fost publicată pentru prima dată în țara noastră de Pr. Prof. Al. I. Ciurea în anul 1958. „Acestei acțiuni utile ne alăturăm cu modestie și noi, pentru prima dată, opusculul sau despre Sf. Euharistie, care deși nu este decât o mărturisire de credință particulară și neaprobată de Biserica Ortodoxă oficială, este totuși una din cele mai importante lucrări teologice ale sale și ale secolului său, cel puțin pentru noi românii³³. Deși pare o lucrare apologetică fiindcă vorbește despre adevărurile de credință ale Bisericii Răsăritului ea are și un spirit ecumenic: „Facă Preabunul Dumnezeu să ni se împlinească dorința noastră de împărăția Cerească, ceea ce ușor ni se va întâmpla, dacă vom respira cu toții în unitatea credinței.”³⁴. Manualul cuprinde multe învățături ale Bisericii Ortodoxe cu privire la dogme, ritualuri și tradiții, cea mai importantă și mai intens dezbătută fiind prefacerea pâinii și a vinului în context euharistic în Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos.

³⁰ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 952.

³¹ *Ibidem*.

³² Pr. Prof. Ștefan Alexe, „Opera teologică a spătarului Nicolae Milescu”, Candela, Stockholm, 1983, nr. 3.

³³ Pr. Prof. Dr. Al. I. Ciurea, „Mărturisirea de credință a spătarului Nicolae Milescu: Stella Orientalis Occidentali Splendens”, Ortodoxia, 1958, nr. 4, p.511

³⁴ *Ibidem*, p. 517, apud Nicolae Milescu, „Enchiridion”, Stockholm, 1667.

Vizita în Suedia în sec. al XVII-lea a cărturarului moldovean Nicolae Milescu reprezintă un pionerat în deschiderea relațiilor diplomatice dintre suedezi și români, dar și o deschidere spre dialogul ecumenic.

Tot în sec. al XVII-lea apare o lucrare scrisă de un suedez despre monețaria din Moldova, iar în anul 1785, după răscoala țăranilor din Transilvania care a avut ecouri puternice și în Occident apare la Lund o broșură referitoare la Horea, Cloșca și Crișan³⁵. Această broșură tradusă după o lucrare germană apare chiar cu chipurile tipărite ale reprezentanților răscoalei, Horea, Cloșca și Crișan, pe ultima pagină a ei³⁶. Unirea Principatelor Române din 1859 a oferit posibilitatea lumii apusene și implicit celei din Europa de Nord să ia contact cu realitățile românești, iar evenimentul unirii a reprezentat o ocazie de a se publica poezii, balade, cântece populare românești la care au avut acces și locuitorii Suediei. Ambasadorul Roland al Suediei traversând Țările Române a rămas impresionat de faptul că românii vorbesc o limbă „curat latină.”³⁷.

În anul 1925 este convocată la Stockholm prima mare Adunare Ecumenică. Arhiepiscopul de Uppsala Nathan Soderblom, laureat în 1930 al Premiului Nobel pentru pace a invitat și delegația Bisericii Ortodoxe Române, în urma legăturilor existente dintre cele două Biserici. Patriarhul Bisericii noastre a participat la lucrările pregătitoare, dar nefiind înscăunat încă patriarh nu a putut participa și la Stockholm. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost constituită din nume sonore de clerici și teologi ale vremii de atunci: mitropolitul Nicolae Bălan, mitropolitul Nectarie Cotlarciuc, episcopul Vartolomeu Stănescu, arhimandritul Iuliu Scriban, Trandafir Scorobeț, Ioan Lupaș și Vasile Ispir³⁸. Arhimandritul Iuliu Scriban, participant la această adunare ecumenică, consemnează: „Acest congres a fost, înainte de toate, o faptă de bărbăție. Creștinismul se privește drept ce întâi putere de pătrundere în toate încheieturile vieții și pentru acestea el vrea să iasă în lumea largă să își aștearnă gândurile și vederile lui în întreaga lume, să silească toată viața de a se curge în albia pe care el a săpat-o”³⁹. Congresul își propunea să se ocupe de chestiuni practice ale vieții creștine și avea în plan șase puncte de dezbateri: 1. planul lui Dumnezeu asupra omenirii și datoriile Bisericii creștine; 2. Biserica și problemele economice și industriale; 3. Biserica și problemele morale și sociale; 4. Biserica și relațiile inter-

³⁵ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 952.

³⁶ Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea. „Răscoală românilor din Transilvania din 1784 și unele ecouri suedeze”, *Candela*, Stockholm, 1976, nr. 4, p. 38.

³⁷ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 952, apud Pr. Alexandru I. Ciurea și diac. Mihai Hău, „Vizita Preafericitului Patriarh Teoctist în Suedia” în *Biserica Ortodoxă Română*, 1987, nr. 9-10, p. 99.

³⁸ *Ibidem*, p. 953.

³⁹ Arhimandrit Scriban, „Congresul ecumenic de la Stockholm” în *Biserica Ortodoxă Română*, 1925, nr. 12, p.752.

naționale; 5. Biserica și educația creștină; 6. Metode de cooperare și cooperarea Bisericilor⁴⁰.

Dezbaterile au avut loc între 19 și 31 august și concluziile care s-au tras au fost consemnate într-un document pe care îl vom reda integral:

„Vestire către creștinătate trimisă de conferință universală pentru creștinismul practic, din Stockholm, 19-31 august 1925. Prea iubiți frați și surori întru Hristos!

1. Conferința universală a creștinismului practic a adunat mai multe sute de delegați veniți din cele cinci părți ale lumii, aleși regulat de Biserici și care reprezentau majoritatea comunităților de pe pământ. Ne pare rău că ele n-au putut fi reprezentate în întregime.

În clipa când aceste ședințe mărețe se încheie, noi îndreptăm o călduroasă vestire către toți ucenicii lui Hristos, îndemnându-i de a lucra împreună cu noi prin rugăciune, pocăință, jertfe, prin silința de a înțelege datoriile vremii de acum și a le îndeplini. În fața problemelor de viață și a marilor sarcini care apăsă asupra conștiinței noastre, noi ne nădăjduim în întreaga creștinătate, pentru a încheia o cooperare efectivă. Fără acest sprijin, Biserica lui Iisus Hristos nu-și va putea revărsa toată putere ei, nici a-și pune în lucru toată înrăurirea ei.

2. Timp de 5 ani s-a pregătit această conferință și s-au făcut rugăciuni pentru izbânda ei. Fără îndoială, aceasta nu a fost cu puțință decât prin nenumăratele încercări localnice ce s-au făcut pentru apropierea Bisericilor. Dar lumea nu și-a închipuit niciodată o astfel de concentrare a forțelor creștine ridicate deasupra granițelor naționale și a îngrădirilor bisericesti. Suferințele și păcatele războiului, precum și nenorocirile care au prelungit urmările lui, au făcut pe creștini să recunoască cu umilință că tabăra răului va privi întotdeauna cu râs nepăsător asalturile unei Biserici îmbunătățite. Conferința de față înfățișează deci cea mai trebuincioasă și mai încordată sfortare de a îndruma pe ucenicii Mântuitorului spre un program de activitate practică și aceasta pe terenul vieții, lăsând la o parte chestiunile doctrinare, liturgice și bisericesti.

3. Noi mărturisim, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, greșelile și lipsurile bisericilor. Ele n-au înțeles ce e dragostea și simpatia. Mai cu seamă în clasele lucrătoare, nenumărate suflete, care căutau cu inima cinstită dreptatea și adevărul, au fost îndepărtate de Mesia pentru că, chiar acei care se dădeau drept urmașii lui înfățișau atât de slab pe învățătorul cel „blând și smerit cu inima”. Care e, deci, chemarea Bisericii în ziua de azi? Chemarea ei e căința și în același timp curajul, căci ea se adapă din izvorul nesecat care e Dumnezeu.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 754.

4. Noi mulțumim Tatălui! Întăriți de o nouă unire cu Iisus Hristos, noi am chibzuit cu încredere și dragoste. Când rosteam împreună rugăciunea Domnului, fiecare în graiul învățat de la mama, ne dădeam seama cu bucurie de unitatea Bisericii, ființă tainică al cărei cap este Domnul.

5. Sfântul Ioan a zis: „El și-a dat viața pentru noi și noi de asemeni trebuie să ne dăm viața noastră pentru frații noștri”. Luând în serios acest program noi am chibzuit asupra datorilor noastre poruncitoare de pe terenul social, politic, internațional.

6. În domeniul industrial noi am afirmat că cea mai mare valoare este sufletul. El nu trebuie subordonat mașinii oarbe sau proprietății. Cel din tâi drept al lui e dreptul la mântuire. În numele Evangheliei am afirmat că regimul economic nu trebuie întemeiat numai pe câștigul unuia, ci pe grijă de trebuințele obștești. Cei ce au bogații trebuie să se socotească numai că economi ai lui Dumnezeu, fiind răspunzători de puterea care li s-a încredințat. Ei sunt numai păstrătorii unui „talent” de care vor avea să dea seama. Numai un regim de cooperare, care înlocuiește lupta fără milă a tuturor împotriva tuturor va face cu puțință o stare socială în care stăpânii și slujbașii vor găsi, atât unii cât și alții, în lucrul lor particular, mijlocul de a-și îndeplinii pe pământ adevărata lor chemare. Atunci, în sfârșit noi vom fi în stare de a asculta porunca Domnului: „Faceți și voi altuia ceea ce voiți ca să vi se facă vouă”.

7. După problemele economice noi am privit problemele morale și sociale pe care le pun astăzi înmulțirea poporului, părăsirea lucrului, slăbirea moravurilor, suferințele și scandalurile alcoolismului și ale criminalității. Noi am ajuns la încredințarea că aceste probleme sunt prea complicate pentru a putea fi rezolvate prin efortări individuale. Trebuie ca însăși comunitatea să-și primească răspunderea ei în acest domeniu. Și când împrejurările o cer, trebuie ca numele binelui colectiv, societatea să știe a pune frâu individualismului dezordonat. Noi n-am lăsat la o parte nici chestiunile mai intime pe care le ridică în domeniul educației, în sânul familiei sau pe terenul profesiilor, un respect mai viu față de personalitatea morală față de femeie, de copil și de lucrător. Biserica nu cere să luptăm numai pentru niște drepturi ale individului, ci ea are în vedere persoană morală, știind că omenirea întreagă se îmbogățește prin dezvoltarea unui singur suflet.

8. În sfârșit congresul a formulat principiile internaționalismului creștin, care se ține la o egală depărtare atât de imperialismul egoist cât și de cosmopolitismul indiferent. Noi am afirmat caracterul universal al Bisericii precum și datoria sa cea mai de căpetenie de a predica și a practica dragostea frățească. Noi nu ne-am dat înapoi în fața problemei relațiilor dintre conștiința individuală și legile statului. Noi am examinat problema raselor, regimul arbitrajului, instituția unei rânduiei juridice internaționale

care ar procura un mijloc pașnic de a îndepărta pricinile de război, atâtea chestiuni, care în condițiunile tragice ale ceasului de față, ating adânc inimile și conștiințele. Noi spunem Bisericii că e o datorie pentru ele de a-și rosti împreună cu noi groază față de război și de a afirma că el nu e deloc o unealtă în stare de a reglementa certurile dintre popoare. Noi rugăm pe toate Bisericile de a cere în rugăciunile lor împlinirea cuvântului biblic sub domnia Domnului păcii: „Mila și adevărul se vor întâlni, dreptatea și pacea se vor săruta”.

9. Noi am renunțat de la început de a trâmbița întotdeauna soluțiile puternice și de a sancționa prin voturi discuțiile noastre frățești. La această atitudine ne-am simțit mânați nu numai de un adânc respect pentru convingerile individualităților sau ale taberelor reprezentate, ci și de sentimentul că misiunea Bisericii este de a afirma idealul, lăsând conștiințelor și comunităților șansa de a urmării cu energie aplecarea lor cu dragoste, înțelepciune și curaj.

10. Pentru a ajunge la acest scop noi mărturisim că e grabnic nevoie de educație: mai întâi o educație a individului prin Biserică, pentru că el să capete o pătrundere creștinească în toate domeniile, pe urmă o educație a Bisericii însăși prin studiu, discuție, rugăciune pentru că ele să înțeleagă mai mult cugetarea lui Hristos fiind călăuzite în tot adevărul de Duhul adevărului. Rădăcina răului zace în inima omului. Noi ne rostim încredințarea noastră că omul trebuie să-și supună viața lui sfintei voințe a lui Dumnezeu, al cărui serviciu e libertatea desăvârșită. Chiar și ideile și idealurile creștine sunt incapabile de a mântui lumea, dacă noi nu le incorporăm în viața noastră personală și dacă le despărțim de Tatăl „de la care porcede toată darea cea bună și tot darul desăvârșit.”

11. Noi îndreptăm chemarea noastră mai întâi către creștini. Fiecare din ei, ascultând în mod cinstit de conștiința sa și punând convingerile sale la încercarea vieții practice, trebuie să primească de-a întregul răspunderile care cad asupra lui, pentru împlinirea voinței lui Dumnezeu în slujba împărăției lui Dumnezeu. Orice creștin credincios Bisericii sale să caute să intre în largă unire a tuturor Bisericilor creștine și să ia parte la această cooperare mondială, a cărei făgăduință și cheazășie ni le oferă Conferența de față. Noi ne gândim, cu o adâncă simpatie, la acei care, pentru a asculta de chemarea lor creștinească, sunt siliți de a suferi încercări și prigoniri. Ei iau parte la suferințele lui Iisus Hristos: „Fericiți cei prigoniți pentru dreptate”.

12. Cu toate că apelul nostru se îndreaptă, înainte de toate către Biserică, vedem totuși cu mulțumire că noi putem număra azi mulți aliați pentru cauza sfântă. Noi ne rezumăm pe tineretul idealist din toate țările. Știm cât de mult el se însuflește pentru prefacerea cea de trebuință a ordinii sociale prezente și noi dorim cu căldură ca ea să se săvârșească în jurul steagu-

lui Mântuitorului, în cuprinsul Bisericii. Ea cere voluntari și așteaptă. Noi nu putem uita, în domeniul intelectual, pe cercetătorii cărora le e sete de a cunoaște. De ajutorul lor nu ne putem lipsi deloc. Biserica Creștină se mărturisește că așezământul care este adevărul. Ea salută, deci, orice întărire a rațiunii și orice progres al conștiinței. În multe domenii particulare, noi ne întemeiem pe influența maștrilor, pe știința specialiștilor, pentru a ne ajuta să dezlegăm problemele grele. În numele Fiului omului, lemnarul din Nazaret, noi trimitem această frumoasă vestire lucrătorilor din lumea întreagă. Noi salutăm cu respect pe acei care, cu toate piedicile ce se ridică, rămân credincioși idealului creștin. Noi cunoaștem înțelesurile greșite care îndepărtează atâția credincioși de Biserică. Ne pare rău de ele și am dori cu căldură să le risipim. Lozinca Bisericii rămâne aceea a Capului ei: „Am iubit dreptatea și am urât nedreptatea”. Noi ne impropiem dorințele poporului lucrător către o rânduială de dreptate și de frăție, singura rânduială potrivită cu planul dumnezeiesc al răscumpărării: „să mântuim pe orice om”.

13. Noi nu ne putem despărți fără a lua măsurile trebuincioase pentru a duce înainte o lucrare începută așa de fericir. Noi am hotărât, deci, să înființăm un „comitet de continuare” pentru a prelungi căile începute, pentru a studia punerea în practică a cugetărilor formulate, pentru a preciza ideile noastre și pentru a pregăti alta conferința universală. E o operă educativă care cere mult de lucru dar Duhul Sfânt inspiră Biserica; sub conducerea ei creștinii de pe tot pământul vor fi în stare pe viitor, în clipele de criza mondială de a manifesta o unire deplină cu Iisus Hristos, pe terenul vieții și al acțiunii.

14. Să nu uităm până la ce punct unitatea din afară rămâne supusă unității dinăuntru. Numai apropiindu-ne din ce în ce mai mult de cel răstignit noi ne vom putea apropia tot mai mult unii de alții. A trebuit ca Bunul Păstor să moară pentru ca să poată aduna pe fiii risipiți ai lui Dumnezeu și viața celui Preamărit care nutrește pe viitor nădejdea lumii. „Aceluia care, prin puterea care lucrează în noi, poate face cu mult mai mult decât ceea ce cerem sau cugetăm, aceluia să îi fie slavă în Biserică și în Iisus Hristos, în toate neamurile, până la sfârșitul veacurilor.”⁴¹.

Tot la Uppsala are loc între 4-20 iulie 1968 și cea de-a patra adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor în cadrul căreia Biserica Ortodoxă Română a trimis o delegație constituită din Mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei, Mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului, Pr. Prof. Liviu Stan, Pr. Prof. Nicolae Chițescu, Arhimandritul Bartolomeu Anania și Prof. Eduard Ursul⁴². În cadrul conferinței, românii au mai fost reprezentați și de o delegație a Bisericilor protestante formată din episcop L. Papp, din partea Bisericii

⁴¹ *Idem*, în Biserica Ortodoxă Română, 1926, nr. 1, pp. 45-46.

⁴² *Autocefalie și responsabilitate*, p.953

Reformate, episcop Gh. Argay, din partea Bisericii Evanghelice și vicarul Herman Binder din Biserica Evanghelică Luterană⁴³. Unul dintre aspectele importante ale studiilor biblice din cadrul Adunării de la Uppsala a fost definirea înnoirii Bisericii prin care ea să poată ajuta la înnoirea lumii. Papa Paul al VI-lea, Secretarul General al Națiunilor Unite, U. Thant, Patriarhul ecumenic Atenagora și secretarul Conferinței Creștine pentru Pace au salutat această inițiativă⁴⁴. În Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor au fost aleși Mitropolitul Iustin Moisesescu și Pr. Prof. Liviu Stan. Din Comisia „Credință și Constituție” au făcut parte Mitropolitul Nicolae Corneanu și Prof. Nicolae Chițescu, din Comisia pentru treburi bisericești internaționale, Diac. Prof. Nicolae Nicolaescu și în Comitetul pentru Institutul Ecumenic din Bossey (Geneva) a fost ales Diac. Dr. Ion Bria. Legăturile dintre Biserica Suediei și Biserica Ortodoxă Română au continuat la aniversarea a 50 de ani de la înființarea Mișcării Ecumenice prin participarea unei delegații românești, din care au făcut parte Mitropolitul Antonie Plămădeală, Pr. Prof. Grigorie .T. Marcu, Pr. Prof. Alexandru Ciurea și Pr. Prof. Dumitru Stăniloae care a și susținut o conferință pe tema mișcării ecumenice⁴⁵.

În anul 1971, prin grija patriarhului Iustinian, este delegat Pr. Prof. Al. Ciurea pentru a înființa o parohie ortodoxă în Suedia spre a deservi pe românii aflați în Scandinavia. Astfel la 15 noiembrie 1971 ia ființă la Stockholm prima parohie ortodoxă română și alte filiale urmând să se înființeze în 1974 o altă parohie la Göteborg cu filiale la Halmstad și Boras, iar în 1979 ia ființă și parohia de la Malmö. Ca urmare a bunelor relații româno-suedeze aceste parohii, dar și altele înființate ulterior, s-au bucurat de sprijinul Bisericii Luterane Suedeze⁴⁶. Relativ recent, în anul 2011, a avut loc aniversarea a 40 de ani de la înălțarea primului altar românesc în Scandinavia, jubileu marcat de prezența P. S. Părinte Macarie, episcopul Episcopiei Ortodoxe a românilor din nordul Europei⁴⁷.

Arhiepiscopul de Uppsala, Olof Sundby, în mai 1973 trimitea patriarhului Iustinian o scrisoare de felicitare pentru împlinirea a 25 de ani de arhipăstorire la cârma Bisericii Ortodoxe Române și vorbește și despre realizările Parohiei Ortodoxe Române din Suedia în urma informațiilor primite de la o delegație constituită din Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, ing. diplomat Ștefan Cantacuzino și Dl. Ștefan Sandu⁴⁸. La rândul său, Patriarhul Iustinian

⁴³ Prof. N. Chițescu, „A patra Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor” în Biserica Ortodoxă Română, 1968, nr. 7-8, p. 909.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 910.

⁴⁵ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 953.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 956-958.

⁴⁷ Candela Nordului, „Aniversarea a 40 de ani de la înălțarea primului altar românesc în Scandinavia”, Stockholm, 2011, nr. 4, pp. 94-96.

⁴⁸ Candela, „Scrisoarea Eminenței Sale Arhiepiscopul Dr. Olof Sundby, Primatul Bisericii Suediei către P. F. Patriarh Iustinian”, Stockholm, 1973, nr. 2, pp. 8-10.

trimitea un mesaj adresat Arhiepiscopului de Uppsala în care îi mulțumea pentru felicitări și pentru sprijinul moral și material acordat pentru înființarea parohiei din Suedia⁴⁹.

Între 2-12 mai 1975 la invitația Patriarhului Iustinian are loc vizita delegației Bisericii Luterane Suedeze. Din delegație au făcut parte Dr. Olof Sundby, arhiepiscop de Uppsala, Brigita Sundby, Rev. Lars Carlzon și Rev. Henrik Svenungsson care au participat la mai multe întâlniri cu oficialități ale Bisericii Ortodoxe Române și care au vizitat și biserici și mănăstiri din România⁵⁰. Biserica Ortodoxă Română a acordat o deosebită importanță dialogului cu Biserica Suediei, demonstrată și de faptul că delegația a fost primită la aeroport de întâistătătorul Bisericii noastre de atunci, Patriarhul Iustinian. Obiectivul acestei vizite a fost dorința conducătorului Bisericii Luterane a Suediei să cunoască îndeaproape viața spirituală a credincioșilor ortodocși din România și să aducă o mărturie despre tradiția liturgică a Bisericii sale ca element de apropiere dintre cele două Biserici⁵¹.

Reîntors în Suedia, Olof Sundby își exprimă mulțumirile sale față de Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române pentru primirea deosebită pe care i-a făcut-o și consideră această vizită una istorică spunând: „A fost prima dată când o delegație suedeză s-a aflat într-o vizită oficială în România. Noi ne-am făcut o impresie vie despre această țară, despre frumusețea și bogățiile sale naturale, despre istoria emoționantă și cultura superioară a acesteia. Este remarcabil că această cultură veche a țării s-a format în timpul unei colaborări între stat și Biserică, creștinism și viața poporului”⁵².

Despre această vizită importantă vorbește și consilierul arhiepiscopului de Uppsala pentru problemele externe, Henrik Svenungsson, care a făcut parte din delegația suedeză la București, editând un articol apărut și în revistă „Candela”, fondată de Pr. Al. I. Ciurea la Stockholm. Din rândurile scrise de Svenungsson care împreună cu delegația a luat parte la slujba Învierii, desprindem adâncă admirație pe care o are față de Biserica noastră pentru credința și evlavia oamenilor ce fac parte din ea „și care poartă amprenta bucuriei față de învierea lui Hristos, de departe, cu mult mai mult decât poate văzută vreodată aceasta Stockholm, Uppsala sau Göteborg”⁵³.

Arhiepiscopul de Uppsala mai face o călătorie în România, în ianuarie 1977, când i se conferă titlul de „Doctor honoris causa” al Institutului Teologic din București. În fața profesorilor și a studenților susține prelege-

⁴⁹ *Ibidem*, p.11.

⁵⁰ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 953.

⁵¹ „Eminența sa Olof Sundby, Arhiepiscop de Uppsala și Primat al Bisericii Luterane a Suediei, oaspete al Preafericitului Patriarh Iustinian” în *Biserica Ortodoxă Română*, 1975, nr. 5-6, p. 577.

⁵² Olof Sundby, „O delegație a Bisericii Suedeze în România”, *Candela*, Stockholm, 1975, nr. 2, p. 6.

⁵³ Henrik Svenungsson, „Vizita în România”, *Candela*, Stockholm, 1975, nr. 3, p. 8.

rea cu titlul „Etica socială luterană în societatea contemporană”⁵⁴. Aceasta prelegere a fost publicată în întregime în revistă „Candela”⁵⁵.

După trecerea la Domnul a vrednicului de pomenire patriarh Iustinian are loc intronizarea noului Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române la 19 iunie 1977, când Biserica Suediei este din nou prezentă prin Pastor Primarius Lars Carlzon, delegat al arhiepiscopului de Uppsala ce adresează un mesaj omagial: „Cu Biserica Ortodoxă Română are Biserica Luterană Suedează vechi și adânci relații de prietenie, a căror semnificație a crescut, nu puțin, în anii din urmă, prin înfloritoarea lucrare a Parohiei Ortodoxe Române din Suedia care a înaintat într-un șir întreg de orașe suedeze și a însemnat foarte mult nu numai pentru românii ce s-au stabilit în Suedia, ci și pentru climatul ecumenic general din Suedia. Bisericile dumneavoastră și a noastră au, în multe privințe, o situație identică. Amândouă sunt Biserici majoritare în țările respective și profund legate de țară și popor. De aceea ele continua să fie mai departe Biserici ale poporului, Biserici naționale, cu speciale răspunderi și mijloace de acțiune, atât în vremurile pașnice cât și în timpurile de restriște ale poporului. Aceasta pretinde, de asemeni, mari obligații conducătorilor Bisericii. Astăzi Biserica Suedează și Arhiepiscopul Olof Sundby, Primatul ei, se roagă fierbinte ca binecuvântarea Sf. Duh să se coboare peste Biserica poporului român și peste noul ei Patriarh, Preafericitul Părinte Iustin”⁵⁶.

În anul 1981 Patriarhul Iustin Moiescu răspunde invitației făcute de către Arhiepiscopul Olof Sundby de a vizita Biserica Luterană din Suedia. Însoțit de o delegație compusă din Mitropolitul Teoctist (viitorul patriarh), Episcopul Antonie Plămădeală, Pr. Alexandru Ciurea și Pr. George Bogdan, patriarhul României este primit atât de oficialitățile Bisericii Suedeze cât și de regele Suediei, Carol al XVI-lea Gustaf. S-au evidențiat relațiile fructuoase dintre cele două țări și Biserici concretizate prin înființarea primelor parohii din Suedia⁵⁷. Delegația română a vizitat mai multe edificii bisericești și laice între care se distinge celebra bibliotecă suedează „Carolina Rediviva” în care au avut prilejul să vadă cărți de mare valoare culturală și istorică: „Codex Argenteus”, un exemplar din „Stella Orientalis Occidentali splendens” a lui Nicolae Milescu spătarul și altele. Patriarhul Iustin a oferit bibliotecii din Uppsala lucrarea în două volume „Cristian art in Romania”, publicată de Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă în 1981⁵⁸. Preafericitul Părinte Patriarh și întreaga delegație au fost bucuroși să constate că Biserica Suedează mai păstrează ceva din cultul sfinților și al moaștelor, aici văzând, în scri-

⁵⁴ Al. I. Ciurea, „Biserica Luterană a Suediei” în Biserica Ortodoxă Română, 1984, nr. 1-2, p. 137.

⁵⁵ Candela, Stockholm, 1977, nr. 1, pp. 12-21.

⁵⁶ Lars Carlzon, Candela, Stockholm, 1977, nr. 3-4, p. 35.

⁵⁷ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 954.

⁵⁸ Almanah, Göteborg, 1982, p. 10.

nuri de o deosebită valoare artistică, moaștele Sf. Erik (Sfântul național al Suediei) și ale Sf. Birgita despre care apar și astăzi multe cărți⁵⁹. La încheierea vizitei, Patriarhul Iustin Moisescu adresează o invitație Arhiepiscopului Sundby de a vizita România.

În perioada 27 septembrie-3 octombrie 1982 are loc ultima călătorie pe meleaguri românești a Primatului Suediei, Olof Sundby însoțit de Rev. Dr. Bengt Hallgren, decanul Catedralei din Vaxjo, Rev. George Perry, consilierul pentru relații externe al arhiepiscopului și Dr. Torsten Calvemark, director în Departamentul Universităților și Colegiilor din Suedia⁶⁰. Delegația a fost așteptată la aeroport de mai mulți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Patriarhul Iustin, bucuria revederii fiind mare. Perioada șederii a fost o săptămână de convorbiri și discuții în cadrul cărora au avut loc schimburi de idei teologice. Cu acest prilej s-au vizitat biserici, mănăstiri și școli teologice din București, Argeș și din Mitropolia Olteniei⁶¹. În cadrul slujbei duminicale la care a participat și delegația suedeză, Arhiepiscopul Sundby a concentrat mesajul său în cuvintele: „La revedere prieteni de credință comună într-un Domn viu și înviat!”⁶².

„După moartea Patriarhului Iustin Moisescu la 31 iulie 1986, IPS Mitropolit Teoctist a devenit locțiitor de patriarh. La 9 noiembrie 1986 este ales în urma votului Colegiului Electoral Bisericesc ca arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungrovlahiei și patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, fiind întronizat la 16 noiembrie 1986 în Catedrala Patriarhală din București de către mitropoliții țării, Antonie al Transilvaniei, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, în prezența membrilor Sfântului Sinod, a patriarhilor Ierusalimului și Bulgariei, a reprezentanților tuturor Bisericilor Ortodoxe, ai Bisericii Romano-Catolice, ai Bisericilor Protestante și a reprezentanților forurilor de Stat.”⁶³.

Între Bisericile participante la intronizarea Patriarhului Teoctist a fost și Biserica Luterană a Suediei prin Arhiepiscopul emerit Olof Sundby, ca delegat al Arhiepiscopului Bertil Werkstrom, Primatul Suediei care a și adresat invitația călduroasă de a face o vizită Bisericii suedeze și de a sfinți cu prilejul acesta prima biserică românească, cea de la Malmö⁶⁴.

Patriarhul Teoctist a răspuns acestei invitații în anul 1987 în perioada 26 septembrie-3 octombrie când a condus delegația Bisericii Ortodoxe

⁵⁹ Pr. Mihai D. Radu, „Vizita Preafericitului Părinte Patriarh Iustin în Suedia”, *Candela*, 1981, nr. 3-4, p. 4.

⁶⁰ A.I. Ciurea, „Biserica Luterană a Suediei”, p. 137, apud *Telegraful Român*, 1982, nr. 41-42

⁶¹ George Perry, „Arhiepiscopul Sundby în România”, *Candela*, 1982, nr. 4, pp. 32-35.

⁶² *Ibidem*, p.35.

⁶³ http://ro.wikipedia.org/wiki/Teoctist_Arapasu, „Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române”

⁶⁴ Pr. Prof. Alexandru I. Ciurea și Diac. Mihai Hău, „Vizita Preafericitului Părinte Patriarh Teoctist în Suedia”, *B.O.R.*, 1987, nr. 9-10, p. 81.

Române în Suedia, delegație din care au făcut parte Mitropolitul Nicolae al Banatului, Arhiepiscopul Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, Pr. Prof. Alexandru Ciurea și diaconul Mihai Hău⁶⁵. „Delegația a ajuns la Malmö și a fost întâmpinată în fața Bisericii „Pogorârea Sf. Duh” de preotul paroh Mihai Radu și de credincioșii români veniți în număr mare. Slujba de sfințire a fost oficiată în ziua de duminică, 27 septembrie 1987, în prezența oaspeților de onoare suedezi între care îi amintim pe Olof Sundby, Arhiepiscop emerit, fost Primat al Suediei, episcopii Ake Kastlund de Strangnas și Oile Nivenius, fost episcop de Lund și dl. Hâns E. Skold, fost ambasador al Suediei la București. Din soborul de ierarhi, preoți și diaconi slujitori la slujba de sfințire, condus de Patriarhul Teoctist au făcut parte mitropolitul Johannes de Helsinki, mitropolitul Nicolae al Banatului, arhiepiscopul Adrian de la Paris, preoții Alexandru Ciurea, Anton Poșirca, Culai Enache, Mihai Radu și Ignatios Ek și diaconul Mihai Hău⁶⁶. În cadrul acestei vizite oficiale s-au organizat mese festive, s-au rostit alocuțiuni, cuvinte de mulțumire și nu în ultimul rând au avut loc discuții teologice pe teme importante cum ar fi „Renunțarea Bisericii Suedeze la adaosul „Filioque”, serbarea Paștilor în aceeași zi cu Biserica Ortodoxă, readucerea în bisericile luterane a icoanelor și alte tradiții străvechi, reminiscențe ale Bisericii nedespărțite care sunt mărturii ale apropierei noastre interreligioase și adevărate oportunități ale intensificării dialogului ecumenic⁶⁷.

Delegația a vizitat obiective de larg interes bisericesc și cultural și au răspuns invitațiilor lansate de Carol al XVI-lea Gustav, regele Suediei și de Bertil Werkstrom la reședința arhiepiscopală din Uppsala⁶⁸.

La 1 octombrie, delegația Bisericii Ortodoxe Române a sosit în orașul Göteborg. Pe aeroportul internațional Landvetter, distinșii oaspeți au fost întâmpinați de un grup de enoriași români, în frunte cu preotul paroh Culai Enache. La orele 16 s-a făcut o vizită oficială episcopului de Göteborg, Bertil Gartner. S-au discutat o serie de probleme și aspecte care privesc buna funcționare a vieții religioase din parohia românească din Göteborg. A doua zi, 2 octombrie, orele 14, conducerea locală a dat o recepție la Primăria orașului, în onoarea înalților prelați, apoi a fost vizitată capela Matheus, care a devenit locașul de rugăciune al parohiei ortodoxe române din Göteborg.

Momentul cel mai important al vizitei în acest oraș l-a reprezentat oficierea serviciului religios al vecerniei la biserică „Kristina”. La sfârșit, în cuvântul pe care l-a rostit preotul Culai Enache a mulțumit Părintelui Patriarh

⁶⁵ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 954.

⁶⁶ Pr. Prof. Alexandru I. Ciurea și Diac. Mihai Hău, „Vizita Preafericitului Părinte Patriarh Teoctist în Suedia” în *Biserica Ortodoxă Română*, 1987, nr. 9-10, p. 83.

⁶⁷ Din cuvântul arhiepiscopului Bertil Werkstrom, *Idem*, p. 104.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 114.

pentru dragostea pe care o manifestă permanent față de fiii Bisericii noastre, ce trăiesc pe meleaguri suedeze. Preotul paroh a consacrat a doua parte a cuvântului său comemorării împlinirii a 1200 de ani de la sinodul 7 ecumenic, făcând o scurtă prezentare a acestuia și arătând importanța lui pentru întreaga Biserică. După ce a binecuvântat pe credincioșii aflați în biserică, dar și pe reprezentanții altor biserici, P. F. Părinte Teoctist a vorbit celor prezenți despre importanța și semnificația cultului icoanelor în Biserica noastră⁶⁹. Vizita efectuată la Göteborg a fost consemnată și în presa locală prin articolul intitulat „Patriarhul cu mesaj de pace”, apărut în cotidianul suedez „Göteborgs - Posten” din 6 octombrie 1987⁷⁰. Pe 3 octombrie, delegația română se întoarce la București.

În același an, între 27-29 noiembrie 1987 a avut loc la Singtuna o conferință ce a avut ca tema „Ortodoxia în Suedia”. La această conferință au participat reprezentanții comunităților ortodoxe din Suedia și Finlanda, precum și prieteni ai Bisericii Ortodoxe din țară gazda cu interes pentru Ortodoxie. Comunitățile ortodoxe din orașul Göteborg au fost reprezentate de preotul Culai Enache de la parohia ortodoxă română. Participanții la Conferința au fost împărțiți în cinci grupe de lucru, dezbătând următoarele teme: 1. Posibilități de informare; 2. Posibilități de comunicare; 3. Posibilități de manifestare; 4. Posibilități de publicare; 5. Posibilități de desfășurare a vieții religioase ortodoxe. Preotul Culai Enache a activat în cadrul grupei a patra arătând printre altele că orașul Göteborg este un exemplu în ceea ce privește colaborarea dintre Comunitățile ortodoxe și a făcut unele propuneri cum ar fi: organizarea regulată a unor întâlniri ortodoxe pe plan regional, intensificarea contactelor teologice dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte confesiuni, sporirea numărului de tipărituri ortodoxe în limba suedeză etc. Participanții la conferința au avut, așadar, posibilitatea să se cunoască mai bine și să găsească metode adecvate pentru stimularea climatului favorabil în care comunitățile ortodoxe să-și desfășoare activitatea religioasă⁷¹. În anul 1997, între 24-28 octombrie, la invitația Prefericului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române are loc vizita Eminenței Sale Karl Gustav Hammar, Arhiepiscop de Uppsala și Primat al Bisericii Luterane din Suedia, la București. Din delegația suedeză au făcut parte episcopul de Vaxjo, Anders Wejryd, Pr. Klas Hansson, Pr. Toader Doroftei, dl. Johan Hasslow și d-na Birgitta Handog. În decursul celor cinci zile ale vizitei, oaspeții au avut posibilitatea să cunoască Biserica Ortodoxă Română cu aspectele sale specifice de doctrină și spiritualitate și eforturile ce se depun pen-

⁶⁹ Pr. Culai Enache, „Vizita Preafericului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române în Suedia”, Almanah, Göteborg, 1987-1988, pp. 117-121.

⁷⁰ *Ibidem*, c. f. Cecilia Nelson, „Patriark med budskap om fred”, Göteborgs-Posten, 6 oct. 1987.

⁷¹ *Ibidem*, pp. 124-125.

tru a face cunoscut mesajul Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos în societatea românească. Momentele importante ale vizitei au fost: primirea oficială la Catedrala Patriarhală din București, participarea la Sf. Liturghie săvârșită luni, 27 octombrie, primirea de către președintele României, dl. Emil Constantinescu, întâlnirea cu reprezentanții comunităților evanghelo-luterane din București, vizitarea mănăstirilor Ghighiu, Sinaia și Cozia și alte obiective de larg interes⁷². În cuvântul său, Primatul Suediei a subliniat: „In Biserica Suedează suntem recunoscători lui Dumnezeu pentru relațiile noastre cu Biserica Ortodoxă Română și ne rugăm ca aceste relații să se adâncească tot mai mult.”⁷³.

În anul 1992, o delegație a Bisericii Ortodoxe Române condusă de Înaltpreasfințitul Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, viitorul Patriarh al României, a vizitat comunitatea românească din Göteborg în vederea sfințirii bisericii „St. Matheus Kapell” amenajată și împodobită cu pictură și catapeteasmă ortodoxe prin strădania și cu efortul preotului paroh Culai Enache și a membrilor parohiei⁷⁴. Înaltpreasfinția Sa a fost însoțit de Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ la Administrația Patriarhală. Miercuri, 2 decembrie, delegația este întâmpinată în Copenhaga de Pr. Mihai Radu, care a condus-o la sediul parohiei din Malmö unde au fost vizitate biserica și casa parohială. Joi, 3 decembrie, delegația s-a deplasat în orașul Göteborg unde a fost întâmpinată de preotul paroh Culai Enache. În aceeași zi, la orele 13, Înaltpreasfințitul Părinte Daniel însoțit de preoții Constantin Pârvu și Culai Enache au fost oaspeții Organizației „Ajutorul Luteran”, fiecare dintre membrii organizației prezentând activitatea de întrajutorare desfășurată și pe teritoriul țării noastre. Vineri, 4 decembrie, orele 8:30, a avut loc o vizită la Centrul diaconal de la Bracke, condus de dna. Ann Marie Erikson. Inaltpresfintitul Mitropolit Daniel a prezentat activitatea Bisericii Ortodoxe Române de pregătire a candidaților în Facultățile de Teologie – Asistență Socială, care au luat ființă și care pregătesc pe cei ce vor lucra în activitățile caritative al Bisericii noastre. La orele 14, a avut loc vizită la „Organizația biblică misionară a Nordului Scandinav pentru Europa Răsăriteană” care se ocupă de tipărirea Bibliei. Organizația biblică s-a angajat să trimită 1300 de Sf. Scripturi din ediția Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, tipărită la Stuttgart, pentru Școlile Teologice precum și un stoc important de hârtie în vederea tipăririi cărții „Mica Biblie” pentru tineretul ortodox din Moldova și Basarabia. I.P.S. Mitropolit Daniel a prezentat situația învățământului religios în școlile de stat, opera social-carita-

⁷² Pr. Toader Doroftei, „Vizita în România a unei delegații a Bisericii Suedeze condusă de Eminența Sa, Arhiepiscopul Karl Gustav Hammar”, Candela, Stockholm, 1997, nr. 4, pp. 20-21.

⁷³ K. G. Hammar, Candela, Stockholm, 1997, nr. 4, p. 24.

⁷⁴ *Autocefalie și responsabilitate*, p. 955.

tivă a Bisericii din România și nevoile cu care se confruntă în această lucrare. Delegația a făcut o vizită protocolară, la orele 17, domnului Birger Hassel, consilier municipal cu problemele religioase, căruia Înaltpreasfințitul Daniel i-a mulțumit pentru ajutorul deosebit pe care îl acordă comunității românești și i-a oferit o icoană din partea P. F. Teoctist. Sâmbătă, 5 decembrie, orele 12, are loc vizita protocolară la episcopul Lars Ekerdal de Göteborg. În timpul discuțiilor înaltul ierarh român a arătat preocupările Bisericii privind învățământul teologic mediu și superior și a vorbit despre relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Luterană Suedeză în cadrul dialogului ecumenic. Episcopului Ekerdal i-a fost oferită o icoană ortodoxă și i s-a făcut invitația de a participa la Sfințirea Bisericii Romane din Göteborg⁷⁵.

Duminică, 6 decembrie 1992, are loc Sfințirea Bisericii parohiale din Göteborg unde Înaltpreasfințitul Mitropolit Daniel este întâmpinat de un sobor de preoți constituit din Pr. Constantin Pârvu, vicar patriarhal, Pr. Culai Enache, de la Parohia Ortodoxă Română din Göteborg, Pr. Toader Doroftei din Stockholm, Pr. Mihai Radu din Malmö, Arhimandritul Evmenios Lykakis al Comunității grecești, Pr. Dragan Mihailovici al Comunității sârbe și Ierodiaconul Teodosie Doroftei de la Mănăstirea Sihăstria, precum și de un impresionant număr de credincioși ortodocși români, dar și de alte confesiuni și culte creștine din Göteborg. În prezența oficialităților bisericesti și ale administrației locale invitate, Inatpreasfințitul Daniel a oficiat slujba de sfințire a bisericii urmată de Sf. Liturghie și de botezul micuței Elena-Cristina, fiica preotului Culai Enache. La sfârșitul slujbei s-a dat citire „Actului de sfințire” și a urmat cuvântul înaltului ierarh referitor la semnificația ortodoxă a sfințirii unui altar, întemeiat în chip tainic pe jertfele martirilor. La încheierea slujbei a urmat o agapă la care au fost invitați toți cei prezenți în cadrul căreia au luat cuvântul mai mulți reprezentanți ai societății suedeze iar în final, Părintele Mitropolit Daniel. Tuturor le-a adresat cuvânt de mulțumire părintele Culai Enache, parohul Parohiei Ortodoxe Române din Göteborg⁷⁶.

Pe 7 decembrie, orele 12:30, delegația română a făcut o vizită Episcopului Erik Svenungsson din Stockholm care a primit o icoană ortodoxă cu chipul Mântuitorului ca dar din partea P. F. Teoctist. Apoi a fost vizitat și Primatul Suediei, Bertil Werkstrom, Arhiepiscop de Uppsala care și-a manifestat bucuria primirii Înaltpreasfințitului Daniel afirmând legătura frățească dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Suedeză. Seara, la orele 18, I.P.S. Mitropolit împreună cu un sobor de clerici ortodocși au oficiat slujba vecerniei în biserica parohiei ortodoxe române din Stockholm. Delegația

⁷⁵ Pr. Constantin Pârvu, „Înaltpreasfințitul Dr. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei în vizită la parohiile ortodoxe române din Suedia”, Candela, Stockholm, 1992, nr. 3-4, pp. 17-19.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 20.

Bisericii Ortodoxe Române s-a întors la București în ziua de Miercuri, 9 decembrie 1992⁷⁷.

Evenimentul sfințirii bisericii din Göteborg, dar mai ales prezența Înaltpreasfințitului Părinte Daniel, atunci Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, actualmente Patriarh al României, au fost evenimente de mare importanță liturgică și culturală și subiecte de real interes pentru societatea suedeză din Göteborg, fiind în atenția mijloacelor mass-media. În cotidianul local „Göteborgs Posten” apare articolul cu titlul „Noi vă dăm mistică”, în care se vorbește despre prezența Mitropolitului Moldovei în Suedia. În acest articol publicat pe prima pagină a ziarului mai sus amintit este definită personalitatea puternică ce îmbină cultură cu calitatea de slujitor a Înaltpreasfințitului Părinte Daniel, în prezent, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Autoarea articolului, după ce îl citează pe Mitropolitul Daniel cu pasaje desprinse din cuvântul său de învățătură, remarcă: „În persoana sa (Mitropolitul), îmbină Estul cu Vestul, cele mistice cu cele practice. Mitropolitul Daniel este un mare apărător al colaborării ecumenice și în timpul vizitei în Göteborg a discutat cu mai multe organizații de întrajutorare.”⁷⁸.

Cele amintite mai sus sunt doar câteva din acțiunile premergătoare care au pregătit organizarea Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord, în anul 2008, și al cărei Întâistătător este Preasfințitul Episcop Dr. Macarie Drăgoi. Întregul demers al acestui act istoric i-am dedicat un studiu special care va vedea în curând lumina tiparului.

⁷⁷ *Ibidem*, pp. 21-22.

⁷⁸ Kerstin Wallin, „Vi ger er mystiken”, Göteborgs-Posten, Torsdagen den 10 december 1992.

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

RESTAURAREA OMULUI ÎN ZIUA DOMNULUI; DUMINICA A 27-A DUPĂ RUSALII; EV. LUCA 13, 10-17

VALER BEL

Abstract:

The Restoration of Man in Lord's Day is a sermon project on the 27th Sunday after Pentecost. All the wonderful healings done by our Lord Jesus Christ foretell the great final healing: the deliverance of man from the bondage of evil, sin and death, and the gift of eternal life through His saving work. All that the Savior Jesus Christ has taught and did has a precise meaning. The healing of the hunchbacked woman in the synagogue in the Lord's day is not accidental. It shows us the benefits and healing of man through public divine worship. That is why the conscious, active and constant participation of believers in worship is related to Christian existence.

Keywords: *restoration, Lord's Day, miracle, healing, worship, hunchbacked woman.*

„Iisus, văzând-o, a chemat-o și i-a zis:
Femeie, ești dezlegată de neputința ta” (Luca 13, 12)

Suntem în postul Nașterii Domnului, timp care amintește în mod special de așteptarea omenirii pentru venirea Mântuitorului, pe care Sfântul Apostol Pavel o numește *pîlnirea vremii*: „Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea” (*Galateni 4, 4-5*), adică să devenim fii ai lui Dumnezeu, prin harrul Său, (*Apostolul la Nașterea Domnului*). Pentru noi este un timp de pregătire pentru marea sărbătoare

a *Nașterii Domnului*. Evanghelia care s-a citit astăzi la Sfânta Liturghie ne relatează una dintre minunile Mântuitorului nostru Iisus Hristos, săvârșită în timpul propovăduirii Sale.

Această minune ne arată că timpul și prezența lui Iisus ne pune în fața deciziei: viața veșnică sau stricăciune veșnică. Toate minunile săvârșite de Iisus anunță timpul mântuirii. Vindecările minunate prevestesc marea vindecare finală: eliberarea omului din robia răului, a păcatului și a morții și dăruirea vieții veșnice.

Domnul nostru Iisus Hristos Și-a însoțit propovăduirea despre Împărăția lui Dumnezeu, pe tot parcursul activității Sale publice, cu fapte minunate, fapte de slujire a omului, în marea lor majoritate vindecări nesperate. El nu alegea nici locul, nici timpul în care își arăta nespusa Sa iubire de oameni și puterea vindecătoare prin săvârșirea minunilor:

A săvârșit minuni *pe drum*, ca de exemplu vindecarea orbului din naștere sau învierea tânărului din Nain. A vindecat *într-o casă* plină de oameni pe slăbănogul din Capernaum, și altădată a înviat pe fiica lui Iair. *Pe țărmul lacului* Ghenizaret, a vindecat un paralizat la scăldătoarea Vitezda. *Pe Marea Galileii* a potolit furtuna, iar Apostolului Petru i-a dat puterea să umble pe mare ca pe uscat. În pustie a saturat o mare mulțime de oameni înfometați, înmulțind pâinile și peștii. Oriunde întâlnea un om cu sufletul întristat sau cu trupul lovit de suferință se apleca spre el și-l vindeca.

Evanghelia care s-a citit astăzi la Sfânta Liturghie ne relatează o vindecare minunată pe care Mântuitorul a săvârșit-o într-o zi de sărbătoare, în ziua sâmbetei sau a Sabatului, în sinagogă, adică în biserica evreilor de atunci. Toate minunile săvârșite de El aveau ca scop alinarea suferinței umane dar și chemarea la credință pentru o viață responsabilă, dăruită lui Dumnezeu și semenilor noștri.

După ce Iisus a predicat în sinagogă, a văzut în față o bătrânică aplecată până la pământ, cu șira spinării anchilozată. De mult nu putea privi nici cerul, nici oamenii, nu vedea decât pământul din fața ei. De 18 ani era sub acest blestem. Lui Iisus I s-a făcut milă și adresându-i-se i-a spus: „Femeie, ești dezlegată de neputința ta.” În clipa aceea, femeia care de 18 ani mersese aplecată în baston, cu ochii numai în pământ, și-a dat seama că Dumnezeu a făcut cu ea o mare minune prin Iisus, și a fost cuprinsă de o mare bucurie, și de o mare mulțumire.

Dar mai-marele sinagogii n-a înțeles minunea și sensul acesteia. El știa că Legea interzicea orice lucrare în zi de sărbătoare, adică sâmbăta la evrei. Ori, a vindeca pe cineva este o lucrare. Deci, a vindeca sâmbăta însemna a călca Legea. N-a avut însă curajul să-I reproșeze aceasta direct lui Iisus. De aceea s-a adresat mulțimii din sinagogă, și mai ales femeii vindecate spunând: „Șase zile sunt în care trebuie să se lucreze; venind deci într-acestea,

vindecați-vă, dar nu în ziua sâmbetei !" (*Luca 13, 14*). Intenția lui era însă să-L denunțe pe Iisus în fața comunității.

Mântuitorul, calm, a arătat însă că o asemenea interpretare a Legii, orientată spre împlinirea poruncilor în litera lor, dar nu în spiritul lor era greșită, deoarece nu avea în vedere omul cu nevoia lui de împlinire și desăvârșire. Dimpotrivă, adesea împlinirea poruncilor constituia pentru cărturari și farisei pricină de laudă, de slavă deșartă. De aceea, El s-a adresat șefului sinagogii, și prin acesta cărturarilor și fariseilor a căror reprezentant era acesta, și răspunzând în locul femeii gârbove i-a mustrat zicând: „Fățarnicilor! Fiecare dintre voi nu dezleagă, oare, sâmbăta boul său, sau asinul său de la iesle, și nu-l duce să-l adape? Dar aceasta, fiica lui Avraam fiind, pe care a legat-o satana, iată de optsprezece ani, nu se cuvenea, oare, să fie dezlegată de legătura aceasta, în ziua sâmbetei? (*Luca 13, 15-16*). O numește pe femeie fiica lui Avraam deoarece era din poporul Israel care descindea din patriarhul Avraam, dar, cu siguranță și pentru faptul că era o femeie credincioasă, iar patriarhul Avraam era, prin excelență, model de credință în Dumnezeu Care S-a descoperit poporului Său.

Toți cei prezenți au fost bucuroși de această explicație și de minunea săvârșită de Iisus. El avea dreptate. În fața lui Dumnezeu, omul este infinit mai important decât animalul. Și dacă era permis în zi de sâmbătă să dezlegi un animal de la iesle și să-l duci la apă, de ce n-ar fi fost permis să dezlegi un om de boala lui și să-i redai sănătatea?

Vindecarea femeii gârbove în ziua Domnului este un semn al venirii timpului mântuirii, de aceea se citește această pericopă în postul Nașterii Domnului. Femeia este mântuită din boală, este îndreptată și eliberată pentru preamărirea lui Dumnezeu. Întreaga ei viață devine acum un «adevărat sabbat», o zi a bucuriei, a eliberării de rău și a preamăririi lui Dumnezeu.

*

Dar nu este o simplă întâmplare faptul că Mântuitorul Iisus Hristos a vindecat o femeie gârbovită de durere timp de 18 ani într-o zi de sărbătoare în casa Domnului. Semnificația săvârșirii acestei vindecări minunate trece mult dincolo de binefacerea ce s-a revărsat asupra acelei femei. De aceea putem vorbi de restaurarea omului în ziua Domnului, arătând binefacerea care se revarsă în zilele de sărbătoare prin Biserica lui Dumnezeu în sufletele credincioșilor, supuse în viața zilnică la tot felul de încercări, adesea desfigurate de păcat, sau înstrăinate de Dumnezeu.

Orice om este amenințat pe drumul vieții sale de o slăbire spirituală. El are nevoie, de aceea, de harul lui Dumnezeu pentru refacere și înălțare spirituală pentru a-și putea împlini sensul vieții. Necredința, indiferența față de Dumnezeu și față de propria viață spirituală, păcatul, mai ales păcatul repetat care devine viciu și-l face pe om rob al diferitelor patimi; într-

un cuvânt, a trăi ca și cum nu ar exista Dumnezeu este o gravă deformare a ființei umane sau o gârbovire spirituală. Aceasta ne face să ne gândim numai la cele materiale; acest mod de a trăi viața este caracteristic omului secularizat de astăzi, și din toate trimpurile, de altfel. Adevărul omului nu se găsește însă în el însuși, ci în Iisus Hristos.

De aceea este important să vorbim despre importanța zilei Domnului și binefacerile lui Dumnezeu și despre restaurarea omului care are loc în această zi pentru cei ce o țin după rânduiala Bisericii și participă la rugăciunea Bisericii. În predica de pe munte, în care Mântuitorul Iisus Hristos a expus principiile vieții creștine, ne-a îndemnat, zicând: „Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă” (*Matei 6, 33*).

În Revelația Vechiului Testament, a 4-a poruncă din legea dată de Dumnezeu prin Moise cerea cinstirea și sfințirea zilei a 7-a: „Adu-ți aminte de ziua odihnei (Domnului), ca să o sfințești” (*Ieșire 20, 8*). În contextul referatului biblic despre creație, odihna lui Dumnezeu înseamnă încheierea etapelor creației și prezența continuă a lui Dumnezeu în creația Sa (cf. *Facerea 1, 1-31; 2, 1-3*). Această poruncă stă ca o lege eternă, ca un fundament sigur și sănătos, atât pentru viața noastră sufletească, cât și pentru cea trupească.

Dar Dumnezeu a rânduit această poruncă nu numai pentru refacerea vieții trupesti, ci mai ales pentru refacerea vieții spirituale, pentru restaurarea omului și așezarea continuă a lui pe calea virtuții și a mântuirii. De aceea ea rămâne mereu valabilă. În Legea Veche, ziua sâmbetei amintea mai ales de crearea lumii de către Dumnezeu, de aceea omul era chemat să închine această zi adorării și slăvirii lui Dumnezeu pentru creația Sa și pentru toate binefacerile Sale revărsate asupra noastră. Sabatul amintea, în același timp, și de eliberarea poporului Israel din cumplita robie egipteană, de aceea era considerată și ca sărbătoare națională.

Dar Creștinismul nu este o religie între alte religii, nu se întemeiază nici numai pe revelarea lui Dumnezeu de la distanță, prin oameni aleși și prin profeți, ca în perioada Vechiului Testament. Creștinismul constituie intrarea lui Dumnezeu Însuși în istoria Creației Sale și în istoria omenirii prin înomenirea Fiului Său, propovăduirea, pătimirile jertfa, învierea și înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos, trimiterea Sfântului Duh și întemeierea Bisericii lui Hristos.

De aceea, în creștinism, noi sărbătorim, ca zi de odihnă săptămânală, Duminica pentru că în această zi a înviat Domnul, ne-a eliberat din robia păcatului și a morții, a inaugurat noua creație și ne-a deschis tuturor calea vieții veșnice a Împărăției lui Dumnezeu. Ziua Domnului este Duminica, întâia zi a săptămânii în care a înviat Domnul. Duminica, la cincizeci de zile după Învierea Domnului, S-a coborât Sfântul Duh peste Apostoli și s-a întemeiat

Biserica Creștină prin care, Hristos Cel răstignit, înviat și înălțat este prezent în lume, conform făgăduinței Sale de dinainte de Înălțare: „Și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin” (*Matei 28, 20*).

Pe lângă Duminică avem și marile sărbători creștine în care comemorăm marile evenimente din istoria mântuirii omului și a întregii creații. Acestea sunt praznicele împărătești, închinare în mod special Mântuitorului Iisus Hristos, Duhului Sfânt și Preasfintei Treimi. Avem apoi sărbătorile închinare Maicii Domnului sau Presfintei Născătoare de Dumnezeu și Sfinților, cărora Biserica le-a dedicat o zi de sărbătoare. Sfinții sunt dovada concretă a lucrării lui Dumnezeu în lume și în viața oamenilor care și-au închinat viața slujirii lui Dumnezeu și oamenilor.

În toate aceste zile, în mod special, suntem chemați să participăm la cultul divin care are loc în biserică spre adorarea, slăvirea și lauda lui Dumnezeu pentru toate binefacerile ce ni le-a făcut nouă, pentru cele pe care le știm și pe care nu le știm. Pentru că vine vremea când se va arăta că singurul sens al vieții este închinarea lui Dumnezeu în duh și în adevăr (cf. *Ioan 4, 23-24*).

Rugăciunea, cultul adus lui Dumnezeu în biserică întărește în noi credința și ne ajută ca din regula credinței să facem regula vieții, adică să trăim după cuvântul Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos. În cult suntem în dialog direct cu Dumnezeu; Îl adorăm, Îl slăvim, Îi mulțumim pentru toate binefacerile ce ni le-a făcut și-L rugăm să ne dea cele necesare pentru o viață împlinită. Rugăciunea și cultul adus lui Dumnezeu ne ajută să ne organizăm viața după exigențele și imperativele Evangheliei. În sens larg, aceasta înseamnă cultul: a orienta, a dăru și încredința viața noastră lui Dumnezeu, așa cum ne rugăm mereu aici: „*Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm*”. În cult primim puterea pentru a transpune această slujire duhovnicească în viața de toate zilele. Căci în cult are loc așezarea liberă și conștientă a noastră într-o comuniune de adorare cu Dumnezeu, în care Îl recunoaștem pe Dumnezeu ca centru și unică sursă a vieții noastre, Îl adorăm și-I aducem lauda cuvenită. Prin aceasta alegem fără ezitare „*calea lui Hristos*”, trăirea după adevăr și ne deschidem lucrării lui Dumnezeu în sufletele și în viața noastră. În cult și în special în Sfânta Liturghie, Hristos Cel înviat și înălțat ni Se dăruiește în stare de jertfă pentru a ne atrage în Jertfa Sa (adică în dăruirea Sa lui Dumnezeu și oamenilor) și în învierea Sa.

Eliberați din orice fel de robie și ajutați de harul lui Dumnezeu, vom trece mai ușor prin toate greutățile ce intervin în calea noastră și vom avea bucuria vieții. Așa vom avea o viață împlinită aici și liniștea că ne găsim pe calea vieții veșnice, cu Mântuitorul Hristos, spre Împărăția lui Dumnezeu. Amin.

DOCUMENTARE, NOTE ȘI COMENTARII DESPRE PROTESTANTISM ÎN PERIODICELE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Abstract.

Documentaries, notes and comments about Protestantism in the periodicals of the Romanian Orthodox Church. We continue in this tome of the Yearbook, under the aegis of the 500th anniversary of the outbreak of the Protestant Reformation, the exhibition of the documentaries, notes and comments about Protestantism, that appeared in the periodicals of the Romanian Orthodox Church, as the fruit of the involvement of our Church's theologians in the ecumenical dialogue and their preoccupations for the knowledge of the teaching of the main Protestant confessions and theirs contemporary history.

Keywords: *Orthodoxy, Protestantism, theologians, documentaries, ecumenism*

Continuăm în acest tom al Anuarului sub egida aniversării a 500 de ani de la izbucnirea Reformei protestante, expunerea documentarelor, notelor și comentariilor despre Protestantism apărute în periodicele Bisericii Ortodoxe Române, ca rod al implicării teologilor Bisericii noastre în dialogul ecumenic, dar și al preocupărilor lor pentru cunoașterea învățăturii confesiunilor principale protestante și a istoriei contemporane a acestora.

De asemenea am enumerat câteva studii și documentare ale unor teologi protestanți, traduse și publicate în reviste centrale sau mitropolitane.

Abrudan, Prof., D. - *Adunarea Europeană a Alianței Reformate Mondiale* în M. B. XXXI (1981), nr. 1-3, pp. 165-166.

*** - *A IV-a întrunire a Comisiei Mixte pentru dialogul teologic dintre Bisericele Ortodoxe și Alianța Mondială a Bisericilor Reformate* (Limasol, Cipru, 8-13 ianuarie 1994) în T. V. IV LXX (1994), nr. 1-4, pp. 164-167.

*** - *A 50-a aniversare a Bisericii Fraților Cehi* în M. B. XIX (1969), nr. 1-3, pp. 118-119.

Alexe, Gheorghe - *A XIX-a Adunare a Alianței Reformate Mondiale* în G. B. XXIV (1965), nr. 7-8, pp. 615-618.

Alexe, Asist., Ștefan C. - *Noi perspective în dialogul dintre catolici și luterani*, în O. XXI (1969), nr. 3, p. 483.

*** - *Aniversarea morții lui Calvin* în M. B. XIV (1964), nr. 4-5, p. 297.

*** - *Aniversarea morții lui Jan Hus* în M. B. XV (1965), nr. 4-5, p. 429.

*** - *Aniversarea teologului Karl Barth* în M. B. XVI (1966), nr. 7-9, p. 540.

*** - *Apropieri între catolicism și protestantism* în M. B. XIII (1963), nr. 1-2, pp. 96-97.

*** - *Atitudine schimbată față de Calvin* în M. B. XV (1965), nr. 7-9, p. 617.

*** - *Biserica luterană americană și glosolalia* în M. B. XIV (1964), nr. 4-6, p. 295.

*** - *Biserică luterană care adoptă episcopatul* în M. B. XVII (1967), nr. 3-4, p. 369.

Bel, Pr. Conf. Dr., Valer - *Dialogul teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în *Renașterea XI* (2000), nr. 11, p. 6.

Bel, Valer - *Biserica Ortodoxă Română (BOR) în dialog cu Biserica Evanghelică din Germania (EKD)*, în vol. *Omagiu Părintelui Profesor Ioan I. Ică la împlinirea vârstei de 75 de ani 1932-2007 40 de ani de teologhiresire*, Ed. *Renașterea*, Cluj-Napoca, 2007, pp. 124-140.

Bel, Valer - *Învățătura despre împăcare, îndreptarea și îndumnezeirea omului în dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în *Studia UBB TO XL* (1995), nr. 1-2, pp. 159-166.

Bel, Pr. Conf. Dr., Valer, Carabă, drd., Vasile-Adrian (trad.) - *Biserica și responsabilitatea ei politico-socială astăzi. Comunicatul celei de-a IX-a întruniri de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Goslar IX)* în *Renașterea XI* (2000), nr. 11, pp. 4-5.

Bel, Pr. lect. dr., Valer - *A șaptea întrunire de dialog între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în *Renașterea VII* (1996), nr. 1, p. 9.

Bel, Pr. lect. dr., Valer - *Dialogul teologic bilateral între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în *Renașterea VII* (1996), nr. 2, p. 11.

Bel, Pr. conf. dr., Valer - *A opta întrunire de dialog teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în *Renașterea IX* (1998), nr. 12, p. 11.

Bria, Diac Asist., Ion - *Receptarea convergențelor în credință rezultate din dialogul ecumenic* în S. T. XXXVII (1985), nr. 1-2, pp. 127-134.

Bria, Diac Asist., I. - *Cel de-al doilea dialog internațional între luterani și catolici* în O. XX (1968), nr. 4, pp. 639.

Bria, Diac Asist., I. - *Federația mondială luterană și Teologia revoluției* în O. XX (1968), nr. 4, pp. 639-640.

Bria, Diac Asist., Ion - *Conferința Federației Mondiale Luterane pentru Bisericile Minoritare Europene cu tema: „Comunitatea și pastorul într-o lume matură”* (Brașov, 21-26 sept. 1970) în O. XXII (1970), nr. 3, pp. 469-474.

Bria, Diac., I ; Popescu, Gabriel ; Paraschiv, Ion V. - *Cercetări actuale asupra lui Luther și asupra protestantismului* în O XIX (1967), nr. 4, pp. 565.

Bucevski, Prof., O. - *Congresul Federației Luterane Mondiale* în M. M. S. XXXIX (1963), nr. 11-12, pp. 724-725.

Bucevski, Prof., O. - *Biserica protestantă și problema germană* în M. M. S. XXXIX (1963), nr. 3-4, pp. 242-243.

Bucevski, Diac. Prof., O. - *Institutul Ecumenic înființat de „Alianța Luterană Mondială”(Geneva)* în M. O. XV (1963), nr. 9-10, p. 817.

Bucevski, Diac. Prof., O. - *Congres al teologilor evanghelici (Viena, 1-5 oct. 1963)* în M. O. XV (1963), nr. 9-10, p. 816.

Bucevski, Diac. Prof., O. - *Congres luteran la Helsinki (30 iul.-17 aug. 1963)* în M. O. XV (1963), nr. 9-10, p. 817.

Buchiu, Pr., Ștefan - *Reuniunea Debrecen V* în M. B. XXXVII (1987), nr. 5, pp. 101-102.

Buchiu, Drd., Ștefan - *Contribuții ale dialogului teologic dintre romano-catolici și luterani la ecumenismul creștin*, în S. T., 1980, nr.1-2, pp. 238-249.

Burlăcioiu, Drd., Ciprian D - *Un model ecumenic - acordul bisericesc Meissen* în Almanah bisericesc 2003, Editura Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, pp. 69-83.

Buzdugan, D. Costache - *Hristologia lui Karl Barth* în M. M. S. XLIX (1973), nr. 11-12, pp. 749-763.

B., O. - *Revizuirea Bibliei lui Luther* în G. B. XXIV (1965), nr. 11-12, p. 1180.

*** - *Cea de-a III-a reuniune din cadrul dialogului teologic ortodoxo-reformat* în M. A. XXV (1980), nr. 1-3, pp. 191-192.

Cândea, Pr. prof., Spiridon - *Federația Mondială Luterană* în O. XVIII (1966), nr. 2, pp. 310-314.

Cherescu, Diac. lect. drd., Pavel - *Reuniunea de la Limassol a Comisiei mixte pentru dialogul ortodox-luteran* în R. T. V 77 (1995), nr. 4, p. 109.

Chițescu, Prof., N. - *Despre Karl Barth* în M. M. S. XLVI (1970), nr. 3-6, pp. 163-195.

Chițescu, Prof., N. - *Tematica și rezultatul convorbirilor ortodoxo-protestante după 1961. Importanța acestor convorbiri pentru ecumenismul local* în M. A. XIX (1974), nr. 10-12, pp. 558-571.

Chițescu, Prof., N. - *Dialogul ortodoxo-reformat (Budapesta, 10-15 octombrie 1979)* în O. XXXII (1980), nr. 2, pp. 398-401.

Chițescu, Prof., N. - *Primele două dialoguri ortodoxo-reformate (Debrecen) după Episcopul Doctor Tibor Bartha, Președintele Sinodului reformat ungar* în O. XXXII (1980), nr. 2, pp. 423-428.

Chițescu, Prof., Nicolae - *La moartea lui Albert Schweitzer* în M. B. XVI (1966), nr. 1-3, pp. 17-25.

Ciucur, Doctorand, Marcel - *Problema căsătoriilor mixte în lumina documentelor oficiale și a propunerilor comisiilor interconfesionale în ultimul deceniu* în M. M. S. LI (1975), nr. 1-2, pp. 61-73.

Ciurea, Pr. Prof., Alexandru I. - *Biserica Luterană a Suediei* în B. O. R. CI (1984), nr. 1-2, pp. 129-141.

Ciutacu, Drd., Ion - *Atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de protestanți după documentele Conciliului al II-lea Vatican*, în O. XX (1968), nr. 4, pp. 564-572.

Coman, Pr. asist., Constantin - *Dialog teologic ortodoxo-reformat* în B. O. R. CVIII (1990), nr. 11-12, pp. 49-51.

Coman, P. S. Episcop Dr., Vasile, Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *A treia întrunire a Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Bisericele Luterane* în O. XXXIII (1981), nr. 2, pp. 264-266.

Coman, Episcopul Oradiei, Vasile - *Al treilea dialog general ecumenic dintre Biserica Ortodoxă și Federația Luterană Mondială* în B. O. R. CIII (1985), nr. 5-6, pp. 403-406.

[Coman], Vasile - *Întrunirea Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Bisericele Luterane* în B. O. R. XCVII (1979), nr. 1-2, pp. 25-28.

[Coman], Episcopul Oradiei, Vasile - *Lucrările Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Bisericele Luterane* în O. XXXII (1980), nr. 11-12, pp. 395-398.

* * * - *Comemorarea lui Albert Schweitzer* în M. B. XXIV (1974), nr. 7-9, p. 546.

* * * - *Comemorarea Reformei și năzuințele ecumeniste contemporane* în O. XIX (1967), nr. 4, pp. 489-493.

* * * - *Considerații asupra Teologiei Protestante după 450 de ani de la Reformă* în S. T. XIX (1967), nr. 9-10, pp. 555-564.

* * * - *Considerații asupra validității Botezului protestant* în M. B. XV (1965), nr. 4-6, p. 430.

* * * - *Continuarea dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania* în M. B. XXXI (1981), nr. 4-5, pp. 403-404.

* * * - *Convorbiri între luterani și ortodocși* în M. B. XVII (1967), nr. 4-6, p. 361.

Dani, Pr. lect. univ. dr., Dorinel - *Din relațiile Bisericii anglicane cu Biserica romano-catolică și cu luteranismul, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* în Ortodoxia maramureșeană IV (1999), nr. 4, pp. 200-209.

*** - *Declarație comună cu privire la problema hristologică între Biserica Ortodoxă și Alianța Mondială a Bisericilor Reformate* în A. B. V XLIV (1994), nr. 10-12, pp. 151-154.

*** - *Dialogul general ortodox luteran la a IX-a sesiune* în M. B. XXXVII (1987), nr. 4, pp. 105-106.

*** - *Dialog ortodox-protestant* în A. B. VII XLVI (1996), nr. 4-6, p. 161.

*** - *Dialogul teologic general dintre Bisericile Ortodoxe și Bisericile Luterane* în B. O. R. XCIX (1981), nr. 9-10, pp. 960-961.

*** - *Dialogul teologic general dintre Bisericile Ortodoxe și Bisericile Luterane* în M. B. XXXII (1982), nr. 1-3, p. 162.

*** - *Dialog teologic ortodoxo-reformat* în A. B. I XL (1990), nr. 11-12, pp. 102-103.

*** - *Din revista Bisericii Reformate Calvinice din Transilvania* în G. B. VII (1948), nr. 11-12, pp. 66-68.

Drăgoi, Macarie - *Relațiile cu Biserica Luterană din Suedia (Conferința ecumenică din 1925)* în vol. *Autocefalie și Comuniune. Biserica Ortodoxă Română în dialog și cooperare externă, în perioada 1885-2010*, Editura Basilica, București, 2010, pp. 386-450.

Dură, Asist., Nic. - *Considerații asupra dialogurilor teologice ale Bisericii Ortodoxe cu Bisericile Romano-catolică, Anglicană, Veche-Catolică, Orientală și Luterană* în O. XXXVII (1985), nr. 3, pp. 390-449.

Dură, Pr. Prof., Nicolae - *Reuniune teologică în cadrul dialogului ortodoxo-luteran* în G. B. (1988), nr. 6, pp. 126-127.

Galeriu, Pr. Prof., Constantin - *Dialogul ortodox-reformat (Budapesta, 10-15 oct 1979)* în M. O. XXX (1980), nr. 1-2, pp. 223-225.

Găncăanu, Ștefan - *De la acordul euharistic la o recunoaștere reciprocă a slujirii preoțești între romano-catolici și protestanți* în O. XXV (1973), nr. 2, pp. 309-314.

Georgescu, Il. I. - *Adunarea Generală a Alianței Reformate Mondiale de la Nairobi (Kenia)* în O. XXII (1970), nr. 3, pp. 486-487.

Georgescu, Pr., Il. V. - *Împlinirea a 450 de ani de la începutul Reformei* în B. O. R. LXXXV (1967), nr. 9-10, pp. 939-941.

*** - *Gestul simbolic al unor catolici și protestanți* în M. B. (1968), nr. 7-9, p. 486.

Gherasim, Pr., A. - *Ungaria. Clerul luteran luptă pentru pace și coexistență* în M. M. S., XXXIV (1958), nr. 3-4, pp. 350-351.

Gherasim, Pr., A. - *Chinezii protestanți sprijină viața cea nouă în M. M. S.*, XXXIV (1958), nr. 3-4, pp. 348.

Gherasim, Pr., A. - *Cehoslovacia: Expoziție despre mișcările husiților în M. M. S.*, XXXIV (1958), nr. 9-10, pp. 836-837.

Ică, Diac. Lect., Ioan I. - *Contactele din ultima vreme dintre Bisericile ortodoxe și Bisericile protestante și stadiul actual al dialogului teologic între ele în O. XXV* 1/1973, pp. 135-146.

Ică, Diacon Lector, Ioan I. - *Tematica și rezultatele întâlnirilor ortodoxe-protestante, după 1961. Importanța acestor întâlniri pentru ecumenismul local*, în M. A. XXII (1972), nr. 7-8, pp. 522-532.

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *Relațiile dintre ortodocși și luterani din România din secolul XVI până astăzi*, în M. A. XXXV (1980), nr. 1-2, pp. 58-75.

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *Biserica Ortodoxă Română în pregătirea dialogului teologic cu Biserica Evanghelică din Germania și cu Federația Luterană Mondială*, în M. A., XXIV (1979), nr. 7-9, pp. 731-733.

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *A II-a întrunire a Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Bisericile Luterane*, în M. A., XXV (1980), nr. 1-3, pp. 195-197.

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *Primul dialog între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania*, în M. A. XXV (1980), nr. 1-3, pp. 198-203.

Ică, Prof., Ioan I. - *A III-a întrunire a Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Bisericile Luterane*, în M. A. XXVI (1981), nr. 1-3, pp. 174-177.

Ică, Prof. Dr., Ioan I. - *Al doilea dialog teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania*, în M. A. XXVI (1981), nr. 1-3, pp. 177-181;

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *Al treilea dialog între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania*, în M. A. XXVII (1982), nr. 7-9, pp. 545-549;

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *Prima întrunire a Comisiei mixte ortodox-luterană la Espoo în Finlanda*, în M. A. XXVII (1982), nr. 1-3, pp. 221-223.

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *A doua întrunire a Comisiei mixte pentru dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Luterane*, în M. A. XXVII (1983), nr. 7-8, pp. 491-493;

Ică, Pr. Prof. Dr., Ioan I. - *Al IV-lea dialog între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania*, în M. A. XXVIII (1985), nr. 7-8, pp. 504-506.

Ioniță, Pr. Dr., Viorel - *Cel de-al doilea dialog teologic doctrinar dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Iași, 24-26 octombrie 1980)* în M. M. S. LVI (1980), nr. 9-12, pp. 725-732.

Ioniță, Pr. asist. dr., Viorel - *Relațiile actuale ale Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile protestante. Dialoguri cu acestea. Contribuția Bisericii Ortodoxe Române* în M. M. S. LX (1984), nr. 4-6, pp. 298-306.

Ioniță, Pr. Asist. Dr., Viorel - *A IV-a întrunire de dialog dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Techirghiol, 6-11 mai 1985)* în B. O. R. CIII (1985), nr. 5-6, pp. 388-397.

Ioniță, Pr. Prof., Viorel - *A V-a întrunire de dialog dintre Bisericile Ortodoxe și Federația Luterană Mondială* în B. O. R. CVII (1989), nr. 7-10, pp. 49-52.

Ioniță, Pr. Prof., Viorel - *Cea de-a V-a întrunire de dialog dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în G. B. (1989), nr. 1, pp. 80-85.

Ioniță, Pr. Prof. Dr., Viorel - *Dialogul teologic dintre Biserica Evanghelică din Germania și Biserica Ortodoxă Română* în A. B. I (1990), nr. 3-4, pp. 52-57.

Ioniță, Pr. Prof. Dr., Viorel - *Îndreptare și îndumnezeire. Dialogul teologic dintre EKD și BOR*, în B.O.R., CXI (1993), nr. 4-6, pp.179-186.

Ioniță, Pr. Prof. Dr., Viorel - *A XII-a întrunire a Comisiei Mixte de dialog ortodox-luteran* în V. O. XVI (2004), nr. 346, p. 4.

Ioniță, Pr. Prof. Dr., Viorel - *Dialogul teologic dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici creștine la nivel mondial*, R. T., (2011), nr. 2, pp. 203-221.

Istodor, Pr. lect. univ. dr., Gheorghe - *Implicațiile eclesiologice debătute în cadrul Conferințelor teologice interconfesionale* în T. V. XVIII (2008), nr. 1-6, pp. 426-441

*** - *Începerea dialogului între ortodocși și reformati* în M. B. XXXVIII (1988), nr. 2, p. 97.

*** - *Întâlnire între teologi ortodocși români și teologi din Federația Mondială Luterană (Sibiu, 30 septembrie 1970)* în B. O. R. LXXXVIII (1970), nr. 9-10, pp. 997-1007.

*** - *Întâlnire între ortodocși și luterani* în M. B. XX (1970), nr. 10-12, p. 748.

Jebeleanu, L. I. - *Debutul dialogului oficial între ortodocși și reformati* în M. B. XXXVI (1986), nr. 2, p. 99.

Jebeleanu, L. I. - *Dialogul ortodox-protestant în Elveția* în M. B. XXXVI (1986), nr. 2, p. 100.

Jurca, Pr., Eugen - *Consultația Bisericilor Ortodoxe și Evanghelice de la Hamburg* în A. B. IX XLVIII (1998), nr. 4-6, pp. 227-229.

Lefter, A. - *O „inovație” la protestanți*, în M. O. XVIII (1966), nr. 7-8, p. 734.

Lefter, A. - *Organizarea unui institut luteran la Novi-Sad* în M. O. XVIII (1966), nr. 7-8, p. 733.

Lefter, A. - *Un film în culori, care va înfățișa viața și opera reformatorului lui Martin Luther (1483-1546)* în M. O. XIX (1967), nr. 1-2, p. 153.

*** - *Legături luterano-ortodoxe* în M. B. XV (1965), nr. 10-12, p. 784.

Manolache, A. - *A cincea Adunare a Federației Luterane Mondiale de Ia Evian și perspectivele pe care ea le-a deschis* în O. XXII (1970), nr. 3, pp. 487-492.

M[anolache], T. N. - *A 450-a aniversare a Reformei* în M. O. XIX (1967), nr. 11-12, p. 981.

Manolache, T. N. - *Al patrulea centenar al Universității din Geneva, înființată de Calvin* în M. O. XI (1959), nr. 7-8, pp. 520-522.

*** - *Martin Luther 500* în M. B. XXXII (1982), nr. 7-9, p. 570.

*** - *Moartea lui Karl Barth* în în M. B. XIX (1969), nr. 1-3, p. 119.

Molnar, Pr., Vasile - *Premise și perspective ale dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Federația Luterană Mondială la împlinirea a 40 de ani de la înființarea Federației Mondiale Luterane* în O. XL (1988), nr. 3, pp. 29-48.

Molnar, Pr. Drd. Vasile - *Premise și perspective ale dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Alianța Reformată Mondială* în O. XLI (1989), nr. 3, pp. 62-81.

Moraru, Alexandru - *Aspecte privitoare la relațiile dintre ortodocșii și luterane din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XX-lea*, în vol. *Omagiu Părintelui Profesor Ioan I. Ică la împlinirea vârstei de 75 de ani 1932-2007 40 de ani de teologhisire*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2007, pp. 141-155.

Neamțu, Pr., Marin - *Strădanii de „comuniune” între reformați și luterani*, în M. O. XXIV (1972), nr. 1-2, p. 132.

Nechita, Pr. Drd., V. - *Dialogul ortodoxo-reformat (calvin)* în M. M. S. LXVI 1990, nr. 5-6, pp. 173-174.

Necula, Pr. Prof., Nicolae - *Dialogul ortodoxo-reformat Debrecen V Budapesta, 31 august- 4 septembrie 1987* în B. O. R. CV (1987), nr. 9-10, pp. 147-148.

Necula, Pr. Prof., Nicolae - *A VI-a întrunire de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în B. O. R. CIX (1991), nr. 7-9, pp. 58-62.

Niculcea, Drd. Adrian - *Scriptură, Tradiție și Mărturisire în dialogul Bisericii Luterane din RFG și Biserica Ortodoxă Română*, în S. T. XXXIV (1982) nr. 5-6, pp. 398-408.

* * * - *Noi contacte între ortodocși și luterani* în M. B. XXIV (1974), nr. 7-9, p. 537

* * * - *Note și comentarii. A murit Karl Barth* în O. XXI (1969), nr. 2, pp. 317-321.

* * * - *Nouă etapă în dialogul general ortodox-luteran* în M. B. XXXIX (1989), nr. 4-6, pp. 94-95.

* * * - *Nouă sesiune de dialog între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* în M. B. XXXVIII (1988), nr. 3, p. 98.

Oancea, Pr. prof. dr., Dorin - *Relațiile cu Biserica Reformată* în vol. *Autocefalie și Comuniune. Biserica Ortodoxă Română în dialog și cooperare externă, în perioada 1885-2010*, Ed. Basilica, București, 2010, pp. 363-371.

*** - *O nouă întâlnire între ortodocși și protestanți* în A. B. V XLIV (1994), nr. 1-3, p. 153.

*** - *Pași pe calea dialogului orthodox-luteran* în M. B. XXIX (1979), nr. 7-9, pp. 515-516.

Pavel, Pr. Prof., Aurel; Nedelcu, Masterand, Petru Ciprian - *Dialogul teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (EKD) - scurt istoric* în R. T. XX (2010), nr. 2, pp. 226-231.

Pavel, Pr. Prof., Aurel - *Cea de a 12-a întâlnire de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Goslar XII)* în R. T. XX (2010), nr. 2, pp. 232-238.

Pătuleanu, pr. prof. dr., Constantin - *Relațiile cu Biserica Luterană*, în vol. *Autocefalie și Comuniune. Biserica Ortodoxă Română în dialog și cooperare externă, în perioada 1885-2010*, Editura Basilica, București, 2010, pp. 372-385.

Pătuleanu, Pr. lect., C-tin - *Dialogul teologic bilateral dintre Biserica Evanghelică din Germania (EKD) și Biserica Ortodoxă Română* (Goslar VIII), în B. O. R., CXVI (1998), nr. 7-12, pp. 145-153.

Pătuleanu, Pr. lector dr., Constantin - *Privire generală asupra dialogului teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* (cu textul integral al comunicatelor finale), în M. O., LIV (2002), nr. 1-4, pp. 102-121.

Pătuleanu, Pr. dr., Constantin - *Tainele Bisericii în Confessio Augustana și în Mărturisirile de Credință Ortodoxă din secolele 16 și 17* (Goslar II), în M. O., LIV (2002), nr. 5-8, pp. 137-150.

Pătuleanu, Pr. Dr., Constantin - *Pocăința și Spovedania în viața Bisericii noastre și importanța lor pentru înnoirea și sfințirea creștinului* (Goslar III), în M. O., LIV (2002), nr. 9-12, pp. 136-154.

Pătuleanu, Constantin - *Îndreptarea și îndumnezeirea omului prin Iisus Hristos* (Goslar V), în *Analele Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova*, nr. 9/2002, pp. 207-217.

Pătuleanu, Pr. lect. dr., Constantin - *Botezul ca primire în noua alianță și ca chemare la lupta duhovnicească întru urmarea lui Hristos (sinergia)* (Goslar VI), în *Almanah bisericesc 2003*, Ed. Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, pp. 59-69.

Pătuleanu, Pr. lector dr., Constantin - *Biserica și responsabilitatea ei politico-socială astăzi. Aspecte biblic-hermeneutice, istorico-bisericești și eclesiologice (Goslar IX)*, în M. O. LV, nr. 1-4/2003, pp. 114-123.

Pătuleanu, Pr. lect. dr., Constantin - *Comuniunea Sfinților - chemarea Bisericii noastre și împlinirea ei într-o lume secularizată*, în Almanah bisericesc 2003, Editura Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, pp. 210-220.

Pătuleanu, Pr. lect. dr., Constantin - *A X-a întrunire de dialog dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (14-20 noiembrie 2002) (Goslar X)*, în B. O. R., CXX (2002), nr. 9-12, pp. 21-35.

Pătuleanu, Pr., Constantin - *Apostolicitatea Bisericii și mărturia ei astăzi în Europa. Cea de a XII-a întâlnire în cadrul dialogului teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania, Mănăstirea Sâmbăta de Sus, 11-15 martie 2010*, în B. O. R., 2010, nr. 1, pp. 174-185.

*** - *Pe drumul apropierii dintre calvini și luterani* în M. B. XVI (1966), nr. 4-6, pp. 348-349.

*** - *Pergamentul lui Martin Luther* în M. B. XVI (1966), nr. 1-3, p. 125.

Petrica, Pr., Vasile - *Albert Schweitzer a împlinit 90 de ani* în M. B. XV (1965), nr. 1-3, pp. 212-213.

Plămădeală, Dr., Antonie - *Biserica Ortodoxă și Bisericele Reformei Aniversare a 500 de ani de la nașterea lui Martin Luther (1483-1983)* în M. A. XXVIII (1983), nr. 11-12, pp. 800-812.

Plămădeală, Dr., Antonie - *Confesiunile din Transilvania în trecut și astăzi*, în M. A., XXXII (1987), nr. 4, pp. 7-16.

Popescu, Prof., Teodor, M. - *Sfânta Euharistie în dialogul dintre Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Evanghelică din R. F. Germania* în B. O. R. XCIV (1976), nr. 5-6, p. 500.

Popescu, Prof., Teodor, M. - *A doua întrunire a Comisiei interortodoxe prentu pregătirea dialogului teologic cu Bisericele luterane* în B. O. R. XCVII (1979), nr. 9-12, p. 1088.

Popescu, Prof. Teodor M. - *Înființarea unei școli pentru studiul teologiei protestante la Paderborn*, în M. O. IX (1957), nr. 7-8, p. 544.

Popescu, Prof., Teodor M. - *Din Biserica Protestantă*, în M. O. X (1958), nr. 7-8, pp. 589-590.

P[orcescu], S[carlat] - *Mărturii despre starea transmigranților protestanți din Austria în Transilvania în secolul al XVIII-lea* în M. M. S. XXXIII (1957), nr. 1-2, p. 155.

Pricop, Diac., Cosmin - *Începuturile dialogului Bisericii Ortodoxe cu Federația Luterană Mondială. Rolul Bisericii Ortodoxe Române* în B. O. R., 2010, nr. 1, pp. 260-291.

*** - *Protestantismul francez în căutarea propriei unități* în M. B. XX (1970), nr. 9-10, p. 755.

*** - *Publicarea Psalmilor Reformei* în M. B. XIII (1963), nr. 3-4, p. 202.

Radu, Pr. Prof., Dumitru - *Dialogul teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania (EKD)* în B. O. R., XCVIII (1980), nr. 11-12, pp. 1098-1106.

*** - *Relații între Bisericile Ortodoxe și Luterane* în A. B. II XLI (1991), nr. 4-5, pp. 143-144.

*** - *Reorganizarea Alianței Reformate Mondiale* în M. B. XX (1970), nr. 7-9, p. 587.

*** - *Retragerea din activitate a prof. K. Barth* în M. B. XII (1962), nr. 9-10, p. 564.

Roșca, Florin - *A doua întrunire a Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Bisericile Luterane* în B. O. R. XCVII (1979), nr. 9-12, p. 1088.

Roșca, Florin I. - *Participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile Anului Luther din RFG și RDG* în M. B. XXXIV (1984), nr. 1-2, p. 86.

Rus, Remus - *Relații ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Luterană din R. F. Germania* în M. B. XXIV (1974), nr. 10-12, p. 718.

Săsăuian, Diac. lect. univ. dr., Mihai - *A șasea întâlnire de dialog teologic a tinerilor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Evanghelice Luterane din Germania, Arad, 27 septembrie - 3 octombrie 1999*, în „Teologia” III (1999), nr. 3-4, pp. 150-154.

Săsăuian, Diac. lect. univ. dr., Mihai - *A șaptea întâlnire de dialog teologic pentru tineri, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Evanghelice Luterane din Germania, Jugenheimt /Germania, 19-25 septembrie 2000*, în „Teologia” IV (2000), nr. 4, pp. 149-151.

Săsăuian, Diac. lect. dr., Mihai - *Întâlnirea de dialog a tinerilor teologi, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Evanghelice Luterane din Germania, Leipzig, septembrie 1998*, în „Teologia” II (1998), nr. 3-4, pp. 157-159.

Sârbu, Mariana - *Conferința a Biseriilor Reformate din Europa centrală și de Răsărit* în XXXVII M. B. (1987), nr. 1, p. 93.

Scriban, Arhim., I. - *Încercări pentru unificarea protestantismului în România* B. O. R. XLV (1927), nr. 11, p. 681.

*** - *Sesiunea Comitetului executiv al Alianței Mondiale Reformate* în M. B. XVIII (1968), nr. 7-9, p. 485.

Sîrbu, Pr. Prof., Comeliu - *Statistica Bisericii Evanghelice - Luterane din ținutul Mecklenburg* în M. O. XV (1963), nr. 5-6, p. 472.

Sîrbu, C. - *Noua conducere a Uniunii Luterane Mondiale* în M. O. XV (1963), nr. 9-10, p. 820.

Scriban, Arhim., I. - *Protestantismul în Austria și Franța* în R. T. IV (1910), nr. 7-8, pp. 291-296.

Soare, Pr., D. - *Preocupări actuale ale alianței reformate mondiale* în O., XXIII (1971), nr. 4, p. 659.

Stăniloae, Pr, Prof., D. - *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericele Vechi-Catolice, cu Biserica Romano-Catolică și cu Protestantismul* în O. XX (1968), nr. 2, pp. 208-223.

S., D. - *Noua orientare eclesiologică în Protestantism* în G. B. XXIII (1964), nr. 1-2, p. 28.

S., D. - *Adunarea generală a Federației Luterane Mondiale* în G. B. XXII (1963), nr. 7-8, pp. 774-775.

Șebu, Pr. Lector Dr., Sebastian - *Din viața și activitatea Bisericii Evanghelice C. A. din România* în M. A. XXVI (1981), nr. 4-6, p. 430-433, nr. 7-9, p. 648-650, XXVII (1982), nr. 1-3, pp. 223-226.

Șebu, Pr. Sebastian - *Vești din Biserica Evanghelică C. A. din România* în M. A. XXVII (1982), nr. 7-9, pp. 561-563.

Șebu, Sebastian - *Poziția Bisericii prezbiteriene reformate din Cuba față de problemele statului și poporului cubanez*, în M. A. XVII (1972), nr. 3-4, pp. 314-315.

Șesan, Pr. Prof., M. - *Biserica Reformată din Olanda* în M. A. VIII (1963), nr. 7-8, p. 632-633.

Șesan, M. - *Bisericele Reformate din Franța* în M. A. VI (1961), nr. 11-12, p. 848.

Șesan, M. - *Iconografia ortodoxă în atenția protestantă* în M. A. VI (1961), nr. 11-12, p. 848.

Șesan, Prof., M. - *Comemorarea lui Jan Hus* în M. B. XV (1965), nr. 7-9, pp. 628-630.

Șesan, M. - *Despre Karl Barth* în M. A. IX (1964), nr. 9-10, p. 744.

Șesan, M. - *Revista Bisericii Evanghelice a fraților cehi* în M. A. IX (1964), nr. 3-5, p. 372.

Șesan, M. - *Revista evanghelică cehoslovacă* în M. A. IX (1964), nr. 3-5, pp. 371-372.

Șesan, Prof., M. - *Ioan Hus - 550 de ani de la moartea sa* în M. M. S. XLI (1965), nr. 7-8, pp. 416-418.

Șesan, M. - *Aniversarea a 450 de ani de la Reformă*, în M. A. XII (1967), nr. 10-12, pp. 975-976.

Șesan, Prof., M. - *450 de ani de la inițierea Reformației* în M. B. XVIII (1968), nr. 1-3, pp. 121-123.

Șesan, M. - *Un teolog luteran impresionat de Ortodoxie* în M. B. 1XIV (1964), nr. 4-6, pp. 301-302.

Șesan, Prof., M. - *La problema reformației în Transilvaniei* în M. A. XIX (1974), nr. 10-12, p. 687.

Șesan, Prof., M. - *Despre Ortodoxia lui Ioan Hus* în M. A. XX (1975), nr. 6-8, pp. 580-581.

Șesan, Prof., M. - *Din căile reformației cehe* în M. B. XIII (1963), nr. 9-10, pp. 437-445.

Șesan, Pr. Prof., Milan - *Preocupări actuale în teologia evanghelică cehomoravă*, în M. O. IX (1957), nr. 7-8, pp. 554-556.

Șesan, Prof., M. - *Noul Barth* în M. A. II (1958), nr. 9-10, p. 762.

Șesan, Prof., M. - *Magistrul Ioan Hus și cultul ceh* în M. A. XVII (1972), nr. 1-2, p. 154.

Terchilă, Dr., Nicolae - *Biserica protestantă în Germania lui Hitler* în R. T. XXIII (1933), nr. 9-10, pp. 333-336.

Terchilă, Dr., N. - *Mentalitatea de la Stockholm - Mentalitatea ecumenică - Mentalitatea protestantă - Socialismul de catedră* în R. T. XVI (1926), nr. 4, pp. 261-263.

Timuș, Gherasim - *Programul prelegerilor la Facultățile de Teologie Protestante* în B. O. R. XVI (1892), nr. 2, pp. 186-187.

Tulcan, dr., Ioan - *Dialogurile teologice ale Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici* în M. B. XXXVIII (1988), nr. 2, pp. 25-35.

Tulcan, Pr. conf. dr., Ioan - *A opta sesiune de dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă Română (BOR) și Biserica Evanghelică din Germania (EKD)*, în „Teologia” II, (1998), nr. 3-4, pp. 149-156.

Tulcan, Pr. conf. univ. dr., Ioan - *A noua sesiune de dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania 7-12 octombrie 2000, Herrnhut /Germania*, în „Teologia” IV (2000), nr. 4, pp. 139-148.

Tulcan, Pr. Prof. Dr., Ioan (trad.) - *Întâlnirea de dialog teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania (Selbiz-Bavaria, 27 noiembrie - 5 decembrie 1995* în B. O. R. CXIV (1996), nr. 1-6, pp. 79-86.

Tulcan, Pr. Prof. Dr., Ioan - *Contribuția părintelui profesor dr. Ioan Ică la dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă Română (BOR) și Biserica Evanghelică din Germania (EKD)*, în R. T., XXII (2012), nr. 3, pp. 45-57.

*** - *Universitatea din Paris omagiază pe Karl Barth* în M. B. XIV (1964), nr. 4-6, p. 297.

V[asilescu], Em. - *A doua întâlnire a comisiei mixte luterano-catolică* în O. XXVI (1974), nr. 3, pp. 566-568.

V[asilescu], Em. - *Aspecte ale dialogului teologic catolic-reformat* în O. XXII (1970), nr. 2, p. 322.

V[asilescu], Em. - *Un articol al Cardinalului Jean Banielou provoacă o vehementă critică protestantă împotriva primatului și autorității papale* în O. XII (1970), nr. 2, pp. 320-322.

Vasiliu, Dr., Cezar - *A VII-a Adunare Generală a Federației Luterane Mondiale (Budapesta, 22 iul. 4 aug. 1984)* în O. XXXV (1983), nr. 3, p. 471.

Vasiliu, Dr., Cezar - *A 500-a aniversare a lui Luther* în O. XXXV (1983), nr. 3, p. 471.

Vasiliu, Cezar - *Lucrările comisiei interortodoxe pentru dialogul teologic cu Biserica Luterană* în M. B. XXIX (1979), nr. 1-3, p. 160.

Vasiliu, Lect. Dr., Cezar - *Întâlnirea tinerilor ortodocși și protestanți* în B. O. R. XCIX (1981), nr. 5-6, p. 537.

Vasiliu, Lect. Dr., Cezar - *A treia consultație premergătoare a dialogului cu Reforma* în B. O. R. CI (1983), nr. 5-6, p. 379.

Zăgrean, I. - *Luther și Reforma germană într-o perspectivă ecumenică - al treilea seminar teologic de la Chambesy* în M. A. XXVII (1982), nr. 4-6, pp. 404-405.

Zotu, Dr., Gh. - *Relațiunile între Biserica Ortodoxă și Protestantă în sec. XVI* în B. O. R. V (1880), nr. 1, pp. 48-64.

*

Albu, Past., Zoltan - *Colaborare ecumenică premergătoare mișcării ecumenice în București între Bisericile Ortodoxe și Protestante* în O. XXXVI (1984), nr. 4, pp. 526-531.

Binder, Dr., Ludwig - *Raporturile de prietenie și colaborare între credincioșii evanghelici - luterani și românii din Transilvania în veacul al XIX-lea* în O. XX (1968), nr. 4, pp. 628-633.

Crăciunaș, Irineu (trad.) - *Jean Jaques von Allmen. Ce așteaptă Bisericile reformate de la Bisericile ortodoxe* în M. M. S. XLIV (1968), nr. 1-2, pp. 13-28.

Klein, Pr. Dr., Christoph - *Bisericile Protestante față de documentul Botez, Euharistie, Ministeriu* în S. T. XXXVII (1985), nr. 1-2, pp. 142-148.

Mastroianopoulos, Arhim., Elias - *Nostalgia Ortodoxiei. Biserica Ortodoxă așa cum este văzută de unii teologi protestanți* în M. B. XXIV (1974), nr. 10-12, pp. 627-642 (trad. de Pr. Dr. Olimpă N. Căciulă).

Nagy, Prof. Dr., Jozsef - *Uniunea Mondială a Bisericilor Reformate și Congresul de la Frankfurt* în M. B. XIV (1965), nr. 1-3, pp. 7-12.

Pitters, Conf. Dr., Hermann - *Însemnătatea și rolul Mărturisirii de credință în Teologia și viață Bisericii, Autoritatea doctrinară în Biserică*, în S.T. XXXII (1980) nr. 1-2, pp. 283-286.

Pitters, Hermann - *Semnificația reformatorică și ecumenică a teologiei lui Luther* în O. XXXV (1983) nr. 4, pp. 481- 487.

Perret, Edmond - *Părinții Bisericii, cu osebire Părinții răsăriteni și Instituția religiei creștine a lui Calvin. Contribuție la dialogul între ortodocși și protestanți* în M. B. XXIV (1974), nr. 7-9, pp. 431-438.

Popescu, pr. prof., Ionel (trad.) - *Dr. Wolfram Reiss: Inițiative pentru promovarea parteneriatului evanghelic-ortodox. Strădaniile Bisericii Evanghelice a landului Hessen și Nassau pentru o nouă dezvoltare a relațiilor evanghelic-ortodoxe* în A. B. IX XLVIII (1998), nr. 4-5, pp. 225-227.

CARACTERUL TRINITAR ȘI DIMENSIUNEA HRISTOLOGICĂ A ICONOMIEI MÂNTUIRII

SIMEON PINTEA

ABSTRACT:

The trinity character and the christological dimension of the iconomy of salvation

Contemplating God's Mystery, Orthodoxy makes a distinction between theology and the Trinitarian economy. Theology, according to patristic thought, refers to the mystery of the Most Holy Trinity in its essence, to the way of being the Three Persons and the relations between them. Trinitarian economy is the additional manifestation of the Divine Persons. The mystery of God's economy was revealed through His whole work, through His report to all creation, but especially to the economy of salvation of the world through the two Divine Persons - the Son and the Ghost - Who reveal the will of the Father with His creature.

Keywords: *Theology, economy, Holy Trinity, Christ, kenosis, mission.*

Potrivit învățăturii ortodoxe, scopul creației este comuniunea cu Dumnezeu, când „Dumnezeu va fi totul întru toate” (*I Corinteni* 15, 28). Această învățătură este definită în tradiția patristică prin conceptul de îndumnezeire, „Θεοσις”. Desigur, potrivit Sfântului Petru, părtășia creației la firea dumnezeiască sau îndumnezeirea (*II Petru* 1, 4) se realizează prin har. Ea nu ține Ființa cea Una, ci este lucrare a voinței celor trei Persoane supreme care coboară la creație și înalță, în același timp, creația în comuniunea cea veșnică care există în Dumnezeu. Creaturile au în acest sens chiar o tendință sau dinamism spre unitate, susținut de rațiunile divine sădite în ele prin creație, care pornesc din Logosul Tatălui. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune în acest sens că „cele multe care s-au distanțat între ele prin natură, tind să ajungă la Unul, prin convergența lor spre natura unică a oamenilor, ca să fie Dumnezeu totul în toate, cuprinzându-le pe toate și ineputându-le în El”¹.

¹ *Ambigua*, PG 91, 1075C.

Prin căderea în păcat, omul s-a îndepărtat de Dumnezeu, izvorul vieții, slăbind comuniunea cu El, comuniune pentru care a fost adus la existență și în care urma să-și găsească împlinirea și desăvârșirea sa. Astfel, „un nou proces s-a declanșat prin păcatul lui Adam: mersul omului și al lumii spre distrugere și spre moarte: „Sufletul care păcătuiește va muri” (*Iezechiel* 18, 20). Actul neascultării protopărinților a introdus ființa umană într-un proces al morții, într-un vârtej al existenței și non-existenței”². De acum, pentru a ajunge la unirea cu Dumnezeu, făptura va trebui să treacă o întreită stavilă: a morții, a păcatului și a firii, îndumnezeirea nefiind posibilă înainte ca firea omenească să biruie păcatul și moartea³. Această cale se va prezenta omenirii căzute sub forma mântuirii, adică tocmai sub forma înlăturării acestor piedici care au intervenit în calea devenirii omului. Ceea ce omul trebuia să atingă prin urcușul său spre Dumnezeu, va realiza Dumnezeu coborând la om în Persoana Cuvântului întrupat. Sfântul Nicolae Cabasila spune în această privință: „Oamenilor despărțiți de Dumnezeu printr-o întreită stavilă – firea, păcatul și moartea – Dumnezeu le-a dat să-l aibă din plin și să se unească numaidecât cu El, prin faptul că El a înlăturat una câte una fiecare piedică: pe cea a firii, prin întruparea Sa; pe cea a păcatului prin moartea Sa; pe a morții prin Învierea Sa”⁴. Așadar, pentru a restabili comuniunea dintre Dumnezeu și oameni, ruptă datorită căderii în dimensiunea ei cosmică, Logosul ca Persoană a intrat El însuși mai intim în creație și în istoria umană, stabilind totodată o nouă relație ontologică și dinamică între Creator și existența umană.⁵

Dar Întruparea lui Dumnezeu, împreună cu creația, providența, mântuirea, sfințirea și desăvârșirea lumii, sunt acte ale iubirii și libertății absolute a lui Dumnezeu. Părintele Dumitru Stăniloae zice în această privință că „Dumnezeul creștin mântuitor nu este o esență supusă unor legi în mod involuntar, ci este un Dumnezeu personal, mai bine zis tripersonal, care purcede la crearea și la mântuirea lumii dintr-o iubire desăvârșită liberă. Numai aceasta face explicabilă chenoza manifestată în actul creației, în întruparea Fiului lui Dumnezeu și în îndumnezeirea omului și a creației. Numai aceasta face explicabilă micșorarea și adaptarea lucrărilor Sale, după posibilitățile creaturilor pentru a se folosi de aceste lucrări”⁶. Toate aceste acte ale iubi-

² Pr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 88.

³ Vladimir LOSSKY, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de Pr. Vasile RĂDUCĂ, Editura Humanitas, București, 2010, p. 152.

⁴ NICOLAE CABASILĂ, *Despre viața în Hristos*, III, PG, vol. 150.

⁵ *Go Forth in Peace. Orthodox Perspectives on Mission*, Compiled and edited by Ion BRIA, WCC Mission Series no. 7, Geneva, 1986, p. 4.

⁶ Pr. Dumitru Stăniloae, în Referatul său la Teza de doctorat a Arhim. Chesarie GHEORGHESCU, „Învățătura ortodoxă despre iconomia dumnezeiască și iconomia bisericească”, în *Studii Teologice*,

rii și libertății divine sunt componente ale *economiei dumnezeiești*⁷. Punctul culminant al economiei rămâne însă întruparea Logosului în Persoana dumnezeiesc-omenească a lui Iisus Hristos și Opera de mântuire realizată de El: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea” (Ioan 3, 16-17).

Iconomia (οἰκονομία) este planul lui Dumnezeu cu lumea, cu creația în ansamblul ei, un plan din veșnicie, dar și împlinirea acestui plan sau a hotărârii libere și iubitoare, luate mai înainte de veci și împlinite la „plinirea vremii” (πληρωμα τοῦ χρόνου – *Galateni* 4, 4). Sfântul Apostol Pavel arată că Dumnezeu „ne-a făcut cunoscută taina voii Sale, după bunăvoința Sa, pe care și-a propus-o în Sine de mai înainte, spre iconomia plinirii vremurilor (εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν) ca să recapituleze toate în Hristos (ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ), cele din ceruri și cele de pe pământ” (*Efesenii* 1, 10). Taina economiei dumnezeiești este descoperirea comuniunii făpturii cu Dumnezeu prin Iisus Hristos, după ce El a săvârșit mântuirea noastră: „El ne-a mântuit și ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre și după harul ce ne-a fost dat în Hristos Iisus, mai înainte de începutul veacurilor, iar acum s-a dat pe față, prin arătarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Cel ce a nimicit moartea și a adus la lumină viața și nemurirea, prin Evanghelie” (2 *Timotei* 1, 9-10).

Cu toate că unirea creației cu Creatorul a fost scopul pentru care Dumnezeu a adus toate la ființă, acest scop s-a putut realiza după cădere numai prin lucrarea de mântuire a lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel

nr. 3-6/1980, București, p. 298.

⁷ Teologia ortodoxă – urmând învățăturii Sfinților Părinți – face deosebire între *theologia* treimică, adică Taina Sfintei Treimi, existența de sine a lui Dumnezeu, dumnezeirea comună a celor trei ipostasuri și relațiile lor ipostatice intratreimice și *ikonomia* treimică, adică lucrarea comună a Sfintei Treimi ad extra, în creație, în menținerea și restaurarea lumii create în starea cea bună și în comuniunea cu Dumnezeu. Părinții greci au insistat de asemenea asupra faptului că natura veșnică a lui Dumnezeu este cu totul inaccesibilă pentru noi, fără ca făptura să poată cunoaște vreodată esența lui Dumnezeu. Putem însă participa la viața lui Dumnezeu, viață pe care ne-o împărtășește ca să devină propria noastră viață, prin Iisus Hristos care ne va introduce în relația existentă între Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, recunoscându-ne fii ai Săi prin cuprinderea noastră în aceeași relație care există între Hristos și Tatăl. Astfel între *theologia* și *ikonomia* dumnezeiască există o întrepătrundere organică, căci pe măsură ce Dumnezeu se descoperă pe Sine în actele economiei, omul și creația sunt ridicați tot mai sus în contemplația Treimii. (Pr. Ion BRIA, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 199; Pr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim...*, p. 41; Pr. Boris BOBRINSKOY, *Taina Preasfintei Treimi*, trad. Măriuca și Adrian ALEXANDRESCU, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, pp. 6-7; † IOANNIS ZIZIOULAS, *Prelegeri de dogmatică creștină*, trad. Florin Caragiu, Editura Sophia, București, 2014, p. 150).

înrupat⁸. Dumnezeu a prevăzut în atotștiința Sa toată tragedia căderii precum și mântuirea lumii realizată de Iisus Hristos, de aceea taina Întrupării Cuvântului descoperă taina economiei sau a planului lui Dumnezeu cu lumea. Sfântul Maxim Mărturisitorul zice în această privință: „Aceasta este taina cea mare și ascunsă. Aceasta este ținta fericită (sfârșitul) pentru care s-au întemeiat toate. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit mai înainte de începutul lucrurilor, pe care, definindu-l, spunem că este ținta finală mai înainte gândită, pentru care sunt toate, iar ea pentru niciuna. Spre această țintă finală privind, Dumnezeu a adus la existență ființele lucrurilor. Acesta este cu adevărat sfârșitul Providenței și al celor providențiate, când se vor readuce în Dumnezeu cele făcute de El. Aceasta este taina care circumscrie toate veacurile și descoperă sfatul suprainfinit al lui Dumnezeu, Care există de infinite ori infinit înainte de veacuri. Iar vestitor (înger) al ei S-a făcut Însuși Cuvântul ființial al lui Dumnezeu devenit om [...]. Fiindcă pentru Hristos sau pentru taina lui Hristos au primit toate veacurile și cele aflătoare înăuntrul veacurilor începutul existenței și sfârșitul în Hristos. Căci încă înainte de veacuri a fost cugetată și rânduită unirea hotarului (definitului) și a nehotărnicirii (indefinitului), a măsurii și a lipsei de măsură, a marginii și a nemărginirii, a Creatorului și a creaturii, a stabilității și a mișcării. Iar această taină s-a împlinit în Hristos, Care s-a arătat în cele din urmă dintre timpuri, aducând prin ea împlinirea hotărârii de mai înainte a lui Dumnezeu”⁹.

Actul întrupării Fiului prin care El vine în lume pentru mântuirea și îndumnezeirea lumii este un act esențial al economiei dumnezeiești și indică faptul că noi am devenit participanți la viața reală a lui Dumnezeu, însă ea nu poate fi desprinsă ca un eveniment izolat. Economia întrupării face parte din unitatea economiei care este o lucrare comună a Sfintei Treimi: „Această taină a fost cunoscută mai înainte de toate veacurile de către Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul. De Tatăl ca Cel care a binevoit-o, de Fiul, ca Cel care a îndeplinit-o, iar de Sfântul Duh ca Cel care a conlucrat. Fiindcă una este cunoștința Tatălui și a Fiului și a Sfântului

⁸ În învățătura Sfinților Părinți, întruparea (σάρκωσις) și îndumnezeirea (θεώσις) corespund una alteia, se implică una pe alta. Dumnezeu coboară în lume, se face om și omul se ridică spre deplinătatea dumnezeiască, se face dumnezeu, fiindcă această unire a celor două firi a fost hotărâtă din veșnicie și fiindcă ea este scopul ultim pentru care lumea a fost creată. (V. LOSSKY, *Teologia mistică...*, p. 153).

⁹ Sfântul Maxim nu mărturisește aici o învățătură asemănătoare aceleia a lui Duns Scot care susține întruparea Fiului lui Dumnezeu chiar făcând abstracție de păcatul strămoșesc. Sfântul Maxim nu exclude păcatul, ci arată că el a fost preștiut de Dumnezeu și, în acest sens, hotărârea economiei mântuirii și a îndumnezeirii a fost o taină veșnică ascunsă în Dumnezeu, care s-a descoperit nouă prin venirea lui Hristos. Și fiindcă în taina lui Hristos se realizează scopul creației, El devine centrul, sensul și scopul creației (Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 3, traducere, introducere și note de Pr. Dumitru STĂNILAOE, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009, p. 373).

Duh, odată ce una este și ființa și puterea lor. Căci nu ignora Tatăl întruparea Fiului, precum nici Duhul Sfânt. Pentru că în întreg Fiul, Care împlinește taina mântuirii noastre prin întrupare, Se afla întreg Tatăl după ființă, nu întrupându-Se, ci binevoind să se întrupeze Fiul; și în întreg Fiul Se afla întreg Duhul Sfânt după Ființă, nu întrupându-Se, ci conlucrând cu Fiul la întruparea cea negrăită, pentru noi¹⁰. Așadar, toate Persoanele Sfintei Treimi lucrează în economia întrupării și prin aceasta „întreaga economie a mântuirii are un caracter trinitar”¹¹.

Sfânta Treime este în lucrare asupra întregii creații pentru a o atrage în comuniunea cu Sine. Inițiativa Tatălui este însă realizată de Fiul și de Duhul Sfânt, „cele două mâini” ale lui Dumnezeu întinse spre lume, așa cum învață Sfântul Irineu de Lyon¹², Cuvântul și Duhul, constituind cei doi mijlocitori ai revelației iubirii și comuniunii cu Tatăl. În economia trinitară a mântuirii observăm o reciprocitate a misiunilor Fiului și Duhului Sfânt prin care ea se realizează. Duhul Sfânt și Cuvântul sunt mereu împreună, dar într-o perioadă Unul este pe primul plan, iar în altă perioadă, Celălalt. Astfel, toată etapa Vechiului Testament este un timp în care Duhul Sfânt pregătește venirea Cuvântului printr-o adevărată „epicleză cosmică” așa cum spune Pr. Boris Bobrinskoy¹³.

Duhul Sfânt acționează dinlăuntrul istoriei, începând cu Vechiul Testament, dând naștere lungului șir de martori care culminează cu venirea Domnului nostru Iisus Hristos, așa cum reiese din *Tratatul despre Sfântul Duh* al Sfântului Vasile cel Mare: „Cine neagă că lucrările săvârșite de Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, izvorâte din bunătatea lui Dumnezeu, în vederea mântuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului? Fie că cercetezi pe cele din trecut: binecuvântările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, prefigurările, profețiile, isprăvile răsunătoare din războaie, minunile dreptilor, fie că cercetezi pregătirile venirii Domnului în trup, toate au fost împlinite în Duhul”¹⁴. Dar și Simbolul de credință mărturisește despre Sfântul Duh că „a grăit prin proroci”, vestind de mai înainte desăvârșirea economiei dumnezeiești prin întruparea Cuvântului: „de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria”. Astfel, așa cum arată Paul Evdokimov, „prin spusa prorocilor, tot Vechiul Testament este o cincizecime preliminară în vederea apariției Fecioarei și a celui «Fie»”¹⁵.

Lucrarea comună a Fiului și a Duhului reiese și din mărturiile Noului Testament. Duhul Sfânt este activ în întrupare, în opera de mântuire, fiind pre-

¹⁰ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Thalasia*, (60)..., p. 376.

¹¹ Pr. Ion BRIA, „Dimensiunea hristologică a economiei mântuirii”, în *Orthodoxia*, nr. 2/1983, p. 237.

¹² *Adv. Haer.*, I, 28, 11.

¹³ Pr. BORIS BOBRINSKOY, *Taina Preasfintei Treimi...*, p. 38.

¹⁴ *De Spiritu Sancto*, XVI, 39, PG 32, 1408; a se vedea și în *PSB*, vol. 12, p. 55.

¹⁵ Paul EVDOKIMOV, *L'Esprit Saint dans la tradition orthodoxe*, Editions du Cerf, Paris, 1969, p. 87.

zent și însoțind Persoana lui Iisus Hristos¹⁶. Sfântul Vasile cel Mare vorbește despre această lucrare: „Avea să vină Hristos, Duhul I-a luat-o înainte. Are loc întruparea, Duhul este nedespărțit. S-au săvârșit minuni, s-au acordat harismele vindecărilor, toate s-au făcut prin Duhul Sfânt. Demonii au fost alungați în numele Duhului lui Dumnezeu. Când diavolul a fost certat, Duhul era de față. Izbăvirea de păcat s-a făcut prin harul Duhului”¹⁷. Dar nu numai Duhul lucrează asupra lui Hristos, ci și Hristos Însuși este Cel care dă Duhul, pregătește lumea pentru primirea Lui, Îl trimite de la Tatăl. Astfel, „Cincizecimea apare ca scopul ultim al iconomiei trinitare a mântuirii”¹⁸, deoarece, odată cu trimiterea Duhului și întemeierea Bisericii, planul lui Dumnezeu cu lumea este împlinit, Biserica fiind mediul în care omul are acces la Dumnezeu prin Duhul Sfânt, prin participare la Trupul lui Hristos extins în lume.

Așadar, planul pe care-l are Dumnezeu cu lumea se realizează prin Fiul în Duhul Sfânt. Aceasta arată încă o dată caracterul personal sau mai bine zis tripersonal, al Dumnezeului creștin. El nu este o existență sau o putere transcendentă, ci Ființă vie care intră în cea mai profundă comuniune cu creația, prin dialogul inițiat și susținut de El, care-și atinge punctul culminant în întrupare. De aceea, creația și întruparea, Dumnezeu Creatorul și Dumnezeu Mântuitorul, formează o unitate în logica iconomiei. Sfântul Atanasie vede o relație strânsă între creație și mântuire, deoarece „Tatăl a lucrat mântuirea creațiunii prin Acela Care a creat-o”¹⁹. Astfel *iconomia mântuirii are un caracter trinitar, dar ea comportă o dimensiune hristologică bine definită și nu hristomonistă*²⁰.

Caracterul trinitar împreună cu dimensiunea hristologică a iconomiei mântuirii transpar din întregul proces prin care Dumnezeu realizează iconomia Sa. Dumnezeu coboară în lume neîncetat prin energiile Sale sau prin lucrările providenței precum și prin întregul șir al teofaniilor Vechiului Testament. La „plinirea vremi” (*Galateni* 4, 4) însă, Înțelepciunea lui Dumnezeu, ce lucrează ca putere, energie, providență, intră în mersul istoriei ca persoană²¹. Întruparea sau înnumenirea Cuvântului lui Dumnezeu, ca act al iubirii și libertății absolute a lui Dumnezeu, este marea noutate ce se produce în Dumnezeire, „singurul nou sub soare”²², va zice Sfântul Ioan Damaschin. Însă ea nu știrbește

¹⁶ A se vedea capitolul despre *Modalități ale revelației Sfântului Duh*, în Boris BOBRINSKOY, *Taina Preasfintei Treimi...*, pp. 102-118.

¹⁷ *De Spiritu Sancto*, XIX, 49, PG 32, 157A; PSB, vol. 12, p. 64.

¹⁸ Paul EVDOKIMOV, *L'Esprit Saint...*, p. 87.

¹⁹ Sf. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre Întruparea Cuvântului și despre arătarea lui nouă prin trup*, I, în PSB, vol. 15, traducere, introducere și note de Pr. Dumitru STĂNILOAE, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 90.

²⁰ Pr. Ioan BRIA, *Dimensiunea hristologică a iconomiei mântuirii...*, p. 237.

²¹ V. LOSSKY, *Teologia mistică...*, p. 156.

²² Sf. IOAN DAMASCHIN, *Dogmatica*, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru FECIORU, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 155.

cu nimic Ființa lui Dumnezeu deoarece „Aceasta nu este o lucrare a firii, ci un fel de bunăvoință iconomică”²³. Din inițiativa Tatălui, Fiul lui Dumnezeu se întrupează „de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria”, a doua Persoană a Sfintei Treimi fiind subiectul activ al economiei mântuirii²⁴.

Pentru a intra în spațiul creației, adică în domeniul economiei, prin înomenire, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu trebuie să devină accesibil creației, să desființeze cumva abisul ontologic dintre Creator și creatură. Acest lucru va fi posibil doar prin chenoză. Prin chenoză trebuie să înțelegem unirea firii dumnezeiești în existența și activitatea ei cu firea omenească, arătarea dumnezeirii oamenilor prin chipul smerit al omului, iar celorlalte Persoane ale Sfintei Treimi nu Separată, ci într-un întreg cu firea omenească²⁵. Altfel spus, chenoza stă în faptul că Fiul lui Dumnezeu a primit să fie subiect al modestelor însușiri și manifestări omenești prin întrupare, așa cum arată Sfântul Apostol Pavel: „Același gând să fie și întru voi, care era și în Hristos Iisus, Care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a golit (ἐκένωσεν) pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se oamenilor asemenea; și la înfățișare dovedindu-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce. Pentru aceea, Dumnezeu L-a preaînălțat și I-a dăruit lui nume care este mai presus de orice nume” (*Filipeni 2, 7-9*).

Din ceea ce spune Sfântul Apostol Pavel în locul citat, reiese că Fiul, deși Dumnezeu adevărat, El nu considera dumnezeirea o „răpire” sau constrângere. Atotputernicia dumnezeirii constă în iubire, și fiindcă Dumnezeu există ca Treime de Persoane, aceasta este iubirea supremă, infinită, desăvârșită. Iubirea Dumnezeirii este orientată însă și spre creatură, spre lume și spre om, pe care o dorește să o cuprindă în dragostea Sa. De aceea, Fiul S-a golit pe Sine, adică S-a smerit – iar iubirea implică întotdeauna și smerenie, deoarece înlătură egoismul de dragul celui iubit – și S-a întrupat. Chenoza se prezintă astfel, în termenii economiei, ca o manifestare a libertății și a dragostei divine. Sfântul Chiril al Alexandriei afirmă în această privință că „toată taina economiei stă în deșertarea și micșorarea Fiului lui Dumnezeu”²⁶.

Vladimir Lossky explică chenoza prin taina persoanei. Pentru el, „desăvârșirea persoanei stă în renunțare”²⁷. Chenoza Fiului este renunțarea la voința

²³ Sf. IOAN DAMASCHIN, *Contra Jacobites*, 52, PG vol. 94, col. 1464A.

²⁴ Pr. Valer BEL, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 39.

²⁵ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013, p. 177.

²⁶ Principalele pasaje care vorbesc despre taina chenozei în scrierile Sfântului Chiril sunt: *Quod unus sit Christus*, PG, vol. 75, col. 1308, 1332; *Apologeticus contra orientales*, PG. 76, coll. 340-341; *Apologeticus contra Theodoretum*, PG. 76, col. 417, 440; *Homil. pasch.*, XVII, PG. 77, col. 773.

²⁷ V. LOSSKY, *Teologia mistică...*, p. 160.

proprie pentru a împlini voința Tatălui, fiindu-I ascultător până la moarte²⁸. Dar voința dumnezeiască în Hristos este comună celor trei Persoane dumnezeiești: voința Tatălui – izvor de voință, voința Fiului – ascultare, voința Sfântului Duh - împlinire²⁹. Chenoza este din această perspectivă modul de a fi al Persoanei dumnezeiești trimise în lume, prin care se îndeplinește voința comună a Treimii care culminează în planul iconomiei, în taina crucii: „Iubirea Tatălui care răstignește, iubirea Fiului răstignit, iubirea Sfântului Duh biruind cu puterea de neînvins a crucii”³⁰.

Chenoza a fost necesară pentru ca omul să poată intra în comuniunea cea mai directă cu Dumnezeu, ca firea omenească să poată suporta toată slava și puterea dumnezeirii fără ca să fie desființată de ea. Numai prin actul chenozei Fiul lui Dumnezeu a putut asuma firea omenească, a restaurat-o și a îndumnezeit-o: „Cunoașteți harul Domnului nostru Iisus Hristos, că fiind El bogat S-a făcut sărac, ca să vă îmbogățiți prin sărăcia Lui” (*II Corinteni* 8, 9), zice Sfântul Apostol Pavel. Iar Leonțiu de Bizanț arată că „prin iconomie, singurul Doctor înțelept al sufletelor noastre, primind în Sine pătimirile noastre, a vindecat boala tuturor”³¹. Dar purtarea cu răbdare a tuturor neputințelor omenești și a durerilor asumate prin chenoza de Hristos arată și un mod de manifestare a puterii Sale pentru a întări firea omenească din lăuntrul ei. Părintele Dumitru Stăniloae va spune în acest sens că „în suportarea acestor pătimiri Iisus se dovedește *omul tare*, omul restabilit în tăria lui adevărată... În felul acesta, chenoza Fiului lui Dumnezeu are și efectul de a desființa din firea omenească dezordinile egoiste ale mâniei și ale poftii, de a o deprinde cu smerenia, cu blândețea și cu delicatetea prin care se pot restabili armonia, respectul și comunicativitatea între oameni”³². Chenoza face posibilă întruparea Fiului lui Dumnezeu, îndumnezeirea omului și înveșnicirea creației.

Prin întrupare, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu și-a însușit întreaga fire umană, asumând totodată tot ceea ce este uman în afară de păcat. Prin întrupare, ipostasul firii dumnezeiești a Fiului devine și ipostas al firii omenești. Firea omenească asumată la întrupare nu a existat niciodată înainte ipostaziată într-o persoană umană aparte, ci de la început ea este firea umană a Fiului întrupat. De aceea Iisus Hristos este același ca Persoană cu Fiul

²⁸ Mântuitorul Hristos afirmă de mai multe ori: „Măncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis și să-I împlinesc lucrarea” (*Ioan* 4, 34); „Eu nu caut voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis” (*Ioan* 5, 30); „M-am pogorât din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis” (*Ioan* 6, 38).

²⁹ Cf. Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *In Ioannem*, II, PG, vol. 73, col. 361D.

³⁰ Sf. FILARET AL MOSCOVEI, „Cuvânt în Vinerea mare”, în *Sfântul Filaret al Moscovei. Viața, predici și scrisori*, trad. pr. Nicolae CREȚU, Editura Egumenița, 2013, p. 61.

³¹ *Contra Nestor et Eutych*, PG 86, 1, col. 1324C.

³² Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2 ediția a III-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, pp. 72, 77.

lui Dumnezeu dinainte de întrupare³³. Sfinții Părinți văd aici realizându-se taina economiei dumnezeiești, căci Cuvântul „fiind simplu și netrupesc, S-a făcut din economie compus după ipostas și întrupat”³⁴.

Părintele Dumitru Stăniloae remarcă faptul că prin întrupare în sânul creației s-a plasat pentru eternitate un centru personal omenesc, care este în același timp dumnezeiesc. Deosebirea dintre omul Iisus și ceilalți oameni este aceea că, El ca om nu este un centru autonom de acte și reacții, ci centrul omenesc al acestora este în același timp și centrul dumnezeiesc al lor și al actelor Sale dumnezeiești. Toate lucrările lui Hristos sunt teandrice. Iar relațiile celorlalți oameni cu Iisus Hristos nu sunt relații trăite în afară de Dumnezeu, ci relații cu Dumnezeu Însuși. El este centrul creației și în gradul suprem omul pentru oameni, întrucât este omul pentru Dumnezeu sau umanitatea deschisă deplin lui Dumnezeu³⁵.

Prin întrupare se descoperă planul Sfintei Treimi cu creația, restabilirea comuniunii oamenilor cu Dumnezeu și între ei. Această misiune Îi revine Fiului, prin locul pe care-L deține în Sfânta Treime, ca „intenționalitate ipostatică după comuniune”³⁶. De aceea Fiului I-a încredințat Tatăl misiunea să se facă om și să arate oamenilor modelul omului cu adevărat iubitor de Dumnezeu și să le dea putere spre aceasta³⁷. El ca Fiu al lui Dumnezeu trăiește angajarea perfectă față de Tatăl, imprimând-o și umanității Sale prin care și ceilalți semeni ai Săi, oamenii care cred în El, sunt atrași în relația iubitoare a Treimii dar și întreolaltă. Astfel, Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, are o deosebită putere de atragere spre unitate.

Prin întruparea Fiului Său, Dumnezeu este cu noi în modul cel mai intim posibil. Între oameni și El, prin enipostazierea firii umane, este o identitate de natură în ceea ce privește omenitatea. Aceasta înseamnă o relație mult mai deplină și mai accesibilă cu El după Întrupare. Dar eficacitatea întrupării pentru noi și pentru toți oamenii stă și în faptul că Întruparea a intrat

³³ Leonțiu de Bizanț, pentru a exprima modul asumării firii omenesti în Persoana cea veșnică a Fiului folosește termenul de „enipostaziere”, iar formula de la Calcedon arată că Fiul lui Dumnezeu întrupat este „cunoscut în două firi în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit, deosebirea firilor nefiind desființată nicidecum din cauza unirii, ci păstrându-se mai degrabă însușirea fiecărei firi și concurgând într-o persoană și într-un ipostas”, Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică*, vol. 2..., p. 36-37.

³⁴ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Epist. 14*, PG 91, col. 589C.

³⁵ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică*, vol. 2..., p. 42, 46; Arhim. Sofronie spune că „Iisus Hristos este măsura tuturor lucrurilor dumnezeiești și omenesti” (Arhim. Sofronie SAHAROV, *Rugăciunea – experiența vieții veșnice*, ediția a III-a, traducere de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2007, p. 39).

³⁶ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului...*, p. 133.

³⁷ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 51.

în veșnicia lui Dumnezeu. Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, după Înălțare, nu renunță la umanitatea asumată la întrupare. Acesta este un fapt etern al economiei și de aceea „Cel ce a plecat cu pogorârea Cerurilor” rămâne pentru noi pentru veșnicie *Emanuel*.

Părintele Ion Bria arată că „Întruparea nu trebuie să fie înțeleasă nici în termeni restrictivi, cronologici, adică redusă la «nașterea după trup», și nici în termeni generali. Întruparea cuprinde întreaga lucrare în lume, pentru care Fiul a fost trimis de Tatăl, și aceasta, în manifestarea ei concretă, specifică, evidentă. În faptul întrupării nu cronologia evenimentelor este importantă, ci dinamica internă a acestor evenimente, motivul lor de bază, adică voia Celui ce L-a trimis: «Iisus le-a zis: mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis» (*Ioan* 4, 34). Așadar, dincolo de Întrupare este buna-plăcere a Tatălui (*Ioan* 8, 29). Iar jertfa de răscumpărare, actul în care Iisus Hristos a iubit lumea până la capăt (*Ioan* 8, 1) nu este un moment izolat, ci se înlănțuie într-o economie care cuprinde propovăduirea, botezul, iertarea păcatelor, instituirea Euharistiei, alegerea apostolilor, coborârea la iad, Crucea, trimiterea Duhului”³⁸. Împreună cu întemeierea Bisericii toate aceste acte ale economiei formează un întreg.

Întruparea a fost posibilă prin chenoza firii dumnezeiești, care are însă drept consecință îndumnezeirea firii umane asumate. Teologia ortodoxă nu a înțeles niciodată prin îndumnezeire desființarea sau topirea firii umane în infinitatea firii dumnezeiești, ci o potențare maximă a umanității prin unire cu dumnezeirea. Îndumnezeirea este desăvârșirea și deplina pătrundere a umanității de Dumnezeire și astfel deplina realizare a naturii omenesti. Natura umană a lui Hristos a atins prin îndumnezeirea de care s-a împărtășit, prin purtarea ei de către Ipostasul divin, ultima treaptă posibilă de amplificare a puterilor ei³⁹. Aceasta se datorează „întrepătrunderii” celor două firi, dar „fără amestecare (contopire) și fără schimbare”, firea omenască primind puterea Dumnezeirii⁴⁰.

Îndumnezeirea este termenul final al logicii economiei mântuirii⁴¹. Fiul S-a întrupat pentru a face posibilă unirea omului cu Dumnezeu, căci „El (Hristos) este Cel Care L-a unit pe om cu Dumnezeu și a înfăptuit comuniunea între Dumnezeu și om”⁴². Pentru tradiția ortodoxă, mântuirea nu înseamnă numai răscumpărare, justificare sau împăcare a omului cu Dumnezeu ci, privită mai profund, din perspectiva întrupării și a unirii firilor în Ipostasul

³⁸ Pr. Ion BRIA, *Dimensiunea hristologică...*, p. 237.

³⁹ Pr. Dumitru STĂNILAOE, *Iisus Hristos sau restaurarea...*, p. 235.

⁴⁰ Pr. Dumitru STĂNILAOE, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 434.

⁴¹ Pr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim...*, p. 45.

⁴² Sf. IRINEU DE LYON, *Demonstrația Propovăduirii Apostolice – catehism pentru adulți* -, trad., introd. și note, † IRINEU POP-BISTRITĂNUL, episcop-vicar, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007, p. 52.

divino-uman al lui Iisus Hristos, ea înseamnă comuniune și îndumnezeire. De aceea, începând cu Sfântul Irineu, continuând cu Sfântul Atanasie cel Mare și cu toți Părinții răsăriteni, afirmația că „Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să se poată îndumnezei” a devenit un laitmotiv pentru teologii din toate timpurile⁴³. Îndumnezeirea este comunicarea vieții divine în viața noastră prin puterea Duhului Sfânt, revărsarea plenitudinii lui Dumnezeu în Hristos cel răstignit și înviat, din care se împărtășesc oamenii prin venirea Duhului la Cincizecime. De aceea Cincizecimea este considerată de Sfinții Părinți evenimentul ultim al istoriei mântuirii.

Dacă îndumnezeirea firii umane S-a realizat în Hristos prin unirea ipostatică, îndumnezeirea persoanelor umane o realizează Duhul Sfânt în Biserică. Economia Fiului este continuată de economia Duhului Sfânt trimis în lume. El are misiunea de a depune mărturie despre Iisus Hristos și de a transmite viața dumnezeiască făpturii: „Acela Mă va mărturisi, pentru că din al Meu va lua și vă va vesti. Toate câte are Tatăl ale Mele sunt; pentru aceasta am zis că din al Meu ia” (*Ioan* 16, 14-15). Ceea ce este comun Tatălui și Fiului este dumnezeirea pe care Sfântul Duh o împărtășește oamenilor în Biserică prin harul necreat, făcându-i „părtași dumnezeieștii firi” pe cei ce se fac mădule ale Trupului lui Hristos. Biserica este astfel „mediul în care se săvârșește unirea persoanelor omenesti cu Dumnezeu”⁴⁴. Fiind „trup al lui Hristos” și „plinirea Celui ce plinește toate într-o toți” (*Efesenii* 1, 23), Biserica este noua realitate intrată în creație prin dubla economie a Fiului și a Duhului Sfânt, amândouă necesare ca să putem ajunge la unirea cu Dumnezeu.

Economia ține de planul voinței lui Dumnezeu cu creația, care este comună celor trei Persoane ale Sfintei Treimi, căci lucrarea și voința țin de Ființa Treimii, de aceea ea are un caracter trinitar. Dar actele economiei dumnezeiești culminează în desfășurarea ei în istorie prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu, trimiterea Duhului Sfânt și întemeierea Bisericii, ca finalizare a lucrării mântuitoare a lui Hristos în istorie, și astfel economia are dimensiune hristologică. În Biserică, omul are posibilitatea de a participa prin puterea Duhului la lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu realizată prin misiunea Fiului Său. De aceea, modul nou de participare a omului la planul economiei divine, împlinite în Iisus Hristos, călăuzește misiunea creștină în care se perpetuează în lume trimiterea Fiului și a Duhului Sfânt⁴⁵.

Părintele Ion Bria arată că metoda misionară este dictată de înțelegerea economiei lui Dumnezeu, adică de cum lucrează Dumnezeu în istorie mântuirea lumii. Economia se realizează în cele din urmă prin relația divino-

⁴³ Vladimir LOSSKY, *Introducere în teologia ortodoxă*, traducere Lidia și Remus Rus, Editura Sofia, București, 2006, p. 122.

⁴⁴ V. LOSSKY, *Teologia mistică...*, p. 172.

⁴⁵ Pr. Valer BEL, *Misiunea Bisericii...*, p. 134.

umană (teandrică), care conexează harul lui Dumnezeu cu realitate umană, pe Cel care mântuiește cu cel ce se mântuiește. Biserica, ca sacrament al Împărăției, are această capacitate de a asuma lumea, de a se extinde, de a stabili o perihoreză și o sinergie între har și uman⁴⁶. De aceea, „toți sunt chemați să intre în Biserică”⁴⁷. Iar această chemare o face chiar Biserica prin misiunea ei, căci „trimiterea sau chemarea misionară a Bisericii își are temeiul ei profund în universalitatea mântuirii în și prin Hristos și în participarea ei la trimiterea lui Hristos în lume...”⁴⁸.

Vocația misionară a Bisericii ține de ființa ei și de caracterul ei apostolic. Ea este trimisă în același mod, precum Iisus Hristos a fost trimis de Tatăl (Ioan 20, 21), iar Apostolii de Hristos (Matei 28, 19). Astfel oamenii se pot împărtăși de mântuirea adusă de Iisus Hristos prin activitatea misionară a Bisericii care permanentizează în Duhul Sfânt trimiterea lui Hristos în lume. În acest sens, misiunea creștină intră în planul lui Dumnezeu cu lumea, în economia mântuirii realizată de Hristos și permanentizată de Duhul Sfânt în Biserică, constituind o parte din aceasta și anume aceea care se realizează în istorie prin Biserică și prin membrii acesteia, printr-o lucrare teandrică ce unește lucrarea lui Dumnezeu cu lucrarea omului⁴⁹. Prin misiune se comunică viața reală, iubirea și unitatea existentă în mod suprem în Sfânta Treime, temeiul suprem și ultim al existenței și modelul nedepășit al vieții Bisericii⁵⁰.

Misiunea creștină înseamnă cooperarea „în Duhul Sfânt” la sfințirea tuturor și la recapitularea tuturor în Hristos și „apropierea” lor de Tatăl (Efeseni 2, 18), prin care Biserica este împreună lucrătoare la realizarea planului lui Dumnezeu cu lumea⁵¹. Dumnezeu se folosește de misiunea Bisericii pentru a chema pe oameni la mântuirea și desăvârșirea lor în Hristos, de unde rezultă necesitatea și importanța ei. Dar ca parte a planului lui Dumnezeu cu lumea, misiunea nu este o acțiune exclusivă⁵² așa cum se vede din inițiativa, posibilitățile și rezultatele ei, Dumnezeu putând acționa și în mod direct asupra conștiințelor umane.

⁴⁶ Pr. Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, București, 1996, pp. 80, 83.

⁴⁷ V. LOSSKY, *Teologia mistică...*, p. 192.

⁴⁸ Pr. Valer BEL, *Misiunea Bisericii...*, p. 135.

⁴⁹ E. VOULGARAKIS, *Orthodoxe Mission*, în: *Lexicon missionstheologischer Grundbegriffe*, hrsg. Karl Muller und Theo Sundermeier, Berlin: Reimer, 1987, p. 356.

⁵⁰ Vladimir Lossky spune că „Biserica este un chip al Sfintei Treimi”, iar părintele Sofronie vorbește despre „unitatea Bisericii după chipul Sfintei Treimi”, ținută supremă de realizat pentru omenire. (V. LOSSKY, *Teologia mistică...*, p. 190; ARHIMANDRITUL SOFRONIE, *Nașterea întru Împărăția cea Neclătită*, traducere de Ierom. Rafail NOICA, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003, p. 61).

⁵¹ † ANASTASIE, Arhiepiscopul Tiranei și al întregii Albanii, „Scopul și motivul misiunii (Dintr-o perspectivă teologică)”, în *Misiune pe urmele lui Hristos*, Editura Andreiana, Sibiu, 2013, p. 76.

⁵² Pr. Valer BEL, *Misiunea Bisericii...*, p. 137.

MYSTAGOGY AND ITS RELEVANCE FOR MYRRHA LOT-BORODINE'S TAUGHT

IULIU-MARIUS MORARIU

Abstract.

Important personality of the Russian Orthodox space from France, Myrrha Lot-Borodine had a huge contribution in presenting the main aspects of Orthodox theology in that area and creating bridges of dialogue by valorising aspects like mystagogy (the theology of Liturgy and sacraments). Starting from these aspects, we will try there to emphasize the way how mystagogic theology influenced her way of thinking and her work. In the same time, we will also present for the readers which are not familiarised with her life and work, the main aspects of his biography and activity, underlining the way how she has been received by the other confessional spaces.

Keywords: *sacraments, Orthodox theology, spirituality, gift of tears, Yves Congard, Jean Danielou.*

Introduction

In the recent history of French, there are, as we have already mentioned before,¹ three important women with Slavic origins that made Orthodoxy known there, each one in her way. Their names are: Myrrha Lot-Borodine (1882-1954), mother Maria Skobtova (1891-1945)², and Elisabeth Behr-Sigel

¹ Iuliu-Marius Morariu, *Myrrha Lot-Borodine et la redécouverte de la théologie orthodoxe dans l'espace français*, in: *Studia Monastica*, LX (2009): 2, 413-414.

² For more information about her life and activity, see: Helene Arjakovsky-Klepinine, *Iubirea nebună de aproapele. Viața și învățăturile Maicii Maria Skobtova (1891-1945)* [*The madness love for the neighbour. Life and teachings of Mother Maria Skobtova*]. Sibiu 2000; Laurence Varaut, *Maria Skobtova. Sfântă ortodoxă victimă a nazismului (1891-1945)* [*Maria Skobtova. Orthodox Saint, victim of Nazi Regime*. Cluj-Napoca 2017]; T. Stratton Smith, *Mère Marie, nonne et rebelle*. Paris 1965; Andrew Louth, *Modern Orthodox Thinkers. From the Philokalia to the present*. London 2015, 111-126; Elina Kahla, *Russian Idea in Exile. Mother Maria Skobtsova's Apocalyptic Thought*,

(1907-2005). Although each one of them has been concerned with writing theology or literature, and the last one contributed to the posterity of the other two³ and other important people like Father Lev Gillet⁴, or Alexander Boukharev,⁵ they had different destinies and charisma. Therefore, Myrrha is famous for the way how she presented the common Christian legacy in Catholic space and valorised the Orthodox theology and its particularities there, mother Maria for her attitude towards the neighbour, manifested in her sacrifice, and the last mentioned for her contribution in creating bridges with Protestant space.

In this research, we intend to bring into attention an aspect from the theological approach of the first one and to see how mystagogy and its representative authors (like Saint Maximus the Confessor or Cabasilas) can be used to create and understand the common points of a reach Christian spirituality, shared by Catholics and Orthodox ones. But because of the fact that many of the readers may not be familiarised with her work and activity or with the reception of her ideas, we will start with a brief presentation of the life, activity and theological ideas of miss Lot-Borodine and then we will see how some of the biographical aspects have influenced her taught.

Myrrha Lot-Borodine (1882-1954) – bio-bibliographical landmarks

Born in 21th of January 1881 in Sankt-Petersburg in the family of Ivan Borodine, famous Russian botanist, Myrrha (in original “Miropia”) received since she was very young a very good education. As her daughter will later underline in an article dedicated to her:

“The family (a sister, a step-brother and a step-sister) where living in an atmosphere of huge culture: they were speaking German and French languages fluently. When she was eighteen years old, she enrolled, like her sister, Inna, at the feminine University “Prince Obolensky”. There it was a tradition to read texts of authors like Shakespeare, Goethe, Dante (the Divine comedy), or the Greek theatre (who was translated in Russian at that moment). The conferences have started to link together the Russian “intelligentsia” and the official Church. Everyone felt in consonance with Pouchkine,

in: *Acta Byzantina Fennica*, 2003-2004, 167. Cf. Iuliu-Marius Morariu, *Sfânta Maria Skobtova într-o nouă lumină [Saint Maria Skobtova in a new light]*, in: *Tabor*, X (2018): 3, 79-81.

³ Through articles like: Elisabeth Behr-Sigel, *Mère Marie Skbotsov (1891-1945)*, in *Le Messager Orthodoxe*, 1989, p. 57-61. For more information about her life and activity, see also: Olga Lossky, *Vers le jour sans déclin. Une vie d'Elisabeth Behr-Sigel*, (Paris: Les Editions du Cerf, 2007); Elisabeth Behr-Sigel, *Discerner les signes du temps*, (Paris: Les Editions du Cerf, 2002).

⁴ See: Elisabeth Behr-Sigel, *Lev Gillet “un moine de l'Eglise d'Orient”: un libre croyant universaliste, évangélique et mystique*. Paris 1993).

⁵ Elisabeth Behr-Sigel, *Alexandre Boukharev. Un théologien de l'Eglise orthodoxe russe en dialogue avec le monde moderne*. Paris 1977.

Tourgueniev, Tolstoï, Dostoïevski. Knowing the Occident, especially France and Italy, seemed to be indispensable for a cultivated Russian.”⁶

There can be found for sure the roots of the later Russian intellectual, and her wish to travel and see France. Therefore, she will arrive there in 1906 where will write a doctoral thesis entitled *La femme dans l'œuvre de Chrétien de Troyes*,⁷ in College de France from Paris.⁸ The year of graduation will be also the one when she will get married with Ferdinand Lot, historian, who was teaching in Ecole de Hautes Etudies from Paris.⁹ Her passion for ancient Greek culture will made her to study this topic for all her live, but in the same time, she will get in loved with mediaeval literature. For this reason, together with a work dedicated to the contemporary Russian novel,¹⁰ she will publish during these years, alone or together with her husband interesting approaches on idyllic novel from Middle Ages, Lancelot or other important literary characters of that period.¹¹

But her literary convictions will bring her, little by little, to the discovering of Christianity and its legacy, especially after 1920.¹² In this context she will start to write, in the third decade of the 20th century, about important personalities from the first millennium of Christianity and later also about names like Cabasilas. Starting with philological approaches of the content of their works, she will develop an interesting system of understanding their taught in the larger context of the Orthodox and Christian spirituality. Because of the originality of her writings, she will be called in the 30s and 40s to write in journals like: *Revue de Sciences philosophiques et theologiques* from Paris,¹³ *Irenikon* from belgique abbey of Chevegtone,¹⁴ or *Dieu Vivant* from Paris.¹⁵

⁶ Marianne Mahn-Lot, *Ma mère, Myrrha Lot-Borodine (1882-1954)*, in: *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques*, 87 (2004), 4, 745-746.

⁷ Myrrha Lot-Borodine, *La femme dans l'œuvre de Chrétien de Troyes*, (Paris: Les Editions de A. Picard, 1909).

⁸ D. O. R., *Myrrha Lot-Borodine (1882-1957)*, in Myrrha Lot-Borodine, *Un maître de la spiritualité byzantine au XIVe siècle – Nicolas Cabasilas*. Paris 1958, 9.

⁹ D. O. R., *Myrrha Lot-Borodine (1882-1957)*, 9.

¹⁰ Myrrha Lot-Borodine, *Le roman russe contemporain (1909-1912)*. Paris 1912.

¹¹ See: Myrrha Lot-Borodine, *Le Roman idyllique au Moyen âge*. Paris 1913; Myrrha Lot-Borodine, Ferdinand Lot, *Étude sur le Lancelot*. Paris 1918; Myrrha Lot-Borodine, *Trois essais sur le roman de Lancelot du Lac et la Quête du Saint Graal*. Paris 1919; Myrrha Lot-Borodine, *Tristan et Lancelot*. Rouchon et Gamon 1924.

¹² Heleen Zorgdrager, *A practice of love: Myrrha Lot-Borodine (1882-1954) and the modern revival of the doctrine of deification*, in: *The Journal of Eastern Christian Studies*, 64 (2012), 3, 291.

¹³ Myrrha Lot-Borodine, *Initiation à la Mystique sacramentaire de l'Orient*, in: *Revue de Sciences philosophiques et theologiques*, 15 (1935), 299-330, 17 (1937), 693-712.

¹⁴ Myrrha Lot-Borodine, *La mystagogie de Saint Maxime le Confesseur*, in: *Irenikon*, 1936, 466; Myrrha Lot-Borodine, *La doctrine du cœur théandrique et son symbolisme dans l'œuvre de Nicholas Cabasilas*, in: *Irenikon*, 1936, 652-673.

¹⁵ Myrrha Lot-Borodine, *La Beatitude dans L'Orient chretien*, in: *Dieu vivant*, 15 (1944), 85-115; Myrrha Lot-Borodine, *L'Eucharistie chez Nicolae Cabasilas*, in *Dieu vivant*, 24 (1953), 123-134.

Her articles will be very appreciated by Catholic theologians like¹⁶ cardinal Jen Daniélou, who will classify her taught as important as the one of famous theologians from Eastern and Western space like: Vladimir Lossky, Wilhelm Wolker, Dom Stoltz or Irene Hausher.¹⁷ At his turn, Yves Congar will ask her to write several texts in the aforementioned *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, between 1936 and 1937,¹⁸ making her part of the current that, between 1930 and 1950, contributed to the redicoverment of byzantine mystique in Occidental space. Of course, the Orthodox space will not neglect her, and Vladimir Lossky will make Myrrha member of editorial board of *Dieu vivant*, and ask here some articles. Therefore, she will publish in these journals, but also in others like *Putj*,¹⁹ *Les Etudes carmelitaines*,²⁰ or *La Vie Spirituelle*,²¹ theological articles where she presents aspects from the history of the Church and investigates topics of spirituality and doctrine, develops polemics with the ones who have opinions that contradict Christian theology and s. o.²² Her intransigence will make some texts to be refused for publication by people like Yves Congard,²³ but she will remain even after her death, one of the referential voices of contemporary Orthodox theology.

Topics like the deification of man, that will constitute the source of inspiration for other researchers from different confessional spaces,²⁴ the gift of tears,²⁵ which correlates her ideas with the ones of researchers of “hesycasm,”²⁶ the role of the sacraments in history of the Church and salvation, or the way how doctrinaire aspects are reflected in the writings of Greek fathers from

¹⁶ Iuliu-Marius Morariu, *Myrrha Lot-Borodine et la redécouverte de la théologie orthodoxe dans l'espace français*, 415.

¹⁷ Jean Daniélou, *Introduction*, in: Myrrha Lot-Borodine, *La déification de l'homme selon la doctrine des Peres grecques*. Paris 1970, 9.

¹⁸ Jean Daniélou, *Introduction*, 10-11.

¹⁹ Myrrha Lot-Borodine, *Chritique du christianisme russe*, in: *Putj*, 52 (1936), 45-55.

²⁰ Myrrha Lot-Borodine, *L'aridite „siccitas” dans l'antiquité chretienne*, in: *Les Etudes carmelitaines*, 1937, 191-206.

²¹ Myrrha Lot-Borodine, *Le mystere du don des larmes dans l'Orient chretien*, in: *La Vie Spirituelle*, 1er Septembre 1936, supplement, 65-110.

²² Cf. Marianne Mahn-Lot, *Ma mere, Myrrha Lot-Borodine (1882-1954)*, 747.

²³ Jean Daniélou, *Introduction*, 11. Cardinal Daniélou mentions there that it was an article about the stigmats and the Orthodox approach on this topic.

²⁴ Cf. Jules Gross, *La divinisation du chrétien d'après les Pères grecs: Contribution historique à la doctrine de la grâce*. Paris 1938). Also, her theology about the gift of tear inspired Father Placide Deseille, an important theologian of the 20th and 21th centuries. See: Placide Deseille, *Certitude de l'invisible – elements de doctrine chretienne selon la tradition de l'Eglise Orthodoxe*. Solan 2012; Placide Deseille, *Les Chemins du cœur. L'enseignement spirituel des pères de l'Eglise*. Solan 2012.

²⁵ See: Myrrha Lot-Borodine, *Taina „Daruhui lacrimilor” în Răsăritul creștin [The sacrament of the “gift of tears” in Christian East]*, in: O. Clement, B. Bobrinskoy, E. Behr-Sigel, M. Lot-Borodine, *Fericita întristare [The happy sadness]*. Bucharest 1997, 133-191.

²⁶ Iuvenalie Ionașcu, *L'esperienza della preghiera di Gesu nella spiritualita Romena*. Rome 2002, 156-158.

the first 12th centuries of Christianity, will become relevant aspects of her entire work. Short or long studies spread in different periodicals will contribute to the dissemination of her ideas and of the Orthodox aspects in a special cultural and confessional space like the French one. Their importance is proofed by the way how she was perceived by the theological personalities of that time, by the way how is still refereed although there are already a few decades since she passed away, but also by the fact that most of her articles have been posthumous anthologized in books dedicated to personalities like Cabasila.²⁷

Mystagogy and its relevance for Myrrha Lot-Borodine's taught

Defined initiation into the sacred mysteries, made by people specialised in this, namely the priests,²⁸ and having a French background, mystagogy is linked in the Orthodox theology with the theology of the Sacraments. Therefore, the most important authors that spoke about it are the ones who made baptismal catechesis (like Saint Cyril of Jerusalem, Dyonisius the Areopagite, Nicolas Cabasilas, John Damascene), the ones who used the Sacraments to explain theological aspects (like Saint Maximus the Confessor),²⁹ or the ones who provided explanations of Holy Liturgy (like Theodor of Andida).³⁰

In the taught of Myrrha Lot-Borodine, two important names constitute real keywords of her approach, namely: Saint Maximus and Cabasilas. Therefore, it could be said without the fear of being mistaken, that the two ones represent the main sources of her inspiration. Moreover, if she speaks about deification, gift of tears, interconfessional approaches, she does it starting from the sacraments, or using the hymns, the most precious gift of byzantine theology,³¹ which are also related with this topic.

²⁷ "After her death, these essays were reprinted in *La déification de l'homme selon la doctrine des Pères grecs* (1970)." Heleen Zorgdrager, *A practice of love: Myrrha Lot-Borodine (1882-1954) and the modern revival of the doctrine of deification*, 288. Cf. Myrrha Lot-Borodine, *La déification de l'homme selon la doctrine des Pères grecs*. Paris 1970). See also: Myrrha Lot-Borodine, *Un maître de la spiritualité byzantine au XIVe siècle – Nicolas Cabasilas*. Paris 1958).

²⁸ Ene Braniște, *Dicționar de cunoștințe religioase [Dictionary of Religious knowledges]*. Sibiu 2010, s. v. "mistagogie;" Romanian Academy, Linguistic Institute "Iorgu Iordan", *Dicționar Explicativ al Limbii Române (DEX) [Explicative Dictionary of Romanian Language]*. Bucharest 1996, s. v. "mistagogie."

²⁹ For an interesting presentation of this topic, see also: Ciprian Ioan Streza, *Realism și simbolism liturgic în Mystagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul - text, traducere, comentariu liturgic (Liturgical realism and symbolism in the Mystagogy of Saint Maxim the Confessor – text, translation and liturgical commentary)*. Sibiu 2013.

³⁰ Teodor de Andida, *Comentariu liturgic [Liturgical commentary]*. Craiova 2006; For a presentation of the entire theology of the topic, see: Ioan Ică jr., *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului. Integrala comentariilor liturgice bizantine [From Dyonisius the Areopagite to Symeon of Thessaloniki: the integral of byzantine liturgical commentaries]*. Sibiu 2012).

³¹ As underlines Father Andre Scrima. See: Andre Scrima, *Biserica liturgică [Liturgical Church]*. Bucharest 2005, 67.

Speaking about the role of Eucharist in Christian life she will therefore illustrate the fact that the incontestable superiority of this sacrament resides, according to him in the fact that “there, we do not only receive the gifts of the Holy Spirit, but also the Benefactor himself, the treasure itself, which re-opens all the plenitude of the grace.”³² She will therefore use mystagogy for explaining the pneumatological theology in an ecclesiastic context. And she will start from the taught of Cabasilas. Later, speaking about Saint Symeon the New Theologian, she will even use nuances like the “baptism of the tears,” understood as penitence, to explain the monastic askesis, but also the role of sacrifice in Christian life.³³

Mystagogy will also represent an useful tool in understanding interconfessional differences. Therefore, she will use it in explaining the way how surpassed a real fight between Byzance and Rome, because of the different understanding of the moment of transformation of the Holy gifts.³⁴ Speaking about beatitude and making a beautiful comparison between the entire tradition of the Eastern Greek space and Saint Thomas Aquinas,³⁵ she will also use the cult and the liturgical theology in demonstrating the fact that

“the end of our beatitude resides in the fact of becoming Gods and sons of God (John 10, 34), participating to the divine live and joining in a free way to its uncreated principles.”³⁶

Like these ones, many other ideas coming from mystagogy and its representative authors can be found in the works of Myrrha Lot-Borodine. The dimensions of this research do not allow us to emphasize all of them, but we consider that the aforementioned examples illustrate her theology and

³² Myrrha Lot-Borodine, *L'Eucharistie chez Nicolae Cabasilas*, 127.

³³ Myrrha Lot-Borodine, *Taina „Darului lacrimilor” in Răsăritul creștin [The sacrament of the “gift of tears” in Christian East]*, 170.

³⁴ “Une autre question, objet d’un vieux litige, pomme de discorde entre Byzance et Rome, la question épineuse dite de l’épiclese, ou invocation rituelle au Saint-Esprit, se pose à nous avec notre auteur. Il s’agit en l’espèce de déterminer le moment précis où s’opère dans le Canon eucharistique la transmutation des espèces et, plus particulièrement, qui est l’agent exécuteur. Nicolas Cabasilas défient ici avec une âpre conviction, non sans emportement avouons-le, l’antique tradition greco-orientale... Tandis que l’Occident latin enseigne la transsubstantiation à lieu au seul prononce par le prêtre des paroles institutionnelles: „Ceci est mon corps, ceci est mon sang”, L’Orient grec n’admet l’accomplissement du miracle de la Présence réelle qu’à l’invocation du Saint-Esprit (épiclese). Or, cette divergence ne concerne pas simplement l’ordre chronologique de cet accomplissement; elle implique certaines distinctions principielles dans l’économie trinitaire même et atteste par là, de part et d’autre, une position doctrinale différente. Derrière Cabasilas s’alignent des textes patristiques d’une vénérable antiquité. Textes résumés et soutenus en dernier par l’indiscutable autorité de saint Jean Damascène, qui déclaré formellement: „La conversion du pain en corps du Christ s’effectue par la seule puissance du Saint-Esprit”... Myrrha Lot-Borodine, *Un maître de la spiritualité byzantine au XIVe siècle – Nicolas Cabasilas*, 44.

³⁵ Myrrha Lot-Borodine, *La Beatitude dans L’Orient chrétien*, 85-115.

³⁶ Myrrha Lot-Borodine, *La Beatitude dans L’Orient chrétien*, 92.

the role how he used the refereed category of text in presenting Orthodox theology in an interconfessional space.

Conclusion

As we have tried to show there, Myrrha Lot-Borodine was for sure one of the most important Orthodox theologians from the Orthodox space. Her contribution resides in rediscovering, based on the mystagogical tradition of the Church, real landmarks of theology in an interconfessional space and creating bridges and contexts of dialogue. Coming from the Russian space and having a philological background, she knows to use the philological analysis and the discourse not only to persuade the reader about the correctness of her words, but also in order to make him to desire to read and understand in a deeper way the theology, starting from the most important sources, namely the Holy Bible and the tradition of the Church.

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

CONSILIERE EDUCAȚIONALĂ ȘI PSIHOTERAPIE RELIGIOS-PASTORALĂ ÎN PENITENCIARE. REPERE STRUCTURALE DE ABORDARE ȘI INTERVENȚIE RECUPERATIVĂ -

TEOFIL TIA, OVIDIU FELDIOREAN

Abstract.

Educational Counseling and Religious-Pastoral Psychotherapy in Prisons. The chaplain priest's responsibilities go beyond the liturgical ritual and fit the needs of detainees: counseling, education (continuous training) and moral support (emotional support).

The knowledge and understanding of human nature is not an option for today's priest, but a professional duty. People must be helped to leave the wrong paths, get out of the hypnosis of evil, consciously opting for an itinerary that leads to happiness and the joy of being. Moral-Christian education and counseling is essential for this discoverer demarche. In this respect, the present exposition is intended to be only a page of an intervention guide in the counseling and religious-moral education of prisoners in Romanian prisons.

Keywords: *pastoral, psychotherapy, prisoners, prisons, counseling, education.*

„În temniță am fost..., și nu ați venit la Mine!” (Matei 25,43)

Introducere

Mântuitorul Însuși pune un mare accent pe cei aflați în temniță, identificându-se cu ei, fără a insista însă asupra motivului pentru care ei au ajuns acolo, așa cum ni se întâmplă nouă să facem, în lumea contemporană, pen-

tru a ne justifica o anumită indiferență față de ei. „*Pe merit sunt ei acolo, și-o merită!*” – cam aceasta este gândul nostru, sedimentat automat și în inconștient. Avertismentul Mântuitorului ne demonstrează că *El își focalizează întreaga atenție pe recuperarea păcătosului*, nu pe o pedeapsă riguroasă a lui, cu mijloacele justiției pământești.

Deci, El produce o mutare de accent, în ochii Mântuitorului primează delimitarea unei ființe umane de rău, exorcizarea răului din ființa cuiva, nu pedeapsa cruntă a răului făcut; această atitudine ontologic-corectivă suntem obligați să o luăm în seamă. Răul nu trebuie răzbunat, perpetuat, rostogolit pe mai departe în istorie, ci anihilat, topit, dizolvat. Și acest lucru se realizează printr-o intervenție de reconstrucție a personalității făptașului, a „generatorului” răului, nu prin concentrarea pe pedeapsă. Aceasta este sarcina preotului, a adevăratului ucenic al Mântuitorului, care și-a înțeles menirea.

1. Consilierea pastorală și psihoterapia religioasă în penitenciar

Este necesară o distincție terminologică: care este diferența dintre *consiliere și psihoterapie*? Ghidul nostru se dorește a fi un ghid de consiliere, nu de psihoterapie, de sfătuire și formare educativ-valorică, nu de intervenție ultra-profesionistă, rezervată celor cu specializare masteral-doctorală în psihoterapie.

Consilierea constituie o *relație de comunicare interpersonală* prin intermediul căreia se intervine în ajutorul oamenilor cu diferite probleme, *având în obiectiv căutarea unei căi de rezolvare a problemei cu care se confruntă cineva* (rezolvare ce presupune, implicit, recunoașterea adevărului despre el însuși, un pas înainte în autocunoaștere).¹ Între consilier și consiliat se stabilește o relație de comunicare, un transfer de cunoaștere, foarte utilă pentru beneficiarul care a solicitat ajutorul.

Este vorba deci despre un *transfer de cunoaștere*, de informație², dinspre consilier înspre solicitant. Psihoterapia, în schimb, presupune mai mult, un *transfer de energie* dinspre psihoterapeut înspre beneficiar, și ea presupune competențe superioare (din partea ofertantului de psihoterapie), o pregătire corespunzătoare (de lungă durată, cu o practică adiacentă), iar din partea beneficiarului o implicare emoțional-afectivă superioară. Din punc-

¹ D. Ilișoi, A. Lesenciuc, E. Ciupercă, C. Ciupercă, A. Szilagyi, D.M. Pașca, *Consiliere și comunicare interpersonală*, Edit. Antet, București, 2010, p. 7;

² Deci din punctul de vedere al profunzimii raportului dintre cei doi, psihoterapia este mai profundă, de mai lungă durată (mai multe ședințe consecutive) și adeseori este legată și de un act medical, pe când consilierea se limitează la aspecte mai epidermice și mai evidente și mai ușor de rezolvat, chiar și cu o singură întâlnire. (n.n.)

tul de vedere al naturii tulburărilor, psihoterapia se ocupă cu tulburări psihice de nivel clinic, pe când consilierea „tratează” aspecte mai puțin dificile, neclinice sau subclinice.³

În plus, consilierea este o acțiune *pro-activă*, ce se poate realiza pentru a preîntâmpina posibilele derapaje din viitor, pentru a instrui anticipat beneficiarul în vederea întâmpnării pozitive a unor obstacole sau probleme, pe când *psihoterapia este întotdeauna postfactum*, de reparare, remediere și recuperare după ce s-a suferit o înfrângere, o leziune, un eșec, după ce s-a exprimat o neputință.

De-a lungul timpului, consilierea (sau sfătuirea) s-a practicat în diferite domenii (de către diferiți specialiști), cu precădere în religie, urmărind același obiectiv: *starea de bine⁴ a persoanei*, fortificarea umanului. Consilierea spirituală (sau duhovnicească, sau pastorală) este în esență *un demers terapeutic care folosește resursele psihologice și spirituale* pentru a rezolva conflictele interioare sau exterioare ale solicitanților. Pregătirea consilierului, în cazul nostru, a consilierului pastoral, trebuie să fie atât psihologică, cât și teologică.⁵

Într-o lume secularizată și foarte materialistă, există tendința de a disprețui (sau cel puțin neglija) tot ceea ce este religios, spiritual, duhovnicesc. În ciuda acestui fapt, studiile științifice din psihologie, sociologie, neurologie și medicină susțin importanța și *eficiența consilierii spirituale în orchestra de ansamblu a practicii de consiliere*, aceasta din urmă având o vechime mai mare decât toate celelalte, încadrabile toate, de către noi, în conceptul generalist de „consiliere laică”.

Astfel, implicarea clerului în problemele celor bolnavi, asupriți, nedreptățiți, singuri, înțemnițați etc. este un comandament divin (Mt. 25, 31-46), și a fost o exigență respectată de la începuturile creștinătății.⁶ Obiectivul prezentei cercetări este *standardizarea practicii pastorale a preoților responsabili cu recuperarea deținuților*⁷. Scopul consilierii pastorale este sprijinirea deținuților să devină persoane integre, capabile să se ajute singure, să se descurce pe cont propriu la ieșirea din sistemul penitenciar, să se integreze benefic în societate. Aceasta presupune ca ei să crească lăuntric, în înțelegerea de sine, cunoscându-se mai bine și pe ei, și pe cei din jur (inclu-

³ R. Nelson-Jones, *Manual de consiliere* Ed. Trei, București 2009, p. 15;

⁴ Prin aceasta înțegem confort psihic, pace cu tine însuși, liniște interioară, acceptare de sine, reconciliere cu semenii, dispoziție spre iubire etc. (n.n.)

⁵ Pr. Dr. Teofil Tia, Psih. Dr. Maria Pașca, *Psihologie Pastorală. Reperele psihologice ale consilierii pastorale*, Edit. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2007, p. 112;

⁶ Un singur termen, cu mare ecou în lumea celor cu pregătire teologică, spune tot: „Vasiliada”. (n.n.)

⁷ Conceptul de „recuperare” este poliedric, presupunând: atașarea lor la adevăratele valori, reformarea viziunii despre viață, adaptarea la exigențele vieții în societate, renunțarea la recursul la violență etc. (n.n.)

siv realitatea înconjurătoare). Cu alte cuvinte, să fie ajutați să dobândească o constelație de valori care să-i călăuzească în viață.⁸

a. Istoricul și eficacitatea asistenței pastoral-religioase în penitenciare

Rolul preotului și importanța consilierii (inclusiv religioase) în penitenciare a fluctuat de-a lungul timpului, în funcție de cultura dominantă dintr-un anumit spațiu geografic. Astfel, începând cu anul 1930, preotul (pastorul sau liderul religios) devine tot mai implicat în procesul de reabilitare⁹, rolul lui capital în penitenciar fiind proclamat public. Cităm un segment dintr-o luare de cuvânt de la Congresul Asociației Americane a Penitenciarelor din 1945: „Susținem în întregime demersurile de îndrumare vocațională și educațională din instituțiile noastre penale; dar suntem convinși că fără Dumnezeu, fără filosofia moralității și a eticii care rezultă din concept de „divin”, orice reabilitare e sortită eșecului” (1945, p. 119).¹⁰

În sistemul penitenciar românesc, serviciul religios este reglementat începând cu anul 1874, prin „Legea închisorilor” (din 1 februarie), deși implicarea preotului în acțiuni de corectare și educație morală e confirmată de multe alte surse anterioare. După anul 1990, în penitenciarele din țară se înființează capele în care slujește un preot capelan. În 1995, primul congres ONU validează dreptul deținuților la asistență religioasă, iar în Constituția României, prin articolul 29 (Libertatea conștiinței), se menționează: „Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă”¹¹. Activitatea preotului este deci bine jalonată, printre atribuțiile ce-i revin, menționăm două: amenajarea lăcașului de cult, organizarea serviciilor religioase și a altor activități cu specific religios. Observăm că se pune mai puțin accentul pe partea de consiliere, aceasta părând să intre exclusiv în jurisdicția psihologului.

Studii recente confirmă eficiența consilierii spirituale, aceasta devenind multe alte programe de corecție; astfel, o serie consistentă de articole științifice apărute în arealul occidental au demonstrat că programele religioase din închisoare favorizează adaptarea și reduc recidiva.¹² Mai mult

⁸ Societatea multiculturală și pluriconfesională a permis diversificarea ofertelor de consiliere, inclusiv în perimetrul penitenciar. Noi vom apela la bibliografia din domeniu, recuperând tot ceea ce este valid din punct de vedere ortodox, chiar dacă a apărut (în) sau a fost preluat (de) mediul protestant (sau chiar neoprotestant). (n.n.)

⁹ Jody L. Sundt PhD, Harry R. Dammer & Francis T. Cullen PhD (2002) *The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation*, Journal of Offender Rehabilitation, 35:3-4, 59-86;

¹⁰ C. E. Krumbholz, (1944). *Message from the president* (pp. 170-172). Proceedings of the Seventy-Fourth Congress of the American Prison Association;

¹¹ *Constituția României*, publicată în Monitorul Oficial, nr. 233, din 21 noiembrie 1991;

¹² Clear, Stout, Dammer, Kelly, Hardyman, & Shapiro, 1992a, 1992b; Johnson, 1987; Johnson, Larson, & Pitts, 1997; O'Connor, Ryan, & Parikh, 1997; Young, Gartner, O'Connor, Larson, &

decât atât, psihoterapeuți consacrați¹³ au dovedit că o combinație între consilierea pastorală și terapia cognitiv-comportamentală reduc depresia mult mai eficient decât o face fiecare dintre aceste metode, luate separat.¹⁴

Într-un studiu din 2002, realizat în rândul preoților de penitenciar din SUA, la întrebarea: „Care credeți că este cea mai bună metodă de recuperare a deținuților?” răspunsurile oferă următoarea ierarhizare: pe locul întâi, *schimbarea valorilor deținuților, prin religie*; pe locul doi, *deprinderea abilităților prin care deținuții să se poată angaja după eliberare*; a treia: *o bună educație*. Majoritatea nu considera convertirea ca fiind importantă sau necesară, prin urmare nu se pune accent pe aceasta în procesul de consiliere. Consilierea însă dobândește nuanțe noi, specifice abordărilor curente din psihologie, fiind sensibilă la: terapia realistă, consilierea centrată pe client, consilierea de grup, terapia cognitiv-comportamentală.¹⁵

b. Viziunea biblică și patristică privitor la responsabilitatea față de cei închiși

Sfinții Părinți au avut, în epoca lor, propriile *incursiuni în lumea celor privați de libertate*. De exemplu, despre Sfântul Pantelimon ni se spune că și-a vândut averea, iar o parte din bani i-a dăruit celor din închisoare, iar Sfântul Diomed, medic fiind, oferea servicii medicale gratuite celor întemnițați.¹⁶ Raportarea lor la cei din închisoare se face prin prisma Evangheliei, fapt întărit de Sfântul Ioan Gură de Aur, care mijlocea pentru cei din închisori „ca pentru Hristos”.¹⁷

Amintirea de cei închiși este o obligație creștină preluată de la Mântuitorul și de Apostoli: „*Aduceți-vă aminte de cei închiși, ca și cum ați fi închiși cu ei; aduceți-vă aminte de cei ce îndură rele, întrucât și voi sunteți în trup.*” (Evr. 13, 3). Ei oferă un model de răbdare și o cale de adaptare¹⁸, cântând și rugându-se, transformând mediul exterior, de pedeapsă, într-unul suportabil (F.Ap. 16, 25). Conform Sfintei Scripturi, în general, misiunea preotului este de a-i aduce pe toți „*la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos*” (Efes. 4, 13). Sarcina aceasta nobilă și dificilă revine *preotului capelan*, „*lumina*” care luminează într-un loc ce simbolizează întreaga lume căzută, întunericul.

Wright, 1995; Conform Jody L. Sundt PhD, Harry R. Dammer & Francis T. Cullen PhD (2002), *op. cit.* p. 60;

¹³ Propst, Ostrom, Watkins, Dean and Mashburn (1992);

¹⁴ *Ibidem*, pp. 80-81;

¹⁵ *Ibidem*, p. 74;

¹⁶ Dumitru I. Beșleagă, *Asistența religioasă în unitățile sistemului penitenciar românesc*, Editura Universității „Carol Davila”, București, 2013, p. 48, Apud. Pr. Lect. Dr. Comșa Petre, „Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Vasile cel Mare, Ed. ASA, București, 2003;

¹⁷ *Ibidem*, p. 49;

¹⁸ „Un mecanism de coping” s-ar numi în zilele noastre. (n.n.)

Fie că o numim „consiliere spirituală”, „consiliere religios-morală”, „educațională”, „pastorală” sau „formativ-creștină”, elementele structurante care trebuie cunoscute de preotul capelan sunt aceleași: *teoria și practica consilierii clasice* (sau seculare) pe de o parte, iar pe de altă parte, *tehnicele și mijloacele religioase* (rugăciunea, meditația, spovedania etc.). Datoria profesională a preoților de penitenciar este *integrarea acestora într-un tot unitar*, cu efecte religios-morale de ansamblu asupra personalității deținutului.

Astfel, problemele care pot fi discutate în cadrul ședințelor de consiliere sau de interacțiune formativă cu deținuții sunt nenumărate, *evantaiul tematicilor fiind foarte larg*: tot ceea ce aceștia consideră problematic pentru ei, poate deveni subiect de abordat în consiliere, preotul venind cu perspectiva religios-pastorală și spiritual-duhovnicească. *Preotul face deci o ofertă de valori creștine*, care pot lumina, călăuzi, clarifica și îmbogăți pe deținut.

Enumerăm: problemele cu care el se confruntă zi de zi și la care nu știe cum ar fi corect să se raporteze, frământări privitoare la propria lui identitate și cum poate să se cunoască mai bine și să se înțeleagă, probleme privitoare la etapa de vârstă la care se află și metamorfozele și transformările pe care aceasta le presupune; modul ideal în care ar putea să se raporteze benefic și constructiv la semenii săi din penitenciar, strategii prin care să învețe să se accepte pe el însuși și să se concilieze cu propriile neputințe; totul în lumina învățăturii Bisericii și a sfaturilor și viziunii Sfinților Părinți.

O ședință de consiliere este reușită atunci când deținutul pleacă de la întâlnire îmbogățit lăuntric, motivat, mobilizat în vederea schimbării vieții sale în *direcția corectării de sine* și având entuziasmul de a reveni la o altă întâlnire, în viitor. Ideal ar fi ca preotul să-i ofere broșuri sau pliante cu texte din Sfânta Scriptură sau Sfinții Părinți relevante pentru ceea ce-l interesează pe deținut, pentru frământările și problemele cu care se confruntă.

2. Exigențele consilierii pastorale în penitenciar

Marea provocare a managerilor de penitenciare de astăzi este aceea de a păstra un echilibru între *intenția instituției de a pedepsi un comportament* indezirabil (din punctul de vedere al normelor unei societăți) și *a asista deținutul în procesul de corectare și reintegrare în societate*. Detenția ridică pentru penitenți cel puțin două probleme: prima este reprezentată de adaptarea la normele și valorile instituției, iar cea de-a doua privește *dezvoltarea ulterioară a personalității sale*.¹⁹

¹⁹ Prof. Univ. Dr. Pavel Abraham, *Introducere în probațiune*, Ed. Național, București, 2001, p. 29;

a. Identificarea posibilelor tulburări de natură psihică (și deficiențe) prezente la deținuți

Este importantă această identificare, pentru a ști adapta procesul de consiliere la specificul beneficiarului; în cazul în care preotul consilier ignoră aceste tulburări, eficacitatea muncii sale va fi mult atenuată, beneficiarul neavând capacitatea de a absorbi maximal mesajul constructiv al preotului, iar la finalul ședinței preotul poate avea un sentiment de eșec sau de insatisfacție. Vom enumera câteva tulburări de natură psihică mai des întâlnite:

- **Anxietatea și abordarea ei pastoral-terapeutică.** Există persoane care intră în penitenciar cu stări anxioase (sau doar cu predispoziție), dar și care le dobândesc în interiorul instituției, pe fondul unui stres foarte puternic, cum ar fi cel al adaptării la mediul închisorii. Simptomele sunt: respirație grea, rapidă, roșeață, bătăi ale inimii mai crescute în intensitate, dureri abdominale, spasme musculare, migrene, transpirație etc.

Relaxarea prin respirație este indicată în astfel de momente pentru a readuce starea de homeostazie. Se practică respirația controlată, abdominală și profundă, pe perioade de 5-10 minute. În aceeași măsură și discuțiile ajută prin procesul de *ventilare emoțională*. Ca tehnică duhovnicească este recomandat Psalmul 90 (citit cu voce tare și apoi analizat în profunzime). De asemenea, *Rugăciunea Inimii* poate fi utilizată în combinație cu *relaxarea prin respirație*.

- **Depresia (sau deznădejdea) și abordarea pastoral-terapeutică.** Frecvența tulburării depresive este din ce în ce mai mare, chiar și la populația din exterior, cu atât mai mult în mediul penitenciar. Este ușor de observat că aceste persoane simt că nu mai au energie, nu-i mai interesează nimic, n-au poftă de mâncare, de viață, se ridică greu din pat, nu pot dormi sau dorm prea mult, se simt fără speranță, se gândesc des la sinucidere (care trebuie luată în serios și discutată), nu doresc să vorbească cu alte persoane etc.

Sunt câțiva pași pe care trebuie urmați într-o astfel de situație:

- Ascultăm cu atenție și arătăm *interes față de dificultățile exprimate de către deținut* și dovedim că-i înțelegem starea psiho-afectivă;
- *Îi oferim speranță* și-l asigurăm că poate *să-și schimbe optica*, respectiv modul în care vede lucrurile. Nu trebuie să promitem nimic fără acoperire, adică să nu promitem stări de viitor pozitive de care nu suntem siguri;
- Dacă există *probleme practice și urgente, acestea trebuie rezolvate cu prioritate*;
- E important să-l susținem să se mențină angajat în activitățile pe care le avea anterior;

- În nici un caz nu trebuie să relativizăm simptomele pe care le are, doar ca să scăpăm de el. Dacă suntem de acord cu ceea ce spune el, cu precădere cu faptul că situația pe care o trăiește este dificilă, trebuie să-i comunicăm aceasta.

Tendințe suicidare împreună cu comportamentele de autorânire sunt, de fiecare dată, o problemă de neignorat. Trebuie să răspundem la o întrebare: care este motivul pentru care a făcut aceasta? Dorește să moară, dorește să atragă atenția, urmărește alte foloase de pe urma acestui comportament?

Abordarea pastorală presupune ca preotul consilier trebuie să arate înțelegere, să ofere speranță și perspective, sugestii practice sau să găsească soluții împreună cu deținutul. De obicei, astfel de persoane nu trebuie lăsate singure, ci este indicat să fie integrate într-un grup sau să se păstreze în contact permanent cu personalul sau alți deținuți. Dacă va avea o ocupație continuă, gestionarea acestor tendințe va fi mult mai ușoară.²⁰

Analfabetismul (real sau „funcțional”). O categorie aparte a deținuților o reprezintă cei cu *dificultăți de învățare* datorate fie unor condiții medicale clare, fie unor factori socio-economici. Nivelul de educație este un factor predispozant spre comportamentul delinvent, iar în țara noastră analfabetismul este des întâlnit în anumite categorii sociale.

b. Principiu pastoral: raportare cu „bunăvoință inteligentă” la deținut

Preotul consilier are datoria de a se ocupa de toți deținuții, *indiferent de nivelul de educație sau de grupul etnic* din care fac parte. Pentru aceasta, enumerăm câteva moduri în care să gestioneze aceste situații:

- Este de preferat să observe atât punctele forte, cât și punctele slabe ale fiecărui deținut;
- Activitățile pe care le desfășoară sunt mult mai ușor de învățat și de perfecționat dacă au o anumită rutină. Orice schimbare provoacă anxietate și – posibil – evitare;
- Pentru a ajuta deținutul în deprinderea unui nou comportament sau a unei noi abilități, este indicată divizarea în etape de lucru sau pași care să fie învățați pe rând;
- Este folositor să accentuăm și să construim pe ceea ce prezintă interes pentru deținut, pe punctele lui forte;
- Să încercăm să reducem anxietatea de fiecare dată când aceasta apare (de obicei în fața unor sarcini greu de realizat);

²⁰ David J. Cooke, Pamela J. Baldwin, Jacqueline Howison, *Psychology in prisons*, Ed. Taylor & Francis e-Library, 2002, pp. 92-98;

• Se întâmplă des ca cei cu dificultăți de învățare să se integreze mai greu în societate sau într-un grup, dar izolarea nu este o soluție (decât în condițiile de boală mentală gravă).²¹

Distincția trebuie făcută și între nevoile *exprimate* ale deținuților (care pot fi reale sau fictive, cu scopul de manipula sau de a-și atinge un anumit țel) și cele *ascunse* (fie că sunt conștient evitate, fie că sunt cimentate în inconștient).

Când există *solicitări din partea deținuților*, acestea trebuie tratate cu atenție pentru că ele constituie un element important în *crearea unei relații terapeutice funcționale*. Amintim aici câteva reguli utile:

• dacă regimul permite, preotul nu are dreptul să refuze o solicitare, doar de dragul de a o refuza;

• când este obligatoriu să spună „Nu!”, adică să refuze o cerere, să și motiveze de ce o face;

• în situația în care împlinește o cerere (deși în mod normal nu ar fi trebuit împlinită), să ofere și motivul întemeiat pentru care a făcut aceasta.

Îl fortificăm astfel pe deținut într-o *dispoziție de a te urma*; relația pozitivă cu un deținut va crește frecvența comportamentelor dezirabile²². Nevoile reale și conștient exprimate, dacă este posibil, pot fi împlinite, iar nevoile reale, dar inconștiente, trebuie aduse la nivel conștient și împlinite în măsura posibilităților.

3. Pastorală diferitelor tipologii de deținuți

Viața în penitenciar este dificilă și riscantă, chiar și pentru personal angajat al instituției. Gestionarea eficientă a problemelor de natură emoțională, cognitivă și comportamentală ale deținuților poate preveni actele de violență, abuzurile sau chiar decesul. Este mult mai ușor pentru personalul care are contact direct cu deținuții să-i identifice pe deținuții cu potențial agresiv ridicat, dacă sunt *cunoscute câteva tipologii*. O clasificare mai veche îi împarte în:

• *Periculoși* – criminalitatea le-a devenit a doua natură;

• *Marginali* – cei cu anumite deficiențe psihice, dar ușor de recuperat;

• *Imaturi* – care au adoptat comportamente deviante, dar de îndată ce vor mai crește lăuntric, se vor disocia de acestea;

• *Cei cu structură nevrotică* – cei ce nu acceptă structura și rolurile societății.²³

²¹ *Ibidem*, pp. 98-101;

²² David J. Cooke, Pamela J. Baldwin, Jacqueline Howison, *Psychology in prisons*, Ed. Taylor & Francis e-Library, 2002, p. 89;

²³ Gheorghe Florian, *Psihologie penitenciară. Studii și cercetări*, Editura Oscar Print, București, 1996, p. 53, apud Szabo D.: „Criminologie”, Les Oresses de l'Université du Montreal, cap. III, Montreal, Canada, 1965;

La al VI-lea Congres al Organizației Națiunilor Unite (1980) a fost formulată o nouă tipologie:

- *Delicventul inveterat* – având istoric bogat în violență, comportamente agresive repetitive, infracțiuni grave, cu probleme psihice;
- *Delicventul primejdios* – care a acumulat infracțiuni grave, fiind instabil psihic, antisocial, cu mentalitate criminală, impulsiv, incapabil de a simți vina, brutal etc. Prezintă un pericol pentru societate, dacă este eliberat;
- *Delicventul dificil* – creează dificultăți personalului, e nonconformist, având relații proaste cu ceilalți deținuți, nefiind de încredere. Cu toate acestea, dacă este eliberat, poate să-și înnoiască comportamentul, și să nu mai prezinte aceste trăsături;
- *Deținutul pe termen lung* – iresponsabil;
- *Inadaptatul social* – are probleme speciale (dependențe), inspiră frică, singura pedeapsă care funcționează este închisoarea, prezintă deficiențe psihice.²⁴

Pastorația preotului trebuie să se inițieze și să se întemeieze pe cunoașterea tipologiei în care poate fi încadrat fiecare dintre deținuți; în funcție de nevoile deținuților și de scopul penitenciarului, implicarea preotului prin activitatea de consiliere spirituală și educațională trebuie să fie structurată și susținută de abilități, tehnici (metode), activități adecvate.

Religia urmărește creșterea potențialului de sănătate psihică și de responsabilitate a persoanei umane; o consiliere pastorală reușită conferă robustețe psihică deținutului, *atașament la valorile creștine* (care sunt valori universale), deschidere față de semenii (adică *o dispoziție spre a iubi* și a se comporta cu prețuire față de oameni), adică un plus de conștiință socială. Cea mai mare realizare o constituie însă *conferirea simțului transcendenței*, adică nașterea în deținut a grijii față de viața lui eternă, față de soarta lui definitivă, postmortem, pe care religia o proclamă. Dacă în el se naște interesul pentru lumea de Dincolo, va deveni foarte atent la detaliile lumii de aici.

Fapt recunoscut în arealul științific, *religia are multiple funcții: spirituală* – relaționarea divino-umană; de *autodezvoltare personală* – cunoașterea și fructificarea resurselor interioare proprii; de *rezolvare a problemelor* – interioare, de relaționare, decizionale, interpersonale etc; de *autocontrol* – gestionare echilibrată a emoțiilor și a gândurilor.²⁵

Cunoscând aceste tipologii, *preotul poate realiza consiliere de grup, realizând selecția beneficiarilor*. Poate folosi videoproiectorul și anumite

²⁴ Gheorghe Florian, *Psihologie penitenciară. Studii și cercetări*, Editura Oscar Print, București, 1996, p. 53-54, apud. „Revista de știință penitenciară” nr. 1-2/ nr. 1990, editată de Direcția Generală a penitenciarelor, pag. 31-67;

²⁵ Maria Răducanu, „Credința creștin-ortodoxă, valoare profilactică și terapeutică în psihiatria românească contemporană”, Ed. Reîntregirea, Alba – Iulia, 2011, p. 20;

prezentări Power Point etapizat, precum face profesorul la clasă, care respectă o programă didactică și predă anumite lecții elevilor. Doar că în loc să aibă o anumită clasă, în penitenciar va avea anumite grupe, realizate după criteriul încadrării deținuților într-o anumită tipologie. Poate viziona filme documentare sau cu un conținut din mediul penitenciar, segmentând filmul pentru *a extrage concluzii morale și pentru a sublinia principiile de viață* care se pot deduce din film.

Le va da astfel șansa să se exprime, pentru ca deținuții să își exerseze capacitatea de exprimare și comunicare, de gândire și de *identificare a valorilor creștine prezente în film* (sau PP). Pot fi provocați să se exprime cum ar acționa ei, în condiții similare, astfel fortificându-și potențialul de a lua decizii pe cont propriu, de a gândi independent, de a acționa în direcția asimilării valorilor propuse de societate și de Religie.

În lucrarea cu fiecare dintre tipologiile enumerate, preotul trebuie să aibă în vedere patru elemente: 1. Să își formuleze clar un plan de acțiune (de exemplu: vizionare film cu deprindere de valori religioase); 2. Să monitorizeze permanent intervenția recuperativă (cât de mult deținuții se lasă angrenați și participă la momentul pastoral-pedagogic; se distanțează ironic sau dezavuează, deranjând pe ceilalți), 3. Să evalueze rezultatul acesteia (a avut impact public, i-a angajat emoțional, are efecte pe termen scurt, mediu și lung, vorbesc ulterior despre acțiune, s-au folosit de ea).

4. Geneza comportamentului deviant

a. Decreștinarea culturii și atrofierea spiritualității

„Moartea lui Dumnezeu” a declanșat „deificarea” omului, adică auto-proclamarea de sine a omului drept *ființă supremă în cosmos* și în întreaga existență conștientă. Locul rămas gol a fost repede ocupat de către „cel interesat” (care, de fapt, s-a grăbit să elibereze locul pentru sine). Proclamarea în spațiul public, în cultură, a „morții Lui Dumnezeu”, a însemnat, drept consecință, dreptul oamenilor de a se comporta ca și când Acesta nici nu există. Iar „dacă Dumnezeu nu există – spunea Dostoievski – totul este permis!”. Fiecare își poate urmări propriul interes, chiar dacă prin aceasta dăunează grav semenilor.

Urmărirea propriului interes fără nici un fel de atenție la binele semenului a însemnat un proces de degradare socială și declin al comunităților; concret, a însemnat: re-orientarea priorităților, mutații în sistemul de valori personal și colectiv, răspândirea afecțiunilor din arealul psihopatologiei, devianță comportamentală și atitudini antisociale. Efectele dezastruoase sunt rezultatul nerespectării poruncii a doua din creștinism: „*Să iubești pe*

aproapele ca pe tine însuși!" Omul a început să se iubească pe sine însuși, în detrimentul semenului, răsturnând echilibrele.

Comportamentul deviant este efectul eliminării Divinului din viața socială, exprimându-se în primul rând în societate, iar ulterior și în penitenciar. Reconsiderarea importanței raportului cu Dumnezeu (relația pe verticală) are drept prim efect îmbunătățirea relațiilor firești dintre oameni (relația pe orizontală). A-ți repune problema lui Dumnezeu te reorientează spre valorile autentice, și aceasta este începutul vindecării. Gândul: „Dumnezeu poate fi viu!” – este începutul vindecării.

Atrofiera spiritualității la nivel individual are drept consecință un tablou clinic și psihopatologic cuprinzând: tulburări mintale, devianțe sexuale, credințe iraționale, dependențe multiple; comportamente antisociale etc. Constatarea simptomelor este primul pas, prima fază a terapiei, așa-numită etapă a radiografiei; următoarea etapă, propriu-zis terapeutică, de analiză și intervenție, etapă de profunzime și cu șanse de a fi eficientă, urmărește rezolvarea cauzelor și a originii problemelor²⁶.

b. Comportamentul infracțional și etapa morală („vârsta spirituală”) la care se „situează” deținutul

Deși cauzele comportamentului delicvent pot fi clasificate în multe feluri, noi optăm pentru varianta în care trei aspecte sunt recunoscute ca având un rol decisiv: *personalitatea, anturajul (mediul) și societatea*.

Rolul personalității se poate observa ușor atât în comunitatea noastră, cât și în cea penitenciară. Condiționarea socială funcționează într-o măsură mai mare sau mai mică, după tipul pe personalitate al celui față de care este aplicată. De exemplu, *extrovertiții* răspund mai greu condiționării, decât *introvertiții*, iar rezultatele observabile la cei dintâi (aplicând strategii corective) vor fi mai slabe decât cele observabile la ceilalți.

Mediul poate invita spre infracțiune și disoluție morală, dacă este unul sărăcăcios în valori. Lipsa de *repere stabile dintr-o comunitate* devine cadru propice unei culturi nefavorabile valorilor morale. Heterogenitatea mediului accentuează fenomenul de contaminare, ajungându-se repede la un declin moral, comportamental, educațional.²⁷

Un studiu aparținând lui David Thornton face legătura între *comportamentul infracțional al delicvenților și etapa morală în care se află*:

- Prima etapă – perioada 4-8 ani, în care copilul nu are o concepție morală, iar conduita corectă este rezultatul pedepselor sau al *fricii de a fi etichetat „ca rău”*;

²⁶ Florian Gheorghe, *Fenomenologie penitenciară*, Ed. Oscar Print, București, 2003, p. 86;

²⁷ Anamaria Leaua, *Penitenciarul, psihologie socială aplicată*, Ed. Lumen, Iași, 2006, p. 14-20;

- În a doua etapă apare *înțelegerea motivelor și a intereselor proprii* (și ale celor din jur), iar cerințele sunt împlinite pentru că sunt dorite;

- Ulterior, comportamentul bun este generat de dorința de a proteja sau de a menține o relație. Se face prezentă *nevoia de a fi la nivelul așteptărilor celorlalți*;

- Etapa a patra este caracterizată de ideea de sistem, roluri, *autoritate binevoitoare*. Instituțiile sociale sunt recunoscute în identitatea lor ultimă, bază a conviețuirii și cadru al bunelor relații interumane;

- În ultima etapă, persoana consideră și înțelege că orice societate se bazează pe o ierarhie de valori, de drepturi, de principii, iar comportamentul rațional al indivizilor este liantul care o fortifică²⁸.

Pornind de aici, progresul moral are loc doar dacă deținuții sunt *expuși în mod consecvent la un nivel de moralitate superior* celui în care se află, dar fără a sări etapele.

În această direcție, *consilierea spirituală are rol motivațional*, de creștere a autoeficacității, pe deoparte fortificându-se încrederea deținutului în posibilitatea unei schimbări prin efortul propriu, iar pe de altă parte, fortificându-se încrederea în participarea lui Dumnezeu la această schimbare. Deținutul înțelege că nu este singur în demersul său corectiv, iar acțiunea de schimbare în bine, de creștere spirituală este – în primul rând – în interesul său.

Un alt scop al consilierii spirituale este *crearea unei legături puternice*, în primul rând între deținut și preot iar, în al doilea rând, între deținut și Dumnezeu, legătură care este evidențiată de o comunicare, o relaționare sigură, relaxantă în ambele direcții, atât pe plan orizontal, cât și vertical. Această legătură va însemna și definitivul sfârșit al sentimentului de singurătate emoțională care-i încearcă pe toți oamenii de-a lungul vieții. Odată reușită crearea acestei legături, deținutul nu se va mai simți niciodată singur.

Se încearcă, prin toate activitățile din penitenciar, în ciuda conexiunilor reduse, o ancorare în realitatea exterioară mediului închisorii. Are o importanță deosebită *expunerea în imaginar la lumea de afară*. În măsura în care la acest nivel imaginativ are loc *o reformă a preocupărilor, scopurilor, aspirațiilor deținutului*, în direcția valorilor umane și creștine, plasaarea pe o traiectorie pozitivă ulterioară eliberării este garantată.

Asistenții sociali, psihologii, consilierii lucrează în acest sens, dar nu trebuie neglijat aspectul de care se ocupă preotul – *ancorarea definitivă în Dumnezeu*. Valorile și modelele creștine vor înrădăcina în sufletul deținutului comuniunea cu Dumnezeu; în clipa în care deținutul ajunge la perceperea lui Dumnezeu ca pe o *prezență generatoare de confort interior și de*

²⁸ Florian Gheorghe, *Fenomenologie penitenciară*, Ed. Oscar Print, București, 2003, p. 77-78;

protecție, va depune toate eforturile ca și după ieșirea din mediul penitenciar să-și păstreze această prețioasă achiziție. Îl va vedea pe Dumnezeu precum pe stâlpul de foc ce se face călăuzitor în toate celui care crede.

Problemele pe care va trebui astfel să le rezolve deținutul la ieșire nu-l vor mai strivi, căci el nu se va mai simți singur, ci călăuzit și însoțit pe calea începerii unei vieți noi; toate dificultățile le va depăși nu doar prin efort propriu, ci printr-o *lucrare teandrică*, de împreună-lucrare între om și Dumnezeu. Este o *schimbare de optică generatoare de securitate* și confort interior.

c. Viața spirituală – cale a vindecării și regenerării psiho-comportamentale

Pespectiva patristică pune într-o altă lumină specială misiunea preotului capelan. El este în poziția Păstorului care merge în căutarea oii pierdute, lăsând pe cele 99 de oi care n-au nevoie de salvare.

Sfântul Vasile cel Mare vorbește de *vindecarea prin imitarea lui Hristos*: slăbiciunile sufletești se tratează prin răstignirea lor, prin suferință, prin patimi. A te răstigni împreună cu Hristos implică *acceptarea surghiunului*, pe de o parte, iar pe de altă parte renașterea: „*omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate și în sfințenia adevărului*” (Efes. 4, 24).

O relație conștientă cu Dumnezeu din partea deținutului are efecte benefice colosale. Identificarea unui punct de reper transcendent are drept efect psihologic *puterea de a gestiona suferința*, de a risipi singurătatea și de a motiva spre reușită. Numai asumarea sau interiorizarea acestui fapt duce la un progres moral și spiritual, printr-o comuniune reală cu Hristos. Un rol important în această direcție îl are frecventarea slujbelor din instituție, fapt ce scoate din rutină, transpune deținutul într-o altă lume. Pictura totală a capelei are efecte psihologice și duhovnicești speciale: introduce deținutul într-o lume cerească, prezența acolo devenind o adevărată pregustare a Împărăției Veșnice, generând o atmosferă de bucurie nepământească ce transmite bucuria unui nou început. Dar această mutație ontologică nu poate avea loc fără *îndepărtarea de trecut*, fără o ruptură cu păcatul, „începutul însușirii celor bune, fiind separarea de cele rele” (Sfântul Vasile cel Mare)²⁹.

5. Structura actului de consiliere

a. Elementele schimbării

Înainte de a începe consilierea propriu-zisă, trebuie să ne răspundem la întrebarea: ce trebuie schimbat? Deși răspunsul trebuie să fie persona-

²⁹ Dumitru I. Beșleagă, *Asistența religioasă în unitățile sistemului penitenciar românesc*, Editura Universității „Carol Davila”, București, 2013, p. 48, Apud. Pr. Lect. Dr. Comșa Petre, „Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Vasile cel Mare, Ed. ASA București, 2003; p. 49-50;

lizat, elementele schimbării se rezumă la câteva puncte specifice (care au fost generatoare de tensiuni între individ și societate).

a. Schimbarea comportamentului – orice modificare comportamentală este o schimbare: un comportament vechi, disfuncțional, e înlocuit cu unul nou, funcțional;

b. Controlul interior – dorim gestionarea corectă a emoțiilor, a gândurilor, a pulsionilor care premerg comportamentului infracțional, responsabilizând persoana pentru deciziile și acțiunile sale. Controlul interior este asociat de fiecare dată cu cel exterior, având efecte imediate în viața de zi cu zi;

c. Gândirea pozitivă se referă la dezvoltarea strategiilor de adaptare pentru a face față unor elemente neplăcute ce apar la un moment dat în viață, cu scopul de a menține echilibrul interior;

d. Luarea deciziilor și rezolvarea de probleme. Deciziile trebuie să aparțină de fiecare dată deținutului, rolul consilierului fiind doar acela de a sublinia alternativele și consecințele fiecărei acțiuni în parte. Factorul „libertate” are o valoare colosală, constituind o condiție pentru reușita oricărei intervenții înnoitoare;

e. Realizarea de sine. Realizarea personală (devenirea) este asociată cu fericirea. Ea se află în conexiune obligatorie cu sensul vieții. Identificarea unui scop propriei vieți, a unei misiuni personale în lume, crește sentimentul realizării de sine în viață și deschide porțile spre o viață fericită.³⁰

b. Atitudinile și abilitățile consilierului pastoral

Procesul de consiliere pastorală nu este deloc străin de consilierea clasică (în ceea ce privește forma și structura actului în sine). Modelul clasic de consiliere este structurat în trei părți:

a) Stadiul I – Relaționarea în care sarcina principală este stabilirea unor conexiuni cu deținutul, adresarea de întrebări mai puțin formale, chiar personale, observarea și identificarea temperamentului, a personalității, a lucrurilor care îi plac (și care nu îi plac) etc. Este vorba despre a construi o relație între două suflete, unul dispus să ajute, altul având nevoie de ajutor.

b) Stadiul II – Înțelegerea contextului, a motivelor pentru care s-a ajuns aici, a mediului familial din care provine deținutul, a problemelor cu care se confruntă în penitenciar (sau cu care s-a confruntat în afară) etc.; Această înțelegere presupune crearea unei atmosfere calde, de acceptare, de neosândire sau judecare (e deja osândit și judecat, ispășindu-și pedeapsa).³¹

³⁰ Prof. univ. dr. Pavel Abraham, *op. cit.*, p. 111-112;

³¹ Este foarte important să înțelegem că Dumnezeu nu pedepsește de 70 de ori câte 7, ci iartă de 70 de ori câte 7. Odată pedepsit un deținut pentru o faptă nu se cuvine să-l mai pedepsim și noi prin atitudine de respingere, exclusiune, infamare, detestare etc. Societatea noastră, fără să-și dea seama, practică aceasta, adică o pedepsire supra-abundentă a unui delict, mai ales prin prigonire psihologică și respingere emoțională a celui care a greșit, mult timp după ce acesta și-a ispășit

c) *Stadiul III – Schimbarea* sau asistarea penitentului în încercarea de a rezolva problemele, astfel încât soluțiile identificate să fie mai eficiente ca în trecut.³² Este o etapă în care consilierea se focalizează pe *dirijarea atenției deținutului spre construcția unui proiect de viață luminos*, constelat de acțiuni pozitive și comportamente constructive, colorat de multă speranță în sine și în viitor. Adoptarea unui nou comportament se face mai întâi în „intenție”, iar ulterior în realitatea de zi cu zi. Încurajarea deținutului și demonstrarea încrederii depline a consilierului că beneficiarul consilierii va reuși în viitor, în viață, are o valoare magnetică. Ele pecetluiesc o adevărată „prietenie”, depășind cu mult statutul unei relații pasagere impuse de profesia preotului și de rigorile unei instituții.

Parcursul acestor pași nu trebuie să fie rigidă, robotică, artificială, ci cât se poate naturală, spontană, binevoitoare, de aceea, când vorbim de „consilier pastoral” aplicăm rigorile științifice universale, acesta trebuind să aibă *atitudini, competențe și abilități psihologice*, sociologice, de comunicare, de rezolvare de probleme.

În ceea ce privește atitudinile, amintim:

a. *Acceptarea necondiționată* – are în atenție partea cea mai adâncă din fiecare ființă umană, sufletul, esența, care este valoroasă, este prețioasă și cu demnitate, dincolo și mai presus de opțiunile, performanțele, eșecurile, alegerile nefericite, greșelile celui din fața noastră. În calea acceptării necondiționate de către preot a deținutului stau obstacole ca: *lipsa informațiilor* depline despre personalitatea deținutului, despre trecutul lui, despre condițiile de viață (care adeseori l-au predispus spre un comportament infracțional) etc.; *probleme emoționale personale ale preotului, subiectivități, prejudecăți, frici; confuzia dintre „acceptare” și „aprobare”; pierderea respectului* etc. Non-acceptarea se deconspiră prin atitudini de genul: a da sfaturi, a învinovăți, a interpreta răutăcios, a eticheta, a comanda, a moraliza, a amenința, a evita, a condiționa etc.;

b. *Empatia* – înseamnă a reuși să te transpui în locul celuilalt. Ea poate fi recunoscută prin utilizarea rară a întrebărilor închise și prin preferința pentru cele deschise³³, ascultarea și evitarea întreruperilor, evitarea criticii etc.

greșeala, prin detenție. Prigonirea continuă ulterior și prin refuzul societății de a crede că acesta s-a îndreptat, urmând o etapă în care e permanent suspectat, privit cu neîncredere, contestat, respins, izolat etc. Această atitudine îi scade fostului condamnat încrederea în sine, îl stigmatizează, aproape că îl reîmpinge în brațele fostului anturaj, anturaj ce-l acceptă necondiționat și-l reprogramează spre alte infracțiuni. (n.n.)

³² R. Nelson-Jones, *op. cit.* pp. 65-70;

³³ Exemplificare: întrebare deschisă facilitează comunicarea invitând interlocutorul la descrierea unei situații: „Ce părere ai tu: ce te-ar face fericit? sau „Cum crezi că ai putea progresa în viitor:?” Întrebările închise sunt cele care aproape obligă la un răspuns de tip „Da” sau „Nu”, care nu stimulează la reflecție și gândire constructivă, ci la o senzație finală; exemple: „Soția te așteaptă sau a divorțat?” „Copiii te acceptă sau te refuză?” etc.

c. *Congruența* sau autenticitatea comportamentului consilierului, lipsa de falsitate, concordanța dintre convingerile personale, valorile proclamate și propriul comportament; în limbaj bisericesc, avem conceptul de „fățarnicie”, „prefăcătorie”, cu scopul de a părea bun, implicat, cu scopul de a obține capital de simpatie exterioară;

d. *Colaborarea* sau relația de respect și parteneriat dintre consilier și consiliat;

e. *Gândirea pozitivă*;

f. *Responsabilitatea*;³⁴

Abilitățile necesare consilierii le vom enumera mai jos, analizându-le:

a. Ascultarea activă;

b. Observarea;

c. Adresarea întrebărilor;

d. Oferirea de feedback;

e. Furnizarea informațiilor;

f. Parafrizarea;

g. Sumarizarea;

h. Reflectarea;³⁵

Într-o relație de consiliere, *comunicarea* este cheia care deschide drumul spre schimbare. „Începutul a tot lucrul este cuvântul” (Eccleziast 37, 20). Toate abilitățile de mai sus converg în această direcție; a comunicării și a relaționării. O comunicare funcțională se concretizează într-un *dialog*, ceea ce presupune existența unui *emițător*, a unui *receptor* și a unui *mesaj*. Dialogul este întotdeauna *bidirecțional*, rolurile fiind intersanjabile.

Când ne referim la comunicarea verbală, aceasta are câteva puncte pe care le subliniem: *aprecierile pozitive*, *tonalitatea*, *utilizarea întăririlor* (de exemplu: „Înțeleg!”; „Continuați!...”; „Ce interesant!” etc.), *întrebările deschise* sau chiar *tăcerea*.³⁶ Întrebările deschise sunt o cale de a crea un dialog și de a stimula deținutul spre exteriorizare (De exemplu: „Ce părere aveți despre felul în care Dumnezeu lucrează cu oamenii?”).³⁷

„Măsura” în exprimarea verbală este esențială. „Mai mult” nu înseamnă „mai bun”. Sfânta Scriptură confirmă acest adevăr prin îndemnul: „Strânge-ți cuvântul; cu puține spune multe; fii ca unul care știe..., chiar când tace.” (Ecc. 32, 9). Dar comunicarea nu înseamnă doar cuvânt, ci noi,

³⁴ A. Băban, *Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*, Ed. ASCR, Cluj-Napoca, 2009, p. 26-30;

³⁵ *Ibidem*, p. 30;

³⁶ David J. Cooke, Pamela J. Baldwin, Jacqueline Howison, *op. cit.* p. 83;

³⁷ Geri Miller, *Incorporating spirituality in Counseling and Psychotherapy Theory and Technique*, John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey, 2003, p. 55;

ca oameni, comunicăm cu întreaga noastră ființă. Prin urmare, foarte mult din ceea ce transmitem, o putem face pe cale comportamentală, non-verbală³⁸: poziția corporală, expresiile și microexpresiile faciale, detaliile de vestimentație, ținută, igienă etc. *Feedback-ul* sau reacția la ceea ce spune deținutul susține această comunicare și o dezvoltă în profunzime.³⁹

Un element important al comunicării este *autodezvăluirea*. În unele lucrări de specialitate⁴⁰ se vehiculează ideea conform căreia *o discuție fără caracter personal nu devine eliberatoare și nu este îmbogățitoare*; în universul pastoral, este răspândită și părerea contrară, greșită, că este necesar ca preotul să mustre întotdeauna penitentul. Este greșit să generalizăm ceea ce poate să funcționeze doar într-un caz particular. În general, critica și muștrarea duc la retragere și evitare sau chiar la violență, iar discuțiile libere, informale, care ating subiecte de natură personală, fără intenții ascunse, sincere, relaxează, apropie și eliberează deținutul.

Descoperirea unor elemente din viața personală a preotului este utilă atât timp cât este realizată cu măsură și la momentul potrivit. Este indicat să cunoaștem persoana căreia i ne destăinuim și să fie încheată deja o relație profesională, înainte de a face lucrul acesta. Profunzimea autodezvăluirii nu trebuie să atingă elemente de intimitate (a preotului, a familiei sale, a altor apropiați), prin care poate fi șantajat sau manipulat. Apropierea de persoana consiliată se realizează printr-o comunicare sinceră, deschisă, non-invazivă și de pe poziții apropiate. Orice dovadă de superioritate din partea preotului poate fi percepută ca jignitoare și agresivă („*Și omul lui Dumnezeu e îngâmfat și plin de sine?*”), dăunnd mult comunicării.

Stabilirea unei *relații funcționale* este primul scop al consilierii și începe cu o bună comunicare. O colaborare este productivă atât timp cât implică un anumit grad de *siguranță*. Consilierul are datoria de a inspira respect și încredere. Consiliatul trebuie abordat la un nivel confortabil pentru el, preotul coborându-se la nivelul lui și clădind pe ceea ce acesta are bun, valoros, pozitiv, abia apoi încercând să elimine ceea ce este rău. Consilierea nu trebuie confundată cu predica sau spovedania.

Ea este un proces ale cărui „ingrediente obligatorii” sunt: ascultarea, implicarea, înțelegerea și schimbarea.⁴¹ Înainte de învăța să comunicăm trebuie să învățăm să *observăm*. Adaptarea răspunsului nostru la o situație dată îl face „bun” sau „rău”. Tehnica observației are două părți: *în primul rând, aduni informațiile și abia în al doilea rând, tragi concluziile*.

³⁸ Tonya Reiman, *Limbajul trupului*, Ed. Curtea veche, București, 2010, p. 14;

³⁹ A. Băban, *op. cit.*, p. 33;

⁴⁰ Dumitru I. Beșleagă, *op. cit.*, p. 65;

⁴¹ Geri Miller, *Incorporating spirituality in Counseling and Psychotherapy Theory and Technique*, John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey, 2003, p. 56;

Detaliile cărora trebuie să le dăm importanță sunt cele legate de comportament, de expresiile faciale, de îmbrăcăminte, de nuanțele de exprimare etc. Inferențele pe care le facem sunt cele care ne creează o idee despre felul în care deținutul se simte, gândește, care este starea sa emoțională sau care este comportamentul la care să ne așteptăm.⁴² Un *bun observator este întotdeauna cu un pas în față*, reușind să gestioneze situația într-un mod favorabil recuperării celui din fața sa.

Ascultarea este o altă abilitate necesară preotului consilier. De la început facem diferența între *a asculta* și *a auzi*. „A asculta” nu înseamnă doar „a auzi”, ci și a răspunde nonverbal, a participa emoțional la ceea ce consiliatul relatează. Ascultarea implică deci empatie, e *empatică*, demonstrează interes, preocupare, fiind însoțită des de semne comportamentale sau verbale cu caracter motivațional (care-l determină pe consiliat să continue cu elan cele relatate).

De asemenea, ascultarea empatică trebuie să fie *activă și reală* (adică neipocrită, formală, de conjunctură, pentru că „ar cere-o regulamentul închisorii”, ci făcută cu pasiune și dăruire). Falsificarea ascultării empatică e ușor depistabilă de către deținut, indiferent de statutul său social sau de nivelul de educație. Ascultarea empatică dezvăluie respectul pe care îl acordăm celui din fața noastră, dar trădează și gradul de vocație preotească pe care-l avem: facem un lucru pentru că este în fișa postului sau pentru că simțim că este util și constructiv pentru un semen?

Informațiile pe care le folosim în consiliere trebuie transpuse într-un *limbaj de interfață*, adaptat celui din fața noastră. Ele trebuie să fie corecte și să stimuleze la reflecție, la meditație, la multă analiză a unui anumit subiect. *Parafrizarea* ne ajută să-i dăm de înțeles deținutului că mesajul lui a fost bine înțeles, corect recepționat, iar folosirea propriilor lui cuvinte nu pot fi dezmințite și nu sunt considerate ca un atac la persoana sa. *Reflectarea* sprijină consilierul în demersul său de a înțelege corect ceea ce a spus beneficiarul consilierii, oferind posibilitatea de a corecta elementele percepute greșit. În cele din urmă, sumarizarea structurează toate informațiile obținute într-un timp anume, clarificând, atât pentru preotul consilier, cât și pentru consiliat, panorama de ansamblu.⁴³

Dincolo de toate acestea, un consilier pastoral trebuie să aibă o viață duhovnicească proprie consolidată și o relație continuă cu Dumnezeu. Pe lângă caracteristicile consilierului laic, el trebuie să mai fie: un spirit *prietenos*, să fie *liber* și să *acționeze natural*, așa cum este el (nu teatral, precum un actor pe scenă, nici fariseic), să *acorde libertate de decizie* celui pe

⁴² David J. Cooke, Pamela J. Baldwin, Jacqueline Howison, *op. cit.*, pp. 81-82;

⁴³ A. Băban, *op. cit.*, pp. 34-35;

care-l consiliază, și trebuie să își cunoască limitele.⁴⁴ A crede că poate face mai mult decât realmente poate, trădează naivitate și-l discreditează.

6. Abordări și terapii

La baza oricărei „psihologii practice” stau concepții de viață, filosofii, viziuni despre existență, care influențează și modelează felul de percepție a realității interioare sau exterioare. Nu există o terapie „bună” sau „rea”, ci doar o terapie adaptată persoanei din fața noastră sau una nepotrivită, nefuncțională, incompatibilă cu problemele (și personalitatea) celui care are nevoie de consiliere.

Reușita psihoterapiei religioase sau a consilierii creștine este condiționată de *compatibilitatea* cu fundamentul teoretic al abordării, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu terapeutul, consilierul, preotul etc. Rezonanța resimțită este cea care motivează și mobilizează persoana spre vindecare/schimbare. Iată de ce pregătirea unui preot consilier nu poate să fie unilaterală, ci trebuie să cuprindă perspective multiple asupra problemelor care ne marchează viața. Nu există un panaceu pe care preotul-consilier să-l ofere tuturor; vor exista situații în care „potrivirea” va lipsi cu desăvârșire; atunci *vom căuta să pliem practica consilierii creștine pe majoritatea modelelor de viață*. Pentru aceasta vom menționa câteva terapii cu impact puternic asupra majorității indivizilor din societatea noastră și utile, în mod special, celor din sistemul penitenciar.

a. Terapia cognitiv-comportamentală

Terapia cognitiv-comportamentală și-a dovedit utilitatea în tulburările psiho-spirituale. În esență, această abordare ia în considerare rolul gândurilor în controlul emoțiilor și al comportamentelor. *Fiecare gând este purtător de o energie*. Odată reperată o stare emoțională, trebuie să identificăm gândul ascuns care a generat-o. (Este o legătură de tip *cauză-efect*.) Dacă vrem, putem să o divizăm: latura cognitivă – terapia cognitivă; și cea comportamentală – terapia comportamentală.

Terapia cognitivă ne învață că un eveniment nu este „bun” sau „rău” în sine⁴⁵, ci aceste valențe le primește în urma trecerii prin filtrul minții noastre. Astfel, Modelul ABC cognitiv are rolul de a observa acest filtru personal și de a-l curăța de impurități, pentru a accesa o perspectivă rațională, corectă și funcțională asupra evenimentelor din viața noastră.

- *Evenimentul activator* care poate fi orice situație (internă sau externă);

⁴⁴ J. Scott Mcknight, Rev. *Arta consilierii cristocentrice*, Editura „Societatea P. de Misiune Creștină din România”, Oradea, 1993, pp. 51-54;

⁴⁵ Interpretată strict teologic, fără a avea minime competențe psihologice, teoria pare greșită. După ce e înțeleasă corect, este perfect compatibilă cu perspectivele pastoral-teologice. (n.n.)

- *Cognițiile persoanei* care se interpun între eveniment și consecințe, schimbând modul în care noi percepem și ne reprezentăm în mintea noastră acel eveniment;

- *Consecințele*, adică răspunsurile noastre emoționale, comportamentale, reacțiile fiziologice etc.

- La nivel practic mai apar două etape:

- *Restructurarea cognițiilor* iraționale sau disfuncționale;

- *Asimilarea* noilor gânduri⁴⁶

În procesarea informațiilor există structuri cognitive implicate pe care le numim *gânduri automate*, care pot fi „bune” sau „rele”. Gândurile automate disfuncționale, care ne preocupă în mod special, sunt:

- *Gândirea dihotomică* – alb/negru; totul sau nimic; sănătoasă și funcțională este gândirea nuanțată: viața nu e alb negru, ci color, culorile născându-se tocmai din interacțiunea alb negru: deci, a vedea lumea în alb/negru este greșit;

- *Inferență arbitrară* – exagerarea unor concluzii, fără a exista dovezi care să le legitimeze;

- *Abstracție selectivă* – accentul se pune pe un singur aspect, rupt de context, luându-se în considerare doar anumite aspecte, iar altele fiind ignorate;

- *Minimalizare/Maximizare* – exagerarea sau desconsiderarea importanței unui eveniment; „funcțional” este să evaluăm corect semnificația unui eveniment;

- *Suprageneralizarea* – un eveniment izolat devine o regulă generală, fără dovezi concrete;

- *Gândirea emoțională* – decizii luate emoțional, fără dovezi concrete, ci doar pentru că cineva „simte” așa;

- *Etichetarea* – etichetă globală, generalistă, atașată propriei persoane sau altora.

- *Vederea „în tunel”* – focalizarea doar pe aspectele pozitive sau doar pe cele negative;

- *Personalizarea* – asocierea nejustificată a unor evenimente externe cu propria persoană.⁴⁷

Pentru o persoană creștină, îndemul lui Hristos care trimite la igiena minții și curățarea simțurilor („*Cine are urechi de auzit, să audă*” Matei 11,15) se suprapune cu această perspectivă laică. Cunoașterea și autocunoașterea trebuie să fie cât mai aproape de realitate.

În continuarea imersiunii în procesul cognitiv, semnificative pentru patologie sunt și două credințe centrale:

⁴⁶ Daniel David, *Tratat de psihoterapie cognitive și comportamentale*, Ed. Polirom, Iași, 2017, p. 73;

⁴⁷ Daniel David, *Tratat de psihoterapie cognitive și comportamentale*, Ed. Polirom, Iași, 2017, p. 76-77;

A. Persoana se consideră fără valoare și neajutorată;

*B. Persoana se consideră neacceptată și neapreciată de ceilalți.*⁴⁸

Filosofia creștină contracarează eficient aceste credințe prin raportarea la esența noastră comună și la originea noastră divină. „*Căci, câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat. Nu mai este nici iudeu, nici elin, nu mai este nici rob, nici liber, nu mai este parte bărbătească și parte femeiască pentru că voi toți una sunteți, în Hristos Iisus*” (Ga. 3, 28-29). În cadrul acestei concepții cognitive accentuăm evaluările pe care noi, ca oameni, le facem zilnic, indiferent că e vorba de lucruri mărunte sau semnificative.

Evaluările iraționale, responsabile de psihopatologie, dar oferind și varianta lor rațională, se pot structura astfel:

1. Trebuie absolutis versus stilul preferențial și gândirea flexibilă;
2. Catastrofare versus noncatastrofare;
3. Toleranță scăzută la frustrare versus toleranță crescută la frustrare;
4. Evaluarea globală versus evaluarea contextuală;⁴⁹

Cel mai mare dar al nostru este libertatea, iar Hristos a extins această libertate și față de moarte. Dar libertatea ne și responsabilizează și ne îndeamnă la acțiune. „*Deci, stați tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi și nu vă prindeți iarăși în jugul robiei*” (Galateni 5,1).

Uneori, această libertate, cum este cazul celor întemnițați, este limitată de propriile lor greșeli, de jugul luat, conștient sau inconștient asupra lor. În penitenciar preotul consilier trebuie să sublinieze această libertate interioară, care nu se poate lua de la noi și de care Hristos amintește, încurajându-ne: „*Nu vă temeți de cei ce ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă*” (Mt. 10, 28). Pomenirea acestui adevăr are rolul de a motiva deținuții să-și recâștige libertatea interioară. Robia este în primul rând interioară, și doar mai apoi exterioară. *Aceasta este și ordinea eliberării: din spre interior spre exterior.*

Terapia comportamentală (funcționează în colaborare cu cea cognitivă) presupune utilizarea „întăririlor” și a pedepselor pentru eliminarea sau fortificarea unui anumit comportament. Modelul ABC comportamental ne ajută să înțelegem care este principiul de funcționare.

a. Antecedentele – reprezentate de stimuli și prelucrări informaționale (interne sau externe);

b. Comportamentele – comportamente operante;

c. Consecințe – întăriri pozitive (care cresc frecvența unui comportament), întăriri negative (o pedeapsă crește frecvența comporta-

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 79-82;

mentului care o elimină) și pedepsele (care reduc frecvența unui comportament)⁵⁰.

Acest principiu stă la baza instituției „penitenciar”: eliminarea comportamentelor indezirabile și înlocuirea lor cu cele adaptative și dezirabile. Prea puțin înțeleg deținuții acest demers al societății, de *remodelare comportamentală*, ei percepând perioada de închisoare doar ca „pedeapsă”. Rolul preotului consilier este tocmai acesta de a-i conștientiza de procesul în care se află, care nu trebuie perceput ca un timp mort, ci ca pe o șansă de refacere și cooperare în vederea însușirii de abilități și atitudini noi, funcționale.

Înțelegând corect și pe deplin acest demers, consilierul va putea facilita, prin întâlnirile individuale, utilizând *strategia întăririi/pedepse, respectiv premieri/penalizări* împlinirea obiectivelor instituției.

Cele două modele sunt complementare, însă eficacitatea lor se va dovedi covârșitoare în momentul împlinirii lor cu o consiliere pastorală, cu fibrare religioasă-creștină. În fond, schimbarea din „*omul cel vechi*” în „*omul cel nou*” este scopul comun al tuturor terapiilor.

b. Logoterapia sau psihoterapia existențială

O altă perspectivă psihoterapeutică este *logoterapia* care a dus la *psihoterapia existențială*. Fondatorul ei, Viktor Frankl, comparativ cu predecesorii săi care au pus accentul pe voința de putere și pe cea de plăcere, consideră că esențialul vieții pământești și nevoia primară a ființei umane este aflarea scopului, identificarea unui sens. Nevoia descoperirii sensului vieții este forța care mobilizează spre schimbare. În percepția existențialistă, consiliații trebuie ajutați:

- Să realizeze că prezentul este determinat de deciziile trecutului;
- Să înțeleagă că deși nu pot schimba prezentul, pot să-și modifice felul în care se raportează la aceste evenimente;
- Să învețe din trecut, pentru a-și reconstrui viitorul;
- Să-și accepte limitele și să se simtă apreciați, chiar dacă nu sunt desăvârșiți;
- Să-și cunoască motivațiile, dorințele, scopurile, obiectivele;⁵¹

Orice catehism creștin elementar proclamă faptul că scopul vieții este „mântuirea”. Dar aceasta este o noțiune care trebuie explicată, căci altfel va fi înțeleasă reductiv, simplificator, superficial: va părea ceva „evacuat” pentru o lume de Dincolo, o viață de dincolo de moarte nedemonstrabilă, doar o ipoteză a gândirii sau chiar o păcăleală, în interesul unor instituții sau oameni care vor să profite de alții, manipulându-i.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 105-107;

⁵¹ Sorin Săndulache, *Consiliere și psihoterapie pastorală*, Ed. Casa Cărții, Oradea, 2009, pp. 304-307;

Aceasta noțiune trebuie explicată ca fiind *un proiect de împlinire și de fericire a omului*, care se compune din mai multe etape (sau segmente), cea mai mare parte fiind construibile aici, pe Pământ. Adică, viața e compusă din țeluri pe termen scurt, mediu și lung, care vor compune segmentul total al vieții. Între elementele care ne pot aduce fericirea în viață trebuie enumerate: familia, profesia, educația, relațiile cu ceilalți, relația cu Dumnezeu, gândurile, comportamentele, emoțiile etc. Fiecare deținut trebuie ajutat de preotul consilier pastoral să își întocmească propriul său proiect de fericire.

Strategiile pot varia, metodele pot fi schimbate, intervenția este indicat să fie adaptată fiecărei persoane în parte; limitele identificabile ar fi acestea:

- Unii se schimbă, alții nu pot fi schimbați niciodată;
- Schimbarea forțată nu este o schimbare adevărată, ci una doar aparentă; Utilizarea forței este contraindicată. Dacă nu e lăsat să se schimbe liber, nu se va schimba! Libertatea face deci parte din definiția omului.
- De fiecare dată când vrem să schimbăm ceva să ne așteptăm să apară și rezistențe sau chiar opoziții ferme;
- Relația este baza oricărui progres.
- Fiecare individ este unic, irepetabil și non-inseriabil, e un adevărat univers, și față de fiecare trebuie să ne raportăm diferit.⁵²

7. Erori în practica consilierii spirituale

În contact cu oamenii și în încercarea de a obține rezultate și a mulțumi pe cât mai mulți, deseori apare *epuizarea profesională* (numită în termenii de specialitate *burnout*). Este caracterizată de: oboseală, lipsa somnului, evitarea locului de muncă sau a contactului cu unii dintre deținuți, în cazul nostru, rezultate slabe în cele din urmă etc. La fel cum deținuții sau creștinii vin la preot să-și rezolve problemele, și preotul (pe lângă duhovnic) este de preferat să găsească un consilier preot/ psiholog care să-l ajute la recalibrarea interioară. În caz contrar, viața privată a preotului capelan poate fi afectată prin descărcarea în familie a încărcăturii emoționale negative acumulate în penitenciar.

Amintim și alte capcane în care preotul capelan poate să cadă:

- Contratransferul – pierderea obiectivității prin implicare emoțională și subiectivă;
- Dezvăluirea a prea multe informații cu caracter personal, fapt ce-l poate vulnerabiliza, poate să-l transforme într-o victimă a manipulării, poate duce la deteriorarea relației și la ineficiență;

⁵² Prof. univ. dr., Pavel Abraham, *op. cit.*, pp. 112-113;

- Evitarea unor discuții care ne afectează la nivel subiectiv sau a unor deținuți care nu sunt compatibili cu valorile noastre morale;
- Atitudini preferențiale – favorizarea unora, din motive strict personal-individuale, și respingerea altora (uneori din motive dictate de inconștient, fără a fi, deci, conștientizate);
- Critica – judecată aspră și excesivă adusă celor care au încălcat unele conduite morale considerate, la nivel subiectiv, ca fiind spirituale, morale, chiar „sfinte”.

Concluzii: Dincolo de ritualul liturgic, avem obligații „de învățare”...

Responsabilitățile preotului capelan trec dincolo de ritualul liturgic și se mulează pe nevoile specifice deținuților: consiliere, educație (formare continuă) și suport moral (susținere emoțională). Îndemnul Mântuitorului: „...*mergând, învățați toate neamurile...*” (Mt. 28, 19) amintește că o condiție a Botezului, a nașterii din nou (In. 3, 5) este învățarea.

Esența învățării creștine o extragem din cuvântul lui Dumnezeu care proclamă un mare adevăr: acela că suntem ființe căzute, dar – în ciuda acestui fapt – natura noastră fundamentală, firea noastră originară este bună, și trebuie redescoperită, repusă în valoare, restaurată. Numai printr-o educație continuă, printr-o re-formare perpetuă în spiritul valorilor autentice se poate ajunge la „*statura bărbatului desăvârșit*” (Efes. 4, 13). Sufletul nostru este un „giuvaer” dumnezeiesc, are o valoare incomensurabilă. Este numit teologic „chipul lui Dumnezeu” din noi.

Chipul lui Hristos din noi se desăvârșește prin cunoașterea de sine, prin identificarea pornirilor, descoperirea patimilor, a neajunsurilor, a gândurilor și corectarea lor în direcția unei ordini morale creștine și mântuitoare. De aceea, practica preotului capelan presupune, alături de proclamarea cuvântului lui Dumnezeu și utilizarea unor strategii în vederea facilitării acestui proces de cunoaștere și autocunoaștere, căutarea celor mai bune soluții, care sunt întotdeauna personalizate, obținute în urma interacțiunii cu fiecare deținut în parte.

Consilierea educațională în penitenciar nu este deci străină sau contrară învățăturii creștine, ci complementară: structurează procesul educațional de ansamblu, îl simplifică și-l sistematizează, oferă instrumente noi de evaluare, de intervenție, de conceptualizare a problemelor cu care se confruntă deținuții. În aceeași măsură, informațiile din domeniul psihologiei pot ajuta la formarea unei perspective de ansamblu a ceea ce înseamnă omul integral, biologic, psihologic și spiritual, adică o *entitate bio-psiho-socio-spirituală*.

Omul este o făptură în continuă schimbare, nevoile lui se diversifică (în același ritm în care crește și avântul tehnologic), iar adaptarea lui la noile realități este obligatorie pentru sănătatea sa spirituală și psiho-mentală. A căuta sensul propriei vieți, a fericirii, a împlinirii de sine, nu este un lucru contrar doctrinei Bisericii, ci o formă de a evolua spre esențial, adică spre adevărurile proclamate de Biserică. Iar în acest demers de căutare și aflare a esențialului, preotul are un rol capital, de călăuzire pastorală.

Cunoașterea și înțelegerea firii umane nu este o opțiune pentru preotul zilelor noastre, ci o datorie profesională. Oamenii trebuie ajutați să părăsească traseele greșite, să iasă de sub hipnoza răului, optând conștient pentru un itinerariu care duce la fericire și la bucuria de a exista. Pentru acest demers descoperitor e indispensabilă educația și consilierea moral-creștină. În acest sens, expunerea de față se dorește a fi doar o filă dintr-un ghid de intervenție în consilierea și educația religios-morală a deținuților din penitenciarele românești.

JERTFIREA LUI ISAAC - DE LA CUVÂNT LA ICOANĂ

MARCEL GH. MUNTEAN

Abstract. The Sacrifice of Isaac - from the Word to the Icon.

Episode with symbolic valences of the Old Testament, Isaac's sacrifice is considered as a typological preface to the sending of the Son of God, the One Born, into the world, for the sacrifice.

The composition is tributary to the prototypes of the Catacombs of Rome, Byzantium took over the scheme, and the West brought innovations corresponding to the different artistic eras, in part.

The theme is becoming accustomed in the decor of the Holy Altar, or sometimes it can join other liturgical subjects, of which it is part, of the painting of the walls of Proscomidia. When meeting in the liturgical cycle, the theme of the sacrifice appears alongside Abel's sacrifice, Noah's, Melchizedek's.

One of the oldest representations, like the one in the Via Latina of the 4th century, shows us the patriarch in his legs, seen from the front with his raised arm, and his son slamming at his feet, to the right of the stage. On the opposite and symmetrical side is a young ram standing in front of the altar on which the wood and flames are seen.

Keywords: *Isaac, sacrifice, icon, Old Testament, painting, composition, representation.*

Introdúcere

Isaac, al cărui nume vine la verbul „a rãde”¹, este fiul făgãduit de Dumnezeu lui Avraam cu mult înainte de evenimentul teofanic de la Stejarul Mamvri (Fac 18,10). Astfel, în Facere 17,19 vedem că Domnul îi spune lui Avraam că Sarra va naște un fiu pe care îl vor numi Isaac. Totodată, Isaac poate fi văzut ca o garanție a legământului pe care Dumnezeu îl încheie cu

¹ Vezi: Art. „צ,ח,ק(tsachq)”, în: Francis Brown, S. R. Driver, Charles A. Briggs (eds.), *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* [= *BDB Lexicon*], Boston/ New York: Houghton Mifflin Company, 1907.

Avraam în momentul în care îi spune acestuia să iasă din pământul tatălui său, căci din el va face să răsară un popor mare (Fac 12).

Pericopa în care Dumnezeu încearcă credința lui Avraam, cerându-i acestuia să aducă jertfă chiar pe fiul cel făgăduit, este cutremurătoare la o primă lectură. Dar profunzimea spirituală a evenimentului este, pe bună dreptate, considerată o prefigurare tipologică a momentului în care Dumnezeu Tatăl trimite în lume pe Fiul Său, Cel Unul Născut, spre jertfă. Tăcerea de care dă dovadă Isaac este tăcerea de care amintește cântul robului din cartea profetului Isaia (Is 53,7) și care s-a împlinit în momentul Patimilor Mântuitorului Iisus.

În cele ce urmează, o să facem un scurt excurs exegetic asupra textului din Facere 22, unde este prezentată scena aducerii lui Isaac ca jertfă. Iar în cele din urmă ne vom opri asupra cadrului iconografic al acestei scene.

Jertfirea lui Isaac

Legământul făcut de Dumnezeu cu Avraam (Fac 12) și credința puternică îl fac pe acesta din urmă să iasă din pământul său natal (Mesopotamia) și să meargă spre Canaan, unde Dumnezeu îl binecuvântă cu multe bogății. Dar Avraam îmbătrânise și era fără moștenitori, fapt pentru care se temea ca, nu cumva, robul său Eliezer din Damasc să ajungă stăpân peste casa sa (Fac 15,2). Așa că, Domnul îi dădu doi fii; primul, Ismael, a fost născut din roaba egipteană Agar, iar cel de-al doilea, Isaac, era fiul cel făgăduit, născut din Sarra.

După nașterea lui Isaac, Avraam eliberează, la îndemnul Sarrei, pe roaba Agar și pe fiul său Ismael: „*izgonește pe roaba aceasta și pe fiul ei, căci fiul roabei acesteia nu va fi moștenitor cu fiul meu, Isaac*” (Fac 21,10). Iar acum, Domnul Dumnezeu îi cerea lui Avraam să aducă jertfă pe unicul său fiu, Isaac², și astfel rămânea, din nou, fără moștenitori.

Textul Sfintei Scripturi ne spune că „*Dumnezeu a încercat pe Avraam*” (Fac 22,1). Trebuie precizat că verbul „a încercat” este traducerea ebraicului *nissah* (נִסָּה) - care poate fi redat și mai fidel prin „a testa”. Sensul spiritual al cuvântului ne este accesibil prin raportare la termenul folosit de Septuaginta (LXX), unde apare ἐπειράζειν - cu sensul de *ispitire*. Acest termen va deveni unul cu o puternică simbolistică în literatura patristică. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur admite că Dumnezeu ispitește pe Avraam „*nu pentru că nu știa ce va face acesta, ci pentru ca și cei de pe vremea lui și cei de mai târziu și până azi să cunoască dragostea de Dumnezeu a*

² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere II* (XLVII,1), în col. PSB, vol. 22, trad. intr. și note de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p. 146.

patriarhului”³. Iar Sfântul Varsanufie cel Mare spune că ispitirea lui Avraam folosește drept pildă „*celor credincioși, care, prin multe necazuri vor avea să intre în Împărăția lui Dumnezeu*”⁴. Din această optică am putea spune că ispitirea lui Avraam, prin care i se cerea să aducă jertfă propriul fiul (Fac 22,2), este asociată cu ispitirea dreptului Iov.

Privind prin prisma unei logici umane, Avraam se vede pus într-o situație fără ieșire, căci Domnul îi spune „*Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot pe un munte pe care ți-l voi arăta Eu !*” (Fac 22,2). Fiecare dintre cuvintele de mai sus au rolul să zdrobească inima dreptului Avraam. Căci Isaac era copilul cel iubit, era moștenitorul și speranța înmulțirii seminției lui Avraam precum stele cerului (Fac 15,5). Dar, cu toate acestea, Avraam primește cu zdrobire și smerenie fiecare cuvânt de la Domnul, și cu nimic nu se abate de la porunca Lui. Din purtarea lui Avraam înțelegem ceea ce spune Sfântul Antonie cel Mare atunci când afirmă că „*cei ce socotesc nefericire pierderea banilor, a copiilor, a slugilor sau a aricărui alt lucru să știe întâi că trebuie să se mulțumească cu cele date de Dumnezeu; iar când trebuie să le dea înapoi să fie gata să facă aceasta cu recunoștință, întru nimic scârbindu-se pentru lipsirea de ele*”⁵. Avraam pune înaintea sentimentelor părintești porunca lui Dumnezeu, pe care nu a întârziat să o împlinească. Așa că a doua zi, dis-de-diminează, Avraam pune pe asin lemnele pentru jertfă și împreună cu Isaac și două slugi se îndreaptă către locul despre care-i vorbise Domnul. După trei zile de mers au ajuns la locul cu pricina. Oprindu-se la poalele muntelui, Avraam lasă acolo slugile și măgarul, iar lemnele pentru jertfă le pune lui Isaac în spate să le care (Fac 22,6). Acest episod amintește de momentul de pe Golgota în care Mântuitorul Hristos cară în spate lemnul crucii pe care Se va aduce Jertfă pentru noi⁶. După cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur⁷, Avraam proorocește, fără să-și dea seama, atunci când spune slugilor: „*rămâneți aici (...), iar eu și copilul ne ducem până acolo și închinându-ne, ne vom întoarce la voi*” (Fac 22, 5). Iar Sfântul Chiril al Ierusalimului arată că despărțirea lui Avraam și a lui Isaac de slugi, poate fi înțeleasă ca „*despărțirea vremelnică a lui Dumnezeu de fiii lui Israel*

³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* II (XLVII,1), p. 147.

⁴ Sfântul Varsanufie cel Mare, *Scrisori duhovnicești*, Filocalia 11, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p. 106.

⁵ Sfântul Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața morală* (cap. 36), în *Filocalia*, vol. I, trad. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2017, p. 14.

⁶ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire: Despre Avraam și Isaac* (2), trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 93.

⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* II (XLVII,1), p. 149.

și întoarcerea la ei la sfârșitul veacurilor, pentru credința în Hristos pe care o vor primi”⁸.

Intensitatea tragicului se amplifică progresiv până în momentul în care Isaac îl întreabă pe Avraam: „Tată! (...) Iată, foc și lemne avem, dar unde este oaia pentru jertfă?” (Fac 22,7). Răspunsul lui Avraam: „Fiul meu, va îngriji Dumnezeu de oaia jertfei Sale!” (Fac 22,8) trimite atât la pronia dumnezeiască, cât și la speranța vieții veșnice. Avraam era convins că moartea în sine nu este o dispariție totală a ființei umane, ci o trecere la părinți, o adăugire la strămoși, cum reiese și din legământul lui cu Dumnezeu⁹.

Ajungând Avraam și Isaac pe Muntele Moria, Avraam ridică acolo un jertfelnic, așează lemnele pe el și îl leagă pe Isaac deasupra acestora (Fac 22, 9). În tot acest timp textul biblic nu menționează că Isaac ar fi zis ceva, ci „S-a supus și nu și-a deschis gura Sa, ca un miel spre junghiere s-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu și-a deschis gura Sa” (Is 53,7). Știm că versetul citat este o profeție mesianică, dar l-am redat pentru a sublinia că jertfirea lui Isaac este o prefigurare a jertfei Mântuitorului; căci profetul Isaia face în acest caz o punte de legătură între trecut și viitor, între Isaac și Mesia.

În cazul jertfirii lui Isaac ne lovim de multe paradoxuri, cel puțin unul de natură morală și unul de natură cultural-religioasă. Căci ne-am putea întreba, precum bunăoară Søren Kierkegaard, cum este posibil ca un om drept și sfânt precum Avraam să fie capabil să-și sacrifice propriul fiu? Sau prin ce s-ar deosebi Dumnezeu lui Avraam (dacă ceruse Să-i fie adusă jertfă Isaac) de Moloh (zeul regional al Canaanului) - căruia i-se aduceau jertfă copii¹⁰?

Iată că răspunsul la aceste întrebări este „dragostea”. Căci dragostea lui Dumnezeu pentru om se arată în momentul în care îl oprește pe Avraam să comită jertfirea lui Isaac și-i trimite acestuia un berbec (Fac 22,13), pe care să-l aducă jertfă în locul lui Isaac.: „Să nu ridici mâna asupra copilului, nici să-i faci vreun rău, căci acum cunosc că te temi de Dumnezeu și pentru Mine n-ai cruțat nici pe fiul tău” (Fac 22,12). Dar El însă necruțându-și Fiul, ci L-a dat morții, pentru noi toți (Rm 8,32) ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică (In 3,16).

⁸ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire: Despre Avraam și Isaac* (2), p. 93.

⁹ Drd. Petre Semen, *Învățătura despre suflet în Vechiul Testament* în: *Studii Teologice*, Seria a II-a, nr. 9-10/1977, p. 680.

¹⁰ Sfânta Scriptură prin cărțile istorice (IV Regi 16,3) ne dă Mărturie despre Moloh - un zeu fenician căruia îi erau aduși copii ca jertfă. În Deuteronom 12,31 se spune că fenicieni își ard „pe fiii și pe ficele lor înaintea dumnezeului lor”. Astfel de orori erau practicate de popoarele vest-semitice; săpăturile arheologice de la Gezar din Sudul Palestinei au scoas la iveală oase de copii pe jumătate calcinate, oase care erau depuse la temelia caselor. Sfânta Scriptură s-a pronunțat categoric împotriva acestor practici, interzicându-le și pronunțând pedeapsa cu moartea pentru cel ce va aduce jertfă umană: „Dacă cineva dintre fiii lui Israel și dintre străinii care locuiesc printre Israeliti va da din copiii săi lui Moloh, acela să fie dat morții: poporul să-l ucidă cu pietre” (Lev 20,2).

În evenimentul veterotestamentar al jertfirii lui Isaac vedem de dinainte marea taină a iubirii lui Dumnezeu pentru noi, cât și faptul că El nu voiește jertfe omenеști. Căci, în definitiv, Dumnezeu cunoștea inima lui Avraam, dar îl încearcă pe acesta pentru a ne da nouă pilda răbdării încercărilor și pilda dragostei Lui pentru noi.

Iconografia temei- studii de caz

Tema iconografică este fundamentală decorurilor bizantine și postbizantine, de asemenea în spațiul occidental este regăsită în paralel cu alte teme din repertoriul Vechiului Testament. Reprezentarea este o prefigurare a sacrificiului lui Hristos; Dumnezeu îl jertfește pe Fiul Său pentru mântuirea omenirii, astfel că Isaac, aducând lemnele de jertfă îl prefațează pe Mântuitorul Hristos ce își duce crucea la locul sacrificiului. Tema prefigurează, de asemenea Răstignirea și implicit Euharistia¹¹.

Subiectul înfățișează momentul pregătirii jertfei, astfel în compoziție Avraam este surprins ținându-l strâns pe Isaac, în vreme ce cu cealaltă mână ridică cuțitul. În imediata apropiere din înalt se vizualizează Îngerul Domnului cu o mișcare energică, arătându-i berbecul spre sacrificare.

Erminia de pictură bizantină a lui Dionisie relatează evenimentul: „Avraam pe un deal, avându-l pe Isaac mic copil legat deasupra pe niște lemne și [ținând] un cuțit în mână, ca să-l înjunghie. Și, deasupra lui, un înger arătându-i un berbec încurcat cu coarnele într-un tufiș, îi grăiește într-o hârtie: *Avraame, Avraame, să nu-ți ridici mâna asupra copilului [nici să-i faci vreun rău...]. Și din josul dealului doi tineri ținând [cu samarul pe el].*”¹²

Tema se încetățenește în decorul Sfântului Altar, sau câteodată ea poate să se alăture altor subiecte cu caracter liturgic, din care face parte în zugrăvirea pereților din Proscomidie.

Atunci când se întâlnește în ciclul liturgic, al tematicii de jertfă apare alături de Jertfa lui Abel, a lui Noe, a lui Melchisedec, după cum amintea renumitul istoric I. D. Ștefănescu care o consemnează sub forma de Jerfa lui Avraam.¹³

La începutul istorisirii evoluției tematice este demn de amintit că prototipul iconic provine după anul 250 din cimitirul Domittilei, catacomba Priscillei, iar mai apoi în cel de-al III-lea și este prezent în picturile parie-

¹¹ Alison Moore Smith, *The iconography of the Sacrifice of the Isac in Early Christian Art*, in *American Journal of Archaeology*, vol. 26, nr. 2, Ed. Archaeological Institute, 1922, p. 159.

¹² Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Ed. Sophia, București, 2000, p. 71.

¹³ I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii medievale românești*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 77.

tale din Sinagoga de la Dura Europos, iar altul, mai târziu din Sinagoga Beth Alfa, respectiv veacul al VI-lea.

Una dintre cele mai vechi reprezentări, asemeni celei din catacomba Via latina din veacul al IV-lea, ni-l prezintă pe patriarh în picioare, văzut din față, cu brațul înălțat, iar fiul său stă ghemuit la picioarele sale în dreapta scenei. În partea opusă și simetric este pictat un berbec tânăr ce stă în fața altarului pe care se văd lemnele și flăcările, detaliu sugestiv. Deoarece fragmentul analizat aparține unei compoziții sugerate pe două registre, acesta expus fiind în partea superioară, în partea inferioară este reprezentat asinul și servitorul ce așteaptă cu dreapta ridiată, în spatele său¹⁴.

Tot din același veac al IV-lea, tema este redată și în aria sculpturii, a basoreliefului din decorația sarcofagului lui Junius Bassus. Structura compozițională e similară cu ceea ce se va consacra, cu o diferență, unul dintre tineri apare aici în dreapta lui Avraam și prezența lui Dumnezeu prin mâna binecuvântând nu este încă figurată.

O reprezentare asemănătoare este prezentă în decorul în mozaic al Bazilicii San Vitale de la Ravenna ce provine din 547. Poziționarea elementelor comportă similitudini cu fresca primordială. Avraam este imaginat în picioare, cu dreapta ținând o sabie ridicată deasupra capului său, în timp ce, mâna stângă o are așezată pe capul lui Isaac. Îngenunchiat și cu brațele legate la spate, Isaac stă rânduie pe piatra sacrificială. Pandant cu el se observă berbecul cel tânăr ce are capul îndreptat către Avraam. În colțul din stânga, acolo unde privește patriarhul apare dintr-o succesiune de nori colorați în roșu o mână ce binecuvintează, simbol al prezenței și îndemnului divin. Întreaga înșiruire figurată are în jur un peisaj cu stânci, iarbă, flori și arbuști, fiind dominat cromatic de un verde cald.

Cu aceeași posibilitate de pătrundere a adevărului tainic al cuvântului scripturistic din Facere 22,8 se înfățișează două reprezentări ale temei iconografice cu similitudini reale de compoziție și chiar și de stil fiind create la o mică distanță de timp.

Primul mozaic datează din veacul al XII-lea și segăsește în Capela Paltină de la Palermo, iar cel de-al doilea, ca durată se extinde până în cel de-al XIII-lea secol și îl întâlnim la Catedrala Adormirii Maicii Domnului (Asumptio) de la Monreale, Sicilia.

În ambele cazuri, Avraam este redat în picioare în mijlocul scenei, având capul întors la spate, auzind și privind către mesagerul divin.

Mâna dreaptă o are cu cuțitul proiectat deasupra capului lui Isaac, iar cu cealaltă îi ține capul cu părul strâns.

¹⁴ Marcel Gh. Muntean, *Tipologia artei bizantine*, Ed, Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, p. 45.

În ambele cazuri, Isaac este plasat în dreapta imaginii, cu brațele strânse, așezat pe altarul de jertfă, în timp ce asinul și cei doi însoțitori tineri sunt înfățișați în stânga imaginii. Îngerul este și el la locul, deja consacrat, iar berbecul apare pașnic pe un delușor, printre niște ramuri de arbust, în partea dreaptă a compoziției.

În spațiul apusean tema a fost prilej de dispută plastică atunci când pentru decorarea ușilor Baptisteriului San Giovanni de la Floența s-au înfruntat două mari personalități a vremii, Filippo Brunelleschi și Lorenzo Ghiberti. Dacă primul îi dă conducătorului de catări (unuia din cei doi tineri) aerul *Băiatului cu spinul* din aria artei elenistice, cel de-al doilea, Ghiberti, decorează cu plante altarul de jertfă și modelează trupul lui Isaac *cu dragoste și aproape cu voluptate*¹⁵, impresionant fiind de exemplele similare de tineri din statuara Greciei antice.

Un alt exemplu din iconografia proscomidiarului aparține veacului al XVI-lea. Alături de alte scene ce sunt preînchipuiri sau figuri simbolice din Vechiul Testament ale jertfei Mântuitorului se află și reprezentarea patriarhului Avraam într-o mișcare avântată, ce domină ansamblul. Scena se găsește la biserica Mănăstirii Stavronichita de la Sfântul Munte Athos.

La Bălinești și la Popăuți tema este zugrăvită în registrul destinat scenelor sacrificiale. La primul monument de veac al XVI-lea, în biserica cu hramul *Sfântului Nicolae*, Avraam este redat în partea superioară, privind către înger. El este surprins și oprit în momentul săvârșirii jerfei. La baza compoziției sunt figurați trei tineri într-un dialog¹⁶.

Concluzii

Episod cu valențe simbolice al Vechiului Testament, jertfirea lui Isaac este considerată drept o prefigurare tipologică a trimiterii în lume a Fiului lui Dumnezeu, Cel Unul Născut, spre jertfă.

Subliniem, de asemenea importanța și canonicitatea reprezentării iconografice în aria artei creștine din spațiul bizantin și cel apusean, precum și regăsirea acestei teme în registrul iconic al Sfântului Altar (uneori în proscomidie). Compoziția este tributară prototipurilor din catacombele de la Roma, Bizanțul a preluat schema, iar Occidentul a adus inovații corespunzătoare diferitelor epoci artistice, în parte.

¹⁵ Jean Delumeau, *Civilizația Renașterii*, vol. I, Ed. Meridiane, 1995, p. 112.

¹⁶ Pr. Prof. dr. Ene Branște, *Liturgica Generală*, vol. II, *Noțiuni de artă bisericească, arhitectură, și pictură creștină*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 151.

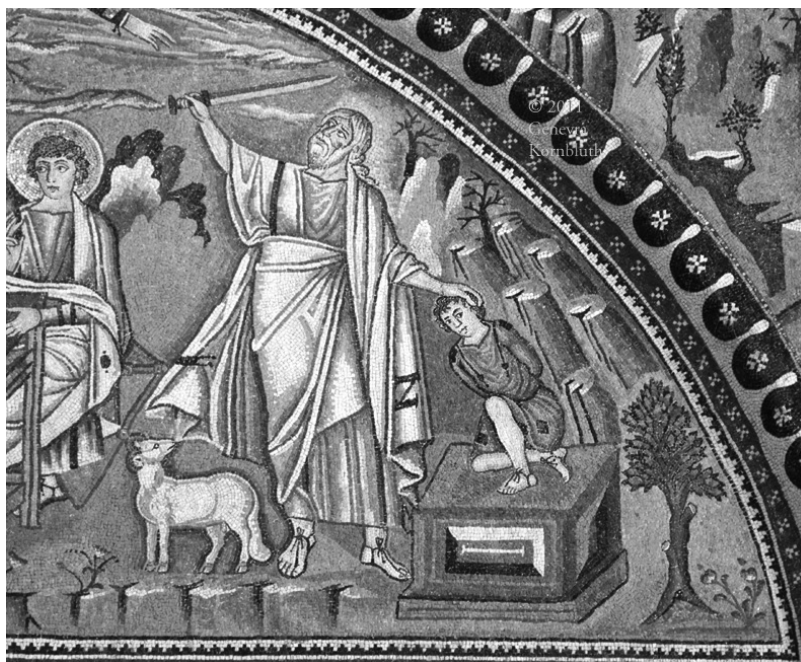
Jertfa lui Isaac, frescă, sec. al III-lea, catacomba Priscillei, Roma

Jertfa lui Isaac, frescă, sec. al IV-lea, catacomba Via Latină, Roma

Jertfa lui Isaac, basorelief, sec. al IV-lea, sacrofagul lui Junius Bassus, Roma

Jertfa lui Isaac, mozaic, sec. al VI-lea, Bazilica San Vitale, Ravenna

Jertfa lui Isaac, mozaic, sec. al XII-lea, Capela Palatină, Palermo

Jertfa lui Isaac, mozaic, sec. al XII-XIII-lea, Catedrala Adormirii Maicii Domnului, Monreale, Sicilia

Filippo Brunelleschi și Lorenzo Ghiberti, *Jertfa lui Isaac*, bronz, 1401, Porțile Baptisteriului San Giovanni, Florența

Jertfa lui Isaac, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica Satvronichita, Sfântul Munte Athos

Jertfa lui Isaac, frescă, sec. al XVI-lea, Biserica Sfântul Ierarh Nicolae, Mănăstirea Bălinești

ROMÂNIA, GRĂDINA MAICII DOMNULUI

MARIUS DAN GHENESCU

Abstract:

Being a commemorative year in which we are reminded of the Great Union from 1918, the artists carry through their art a particular message. Mary Mother of God by choosing this land to be her own garden proves the fact that the Romanian people have never been offensive, but defensive, fighting to protect their faith, their family and their country with sacrifice, becoming martyrs and transforming themselves into holy earth, that will sowed and grow into many flowers.

Keywords: *beauty, garden, flower, mother, sacrifice*

Vizita Înaltpreasfinției Sale Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Irineu al Alba-Iuliei

Studiu susținut în cadrul Simpozionului Național de Artă Sacră un parteneriat al Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” și Mănăstirea „Buna-Vestire”, Pătrângenii, Alba, ediția a XIII-a, 31 iulie-12 august 2018

Frumoasa comunitate de români care s-a format în jurul Mănăstirii Buna-Vestire, din Pătrângenii, se bucură în fiecare an de găzduirea Școlii Naționale de Artă Sacră, în minunata grădină, prin care se oferă artiștilor inspirația divină creatoare și revelatoare.

Fiind un an comemorativ în care reamintim de Marea Unire de la 1918, am gândit o temă prin care artiștii participanți să poarte prin arta lor un mesaj anume, să-i provoace la un discurs ieșit în afara decorativismului și a plafonării din sfera comercialului, așa încât prin icoană sau printr-un peisaj să poarte un dialog racordat tot timpul la evenimentele și starea timpului din care fac parte.

Această temă „România, Grădina Maicii Domnului” este o afirmație întărită și de părinții athoniți, precum și de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al doilea, care a vizitat această țară în 8 mai 1999.

Argumentele pentru care Maica Domnului a ales această grădină se opresc asupra faptului că poporul român niciodată nu a fost ofensiv, ci defensiv, luptând să-și apere credința, familia și țara. Însă acest lucru a însemnat sacrificiu, acest pământ a fost presărat cu martiri, iar acești martiri devenind pământ, au însemnat și au răsădit în alte multe *flori*.

Aceste noi flori, feciore, mame au privit natura, au privit

Pastel pe pânză
70X70 cm

După un original de Marius Dan Gheneșcu

Cărbune pe pânză
20X20 cm

După un original de Marius Dan Gheneșcu

în jur și poate de dor, au luat acele flori cu grijă și le-au așezat pe veșminte, pe haine și în casele lor.

Dacă privim la starea actuală a societății, din cercul perfect, se poate observa că acum este foarte divizată, și cum putem oare noi, cu toții, să readucem țara în acel cerc perfect, decât prin frumusețe, căci frumusețea este cea care salvează omenirea. Frumusețea înseamnă și artă, iar arta nu se poate face fără talentul pe care îl primim de la Dumnezeu, și spiritul creator dobândit de la înaintași. Străbunii noștri care s-au luptat pentru acest pământ erau foarte înzestrați cu har, apreciau tot ceea ce era în jurul

lor, totul fiind echilibrat. Noi artiștii contemporani de acolo moștenim frumusețea, ca să putem să o ducem mai departe, să ne inspirăm din tezaurul care abundă în ornamente tradiționale încărcate cu sentimentele și trăirile lor toate adunate asemeni florilor raiului în lada de zestre a națiunii noastre. Prin artă, toate aceste simțiri revin; dacă facem un mic popas observăm că fiecare tablou din această expoziție cuprinde mici grădini cu flori așezate în jurul Maicii noastre, în semn de mulțumire pentru că atunci când mama noastră pământească ne părăsește, ne rămâne Maica Cerului.

Sper ca prin aceste lucrări să ne unim în credință, în gândire și în simțire, de aceea nu-mi rămâne decât să mulțumesc Bunului Dumnezeu pentru că ne-a învrednicit să ajungem până aici.

Pastel pe pânză

70X70 cm

După un original de Marius Dan Ghenescu

Pastel pe pânză

50X70 cm

După un original de Marius Dan Ghenescu

Pastel pe pânză
50X70 cm
După un original de Marius Dan Ghencu

Pregătirea spațiului pentru panotare expoziție, 2018

Detaliu din expoziție, 2018

Detaliu din expoziție, 2018

Detaliu din expoziție, 2018

Sfințirea icoanelor, 2018

Moment din cadrul vernisajului, 2019

ROLUL MISIONAR AL MUZICI BISERICEȘTI

DANIEL MOCANU

Abstract.

Church music is an important instrument of Christian Orthodox mission. The music of Eastern Church is the enthusiasm of the Primary Church, and over the centuries, it was used as a weapon against heresies. The church music has a doxological function, also it was an instrument of intercession of divine mercy in the tense moments of calamities and wars, and the church music was a living preaching of dogmatic and moral teachings.

Keywords: *Music, Church, mission.*

Muzica bisericească este un important instrument de misiune creștină, atunci când înveșmântează imnele bisericești cu melosul și cu particularitățile sale melodice. De altfel, de-a lungul cristalizării întregului edificiu cultic al Bisericii de Răsărit, muzica a servit drept vehicul de exprimare a entuziasmului Bisericii primare, a fost o armă de luptă împotriva ereziilor, a avut o funcție doxologică, a fost un instrument de mijlocire a îndurării divine în momentele tensionante generate de calamități și războaie, muzica a fost o predică vie a învățăturilor dogmatice și morale. Într-un cuvânt, întreaga imnografia bizantină, întreaga învățătură dogmatică și întregul cult creștin, sunt expresia teologiei ortodoxe, transpuse prin muzică într-o exprimare doxologică¹.

În cadrul acestei lucrări vom evidenția locul pe care muzica bisericească l-a ocupat în diferite perioade din istoria creștinismului răsăritean, evidențiind modul în care a fost receptată și folosită, în cetate, ca metodă misionară și formă de exprimare cultică.

¹ Egon WELLESZ, *A history of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford at the Clarendon Press, 1998, p. 157.

De la entuziasmul primar la libertatea creștinismului

Primul secol al creștinismului a fost marcat de profunde modificări de paradigmă. Iudeii convertiți la învățătura propovăduită de Iisus Hristos trec de la înțelegerea unicității lui Dumnezeu exprimată în forma monoteist personalistă, la credința într-un Dumnezeu unic în ființă, dar întreit în Persoane, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Această nouă dimensiune a revelației divine va produce schimbări adânci în mentalul iudeilor și se va reflecta ulterior în toate manifestările interioare și exterioare ale primilor creștini. De altfel, între manifestările exterioare, care vor însoți actele de devoțiune ale noilor membri, aparținând comunității construite în jurul misterului lui Iisus cel înviat și în jurul ritualul de „frângere a pâinii, muzica va ocupa un loc aparte.

Primele mărturii ale prezenței muzicii, în manifestările viitorului nucleu de iudei convertiți la noua revelație, le găsim în Noul Testament. Acolo ni se relatează faptul că Mântuitorul nu era străin de modul de cântare a imnelor, care făceau parte din fondul cultic iudaic. În Evangheliile de la Matei 26, 30 și Marcu 14, 26 ni se precizează că Domnul Iisus a cântat cu ucenicii psalmi, înainte de a merge în grădina Ghetsimani; de asemenea, ucenicii se vor folosi ulterior de cântarea imnelor, în adunările lor euharistice. Astfel, trebuie precizat faptul că „primii creștini proveniți dintre închinătorii la templu și ai sinagogilor au dus cu ei și au practicat mai departe, în adunările lor de cult, obiceiul cântării în comun”². Membrii primei comunități creștine, descrise în Faptele Apostolilor, erau adunați în Ierusalim, frângând pâinea și lăudând pe Dumnezeu „în imne”, FA 2, 46-47. Primii creștini, proveniți dintre iudei, au fost și cei care au preluat și adaptat pentru noul cult numeroase elemente cultice iudaice, printre care se numără cântarea psalmilor și a imnelor. Creștinii de la

„început au urmat exemplul evreilor și au cântat psalmii acestora, pentru că se adresau lui Dumnezeu, Care a trimis pe Fiul Său făgăduit prin prooroci, dar apoi au adăugat și cântările lor proprii, adresate Fiului lui Dumnezeu întrupat și lăudând pe Tatăl pentru trimiterea Lui și a Duhului, care prin Fiul vine în inimile lor”³.

După cum reiese din descrierea activității Sfântului Apostol Pavel la Troia (FA 20, 6-11), serviciul divin public al primelor comunități creștine se săvârșea noaptea, mai exact în noaptea de sâmbătă spre duminică. În afară de participarea obligatorie la „frângerea pâinii” oficiată noaptea, primii creștini au adoptat, din cultul iudaic, și alte ore sau momente de rugă-

² Ene BRANIȘTE, „Temeiuri biblice și tradiționale pentru cântarea în comun a credincioșilor”, în: ST, IV (1954) 1-2, p. 19.

³ Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 421.

ciune din timpul zilei. Fiind majoritari iudei convertiți, aceștia au păstrat orele oficiale iudaice de rugăciune în timpul cărora se rugau și înălțau imne lui Dumnezeu⁴.

Convertirea mai multor iudei la noua religie a atras atenția Sinedriului, care a început să organizeze persecuții împotriva acestora. Retragerile de la templu și excomunicările inevitabile din aceste împrejurări au determinat, desigur, o concentrare exclusivă asupra oficiului liturgic creștin generând o serie de gesturi rituale care-l vor delimita de cadrul cultic iudaic⁵. Acest fapt a inițiat un context propice pentru tânăra Biserică creștină în vederea concentrării atenției pe formarea externă a cultului său, prin implicarea în creația imnică și melodică.

Noua creație imnică este organic legată de muzica prin care va ajunge să fie performată. În Sfânta Scriptură au fost identificate o serie de cântări biblice care au servit drept model pentru viitoarele forme imnografice și au servit ca piese imnice pentru primele comunități creștine. Aceste pasaje biblice, pe care Sfântul Apostol Pavel și Sfântul Apostol Petru le-au încorporat în epistolele lor, făceau parte din recuzita imnică a bisericii primare, prin care erau celebrate persoana și opera mântuitoare a Domnului Iisus. Ele aveau un vădit caracter hristologic⁶. Imnele pe care le menționează apostolii neamurilor sunt: *Flm* 2, 6-11; *Col* 1, 15-20; *1 Tim* 3, 16; *Evr* 1, 3; *1 Pt* 3, 18-20.

Totodată, observăm faptul că Sfântul Apostol Pavel îi îndeamnă pe efeseni și coloseni: „Umpleți-vă de Duhul, vorbind între voi în psalmi în imne și în cântări duhovnicești, lăudând și cântând Domnului în inimile voastre, mulțumind totdeauna pentru toate, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu și Tatăl” *Ef* 5, 18-20; *Col* 3, 16.

Cele trei moduri de cântare menționate de Sfântul Apostol Pavel au stat la baza dezvoltării ulterioare a imnografiei bizantine. Asupra acestor trei noțiuni: psalmi, imne și cântări duhovnicești s-au făcut multiple exegeze biblice și patristice din partea specialiștilor. Între cei care au comentat aceste noțiuni se remarcă prof. Konstantin Nikolakopoulos care în studiul său⁷ realizează o hermeneutică biblică și patristică a pasajelor din *Ef* 5, 18-20 și *Col* 3, 16. Potrivit acestuia, „psalmii” pe care-i menționează Sfântul Apostol Pavel au un înțeles mai larg și nu se referă numai la psalmii davidici. Odată cu întruparea Mântuitorului, psalmii vetero-testamentari nu mai puteau revela realitatea soteorologică a operei întreprinse de Hristos,

⁴ Ene BRANIȘTE, *Liturgica specială*, pentru facultățile de teologie, ediția a treia, Nemira, București, 2002, p. 25.

⁵ Ene BRANIȘTE, *Liturgica specială...*, p. 26.

⁶ Donald GUTHRIE, *New Testament Theology*, Inter-Varsity Press, 1981, p. 343.

⁷ Konstantin NIKOLAKOPOULOS, „Semnificația noțiunilor imnologice ale Noului Testament. Considerații referitoare la cultul ortodox” în: *Studii de Teologie biblică*, traducere de pr. prof. dr. Ioan Vasile Leb și drd. Ilie Ursa, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, pp. 119-193.

de aceea s-a simțit nevoia creării unor noi psalmi genuini hristologici care să răspundă noilor realități istorice⁸. Referitor la „imne”, acestea erau niște poezii autonome prin care se exprimau mărturisiri de credință și care aveau un conținut legat de Persoana Mântuitorului, de Sfânta Treime sau de planul de mântuire a omului. Imne erau socotite cele care posedau o clară conotație hristologico-doxologică⁹. Printre imnele cântate în primul secol amintim versetele din Scriptură, litanile și imnele procesionale¹⁰. „Cântările duhovnicești” se caracterizau din punct de vedere al conținutului imnologic. Ele nu s-au limitat numai la formulările hristologice sau trinitare clar definite, ci aveau un caracter didactic și parenetic¹¹. Din rândul „cântărilor duhovnicești” fac parte cântările și rugăciunile care se încheiau cu cântarea melismatică a cuvântului „Aliluia”. Aceste „cântări duhovnicești” erau o reminiscență a cântărilor pe care iudeii convertiți la creștinism le aduseseră din cultul Templului¹².

Cântarea imnelor a fost cea mai adecvată expresie a modului entuziastic prin care se putea manifesta spiritul ce domina în Biserica primară. În afara cuvintelor, muzica a fost cel mai remarcabil aspect al adunării în scopuri liturgice a primilor creștini. Atunci când au hotărât să se despartă de ritualul sinagoga și să-și dezvolte propriul cult, noile imne au fost adaptate, calchiate după modelul celor care erau în uz în veacul apostolic¹³. De la începutul creștinismului, poezia creștină era într-o tendință de a conserva legătura cu tradiția evreiască, a psalmilor și a imnelor. Mai târziu însă, când creștinismul a început să intre în contact cu culturile păgâne de care era înconjurat, a început să se dezvolte un nou tip de imne, după modelul poetic al elenismului păgân. Pentru a-și atrage adepți dinspre religiile păgâne, oficiul creștin a introdus intonarea imnelor, în anumite momente din zi¹⁴.

Aceste imne creștine timpurii, din care ni s-au păstrat numeroase fragmente în Noul Testament, în *Didahie* și în alte scrieri contemporane lor, au avut, ca de altfel toate elementele liturgice, un scop dublu: lauda lui Dumnezeu pentru lucrarea Sa răscumpărătoare în Hristos și inițierea adunării creștine în tainele credinței. Lauda lui Dumnezeu și zidirea fiecărui creștin erau strâns legate în slujbele Bisericii primare (*Col* 3, 16).

„Expresia liturgică nu trebuie golită de conținutul ei doctrinar, deoarece doctrina poate deveni un cuvânt viu și un izvor de cunoaștere

⁸ Konstantin NIKOLAKOPOULOS, „Semnificația noțiunilor...”, p. 157; Egon WELLESZ, *A history of byzantine music...*, p. 39. Vasile MITROFANOVICI, *Liturgia Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, p. 332.

⁹ Egon WELLESZ, *A history of byzantine music...*, p. 41.

¹⁰ *Ibidem*, p. 42.

¹¹ Konstantin NIKOLAKOPOULOS, „Semnificația noțiunilor...”, p. 181.

¹² Egon WELLESZ, *A history of byzantine music...*, p. 41.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 145.

autentic numai în măsura în care călăuzește dincolo de sine și face cu putință ca Biserica să laude cu toată inima slava și mila lui Dumnezeu”¹⁵.

Critica formală a Noului Testament a detectat în mărturia apostolică o varietate mare de elemente liturgice, dintre care majoritatea pot fi grupate ca aclamații, doxologii și imne de mărturisire a credinței¹⁶.

Între aclamațiile nou-testamentare, prezente în cultul primelor comunități creștine, le distingem pe cele de sorginte ebraică, evident cele mai vechi și cele mai populare, plecate din Ierusalim: *hosanna*-lele copiilor, regăsite în strigătele creștinilor de la martiriul Sfântului Iacob; *Amen*, atât de des întâlnit în cărțile Sfintei Scripturi, *Aleluia*, *Adonai*, *Emmanuel*. Apoi, le distingem pe cele grecești: *Kyrie eleison*. În zilele noastre în ritul greco-bizantin, această aclamație se rostește foarte des, mai ales în cadrul slujbelor din Postul Mare¹⁷.

Aclamațiile ebraice, grecești și latinești se regăsesc în întregul cult creștin al Bisericii primare, în cadrul slujbelor sărbătorilor și în cele funerare, în litanii și în procesiuni, în cadrul sinoadelor ecumenice, dar și în cele episcopale¹⁸.

După cum reiese din conținutul acestor imne, creația primelor secole este caracterizată de sensibilitate și bucurie, de un elan calm și odihnitor, în toate regăsindu-se starea de spirit caracteristică Bisericii primare. Analizate din punctul de vedere al impactului misionar, se pot distinge două motive ale pătrunderii afirmațiilor liturgice nou-testamentare în oficiul creștin. În primul rând, ele îndeplineau rolul de simboluri de credință concise, care exprimau conștiința tot mai clară a Bisericii despre existența unei vieți și a unei voințe fundamentale Treimice. În perioada nou-testamentară, reflecția teologică și limbajul care o exprimau erau fluctuante și imprecise. Prin urmare, formulele cvasiliturgice, tripartite, ale Noului Testament, constituiau legături vitale în lungul șir al afirmațiilor doctrinale, care au început cu cea mai veche afirmație monopartită (*Maran atha*) și au evoluat în simboluri de credință complexe. În al doilea rând, afirmațiile tripartite ale perioadei apostolice au fost țesute în pânza liturgică a cultului Bisericii deoarece ele revelau și exprimau mai presus de orice „slujirea dumnezeiască” fundamentală: *leitourgia* împreună, înfăptuite de Tatăl, de Fiul și de Duhul Sfânt pentru izbăvirea umanității căzute¹⁹.

Astfel, în sec I-III se poate constata faptul că imnele erau folosite ca mijloc de preaslăvire, ele reprezentau entuziasmul creștin, bucuria trăirii

¹⁵ J.B. PITRA, *Hymnographie de l'Eglise Greque*, Rome, Imprimeria de la civilita cattolica, 1867, p. 154.

¹⁶ John BRECK, *Puterea Cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, traducere Monica E. Herghelegiu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, p. 150.

¹⁷ J.B. PITRA, *Hymnographie...*, p. 35.

¹⁸ *Ibidem*, p. 36.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 192-193.

în Hristos și aveau scopul de a-L preaslăvi pe Dumnezeu și de a-i iniția pe catehumeni în noua credință.

De la libertatea creștinismului la Biserica triumfătoare

Începând cu secolul IV, se observă o nouă utilizare a imnelor în biserica răsăriteană. Din analiza situației politico-sociale, se pot distinge doi factori care au modelat decisiv cultul creștin în secolul al IV-lea prin strategiile de abordare și combatere pe care le-au suscitât în Biserică: monahismul și ereziile. Biserica creștină, devenită în urma legiferării constantiniene cult public al cărui scop era acela de a asigura „securitatea metafizică” a imperiului și a societății prin intermediul favorii divine, a fost obligată, pe de o parte, să preia o seamă de elemente din recuzita templelor și a sanctuarelor păgâne (procesiuni urbane, elemente dramatice) iar, pe de altă parte, să asume aparențele exterioare ale unei religii statale și imperiale oficiale. Generalizarea creștinismului a produs protestul tăcut al monahilor, care au emigrat din noile comunități creștine urbane pentru a realiza un creștinism apostolic, riguros spiritual, martiric și eshatologic, în deșert și la marginea societății creștine²⁰. În noul cult urban creștin, în loc de a fi

„expresia exterioară a unei convertiri interioare deja începute și o manifestare a credinței Bisericii, ritualurile încep să devină mijloace dramatico-psihologice de producere a unor emoții sacre care să ducă abia la convertirea interioară a indivizilor, în locul transformării acestora accentul punându-se pe sfințirea exterioară a elementelor liturgice sau ale mediului înconjurător”²¹.

Monahii vor fi cei care vor schimba pe parcursul cristalizării cultului modul în care trebuie să fie celebrat misterul divin în Biserică. Ei vor norma și cântarea bisericească, adaptând-o noilor nevoi liturgice și stilizând-o în funcție de aspirațiile și nevoințele luptei duhovnicești. Încă de la începutul apariției noilor creații poetice, monahii au avut o atitudine negativă față de cântările bisericești și creațiile innografice, elemente cultice extrem de importante pentru slujbele săvârșite în cuprinsul catedralelor și parohiilor. Vechii monahi urmau un program zilnic care nu le permitea celebrarea de slujbe cântate și nici măcar rânduiala aprinderii luminii de seară²². Viețuind

²⁰ Aimé SOLIGNAC, „Monachisme” în: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, Tome 10 - Colonne 1524, Beauchesne Editions, Paris, 1980.

²¹ Ceaslovul și Viețile sfinților monahi Neadormiți, traducere și postfață diac. Ioan I Ică jr., Deisis, Sibiu, 2006, p. 304.

²² Despre reticența monahilor vizavi de noua innografie creștină a se vedea amănunte la: Petre VINTILIESCU, *Despre poezia innografică din cărțile de ritual și cântare bisericească*, Editura Partener, Galați, 2006, pp. 56-59; Jean, BREMOND, *Părinții pustiei*, introducere și comentariile traduse de Marinela Bojin, Nemira, București, 2002, pp. 265-327; Vasile RADUCĂ, *Monahismul egiptean. De la singurătate la obște*, Nemira, 2003, pp. 207-210; Lucien REGNAULT, *Viața cotidiană a Părinților*

în chilii izolate, nu puteau îndeplini nici cântarea antifonică, nici rânduiala intrării și nici procesiunile specifice cultului urban²³. Monahii susțineau, de asemenea, ideea că nici ei și nici vreo altă persoană nehirotonită nu își puteau asuma funcțiile liturgice aparținând unui preot sau altui cleric hirotonit. În consecință, ei au rămas credincioși, până în secolul al VII-lea, vechiului canon al psalmodiei²⁴. Potrivit structurii pravilelor, lor le era îngăduită numai psalmodia și imnografia simplă, recitativă, cuprinzând texte scripturistice și, în mod special, psalmi. Un alt motiv de dezaprobare a cântării era teama unor asceți ca nu cumva mândria să se înrădăcineze în inimile celor cu talent muzical. Această categorie monastică socotea că entuziasmul pentru arta cântatului îndepărta novicele de la vigilența duhovnicească și îl lipsea de acea tăiere a vocii și de ascultare, trăsături care erau însăși temelia efortului monastic²⁵. Însă, cu toată reticența lor vizavi de cântare, monahii s-au dovedit mai apoi a fi cei care vor sistematiza și dezvolta cântarea bisericească, ajungând cu timpul să fie cei care vor deține secretele performării și descifrării muzicii bizantine.

În ceea ce privește atitudinea Bisericii vizavi de cântarea noilor creații imnografice, de origine nebiblică, la început, a permis folosirea imnelor ce izvorau dintr-un entuziasm creștin, dar foarte curând a observat pericolul care începea să se strecoare în viața religioasă. Datorită dezvoltării în paralel a unei imnografii gnostice, marcate de reprezentanți precum: Basilides, Valentinus, Bardaisan²⁶, în interiorul imnelor au început să se strecoare învățături diferite de dogma creștină.

deșertului în Egiptul Secolului IV, ediția a II-a, traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2004, p. 89-107; PICU OCOLEANU, *Introducere în genealogia teologică a monahismului creștin*, Editura Christiana, București, 2008, p.184-196. J. B. PITRA, *L'hymnographie de l'Eglise greque*, Rome, 1867, pp. 41-44; J. B. PITRA, *Analecta sacra spicilegio Solesmensi parata*, Paris, 1876; Wilhlem von CHRIST and M. PARANIKAS, *Anthologia graeca carminum christianorum*, Leipzig, 1871, pp. XIII-XX; J. M. Neale, *Hymns of the Eastern Church*, London, 1863. Edmond BOUVI, *Poetes et Melodes. Etude sur les origines du Rithme Tonique dans L'Hymnographie de l'Eglise Grecque*, Nimes, Paris, 1886, pp. 56-59.

²³ Nikolai USPENSKY, *Slujba de seară în Biserica Ortodoxă*, traducere Cezar Login, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2008, p. 69.

²⁴ Nikolai USPENSKY, *Slujba de seară...*, p. 71.

²⁵ *Ceaslovul și Viețile sfinților...*, p. 43.

²⁶ Pentru problematica imnografiei folosite ca armă de luptă împotriva gnosticilor, a se vedea: Emily J. HUNT, *Christianity in the second century: the case of Tatian*, Routledge, New York, 2003; Romaine Wm NEWBOLD, *Bardaisan and the Odes of Solomon*, Journal of Biblical Literature, vol. 30, nr. 2 (1911), pp. 161-204; Kathleen E. McVEY, *Ephrem the Syrian*, transltr. John Meyendorff, Paulist Press., New York, 1989; Dana MILLER, *Istoria și teologia Bisericii Răsăritului din Persia până la sfârșitul secolului VII*, în: Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici*, partea II, recent descoperită, ediția a II-a, studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., editura Deisis, Sibiu, 2007; Andre de HALLEUX, *S. Ephrem le Syrien*, în: Sebastian BROCK, *Efrem Sirul. I O introducere. II Imnele Paradisului*, traducere pr. Mircea Ielciu și diac. Ioan I. Ică jr., studiu introductiv de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998.

Ereziile au fost cele care au dat un impuls puternic în dezvoltarea poeziei liturgice bisericești și, în același timp, au fost și prilej de a se lua act pentru prima oară, istoric vorbind, de o poezie imnografică creștină, cu caracter bine definit și cu o notă originală. Imnografia primelor veacuri, care avea o componentă biblică, prin referirea la activitatea Mântuitorului și a operei Sale, se caracterizează printr-o formă analitică, având un caracter teologic, explicativ. Întrebuințarea imnului în scopuri combative a dus la imprimarea în structura sa de fond a unei note dogmatico-morale și a unei preocupări didactice, ca tendință practică²⁷.

În veacul al IV-lea, Biserica a reglementat uzul imnelor noi la manifestările extraliturgice. Totuși, ea s-a văzut nevoită să procedeze la precizări stilistice, la adaptări și completări cu bază biblică ale celor deja aflate în serviciul divin și să le dea de aici înainte o întrebuințare demonstrativă și combativă, răspunzând în acest fel atacurilor care veneau din partea ereticilor, prin intermediul imnelor²⁸. Rânduiala oficială a slujbelor bisericești a rămas refractară, până la finele veacului al IV-lea, imnului dogmatic, care începea să se afirme acum ca gen exclusiv al poeziei creștine.

Ereziile au constituit, încă de la începutul manifestării lor, un factor de amenințare pentru cultul creștin.

„Nenumăratele variante ale arianismului au înfierbântat disputele cu privire la Sfântul Duh, făcând loc mai apoi nestorianismului și mult mai subtililor, dar tenacelor hristologii monofizite. Astfel de dispute teologice stau în spatele multor servicii liturgice din afara Bisericii, fapt care a contribuit la dezvoltarea liturghiei staționale și a imnografiei”²⁹.

Conform spuselor lui Socrate, Sfântul Ioan Hrisostomul a inițiat o vigo-roasă politică contra procesiunii staționale pentru a le contracara pe cele ale arienilor, încă populare printre locuitorii orașului:

„Arienii își țineau adunările în afara orașului. Astfel că, în fiecare săptămână când era o sărbătoare, adică sâmbăta sau duminica, când era obiceiul de a se face adunare în biserici, ei se întâlneau în piețe publice, în prejma porților orașului și cântau ode antifonice compuse conform credinței ariene. Și astfel făceau mai toată noaptea. Dimineața, cântând aceleași ode antifonice, treceau prin centrul orașului și mergeau în afara zidurilor cetății spre locul lor de adunare. Ioan (Hrisostom), preocupat ca nu cumva cei mai puțin credincioși să fie răpiți bisericii de asemenea ode, și-a pus câțiva dintre proprii săi oameni în opoziție față de aceia, astfel încât și aceștia, devotându-se imnelor religioase nocturne, să anihileze efec-

²⁷ Petre VINTILESCU, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească*, Editura Partener, Galați, 2006, p. 34,

²⁸ Petre VINTILESCU, *Despre poezia imnografică...*, p. 40.

²⁹ Robert R. TAFT, *Ritul Bizantin – scurtă istorie* –, traducere din limba engleză de Dumitru Vanca și Alin Meheș, Reîntregirea, Alba-Iulia, 2008, p. 36.

tul arienilor și să-i întărească pe credincioșii săi în profesarea propriei lor credințe”³⁰.

De asemenea, Sfântul Efrem sub îndrumarea și cu acordul episcopilor Palut, Aithallah (participant la Sinodul ecumenic de la Niceea 325) și Barses, sub care și-a desfășurat activitatea la Edesa, începe să propovăduiască adevărata religie creștină, prin intermediul imnelor, înființând coruri în vederea interpretării acestora³¹. Influența textelor sale a fost resimțită în cadrul manifestărilor liturgice și din alte centre creștine: comunitățile grecești, copte, etiopiene, armene și arabe³². Sfântul Efrem a scris numeroase imne împotriva ereticilor: *Imne împotriva Ereziilor*, imne intrate în uzul liturgic, comentarii la *Diatesseronul lui Tatian*, comentarii la Geneză și Exod, *Imnele Nisibiene*, în care descrie istoria orașului și luptele pe care le-a avut cu arienii, *Imne Pascale*, *Imnele Paradisului*, Imne închinare Nașterii Domnului. Ereticii utilizaseră deja poezia religioasă, devenită cel mai influent mijloc de propagandă în epocă (atât Arie la Alexandria, cât și Bardaisan gnosticul la Edesa în sec. II-III). În acest context Efrem și-a asumat decizia esențială, în același timp tradițională și personală: aceea „de a-i combate pe eretici pe tărâmul innografiei, dar refuzând să folosească armele acestora: silogistica ritmată”³³.

Un alt exemplu grăitor în lupta cu ereziile pe tărâmul innografiei este cazul Sfântului Ambrozio al Mediolanumului. Acesta a fost unul dintre cei mai mari admiratori și promotori ai cântării în comun. În marea bazilică din cetate se auzeau cântările răsunând ca valurile mării. Fericitul Augustin a fost marcat de această putere a cântării în comun și de imnele creștine. Referindu-se la cântarea bisericească, Augustin consemnează, în Confesiuni, acest obicei de a cânta împreună:

„Nu după multă vreme, Biserica din Milan introdusese acest obicei plin de mângâiere și de întremare sufletească de a cânta laolaltă, prin

³⁰ Robert R. TAFT, *Ritul Bizantin...*, p. 37.

³¹ În ceea ce privește influența poeziei siriace și în special a Sfântului Efrem Sirul a se vedea: Sebastian BROCK, *Efrem Sirul. I O introducere. II Imnele Paradisului*, traducere pr. Mircea Ielciu și diac. Ioan I. Ică jr., studiu introductiv de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998; Kathleen E. MCVEY, *Ephrem the Syrian*, transltr. John Meyendorff, Paulist Press., New York, 1989; Andre de HALLEUX, *S. Ephrem le Syrien*, în: Sebastian Brock, *Efrem Sirul. I O introducere. II Imnele Paradisului*, traducere pr. Mircea Ielciu și diac. Ioan I. Ică jr., studiu introductiv de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998; Sebastian BROCK, *From Ephrem to Romanus*, în: „Studia Patristica”, 20 (Leuven: Peeters, 1989), pp. 139-151; *The Cambridge History of Christianity*, vol 2, edited by Augustine Casiday and Frederick W. Norris, Cambridge University Press, 2008, p. 126.

³² E. Mcvey KATHLEEN, *Ephrem the Syrian*, transltr. John Meyendorff, Paulist Press., New York, 1989, p. 3.

³³ Sebastian BROCK, *Efrem Sirul. I. Ochiul luminos. Viziunea spirituala a lumii la Sfântul Efrem Sirul. II. Imnele despre Paradis*, traducere: pr. Mircea Ielciu (I), diac. Ioan I. Ica jr (II), Studiu introductiv: diac. Ioan I. Ica jr., Editura Deisis, 1998, p. 10.

care inimile tuturor fraților se uneau cu multă înflăcărare în acordul glasurilor și imnurilor”³⁴.

De asemenea, în cadrul Bisericii triumfătoare, marcată de domnia lui Justinian (527-565), se vor vedea o serie de reglementări în ceea ce privește modul de performare a cântărilor liturgice³⁵. Muzica bisericească s-a manifestat în interiorul cetății în cadrul serviciului divin public, dar și în cadrul procesiunilor făcute pentru a contracara propaganda eretică. Un alt fenomen care a prilejuit ieșirea imnelor în afara bisericilor a fost confruntarea capitalei imperiale cu diferite dezastre. Între anii 404 și 960, orașul a fost zguduit de 18 cutremure de pământ, iar acestora li s-au adăugat și năvălirile avarilor din anul 626 și cea a rușilor din anul 860. În fața acestor pericole, Biserica a răspuns prin procesiuni pe zidurile cetății, în timpul cărora tot poporul înălța imne înaintea lui Dumnezeu³⁶.

Construirea monumentalei basilici, Sfânta Sofia, în vremea împăratului Justinian (537) a determinat un fenomen local care a influențat ritul Marii Biserici și arhitectura bisericilor din acea perioadă. Din noul centru liturgic porneau o serie de procesiuni, cunoscute sub denumirea de liturghii staționale, în timpul cărora se cântau antifonic psalmi și tropare în consonanță cu sărbătorile celebrate. Slujbele care se oficiau în basilica imperială aveau un caracter solemn, în care muzica avea un rol determinant. Serviciile liturgice erau mai scurte, se citea puțin și se cânta mult. Aici se dezvoltă cântarea antifonică, serviciul *asmatikon akolouthia* – rânduiala cântării – care presupunea un model de slujbă, o rânduială pentru vecernie și utrenie³⁷. Rânduiala Bisericii Sfânta Sofia este menținută până la cucerirea latină, în anul 1204, ea se întâlnește,

³⁴ Sf. AUGUSTIN, *Confesiuni*, traducere din limba latină, introducere și note de Eugen Munteanu, Nemira, 2010, p. 282.

³⁵ Egon WELLESZ, *A history of byzantine music...*, p. 162.

³⁶ Robert R. TAFT, *Ritul Bizantin...*, p. 35.

³⁷ Slujba era alcătuită din trei rugăciuni ale preotului cu ectenii, trei psalmi cântați antifonic, câte unul după fiecare rugăciune, rugăciunea apolisului cu o ectenie a cererilor și rugăciunea finală de plecare a capetelor. Pentru mai multe informații privind rânduiala serviciilor liturgice de la Biserica cea Mare a se vedea: Petru PRUTEANU, *Evoluția rânduinelor Tipiconale în răsăritul ortodox*, studiu istorico-liturgic, Edineț, 2007, p. 15; Oliver STRUNK „The Antiphons of the Oktoechos” în: *Journal of the American Musicological Society*, Vol. 13, No. 1/3, A Musicological Offering to Otto Kinkeldey upon the Occasion of His 80th Anniversary (1960), pp. 50-67; Oliver STRUNK, „The Byzantine Office at Hagia Sophia” în: *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 9 (1956), pp. 175-202; Juan MATEOS, *Celebrarea Cuvântului în Liturghia Bizantină*, studiu istoric, prefată de pr. prof. dr. Robert F. Taft, traducere și note de Cezar Login, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007; Juan MATEOS, *Utrenia Bizantină*, traducere Cezar Login, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008; Robert TAFT, „How liturgies grow: the evolution of the Byzantine Divine Liturgy”, în: *Orientalia Christiana Periodica* 43 (1977), pp. 355-378; Robert TAFT, „The Liturgy of the Great Church: an Initial Synthesis of Structure and Interpretation on the Eve of Iconoclasm”, în: *Dumbarton Oaks Papers* 34-35 (1980-1981), pp. 45-75.

într-o formă ușor modificată, și la Tesalonic, până la cucerirea otomană din anul 1430³⁸.

De la Biserica triumfătoare la individualizarea și enclavizarea cultului

Imnografia bizantină se întinde pe o perioadă de șase secole. Ea începe în a doua jumătate a secolului al IV-lea și se termină în secolul XI, când introducerea unor noi imne a fost oprită de autoritățile ecleziale. Dezvoltarea imnografiei bizantine este împărțită în două perioade, fiecare fiind marcată de introducerea în cult a unei noi forme poetice. Prima perioadă, care durează între jumătatea secolului al V-lea și secolul al VII-lea, a dezvoltat din Tropar forma poetică numită Kontakion. A doua perioadă, care a început cu aproximație pe la finele secolului al VII-lea, este caracterizată de înlocuirea aproape definitivă a Kontakion-ului de către Kanon, o formă poetică elaborată³⁹. Aceste forme imnografice care erau performate prin muzică și toate celelalte forme poetice bizantine sunt prezente în toate serviciile divine publice și particulare din Biserica de răsărit. Datorită dezvoltării notației neumatice și transformărilor ei din diferite perioade istorice, s-a ajuns ca unele imne să nu poată fi interpretate decât de cântăreți specializați în acest sens. Astfel, cu timpul, entuziasmul creștin, bucuria trăirii în Hristos prin intonarea imnelor au fost înlocuite cu participare pasivă a credincioșilor la sfintele slujbe. Odată cu apariția condacului și a canonului și cu sistematizarea celor opt glasuri bisericești s-a produs și o scădere a implicării credincioșilor în cântarea imnelor⁴⁰. Această scădere se datorează imposibilității credincioșilor de a memora melodiile și textele care se înmulțeau odată cu cristalizarea și popularizarea sărbătorilor locale și cu dezvoltarea ciclului mineal și pascal⁴¹. Vechii psalmi, vechile imne și cântări duhovnicești care însoțeau

³⁸ Miguel ARRANZ, „Office divine. En Orient”, in: *Dictionnaire de Spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, Tome 11, Beauchesne Editions, Paris, (1982), col. 719.

³⁹ Egon WELLESZ, *A history of byzantine music...*, p. 157.

⁴⁰ Amănunte despre slăbirea participării credincioșilor prin cântare la serviciul divin public a se vedea pe larg la: Jose GROSIDIER DE MATONS, „Liturgie et Hymnographie : Kontakion et Canon”, in: *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 34, (1980-1981), pp. 31-43; M. Henry STEVENSON, „L'hymnographie de l'église grecque. Du rythme dans les cantiques de la liturgie grecque”, in: *Revue des questions historiques*, Marquis de Beaucourt, V. Palme (Paris), 1876/07, pp. 482-538 ; Derek KRUEGER, *Romanos the Melodist and the christian self in early Byzantium*, University of North Carolina at Greensboro, pp. 1-16 ; Enrico LIVREA, „Un poema inedito di Dorotheos: Ad Abramo”, in: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 100 (1994), pp. 175-187 ; J. H. BARKHUIZEN, „Romanos Melodos, on the massacre of the innocents. A perspective on ekphrasis as a method of patristic exegesis”, in: *Acta Classica*, L (2007), pp. 29-50.

⁴¹ Ene BRANIȘTE, *Liturgică generală, cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, ediția a IV-a, Editura Partner, Galați, 2002, p. 157.

serviciul de dimineață și de seara și care erau ușor de memorat și aveau o linie melodică simplă au fost înlocuiți cu noile creații poetice bogat melismatice. Această abundență și dezvoltare poetico-muzicală a slăbit implicarea credincioșilor în sfintele slujbe.

În ceea ce privește regula de bază a Răsăritului cu privire la participarea credincioșilor la cultul divin, Tipiconul Sfântului Sava ne spune că atunci:

„când zice diaconul: *Să zicem toți*, acest grai nu altceva ne dă a înțelege, ci numai singură rugăciunea, ca toți împreună să ne rugăm, nu clirosul numai singur, ci și toți câți se află în biserică. Apoi zice diaconul: *Și din tot sufletul, și din tot cugetul nostru să zicem*. Ce adevărat zic? Nimic altceva, decât rugăciunea cea de obște: *Doamne miluiește*. Pentru această sfântă rugăciune, Sfințitul Gură de Aur scrie în tâlcuirea Epistoliei Sfântului Pavel cea către Corinteni, întru a 18-a Învățătură de Năravuri: «că pentru rugăciunile cele ce se lucrează și de la preot, și de la norod, care se fac pentru cele ce sânt spre pocăința cea de obște, toți o rugăciune grăiesc, care de milă este plină, adică Doamne miluiește». Pentru aceasta și întru Liturghii este scris [că] «norodul zice aceasta sau aceea», la locurile întru care s-a scris. Și întru Sfânta Biserică a Răsăritului nu întru alt fel se face, ci așa precum este scris. Că unde s-a scris: «norodul zice», acolo toți împreună, câți se află în biserică, zic ori: *Doamne miluiește*, ori: *Dă, Doamne*, ori: *Și cu duhul tău*, ori: *Tatăl nostru*; deși la noi nu se face aceasta, însă se cuvine a se face. Fiindcă precum mai sus s-a zis, când zice diaconul: *Cu pace Domnului să ne rugăm*, sau: *Să zicem toți*, atuncea toți se cuvine să răspundă: *Doamne miluiește*. De s-ar fi zis către singur clirosul să răspundă, apoi n-ar fi scris: «norodul zice»⁴².

Toți membrii comunităților parohiale nu trebuie să se simtă străini de duhul liturgic, ci ei trebuie să se integreze în el prin participarea lor în cântare și în rugăciune. Sfânta Liturghie, slujba de împreună slujire a preotului și a credincioșilor, este locul unde aceștia din urmă trebuie să se implice în cântare și în rugăciune. Principiul cântări, preaslăvirii în comun al lui Dumnezeu, nu este conținut numai de ecteniile diaconale și de rugăciunile preotului, ci și de imnografia bisericii, care îndeamnă ca toți „să-L lăudăm și să-I ne închinăm” cum se mărturisește în troparul învierii pe glasul al V-lea⁴³. De asemenea, instrucțiunile tipiconale din toate manuscrisele liturgice ce cuprind rânduiala Liturghiei, începând de la cele mai vechi (sec VIII) până la cele din sec. XV-XVI, prevăd ca „răspunsurile de la slujbe să fie date fie de credincioși singuri, fie de credincioși împreună cu clerul, adică cu clerul inferior, cu cântăreții de profesie”⁴⁴.

⁴² *Tipicon*, Tipografia Sfintei Mitropolii, Iași, 1816, pp. 447-448.

⁴³ *Ceaslov*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 236.

⁴⁴ Ene BRANIȘTE, „Temeiuri biblice...”, p. 28.

Participarea activă a credincioșilor prin cântare a fost susținută de toți comentatorii Sfintei Liturghii: Dionisie Areopagitul⁴⁵, Sfântul Maxim Mărturisitorul⁴⁶, Sfântul Gherman al Constantinopolului⁴⁷, Sofronie al Ierusalimului⁴⁸, Nicolae de Andida⁴⁹, Nicolae Cabasila⁵⁰, Simeon al Tesalonicului⁵¹.

⁴⁵ „Așadar, imnologia, care cuprinde lucrurile atotsacre, dispune în chip armonios dispozițiile noastre sufletești față de actele sacre ce vor fi făcute puțin mai apoi, și prin rostirea în același glas a odelor divine stabilește drept lege aceeași gândire față de cele divine, față de noi înșine și unii față de alții ca un singur cor cu același cuvânt al celor sacre, atunci cele concentrate în mod sistematic și umbratic în rostirea sacră inteligentă a psalmilor se lărgește prin imagini și proclamări mai multe și mai clare prin foarte sacrele citiri ale compunerilor scriitorilor sacri”. Sfântul DIONISIE Areopagitul, „Despre riturile celebrate în sfânta Sinaxă – mister și contemplație”, în: Ioan I. Ică jr., *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor bizantine*. Studii și texte, *Deisis*, Sibiu, 2011, p. 167.

⁴⁶ Sfântul MAXIM Mărturisitorul, „Despre mistagogia bisericească – inițiere în misterul Bisericii – cu privire la ce realități anume simbolizează cele celebrate în sfânta biserică la dumnezeiasca Sinaxă”, în: Diac. Ioan I. Ică jr., *De la Dionisie Areopagitul...*: „Farmecul duhovnicesc al dumnezeieștilor cântări arată plăcerea care revelează cele dumnezeiești, și care, pe de o parte, pune în mișcare din nou sufletele spre îndrăgostirea curată și fericită de Dumnezeu, iar pe de altă parte, le trezește încă și mai mult spre ura păcatului”, p. 223; „Iar întreitul strigăt de sfințire (cf. *Is* 6,3) al imnologiei dumnezeiești făcut de tot poporul credincios arată unirea și egalitatea sa de cinstire cu puterile necorporale și inteligente”, p. 226; „Iar mărturisirea *Unul Sfânt* făcută de întregul popor la sfârșitul lucrării tainice a celor sfinte și celelalte arată unirea viitoare mai presus de cuvânt și de minte cu Unul ascuns al simplității dumnezeiești”, p. 227.

⁴⁷ În comentariul său liturgic, Sfântul Gherman pomenește de participarea poporului la răspunsurile liturgice: „Poporul se roagă împreună și spune: *Și cu duhul tău...* Iar poporul spune: *Pe Tine Te laudăm...*” Cel între sfinți Germanos Arhiepiscopul Constantinopolului, „Relatare și viziune mistică despre biserică [și Liturghie] – varianta amplificată și interpolată”, în: Ioan I. Ică jr., *De la Dionisie Areopagitul...*, pp., 474, 479.

⁴⁸ Într-un mic comentariu liturgic, Sfântul Sofronie menționează că „după ieșirea cu Sfânta Evanghelie, cântăreții se suie pe amvon și cântă: *Veniți să ne închinăm...* La aceasta își unesc glasurile și cei de jos” adică credincioșii care nu sunt la amvon. Ene BRANIȘTE, „Temeiuri biblice...”, p. 30.

⁴⁹ „Considerație preliminară rezumativă cu privire la simbolurile și tainele ce se fac în dumnezeiasca Liturghie, alcătuită de Nicolae, Episcopul Andidei, din îndemnul și cererea preasfințitului episcop al Phytheii, Vasile (cca 1085-1095)”, în: Ioan I. Ică jr., *De la Dionisie Areopagitul...*, p. 301. „Iar când se spun acestea (*Sus să avem inimile*), credincioșii făgăduiesc să aducă mai întâi *milă*, apoi *pace* ca *jertfă de laudă*. Mai mărturisesc și că *cau inimile lor la Domnul așa cum li s-a poruncit.*”

⁵⁰ NICOLAE Cabasila este cel care accentuează cel mai profund implicarea credincioșilor în slujirea cuvântătoare: După ecfonisul *Că sfânt ești Dumnezeu nostru*, preotul „dă semnalul poporului de începere a cântării celti întreit sfinte, iar acesta, răspunzând, ca de obicei, Amin, începe cântarea” p. 49; „Apoi preotul îndeamnă pe toți credincioșii să mărturisească ceea ce au învățat să creadă despre Dumnezeu”, p. 57; „Când preotul strigă *Sfintele sfinților*, credincioșii răspund: *Unul sfânt...*” p. 81; „Poporul cântă începutul cântării, laudându-L prin cuvintele proorocești: *Să se umple gurile noastre de laudă, Doame...*”, p. 87. Sfântul NICOLAE Cabasila, *Tâlcuirea dumnezeieștii liturghii*, ediția a II – a, traducere din limba greacă de Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2011.

⁵¹ Sfântul SIMEON al Tesalonicului, „Tâlcuire privitoare la templul sfânt și mistagogia [Liturghia] dumnezeiască”, în: Ioan I. Ică jr., *De la Dionisie Areopagitul...* „Imnul de trei ori *Sfânt* spus îndată arată taina Treimii. De aceea el este cântat atât înăuntru de ierei, cât și de afară de clerici și de laici.” p. 383; „Iar poporul strigă într-un glas *Unul Sfânt, Unul Domn, Iisus Hristos! spre slava*

Toți acești mari sfinți părinți, care s-au ocupat de tâlcuirea Sfintei Liturghii, au intuit cât de importantă este cântarea liturgică în edificarea trupului eclesial al lui Hristos, de aceea, în comentariile, lor au stăruit pentru cântarea comună a imnelor care alcătuiesc liturgia. Cântarea comună este foarte importantă deoarece creează unitate în rândul credincioșilor, „psalmodia aduce cu sine tot ce poate fi mai bun: iubirea, făcând din tovarășia laolaltă a glasului, un fel de trăsură de unire între oameni, adunând credincioșii laolaltă într-un singur glas de cor”⁵², „psalmul este binecuvântarea poporului, lauda lui Dumnezeu, cântarea de laudă a mulțimii, aplauzele tuturor, cuvântarea tuturor lucrurilor, glasul Bisericii, mărturisire de credință cântată”⁵³. „Cântatul împreună este ca un lanț care duce la unire; unește poporul în simfonia unui singur cor”⁵⁴. Cântarea servește la întărirea credinței. În cântarea comună oamenii se unesc și mai mult în mărturisirea adevărilor în planul adânc al inimii⁵⁵.

Cântarea are un vădit caracter misionar deoarece

„are rostul să mărturisească credința nu numai față de ceea ce s-a săvârșit odinioară de Hristos, ci și față de ceea ce se săvârșește acum de El prin preot. De aceea e un dialog cu Însuși Hristos, iar credincioșii cântă la finalul Liturghiei: am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată”⁵⁶.

Părintele Dumitru Stăniloae vede trei dimensiuni importante în cântarea liturgică: gândirea comună, trăirea lui Dumnezeu ca realitate prezentă și bucuria/dulceața comuniunii cu El⁵⁷. Aceste adevăruri sunt mărturisite de Sfântul Apostol Pavel în epistola către Romani 15, 5-6: „Iar Dumnezeuul răbdării și al mângâierii să vă dea vouă a gândi la fel unii pentru alții, după Iisus Hristos, Pentru ca toți laolaltă și cu o singură gură să slăviți pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos”. De asemenea, Sfântul Vasile cel Mare vorbește despre instruirea catehetică pe care credincioșii o pot dobândi prin cântare: „Duhul Sfânt a unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, odată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite și folosul cuvintelor de învățătură”⁵⁸.

lui Dumnezeu Tatăl. Aici e mărturisită o unire comună a tuturor credincioșilor și conglăsuirea de către toți a proclamării Fiului lui Dumnezeu.” p. 395.

⁵² Sfântul VASILE cel Mare, *Omilii la Hexaemeron, Omilii la Psalmi, Omilii și cuvântări*, scrieri partea întâi, în coll. PSB 17, traducere, introducere, note și indicii de D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 184.

⁵³ Sfântul AMBROZIE. *Enarratio in psalmum*, I, 9, Migne, PL, xiv, COL. 968; Ene Braniște, „Temeiuri biblice...”, p. 24.

⁵⁴ 184.

⁵⁵ Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate...*, p. 422.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 423.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 423.

⁵⁸ Sfântul VASILE cel Mare, *Omilii la Hexaemeron...*, p. 184.

Gândirea comună care se stabilește în cântare presupune să avem, „gândul lui Hristos” (*I Cor 2, 16*) și înseamnă a-L trăi și a-L vedea pe Hristos care sălășluiește în oameni prin intermediul Duhului care se sălășluiește în noi și strigă „avva părinte” *Rm 8, 15*. Trăirea lui Dumnezeu ca realitate prezentă se face prin împreună participare a credincioșilor și a puterilor cerești la taina celebrării euharistice, în cadrul căreia cei prezenți se pot împărtăși în chip plinar cu Hristos nu numai prin intermediul cuvântului rostit, ci și prin intermediul Cuvântului împărtășit în taina euharistiei. Comuniunea cu Domnul Iisus și cu toți cei care fac parte din trupul euharistic aduce o stare de bucurie și de împlinire a omului ca făptură doxologică⁵⁹.

Sintetizând, muzica bisericească a fost, încă de la începutul manifestărilor cultice din Biserica primară, inevitabil legată de dezvoltarea și conturarea în timp a imnografiei. Cele două instrumente, muzica și imnul, au fost îngemănate de Biserică pentru a servi în diferite contexte scopurilor ei doxologice, misionare, liturgice și catehetice. Muzica bisericească nu a lipsit din cetate, ea fiind prezentă în toate momentele importante, în momentele de restriște și în momentele de bucurie. Textele pe care le-au folosit încă de la început în cântarea bisericească aveau un vădit caracter scripturistic, iar cele care nu foloseau cuvintele biblice erau impregnate de formule dogmatice și expresii moralizatoare.

Scopul practic și duhovnicesc al muzicii bisericești este acela de a crea unitate de simțire hristică, de a fi în comuniune de gândire, de a participa activ la viața cultică a bisericii și de a mărturisi credința. Cu toate acestea, se poate constata cum de-a lungul dezvoltării cultului, în Biserică, credincioșii s-au îndepărtat de entuziasmul comunităților primare, limitându-se la o participare pasivă. Imnele bisericești, înveșmântate în diferite linii melodice, nu mai sunt înțelese în substratul lor dogmatic, doxologic sau moralizator, ci ele sunt receptate ca simple texte liturgice menite să umple timpul, ca un simplu pandantiv cultic. Această stare de fapt se datorează mai multor factori interni și externi. Între factorii interni amintim slaba pregătire/lipsa cântăreților specializați, lipsa predicilor centrate pe exegezele imnografice ale praznicelor împărătești sau ale sărbătorilor sanctoriale și omitearea anumitor părți din serviciul celor șapte laude bisericești. Dar pe lângă acești factori interni, suntem supuși astăzi unui asalt mediatic centrat eminemamente pe ingerarea forțată a imaginii, ori, în Biserică, imnele sunt cele care creionează la nivelul intelectului imaginea unui sfânt, a unui moment din viața Mântuitorului. Gesturile rituale, muzica bisericească și recuzita liturgică, reiterează, în chip simbolic, acele momente mântuitoare din viața Domnului Iisus, petrecute in illo tempore.

⁵⁹ Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate...*, p. 424.

Muzica bisericească trebuie să fie receptată din nou de către toți, clerici și credincioși deopotrivă, ca mijloc de preaslăvire a lui Dumnezeu și ca instrument de coeziune eclesială. Scopul muzicii bisericești este unul complex. Ea creează un cadru specific rugăciunii, înnobilează într-o exprimare monodică sau polifonică cele mai profunde exprimări dogmatice și conduce mințile la Dumnezeu într-o exprimare muzicală atunci când cuvintele devin insuficiente pentru a cuprinde și descrie taina pe care o celebrează Biserica.

PRICEASNA: INSTRUMENT PASTORAL-MISIONAR AL CULTULUI BISERICESC¹

OVIDIU CIPRIAN MARTIȘ

Abstract:

The author of the study stands that: the priceasna - religious song of popular inspiration, specific Romanian manifestation, anchored biblically, with an obvious theological message, with a strong emotional charge - is perceived as a prayer of the pure soul and eager for more purification, a gift to God. This type of song even manages to create a much faster form of catechisation and religious education, being a pastoral-missionary instrument of the Church's worship. In the religious cult, it, happily combines poetry, singing and praying with the Church's teaching of faith. the priceasna approaches a varied issue, focusing, above all, on modeling Christian moral behavior, materializing in a prayer song, praise, thanksgiving or forgiveness to God, the Precious Virgin Mary, our Lord Jesus Christ, or the various saints.

Keywords: *Church, worship, music, mission, catechesis, Hymn.*

Dacă cercetăm istoria, constatăm că nu a existat în lume nici un popor, care să nu fi avut muzică și să nu fi practicat cântarea. Sentimentul frumosului s-a manifestat dintotdeauna prin muzică ca și prin celelalte arte potrivit cu locul, timpul și specificul fiecărui popor. În cultul creștin, cântarea bisericească a ocupat de la început un loc important, ca dispoziție firească a omului și ca dar deosebit pentru unii. Biserica Ortodoxă a continuat, păstrat și dezvoltat cântarea cu vocea în biserică și nu a admis instrumentele. Așadar vocea este organul de exprimare a omului prin cuvânt, prin cântare sau alte forme de manifestare a bucuriei, mulțumirii sau durerii.

Ființa umană participă direct, nu printr-un instrument străin la proslăvirea lui Dumnezeu. Așa au statornicit Sfinții Apostoli, cum vedem în repe-

¹ Material publicat cu acordul îndrumătorului de doctorat, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

tatele îndemnuri ale Sfântului Apostol Pavel, care se adresează credincioșilor comunităților întemeiate de el: „Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, lăudând și cântând Domnului” (Efes. 5,19); sau „Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-i, în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești” (Col. 3,16)

În practica teologică ortodoxă, în sens restrâns, chinonic, priceasnă este o cântare bisericească, un imn, care acoperă temporal un anumit interval din timpul Sfintei Liturghii (în care preotul și credincioșii iau Sfânta Împărtășanie), este cântată însă nu doar în acest moment consacrat al Sfintei Liturghii, ci și în multe alte momente, din afara slujbei bisericești capitale.

În limba română, din punct de vedere terminologic, termenul „priceasnă” vine din cuvântul slavon „□р□чѣстїна”, „prěčistīna”, care înseamnă „preacurată” și desemnează un cântec dedicat Precistei, adică Sfintei Fecioare Maria.

Aureola semantică a pricesnei este însă, din punctul nostru de vedere, mult mai generoasă, permițând anumite nuanțări: priceasna este acel cântec religios, de factură populară, ancorat biblic, relevant din punct de vedere religios, cu mesaj teologic evident, cu o puternică încărcătură emoțională; adeseori găsim în aceste cântări versete din Psalmi. În aceeași ordine de idei, dorim să subliniem că așa cum picturile lui Piero della Francesca sau ale lui Michelangelo nu sunt icoane, conform spiritului tradiției ortodoxe, ci „tablouri cu subiect religios”, tot așa, așa-zisele „pricesne”, cântate de diverși interpreți de muzică populară (în context non-liturgic), nu mai sunt „pricesne”, în sensul adevărat al cuvântului, ci „cântece populare cu subiect religios”.

Revenind la nuanța menționată mai sus, la faptul că adeseori pricesnele conțin cel puțin un verset dintr-un psalm veterotestamentar, menționăm că pricesnele abordează o problematică extrem de variată, axându-se, cu precădere, pe modelarea unui comportament moral creștin, concretizându-se într-o rugăciune cântată, de laudă, mulțumire sau iertare, adresată lui Dumnezeu, Preacuratei Fecioare Maria, Domnului nostru Iisus Hristos sau diferiților sfinți din calendarul Bisericii.

Pricesnele sunt cântate în spațiul public: în bisericile parohiale (din mediul rural sau urban), atât de masa mare a credincioșilor, cât și de unii cântăreți de muzică populară, care au depus eforturi în direcția culegerii, adaptării și popularizării lor. Din nefericire, aceștia și-au depășit atribuțiile, de căutători și păstrători ai tezaurului folcloric, și, în loc să conserve priceasna populară ortodoxă românească în toată originalitatea și identitatea sa inconfundabilă, fie au realizat creații proprii, cu subiect religios, transpuse pe melodii populare, fie au apelat la diverși „poet-raștri creștini”, care, din prea mult „zel religios”, au denaturat fondul și sensul adevăratei pricesne. În mod paradoxal și aceste intervenții („făcături muzicale religioase”), au pri-

mit încurajare din motive economice, mulți confundând misiunea Bisericii și urmărirea Țelurilor ei pastorale legitime cu „propagandă creștină”.

Status questionis. Stadiul cercetărilor temei și diferite poziționări academice: "unitate în diversitate" sau omogenizare strivitoare sub presiune ideologică?

Folclorul românesc se bucură de un bogat repertoriu de pricesne, cântări religioase, care vin să aducă laudă Maicii Domnului, să ilustreze evenimente din viața Mântuitorului Hristos sau a unor sfinți, ori să expună anumite stări de suflet ale creștinului aflat într-un continuu dialog interior, cu sine și cu Dumnezeu.

Răspândită, îndeosebi în Ardeal, priceasna e percepută ca o rugăciune a sufletului curat și dornic de mai multă purificare, ca un mod mai deosebit, atipic de a exprima supunerea față de Dumnezeu și considerația pe care I-o acordă omul, recunoștința, dragostea, loialitatea sa, dar și nevoile ființiale ale românului. Acest tip de cântare reușește chiar să creeze o formă mult mai rapidă de catehizare și educație religioasă (prin însușirea valorilor spirituale consacrate ale unui popor creștin de 2000 de ani) decât o face cultul liturgic consacrat, dar care apare adeseori ca fiind "cifrat" (în percepția creștinilor necatehizați), ca urmare a puternicei sale vertebrări biblice (cu evidente și constante incursiuni veterotestamentare, nu doar neotestamentare) și puternicei articulări dogmatice. Poate tocmai de aceea în comunitățile creștine unde catehizarea este de înalt nivel (cazul monahilor de la Muntele Athos), priceasna nu pătrunde absolut deloc, pentru că spațiul public al cultului caracterizat de o foarte mare densitate este savurat de participanți în toată forța sa, fără a avea nevoie de îndulciri.²

Cântată în biserici, în evenimente cultural-artistice sau în școli, priceasna aduce, prin frumusețea și caracterul ei explicit, necifrat, bucuria trăirii într-o lume care a fost zidită pentru om, pentru cel care se bucură de un statut special, acela de „coroană a creației lui Dumnezeu”. Mesajul ei este direct, percutant, nesfios, introducând auditoriul într-o manieră religioasă de percepere a lumii și a întregii existențe create.

În calitatea sa de popor majoritar creștin-ortodox, poporul român are, ca reper, un Dumnezeu bun, iubitor și deschis percepției Lui și înțelegerii Sale depline (de către om) prin dragoste; acest adevăr l-a comunicat Biserica

² În acest spațiu atonit nici predica nu își găsește vreun loc, tocmai pentru că expunerea mesajului creștin în abordare retorică nu este folosită și relevantă pentru creștinul care deja a atins maturitatea duhovnicească și gustă mesajul în forma sa cea mai densă și autoritară: cea de rugăciune. Amintim observația lui Andrei Pleșu: "Cu cât este mai coruptă audiența, cu atât este mai multă nevoie de retorică!"; în cazul nostru, este valabilă antiteza ei; <https://www.youtube.com/watch?v=oZNPKNRoaQ> accesat la 1 august 2016.

de-a lungul a două milenii, iar autoritatea ei este incontestabilă grație continuității sale apostolice, această "genetică bisericească" care îl are drept început ("cap de serie") pe însuși Andrei - "Apostolul Românilor", apostolul care a făcut misiune pe o parte din teritoriile României contemporane.

Mulți oameni cred că lauda și închinarea înseamnă doar cântecele cântate în biserică, codificate și înregistrate tipiconal de aceasta în cultul liturgic consacrat; dar lauda și închinarea lui Dumnezeu înseamnă mult mai mult decât atât. Ea este o stare a inimii noastre, o realitate interioară transfiguratoare, o trăire cu coeficient emoțional debordant, o dorință de a-L căuta pe Dumnezeu și de a te dărui puterii Sale, de a conlucra cu El și de a-L chema să lucreze, în ființa omenească. Închinarea este o expresie a dragostei și a uimirii omului în fața puterii lui Dumnezeu, Care ne oferă întotdeauna mai mult decât merităm: eram noi vrednici de moartea lui Dumnezeu pentru noi: atât a costat recuperarea omului: moartea pe Cruce a lui Dumnezeu, făcut om pentru ridicarea noastră din experiența traumatizantă a răului pentru care am optat cu naivitate la sugestia diavolului.

Prin relevanța ei artistică, prin expresivitatea și prin emoțiile estetice pe care le trezește, cântarea religioasă și priceasna cheamă și predispune la rugăciune, pentru că poate să fie purtătoare a rugăciunii, ea fiind: „*cel mai distins mesager propriu al gândurilor, sentimentelor și aspirațiilor noastre către Dumnezeu*”³.

Pornind de la porunca: „*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toata puterea ta*” (Deut. 6:5), de fiecare dată când îți formulezi lauda și Îi aduci închinarea, cântând cu vocea sau cu un alt instrument, când Îl celebrezi într-o serbare religioasă, trebuie să îți amintești că ești chemat să I te inchini lui Dumnezeu, cu fiecare faptă, în fiecare zi din viața ta, pentru că Dumnezeu este Sfânt, iubitor și vrednic de toată închinarea și devoțiunea noastră. Chiar dacă acest lucru pare foarte strident pentru lumea noastră secularizată, în care se promovează tacit și subtil ideea că omul este suprema ființă din univers și din întreaga existență, priceasna propagă convingerea inversă, religioasă, cu o facilitate impresionantă, pentru că ea convinge inimi, iar nu minți, lucrează emoțional, nu doar rațional.

Pricesnele - imne de inspirație biblică proclamatoare ale unor adevăruri doctrinare

Cultul creștin-ortodox folosește o bogată și variată colecție de cântări și imne sacre, majoritatea de origine sau de inspirație biblică (oricum, nici

³ Gheorghe Șoima, *Funcțiunile muzicii liturgice*, col. „Biblioteca bunului păstor”, Sibiu, 1945, p.146.

una "anti-biblică", pentru că funcționează o cenzură selectivă în inconștientul colectiv creștin al neamului nostru românesc, pilotată de specialiști, respectiv de preoți), cuprinzând psalmi și proclamând adevăruri de credință, majoritatea cântări închinare Maicii Domnului, alcătuite de diferiți imnografi și melozi creștini, a căror identitate se "topește" însă – pe măsură ce cântarea respectivă devine tot mai răspândită și mai populară – într-un anonim asumat, deliberat: precum icoanele bizantine autentice nu sunt semnate, la fel, pricesnele creații asumate de întregul popor, iar autorul primordial este, de multe ori, uitat.⁴

La rândul său, "Sfântul Iustin Filosoful și Martirul a fost autor al unor imne și al unor reguli de cântare, cuprinse în cartea *Psaltis*, carte, care, din nefericire, a fost pierdută. Secolele al III-lea și al IV-lea sunt mai bogate în creații imnografice, fiind expresia unor compoziții ale unor profunzi și talentați imnografi și, în același timp, scriitori religioși, precum: Sfântul Clement Alexandrinul, Antinoghen Martirul, episcopul Sevastei, Athanasie, episcopul Alexandriei, Sf. Efrem Sirul, Grigorie de Nazianz și Sfântul Ambrozie al Mediolanului, care se numără printre remarcabilii melozi creștini ai primelor secole".⁵

În cadrul ritualului religios creștin, cântarea bisericească îndeplinește un important rol comunitar „care depășește cadrele vieții bisericești, deoarece, prin muzica bisericească, noi ajungem la comuniune spirituală în chiar Biserica Triumfătoare”⁶. Dimensiunea eshatologică nu era deloc străină conștiinței creștinului din alte secole: doar astăzi, într-o cultură agresiv secularizată, moartea și realitățile de dincolo de ea sunt "evacuate" din discursul public, întrucât sunt generatoare de anxietate pentru creștinii imaturi duhovnicește, conectați doar realitățile lumii de aici.

⁴ "Cântările religioase cuprinse în cărțile de cult ale Bisericii Ortodoxe sunt creații ale unor compozitori bisericești. Procesul de formare al acestor compoziții a durat până în jurul secolului al XV-lea. Începând cu secolul al II-lea, în cultul Bisericii Ortodoxe, sunt cunoscute creațiile unor teologi inspirați, precum: Ignatie Teoforul, episcopul Antiohiei, care Îl preamărește pe Iisus Hristos în colecția sa de Cântări, și introduce cântarea antifonică, ceea ce presupune organizarea și existența unei forme de organizare și sistematizare a desfășurării cultului creștin. Vorbim deci de un ritual aflat "în embrion", și de un conținut teoretic-doctrinar care se coagulează în forme accesibile creștinilor de rând". Cf. <http://www.biserica.ca/accesat la 1 august 2016>.

⁵ "Sfântul Clement Alexandrinul, autorul cunoscutei cărți *Pedagogul*, ne oferă, în ultimul capitol al cărții, un imn din șase strofe, pe care îl închină lui Iisus și în care vorbește de cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Sfântul Efrem Sirul a scris peste 80 de imne în cinstea Sfintei Fecioare Maria, peste 27 de imne închinare Nașterii Domnului, peste 50 de imne despre Biserică, 50 de imne despre dreapta credință și nevoia de îndreptare a ereticilor, precum și numeroase rugăciuni, de o mare frumusețe, intrate în tezaurul cultural al Bisericii Ortodoxe. Imnele sale despre Sfânta Fecioară au fost introduse în Octoih de către Pavel de Amora, imnograf din secolul al XI-lea. Aceste imne se cântă la Vecerniile de Marți, Joi și Vineri. Sfântul Efrem Sirul și Sfântul Grigorie de Nazianz sunt autorii Mineiului ortodox".

⁶ Gheorghe Șoima, *Funcțiunile muzicii liturgice*, p.149

Pe de altă parte, „*cel puțin jumătate dintre textele poetice cântate în cadrul cultului divin ortodox au caracter catehetic, cuprinzând mai cu seamă învățături de credință*”⁷, ceea ce conferă muzicii bisericești și o funcție pedagogică.

Permisivism inteligent versus puritanism integrist în atitudinea de fertilizare înnoitoare și contextualizare pastorală a tezaurului moștenit istoric

În ceea ce privește problema cântării de strună și a cântării pricesnei în Biserica Ortodoxă din Transilvania, numeroși muzicologi români și-au exprimat punctele de vedere în legătură cu raportul calitativ dintre cântarea tradițională de strună și noile compoziții muzicale religioase, respectiv, pricesnele: „*o compoziție muzicală bisericească vom numi-o bună, dacă, într-adevăr, prin ea ne simțim pregătiți și îndemnați la rugăciune, dacă prin intermediul ei ne putem chiar ruga, întrebuițând-o ca vehicol al sentimentelor noastre îndreptate către Dumnezeu...*”⁸. Vedem deci în această poziționare un permisivism inteligent, o atitudine deschisă, o dispoziție de a prelua și integra tot ceea ce este spre creșterea duhovnicească a credincioșilor, o abilitate de a transforma în instrument pastoral tot ceea ce societatea contemporană adaugă ca specific propriu la moștenirea istorică a înaintașilor. O atitudine inversă, restrictivă, ar fi promotoare a blocajului, a refuzului noului, a înghețării în trecut, a baricadării exclusiviste pe experiența înaintașilor, fără a încerca să o preluăm și integrăm creator.

Cântarea este o însușire specifică ființei omenești și comună oamenilor din toate timpurile și toate locurile: este deci universală temporal și spațial. Este arta cea mai expresivă și cea mai plină de înrâurire asupra sufletului omenesc. Prin cântare, omul își exprimă sentimentele de bucurie, de durere, dar și dorurile, avânturile și idealurile lui. Nu este deci de mirare că muzica a fost pusă, și ea, ca toate celelalte arte, în serviciul sentimentului religios și al cultului divin. În temple, în sinagogi, în biserici, în locașuri de adunare și de rugăciune, orice nume ar purta ele, oamenii L-au lăudat și L-au cântat pe Dumnezeu, sub forma psalmilor, a imnelor religioase și a cântărilor de orice fel.

Cântarea este unul dintre elementele cele mai importante ale slujbelor ortodoxe, ea făcând parte dintre formele generale de exprimare a cultului. La o privire de ansamblu, se observă că, în mod normal, nu există slujbă ortodoxă fără cântare, cărțile de slujbă și de cântări ca: Octoihul, Mineiele, Triodul,

⁷ *Ibidem*, p. 151

⁸ *Ibidem*, p. 163.

Penticostarul, precum și Ceaslovul, Liturghierul, Molitfelnicul etc. aducând, și ele, o mărturie directă în această privință. În concepția creștină, prin darul cântării religioase, omul se aseamănă cu îngerii și cu sfinții care L-au lăudat neîncetat, pe Dumnezeu și, în sensul acesta, Sfânta Scriptură ne oferă nenumărate argumente, începând chiar din Vechiul Testament: „*Și strigau, unul către altul, zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt, este Domnul Savaot, plin este cerul și pământul de slava Lui*”, (Is. 6:3), sau „*Și deodată s-a văzut, împreună cu îngerul, mulțime de oaste îngerească lăudând pe Dumnezeu și zicând: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie*” (Lc. 2:13).

Dar, ce este oare, această laudă? Să fie oare o pretenție a lui Dumnezeu în raport cu oamenii, pentru a-Și demonstra superioritatea incontestabilă? Ochiul uman secularizat nu mai privește cu senintate ideea de lăudare, elogiare, apreciere superlativă a Cuiva, fie Acesta chiar Dumnezeu. Omul post-modern trebuie să reînvete să guste cântarea de laudă, priceasna elogiativă a lui Dumnezeu, pentru că aceasta este o manieră de conectare a lui la realitățile de dincolo de lume, este un instrument de absorbție a harului lui Dumnezeu, de dobândire a energiei Lui sfințitoare și terapeutice; lauda de Dumnezeu cu care este presărat întreg cultul și extrem de multe pricesne este de fapt o recunoaștere a superiorității celui alt plan existențial, a lumii imateriale, a existenței din eshaton.

Omul secularizat este hipnotizat doar de terestru, de imanent și trecător, și nu mai are puterea să privească dincolo de această lume, nu mai are în orizont eshatonul: de aceea este atât de vulnerabil în fața angoasei, a fricilor, a anxietății, pentru că nu mai crede cu adevărat în continuarea vieții dincolo de moarte, adevăr pe care îl proclamă majoritatea religiilor. Pricesnele și cântările religioase nu fac excepție de la această sarcină sfântă a religiei: de a proclama adevărul prelungii infinite a vieții noastre dincolo de moarte. De aceea trebuie reproclamată importanța cântării de laudă pentru creștinul adevărat, care prin aceasta recunoaște caracterul secundar, inferior și precar al lumii de aici.

În contextul spiritual muzical religios românesc, analiza comparată a notațiilor muzicale din diverse perioade de activitate editorială dezvăluie faptul că Atanasie Lipovan se dovedește a fi fost foarte bine documentat atât în privința sistemului semiografic folosit în compozițiile de maturitate de către contemporanul său, George Enescu, cât și în privința performanțelor din domeniul etnomuzicologiei ale lui Constantin Brăiloiu, Béla Bartók și a colaboratorilor lor.

Nu numai atât, întrucât, se pare, eruditului cărturar, culegător și transcriitor de folclor, care a circulat atât de mult în țară și peste hotare, concertând, nu i-au scăpat intonațiile microtonice ale unor mari psalți ai vremii, pe care, cu siguranță că i-a ascultat, în mediul bisericesc și artistic, cu

care a avut contact. Cu siguranță că el a fost la curent cu literatura muzicală și muzicologică a vremii, preluând, cu îndrăzneală, pentru rezolvarea unor probleme de notare și antologare sistematică a repertoriului liturgic enclavizat dintr-o macro-zonă pe care a investigat-o, Banat și Crișana, conceput sub formă de melodii-model sau melodii-tip, soluții din domeniul compoziției laice și din cel al etnomuzicologiei, știință care, atunci, își crea și perfecționa sistemul științific de transcriere relativă și de sistematizare a repertoriilor folclorice după, criterii structurale.

Bunăoară, încă de la mijlocul secolului XX, activitățile muzicale interpretative și de creație din spațiul administrativ al regiunii Brașov se derulau cu o anume ritmicitate, mai ales, în cel mai încărcat centru de tradiție culturală și culturală, din sud-estul transilvan, Sibiu. Aici, compozitori și dirijori de cor, precum: Gheorghe Șoima, Ilie Micu, Cornel Arion, Aron Bogdan, Vicențiu Fântână, Nicolae Suciș și alții își etalau talentul lor aidoma predecesorilor lor: Gheorghe Dima, Timotei Popovici, Petru Gherman și Ioan Delu, și, în același timp erau deosebit de interesați de evoluția muzicii psaltice, precum și de contribuția populară anonimă la cultivarea de pricesne și alte cântece religioase.

Gheorghe Șoima - apologet al cântării contextualizate cultural-teritorial și oponent al conformismului nivelator și al restricției devenite normă de atitudine

Referindu-se la problema impunerii cântării psaltice uniformizate în întreaga Biserică Ortodoxă Română, Părintele Gheorghe Șoima atrăgea, argumentat, atenția că se prefigura o perspectivă cu niște consecințe îngrijorătoare pentru viitorul cântării de strună ardelenă. Poziția sa este tranșantă și judicios argumentată: *„Admitem că o muzică bisericească uniformă în toate ținuturile românești ar fi un factor de și mai strânsă închegare națională și creștină. Dar, se cade să recunoaștem cu toții că, actualele deosebiri ale muzicii bisericești din diferitele provincii române nu sunt, nici pe departe, atât de mari și de așa natură încât să pericliteze unitatea națională și religioasă a Românilor. În fond, muzica bisericească de strună din Transilvania este identică cu cea psaltică a Vechiului Regat; cu unele excepții, glasurile bisericești pot fi reduse la aceleași scări muzicale și putem identifica aceleași cadențe. Deosebiri pe cari muzica bisericească ardeleană le prezintă față de cea psaltică sunt datorate, în parte unei ușoare influențe culturale occidentale, dar mai ales influenței muzicii populare”*⁹.

⁹ Gheorghe Șoima, *Rostul înalt al cântărilor bisericești*, în „Îndrumător bisericesc” („Calendarul bunului creștin”), nr. 39-40, Sibiu, 1957, p. 179-182.

În această luare de poziție sunt prezentate cauzele care au permis exercitarea acestor înrâuriri și principala consecință, care are, însă, efecte benefice pentru credincioșii care participă la slujbe: practicarea cântării de către întreaga comunitate, care se regăsește în melodia doinită a troparelor și condacelor, a altor cântări liturgice din Ardeal. Bun cunoscător al celor două tipuri de cântare de strănă, cântarea psaltică și priceasna, părintele Șoima sesizează și un aspect important al influenței folclorului zonal asupra cântării bisericești ardeleni: „Aici, pe leagănul românismului, identitatea celor două noțiuni: «Lege românească» și «Lege creștinească ortodoxă», se extinde în bună măsură, și asupra domeniului muzicii. Aci, muzică bisericească de strănă și muzică populară românească însemnează, în bună parte, aproape același lucru. Cântarea populară «a românizat» cântarea bisericească, iar aceasta a îmbisericit muzica populară (natural, nu pe toată)”¹⁰.

Concluzia la care preotul-muzician ajunge este afirmată cu tărie și are consecințe ferme în favoarea păstrării muzicii de strănă ardeleni care „este unul dintre factorii cari au întreținut și întrețin și astăzi religiozitatea milioanelor de Români ardeleni. Zeci de milioane de Români ardeleni s-au rugat și au lăudat pe Dumnezeu în sunetele acestor melodii bisericești românești. Atunci, dacă nimeni n-a avut înconștiența să afirme că religiozitatea Ardealului ar fi inferioară celei din vechea Țară Românească, cum poate susține cineva că muzica bisericească ardeleană n-ar avea valoarea muzicii psaltice?”¹¹

O altă personalitate a muzicii liturgice a fost profesorul clujean Ioan Brie. Ca muzicolog, s-a impus din poziția de cadru didactic la școlile teologice, dar și la Academia de Muzică din Cluj-Napoca. A cules folclor și colinde de la învățăceii săi, pe care, mai apoi, le-a prelucrat și armonizat. A luat poziție, atunci când a trebuit să exprime un punct de vedere în legătură cu tradiționala cântare de strănă din Transilvania, dând mărturie că Școala teologică clujeană este înscrisă pe varianta de cântare a lui Dimitrie Cunțanu¹².

De asemenea, a argumentat că și parohiile transilvănene practică aceeași cântare tradițională și că ar fi nefiresc și nepotrivit să se impună un alt stil de cântare bisericească în această zonă. Luările de poziție în legătură cu cântarea bisericească de strănă din Transilvania, precum și contribuțiile personale concretizate în studii și articole de specialitate îl recomandă ca pe o personalitate autorizată în ceea ce privește folclorul și muzica de cult ortodoxă, de care trebuie să se țină seama.

¹⁰ *Ibidem*, p. 163

¹¹ *Ibidem*, p. 164;

¹² Pr. Petru Stanciu, *Părintele Profesor Ioan Brie în memoria ucenicilor*, în rev. „Renașterea”, nr. 6/2010, p. 9.

Priceasna - instrument pastoral de comunicare a credinței insuficient creditat

Cântarea bisericească este "nu numai un mijloc de înțelegere, ci și de întărire a adevărilor de credință"¹³, „face să se comunice, în mod, convingător și altor suflete simțiri alese ale credinței, sau îi face să se unească în cântare comună pe toți cei care o folosesc”¹⁴. "Cântarea bisericească este și un mijloc de cultivare și de întărire a unității, a comuniunii dintre membrii Bisericii. Cântarea bisericească este un mijloc ideal apropiere sufletească și de unificare spirituală a credincioșilor.”¹⁵

"Cântarea în comun are menirea de a face să dispară dintre oameni deosebiri de ideologie și dezbinările, de a-i uni într-un singur mănunchi și de a stabili între ei relații puternice. Ea ne înalță către tot ce este drept și frumos, calități prin care se poate ajunge la desăvârșire, așa cum ziceau înțelepții timpurilor trecute”¹⁶. Referindu-se la cântarea în comun, Sfântul Vasile cel Mare "relevă în cuvinte vii puterea psalmodică de a revărsa în suflete tot ce este mai bun, de a potoli gândurile furtunoase și tulburătoare, de a le da odihnă și pace”¹⁷: „*Psalmodia aduce cu sine iubirea, făcând din unirea glasurilor un fel de trăsură de unire dintre între oameni, aducând poporul laolaltă într-un singur glas de cor*”¹⁸.

Din experiența de cântăreț la strună și, apoi, din cea de preot, constat, cu bucurie, cum, nu numai la marile sărbători și praznice, ci și la Liturgia obișnuită, enoriașii, de la biserică unde slujesc, se adună, cu bucurie, și cântă cântece religioase. Pentru cei care cunosc notele muzicale am întocmit caiete speciale de cântece, iar, pentru cei care nu cunosc notele muzicale, am întocmit o culegere de texte, pe care le cântă, urmând linia melodică a celor inițiați. Pentru credincioșii din Biserica Ortodoxă din Transilvania, priceasna este o melodie îndrăgită pentru că, dincolo de rigorile canoanelor, în textul pricesnei se regăsesc gândurile și sentimentele fiecărei comunități în parte.

¹³ Dumitru Stăniloae, "Cântarea liturgică comună, mijloc de întărire a unității în dreapta credință", în rev. „Ortodoxia”, nr. 1 / 1980, p. 60.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ "Cântarea îi înrudește pe oameni, îi apropie, îi adună în jurul unei idei comune, aceea de preamărire a lui Dumnezeu. Prin originile și menirea sa, Biserica are rolul de a-i uni pe credincioși, de a trezi în ei aceleași gânduri și sentimente. Prin acestea, constatăm că muzica bisericească este nu numai o formă de exprimare a sentimentului religios al omului, ci și un mijloc de cunoaștere a adevărilor de credință, și, mai ales, un mijloc de comunicare între membrii Bisericii". Petre Vintilescu, "Cântarea poporului în biserică, în lumina liturghierului", în rev. „BOR”, nr. 9/1949, p. 429.

¹⁶ Nicolae Lungu, "Problema transcrierii și uniformizării cântărilor religioase în Biserica noastră", în rev. „Studii Teologice”, nr. 3-4 / 1956, p. 241.

¹⁷ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmul I, 2,5*, apud Ștefan Alexe, "Foloasele cântării în comun după Sf. Niceta de Remesiana", în rev. „BOR”, nr. 1-2 / 1957, p. 181.

¹⁸ *Ibidem*.

Din această perspectivă, este foarte util să se realizeze cercetări referitoare la repertoriul pricesnelor locale, specifice fiecărei localități transilvănene. Suntem convinși că am descoperi un adevărat tezaur de spiritualitate creștină populară, izvorât din tradițiile locale și din activitatea misionară a preoților și a oamenilor din popor, care au „sfințit locul”.

Parfumul liturgic-sacramental al pricesnei ortodoxe autentice: în context euharistic, o cântăm în momentul împărtășirii

Grație participării credincioșilor *”la săvârșirea slujbelor religioase, preotul ortodox se simte apropiat de ei, întărit cu credința și dragostea lor, cu căldura și cu dorința lor de a se ruga, între preot și credincioși realizându-se o puternică comuniune”*¹⁹. *”În acest fel, cântarea cultică ortodoxă poate prilejui legături ființiale, care nu se mai rup niciodată, întrucât comuniunea cultică realizează nu numai comuniunea sufletească între credincioși, ci și între credincioși și preot și a tuturor cu Dumnezeu, care este forma și treapta cea mai înaltă a comuniunii”*²⁰.

Sfânta Liturghie²¹ constituie elementul central al cultului ortodox, și *„prin marele ei mister, precum și prin măreția și frumusețea ei, lucrează asupra sentimentului și imaginației tuturor credincioșilor, pentru că ei re trăiesc în timpul liturghiei întreaga Taină a Întrupării, începând de la Nașterea din Betleem și până la Înălțarea la ceruri”*²².

Realitățile fascinante ale muzicii de inspirație religioasă se dovedesc a fi o foarte bună modalitate de atragere și de păstrare a credincioșilor în sânul Bisericii, pentru că, transmițându-și tradiția cântării, din generație în generație aceștia rămân atașați Bisericii străbune, puțini dintre ei, dintr-o omenească rătăcire, fiind tentați să devină membrii ai altor culte. Chiar și cei rătăciți, dacă au o străfulgerare a conștiinței lor creștine, se reîntorc în sânul Bisericii, în care s-au botezat și unde au simțit extraordinara căldură sufletească, oferită de cântările tradiționale ale Bisericii Ortodoxe.

Din punctul nostru de vedere, urmărind comportamentul și reacțiile enoriașilor Bisericii noastre, considerăm că trebuie încurajată și susținută *”participarea credincioșilor la cult, prin cântarea în comun, pentru a deveni o realitate în toate bisericile, în special în cele rurale, unde mai greu se poate*

¹⁹ Dometie Manolache, *”Dogmele și valoarea lor în viața ortodoxă”*, în rev. „Studii Teologice”, nr. 3-4/1975, p. 237.

²⁰ Teodor M. Popescu, *”Duhul comunitar al Ortodoxiei”*, în rev. „Ortodoxia”, nr. 1/1956, p. 152.

²¹ Patriarhul Filotei a alcătuit o Diataxă, fixând rânduiala Liturghiei. *”În perioada următoare, Liturghiile bizantine nu au mai cunoscut schimbări majore, fapt favorizat și de apariția edițiilor tipărite ale Liturghierului. Cu toate acestea evoluția Liturghiei nu a încetat deoarece Liturghia este un organism viu și nu o relictă a istoriei, p. 154.*

²² Dometie Manolache, *art. cit.*, p. 237.

instrui un cor. Numai prin participarea directă și activă la slujbele religioase credincioșii își dovedesc calitatea lor de mădulare vii ale Trupului lui Hristos, făcându-se părtași la comoara de har și sfințenie de care Biserica dispune și pe care o împărtășește credincioșilor la sfintele slujbe.”²³

Cultul eclezial primar: un perimetru sonor închegat de cântări simple, precursora a pricesnelor de astăzi?

În Biserica primară pricesnele aveau drept text, Psalmul 23: „Către Tine, Doamne, am ridicat sufletul meu, Dumnezeu meu”; Psalmul 142: „Doamne, auzi rugăciunea mea, ascultă cererea mea, întru credincioșia Ta, auzi-mă, întru dreptatea Ta. Să nu intri la judecată cu robul Tău, că nimeni din cei vii nu-i drept înaintea Ta!”²⁴ și Psalmul 150: „Lăudați pe Domnul întru sfinții Lui; lăudați-L pe El, întru tăria puterii Lui. Lăudați-L pe El întru puterile Lui; lăudați-L pe El după mulțimea slavei Lui!” Textele acestor Psalmi se cântau în întregime și se terminau cu cuvintele *Aliluia! Aliluia! Aliluia!*.²⁵

”În decursul timpului, ritualul s-a dezvoltat până la forma de azi. Actualmente, *Liturghierul* ortodox fixează acest moment al Liturghiei după cum urmează: Duminică, glasul al 8-lea: *Lăudați pe Domnul din ceruri. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 148: 1); Luni, glasul 1: *Cel ce faci pe îngerii Tăi duhuri și pe slugile Tale pară de foc. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 103:5); Marți, glasul al 3-lea: *Întru pomenire veșnică va fi dreptul. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 111:6); Miercuri, glasul al 6-lea: *Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 115:4); Joi, glasul al 8-lea: *În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 18:4); Vineri, glasul al 2-lea: *Mântuire ai făcut în mijlocul pământului, Hristoase Dumnezeule. Aliluia, Aliluia, Aliluia*; Sâmbătă, glasul 1: *Fericiți sunt cei pe care i-ai ales și i-ai primit, Doamne, și pomenirea lor din neam în neam. Aliluia, Aliluia, Aliluia.*” (Ps. 64:4)²⁶

²³ ”Rugăciunile, citirile și cântările din slujba Sfintei Liturghii ne întorc gândul către Dumnezeu, ne determină să ne oprim, pentru câteva momente, din frământarea noastră zilnică pentru cele pământești, oferindu-ne priveliștea cerului, a vieții spirituale, a întâlnirii cu Dumnezeu prin rugăciunea cântată. Participând la Sfânta Liturghie trebuie să ne apropiem nu numai cu evlavie, credință și dragoste față de Dumnezeu, să nu ne închipuim numai cu mintea cele văzute, ci ne să încredințăm sufletul lui Dumnezeu, să-i dăruim viața și să ne apropiem cu credință și cu dragoste de trupul lui Hristos, care ne face părtași la viața cea veșnică pe care o dorește orice muritor.”

²⁴ <http://www.ebible.ro/> accesat la 1 august 2016

²⁵ ”Încă din Biserica primară, în anumite contexte, în timpul practicii liturgice, s-a produs o confuzie între chinonicele tradiționale ale Liturghiei Bisericii Ortodoxe și cântările cu tematică moral-religioasă apărute relativ recent în peisajul românesc. Kinonikon, troparion, chinonicul este o cântare grecească al cărei înțeles este „cântare cântată în comun” și, în practica liturgică, este cunoscută sub numele de „Cuminecarul”, sau „Imnul împărtășaniei”. cf. <https://psalticatedraleipatriarhale.wordpress.com/page/165/?pages-list> ccesat la 1 august 2016

²⁶ *Ibidem*.

La marile praznice, se cântă chinonice speciale, după cum urmează: "La Nașterea Domnului: *Mântuire a trimis Domnul poporului Său. Aliluia, Aliluia, Aliluia*; La Botezul Domnului: *Arătatu-S-a Darul cel mântuitor tuturor oamenilor. Aliluia, Aliluia, Aliluia*; La Buna Vestire: *Ales-a Domnul Sionul și l-a primit întru moștenire Luiși. Aliluia, Aliluia, Aliluia*; La Sâmbăta lui Lazăr: *Din gurile pruncilor și ale celor ce sug, ai săvârșit laudă. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 8:2); La Duminica Floriilor: *Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 117:26); În Joia Mare: *Cinei Tale celei de taină astăzi, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește; că nu voi spune taina Ta vrăjmașilor Tăi, nici sărutare îți voi da, ca luda; ci, ca tâlharul, mărturisindu-mă, strig Ție: Pomeneste-mă, Doamne, întru împărăția Ta! Aliluia, Aliluia, Aliluia*; În Sâmbăta Mare: *Sculatu-S-a Domnul ca din somn și a înviat, mântuindu-ne pe noi.*"²⁷

"În Duminica Paștilor: *Trupul lui Hristos primiți și din izvorul cel fără de moarte gustați. Aliluia, Aliluia, Aliluia*. La Duminica Tomei: *Laudă, Ierusalime, pe Domnul; laudă pe Dumnezeul tău, Sioane. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 147:1); La Înjumătățirea Praznicului Învierii: *Cel ce mănâncă trupul Meu și cel ce bea sângele Meu, întru Mine rămâne și Eu întru el, zis-a Domnul. Aliluia, Aliluia, Aliluia*; La Înălțarea Domnului: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 46:5); La Duminica Pogorării Sfântului Duh (Rusalii):²⁸ *Duhul Tău cel bun să mă povățuiască la pământul dreptății. Aliluia, Aliluia, Aliluia* (Ps. 142:10)." ²⁹

"Autorii de muzică bisericească au considerat, adesea, acest moment al Liturghiei drept o eventuală breșă în sistemul liturgic, prin care se pot aduce minime inovații, în baza unor reguli prestabilite, având în vedere că, în funcție de obiceiurile locale, parohiale, chinonicele sau pricesnele pot să difere de la biserică la biserică, sau de la liturghie la liturghie".³⁰ Textele pricesnelor mai vechi provin din poezii populare cu autori anonimi, iar textele celor mai noi din poezii religioase cărora, de regulă, li se cunosc autorii.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ "La Sfânta Treime: Duhul Tău cel Sfânt nu-L lua de la noi, Iubitorule de oameni, ne rugăm Ție. Aliluia, Aliluia, Aliluia; La Schimbarea la Față: Întru lumina slavei feței Tale, Doamne, vom umbla în veci. Aliluia, Aliluia, Aliluia; La Înălțarea Sfintei Cruci: Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne. Aliluia, Aliluia, Aliluia (Ps. 4:6); La Sfântul Prooroc Ilie și la alți sfinți proroci: Bucurați-vă, dreptilor, în Domnul; celor drepti se cuvine laudă. Aliluia, Aliluia, Aliluia" (Ps. 32:1).

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Pr. Nicolae Belean, "Imnele religioase ale bisericii ortodoxe în primele veacuri creștine și în prezent". <http://hymnology.ro/arhiva/lucrari/2001/belean.php>; Pr. Florin Botezan, "Dezvoltarea Sfintei Liturghii în primele secole", cf. <https://ro.orthodoxwiki.org/Priceasn%C4%83>., accesat la 1 august 2016.

Priceasna în arealul românesc: cântec de mănăstire, ramură a folclorului local?

Se pare că priceasna în arealul românesc, cântec religios de inspirație populară, este originară din Transilvania, unde se mai numește și „cântece de mănăstire”.³¹ Priceasna, ca manifestare specific românească, rămâne o ramură a folclorului, izvorâtă din sufletele celor care simt și trăiesc creștinește. „*Cântă și mergi mai departe. La capătul drumului te așteaptă Dumnezeu!*” spune Fericitul Augustin. Îndemnul Sfântului Apostol Pavel de a vorbi în psalmi a fost respectat de către românii ortodocși din Transilvania, dovadă că așa s-a născut priceasna. Considerați un „neam tolerat”, de către cele trei „națiuni regnicolare”, supuși unor drastice măsuri de deznaționalizare, văzându-și bisericile și năvăstirile rase de pe fața pământului, de tunurile generalului Bukow, românii ortodocși și, mai ales schivnicii ortodocși, alungați din mănăstirile distruse, și-au găsit adăpost în inima codrului și au continuat să îl cinstească pe Dumnezeu în maniera în care au simțit ei că se cuvine.

Fără adăpost, fără tiparnițe și fără cărți, acești călugări singuratici și-au făurit schit dintr-o scorbură de copac sau „dintr-un lemn”, cum se numesc unele mănăstiri de la noi, și, pe cale orală, de la om la om L-au vestit și L-au slăvit pe Dumnezeu, în cuvinte pline de duh, în psalmi și în pricesne. Nu au putut construi biserici din piatră (piatra semnificând persistența în timp, durată, făcând trimitere la eternitate) pentru că li se interzicea, dar au construit biserici “efemere” din lemnul cald al codrului (codru care este frate cu românul, fiind spațiu de refugiu în fața prigoanelor și tacticilor sociale de exterminare), și au construit pe verticala spiritului, în arhitectura interioară a sufletului creștinesc.

³¹ Deși este numit astfel, pare mai mult cântat în afara mănăstirii. Sau, mai corect, este gustat deplin înainte de intrarea în mănăstire, căci ulterior, sunt favorizate cântările moștenite de veacuri. Iată o priceasnă lămuritoare în acest sens: “*Aș vrea să intru-n mănăstire: Aș vrea să intru-n mănăstire / Aș vrea să mă călugăresc / Spune-mi măicuță cea bună} bis / Spune-mi de vrei să mă primești. // La mănăstire-s sarcini grele / Tu nu le poți îndeplini, / Tu care-ai fost iubită odată} bis / Nu te mai poți călugări. // Decât într-o rochiță albă / Și scurtă până la genunchi / Mai bine-ntr-o haină neagră} bis / Și lungă până la pământ. // Mărire ție mănăstire / Pridvor ceresc în prag de munți / Ce vijelia vieții mele} bis / Biruitoare o înfrunzi. // Tu ești Altar de întărire / Credinței noastre-n Dumnezeu / Tu ești cetatea de scăpare} bis / Și reazem sufletului meu. // Izvor adânc de mângâiere / Năpăstuitorilor liman / Învișorașilor pe marea} bis / Ispitelor, din an în an. // Veniți creștini la mănăstire / Veniți la rugăciune sus / La Mănăstire pacea lumii} bis / E slava Domnului Iisus. // Și-n genunchiați la rugăciune / Să zicem toți și toate-n cor / Greșit-am Doamne, iartă Doamne} bis / Păcatul meu și-al tuturor. // Încrednicește-ne Stăpâne / Ca una-n dragoste să fim / Părtași Împărăției Tale} bis / Cu toți acei ce o dorim. // Și acolo-n cer cu Osanale / Slujindu-Te cu drag mereu / Să fim cu toți o Mănăstire} bis / Frumoasă lângă Tronul Tău.”, ***, *Să cântăm Domnului!*, Editura “Oastea Domnului”, Sibiu, 2005, p. 455.*

În contemporaneitate, este deosebit de dificil să identifici priceasna, în noianul de „cântece populare cu subiect religios”, cu care soliștii de muzică populară au invadat piața muzicală, acești „oameni de bine” neținând seama de faptul că priceasna este un cântec sfânt, nu orice „hore” pe care o inscripționează și multiplică pe un CD, primând intenția comercială. Deși se doresc „buni creștini”, acești oameni uită că Ortodoxia este o lume fascinantă pentru că are o semnificație spirituală și o destinație liturgică. Priceasna, în calitate de cântec religios, este o ofrandă adusă lui Dumnezeu și semenilor noștri, nu este un „cântec de petrecere religioasă”. În cadrul cultului religios, priceasna îmbină, în mod fericit, poezia, cântarea și rugăciunea cu învățătura de credință a Bisericii.

Abordarea acestui subiect este o sarcină dificilă și ne-am propus, atât cât ne ajută cunoștințele noastre, să realizăm o prezentare monografică a pricesnei adevărate, așa cum am moștenit-o din moși strămoși, în acest spațiu de cultură, civilizație și trăire religioasă ardelenească.

Biserica creștină a acordat, de la început, o atenție și un loc aparte, în cultul său, misiunii cântării religioase, care a determinat săvârșirea „liturghiei de după liturghie”, adică fapta bună propulsată de starea de spirit oferită credincioșilor de această cântare religioasă. În scurgerea secolelor, locul și importanța cântării bisericești a crescut, astfel că azi cultul ortodox folosește o bogată, variată și prețioasă moștenire de cântări și imne sacre, dintre care multe de origine biblică, precum *Psalmii* și unele cântări, cum este cea închinată Maicii Domnului, din Luca 1, 46-55, iar altele, cele mai numeroase, care alcătuiesc astăzi conținutul cărților de ritual, create de imnografi și melozii creștini din secolul al IV-lea înainte.³²

În viața omenirii, misiunea cântării religioase și-a făcut simțită prezența în rândul creștinilor, iar această stare de spirit a fost mereu alimentată de muzicienii care, prin puterea expresivă a muzicii, au depășit, adeseori, chiar și expresivitatea poeziei, precum și a tuturor celorlalte arte, și aceasta, nu oricum, ci prin forța lor de modelare a spiritului uman. Pictorii și sculptorii, care au avut la îndemână propriul material în a-i prezenta pe îngeri, nu-i înfățișau pe aceștia nici pictând, nici sculptând sau scriind, ci, în marea majoritate a cazurilor, cântând. Astfel, muzicienii, compozitorii de muzică bisericească, pe lângă talentul lor muzical, au mai avut și harul și puterea lucrării dumnezeiești, care a pus în slovele partiturii lor puterea immanentă a transiterii mesajului divin cântat.³³

³² Ca de exemplu, Roman Melodul, în secolul al VI-lea, Sf. Ioan Damaschin și Cosma Melodul, în secolul al VIII-lea, Sfinții Iosif, Andrei Criteanul și Teodor Studitul, în secolele al VIII-lea și al IX-lea, și alții. Toate aceste contribuții au avut un rol primordial în afirmarea cultului religios ortodox și în dezvoltarea misiunii Bisericii creștine, prin puterea hărăită a cântării religioase.

³³ „Mi se bucură inima în Domnul: Mi se bucură inima în Domnul / Căci puterile El mi-a-nălțat / Gura largă spre dușmani mi-a deschis / Cu-ajutorul Său m-a bucurat. // Refren: / Nimeni

Trăim într-o lume în care învățăturile Scripturii sunt adeseori înlocuite cu cele ale post-modernismului în inconștientul colectiv, o lume lipsită tot mai mult de timp, de răbdare, de meditație, de rugăciune, lume care evocă afirmația că mântuirea se găsește și în afara persoanei Lui Iisus Hristos. Contrar acestor opinii, Cuvântul lui Dumnezeu, rostit sau cântat, tocmai această misiune o inițiază, aceea de răscumparare a copiilor Săi, Iisus Hristos fiind singura cale spre Tatăl. Dumnezeu care a rânduit această cale, Și-a pregătit și obiectul prin care această misiune se va împlini. Bătrânul Simeon ne vorbește clar despre „Mântuirea lumii”, adică, despre Fiul lui Dumnezeu, și nu despre o altă persoană.³⁴ De aceea Luca, alege să introducă împlinirea profeției făcute de Isaia, și anume faptul că, prin Iisus, acestea s-au împlinit (Luca 24:46). Matei Marcu, și Ioan, ne prezintă, în Evangheliile lor, acest lucru, fie prin lucrarea misionară, fie prin cea spirituală a acestei mântuiri.

Misiunea cântării bisericești, în special, capătă o însemnătate aparte în ambianța deosebită, harică, pe care o oferă Biserica, fiind nelipsită din lăcașurile sfinte. Dată fiind legătura organică dintre cântarea religioasă și stările profunde ale sufletului omenesc, fiecare religie a adoptat, în cultul său, soluția fonică potrivită și corespunzătoare principiilor sale de credință și misiune morală. Din patrimoniul universal al artei misionar-muzicale, cultul fiecărei religii alege și utilizează ceea ce corespunde caracterului său specific, ceea ce este în măsură să tâlmăcească, cât mai fidel fondul său religios, în direcția postulatelor practice³⁵

*nu este sfânt cum e Domnul / Nu e alt Dumnezeu, decât El. / Nu e stâncă așa cum e Domnul / Dumnezeu Sfântul lui Izrail // Nu vorbiți cu-atâta-ngâmfare / Nu roștiți al mândriei cuvânt / Căci El e Dumnezeu care știe / Cântări-va tot ce faci pe pământ. – R. // Arcul celor puternici El sfărâmă / Cei slabi cu putere se-ncing / Cei săraci au acum odihnă / Cei bogazi azi de foame se plâng. – R. // Iară cei ce mă vor pe mine / Au primit fericirii copii / Iară cei care vor o mulțime, / Lânzeziți au rămas fără fii. – R.”, ***, ”Să cântăm Domnului!”, p. 455.*

³⁴ Acest adevăr în surprinde priceasna ”Te ador Iisuse: Te ador Iisuse Tainic Dumnezeu, / Taina aceasta sfântă e locașul Tău. / Inima mea ’ntreagă Ție Ți-o jertfesc, / Când sub valul pâinii, dornic Te privesc. // Simfurilor mele Tu le ești ascuns, / Singură credința taina Ți-a pătruns, / Cred tot ce ne-ai spus Tu, Fiule ’ntrupat, / Că Tu ești Cuvântul cel adevărat. // S-ascundea pe cruce tot ce e ceresc, / Iar aici s-ascunde și ce-i omenesc. / Cred că ești de față, Om și Dumnezeu, / Mângâierea dulce a sufletului meu. // Ranele-Ți ca Toma, Doamne, nu le văd; / Dar ca și el Domn și Dumnezeu te cred. / Dă-mi credință vie, dă-mi ca să sperez / Și-n iubire-aprinsă Ție să-Ți urmez. // Taina de-amintire-a morții Domnului, / Pâine de viață ești Tu omului. / Fii și mie pururi dulce nutremânt, / Singura-mi dulceasă pe acest pământ! // O, Iisuse bune, Miel însângerat, / Spală al meu suflet de orice păcat; / Căci din al Tău sânge, chiar și-un singur strop / Poate ca să spele al relelor potop. // O, Iisuse Doamne, tainic Dumnezeu. / Împlinește-mi dorul sufletului meu: / Fă să cadă vălul de pe fața Ta, / Și’n vecia ’ntreagă să Te pot vedea.”, ***, ”Să cântăm Domnului!”, p. 345.

³⁵ ”Iisus, Iisus cel răstignit: Iisus, Iisus cel răstignit / Te vrea ca să fii fericit / O vin la el suflet pribeag / Că El te șteaptă cu drag. // E Mielul de pe Golgota / A dus durerea mea și a ta / Și-a dat viață-n chinul greu / Și ne-a scăpat pe noi de rău. // O nu te doare rana lui / Căci pentru tine a stat în cui / Și pentru tine a însângerat / Ca să te scape de păcat. // O vino nu mai sta pe gând / Că Iisus te cheamă cu glas blând / Să nu respingi chemarea lui / Vino-n Biserica Lui. //

și transcendente.³⁶

Pornind de la învățăturile Sfântului Apostol Pavel, care se adresează credincioșilor comunităților întemeiate de el: „Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, laudând și cântând Domnului” (Efes. 5,19); sau „Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-i, în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești” (Col. 3,16), Biserica Ortodoxă a continuat, a păstrat și a dezvoltat cântarea cu vocea în biserică, sporind, prin aceasta, misiune sa, pornind de la adevărul că vocea umană este organul de exprimare a omului prin cuvânt, prin cântare, prin întreaga sa participare sufletească³⁷ la formele de manifestare a credinței, a bucuriei, a mulțumirii sau

Că pe pământ și-n ceruri sus / Nici un nume nu s-a spus / Că vom putea fi mântuiți / Că doar prin El suntem primiți.”, ***, *Să cântăm Domnului!*, p. 785.

³⁶ Transcendentul, Lumea de apoi, tărâmul de dincolo, nu este o realitate de care pricesnele să nu se preocupe; dimpotrivă, apelul la realitățile Parusiei are puterea de a orienta creștinul secularizat spre esențial. Iată două pricesne mărturie în acest sens: *”Iar în zilele din urmă: Iar în zilele din urmă / Spune Duhul lămurit, / Că mulți vor fugi de turmă / Și de păstorul iubit. // Atunci vor fi vremuri grele / Oamenii vor trăi rău! / Înselați de duhuri rele / Vor uita pe Dumnezeu. // Așa ne vorbește Duhul / Dar nimeni nu poate ști, / Timpul când astfel de vremuri, / Peste oameni vor veni. // Privind înșa azi în lume / Vezi că-s atâtea nevoi / Și mulți lupi intra în turmă / Îmbrăcați în piei de oi. // Poftele cele deșarte, / Surorile lui satan / Se-nmulțesc văzând cu ochii / Mai în fiecare an. // Lăcomia de avere / Pe mulți creștini i-a cuprins / Și orbiți de această mreață / Se duc spre focul nestins. // Ce citești prin multe locuri / Vai, Doamne te îngrozești; / Numai crime, numai certuri / Toate lucrări diavolești. // Și așa creștinii noștri / Merg din rău, încă-n mai rău / Se-nșeală unii pe alții / Și-au uitat pe Dumnezeu. // Nu cumva acele vremuri / Despre care ni s-a spus, / Sunt tocmai cele de astăzi / Când am uitat de Iisus? // „Privegheați”, ne spune Domnul / Ne-ncetat să vă rugați, / Căci nu știți ziua, nici ceasul / Când la cer veți fi chemați.*”, ***, *Să cântăm Domnului!*, p. 457. *”Sus în cer: Pe pământ sunt străin și pribeag / Nici averi, nici plăceri nu m-atrăg / Toate sunt ca un fum, toate pier / Eu suspin ne-ncetat după cer. // Refren: / Sus în cer, sus în cer, sus în cer / Voi vedea pe Iisus / Și în veci voi vedea și gusta / Bucurii de nespus. // Toate trec pe pământ, cum s-a scris / Ca un nor, ca un fum, ca un vis / Tot ce-a fost neplăcut voi uita / Când în cer pe Iisus voi vedea. – R. // El s-a înălțat sus în cer și s-a dus / Maica și Fiul ei scump, Iisus / Pe pământ nu găsesc să-mi alin / Nici dureri, nici necazuri, nici suspin. – R. // Calea mea voi sfârși-o în curând / Chiar de-ar fi s-o străbat tot plângând / Și de-o fi timp urât și ploios / Vreau să fiu tot senin și voios. – R. / Tot ce rabd pe pământ e puțin / Când privesc cerul sfânt și senin / Sus în cer eu voi fi îmbrăcat / Cu veșmânt și cunună de împărat. – R. // Pe pământ tot ce rabd, mi-e ușor / Când gândesc că-n curând am să mor / Tot ce-a fost neplăcut voi uita / Când în cer pe Iisus voi vedea. – R.”*, ***, *Să cântăm Domnului!*, p. 455.

³⁷ *”Doamne Hristoase icoanei Tale: Doamne Hristoase icoanei Tale, / Noi păcătoșii ne închinăm, / Și din această jalnică vale / Sus către ceruri rugă înălțăm. // Ne-apasă multe patimi și chinuri / Tu ne-ascult-a noastre suspinuri. / Icoană sfântă a lui Iisus, / Toată nădejdea în Tine-am pus. // Frânți de necazuri, Doamne vom merge / Spre sânul-ți capul ne vom pleca; / Lacrima noastră tu o vei șterge, / Bune Iisuse, cu mila Ta. // Tu ești a noastră dulce scăpare / Din-tr-a vieții lupte amare; / Icoană Sfântă a lui Iisus, / Toată nădejdea în Tine-am pus. // Cu mari păcate Viața-ți bună, / Blânde Iisuse noi am rănit / Dar de-acum toți împreună / Vom face totul să fii iubit. // La-a Tale chinuri înfricoșate / Noi am răspuns cu mii de păcate. / Icoană Sfântă a lui Iisus, / Toată nădejdea în Tine-am pus. // Tu ești a noastră dulce scăpare, / Toți întru Tine nădăjduim, / Doamne ascult-a noastră strigare, / Și vezi căința ce-ți oferim. // Iartă-ne Doamne cu milă mare / Nu ne lăsa pe noi în pierzare. / Icoană Sfântă a lui Iisus, / Toată nădejdea în Tine-am pus. // Prin mijlocirea Preacuratei / Astăzi Îți cerem mii de îndurări, / Stinge Iisuse focul ispitei*

a durerii, într-un cuvânt, prin misiunea pe care această rugăciune cântată o emană în rândul credincioșilor. Datoria noastră, în acest caz, este de a ne asigura că atunci când transmitem acest mesaj, scopul nostru este să propovăduim oamenilor, prin cânt și cuvânt, că Iisus este lumina Vieții, și că prin El, oricine poate găsi viața și libertatea de a-L preamări pe Dumnezeu cu glas de bucurie.

O contribuție esențială în stabilirea dimensiunii misionare a cultului liturgic o aduce cântarea bisericească ortodoxă, specifică, din punct de vedere melodico-modal și ideatic, numai acestei Biserici. Ea are o puternică forță de înrăurire asupra sufletului credincioșilor pentru că ea are în centrul său chipul viu al lui Iisus Hristos și Cuvântul său, ea îi cheamă pe credincioși să-l urmeze pe Mântuitorul, „prelungind, în viața lor, pe cea a lui Hristos și devenind, prin aceasta, modele vrednice de urmat și de imitat pentru orice creștin”.³⁸ Însușire specifică ființei umane și comună oamenilor din toate timpurile și din toate locurile, misiunea cântării religioase n-a lipsit din cultul nici unei religii, iar, în cultul nostru ortodox, cu deosebire, este, prin excelență un mod de exprimare a sentimentului religios, o forma a rugăciunii, mai mult chiar, „Cântarea bisericească ortodoxă este cea mai frumoasă visterie a Ortodoxiei, visterie care ne constituie mândria și ne definește esența noastră ortodoxă”.³⁹

Cu toată devoțiunea noastră, în textul citit sau recitat, nu găsim o respirație suficient de amplă și destul de adecvată, ca în textul cântat, unde melosul, însoțind textul rugăciunii, conturează stări profunde și nebănuite ale simțirii noastre religioase. Se dovedește, astfel, că virtuțile cântării religioase, ca și ale celorlalte arte care însoțesc și întregesc cultul, reprezintă liantul care unește domeniul concret, noțional, cu cel spiritual-abstract, creând acea stare prielnică înțelesurilor religioase pline de taină.⁴⁰

/ Dă-ne tărie în încercări. // Fă-ne statornici pururea-n bine / Iar după moarte ia-ne la Tine / Icoană Sfântă a lui Iisus / Toată nădejdea în Tine-am pus.”, ***, *Să cântăm Domnului!*, p. 455.

³⁸ Valer Bel, *Teologie și misiune la Sfinții Trei ierarhi* în vol. *Dogmă și propovăduire*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 125.

³⁹ Constantin Galeriu, „Problemele actuale în religiile creștine”, în rev. „Ortodoxia”, nr. 4/1975, p. 36.

⁴⁰ Iată maniera de a comunica realitățile eshatologice, pline de taină, prin priceasnă: *“O Iisuse să ne spui: O Iisuse să ne spui / de sfârșitul veacului, / Când va fi a Ta venire / Ce semne ne-or da de știre. // Fraților, vor fi războaie / Om pe om o să se taie / Neam pe neam o să se bată, / Nu va fi aceasta-ndată. // Vor ucide frați pe frați / Fii vor omori pe tați. // Vor veni atunci pe lume / Suferințe fără nume. // Soarele s-ontuneca / Luna, stele vor cădea / Va sulfa puternic vântul / De-a cutremura pământul. // Vor urla-fioritor / Valurile mării / Va fi foamete grămadă / De-a cuprinde lumea-ntreagă. // Vor veni atunci pe lume / Suferințe fără nume / Pământul va bea mult sânge / Toată lumea, amar va plânge. // Toți vor merge la morminte / Și vor striga în cuvinte: / Ieșiți morților afară / Că trăim o viață amară. // Ieșiți ca noi să intrăm / De vii să ne îngropăm / Că nu mai putem răbda / Pedepsa mare și grea. // Care va veni de sus / Că n-am crezut în Iisus. / Omule cu suflet rău / Nu uita de Dumnezeu. // Că ziua cea-nfricoșată / Va veni neașteptată. / Nu tăi tu pe pământ / Fără Dumnezeu Cel Sfânt. // Că El te va judeca*

De aceea, nu e de mirare că virtuțile misionare ale cântării religioase au fost puse în serviciul manifestării plenare a sentimentului religios și al puterii de influențare și de modelare sufletească al cultului creștin. Prin urmare, alegerea acestei teme, cu profunde reverberații în viața credincioșilor, se constituie într-un demers menit a dovedi legătura indestructibilă dintre misiune și slujire, dintre rugăciunea cântată și cea rostită, care face să răsără lumina credinței în sufletele credincioșilor, tulburate de evenimente contemporane, amenințată, tot mai mult, de spectrul desacralizării, și drept consecință ulterioară, al distrugerii⁴¹ și chiar dispariției.⁴²

/ După cum vei merita. / Judecata Lui cea dreaptă / Va pedepsi orice faptă. ", *** , Să cântăm Domnului!, p. 406.

⁴¹ Eshatologicul a fost dintotdeauna în atenția precesnelor, acestea cultivând uneori simțul Parusiei: "Doamne, Doamne să ne spui: Doamne, Doamne să ne spui / De sfârșitul veacului: / Ca să știm mai dinainte / Ce semen ne vei trimite. // Ca să știm venirea Ta, / Ce semene vei arăta? / Semne le-am trimis pe toate / Nu v-ați lăsat de păcate. // De-ați citi Scripturile / Ați cunoaște semnele. / De-ați citi ce este scris / Noi la toate am ajuns. // Semne-n lună, semen-n stele / Ape mari și vremuri grele. / Și bate puternic vânt / De cutremură pmânt. // Valurile mărilor / Azi răsună-ngrozitor. / Domnul vrea să se răzbune / Că nu facem fapte bune. // Nu ne mai poate răbda / Că lucrăm Duminica, / Celelalte sărbători / Ospete, beți și hori. // Noi tot bine așteptăm / De la rău nu ne-nțurnăm. / Nici un ceas pentru Iisus / Să ne rugăm noi n-am pus. // Si-auzim din depărtare / Ape mari, cutremur mare, / Multe sate s-au-nnecat / Orașe s-au cufundat. // În fundul pământului / De mania Domnului. / Și-au rămas fără adăpost / Domnul mângâie pe toți. // Și vedem și pe la noi / Norii încărcăți cu ploii / Cât de cât să ne-nnecăm, / Pune-Ți mila să scăpăm. // Te rugăm și strigăm tare / Să ai milă și-ndurare, / De copii, de animale / Că-s lucrul mâinilor Tale. // Dar dac-am avea credință, / Am scăpa de suferință. / De-aceia creștini și frați / Pe gânduri sa nu mai stați. // În genunchi să vă rugați / Ca să nu fim înnecați. / Întoarce-te omule, / sfârșitul se-apropie. // Domnul multe ne-a promis, / Dar mai multe ne-a trimis; / Că dacă n-am ascultat / Ape, fulgere ne-au certat. // Căci în zilele din urmă / Va fi foamete și ciumă / Oameni răi, pizmă și ură / Și n-auzi o vorbă bună. // Crime, omoruri și-ntâmplări / Boli fără vindecări. / Și zilele se scurtează, / Nimeni nu mai lăcrimează. // Și trăiesc fără de rost / Fiindcă nu-L au pe Hristos. / Să așteptați a Lui venire / Să ne scape de pieire. // Dar mult foarte nu va fi / Până Domnul va veni / Și pe cei ce-au făcut bine / Îi va lua Domnul, cu Sine. // Iar la cei răi le va spune / Să se-adune toți din lume / În valea lui Iosafat / Unde vor fi judecați. // Dar voi iubiților frați / Nu sunteți întunecați / Să vă piardă fără știre / Acea ziua de venire. // Dar mai mare va fi / Când toate se vor prăbuși / Luna, stele vor cădea / Soarele s-ontuneca. // Și toate vor fi-ntristate / Pentru c-am făcut păcate. / Dar atunci va fi târziu: / Doamne, la Tine-am să viu. // Hai, creștini să ne-nchinăm, / Pe Fecioara s-o rugăm, / În genunchi, cu lacrimi multe / Ca pe noi să nu ne uite. // Să se roage pentru noi / Că suntem în mari nevoi. / Să ne dea un cer senin / Totdeauna, în veci. Amin. ", *** , Să cântăm Domnului!, p. 507.

⁴² "Când pe norul luminos: Când pe norul luminos / Va veni Domnul Hristos / N-o fi lună, stele, soare} bis / Ci numai o jale mare. // Soarele s-ontuneca / Luna, stele vor cădea / Toți din lume se vor strânge} bis / Și de jale toți vor plânge. // Întâi focul va veni, / Pe cei răi va nimici / Dup-aceia vor suna} bis / Îngerii cu trâmbița // Cei vii multe vor răbda / până ce se vor scăpa / De-a trupului greutate} bis / Încărcați cu grele fapte. // De față vor sta preoții / Cu-ai lor credincioși cu toții / Toți domni mari și muncitorii} bis / Stăpânii cu servitorii. // Și părinții vin la rând / Cu copiii lor plângând / Părinții nu i-au învățat} bis / Copiii n-au ascultat. // Și judecătorii, iată / Ce-au judecat pentru plată / Stăpânii ce-au înșelat} bis / Pe-aceia ce le-au lucrat. // În valea lui Iosafat (Ierusalim) / Totul va fi judecat / Fiecare după faptă} bis / Judecata grea și dreaptă. ", *** , Să cântăm Domnului!, p. 223.

În cadrul studiilor și exegezelor contemporane, aspectele legate de cântarea bisericească sunt analizate fie din perspectiva unei stricte specializări în domeniul muzicii bisericești, fie din perspectivă istorică, națională sau universală, dar foarte rar, din perspectiva aspectului misionar-pastoral intrinsec, pe care îl propagă. În foarte puține lucrări de specialitate⁴³ s-au luat în discuție și s-au analizat implicațiile misiologice ale muzicii religioase, în general, și ale cântării bisericești, în special. Chiar și în aceste lucrări, problema este abordată tangențial. Fără falsă modestie, întrucât ne cunoaștem limitele informaționale, am putea afirma că încercarea noastră, cel puțin în literatura română de specialitate, este una de pionierat, care își asumă dificultățile și greșelile inerente. Ținând seama de exigențele științifice pe care le presupune o astfel de lucrare, în tratarea subiectului am consultat bibliografia românească de bază a disciplinei, pastorală, precum și lucrări și studii elaborate de muzicologi români, și străini, clerici și laici.

În demersurile noastre am fost încurajați de opiniile doamnei Maria Alexandru, fiica poetului Ioan Alexandru, în prezent lector la Universitatea „Aristotel” din Tesalonic, potrivit căroră matca și locul cântării bisericești este numai biserica, unde se manifestă plenar. Într-adevăr, muzică bisericească se poate cânta și în afara bisericii, dar dimensiunea sa misiologică este sporită în biserică de faptul că aici este vorba de un triptic, care constă din cuvânt, din melos și din actul liturgic. Acestea trei sunt de nedespărțit.⁴⁴

Ne vom opri la o frumoasă poziționare academică a unui istoric al Bisericii noastre: Pr. prof. univ. dr. Mihail Săsăujan, preluând, în bună

⁴³ Domin Adam, *Cultura muzicală bisericească în eparhia Alba Iuliei*, Ed. Aeternitas, Alba Iulia, 2003, p. 116.

⁴⁴ „Să luăm, de exemplu, imnul heruvic. Acesta se cântă în timp ce se rostesc în altar alte rugăciuni. Dacă vreau să cânt un heruvic în sala de concert, e lesne de înțeles ce se pierde din valoare. Pe de altă parte, dacă îl cânt în acest context, el mă poate impresiona și mă poate duce înapoi, la matcă. Eu cred că sunt utile concertele pentru că se arată evoluția istorică a muzicii istorice bizantine, pentru că sunt prezentate publicului acele piese din manuscrise care nu se mai cântă.... E același lucru ca și cum ai pune o icoană într-un muzeu. O pui în muzeu, o admiri, dar ea nu-și pierde din valoarea de icoană. Acest aspect i-a impresionat pe unii jurnaliști din apus, când au fost mileniile încreștinării Rusiei, și au observat cum, într-un muzeu din capitala moscovită, era o icoană a Maicii Domnului și au văzut cum o femeie bătrână s-a apropiat de ea și a sărutat-o. Tot icoană rămăsese. Dacă nu poți vedea icoana în biserică, o poți găsi într-un muzeu. Îl întâlnești și acolo pe Domnul și vei fi chemat spre mântuire... Fratele Sfântului Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie De Nyssa face o mărturisire cu privire la bunica lor, Macrina, care cânta zi și noapte psalmi. Copiii au crescut în această lume sfințită. Un alt Sfânt Părinte spunea că și aerul se sfințește de la psalmodie. Poetul Ioan Alexandru, tatăl meu, spunea că omul, dacă l-a întâlnit o dată pe Mântuitorul, nu-L va uita niciodată. Dacă s-a întâlnit măcar o dată cu frumusețea Lui, e o bază pe care se clădește mai departe în familie. Dacă dai educația, dai și pe Hristos. Acesta este cel mai important lucru pe care îl poți oferi copiilor. Îl vor lua pretutindeni, oriunde vor merge în viață și indiferent de greutate, dacă îl ai pe Domnul, ai de toate. Îmi aduc aminte de o notiță foarte frumoasă dintr-un carnet al lui Ioan Alexandru, în care zicea „Iisus Hristos este iubirea noastră și viața noastră, de asemenea. Evanghelia Lui, sensul vieții noastre și al trecerii noastre prin lume”. Cu alte cuvinte, întreaga lucrare a Bisericii este pastorală, dar cântarea bisericească este un catalizator al acesteia.

măsură linia teologică consacrată de către Părintele Liviu Stan, precum și de către Părintele Dumitru Stăniloae, analizează, din perspectiva tradiției șaguniene, locul și rolul mirenilor în Biserică, potențialul lor creativ.⁴⁵ Viața creștinului are sens și valoare, în măsura în care aceasta se constituie și într-o preocupare a pentru propria lui mântuire și pentru o dobândire reală a acesteia prin comuniunea cu Hristos ca mădular al trupului Său, Biserica.⁴⁶

De aceea, mântuirea, ca eliberare din robia păcatului și ca o împreună viețuire cu Hristos și în Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, este problema cea mai serioasă și vitală cu care se confruntă creștinii dintotdeauna. În Ortodoxie, teologia nu este doar o disciplină intelectuală, care a formulat primele mărturisiri de credință într-un mod sistematic, ceea ce ar fi străin de Biblie și literatura creștină primară. Ortodoxia este și întâlnirea cu Dumnezeu care se comunică permanent Bisericii Sale într-o iubire, spațiul unei experiențe spirituale profunde, existențiale, a unei întâlniri și a unei comunicări autentice cu Dumnezeu în rugăciune, în asceză, în Liturghie, personal și comunitar, în Duhul lui Hristos. Dacă cercetăm paginile Sfintei Scripturi sau scrierile Sfinților Părinți, constatăm că, pentru noi, nu egalitatea sau libertatea sunt importante, ci comuniunea sau relațiile personale dintre oameni. Biserica Ortodoxă prin tradiția ei teologică și moral-ascectică, rezumată în Sfânta Liturghie, a păstrat deschisă perspectiva restaurării omului.⁴⁷

Ortodoxia are posibilitatea să ofere Europei o spiritualitate și o cultură pentru omul contemporan, care să reflecte dezbaterile de idei ale timpului prezent, o cultură sensibilă la starea și la devenirea lumii. Acestea pot fi considerate, printre altele, elementele ce scot în evidență relevanța teologiei ortodoxe în lumea actuală. Biserica, mireni și clerici, are o misiune extrem de dificilă, "dar în măsură să o mobilizeze și să o capaciteze la acțiuni, căci, dacă Biserica Ortodoxă se va mulțumi cu o prezență și cu o mărturie convențională în lume, nu va răspunde provocării contemporane cu duhul universal al lui Hristos și al Apostolilor, îl lasă pe omul contemporan"⁴⁸

⁴⁵ Pr. prof. univ. dr. Mihail Săsăujan, "Mireni în Biserică. Modele de receptare a moștenirii șaguniene în Transilvania interbelică", în volumul simpozionului: "Studii de antropologie creștină, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad", în perioada 23-24 mai 2002, Ed. Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2003, p. 193-207.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ "Biserica este chemată să redescopere conținutul întregii sale spiritualități liturgice și ascetice. De aceea, rugăciunea ar trebui să devină nu o simplă obligație morală sau un serviciu tipiconal, ci izvorul tainic al bucuriei și al păcii. În același timp, rugăciunea, ca izvor de iubire față de aproapele, ar trebui să-i facă pe creștini mai sensibili față de ceea ce Sfântul Hrisostom considera a fi „sacramentul fratelui”, adică prezența lui Hristos în cei de lângă noi. Renașterea sacramentală și prefacerea credincioșilor în „ființe liturgice” îl poate salva de la descompunere pe omul de

neajutorat⁴⁹ din cauza omogenizării promovate de globalizare.”⁵⁰

Rugăciunea, postul, înfrânarea, smerenia, înțelepciunea, și solidaritatea fraternă sunt elemente ale unei lucrări ce nu se mai poate amâna. Devine extrem de urgent pentru omenire, care, conștient sau nu, caută o lumină, să dea mărturie că această lumină există. Înnoirea spiritualității creștine este o bază decisivă pentru o mărturie comună a Bisericilor în lumea noastră. Numai în acest fel, redescoperind acea lumină care se naște și face parte din rădăcinile creștinismului, vom fi în măsură să înfruntăm marile provocări ale lumii actuale, iar descoperirea luminii se poate face doar printr-o convertire a inimii, printr-o întoarcere continuă la sursele harului.⁵¹

azi, pentru a-l insera în eonul veșniciei.” Pr. prof. univ. dr. Mihail Săsăujan, *A III-a Adunare Ecumenică Europeană de la Sibiu*, în rev. Studii Teologice, nr. 3/2007, p. 185.

⁴⁹ "Apatia spirituală a Europei secularizate poate fi vindecată doar printr-o spiritualitate reînnoită și aprofundată, cultivată în plăcerea rodnică a unor inimi curate, de comunitățile ecleziale locale și monahale, precum și de organizații creștine, în rugăciune, căutând mântuirea și sfințenia. În societatea contemporană, caracterizată printr-o decădere într-un individualism materialist și printr-o totală globalizare economică, Bisericile sunt chemate să promoveze identitățile distinctive ale popoarelor care conviețuiesc, în lumina comunicării permanente cu Dumnezeu treimic, Ziditorul omenirii."

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Întoarce-te la Domnul: Întoarce-te la Domnul / Și-I spune-al tău păcat / Pe veșnicul Părinte / Destul l-ai supărat. // Trec zilele și nopți / Ba trec și ani întregi / Creștinule creștine / De ce nu înțelegi. // Mângăitorul lumii / Te cheamă azi la har / A lui Hristos cuvinte / Să nu-ți fie-n zadar. // Ascultă-l cu plăcere / La El aleargă-ndată / Și-n Sângele lui spală-ți / Al vinei tale pată. // Cu lacrimi de durere / Arată-i că-l iubești / Și cugetul ți-e slobod / De cele pământești. // Supune-te în toate / Ca unui bun părinte / Păzind cu răvnă pururi / Poruncile lui sfinte. // Tu cauți fericire / Acolo unde nu-i / Credința ta în lume / Nesocotit ți-o spui. // Hristos e fericirea / El e sprijin și pace / Și-n inima ce-l caută / Lăcaș plăcut își face. // Fii-nja ta întreagă / Lui numai dăi-o azi / Și nu te va înfrânge / Al relelor necaz. // În luptă și răbdare / Găsi-vei bucurie / Căci Raiul fericirea / Te-așteaptă-n veci. // *** , Să cântăm Domnului!, p. 985.*

V. RECENZII

† DR. IRINEU POPA, MITROPOLITUL OLTENIEI - CA TOATE SĂ FIE IARĂȘI REUNITE ÎN HRISTOS, CELE DIN CERURI ȘI CELE DE PE PĂMÂNT, ED. MITROPOLIEI OLTENIEI, CRAIOVA, 2014, 1200 P.

Volumul ÎPS Sale Prof. univ. dr. Irineu Popa, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova, având ca titlu versetul *ca toate să fie iarăși reunite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ* (Efes 1,10) este un valoros tratat teologic având ca temă hristologia, înscriindu-se în seria publicațiilor anterioare pe aceeași temă: *Iisus Hristos este Același ieri și azi, și în veac*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2010 și *Iconomia plinirii vremilor în Hristos*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2013.

Constituindu-se într-o analiză de profunzime a dimensiunii eshatologice a hristologiei ortodoxe, cartea este structurată în șase părți sau capitole mari, cu titluri sugestive:

Omul după chipul nemuritor al lui Dumnezeu este făcut de Creator în timp și trăiește în veșnicie, pp. 93- 224.

În Taina iconomiei Fiului lui Dumnezeu înomenit, natura umană este transfigurată și îndumnezeită pentru viața veșnică, pp. 225-368.

Împărăția lui Dumnezeu în Sf. Scriptură și dimensiunea ei hristologică și eshatologică, pp. 369-560.

Eshatologia Sfântului Ioan Evanghelistul despre Darul vieții veșnice împărtășit oamenilor încă din această viață, pp. 561-726.

Eshatologia Duhului Sfânt ca lucrare economică a Tatălui, prin Fiul, în Duhul Sfânt, pp. 727-908.

Dimensiunea eshatologică a noii Împărății de la Înălțare și până la Parusia Domnului, pp. 909-1152.

Toate sunt precedate de *Introducere* (pp. 17-92) și urmate de *Bibliografie* (pp. 1153-1200).

Autorul atrage atenția că întreaga Teologie creștină și întreaga experiență a vieții sunt eshatologice. Așadar eshatologia nu rămâne ultimul și

cel mai greu de înțeles capitol din tratatele dogmatice, ea angajând toate celelalte capitole: cosmologie, antropologie, hristologie, pnevmatologie și eclesiologie.

Este subliniată dimensiunea ontologică a existenței umane, omul este un hotar între spiritualitatea lui Dumnezeu și materialitatea lumii (p. 17). Dacă viața umană fără Dumnezeu a devenit o progresivitate spre moarte și o așteptare a ei, iar timpul și-a pierdut armonia, omogenitatea și unitatea, devenind o măsură spre moarte și stricăciune (p. 19), Întruparea Fiului are rostul ei esențial de a cuprinde pe om în Ipostasul veșnic al lui Dumnezeu și de a-l îndumnezei prin jertfa și Învierea Sa (p. 27). Astfel prin intervenția personală a Creatorului, omul, suspus morții și stricăciunii este vindecat de moarte și adus iarăși la viața veșnică, în ceruri (p. 30).

Omul este ființă după chip, având menirea să ajungă la asemănare, sensul firesc al mișcării omului este spre Dumnezeu, scopul vieții este teocentric: comuniunea cu Dumnezeu, fără identitate de substanță.

Taina supremă a umanității este nașterea lui Dumnezeu ca om din Preasfânta Fecioară Maria, iar taina supremă a dumnezeirii este nașterea omului în Dumnezeu (p. 211).

Eshatologia creștină este izvorâtă din experiența pascală, din Învierea Domnului, este poarta de trecere de la moarte la viață, de la cele trecătoare la cele netrecătoare. Viața omului începând de la Botez și până la îndumnezeire se fundamentează pe Jertfa și Învierea Mântuitorului Hristos, Care este axul tainic al universului. Pe acest temei omul are o perspectivă eshatologică personală în virtutea căreia se luptă ajutat de harul Duhului Sfânt să ajungă la înviere și viață veșnică (p. 285).

Atât cosmologia, cât și antropologia sunt structurate și împlinite în Persoana Logosului înomenit, el fiind începutul și sfârșitul întregii creații (p. 241).

Tema centrală a prediciei lui Iisus Hristos (Mc 1,15), anunțată și de către Înaintemergătorul Său, Sf. Ioan Botezătorul (Mt 3,2) este *Împărăția lui Dumnezeu* sau *Împărăția cerurilor*. Împărăția lui Dumnezeu este o realitate spirituală care se realizează în interior, în sufletul omului (Lc 17,21), manifestată în afară își găsește expresia în comunitatea organizată a Bisericii primind un aspect social.

Biserica este Împărăția lui Dumnezeu deja prezentă, dar încă nu deplin. Aceste două realități nu sunt separate, dar nu se identifică. Biserica este faza inițială a Împărăției cerurilor (Mt cap 13-18), iar Împărăția este un dar ultim pentru Biserică, fiind pregustată în Biserică. Biserica are în vedere unificare noastră eshatologică în Hristos (p. 253). În natura sa Biserica lui Hristos este fundamental eshatologică (p. 384), ea trăiește efectiv și eficeint starea eshatologică în care a antrenat-o Mântuitorul Hristos. Grijă princi-

pală a Bisericii, organism cu constituție divino-umană este luminarea minții și a inimii omului cu lumina Evangheliei lui Hristos și pregustarea vieții veșnice prin Sfintele Taine, iar la învierea cea de obște ca plinătate și belșug de dreptate în Împărăția lui Dumnezeu (p. 532).

Împărăția lui Dumnezeu este o lucrare și intervenție decisivă a lui Dumnezeu în timp și istorie, o nouă creație. Eshatologia este în plină desfășurare, Împărăția lui Dumnezeu continuă mersul ei în lume până la sfârșitul veacurilor, când Mântuitorul va veni iarăși să judece vii și morții (pp. 485-486).

Dacă eshatologia Vechiului Testament este una a profețiilor, Domnul Hristos împlinește profețiile din Legea veche și deschide perspectiva eshatologică a Împărăției cerurilor. A intra în Împărăția cerurilor înseamnă a fi în comuniune de iubire cu Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și cu toți plăcuții Săi.

Înălțarea Mântuitorului la Tatăl și Pogorârea Duhului Sfânt sunt părți ale ceasului eshatologic mântuitor sau ale eshatologiei inaugurate (p. 847).

Atunci când Dumnezeu a suflat asupra omului suflare de viață dată-toare, Duhul Sfânt a întipărit în Adam chipul dumnezeiesc (p. 740). Prin păcat omul s-a deșertat de har. Venirea Duhului Sfânt este legată indestructibil de Împărăția lui Dumnezeu intrarea în acest spațiu fiind asigurată numai prin nașterea din Duh (p. 872). De la Cincizecime până la Parusia Domnului este perioada eshatologică a Duhului Sfânt.

Părintele Mitropolit aduce în atenția cititorilor realitatea că lumea are posibilitatea să participe la viața Împărăției lui Dumnezeu din această viață, prin viața sacramentală și prin experiența mistică a Duhului Sfânt (p. 904). Prin lucrarea harului omul are posibilitatea să atingă chiar de aici de pe pământ o realitate eshatologică care înglobează spiritul și trupul său în dumnezeiasca comuniune a Preasfintei Treimi (p. 887).

Lumea progresează într-un ritm liturgic spre eshaton, după cum spune teologul grec contemporan Ioannis Zizioulas: „Liturghia ortodoxă începe și se sfârșește cu anunțarea Împărăției și în structura sa de ansamblu ea nu este altceva decât o icoană a eshatonului” (*Die Eucharistie*). În Sfânta Liturghie materia se deschide spiritului, umanitatea se adună în Mântuitorul Hristos și pregustă viața veșnică, acolo, în ceruri, dreptii vor sluji permanent în Liturghia cerească bucurându-se în Duhul Sfânt de Preasfânta Treime (p. 92). Nu este vorba despre sfârșitul lumii ca un proces evolutiv prin degradarea lumii, ci vine de sus, prin iconomie divină, iar a doua venire a Domnului nu este dependentă de evenimentele lumii sau de o evoluție a lumii (p. 497). Sfârșitul înseamnă schimbarea fundamentală a structurii lumii actuale, înnoirea ei totală, „ceruri noi și pământ nou” (II Pet 3,13), nu nimicirea lumii, distrugere totală, desființare sau trecere în neființă.

Momentul judecății a început odată cu Întruparea Fiului lui Dumnezeu și are loc în răspunsul pe care omul îl dă chemării Stăpânului (p. 653). Fiecare își atrage asupra sa, prin decizia pe care o ia osânda sau viața veșnică. Prin răspunsul lor față de învățătura Mântuitorului Hristos și față de lucrarea Lui, oamenii vor fi judecați ca vinovați sau drepti, sentința fiind pusă în practică la Parusie (pp. 670-671). Viața veșnică sau odihna veșnică începe pentru cei ce cred în Mântuitorul Hristos încă de pe pământ (p. 676), dar trebuie să se maturizeze prin moarte, ca să devină o întâlnire de sărbătoare veșnică față către față cu Hristos Domnul.

Fără a intra în amănunt cu privire la semnele prevestitoare ale celei de-a doua veniri a Domnului, ÎPS Părinte profesor afirmă că Sfânta Cruce, arborele vieții, simbol și instrument al biruinței și al universalității mântuirii care se va arăta pe cer va fi și un semn al limitei care separă pe cei vrednici de cei nevrednici.

Nu în ultimul rând, volumul pune în lumină faptul că atât pătimirile mucenicilor pentru Domnul și împreună cu El, cât și nevoința de bună voie a călugărilor reprezintă o problemă eshatologică și o chemare tainică la seriozitatea angajamentului creștin în Trupul tainic al Domnului. Mucenicii și asceții arată prin viața lor că este posibil să trăiești în Biserică poruncile Mântuitorului și să preguști venirea Lui mai înainte de Parusia Domnului (p. 1105).

Având în vedere *teoria recapitulării*, ÎPS Sa prezintă viziunea universală a recapitulării tuturor lucrurilor în Hristos. Sf. Irineu de Lyon este cel care va face din *recapitulatio* un concept teologic consacrat, întreaga lui hristologie gravitând în jurul acestuia. Scopul fundamental al iconomiei este să se recapituleze toate în Hristos. Dacă în El a murit și a înviat potențial toată omenirea, moartea și învierea aceasta se actualizează în fiecare ființă omenească recapitulată prin naștere de sus. Sf. Maxim Mărturisitorul de asemenea învață că lucrarea mântuirii oamenilor este o recapitulare în Hristos, realizată prin cele cinci medieri cosmice (creat și necreat; bărbat și femeie; rai și lumea locuită; cer și pământ; cele inteligibile și cele sensibile). Teologia dogmatică vorbește despre aspectul recapitulativ al operei mântuitoare a lui Hristos. Hristos Însuși este noua creație, iar încorporarea noastră în El înseamnă recrearea umanității noastre în lăuntru proprii Sale vieți, așa cum arată părintele Dumitru Stăniloae, a cărui contribuție privitoare la această temă este evidențiată. Logosul înnoenit recapitulează în Sine și călăuzește întreaga zidire, o desăvârșește și o transfigurează prin Înviere. El exercită o acțiune lăuntrică asupra fapturilor reunite în plinătatea Trupului său tainic, dăruind tuturor bogăția energiilor dumnezeiești, prin Sfântul Duh (p. 39).

Cu un conținut foarte bogat, cu teme de o maximă importanță și actualitate, cu un discurs teologic clar, cursiv, solid argumentat biblic și patristic,

cuprinzând afirmații teologice de mare profunzime, o bibliografie amplă și bine exploatată, cartea, prețioasă pentru hristologie și eshatologie - bucurându-se de grafică și condiții de editare de o deosebită calitate și estetică - devine o lucrare de referință pentru Teologia Dogmatică.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

PR. LECT. UNIV. DR. COSMIN COSMUȚA, PĂRINTELE ALEXANDRU MORARU – PROFESOR ȘI ISTORIC, TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA ÎNALTPREASFINȚITULUI + ANDREI, ARHIEPISCOPUL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI ȘI MITROPOLITUL CLUJULUI, MARAMUREȘULUI ȘI SĂLAJULUI, CLUJ-NAPOCA, EDITURA RENAȘTEREA, 2018, 306 P. + 11 P. CU ILUSTRAȚII.

La împlinirea venerabilei vârste de 70 de ani a Părintelui Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru, ucenicul și urmașul său la catedra de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de Paleografie*, Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, cu sentimentul de profundă recunoștință și respect față de mentorul său, a alcătuit un volum aniversar intitulat *PĂRINTELE ALEXANDRU MORARU – PROFESOR ȘI ISTORIC*, tipărit la Editura Renașterea, în condiții grafice excelente, la sfârșitul anului 2018, am putea spune, încă o lucrare care contribuie și, în același timp, ne pune în legătură cu istoria învățământului teologic ortodox clujean, dar și cu o biografie de excepție a unui *Om* care s-a străduit din toată ființa sa să devină un vrednic sacerdot/slujitor al Bisericii lui Hristos.

Chiar dacă viața unui om nu poate fi cuprinsă în totalitate în paginile unei cărți – căci este o viață de om și numai Ființei lui Dumnezeu îi este proprie cunoașterea absolută, sentiment ce ne liniștește pe mulți – totuși, noi oamenii, încercăm, pe cât este cu putință, să reflectăm la experiențele de viață ale altora, îmbunătățindu-ne atât pe plan spiritual, cât și pe plan profesional, bine știind că fără cunoaștere nu există progres. În această lumină evocăm, în cele ce urmează, conținutul volumului aniversar închinat Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru, la împlinirea vârstei de 70 de ani.

Așa cum mărturisește chiar autorul, „pentru alcătuirea acestei lucrări ne-am folosit de cărțile Părintelui Alexandru Moraru: *50 de ani de învățământ teologic seminarial în Cluj-Napoca (1952-2002)*, Cluj-Napoca, 2002; *Învățământul Teologic Universitar Ortodox Român din Cluj-Napoca. Schiță istorică*, Cluj-Napoca, 2009; de *Anuarele* Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, apărute în perioada 1990-2018; de volumul aniversar *Teologie și Istorie. In Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru*, Cluj-Napoca,

2014 și, nu în ultimul rând, de informațiile obținute în cursul întâlnirilor, convorbirilor, discuțiilor avute cu Preacucernicia Sa...” (p. 23).

Personalități eclesiastice din lumea universitară clujeană care l-au cunoscut, l-au iubit și l-au apreciat sincer și obiectiv, se semnează în *Partea introductivă* a volumului; de pildă, *Cuvântul înainte* al Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit † Andrei Andreicuț (pp. 11-12), cuvântul Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai”, intitulat: *O viață printre luminișuri și nori* (pp. 13-16), cuvântul Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, intitulat: *Părintele Profesor Universitar Dr. Alexandru Moraru – istoric, dascăl și preot de prestigiu al Bisericii noastre* (pp. 17-19), precum și *Argumentarea* autorului (pp. 21-24), evocările lor proiectând viața părintelui profesor, am spune noi, sub înțeleptele cuvinte ale cronicarului moldovean Miron Costin: „Iară nu suntu vremile supt cârma omului, ci bietul om supt vremi”.

Tot în partea introductivă, autorul recurge la o succintă descriere a spațiului geografic în care s-a născut și a copilărit Părintele Profesor Alexandru Moraru, reliefând *Localitatea natală* (Poiana Ilvei, județul Bistrița Năsăud) și *genealogia familiei* sale (pp. 25-42), utilizând, în acest sens, o variată și temeinică bibliografie de specialitate, la zi, precum și mărturiile directe ale părintelui.

Pe parcursul a cinci capitole consistente, volumul de față ne prezintă, foarte elaborat, viața și activitatea pastoral-misionară și științifică (de grad universitar) a Părintelui Profesor Alexandru Moraru, pe următoarele paliere: Cap. I. *Câteva date biografice* (pp. 43-50); Cap. II. *Preot slujitor* (pp. 51-74); Cap. III. *Profesor de Teologie* (p. 77). III. 1. *În învățământul teologic seminarial* (pp. 77-80); III. 2. *În învățământul teologic universitar* (pp. 81-83); III. 2. a. *Cursuri și seminarii* (pp. 83-100); III. 2. b. *Reprezentări și membru în diferite organizații bisericești și laice în țară și străinătate* (pp. 101-105); III. 2. c. *Participări la simpozioane și conferințe în țară și străinătate* (pp. 105-106); III. 2. d. *Distincții și diplome bisericești și laice* (pp. 107-109); Cap. IV. *Istoric bisericesc* (pp. 113-114); IV. 1. *Istorie bisericească locală-transilvăneană – unic autor* (p. 114); IV. 1. a. *Cărți* (pp. 114-122); IV. 1. b. *Studii și articole* (pp. 122-130); IV. 2. *Istorie bisericească locală-transilvăneană – în colaborare* (pp. 131-132); IV. 2. a. *Cărți* (pp. 132-141); IV. 2. b. *Studii și articole* (pp. 141-142); IV. 3. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române – unic autor* (p. 143); IV. 3. a. *Cărți* (pp. 143-151); IV. 3. b. *Studii și articole* (pp. 151-155); IV. 4. *Istorie bisericească universală și ecumenism – unic autor sau în colaborare* (p. 156); IV. 4. a. *Cărți – unic autor* (pp. 156-157); IV. 4. b. *Studii și articole – unic autor* (pp. 157-158); IV. 4. c. *Studiu – în colaborare* (p. 159); IV. 5. *Miscellanea – unic autor* (pp. 159-161); Cap. V. *Aprecieri* (pp. 163-182).

Prin *Datele biografice* expuse în cap. I, autorul reconstituie copilăria și anii de școală primară ai tânărului Alexandru Moraru, născut la data de 14 august 1948 (dar înregistrat în Certificatul de naștere, la 16 august 1948), în Poiana Ilvei, județul Bistrița Năsăud, care a urmat: Școala generală de 7 clase (1955-1962); Seminarul Teologic din Cluj (1963-1968); Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu (1968-1972) și studii de doctorat la Institutul Teologic de grad Universitar din București (1973-1976); de asemenea, a urmat și cursuri de specializare la Colegiul „Sf. Ștefan” din Oxford, Anglia (1979-1980), cu bursă de studii, din partea Consiliului Ecumenic al Bisericii, Geneva – Elveția, iar în 11 decembrie 1986 este declarat doctor în Teologie (pp. 45-49). În 24 septembrie 1977 s-a căsătorit cu prof. Valeria Gemma Moraru, când își schimbă numele de familie din Găină în Moraru, având împreună 5 copii (p. 50).

Capitolul II este consacrat carierei eclesiastice a tânărului teolog Alexandru Moraru, care a fost hirotonit *diacon* de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Teofil Herineanu (în 14 octombrie 1977) și *preot* de către Preasfințitul Episcop-Vicar Justinian Chira Maramureșanul (în 16 octombrie 1977), p. 55. În această demnitate a slujit la Catedrala Arhiepiscopală din Cluj-Napoca, precum și în alte parohii din Eparhia Clujului, după cum urmează: „Sf. Dumitru” din cartierul Gheorgheni; „Sf. Apostoli Petru și Pavel” din Cluj-Mănăstur II; „Schimbarea la Față” din Cluj-Napoca, precum și la diferite mănăstiri de suflet: Mănăstirea Râmeț, jud. Alba, Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” din Florești-Tăuți, Cluj și Mănăstirea Bixad, jud. Satu Mare (pp. 57-58). Paginile 59-74 ale acestui capitol sunt dedicate activității pastoral-misionare a Părintelui Alexandru Moraru, în diferite parohii și mănăstiri din cuprinsul Eparhiei noastre și nu numai, alături de diferite personalități eclesiastice (preoți și episcopi, chiar patriarhi), începând cu anul 1990 și sfârșind cu anul 2018. Așa cum precizează autorul, „Părintele Alexandru Moraru a fost, cu adevărat, și un *Preot slujitor*, calitate care se poate observa din cele prezentate...” (p. 74).

Capitolul III tratează despre un alt aspect al vieții Părintelui Alexandru Moraru și anume acela de *Profesor în Teologie*, mai întâi la Seminarul Teologic Ortodox Român din Cluj-Napoca, timp de 14 ani (1976-1990), pp. 77-80, iar mai apoi în calitate de conferențiar (octombrie-decembrie 1990) și profesor universitar la Institutul Teologic Universitar din Cluj-Napoca (din 1 octombrie 1992 și până azi, ca Facultate de Teologie Ortodoxă, în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca), între anii 1990 și 2018, pp. 81-83. Pentru toată această perioadă didactică, autorul realizează un tablou al *Cursurilor și seminariilor* predate de către Pr. Prof. Alexandru Moraru, în ordine cronologică, la disciplinele: *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, *Paleografie*, *Bizantinologie* sau *Istoria și spiritualitatea*

Bizanțului, Participarea clerului ortodox român la evenimentele din 1892-1894, 1907, 1918, 1940-1945, 1948, Spiritualitate românească, Isihasmul în Transilvania, Spiritualitate românească în mileniul I, II, III, Ierarhi de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române ș. a., la toate nivele învățământului universitar: licență, masterat și doctorat (pp. 83-100). De asemenea, autorul ne familiarizează și cu unele obligații sau ascultări de ordin profesional și pastoral ale Părintelui Profesor Alexandru Moraru, privind următoarele aspecte: *reprezentări și membru în diferite organisme bisericești și laice din țară și din străinătate, inițiator de obiective teologice* (pp. 101-105), *participări la simpozioane și conferințe în țară și peste hotare* (pp. 105-106), precum și *distincțiile și diplomele* (bisericești și laice) acordate, ceea ce, așa cum subliniază autorul, „reflectă rodul muncii sale în domeniul pastoral-misionar, didactic, cultural ecumenic și cetățenesc” (pp. 107-109).

În capitolul IV Părintele Alexandru Moraru este evocat de către autor în calitate de *Istoric bisericesc* în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Întreaga activitate științifică este împărțită pe cinci compartimente, precum s-a arătat în cele de mai sus, autorul făcând o sinteză temeinică a tuturor subiectelor de istorie bisericească abordate de către Părintele Profesor Alexandru Moraru în cărți personale, cărți coautor, volume colective, dicționare și în diferite periodice laice sau bisericești.

Cum era și firesc, autorul nu omite în această lucrare științifică rubrica cu *Aprecieri* dedicată Părintelui Profesor Alexandru Moraru în capitolul V, în care nume sonore din viața ecleziastică și din istoriografia română apreciază, obiectiv, fără părtinire, în lumina exigențelor academice de azi, dar, în același timp, cu multă considerație, socotind aceasta ca pe un privilegiu, activitatea științifică – munca de o viață – a Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru. Sunt citați cu cuvinte de apreciere: Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit [†] Andrei Andreicuț, D-l Prof. Univ. Dr. Ioan-Aurel Pop, acum președintele Academiei Române, ÎPS Părinte Arhiepiscop Ciprian Spiridon al Buzăului și Vrancei, ÎPS Arhiepiscop Timotei Sevcicu al Aradului, PS Părinte Visarion Bălțat al Tulcii, PS Episcop Petroniu Florea al Sălajului, PS Episcop Iustin Hodea al Maramureșului și Sătmăruului, PS Episcop Macarie Drăgoi al Europei de Nord, PS Episcop Timotei Lăuran al Spaniei și Portugaliei, PS Episcop-Vicar Vasile Flueraș Someșanul, PS Gurie Georgiu al Devei, PS Emilian Nică al Aradului, Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta, Prof. Univ. Dr. Mihai Iacobescu, D-l Dr. Ioan Lăcătușu, Pr. Dr. Ioan-Gheorghe Retegan, Pr. Dr. Cristian Muntean, Pr. Leon Pop, D-l Prof. Ioan-Florin Poienaru, Pr. Conf. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța ș.a. (pp. 165-182).

Alături de aceste capitole consistente, elaborate într-o manieră logică, întotdeauna ținându-se cont de cronologia evenimentelor expuse, argumentate cu multe note subsidiare și respectând metodologia de cercetare științifică în vigoare, autorul atașează *Concluziile*, realizând un scurt rezumat al cercetării sale, foarte util pentru cititori (pp. 185-189).

Volumul se încheie cu o altă componentă specifică lucrărilor științifice și în special celor cu caracter bio-bibliografic, este vorba de *Anexe*, pe care autorul le împarte astfel: 1. *Activitatea științifică a Părintelui Alexandru Moraru* (pp. 193-281); 2. *Bibliografia temei* (pp. 282-306) și 3. *Imagini. Fotografii* (pp. 307-319).

În ce privește *Activitatea științifică a Părintelui Profesor Alexandru Moraru* (expusă în *Anexe*), aceasta este compusă din: I. *Volume (Cărți) – unic autor*; II. *Volume (Cărți) – coautor*; III. *Volume îngrijite – coordonator*; IV. *Studii în volume colective*; V. *Studii în periodice bisericești și laice*; VI. *Studii – coautor*; VII. *Articole în volume*; VIII. *Articole, reportaje, recenzii, interviuri, prefețe și postfețe, în diferite publicații bisericești și laice*; IX. *Cronici și documentare*; X. *Participări la conferințe și simpozioane*; XI. *Cursuri universitare*; XII. *Recenzii la cărțile personale publicate*; XIII. *Lucrări identificate în care a fost citat*; XIV. *Coordonator doctorat (teze finalizate)*; XV. *Coreferent – teze de doctorat*; XVI. *Referate pentru acordarea titlului academic Doctor Honoris Causa – Universitatea Babeș-Bolyai* Cluj-Napoca; XVII. *Referate și examene de promovare pe diferite posturi universitare* și XVIII. *Alte activități*, autorul reușind să reconstituie întreaga operă istorico-teologică și activitate științifică a mentorului său, alături de un scurt rezumat al *biografiei* sale în limba română și în limba engleză (pp. 193-281).

Deoarece lucrarea se constituie într-o veritabilă bio-bibliografie, credem că este de bun augur să precizăm și câteva elemente de exprimare statistică. Prin urmare, Părintele Profesor Alexandru Moraru este autorul a 12 cărți (în 13 volume) de istorie bisericească (unic autor), însumând 4935 p. + ilustrații în majoritatea volumelor personale; de asemenea, a publicat 73 de studii în volume colective, în total 1442 p.; 77 de studii în periodice bisericești și laice, în total 1133 p; 5 studii (fiind coautor), respectiv 127 p.; 34 de articole în volume, în total 142 p.; a mai publicat în diferite periodice bisericești și laice: 102 articole, în total 109 p; 10 reportaje, respectiv 10 p; 25 de recenzii, în total 46 p.; 4 interviuri, în total 5 p; 28 de prefețe și postfețe, respectiv 68 p. și 10 cronici și documentare, respectiv 319 p; pe lângă toate acestea, Părintele Profesor Alexandru Moraru a fost coordonator de doctorat la 24 de teze finalizate, iar coreferent la 72 de teze de doctorat, însumând 433 p; de asemenea, a elaborat 7 referate pentru acordarea titlului de Doctor Honoris Cauza și 33 de referate pen-

tru promovarea pe diferite posturi universitare a unor cadre didactice, la diferite universități din țară.

Prin urmare, întreaga operă istorico-teologică a Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, se constituie în 8.769 de pagini, fiind rodul muncii mâinilor sale, pe parcursul a 42 de ani de activitate didactică în învățământul teologic seminarial și universitar.

Se cuvine să menționăm și faptul că Părintele Profesor Alexandru Moraru a participat până în prezent la 64 de conferințe și simpozioane, pe plan național și internațional, a elaborat 8 cursuri universitare pentru studenții teologi de la Cluj (acestea nefiind menționate în numărul total de pagini ale operei sale), la nivel de licență, masterat și doctorat, s-a bucurat de 37 de recenzii la cărțile personale publicate și a fost citat în 143 de lucrări și studii de specialitate, identificate, de către personalități bisericesti și laice din țară.

Volumul se încheie cu 19 imagini și fotografii reprezentând anumite momente importante din viața Părintelui Profesor Alexandru Moraru, precum și satul său natal, localitatea Poiana Ilvei, din județul Bistrița Năsăud.

Acum, la finalul acestei sumare prezentări, așa cum am precizat dintru început, viața și activitatea unui om nu poate fi cuprinsă într-o carte sau chiar în mai multe, oricât ne-am strădui noi, oamenii; cu siguranță că, alături de cele expuse de către Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța în acest volum, vor fi fost mult mai multe realizări ale Părintelui Profesor Alexandru Moraru și, poate, uneori, multe neîmpliniri, suferințe și dureri, neștiute de nimeni, despre care nu s-a menționat aici – căci și acestea fac parte din viața pământească, trecătoare și, sunt inevitabile – însă, așa cum am spus, ele rămân în seama lui Dumnezeu, Care cunoaște și știe să aprecieze desăvârșit pe om și, mai ales, pe cel care își dedică în întregime viața lui Dumnezeu și semenilor lui, făcându-și din aceasta un ideal măreț și sublim. Iată de ce, în urma lecturării acestui volum aniversar, îmi revin în minte cuvintele Părintelui Arsenie Boca, pe care le consider demne de evocat în acest moment și potrive pentru Pr. Prof. Alexandru Moraru: *„Toate idealurile mari în viață au în ele ceva paralizant: nu te lasă să te bucuri de nimicurile acestei vieți”*.

Prin urmare, salutăm cu multă bucurie apariția acestui volum aniversar, felicitându-l pe autor, dar și pe cel care este evocat, pentru dragostea, jertfelnicia, înțelepciunea și răbdarea de care a dat dovadă în toți acești ani de profesorat, fără să uităm că, numai Dumnezeu, binecuvântat fie numele Lui, poate să răsplătească nevoința fiecăruia dintre noi.

VI. CRONICA FACULTĂȚII*

CRONICA FACULTĂȚII ÎN ANUL UNIVERSITAR 2017-2018

A. PERSONALUL DIDACTIC

1. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb	semestrul II profesor universitar
2. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu	19. Diac. conf. univ. dr. Marin Cotețiu
3. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel	20. Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta
4. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană	21. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros
5. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă	22. Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moș
6. Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta	23. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru
7. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie	24. Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța
8. ÎPS prof. univ.dr. Ioan (Andrei) Andreicuț - pensionar	25. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci
9. Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - pensionar	26. Lect. univ. dr. Ana Baci
10. Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - asociat	27. Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif
11. Prof. univ. dr. C o n s t a n t i n Măruțoiu - pensionar	28. Lect. univ. dr. Răzvan Alin Trifa
12. Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia	29. Lect. univ. dr. Nicușor Turcan
13. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu	30. Lect. univ. dr. M a r i u s -Dan Ghenescu
14. Pr. conf. univ.dr. Gabriel-Viorel Gârdan	31. Arhim. lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa,
15. Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău	32. Diac. asist. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea
16. Pr. conf. univ.dr. Cristian-Sebastian Sonea	33. Diac. asist. univ. dr. Daniel Mocanu, începând cu semestrul II
17. Conf. univ. dr. Radu Preda	34. Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar
18. Conf. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean, începând cu	

* Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan

B. CONDUCEREA FACULTĂȚII

Pr. prof. univ. Vasile Stanciu - decan

Pr. conf. univ. dr. Cristian-Sebastian Sonea - prodecan

Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - director de Departament

C. PERSONAL DIDACTIC AUXILIAR

SECRETARIAT

Pr. Cosmin-Vasile Trif - secretar șef Facultate	Ec. Dorina Petronela Moga - administrator șef Facultate
Mirela Neli Turc - secretar	Constantin Belei - informatician
Ec. Laura Cristina Vancea - secretar	

BIBLIOTECA

Emilia-Mariana Soporan, până la 31 martie 2018	Angela Rodica Baci, începând cu 1 aprilie 2018
	Diana Pop

D. LICENȚIAȚII FACULTĂȚII

SESIUNEA FEBRUARIE 2018

NIVEL LICENȚĂ

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. ANDRONIC C. MARIUS-COSTEL	6. NISTOR V. CLAUDIU VASILE
2. BORZA F. RADU-FLORIN	7. PLATON I. EMILIAN MARIUS
3. MIHOLCA M. FLORIN	8. STANCIU M. ALEXANDRU
4. MUREȘAN I. CIPRIAN DAN	9. ZAHA V. ALIN VASILE
5. NEMEȘ M. DAN	

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. ABODI I. SILVIA SIMONA

MASTER

SPECIALIZAREA: ORTODOXIE ROMÂNEASCĂ ȘI VIAȚĂ LITURGICĂ

1. POP I. O. IOAN PETRU

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ȘI HERMENEUTICĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ

1. IERIMA P. GEORGE CRISTIAN

SESIUNEA IUNIE 2018**SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ**

1. APOSTOL D. ALEXANDRU	23. LEȘ V.F. ADRIAN-RADU
2. ARDELEAN GH.M. CĂLIN-MIRCEA	24. LUCACIU A. VALENTIN
3. BERINDAN F.G. HORAȚIU	25. LUPAȘCU C. GABRIEL-IONUȚ
4. BIRIȘ D. COSMIN-FLORIN	26. MAGDAȘ-LAZA I. IONUȚ-RAUL
5. BOCA A. ANTONIE-IOAN	27. MANOLACHE I. IOAN-DANIEL
6. CHETAN GH. ANDREI	28. MUCICHESCU P.D. PAUL-ANDREI
7. CHICHIȘAN O. RĂZVAN-OCTAVIAN	29. NEAMȚIU I. IOAN
8. CHIT S. BENIAMIN	30. NEGREA M. BOGDAN-MARIUS
9. CIOTLĂUȘ I.G. VLAD-AUGUSTIN	31. NEGREAN SERGIU AURELIAN
10. COVRIG P. PETRU-DUMITRU	32. NEMET GH. CODRUȚ-ALFRED-GEORGE
11. CRIȘAN V. MARIUS-MIRCEA	33. OSTAȘ I. PETRU-ADRIAN
12. CRISTE M. RAFAEL-SEBASTIAN	34. POP N. DANIEL-MATEI
13. DAMIAN L.G. GABRIEL-DĂNUȚ	35. POP P.M. SERGIU-IUSTIN
14. DAN F. SEBASTIAN-CRISTIAN	36. POPA L. SEBASTIAN-LIVIU
15. DASCĂLU C. DENIS	37. POPESCU F.M. DAN-FLORIN
16. ECHIM I. DARIUS-IONUȚ-SORIN	38. REPEDE C. MIHAI-VASILE
17. GEORGE L. LIVIU-GEORGE (PUTI)	39. RUS D. EUSEBIU
18. GOIA I. CRISTIAN-DAN	40. RUSU S.V. EMANUEL-VASILE
19. GORDON I.N. ADRIAN	41. SABADOS A. RADU-ADRIAN
20. HORVAT AL. DAN-ALEXANDRU	42. SĂLVAN D. DORIN-IOAN
21. IUGA GH. IULIAN-VASILE	43. SEREȘ A. DĂNUȚ-AUREL
22. LĂCĂTUȘ I. CRISTIAN-MARIUS	44. SOUCA V. MARIUS IONUȚ
	45. SZAKACS N.M. ALEXANDRU-ȘTEFAN
	46. ȚINTARIU M.I. ARPAD

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. BURZ V. NARCIS-VIOREL	3. PÂRȚILĂ I. ALEXANDRA
2. MUREȘAN GH. D. ANDREEA-MARIA	4. TODERICI G. T. MELANIA-ANAMARIA

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ ASISTENȚĂ SOCIALĂ

1. CHIRA A. ALEXANDRA-ISABELA

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. BEGANU F. FLORINA	7. MOLNAR V. VLĂDUȚ -
2. BOGA G. IOAN	GHEORGHE
3. CERNĂU I. LIANA-IOANA	8. MUREȘAN T.D. FLAVIU
4. CRUCIU P. CORNELIA-MARIA	9. PÎNTEA GH. ION
5. HĂRĂSTĂȘAN M. PAULA	10. VAIDĂȘ N. CIPRIAN-IONUȚ
6. MOLDOVAN C. OVIDIU-PAUL	

MASTER

**SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ - CONSERVAREA, RESTAURAREA
ȘI CREAREA BUNURILOR CULTURALE**

1. COZMI V. MARIA-ANA	5. POPESCU I. MARIA-MĂDĂLINA
2. ILE N. CONSTANTIN	6. SOLOMON ȘT. GABRIEL- ȘTEFAN
3. ION F. IOANA	
4. MUGURI I. VASILE-CONSTANTIN	

SPECIALIZAREA: BIOETICĂ-MORALĂ, ETICĂ ȘI DEONTOLOGIE

1. DRĂGAN I. LEON	5. NAN N. DANIEL-IONUȚ
2. GEORGIU M. IOAN	6. SĂLĂJAN V. EMANUEL
3. MISAROȘ V. M. SAMUEL-IOAN	7. STANCU D. CĂTĂLINA
4. MOLDOVAN I. MIHAI-MARIAN	8. UDVARI F. DANIELA-VIORICA

SPECIALIZAREA: CONSILIERE PASTORALĂ ȘI ASISTENȚĂ PSIHOSOCIALĂ

1. BOCA A. ANTONIE-IOAN	9. GEORGIU G. CRISTIAN-VASILE
2. BOTÎRLĂ I. FLOARE-MARIA	10. IGNAT T. FLORIN
3. BUKSA D. DANIEL-VASILE	11. POP S. ANDREI-CIPRIAN
4. CHIFA I. E. IONUȚ-EUGEN	12. SPIRIDON I. ANCUȚA
5. CIUPE S. V. ADELA-MARIA	13. TODORAN R. M. VLAD- CRISTIAN
6. COSMA M. P. MIHAI	14. TURI I. VLĂDUȚ
7. FLOREA V. ADRIANA-IRINA	
8. FLOREA V. ANCA-MIHAELA	

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ȘI HERMENEUTICĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ

1. ARIEȘAN Z. IONUȚ-ZAHARIE	5. MOLDOVAN M. RADU-MIRCEA
2. DÂRLOȘAN I. ALEXANDRU- MARIUS	6. PORUMB V. GEORGE-CRISTIAN
3. GLODEAN I. RAUL-IOAN	7. ȚANEF I. CONSTANTIN
4. MĂRȚIȘ D. S. MARIUS-STELIAN	8. VARGA I. PAUL-MARIUS
	9. ZLĂVOG GH. ANDREI-TIBERIU

SPECIALIZAREA: ORTODOXIE ROMÂNEASCĂ ȘI VIAȚĂ LITURGICĂ

1. ARDELEAN P. PAUL-IONUȚ	4. MORAR I. MIHAELA-IOANA
2. FOCȘANU M. T. MARIUS- CRISTIAN	5. NEMETI I. PAUL ILIE
3. GEORGIU G. IOAN	6. OLAR D. DUȚU IOAN
	7. PIORAȘ I. NICOLAE-PAMFIL

SPECIALIZAREA: PASTORAȚIE ȘI DUHOVNICIE

1. BUDA D. IANCU-IONUȚ	7. MĂRGINEAN GH. T. FLORIN- IONUȚ
2. CIUPEIU I. ALIN	8. MORAR V. CĂTĂLIN-GABRIEL
3. FĂRÎMĂ GH. D. DOREL-DANIEL	9. PĂDUREAN I. ALIN IOAN
4. FETINCA ANCHIDIM	10. PODAR I. IOAN-LUCIAN
5. L O B A - P R I N D I I G H .	11. VRAJA V. IONUȚ-MIHAI-ALIN
CONSTANTIN-GABRIEL	
6. MĂDAȘ D. M. PAUL-DAN	

**E. ASPECTE DIN ACTIVITATEA FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2017-2018**

CONFERINȚE INTERNAȚIONALE:

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca a organizat, în perioada 6-7 noiembrie 2017, Simpozionul internațional: *Icoană, mărturie creștină, totalitarism*. Manifestarea științifică se încadrează în seria de evenimente prilejuite de proclamarea de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a anului 2017 ca „Anul omagial al sfintelor icoane, al iconarilor și al pictorilor bisericești și Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului”, în Patriarhia Română.

Simpozionul a fost deschis oficial în dimineața zilei de 7 noiembrie, în Aula Magna a UBB cu un cuvânt inaugural rostit de Pr. prof. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății. Apoi, o alocuțiune a fost rostită de către Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Rectorul Universității.

Au urmat comunicările în plen, deschise de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Andrei, care a prezentat lucrarea cu titlul: *Cruce, slavă cui te poartă, slavă Celui pe Care-L porți*.

La simpozion au participat dintre ierarhii Bisericii noastre P. S. dr. Visarion Bălțat, Episcopul Tulcii, cu referatul: *Biserica Ortodoxă Română și rezistența ei în lupta contra stăpânirii totalitare comuniste* și P. S. dr. Petroniu Florea, Episcopul Sălajului, cu referatul: *Icoana, caracteristica spiritualității ortodoxe*.

În cadrul manifestărilor, luni, 6 noiembrie 2017, tot în Aula Magna a Universității, a avut loc ceremonia de acordare a titlului de *Profesor Honoris Causa* teologului Dr. Jurgen Henkel, paroh sub jurisdicția Bisericii Evanghelice din Bavaria, parohia Erkersreuth, Decanatul Selb din Germania. Ceremonia a fost prezidată de Prof. univ. dr. Călin Rus, prorector al UBB, Laudatio a fost rostit de către Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultății. Proclamația a fost citită de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB. Prelegerea laureatului s-a intitulat: *Asceză și mistică versus ideologie și consumism*.

Lucrările simpozionului au continuat apoi la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă. Și-au adus contribuția peste 90 de cadre didactice și cercetători, clerici și mireni de diferite confesiuni - ortodocși, catolici, protestanți - și cu preocupări diverse din țară (de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, București, Sibiu, Iași, Alba Iulia, Oradea, Constanța, Arad, Timișoara, Târgoviște și Caransebeș, dar și de la Academia de Muzică "Gheorghe Dima", de la Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, Universitatea Națională de Muzică din București, Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca) și din străinătate (dintre care menționăm pe: REV. PROF. PRZEMYSLAW KANTYKA, Faculty of Theology John Paul II Catholic University of Lublin, Prof. Dr. Paolo Odorico, Centre d'Etudes Byzantines, Néo-helléniques et Sud-est Européennes - Ecole des hautes études en sciences sociales, Sorbonne Université, Paris, FR. PROF. UNIV. DR. SERGEY TROSTYANSKIY, Union Theological Seminary, New York, USA, PROF. UNIV. DR. HABIL. PIOTR KOPIEC, Faculty of Theology John Paul II Catholic University of Lublin, PR. PROF. UNIV. DR. HABIL. WOJCIECH KLUJ, OMI, Cardinal Stefan Wyszyński University, Warsaw, Poland, STEFAN ZELJKOVIC, Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, PROF. UNIV. DR. NELUS NIEMANDT, Faculty of Theology, University of Pretoria, PROF. UNIV. DR. HABIL. MARCIN SKLADANOWSKI, Faculty of Theology John Paul II Catholic University of Lublin, CONF. UNIV. OURANIA STATHOPOULOU, Facultatea de Arte Frumoase, Universitatea din Ioanina, Grecia

Referatele și discuțiile s-au desfășurat în șapte sesiuni și au fost împărțite pe trei secțiuni: Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă.

Mărti, 7 noiembrie 2017, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă a avut loc concertul coral festiv susținut de Corul de cameră *Psalmodia Transylvanica* al Facultății de Teologie Ortodoxă, dirijor Dan Mihai Goia. Au fost interpretate lucrări compuse de Gavriil Musicescu, Nicolae Lungu, Nectarie Schimonahul, Paul Constantinescu, Freiderich Silcher, Michel Cobuz, Teodor Teodorescu și Darius Pop.

În perioada 2-7 noiembrie 2017 s-a desfășurat în sala de Muzică Vasile Petrașcu un Masterclass *Tehnici de lucru în arta dirijorală: corul bărbă-*

tesc. Invitat a fost: Dirijorul, Prof. univ. dr. Dan Mihai Goia, membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, conducătorul artistic și dirijorul coralei bărbățești ortodoxe Te Deum laudamus, dirijor al Corului Academic Radio. La încheierea simpozionului i-a fost acordată, din partea facultății Diploma de excelență pentru prestigioasa activitate muzicală desfășurată în sânul Bisericii, pentru promovarea culturii muzicale corale românești în calitate de renumit dirijor, compozitor și interpret și pentru pilduitoarea activitate didactică în viața muzicală academică din România, la care și-a adus o contribuție majoră, prin dăruire, talent și profesionalism.

*

În perioada 9-13 octombrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit reuniunea Comisiei pentru Educație și Formare Ecumenică (CEEF) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Deschiderea lucrărilor a avut loc luni 9 octombrie, cu participarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, a decanului facultății, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și a Pr. prof. univ. dr. Ioan Saucă, vice-secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și directorul Institutului Ecumenic de la Bossey. La deschiderea lucrărilor au luat parte profesorii și studenții Facultății

*

În perioada 8-12 mai 2018 s-a desfășurat la Cluj-Napoca și la mănăstirea Nicula a IV-a Consultație Teologică a Diaconiei Neuendettelsau cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, cu tema: *Viața ca dar al lui Dumnezeu - responsabilitatea creștină în perspectiva morții*.

Miercuri, 9 mai 2018 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca deschiderea oficială. Au adresat cuvinte de salut: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, Prof. univ. dr. Rudolf Gräf, prorectorul UBB responsabil cu linia germană, Înălțatuleasă Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Rector Pr. dr. Mathias Hartmann, președintele Consiliului de conducere al Diaconiei Neuendettelsau. În cadrul manifestării au fost susținute șase prelegeri:

- Prof. univ. dr. Christian Strecker: *Comoara în vase de lut. Despre dialectica morții și a vieții în Teologia Sf. Apostol Pavel*,
- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă: *Jertfă - martiriu - mărturie; secvențe biblice fondatoare*,
- Pr. dr. Peter Munzert: *Când viața este insuportabilă și moartea imposibilă. Asistare duhovnicească într-o situație limită*,
- Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie: *Eutanasiu - moartea pierdută. Între libertatea de a muri și constrângerea de a trăi*,
- Prof. univ. dr. Friedrich Heckmann: *Etica creștină și responsabilitatea Bisericilor față de procesul morții și moarte într-o societate seculară și postmodernă*,

- Prof. univ. dr. Sebastian Moldovan: *Moartea de bună voie. Semnificația unui ideal creștin pentru problema contemporană a încetării voluntare a vieții.*

La eveniment au participat numeroși profesori și teologi, membrii ai diferitelor organizații ecumenice și studenți interesați de un dialog constructiv pentru înțelegerea reciprocă a credinței, acțiunii diaconale și a culturii diferitelor popoare.

*

Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, Asociația Medicală Română - Filiala Bistrița, Societatea Română de Bioetică, Societatea Română de Pediatrie și Consiliul Județean Bistrița-Năsăud prin Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Centrul Județean pentru Cultură, Spitalul Județean de Urgență Bistrița au organizat al XVII-lea Seminar de Medicină și Teologie *Tehno-științele și provocările lumii contemporane* care a avut loc la Bistrița, în perioada 14-15 mai 2018.

Participanți au fost teologi, medici, psihologi și specialiști din țară și străinătate. Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb, Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan, Prof. univ. dr. Marcel Muntean, Diac. conf. univ. dr. Marin Cotețiu, Lect. univ. dr. Ana Baci, Lect. univ. dr. Claudia Trif, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu și Asist. univ. dr. Victoria Grădinar.

Lucrările s-au desfășurat pe mai multe secțiuni: 1. Premisele Marii Uniri, 2. Profilul psihologic al Generației Z, 3. Știință și credință în postmodernism, 4. Probleme bioetice în serviciile de urgență, 5. Actul Marii Uniri în arta bisericească și laică, 6. Mesajul artistului contemporan - portstindardul universal al spiritului național românesc, 7. Medicina personalizată și limitele protocoalelor terapeutice, 8. Tehno-științele și provocările lumii contemporane

Mărți, zi în care a fost prezent IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, a debutat cu o slujbă de Te Deum.

În aceeași zi a avut loc și o conferință susținută de actorul Dan Puric, cu tema: *Știința mărturisitoare.*

În cadrul Seminarului a fost lansat volumul *Medicii și Biserica*, al ediției a XVI-a a Seminarului, ținută în anul 2017, cu tema: *Resacralizarea relației medic-pacient*, apărut recent la Editura Renașterea.

Cu această ocazie au fost organizate și două expoziții personale: Prof. univ. dr. Marcel Muntean și Lect. univ. dr. Claudia Trif.

CONFERINȚE NAȚIONALE:

În zilele de 20 și 21 septembrie 2018 a avut loc Conferința Națională a doctoranzilor din Consorțiul "Universitaria", ediția I, găzduită de Universitatea Babeș-Bolyai (domeniul științelor socio-umane). În cadrul Școlii doctorale de Teologie Isidor Todoran, s-a desfășurat întrunirea doctoranzilor teologi din Consorțiul Universitar București - Iași - Cluj-Napoca - Timișoara. Au fost susținute 20 de referate, dintre care enumerăm:

Drd. Gabriel Noje, *Morală și Spiritualitate; Civilizația trupului: provocări și șanse pentru viața morală creștină*;

Pr. Drd. Bogdan Lupăștean, *Caracterul pedagogic al catehezelor liturgice ale IPS Bartolomeu Anania privind „unitatea credinței”*;

Pr. Drd. Ovidiu Feldiorean, *Profilul psiho-spiritual al adolescentului emergent*;

Pr. Drd. Alexandru Fleșer, *Voyerul și Internautul, profiluri dificil gestionabile pastoral*;

Protos. Drd. Nifon Jorza, *Pr. Ioan Sabău – paradigmă a pastorației maximaliste, sub totalitarism*;

Drd. Cătălin Oargă, *Raționalitatea creației în Vechiul Testament*;

Drd. Constantin Gordon, *Măiestria adaptării cântărilor bisericesti la Macarie Ieromonahul*;

Drd. Gheorghe Mocanu, *Noul Testament: Dimensiunea misionară a Bisericii Apocalipsei*;

Protos. Drd. Maxim Morariu, *Gestionarea non-ideologică a resurselor istoriei. Paradigme contemporane*;

Ierom. Drd. Atanasie Ioan Mercaș; *Pelerinajul de la Nicula, 15 August: paradigmă de reper a pelerinajului ortodox*;

Pr. Drd. Marius Făgădaru, *Praznicul Adormirii Maicii Domnului în spiritualitatea bizantină și în teologia liturgică și muzicală românească, în secolele XIX-XX*;

Drd. Daniela Ivanovici, *Femeia în Muntele Athos. Statutul Legal, dreptul de moștenire și de proprietate în lumina documentelor din arhiva Sfântului Munte (sec. XIV-XV)*;

Pr. Drd. Rareș Tărniceru, *Creștinii și armata romană*;

SESIUNI DE COMUNICĂRI:

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în colaborare cu Centrul de Cercetare Ioan Lupaș, a organizat în 7 iunie 2018 o sesiune de comunicări științifice la nivel licență și master, cu tema: *Studentimea și intelectualitatea ortodoxă română și Marea Unire*. Manifestarea se încadrează în seria de evenimente organizate cu prilejul proclamării de către Sfântul Sinod al Bisericii noastre a lui 2018 ca „Anul Omagial al unității

de credință și de neam și Anul comemorativ al Făuritorilor Marii Uniri din 1918” în Patriarhia Română. Au susținut referate aproape 30 de studenți, masteranzi de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din: Cluj-Napoca, Oradea, Caransebeș, Arad, Craiova și Târgoviște.

CONFERINȚE ALE INVITAȚILOR ROMÂNI ȘI STRĂINI:

Cunoscuta scriitoare Ana Blandiana a susținut marți, 10 octombrie 2017 în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca conferința cu titlul: *Istorie, Memorie, Memorial sau cum se construiește un miracol*. Manifestarea a avut loc în contextul Anului comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în perioada regimului comunist. Au participat: IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, cadrele didactice și studenții facultății.

*

Marți, 17 octombrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Reducția fenomenologică și teologia*, susținută de lect. univ. dr. dr. Nicolae Turcan.

*

În seara zilei de 8 noiembrie 2017, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, a Facultăților de Teologie Romano-catolică, Ortodoxă, Reformată și Greco-catolică ale UBB și a Centrului Posticum Oradea a avut loc conferința călugărului iezuit și maestru zen Niklaus Brantschen (Centrul Lassalle, Elveția) și prezentare de carte Dalai Lama, Franz Alt: *Apelul lui Dalai Lama către lume. Etica este mai importantă decât religia*, Ed. Posticum Books, Oradea, 2017.

*

Joi, 23 noiembrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Despre esența estetică a moralei lui Plotin*, susținută de dr. Dan Tomuleț.

*

În data de 5 decembrie 2017, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, a Facultăților de Teologie Ortodoxă, Romano-catolică, Greco-catolică și Reformată ale UBB și a avut loc conferința cu titlul: *Ecumenism și receptare, o temă actuală ?* susținută de Pr. Andrej Perzynski de la Universitatea Cardinal Stefan din Varșovia Wyszynski.

*

Joi, 7 decembrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Modernii papei Grigorie cel Mare. Obiectul și intenția Dialogurilor*, susținută de Prof. univ. dr. Alexander Baumgarten.

directorul Departamentului de Filosofie Premodernă și Românească din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a UBB.

*

În data de 17 ianuarie 2018, în organizarea Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, a Centrului de Filosofie Antică și Medievală, a Facultăților de Teologie Romano-catolică, Ortodoxă, Reformată și Greco-catolică ale UBB și a avut loc conferința cu titlul: *Credință și politică: umanismul integral al lui Jacques Maritain* susținută de Prof. Michael Durham Torre de la Universitatea din San Francisco.

*

Joi, 18 ianuarie 2018, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Ce este teologia analitică?*, susținută de Lect. univ. dr. Marcel Bodea, de la Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB.

*

Joi, 1 martie 2018, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Frontiera ca paradigmă în Teologie*, susținută de Conf. univ. dr. Călin Săplăcan, de la Facultatea de Teologie Greco-catolică a UBB.

*

Luni, 5 martie 2018, dr. Mirel Bănică, cercetător la Institutul de Istoria Religiiilor al Academiei Române a susținut în cadrul facultății, în organizarea Centrului de cercetare, formare și strategie misionară, prelegerea: *Biserica, mass-media și societatea de astăzi. Evoluție și transformare*.

*

În data de 19 aprilie 2018 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Argumentele existenței lui Dumnezeu la Kant. Rațiune și nedeterminare în Dialectica transcendentă*, susținută de Lect. univ. dr. Vlad Mureșan de la Facultatea de Studii Europene.

*

Pr. prof. univ. dr. Philip LeMasters de la Universitatea McMurry din SUA a susținut în cadrul facultății, la invitația Centrului de Cercetare, Formare și Strategie Misionară, câteva prelegeri:

- miercuri 25 aprilie 2018: *Towards an Eucharist Vision of Marriage*, respectiv: *Communion with the Prince of Peace: Warfare in Light of Eucharist*,

- joi 26 aprilie 2018: *The Political Witness of the Eucharistic Community*.

*

Vineri 11 mai 2018, Prof. Gelu Furdui, etnolog, a susținut în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca conferința cu titlul: *Păstoritul în credințe, datini, zicători, proverbe...*, urmată de lansarea cărții: *Lumină din lumină*, selecție de poezii Pascale, alcătuită de Prof. Gelu Furdui. Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Lect. univ. dr. Ana Baciuc.

*

Miercuri, 16 mai 2018, Prof. univ. dr. Liviu Maior a susținut conferința cu tema: *Biserica Română în lunile octombrie - noiembrie 1918, acțiuni decisive în sensul realizării Marii Uniri*. Manifestarea a fost organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă, Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș”.

*

În data de 24 mai 2018 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Tomismul ca filosofie și Teologie*, susținută de Conf. univ. dr. Alin Sebastian Tat de la Facultatea de Teologie Greco-catolică a UBB.

*

În cursul lunii mai 2018, la invitația Centrului de Cercetare, Formare și Strategie Misionară din cadrul facultății au fost susținute următoarele prelegeri:

Prof. univ. dr. Hans Schwarz de la Universitatea Regensburg - Institutul pentru Teologie Evanghelică: joi 3 mai 2018: *A Biblical Foundation for the Trinity* și vineri 4 mai 2018: *Reconsidering the Trinity*.

Dr. habil Piotr Kopiec de la Universitatea Catolică din Lublin, marți 8 mai 2018: *Key Questions of the Western Christian Ethics. Anglican Perspective* și *Introductory Anthropological Considerations of the John Paul II's Theology of the Body*.

Prof. dr. Petros Vassiliadis de la Universitatea Artistotel din Thesalonica, miercuri 9 mai 2018: *Unity and Witness. The Orthodox Parameters of Mission*, respectiv joi 10 mai 2018: *Mission and Proselytism. An Orthodox Contribution*.

Prof. dr. Michael Goheen director al Missional Training Center Phoenix Aroazona, marți 15 mai 2018: *A Missiology for Today. Three Important Startong Points*.

*

Pr. prof. dr. Eugen Pentiuc de la Holy Cross Hellenic Boston, marți 22 mai 2018: *Martori textuali ai inspirației divine*, respectiv miercuri 23 mai 2018: *Unitate și diversitate în persoana umană*. Părintelui profesor i-a fost conferită, în semn de apreciere pentru întreaga activitate, medalia UBB.

A avut loc și lansarea cărții cu titlul *Vechiul Testament în tradiția ortodoxă răsăriteană*, ce-l are ca autor, recent apărută la Editura Renașterea.

Au vorbit Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecan al facultății.

*

Luni, 4 iunie 2018 l-a avut oaspete pe Elias Polomski de la St Aldhelm's Roman Catholic Church, The Diocese of Clifton, Marea Britanie care a susținut conferința cu tema: *The Wings of God, Knowing the Ways. An Interfaith Journey in Odds*.

*

În data de 7 iunie 2018 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Problema infinitului la Pascal și implicațiile lui teologice*, susținută de dr. Călin-Cristian Pop.

*

Joi, 21 iunie 2018, Prof. univ. dr. Gheorghe Iacob, prorector al Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași a susținut conferința cu tema: *România întregită. Istoria între adevăr și manipulare*. În cadrul conferinței a avut loc și lansarea cărții cu titlul *Istoria între adevăr și manipulare*, ce-l are ca autor. Manifestarea a fost organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă și Centrul de Cercetare „Ioan Lupăș”. A fost prezenți și au luat cuvântul Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, și Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorector al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Moderatorul evenimentului a fost Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai.

SUSȚINERI TEZE DE DOCTORAT ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

9 iulie 2018: *Îngeri și eshatologie/ Înviere în Daniel 10-12* a pr. Ioan Iurcea, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

9 iulie 2018: *Poziția decalogului în credința iudaică și valoarea sa astăzi* a d-lui Gavril Teofil Chichineșdi, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

12 iulie 2018: *Structura misionară a Bisericii în dimensiunea ei sacramentală* a pr. Mihai Valentin Racolța, specializarea Misiologie și ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel,

17 septembrie 2018: *Principiile prozelitismului sectar și misiunea Bisericii* a d-lui Eugen Buchiu, specializarea Misiologie și ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel.

24 septembrie 2018: *Comunicarea nonverbală în discursul laic și în predică. Studiu comparativ* a pr. Ionuț Bărbulescu, specializarea Omiletică și catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

24 septembrie 2018: *Hristos împărtășit copiilor – rediviva catehizării parohiale: context, conținut, strategii didactice* a pr. Constantin Sorin Lungoci, specializarea Omiletică și catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

25 septembrie 2018: *Relevanța tradiției dirijorale în muzica bisericească din spațiul românesc. Exigențe metodologice, vocaționale și spirituale ale dirijorului de cor bisericesc* a diac. Paul Tiberiu Ardelean, specializarea Muzică bisericească și Ritual, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

25 septembrie 2018: *Cultura muzicală bisericească din Țara Lăpușului. Tradiție și continuitate* a pr. Andrei Ovidiu Baboșan, specializarea Muzică bisericească și Ritual, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

26 septembrie 2018: *Sinodul Apostolic de la Ierusalim în relatare lukanică (F.Ap. 15, 1-35). O soluție pentru unitatea creștinismului primar ?* a d-lui Călin Marin Merca, specializarea Studiul biblic și exegetic al Noului Testament, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

26 septembrie 2018: *Dumnezeirea lui Iisus Hristos din cele șapte ziceri ioanine* a d-lui Doru Paul Moldovan, specializarea Studiul biblic și exegetic al Noului Testament, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

27 septembrie 2018: *Legum allegoriae - un posibil pattern al discursului exegetic iudeo-alexandrin* a d-rei Onița Burdeț, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

27 septembrie 2018: *Viața națională, bisericească și culturală a românilor ortodocși de pe Valea Bârgăului (sec. XVIII - XX)* a d-lui Alin Georgian Constantin Miheștian, specializarea Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru.

27 septembrie 2018: *John Henry Newman și concepția sa despre refacerea unității creștine* a pr. Mircea Bogdan Oprea, specializarea Istorie bisericească universală, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb.

27 septembrie 2018: *Viziunea inaugurală a lui Iezechiel în lectură creștină* a d-lui Adrian Vasile Bibarț, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

27 septembrie 2018: *Isihasm și Islam în secolul al XIV-lea – context istoric și teologic* a d-rei Anca Șandru, specializarea Istorie bisericească universală, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb.

27 septembrie 2018: *Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României între anii 1918-1947* a d-lui Paul Ersilian Roșca,

specializarea Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru.

27 septembrie 2018: *Mesianism și eshatologie în Zaharia 9-14* a pr. Ovidiu Dorian Brașai, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

27 septembrie 2018: *Viața bisericească și culturală a românilor din Bihor între anii 1849-1918* a pr. Ovidiu-Ioan Bocșan, specializarea Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru.

SUSȚINERI TEZE DE ABILITARE ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

În zilele de 6 și 7 noiembrie 2017 a avut loc în cadrul Școlii doctorale de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran” susținerea publică a două teze de abilitare:

- *Om – demnitate – libertate. Adoptarea pentru prima dată pe pământ românesc, în principatul Transilvaniei, a principiului libertății religioase și evoluția acestuia într-un timp relativ scurt de 25 de ani (1543-1568)* a Conf. univ. dr. Ioan Gheorghe Rotaru de la Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” din București. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr și Prof. univ. dr. Paul-Lucian Brusanowski (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), și Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

- *Istoria bisericească – întâlnire anamnetică, dialogică și tălmăduitoarea cu trecutul a* Pr. conf. univ. dr. Gabriel Viorel Gârdan. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Mihai Săsăujan (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București) și Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb (Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

Miercuri, 29 noiembrie 2017 a avut loc în cadrul Școlii doctorale de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran” susținerea publică a tezei de abilitare cu titlul: *Conștiința canonică și provocările pastoral-misionare actuale* a Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu. Din comisia de abilitare au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Constantin Rus (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad), Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, și Pr. prof. univ. dr. Dumitru Vanca (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia).

În data de 8 februarie 2018 a avut loc în cadrul Școlii doctorale de Teologie Ortodoxă Isidor Todoran susținerea tezei de abilitare cu titlul: *Istoria prediciei la românii din Transilvania. Actualizarea prediciei prin cunoașterea activităților marilor predicatori* a Pr. conf. univ. dr. Miron-Ioan Erdei de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Vasile Coman”, Universitatea din Oradea. Din comisia de abilitare fac parte: Pr. prof. univ. dr. Mihai Săsăujan și Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București) și Pr. conf. univ. habil. dr. Nicolae Jan (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia)

EXPOZIȚII:

Între 2 și 14 noiembrie 2017, la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă a fost organizată de Centrul de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” (coordonat de Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu) o expoziție de grafică de șevalet: 27+1, în cadrul căreia au fost prezentate lucrări ale artistei Cosmina Pop.

*

În perioada 6-13 noiembrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă a găzduit, o expoziție de facsimile cu miniaturi, realizate în Atelierul de calligrafie și pictură „Mitropolit Anastasie Crimca” de la Mănăstirea Dragomirna, județul Suceava: *Psaltirea de la Dragomirna, mărturie a artei creștine*, Vernisajul expoziției „Psaltirea de la Dragomirna, mărturie a artei creștine” va avea loc luni, 6 noiembrie 2017.

*

Luni, 18 decembrie 2017, în foaierul Bibliotecii Județene Octavian Goga, a avut loc vernisajul expoziției Salonul Icoanei Ardelene, organizată anual de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj.

Au fost expuse icoane pe sticlă și lemn realizate de studenți, masteranzi și absolvenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, specializarea Artă Sacră – Elizaveta Mașchin, Alexandra Șireag, Ciprian Teofil Chircu, Veronica Matei, Ioan Georgiu, Ștefana Sava, Florina Beganu, Ion Pîntea, Flaviu Mureșan, Cătălin Ionuț Portase, Ioana Cernău, Vlăduț Gheorghe Molnar, Paula Hărăstășan, Ionuț Ciprian Vaidăș, Vasilica-Cristina Nicula, Magdalena Tofană, Ioan Bogdan Mureșan, Dana Cavaleru, Domnina Dorina Arina Mariș, Cătălina Stanciu, Magda Babău, Cornelia Maria Cruciuc, Vaselena Logoș, Teodora Fronea, Laura Iuliana Pauliuc, Loredana Lorinț, Cristian Giurca, Alexandru Petran, Maria Ion, Olivia Măruțoiu, Aniela Siladi, Ionuț Lazăr și Alina Mureșan, coordonați de conf. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean.

*

În cadrul Salonului Studențesc de Artă Religioasă, ediția a XXXVI-a, organizat de Casa de Cultură a Studenților din Petroșani în perioada 26 aprilie - 4 mai 2018 au expus lucrări studenți și masteranzi membri ai Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” al Facultății de Teologie Ortodoxă, sub coordonarea Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, în cadrul proiectului: *Artă, spiritualitate, frumusețe*.

*

În perioada 27 mai - 15 iunie 2018 la Casa de Cultură a Studenților din Petroșani a fost organizată Tabăra Studențească de Arte vizuale. Ediția a XVII-a. În cadrul acesteia Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu a prezentat expoziția personală *Defensiv*.

*

Universitatea Babeș-Bolyai, prin Colegiul Studențesc de Performanță Academică, în colaborare cu specializarea Arta Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă a organizat expoziția de fotografie *Tradiție și poveste în Maramureș*. Vernisajul a avut loc marți, 3 iulie 2018. Invitat a fost Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa.

SĂRBĂTOAREA SFINȚILOR TREI IERARHI: VASILE CEL MARE, GRIGORIE TEOLOGUL ȘI IOAN GURĂ DE AUR. HRAMUL FACULTĂȚII

Marți 30 ianuarie 2018, în Catedrala Mitropolitană, în prezența unui mare număr de credincioși, elevi și student - cu ocazia prăznuirii Sfinților Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, hramul școlilor teologice - Sfânta Liturghie arhierească a fost săvârșită de IPS Mitropolit Andrei în sobor de preoți profesori și diaconi. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră Psalmodia Transilvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Universitatea Babeș-Bolyai a fost reprezentată la cel mai înalt nivel: Acad. Prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop, Rectorul instituției, care a rostit o scută alocuțiune, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului, Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorector.

Părintele Decan, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a mulțumit tuturor pentru participare și a transmis mesajul de comuniune academică și spirituală, comuniune proprie Sfinților Trei Ierarhi.

ALTE EVENIMENTE:

Duminică, 1 octombrie 2017, Catedrala episcopală din Miercurea Ciuc și-a prăznuit hramul. Sf. Liturghie a fost săvârșită de IPS Mitropolit Laurențiu al Ardealului, PS Nicodim, Episcopul Severinului și Strehaiei, PS Andrei, Episcopul Covasnei și Harghitei, PS Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei,

PS Siluan, Episcopul Ortodox Român al Ungariei și PS Damaschin Dorneanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, înconjuțați se un sobor de preoți și diaconi, veniți din toată eparhia. Răspunsurile la strănă au fost date de Corala „Psalmodia Transylvanica”, a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, care a fost distins cu Crucea episcopală a Episcopiei Covasnei și Harghitei de către PS Andrei.

*

Luni, 2 octombrie 2017, a fost deschis în mod festiv anul academic 2017-2018 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Studentii au participat la Sfânta Liturghie săvârșită în capela facultății de către Preasfințitul Timotei, Episcopul Spaniei și Portugaliei înconjurat de un sobor de preoți din care au făcut parte membri ai corpului profesoral al instituției. A urmat slujba de Te Deum. ÎPS Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului a rostit și o alocuțiune. De asemenea au luat cuvântul: dl. Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Rectorul Universității Babeș-Bolyai și părintele decan prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

În Aula Facultății a fost susținută prelegerea inaugurală: *Teologia ca prietenie*, de Protos. lect. univ. dr. Benedict Vesa

În aceeași zi a fost inaugurată noua cantină a facultății.

La evenimente au participat: cei doi ierarhi, președintele Senatului UBB Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, decanii Facultăților de Teologie Reformată și Romano-catolică ale UBB, membrii Permanenței Consiliului Eparhial, protopopii Protoierilor Cluj I și Cluj II, corpul profesoral al facultății, personalul administrativ, studenți.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca intră în anul universitar 2017-2018 cu un număr de 578 studenți (dintre care 11 cetățeni străini: din Republica Moldova și Germania), înmatriculați la nivel licență, la cele patru specializări: *Teologie pastorală*, *Teologie didactică*, *Teologie asistență socială* și *Artă sacră* și la nivel master, la cele șase programe de studiu: *Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă*, *Ortodoxie românească și viață liturgică*, *Pastorație și duhovnicie*, *Artă sacră (conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale)*, *Bioetică – morală, etică și deontologie* și *Consiliere pastorală și asistență psihosocială*.

*

În perioada 2-4 octombrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit cea de-a XXVIII-a Conferință Națională a ANBPR (Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România), cu tema: *Inovație. creativitate. leadership*, organizată Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj.

*

Marti, 3 octombrie 2017, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfășurat, sub președenția ÎPS Sale Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, cu participarea PS Timotei, Episcopul Spaniei și Portugaliei, precedată de un Te-Deum, săvârșit în paraclisul insitituției, cu hramul „Sf. Nicolae”, conferința preoțească de toamnă 2017, cu tema: *Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului*, la care au luat parte clericii din Protoieriiile Cluj I și Cluj II. Ierom dr. Grigorie Benea de la Mănăstirea Nicula și coordonator al viitorului Memorial de la Gherla. a susținut o prelegere despre perioada comunistă și despre cei care au pătimit în închisori.

*

Marti, 10 octombrie 2017, la Casa de Cultură „George Suru” din Caransebeș a avut loc conferința preoțească de toamnă cu clericii din Protopopiatele Caransebeș și Băile Herculane. Invitatul special a fost Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, care a susținut conferința cu tema: *Biblia în familia și misiunea preotului-provocări, interogații*. La eveniment a fost prezent și PS Părinte Lucian, Episcopul Caransebeșului

*

În perioada 10-14 octombrie 2017, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății și Ștefan Iloaie, directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă au efectuat o vizită la Institutul Diakonia din Neuendettelsau (Germania). Aici s-a pregătit consultația teologică între Institutul Diakonia și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca care va avea loc între 9-12 mai 2018.

*

În cadrul Centrului Ortodox de Studii și de Cercetări „Dumitru Stăniloae” din Paris al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale, miercuri, 11 octombrie 2017, Conf. univ. dr. Radu Preda, președintele Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER), a susținut prelegerea inaugurală intitulată: *Biserica în comunism. Adaptare, rezistență, sfințenie*. Evenimentul a fost moderat de Pr. Conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu, coordonatorul secțiunii în limba română a Centrului. Sesiunea anuală de evaluare a Centrului a avut loc în perioada 10-13 octombrie 2017, participând Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB.

*

Sâmbătă, 14 octombrie 2017, în cadrul manifestărilor dedicate Anului Comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului a avut loc la Catedrala Episcopală „Sfânta Treime” din Baia Mare, cu participarea PS Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmarului,

conferința intitulată: *Prinos de cinstire adus mărturisitorilor credinței ortodoxe din temnițele comuniste*, susținută de Conf. univ. dr. Radu Preda, președintele Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și a Memoriei Exilului Românesc (IICCMER) și scriitorul Marcel Petrișor. Cu această ocazie d-lui Preda i-a fost conferită "Crucea Voievodală Maramureșeană", cea mai înaltă distincție a Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului.

*

Joi, 19 octombrie 2017, la Casa de Cultură a Studenților, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, a avut loc conferința: *De ce pro și contra familiei naturale. Interese, ideologii, consecințe*, susținută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. Invitat special a fost d-na avocat Ana Corina Săcrieru.

*

Parohia Chinteni și-a sărbătorit sâmbătă, 21 octombrie 2017, hramul: Sfinții Cuvioși Mărturisitori: Visarion și Sofronie; Sfântul Mucenic Oprea; Sfinții Preoți Mărturisitori: Ioan din Galeș și Moise Măcinic din Sibiel. Sfânta Liturghie a fost săvârșită de un sobor de preoți, în frunte cu Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta care a susținut și un cuvânt de învățătură.

*

La Palatul Patriarhiei din București s-a desfășurat în zilele de 24 și 25 octombrie 2017, Congresul Internațional de Teologie intitulat: *Viața Bisericii Ortodoxe în timpul comunismului – persecuție, rezistență și mărturisire organizat de Patriarhia Română*, prin Sectorul teologic-educțional, în cooperare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din cadrul Universității din București și cu sprijinul Secretariatului de Stat pentru Culte. Facultatea noastră a fost reprezentată de Conf. univ. dr. Radu Preda, președintele Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc. Părintele Patriarh Daniel a oferit participanților diploma și medalia comemorativă Justinian Patriarhul.

*

Profesorul de Religie Grigore Manarcă de la Liceul *Gheorghe Șincai* din Cluj-Napoca a realizat - în cadrul Săptămânii *Școala Altfel* 23-27 octombrie 2017 - o vizită, cu un grup de elevi, la Campusul Teologic *Nicolae Ivan* din Cluj-Napoca. A participat la o oră de curs cu prezentări Power Point (susținută de Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia) intitulată: *Chipul pe care-l merităm. Cum ne modifică patimile fizionomia feței* și a vizitat Capela Facultății și restul spațiilor de învățământ și de cercetare științifică (Aula Mare, Departamentul de Psihoterapie Pastorală, Departamentul de Imagine, Laboratoarele de restaurare și de chimie, de Artă Sacră, Amfiteatrul de Muzică Vasile Petrașcu etc.

*

În zilele de 30 și 31 octombrie 2017 a avut loc la Timișoara, în organizarea Mitropoliei Banatului împreună cu Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest, simpozionul profesorilor universitari ortodocși de Catehetică și Omiletică din România, cu tema: *Predicatori și cateheți români, mărtirisitori în timpul regimului comunist. Receptarea misiunii lor în actualitate*. Din partea facultății noastre a fost prezent Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Parohia „Adormirea Maicii Domnului” din Cluj-Napoca a fost duminică, 29 octombrie 2017, gazda unui eveniment cultural-religios cu titlul „Cuvânt și viață”. În cadrul manifestării Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa a prezentat meditația duhovnicească *Firimituri de gând*.

*

Cea de-a cincea ediție a Simpozionului internațional Iconari în Otopeni, cu tema: *Apărători ai Ortodoxiei și martiri pentru Hristos din vremea comunismului*, s-a desfășurat între 30 octombrie și 4 noiembrie 2017. Conf. univ. dr. Radu Preda, președintele Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER), a susținut prelegerea cu titlul: *Cultura memoriei și cultura vizuală. Aspecte etice și teologice*.

*

La Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc joi, 2 noiembrie 2017, lansarea volumului cu titlul: *Este biblic să botezăm copii?* ce-l are ca autor pe Mihai-Adrian Coste, licențiat al Facultății de Teologie din Cluj-Napoca, unde a absolvit și un masterat. Au fost prezenți și au luat cuvântul Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, și Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta

*

În perioada 2-4 noiembrie 2017, la Centrul Misionar de Tineret „Ioan Bunea” din Sîngeorz-Băi, au avut loc cursuri de formare destinate preoților din județul Bistrița-Năsăud, intitulate: *Deprinderi bune pentru viitorul tinerilor. Să învățăm să fim învățători!* La aceste cursuri au participat un număr de 30 de preoți. Două cadre didactice ale facultății noastre au susținut prelegeri:

- Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia – *Tânărul postmodern și “construcția” viitorului. Demersuri pastorale pentru o contextualizare eclezială a proiectului de viață*;

- Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci – *Catehizarea tinerilor prin intermediul mijloacelor digitale*.

*

În perioada 2-4 noiembrie 2017, s-a desfășurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad

Simpozionul național interdisciplinar *Adevăr, Cunoaștere, Credință – perspective științifice, filosofice și teologice*, a VI-a ediție. Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie și Lect. univ. dr. Nicu Turcan.

*

În perioada 7-8 noiembrie 2017 s-a desfășurat la București, în organizarea Grupului Ecumenic de Rugăciune din Parlamentul României, Micul dejun cu rugăciune, a 12-a ediție cu tema: „Integritatea în sfera politică”. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut prelegerea: *Despre personajul colectiv care lipsește în societatea noastră și despre cele două mari pericole cu care se confruntă creștinismul astăzi*.

*

La hramul Parohiei ortodoxe Dej I, 8 noiembrie 2017, Sfânta Liturghie a fost oficiată de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai”, alături un sobor de preoți. În cuvântul de învățătură, părintele profesor a vorbit despre cei doi Arhangheli Mihail și Gavriil.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman” din cadrul Universității din Oradea, a organizat între 9 și 10 noiembrie 2017, Simpozionul național cu participare internațională: *Icoana ortodoxă - Epifanie a transcendentului și mijloc de purificare într-o lume desacralizată*. Din partea facultății noastre au participat: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană și Diac. asist. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea.

*

Luni, 13 noiembrie 2017 a avut loc la Catedrala Arhiepiscopală din Galați, sub președenția IPS Arhiepiscop Casian, chiriarhul locului, Conferința preoțească semestrială a slujitorilor din Eparhia Dunării de Jos. Conf. univ. dr. Radu Preda, directorul executiv al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) a susținut o prelegere.

*

Senatul Universității Babeș-Bolyai întrunit în ședința din 13 noiembrie 2017 a validat alegerea directorilor și a membrilor Consiliilor celor 28 de Școli doctorale care își desfășoară activitatea în universitate. Din noul Consiliul al Școlii doctorale de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran” a facultății noastre fac parte: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia (director), Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB, Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Rectorul Universității (din cadrul altei școli doctorale, UBB) și drd. Bogdan-Viorel Gabor.

*

În după amiaza zilei de duminică, 19 noiembrie 2017, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut la biserica Șerban Vodă din București cu hra-

mul Adormirea Maicii Domnului, conferința cu titlul: *Biblia - o carte ? Ce mai spune ea omului de azi ?*

*

La biserica Protopopiatului Ortodox Bistrița cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului” (biserica Coroana) a fost organizată joi, 23 noiembrie 2017, o seară duhovnicească. Invitat a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul Facultății de Teologie Ortodoxă care a susținut prelegerea cu titlul: *Vederea lui Dumnezeu în Ortodoxie. Oferta de iubire a Pruncului Iisus.*

*

În data de 23 noiembrie 2017 a avut loc în Aula „Mitropolit Ioan Mețianu” a Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Aniversarea a două personalități bisericești sibiene: Părintele Academician Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu – la 80 de ani de viață și ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Laurențiu Streza – la 70 de ani de viață. Personalitatea celor doi a fost omagiată de către Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr, decanul Facultății de Teologie sibiene, Pr. prof. univ. dr. Pavel Aurel – prodecan, Pr. lect. univ. dr. Emanuel-Pavel Tăvală – consilier cultural, precum și de către alte personalități bisericești și laice din Sibiu și Cluj-Napoca, dintre ei remarcând pe rectorul Universității sibiene, precum și pe renumitul actor clujean Dorel Vișan; aniversarea s-a desfășurat în prezența IPS Arhiepiscop și Mitropolit Laurențiu și a PS Ilarion Făgărășanul, prezenți fiind cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, consilieri, protopopi, preoți, studenți în Teologie ș. a.

Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca a fost reprezentată de către Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru și Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța. Părintele Alexandru Moraru a rostit un scurt cuvânt aniversar prin care a remarcat vechile legături istorice și bisericești dintre Arhiepiscopia Sibiului și Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului; de asemenea, de legăturile dintre cadrele didactice ale celor două Facultăți de Teologie din Sibiu și Cluj-Napoca; în același timp, a evocat perioada studenției sale la Sibiu, unde l-a avut profesor și îndrumător al tezei de licență pe Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, căruia i-a adus un profund omagiu. În încheierea cuvântului său a dat citire *Diplomei Aniversare* (de prețuire și cinstire), din partea Decanatului Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, semnată de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății clujene.

*

Luni, 27 noiembrie 2017, în cadrul programului Zilelor Șaguniene , a avut loc la Sibiu lansarea volumului: *Mărturisire și dăruire celui între dascăli* Pr. prof. dr. Ioan Ică. Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

i-a fost oferit Părintelui prof. univ. dr. emerit Ioan I. Ică sr., o diploma aniversară (cu ocazia împlinirii frumoasei vârste de 85 de ani), spre neuitare, ca mărturie și recunoștință a înaltei aprecieri pe care Comunitatea Magiștrilor și Discipolilor o arată dăruirii Prea Cucerniciei Sale pentru slujirea în calitate de decan, profesor și ctitor de Școală Doctorală la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității "Babeș-Bolyai". Diploma i-a fost înmănată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății și Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai”.

*

În perioada 30 noiembrie-8 decembrie 2017 au fost organizate activități dedicate *Săptămânii Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*.

Duminică 3 decembrie 2017 - Concert de colinde la biserica Soborul Sfinților Apostoli din Cluj-Napoca, cartierul Someșeni, susținut de Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

Luni, 4 decembrie 2017 - Lansare de carte:

Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2017, editori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Au prezentat: Lect. univ. dr. Nicu Turcan și Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican - Manci

Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, *Teologia dialogului intercreștin. O introducere*, Presa Universitară Clujeană, 2017. Au prezentat: Lect. univ. dr. Nicu Turcan și Dr. Paul Siladi

Mărti, 5 decembrie 2017 - Lansare de carte:

Nicolae Turcan, *Paradoxuri și îngenuncheri. Meditații despre filosofie și credință*, Editura Eikon, București, 2017. Au prezentat: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și Dr. Paul Siladi

Personalități ale Universității "Babeș-Bolyai": Pr. prof. univ. dr. Isidor Todoran, Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2017, coordonator Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. Au prezentat: Pr. lect. univ. dr. Grigore Dinu Moș și Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. A participat și Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorector al Universității Babeș-Bolyai. A fost prezentă și doamna Lia Onițiu, fiica marelui dogmatist Isidor Todoran.

În după amiaza aceleiași zile, în Sala Teatrului Municipal din Deva - Concert de Colinde susținut de Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica. A doua zi, miercuri, 6 decembrie 2017, cu ocazia hramului Catedralei din Deva, Corul menționat a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie oficiată de către un sobor de arhieriei. P. S. Episcop Gurie a oferit Crucea Episcopiei Devei și Hunedoarei pentru clericul părintelui prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și dirijorul Coralei „Psalmodia Transylvanica”.

În seara zilei de marți, 5 decembrie 2017, în Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă a fost săvârșită slujba Privegherii de către Protos. lect. univ. dr. Benedict Vesa.

Miercuri 6 decembrie 2017 de sărbătoarea Sf. Ierarh Nicolae, hramul paraclisului școlii noastre teologice, a fost săvârșită Sfânta Liturghie la capela facultății. A slujit IPS Mitropolit Andrei în sobor de preoți profesori. Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de corul mixt al facultății, condus de Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu. La final, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității, a mulțumit tuturor celor prezenți.

În aceeași zi - Seară cultural-artistică:

Lansarea volumelor: *Între închisoare și Împărăție. Un interviu inedit cu Părintele Profesor Ioan Bunea, aprilie, 1990*, realizat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Ed. Renașterea, 2017. A prezentat: Conf. univ. dr. Radu Preda - președintele Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) și *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, coordonator ierom. dr. Grigorie Benea. Au prezentat: IPS Mitropolit Andrei, Conf. univ. dr. Radu Preda și cercet. Nicolae Adrian Petcu.

Program artistic: *Iarna închisorilor*, prezentat de studenții facultății. Coordonaor: Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu.

La manifestare au participat d-nele Lia Drăgănescu (fiica Pr. prof. univ. dr. Liviu Galaction Muntanu) și Dorina Bia (fiica Pr. prof. Ioan Bunea) cărora le-a fost conferit de către IPS Mitropolit Andrei ordinul Sfinții Martiri Nășăudeni.

Joi, 7 decembrie 2017 - Concert de Colinde susținut de Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica la biserica cu hramul Sf. Treime din Vatra Dornei.

Vineri 8 decembrie 2017, la biserica Adormirea Maicii Domnului din Cluj-Napoca, cartierul Mănăștur - Concert de Colinde susținut de Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica.

*

În perioada 4-8 decembrie 2017, Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta a fost invitat la Institutul Cultural Român din Stockholm, unde a susținut două conferințe: *Naționalitatea sfinților și Magie și/sau minune în medicină*.

*

Marți, 5 decembrie 2017, la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au avut loc lucrările sinaxei stareților, starețelor, egumenilor și duhovnicilor, din Arhiepiscopia Clujului. În deschidere, IPS Părinte Andrei, Arhiepiscopul și Mitropolitul Clujului, a oficiat Sfânta Liturghie în capela facultății, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

*

Miercuri, 6 decembrie 2017, la biserica studenților din Cluj-Napoca a avut loc vernisajul unei expoziții de icoane și lansarea numărului 27 al revistei Athos, cu tema: *Martori, mărturisitori, martiri ai temnițelor comuniste*. Invitați au fost: IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Conf. univ. dr. Radu Preda.

*

Miercuri, 6 decembrie 2017, un grup de studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă au colindat personalul și cititorii Bibliotecii Centrale Universitare "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca.

*

Joi, 7 decembrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității Babeș-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Modernii papei Grigorie cel Mare. Obiectul și intenția Dialogurilor*, susținută de Prof. univ. dr. Alexander Baumgarten, directorul Departamentului de Filosofie Premodernă și Românească din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a UBB.

*

La biserica Protopopiatului Ortodox Bistrița cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului” (biserica Coroana) a fost organizată joi, 7 decembrie 2017, o seară duhovnicească. Invitat a fost Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, care a susținut prelegerea cu titlul: *Crăciunul în chip de rob*.

*

În seara zilei de joi, 7 decembrie 2017, în cadrul Zilelor Colegiului Sf. Nicolae din Iași a avut loc conferința: Biserica și extremele politice. Lecțiile trecutului recent, la care au fost invitați Conf. univ. dr. Radu Preda și cercet. Nicolae Adrian Petcu.

*

Sâmbătă 9 decembrie 2017 în Sala Konrad Adenauer a Institutului de Studii Germane al UBB a fost organizată o masă rotundă cu tema: *Religie și libertate*. Cuvântul de salut a fost adresat de Prof. univ. dr. Rudolf Gräf, prorector al UBB. Au participat: Reinhart Guib Episcopul Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană din România, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă (care a fost însoțit de Pr lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța și a prezentat în detaliu legăturile academice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca cu Biserica Evanghelică din Germania și perspectivele acestei colaborări.), Pr. prof. univ. dr. Cristian Barta, decanul Facultății de Teologie Greco-Catolică, Conf. univ. dr. Lukacs Olga, decanul Facultății de Teologie Reformată, Pr. conf. univ. dr. Vik Janos, decanul Facultății de Teologie Romano-Catolică și Prof. dr. Konrad Gündisch, reprezentant al Consiliului Cultural Săseșc. Moderator a fost Conf. univ. dr. Segedi Edit de la Facultatea de Studii Europene.

Duminică 10 decembrie 2017 a avut loc concerul de colinde al corului Catedralei mitropolitane, dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. În program au fost lucrări de D. G. Kiriac, Timotei Popovici, Valentin Teodorian, Radu Zamfirescu, Nicolae Lungu, Vinicius Grefiens, F. M. Bartoldi, John Stainer, Michael Pretorius și Georg F. Haendel.

*

Mărti, 12 decembrie 2017, la Casa de Cultură a Studenților, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, a avut loc conferința: *Ne place acest Iisus?*, susținută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

Joi, 14 decembrie 2017, la Catedrala Mitropolitană s-a organizat tradiționala *Seară ecumenică de colinde*. Au participat corurile facultăților de teologie din Universitatea „Babeș-Bolyai”, însoțite de decanii acestora, precum și de întâistătătorii Bisericilor istorice din Cluj-Napoca, ca invitați speciali ai IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Facultatea noastră a fost reprezentată de Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica*, dirijor Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Au mai participat:

Corul Magnificat al Catedralei Greco-catolice Schimbarea la Față din Cluj-Napoca, dirijor: Prof. dr. Alexandru Suciu,

Corul Facultății de Teologie Reformată din Cluj-Napoca, specializarea Teologie didactică muzicală, dirijor: Lect. univ. dr. Windhager-Gered Erzsébet,

Corul de fete Oremus al Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, dirijor: Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu,

Corul Sfânta Cecilia al bisericii Romano-catolice Sf. Mihail din Cluj-Napoca, dirijor: Prof. Dr. Potyo István,

Corul Viva la Musica al Forumului Democrat German din Cluj-Napoca, dirijor: Prof. Francisc Mureșan,

Momentul a fost dedicat memoriei Regelui Mihai I al României.

*

Vineri, 15 decembrie 2017, în holul central al Facultății de Teologie Ortodoxă Justinian Patriahul din București a avut loc expoziția-concurs: *Icoana - chip mărturisitor*, ediția I, cu două secțiuni: Icoană pe lemn și icoană pe sticlă, frescă și alte tehnici și festivitatea de premiere. Au fost expuse lucrări ale studenților specializărilor Artră sacră de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din București și Cluj-Napoca – coordonați de Diac. conf. univ. dr. Marin Cotețiu și Conf. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean. Expoziția aputut fi vizitată până în 22 decembrie 2017.

*

Duminică, 17 decembrie 2017, la Catedrala Mitropolitană a avut loc tradiționalul Concert de Colinde al Facultății noastre de Teologie. Au fost interpretate colinde tradiționale de către Corul bărbătesc dirijat de Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu și colinde corale, de către Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica*, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Piese le-au avut ca autori pe: Nicolae Lungu, Gheorghe Cucu, Valentin Teodorian, Gheorghe Stratulat, Gheorghe Șoima, Stelian Ionașcu, Alexandru Pașcanu, Gheorghe Danga, Tiberiu Brediceanu, Ioan Bocșa, I. D. Chirescu, V. Popovici, Vasile Pop Băleni și Francisc Hubic.

*

Duminică, 17 decembrie 2017, în parohia ortodoxă din localitatea bis-trițeană Telciu, la Sfânta Liturghie, a fost invitat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai, care a ținut un cuvânt de învățătură.

*

Duminică, 17 decembrie 2017, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din orașul stațiune Sîngeorz-Băi alături de un sobor de preoți și le-a vorbit credincioșilor prezenți despre *Crăciunul fără Hristos*. În aceeași zi la Vecernie, părintele profesor a fost prezent în biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, unde a susținut conferința cu titlul: *Taina Sfântului Botez - Ce ne spune Biblia?*

*

În după amiaza zilei de duminică, 17 decembrie 2017, a avut loc, la Casa de Cultură a comunei Baci, cea de-a patra ediție a concertului caritabil de colinde *Să dăruim, împreună!*, organizat de Parohia ortodoxă „Sfânta Treime” și Asociația Tinerilor Ortodocși din Baci. În cadrul evenimentului a avut loc și o expoziție de icoane pe sticlă realizate de către copiii grupului catehetic din cadrul parohiei. Conf. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean a vorbit despre Icoană ca fereastră spre cer.

*

Un număr de 47 de membri ai echipei Universității Babeș-Bolyai au primit luni, 18 decembrie 2017, premii pentru excelența în activitatea desfășurată în acest an. La ceremonia care a avut loc în Aula Magna a Universității au participat: rectorul UBB, Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, președintele Senatului UBB, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, prorectorii Universității, decanii facultăților din UBB și cadre didactice. Pentru facultatea de Teologie Ortodoxă premiul anual de excelență în cercetarea științifică i-a fost decernat Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, iar premiul anual de excelență didactică Lect. univ. dr. Claudia Cosmina Trif.

*

Luni, 18 decembrie 2017, la Centrul Cultural Arta din Dej în organizarea Asociației Filantropia Ortodoxă Dej în parteneriat cu Protopopiatul Ortodox Român Dej și cu sprijinul Primăriei Municipiului Dej, a avut loc conferința: *Ce mai spune Biblia omului de azi ?* susținută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. Evenimentul a fost întregit de un moment artistic: o piesă de teatru pusă în scenă de actorii Teatrului Național din Mediaș.

*

Marti, 19 decembrie 2017, la Mănăstirea Florești, s-a organizat de către facultatea noastră un moment comemorativ: *Colind pentru Paula*, dedicat fostei noastre colege Paula Bud. Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica* a susținut un concert de colinde.

*

Miercuri, 20 decembrie 2017, în cadrul serii duhovnicești de dinaintea vacanței de Crăciun, IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a fost colindat la reședința mitropolitană de studenții și profesorii facultății noastre, după ce marți, 19 decembrie, IPS Sa a primit cu colinda Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica*.

*

Joi, 21 decembrie 2017, Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica* a susținut un Concert de Colinde la Casa de Cultură a municipiului Câmpia Turzii.

*

Joi, 21 decembrie 2017, la biserica Protopopiatului Ortodox Bistrița cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului” a fost organizată o seară duhovnicească. Invitat a fost Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, care a susținut prelegerea cu titlul: *Crăciunul azi, fără Hristos!? A participat și Corala Osana a preoților din Protopopiatele Bistrița și Beclean, care a oferit celor prezenți un concert de colinde.*

*

Cercul studențesc pentru filantropie practică, (responsabil drd. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu) a organizat, în cadrul Facultății, în luna decembrie 2017 o colectă destinată unor familii cu posibilități reduse (din Cluj-Napoca, Sânnicoară și Dumbrava), la aceasta contribuind foarte mulți dintre studenți cu: alimente neperisabile, jucării, îmbrăcăminte, încălțăminte, materiale pentru curățenie și igienă personală.

*

În 10 ianuarie 2018, în Sala de Sticlă a Primăriei municipiului Cluj-Napoca, în prezența unui numeros public, s-a ținut lansarea volumului: *Astra și Marea Unire*, coordonator Prof. Univ. Dr. Mircea Popa; din partea Facultății noastre au participat Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru și Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța; între cei ce au luat cuvântul pe margi-

nea cărții pomenite s-au numărat și reprezentanții Facultății noastre, care au evidențiat câteva momente legate de Marea Unire de la 1918.

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost participat joi, 18 ianuarie 2018, la ședința de lucru a preoților din Protopopiatul Cluj I și a susținut o scurtă prelegere cu titlul „Părinții Bisericii și muzica – argument”. Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu, profesor de muzică la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca a prezentat cartea de pricesne, colinde și de cântări bisericești intitulată *Cântați Domnului tot pământul*, apărută la Editura Renașterea, la inițiativa Înaltpreasfințitului Andrei, Mitropolitul Clujului și sub semnătura Pr. prof. Vasile Stanciu.

*

Sâmbătă, 3 februarie 2018, la lucrările Adunării eparhiale, desfășurate sub președinția Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei au participat Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

În 9 februarie 2018, s-a desfășurat colocviul pentru obținerea gradului didactic I la specializarea Religie ortodoxă, seria 2018-2020. Au participat profesori din învățământul preuniversitar, din Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului și alte eparhii. Aceștia vor pregăti lucrările metodico-științifice sub îndrumarea cadrelor didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității “Babeș-Bolyai”.

Reprezentantul facultății în comisia constituită pentru colocviu a fost Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

În zilele de 13 și 14 februarie 2018, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB, a participat la Reședința Patriarhală, la ședințele anuale ale Consiliului Național Bisericesc și Adunării Naționale Bisericești, în calitate de membru al acestor organisme.

*

Despărțământul „Dr. Teodor Mihali” Dej al ASTRA în cadrul seriei de conferințe *Ambasadori ai culturii și civilizației someșene*, l-a avut ca invitat, joi 15 februarie 2017, la Muzeul Municipal Dej, pe Președintele Senatului UBB Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, care a susținut prelegerea: *Cultura unității*, urmată de lansarea volumului: *Israel. Întoarcerea acasă*, apărut în 2017, la Editura „Bybliotek” din Cluj-Napoca. Conferința și lansarea de carte au fost precedate de colocviul ASTRA și Centrele de studii

universitare, în cadrul căruia, părintele Ioan Chirilă a avut ca parteneri de discuție aștrii din Dej, Gherla, Târgu Lăpuș, Beclean, Năsăud și Șomcuta Mare. Cu această ocazie, oaspetelui i-a fost acordat titlul de „Ambasador al culturii și civilizației someșene”.

*

În zilele de 19 și 20 februarie 2018 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor, sesiunea a II-a. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în teologie nouă absolvenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală și una a specializării Teologie didactică. De asemenea, prin susținerea disertației au încheiat studiile ciclului de Master doi absolvenți. Toți aceștia au depus jurământul de credință față de Biserica Ortodoxă, în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan. Momentul solemn s-a desfășurat în prezența corpului profesoral al școlii.

*

Marti, 20 februarie 2018 a avut loc susținerea lucrărilor pentru obținerea gradul I profesional al personalului clerical. La această sesiune au participat 56 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Lucrările au fost întocmite sub coordonarea profesorilor Facultății.

*

Joi, 21 februarie 2018, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost participat la ședința de lucru a preoților din Protopopiatul Cluj II care a avut loc la Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Clujului și a făcut o prezentare a muzicii bisericești din perspectiva Părinților Bisericii, subliniind importanța acesteia pentru misiunea în parohii. Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu, profesor de muzică la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca a prezentat cartea de privesne, colinde și de cântări bisericești intitulată *Cântați Domnului tot pământul*, apărută la Editura Renașterea, sub semnătura Pr. prof. Vasile Stanciu.

*

Joi, 22 februarie 2018 s-au desfășurat Consfăturile îndrumătorilor de doctorat și ale doctoranzilor de la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”.

În cadrul acestora a fost susținută Conferința Prof. univ. dr. Agostino Borromeo de la Universitatea „La Sapienza” din Roma (specialist în istoria Bisericii și istoria Inchiziției), cu titlul: *The Catholic Ecclesiastical Archives as Memorial Sites of the Church of Rome*;

Apoi a avut loc Adunarea Generală a Doctoranzilor

Cuvântul de binecuvântare al Î.P.S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei;

Salutul reprezentantului *Consiliului (U.B.B.) pentru Studiile Universitare de Doctorat* Prof. univ. dr. Rudolf Gräf, prorector al Universității;

Lansarea site-ului Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca (Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia și colaboratorii);

Activitatea științifică și drepturile și îndatoririle doctoranzilor (Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă – Președintele Senatului UBB);

Organizarea de sesiuni științifice și granturile doctorale (Pr. conf. univ. dr. abil. Gabriel-Viorel Gârdan)

Lansarea Revistei electronice a Școlii Doctorale (Lect. univ. dr. Nicolae Turcan);

Probleme curente (Prof. dr. Teodora Mureșan)

Poziționarea conclusivă: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu – Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă

*

Simpozionul anual al Uniunii Bibliștilor din România a avut loc vineri, 23 februarie 2018, la Sibiu, cu tema generală „Puterea și abuzul de putere”. Prelegerile participanților au fost urmate de o ședință privind raportul general al Asociației „Uniunea Bibliștilor din România”, tematici viitoare pe care bibliștii români le consideră oportune pentru discuție și cercetare, dar și diferite probleme organizatorice. Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

În prima Duminică din Postul Sfințelor Paști, 25 februarie 2018, la biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din municipiul Dej, Sfânta Liturghie a fost oficiată de cei doi preoți slujitori, împreună cu Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, invitat care a susținut și un bogat cuvânt de învățătură.

*

În perioada 26 februarie - 4 martie 2018 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca prima săptămână duhovnicească a Postului Mare

Luni, 26 februarie 2018, a fost săvârșit Ceasul I, la Capela Facultății, iar seara, Pavcernița Mică. A predicat Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

Mărti, 27 februarie 2018, a fost săvârșit Ceasul al III-lea, la Capela Facultății, iar seara, Pavcernița Mică. A predicat Arhim. Samuel Cristea – Duhovnicul Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca;

Miercuri, 28 februarie 2018, a fost săvârșit Ceasul al VI-lea, la Capela Facultății, iar după-amiaza, – Sfânta Liturghie a Darurilor mai Înainte Sfințite. A predicat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă – Președintele Senatului U.B.B.;

Joi, 1 martie 2018, a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, iar seara Pavecernița Mare, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. Nicholas Sakharov de la Mănăstirea Essex, la invitația ASCOR Cluj-Napoca;

Vineri, 2 martie 2018 a fost săvârșit Ceasul al IX-lea, la Capela Facultății, iar seara, Pavecernița Mică.

Sâmbătă, 3 martie 2018, seara, a fost săvârșită Vecernia Mare cu Litie, la Capela Facultății;

Duminică, 4 martie 2018 a fost săvârșită Slujba *Utreniei*, la Capela Facultății, urmată de Sfânta Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare, iar seara *Vecernia* și *Pavecernița Mică*, la Catedrala Mitropolitană. Î. P. S. Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a susținut o cateheză.

*

În perioada 28 februarie - 4 martie 2018, Parohia cu hramul Sf. Ierarh Alexandru din Cluj-Napoca a organizat o serie de seri duhovnicești cu tema: *Amăgirea unei fericiri fără Dumnezeu*. Au participat câteva cadre didactice ale facultății noastre care au susținut prelegeri:

- Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană: *Ce fericiri are Biblia pentru noi ?*
- Pr. lect. univ. dr. Gheroghe Șanta: *Este creștinul un om fericit ?*
- Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci: *Există familie fericită ?*
- Diac. asist. univ. dr. Olimpiu Benea: *Paradoxul fericirii*.

*

În a doua Duminică din Postul Sfințelor Paști, 4 martie 2018, la biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din municipiul Dej, Sfânta Liturghie a fost oficiată de cei doi preoți slujitori, împreună cu Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, care a susținut și un bogat cuvânt de învățătură. În a treia Duminică a Postului Mare, 11 martie 2018, invitat a fost Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă care a vorbit despre Calea Crucii, calea mântuirii. Invitatul din a IV-a Duminică din Post a fost Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău.

*

Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a oficiat în după amiaza zilei de miercuri, 7 martie 2018, Sfânta Liturghie a Darurilor înaintea sfințite în Capela Facultății cu hramul Sf. Ierarh Nicolae. La slujbă au participat studenții teologi, care, în timpul slujbei, s-au împărtășit cu Trupul și Sângele Mântuitorului.

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultății de Teologie Ortodoxă, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

În cuvântul de învățătură, IPS Sa a vorbit despre Paștele cel Veșnic, subliniind importanța pregătirii credincioșilor pentru sărbătoarea pascală. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-

Bolyai a adresat un cuvânt de mulțumire Înaltpreasfinției Sale și i-a dăruit o icoană a Sf. Evlogie, în numele cadrelor didactice și a studenților facultății.

*

La Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc joi, 8 martie 2018, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Andrei, lansarea volumului *Tradiții ale presei religioase din România*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2017 (coordonatori Carmen Țăgșorean și Ilie Rad) care reunește o parte din lucrările prezentate la cel de-al X-lea Congres Național de Istorie a Presei din România, care a fost găzduit de Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, între 31 martie - 2 aprilie 2017. Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă - Președintele Senatului U.B.B. și Prof. univ. dr. Mircea Popa.

*

Vineri, 9 martie 2018, în ziua prăznurii Sf. 40 de Mucenici din Sevastia, când este marcată și Ziua Deținuților Politici Anticomuniști, Conf. univ. dr. Radu Preda, directorul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc a susținut la Cinematograful Pacea din municipiul Gherla conferința cu titlul: *Gherla loc al memoriei gulagului românesc*.

*

În perioada 6-9 martie 2018 Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății a efectuat o vizită la Institutul Diakonia din Neuendettelsau (Germania).

*

În ziua de 9 martie 2018, la Parohia Someșu Rece, a fost organizată o seară de catehizare cu tema: *Cina cea de taină*. A participat Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

În cadrul programului de Seri Duhovnicești și Conferințe organizat de Parohia Livezile, Protopopiatul Bistrița, în 9 martie 2018, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a prezentat conferința: *Întâlnirea cu Dumnezeu într-o lume digitală*.

*

Mărti, 13 martie 2018, în Aula Magna a facultății a avut loc lansarea lucrării *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, ediție bilingvă, 3 volume apărută recent la Editura Basilica, Studiu introductiv, introduceri, note și traducere de dr. Răzvan Perșa. Au vorbit: IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Pr. conf. univ. dr. Patriciu Vlaicu, Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru și autorul. Moderatorul evenimentului a fost Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății.

*

În perioada 8-13 martie 2018 a avut loc la Arusha (Tanzania), Conferința Mondială pentru Misiune și Evanghelizare, organizată de Comisia pentru

Misiune și Evanghelizare a Consiliului Mondial al Bisericii, sub genericul: *Moving in the Spirit: Called to Transforming Discipleship*.

La conferința găzduită de Biserica Luterană din Tanzania au participat peste 900 de delegați din partea Bisericilor membre ale Consiliului Mondial al Bisericii și ai Bisericii Romano-Catolice. Din delegația Bisericii Ortodoxe Române la acest eveniment a făcut parte Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultății.

*

Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului a organizat cursuri de formare duhovnicească continuă pentru preoți în săptămâna 12-16 martie 2018, ediția a VII-a, la Mănăstirea Nicula. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a prezentat în cadrul acesora tema: *Tehnici de consolidare duhovnicească continuă a clerului în contextul decredibilizării valorilor tradiționale*.

*

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut joi, 15 martie 2018, la biserica Parohiei Timișoara - Iosefin conferința cu tema *Întrebări pentru Iisus și răspunsuri..., pentru cine?*

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă a fost, împreună cu: Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Seminarul Teologic Liceal Ortodox, Liga Studenților, Asociația Tinerilor Creștini Ortodocși Gherla, Liga Tinerilor Dej și Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România, filiala Cluj coorganizatoare a *Pelerinajului tinerilor pe jos de la Icold la Mănăstirea Nicula*, ediția a VIII-a, sâmbătă 17 martie 2018.

*

În cadrul programului de Seri Duhovnicești și Conferințe organizat de Parohia Frata, Protopopiatul Turda, în 20 martie 2018, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a prezentat conferința: *Proclamarea contextuală a credinței: paradigma Elena Augusta (a doua femeie, ca importanță, din calendarul ortodox)*.

*

Marți, 20 martie 2018, la Casa de Cultură a Studenților, sub egida Organizației Creștine „Agape. Prețuim Familia”, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a susținut conferința: *Creștinismul de azi, încotro ?*

*

Miercuri, 21 martie 2018, în catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a oficiat Denia Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul. Din soborul de preoți și diaconi au făcut parte preoții slujitori ai Catedralei, profesorii Facultății de Teologie

Ortodoxă, precum și profesorii Seminarului Teologic. Răspunsurile la denie au fost date de Corul Facultății de Teologie Ortodoxă, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

În Sala Mare a Teatrului Național și a Operei Române din Cluj-Napoca, a avut loc joi, 22 martie 2018, concertul anual susținut de Cvartetul Transilvan (Gabriel Croitoru - vioara I, Nicușor Silaghi - vioara a II-a, Marius Suărășan - violă și Vasile Jucan - violoncel) organizat de Fundația „Mitropolitul Bartolomeu” în parteneriat cu Academia de Muzică „Gheorghe Dima” și Filarmonica de Stat Transilvania, ediție de gala pentru Centenarul Marii Uniri. În deschidere Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a susținut un microrecital. Invitatul care a susținut o prelegere a fost Conf. univ. dr. Adrian Papahagi.

*

În după amiaza zilei de 25 martie 2018, Corul de cameră „Psamodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a susținut un concert de cântări religioase la biserica cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din Cluj-Napoca.

*

Luni, 26 martie 2018, Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean a susținut la Facultatea de Teologie Romano-Catolică a UBB conferința cu tema: *Răstignirea în pictură*.

*

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj, a organizat miercuri, 28 martie 2018, în sala Auditorium Maximum” a Universității Babeș-Bolyai, tradiționalul concert de pricesne, muzică bisericească și cultă, intitulat „Cu noi este Dumnezeu”. Concertul a fost susținut de Orchestra Profesionistă „Cununa Transilvană”, interpreți de folclor, grupuri vocale și corale și soliști instrumentiști. A participat și Corul de cameră „Psamodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijor Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

În Duminicile Postului Mare, studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, însoțiți de cadre didactice au continuat activitatea misionară ce constă în cântarea la strună și oferirea răspunsurilor la Sf. Liturghie, rostirea unui cuvânt de învățătură și discuții cu preoții și cu credincioșii din parohiile Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, după următorul program:

Duminică, 25 februarie 2018 Parohia Ciurila - Diac. asist. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea. Studenții: Valer-Octavian Andronesi, Mihail Lostun, Marian-Ionuț Pățitu, Radu-Adrian Sabados, Emil-Iulian Varga.

Duminică, 04 martie 2018 Parohia Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul - Fânațele Clujului - Diac. conf. univ. dr. Marin Cotețiu. Studenții: Marian Albert, Paul Bugnar, Mircea Ciurdar, Albert Ifrim, Mihail Lostun.

Duminică, 11 martie 2018 Parohia Sântioana - Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci. Studenții: Adrian Bucșa, Adelin Char, Bogdan Durnea, Alexandru Pop, Iuliu Bulbuc.

Duminică, 18 martie 2018 Parohia Sf. Ioan Botezătorul - Cartier Europa din Cluj-Napoca - Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moș. Studenții: Mihai Herghiligiu, Stelian Lăzăroiu, Cristian Man, Adrian Mengheriș, Bogdan Taloș

Duminică, 25 martie 2018 Parohia Vâlcelele (Dej) - Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța. Studenții: Iulian Anechitei, Răzvan Necoară, Gabriel Cupșa, Emilian Crișan, Ionuț Lupașcu.

*

Parohiile Ortodoxe „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” și „Pogorârea Sfântului Duh” din Bistrița au organizat în fiecare săptămână din Postul Mare, la biserica „Coroana” din Bistrița, o seară duhovnicească, având invitați cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca:

- 8 martie 2018, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, care a susținut conferința cu tema: *Compasiunea Tatălui*,

- 15 martie 2018, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - duhovnicul Facultății, care a susținut conferința cu tema: *Despre demnitatea suferinței. Cum metabolizăm corect nefericirea din viața noastră*,

- 22 martie 2018, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, care a susținut conferința cu tema: *Omul noilor tehnologii în căutarea lui Dumnezeu*,

- 29 martie 2018, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, care a susținut conferința cu tema: *Procesul lui Iisus*.

*

În perioada 26-30 martie 2018 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a doua (ultima) săptămână duhovnicească a Postului Mare

Duminică, 25 martie 2018 a fost săvârșită, la Catedrala Mitropolitană, după Slujba Ceasurilor, Sfânta Liturghie de către Î.P.S. Părinte Mitropolit Andrei în sobor de arhieriei, cu prilejul hramului Mitropoliei, iar seara *Vecernia* și *Pavecernița Mică*, Î. P. S. Părinte Andrei a susținut o cateheză.

Luni, 26 martie 2018, a fost săvârșit Ceasul I, la Capela Facultății, iar seara, *Pavecernița Mică*. A predicat Pr. Nicolae Feier (Bistrița).

Marți, 27 martie 2018, a fost săvârșit Ceasul al III-lea, la Capela Facultății, iar seara, *Pavecernița Mică*. A predicat Pr. Tudor Mudure (Bistrița);

Miercuri, 28 martie 2018, a fost săvârșit Ceasul al VI-lea, la Capela Facultății, iar după-amiaza, Sfânta Liturghie a Darurilor mai Înainte Sfințite.

Joi, 29 martie 2018, a fost săvârșită Utrenia, la Capela Facultății, iar seara Pavecernița Mare, la Catedrala Mitropolitană. A predicat P. S. Macarie Drăgoi, Episcopul Europei de Nord, invitatul ASCOR Cluj-Napoca;

Vineri, 30 martie 2018 a fost săvârșit Ceasul al IX-lea, la Capela Facultății,.

*

În zilele de 13 și 14 aprilie 2018 în orașul Dragomirești, jud. Maramureș a avut loc Simpozionul *Veghetori la obârșii. Contribuții maramureșene la înfăptuirea Marii Uniri*, organizat de Centrul de Cercetări Teologice-Filosofice al Academiei Române inaugurat cu această ocazie la Mănăstirea Sf. Proroc Ilie din localitate. Din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au participat Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău și Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța.

*

Duminică, 15 aprilie 2018, în catedrala Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei din Madrid, răspunsurile la Sf. Liturghie săvârșită de un sobor de 15 ierarhi, în cadrul căreia Arhim. Teofil Roman a fost hirotonit episcop și instalat Arhiereu Vicar, au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

În cadrul celei de-a XII-a ediții a Zilelor credinței și culturii în județul Caraș-Severin, luni 16 aprilie și marți 17 aprilie 2018, Episcopia Carasnebeșului a organizat în amfiteatrele Universității „Eftimie Murgu” din Reșița Simpozionul național *Unitate și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018*. Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de următoarele cadre didactice care au susținut referate:

Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecan, *Unitatea Bisericii, unitatea de credință și pluralismul teologic. O incursiune teologică necesară*,

Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, *Sașii din Transilvania și Marea Unire din 1918*;

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, „*Nu am terminat...Rămâne să terminăm ! Repere de ieri și de azi în conștiința de neam*,

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Atanase Demian, pictorul Catedralei Adormirea Maicii Domnului din Lugoj*,

Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan, *Pătrunși de sentimentul dreptății și al dragostei de neam. Lupta românilor-americieni pentru unitatea națională*;

Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, *Dumnezeiasca Liturghie – mediul activității Trupului mistic al lui Hristos*,

Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, *Istoricul Silviu Dragomir, Marea Unire și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului*.

Marți, 17 aprilie, la Școala Gimnazială *Dr. Aurel Vlad* din Orăștie (jud. Hunedoara), Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea - prodecanul Facultății și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - directorul Școlii Doctorale au participat în comisia desemnată de Ministerul Educației la susținerea lucrării de gradul I de către profesoara de Religie Sălăgean-Urițescu Nicoleta-Voichița. Lucrarea de grad a fost alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia. Candidata fost notată cu 10.

*

În cadrul Târgului de Carte Gaudeamus, ediția a XIX-a, la Cluj-Napoca, miercuri 18 aprilie 2018, a avut loc lansarea volumului *Model, chip, sens* de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, apărut la Editura Eikon.

Vineri, 20 aprilie, au fost lansate, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Andrei și a altor oameni de cultură, două volume apărute sub egida Editurii Renașterea:

Părintele Sofronie Saharov - teologul luminii necreate și John Meyendorff, *Isihasmul. Probleme istorice, teologice și sociale*, acestea au fost prezentate de Prof. univ. dr. Virgil Ciomoș, Pr. lect. univ. dr. Grigore Dinu Moș, Prof. univ. dr. Maria Crăciun și Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru.

*

Joi, 19 aprilie 2018 în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc lansarea filmului documentar: *Preoții români, jertfă și rugăciune pentru Unire*, realizat de Trinitas TV. Filmul reunește mărturii, date istorice și interviuri în legătură cu rolul pe care l-au avut clericii în timpul Primului Război Mondial.

*

În perioada 22-27 aprilie 2018 o delegație a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca din care au făcut parte părintele decan prof. Vasile Stanciu și Prof. drd. Florin Bojor, cu binecuvântarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, a efectuat o vizită în provincia Catalonia din Spania, la invitația Universității din Barcelona și a Bisericii Romano-Catolice din Andorra și Catalonia.

Astfel, duminică, 22 aprilie 2018 părintele prof. Gaspar Mora, fostul decan al Facultății de Teologie din Catalonia i-a așteptat pe oaspeții clujeni în Barcelona pentru o incursiune în creștinismul Cataluniei profunde, mergând împreună în nordul țării, în Seu d'Urgell, vechiul scaun episcopal al Cataluniei medievale. Aici, gazde au fost profesorii Francesc Xavier Pares și Oscar Willard Arciniegas cu care au discutat probleme de actualitate creștină.

Luni, 23 aprilie, de Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, protectorul Cataluniei, delegația clujeană s-a întâlnit cu Arhiepiscopul și co-principele Andorrei, Joan Enric Vives, căruia părintele decan i-a transmis salutul IPS

Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, precum și invitația de a vizita România și în special Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, în vederea deschiderii unor noi posibilități de colaborare pe tarâm pastoral-misionar, social, cultural și filantropic. Apoi, părintele decan i-a adresat invitația de a participa la simpozionul internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în perioada 4-6 noiembrie, 2028.

Mărti, delegația Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a ajuns la Mănăstirea Montserrat, centrul religios monastic și național al Cataluniei, unde a avut loc o întrevedere cu starețul benedictin Josep M. Soler, apoi s-a vizitat colecția de icoane bizantine și s-a participat la concertul corului de copii „Escolania”, unul dintre cele mai vechi coruri din Europa.

Miercuri a fost ziua întâlnirilor academice dintre cele două facultăți de teologie din Cluj-Napoca și Barcelona. Astfel, între cele două instituții de prestigiu teologic din spațiul ortodox românesc și catolic catalan și spaniol se va încheia un protocol de colaborare universitară prin care studenți și profesori să poată studia și conferenția în ambele părți. La întâlnirea de la Facultatea de Teologie din Barcelona omologii părintelui decan prof. Vasile Stanciu au fost părintele decan prof. Joan Planellas și părintele rector prof. Armand Puig.

Joi a fost ziua dedicată unor vizite în principalele puncte ale structurilor bisericești din Barcelona: catedrala istorică în care sunt adăpostite moaștele și relicvele Sfântei Mucenite Eulalia (patroana Barcelonei), apoi locul în care au fost împușcați 70 de creștini în timpul Războiului Civil Spaniol din secolul XX. Ghidul incursiunii pastorale, turistice și istorice a fost eclesiarhul catedralei din Barcelona, părintele Jose Ramon Perez.

Vineri, 27 aprilie, delegația clujeană a fost primită de către Cardinalul Barcelonei, Excelența Sa, Juan Jose Omella, căruia i s-au transmis din partea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei cele mai cordiale urări, acum în perioada pascală, dar și invitația verbală de a vizita Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. La rândul său, cardinalul Omella a transmis IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei gândurile de prietenie și a acceptat să viziteze Clujul și Facultatea noastră. Vizita va deschide cu siguranță noi posibilități de cunoaștere și apropiere între cele două Biserici și între instituțiile teologice universitare din Barcelona și Cluj-Napoca.

Vizita delegației clujene condusă de părintele decan prof. Dr. Vasile Stanciu în Catalonia reprezintă încă o dovadă a deschiderii ecumenice și academice pe care Facultatea de Teologie Ortodoxă o promovează, în spiritul general al ecumenismului din Universitatea „Babeș-Bolyai” și va constitui, alături de toate celelalte eforturi similare ale profesorilor și studenților din această facultate un nou prilej de vizibilitate și afirmare europeană a teologiei clujene.

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut conferința cu titlul *Familia Creștină din perspectiva argumentelor Sfintei Scripturi. Familia creștină pe cale de dispariție?* duminică, 22 aprilie 2018, în Catedrala Episcopală “Sfânta Treime” din Baia Mare, iar luni, 23 aprilie 2018, în Catedrala “Adormirea Maicii Domnului” din Satu Mare. Evenimentele au fost organizate de Sectorul Social-Filantropic și Misionar al Eparhiei Maramureșului și Sătmăruului.

*

În intervalul 23-27 aprilie 2018, Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean a susținut o serie de cursuri la Facultatea de Arte Frumoase a Universității din Ioannina (Grecia) în cadrul unei mobilități Erasmus.

*

În perioada 24-25 aprilie 2018, un grup format din șase studenți (Bogdan Șopterean, anul I, master; Adina Mureșan, anul II, Artă sacră; Silvia Filipoi, anul II, Teologie didactică; Laurențiu Lucaci, Cătălin Onicaș, anul II și Bogdan Negrea, anul IV, Teologie pastorală) ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, au participat la lucrările celei de a X-a ediții a Simpozionului Național Studentesc de la Mănăstirea Tismana organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova. Peste 20 de studenți de la cele mai importante facultăți de teologie din țară au susținut referate în cadrul celor două secțiuni: “Unitate de credință și de neam” și “Făuritorii Marii Uniri”.

*

În perioada 26-28 aprilie 2018 câștigătorii concursului de eseuri în Drept canonic (13 studenți la nivel licență și master), ediția 2017-2018, organizat de Centrul de Studii Nomocanonice al Universității „Babeș-Bolyai” în parteneriat cu Departamentul de Studii juridice și canonice al Centrului „Dumitru Stăniloae” din Paris, au beneficiat de o excursie la Bruxelles, unde au vizitat instituțiile europene și au participat la seminarii și alte activități academice.

*

Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta a susținut sâmbătă 28 aprilie 2018, la Milano, în organizarea Asociației Ortodoxe Oastea Domnului din Italia, conferința cu tema: *Educația duhovnicească în epistolele Sfântului Apostol Pavel*.

*

Miercuri, 2 mai 2018, la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc slujba de pomenire a lect. univ. dr. Paula Bud, la un an de la trecerea sa în veșnicie. Slujba parastasului a fost săvârșită, în prezența cadrelor didactice ale facultății, a familiei, a numeroși prieteni și a studenților, de către Înaltpresfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, care a rostit apoi un scurt cuvânt.

A avut loc, în continuare, lansarea volumului: *Studii de exegeză și Teologie biblică vechitestamentară*, care cuprinde disertația, numeroase studii și articole realizate de către cea comemorată. Ediția este îngrijită de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, dr. Teodora-Ilinca Mureșanu și dr. Stelian Pașca-Tușa. Cartea a fost prezentată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

*

Între 3 și 11 mai 2018, la Castelul Miclăușeni, jud. Iași, au avut loc cursuri pentru obținerea gradelor profesionale pentru personalul clerical din Mitropolia Moldovei și Bucovinei. Au susținut prelegeri și cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: Pr. conf. univ. dr. habil. Patriciu Dorin Vlaicu și Conf. univ. dr. Radu Preda.

*

Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în colaborare cu Facultatea de Teologie Catolică a Universității „Karl Franzens” din Graz (Austria) și cu Institutul Teologic „Sf. Ioan Damaschin” al Universității din Balamand (Liban), a organizat, în perioada 7-8 mai 2018, la Iași, cea de-a X-a ediție a Simpozionului Internațional „Studia Theologica Doctoralia”, cu tema *Fidelitate tradițională și creativitate înnoitoare: secvențe actuale din cercetările tinerilor doctoranzi*. Din partea facultății noastre au participat următorii studenți-doctoranzi: pr. Cătălin-Veronel Varga, Eugen-Adrian Truța, Elena Onețiu, Daniela-Luminița Ivanovici, pr. Ioan-Emanuel Cășvean, ierom. Vadim Cristea.

*

Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, în colaborare cu Arhiepiscopia Timișoarei, a organizat marți, 8 mai 2018, la Mănăstirea Timișeni - Șag un Simpozion Internațional de Teologie cu tema: *Credință și neam: Duhovnicie și duhovnici în Ortodoxia românească*. Facultatea noastră a fost reprezentată de Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa care a susținut referatul intitulat: *Părintele Rafail Noica și lucrarea paternității duhovnicești în vremurile actuale*.

*

În perioada 9-11 mai 2018 s-a desfășurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași Simpozionul internațional: *Local și universal în Ortodoxia românească. Credință - unitate - identitate*. Conf. univ. dr. Radu Preda, președinte al ICCMER a susținut prelegerea cu titlul: *Ce-am învățat din comunism?*

*

Cea de-a IX-a ediție a Conferinței Naționale „Text și discurs religios” s-a desfășurat în perioada 10-12 mai 2018 în comuna Rodna, jud. Bistrița-Năsăud. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susținut în cadrul acesteia prelegerea cu titlul: *Înțelepciune și Unire/Unitate acțională în Sfânta Scriptură și în istoria națională a românilor*.

*

În perioada 12-18 mai 2018, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a efectuat, la invitația Centrului Diakonia din Neuendettelsau, un turneu misionar de promovare a muzicii bisericești, patriotice și tradiționale în parohiile ortodoxe, în parohiile evanghelice și în unitățile sociale din landul Bavaria (Germania). În 15 mai 2018 a susținut un concert la Consulatul General al României din München cu ocazia zilelor Europei din capitala Bavariei. Joi, 17 mai 2018, de sărbătoarea Înălțării Domnului, corul a dat răspunsurile la Sf. Liturghie săvârșită la Catedrala de la Nürnberg a Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale și de Nord, de ÎPS Părinte Mitropolit Serafim.

*

În zilele de 14 și 15 mai 2018 s-a desfășurat Simpozionul Internațional de Știință, Teologie și Artă organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia cu tema: *Centenarul Unirii Românilor și Europa de astăzi. Religie și geopolitică*. Arhim. Lect. univ. dr. Benedict Vesa și drd. Daniela-Luminița Ivanovici au susținut referatul intitulat: *Episcopul Nicolae Ivan și reorganizarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului după Marea Unire (1919-1921)*, iar Pr. drd. Sorin-Viorel Buș referatul: *Unitatea de credință reflectată în exprimarea liturgică a cultului Noului Legământ*.

*

Întrunirea Colegiului Decanilor de la Facultățile și Departamentele de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei Române s-a desfășurat în zilele de 14 și 15 mai 2018 la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia. Pe ordinea de zi se regăsesc subiecte de actualitate, precum:

- urgentarea procesului de finalizare a manualelor pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă din România,
- stabilirea unor criterii pentru recomandarea care se acordă celor care doresc să studieze în străinătate,
- aspecte organizatorice referitoare la cel de-al VIII-lea Congres Național al Facultăților de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei Române care va avea loc în luna octombrie 2018, la Oradea.

Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul instituției.

*

La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași a avut loc în perioada 14-15 mai 2018, întâlnirea Societății Bibliștilor Ortodocși Români, eveniment aflat la a III-a ediție. Întâlnirea de anul acesta are ca temă *Natura Sfintei Scripturi: autoritate, inspirație, canon*. Au participat Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană și Diac. asist. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă Ilarion V. Felea a Universității Aurel Vlaicu din Arad organizat în perioada 14-16 mai 2018, Simpozionul național studentesc, (nivel licență, master și doctorat): *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la făurirea unității de neam și de credință*. Din partea facultății noastre au fost prezenți și au susținut referate: Bogdan Șoptorean: *Mitropolitul Nicolae Colan și unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918)*, Bogdan Marius Negrea: *Templul din Ierusalim – factor de unitate a poporului ales, adus în actualitate*, Cătălin Handrea: *Preoți din Cluj care au participat la Marea Adunare din 1918* și Pr. drd. Grigore Toma Someșan: *Frumusețea Adevărului: temeiul unității și unirii noastre*.

*

Departamentul Teologie din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă și Științele Educației din cadrul Universității Valahia din Târgoviște a organizat în perioada 14-15 mai 2018, Sesiunea Științifică a profesorilor, studenților și masteranzilor cu tema *Credință, mărturisire, unitate, rolul Bisericii Ortodoxe la făurirea Statului Național Unitar Român*. Din partea facultății noastre au participat studenții Mihai Repede și Octavian Ghira.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia a organizat în perioada 18-20 mai 2018, Sesiunea de comunicări științifice a studenților *Spiritualitate ortodoxă și cultură românească. 100 de ani de la Marea Unire*. Din partea facultății noastre au participat studenții: Alexandru Lazăr, Paul Mucichescu, Adina Mureșan și Silvia Filipoi.

*

La Centrului eparhial din Cluj-Napoca s-au desfășurat, sâmbătă, 19 mai 2018, sub președinția Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, lucrările de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, pentru perioada 2018-2022. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă au fost aleși membrii clerici pentru al doilea mandat.

*

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj, în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean și cu Seminarul Teologic Ortodox a organizat sâmbătă, 19 mai 2018, Olimpiada

Meșteșuguri Artistice Tradiționale - faza județeană. Din juriul de specialitate a făcut parte Prof. univ. dr. habilit. Marcel Gheorghe Muntean.

*

În cadrul programului din Noaptea Europeană a Muzeelor, în zilele de 19 și 20 mai 2018 a avut loc, la Muzeul Mitropoliei Clujului, vernisajul expoziției de cruci, potire și pomelnice din lemn aparținând colecției Muzeului Prof. univ. dr. habilit. Marcel Gheorghe Muntean a susținut prelegerea intitulată *Crucea între Jertfă și Înviere*. De asemenea, s-a desfășurat Atelierul Specializării Artă Sacră al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca - workshop cu tema *Icoana pe lemn - creație și restaurare*, coordonatori: Prof. univ. dr. habilit. Marcel Gheorghe Muntean și Diac. conf. univ. dr. Marin Cotețiu.

*

În perioada 20-23 mai 2018 a avut loc la Palatul Patriarhiei din București, organizat de Sectorul teologic-educational al Administrației Patriarhale, în parteneriat cu Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București, Congresul Național de Teologie intitulat *Unitate eclesială și unitate națională. Aspecte istorice și teologice*. A participat Pr. conf. univ. dr. habil. Patriciu Dorin Vlaicu.

*

Între 23 și 26 mai 2018 s-a desfășurat la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, cel de-al 42-lea Congres al Academiei Româno-Americane de Arte și Științe din România, în deschiderea manifestării Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a oferit un Triptic coral patriotic și popular, cu piese de Tudor Jarda și Nicolae Lungu.

*

Luni, 28 mai 2018, cu ocazia hramului, în ziua Praznicului Sf. Treimi, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a săvârșit Sf. Liturghie și a a rostit un cuvânt de învățătură la Mănăstirea Breaza, jud. Maramureș, ctitoria Pr. dr. Florea Mureșanu, fost profesor la Academia Teologică din Cluj. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Miercuri, 30 mai 2018, în Aula Magna a Universității „Babeș-Bolyai”, a avut loc Gala de Decernare a Premiilor Excellentia, ediția a VI-a, evenimentul, organizat de Consiliul Studenților din Univeritatea Babeș-Bolyai. Titlul de profesor excellentia din partea Consiliului Studenților din Univeritatea Babeș-Bolyai, la propunerea studenților Facultății de Teologie Ortodoxă, în semn de apreciere și recunoștință pentru prestația didactică deosebită, pentru implicarea și dedicarea dovedite în îndeplinirea misiunii de educare și

formare a studenților, i s-a acordat părintelui decan Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Titlul de student excellentia i s-a acordat d-lui Alexandru Lazăr, în semn de apreciere și recunoștință pentru prestația academică deosebită, pentru implicarea și dedicarea dovedite în comunitatea academică.

*

În perioada 14-18 mai, la invitația Institutului Catolic din Paris, prin persoana directorului Institutului Superior de Pastorală Catehetică (Supérieure de Pastorale Cathéchétique), prof.univ.dr. Jöel Molinario și prin intermediul programului Erasmus+, părintele lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci predă un curs intitulat „Catehizarea tinerilor români prin intermediul mijloacelor digitale. Oportunități și limite”.

*

În zilele de 29 și 30 mai 2018, al Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele educației din cadrul Universității Valahia din Târgoviște a organizat Simpozionul internațional: *Unitatea de credință și de neam în contextual unei lumi globalizate*. Facultatea noastră a fost reprezentată de două cadre didactice care au susținut următoarele referate: Pr. conf. univ. dr. habil. Gabriel Gârdan - „*Marele Wilson, al doilea Mesia*” și *Unirea românilor* Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța - *Istoricul Alexandru Lapedatu, Marea Unire și Clujul*

*

În perioada 30 mai - 02 iunie 2018 s-a desfășurat la Mănăstirea Caraiman Conferința Națională a doctoranzilor, organizată de Școala Doctorală „Dumitru Stăniloae” a Facultății de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul din București. Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și studenții-doctoranzi: Gabriel Noje și Elena Onețiu.

*

Marți, 5 iunie 2018 s-a desfășurat în Aula Facultății în prezența Înaltpreasfințitului Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului conferința preoțească de primăveră a clericilor din Protoieriiile Cluj I și Cluj II. Prelegerea cu tema *Făuritorii Marii Uniri* a fost susținută de dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător științific al Institutului de Istorie „George Bariț” al Academiei Române, filiala Cluj, doctor în Istorie și doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă a UBB.

*

Facultatea de Teologie Reformată a Universității „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Teologie a Universității Reformate „Károly Gáspár” din Budapesta și Fundația „Református Közéleti és Kulturális Alapítvány” din Budapesta, a organizat la Cluj-Napoca între 7-8 iunie 2018 conferința: *Biserica și societate în ultimii 100 de ani (1918–2018)*.

Facultatea noastră a fost reprezentată de trei cadre didactice care au susținut următoarele referate:

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai: *Etnie, confesiune, națiune - dezvoltarea conceptelor în istorie și în domeniul vieții religioase.*

Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța: *Relații interconfesionale în România regimului comunist, între anii 1964-1987. Biserica Ortodoxă Română și Bisericile Protestante din România (Biserica Reformată, Biserica Evanghelică C.A. și Biserica Evanghelică Sinodo-Prezbiteriană).*

Pr. conf. univ. dr. habil. Gabriel Viorel Gârdan: *Configurația religioasă globală. Realități și previziuni.*

La deschiderea manifestării au participat Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Mitropolit Andrei și Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În perioada 7-8 iunie 2018 s-a desfășurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă Sf. Ioan Damaschin a Universității din Balamand (Liban) Simpozionul al Asociației Internaționale a Dogmaștilor Ortodocși, ediția a VI-a cu tema: *Eshatologia în viziunea Teologiei Ortodoxe*. La eveniment au participat profesori și teologi din Franța, Statele Unite ale Americii, Grecia, Bulgaria, Serbia, Rusia și România. Facultatea noastră a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Vale Bel și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

În Duminica a doua după Rusalii, a Sfinților Români, (10 iunie 2018), un sobor de nouă ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române a târnosit biserica cu hramurile „Sfântul Apostol Andrei” și „Duminica Sfinților Români” din municipiul Oradea. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Luni, 18 iunie 2018, promoția Centenarului Marii Uniri a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a absolvit cursurile în mod festiv. Manifestările au debutat cu participarea absolvenților la Sfânta Liturghie, oficiată în Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă. Slujba a fost săvârșită de un sobor de preoți profesori, în frunte cu pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății. Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, îndrumătorul de an al specializărilor: Teologie didactică, Teologie asistență socială și Artă sacră, a rostit un cuvânt de învățătură. La finalul Sfintei Liturghii, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a venit în mijlocul studenților pentru a le adresa un gând duhovnicesc.

Manifestările au continuat, în după-amiaza aceleiași zile, cu festivitatea de absolvire care a avut loc în sala Auditorium Maximum a Universității Babeș-Bolyai. Au luat parte: Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Prof. univ. dr. Călin Rus, prorector al UBB, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă.

Înaltpreasfințitul Părinte Andrei a ținut un scurt cuvânt de învățătură în care i-a îndemnat să fie buni misionari ai lui Hristos într-o lume secularizată. Absolvenții au fost gratulați și de decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, care le-a oferit câteva indemnuri. Cursul festiv a fost susținut de Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, duhovnicul facultății și îndrumătorul de an al specializării Teologie pastorală. Mai apoi, studenții au mulțumit tuturor profesorilor pentru purtarea de grijă din timpul studenției, după care au înmânat cheia colegilor mai mici.

*

Între 25 iunie și 4 iulie 2018 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în Teologie 46 de absolvenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, 5 ai specializării Teologie ortodoxă didactică, 1 al specializării Teologie ortodoxă asistență socială și 10 ai specializării Artă sacră. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 55 de absolvenți ai programelor de studii la acest nivel. Joi, 4 iulie, toți aceștia au depus jurământul de credință față de Biserica Ortodoxă, în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan. Momentul solemn s-a desfășurat în prezența corpului profesoral al școlii și a ÎPS Sale Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei, care a adresat celor prezenți un cuvânt.

*

Universitatea Babeș-Bolyai, prin Colegiul Studentesc de Performanță Academică, în colaborare cu specializarea Arta Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă a organizat expoziția de fotografie *Tradiție și poveste în Maramureș*. Vernisajul a avut loc marți, 3 iulie 2018. Invitat a fost Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa.

*

În perioada 2-13 iulie 2018 s-au desfășurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Cursurile pastorale și de îndrumare misionară a clerului, seria 103: definitivativ și gradul II. În deschidere a fost săvârșită în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan slujba de Te Deum. ÎPS Sa Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei, a adresat celor prezenți un scurt cuvânt.

Au participat preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, Episcopia Sălajului și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Prelegerile și seminariile au fost susținute de cadrele didactice ale facultății. Programul liturgic a cuprins Sfânta Liturghie și vecernia săvârșite zilnic, la începutul și sfârșitul programului, în capela instituției.

În data de 13 iulie 2018 a avut loc colocviul pentru obținerea gradului profesional I.

*

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj în parteneriat cu Asociația Meșterilor Populari Clujeni, a organizat în data de 3 iulie 2018 în foaierul Bibliotecii Județene „Octavian Goga”, vernisajul expoziției „Iconari clujeni”, care a inclus și un microrecital de pricesne susținut de interpreta de muzică populară Mariana Morcan. Cele peste 50 de icoane realizate pe suporturi și în tehnici diferite, precum pictură pe sticlă, lemn sau chiar coji de ouă, inspirate din izvoarele vechi, tradiționale, au putut fi admirate, în perioada 3-19 iulie 2018. Au expus: Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean, precum și iconari absolvenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: monahia Justiniana Kiraly, Monica Gâju, Cristian Hideg, Iuliana Negru, Henorel Nica, Ionița Timiș, Maria Ciceo.

*

În perioada 11-26 iulie 2018 s-a desfășurat examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă, nivel licență și master.

Între 11 și 13 iulie a avut loc înscrierea candidaților, în ziua de 16 iulie examenul eliminatoriu (pentru candidații la specializarea Teologie pastorală), examenul oral (pentru specializările Teologie didactică și Teologie asistență socială), iar în 17 iulie probele specifice: proba scrisă la Teologie Fundamentală și Dogmatică cu fundamentare biblică (Teologie pastorală) și proba practică de desen și culoare (Artă sacră).

Pentru admiterea la studiile de master, la fiecare dintre cele șapte programe de studii (Doctrină și hermeneutică creștin ortodoxă, Ortodoxie românească și viață liturgică, Pastorație și duhovnicie, Artă Sacră – Conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, Bioetică – Morală, etică și deontologie, Consiliere pastorală și asistență psihosocială și Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (creștinism, iudaism, islam) evaluarea candidaților s-a făcut pe baza unui proiect de cercetare.

*

Vineri, 20 iulie 2018, în ziua pomenirii Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, mănăstirea Toplița din Episcopia Covasnei și Harghitei și-a prăznuit hramul. Sf. Liturghie a fost săvârșită de un sobor de șapte ierarhi sub protia Înaltpreasfințitul Naum, Mitropolit de Ruse - Bulgaria. Răspunsurile au fost

date de corul de cameră Psalmodia Transylvanica, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu decanul facultății.

*

În perioada 22-27 iulie 2018, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, duhovnicul facultății și directorul Școlii doctorale de Teologie Isidor Todoran și Conf. prof. univ. dr. Vasile Timiș de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației au participat la lucrările Universității de Vară de la Bologna, organizate de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Italiei, pentru preoții acestei eparhii. Au susținut conferințe, au participat la mese rotunde și la un program liturgic. Lucrările teologice s-au desfășurat sub egida Centrului de Studii Teologice Sf. Dionisie Exiguul al acestei eparhii, având drept temă generală: *Preotul și comunitatea*.

*

În perioada 23-28 iulie 2018, la baza de practică și agrement a Universității "Babeș-Bolyai" de la Baru, județul Hunedoara, s-a desfășurat cea de-a VI-a ediție a taberei de performanță pentru studenții UBB. Un număr de 40 de studenți ai universității și-au câștigat dreptul (prin competiție deschisă) de a beneficia de o săptămână de vacanță într-una dintre cele mai moderne și pitorești baze de agrement.

De la Facultatea de Teologie Ortodoxă au participat cinci studenți: Ioan-Daniel Manolache, Ioan Neamțiu, Darius-Ionuț-Sorin Echim (Teologie Pastorală), Silvia-Reghina Filipoi (Teologie Didactică) și Paula Hărăstășan (Artă Sacră).

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în perioada 27 iulie - 10 august 2018 o școală de vară, cu tema: *Abilități și competențe pentru elevi, viitori student ai facultății*. Au participat 25 de tineri din clasele X- XI din mai multe județe din țară.

Obiectivul general al acțiunii este îmbunătățirea tranziției de la liceu la mediul universitar prin programe de vară de tip punte adaptate la nevoile elevilor.

Activitățile propuse prin proiect vor contribui la procesul de adaptare a elevilor la viața de student, la informarea participanților cu privire la opțiunile de continuare a studiilor în învățământul universitar, la reducerea disparităților sociale, culturale și etnice în rândul elevilor, dar și creșterea interesului pentru patrimoniul local din Cluj-Napoca.

Programul școlii de vară a constat în organizarea și desfășurarea de workshop-uri tematice, vizite de studii în țară la obiective culturale și religioase, competiții și concursuri, activități recreative și de socializare.

Această școală de vară face parte din proiectul ROSE, ce se desfășoară la nivel național și care se adresează în special elevilor de liceu, viitori stu-

denți ai universităților din țara noastră. Proiectul se va derula pe parcursul a trei ani și este finanțat de Banca Mondială. Coordonatorul activității este Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultății.

*

În perioada 28 iulie-11 august, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu decanul facultății a participat la o Conferință internațională la Nürnberg.

*

Luni 30 iulie 2018, la Mănăstirea „Sfânta Ana” Rohia și Mănăstirea Rohița s-au desfășurat manifestările din cadrul Zilelor Culturale Nicolae Steinhardt, ediția a XX-a. În cadrul acestora a avut loc simpozionul: *Făclii de centenar - Monahul Nicolae Steinhardt despre identitatea românească*. A participat și a luat cuvântul Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

*

Mănăstirea „Buna Vestire” de la Pătrângenii, județul Alba, a găzduit în perioada 31 iulie - 12 august 2018 a XIII-a ediție a Școlii Naționale de Vară de Artă Sacră, organizată în colaborare cu Centrul de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Tema ediției din anul acesta a fost: *România, grădina Maicii Domnului*.

Programul a inclus: excursii de documentare, ateliere (iconografie, pictură de șevalet), seri duhovnicești, expoziții. Vernisajul expoziției a avut loc Duminică, 12 august 2018.

Proiectul este coordonat de Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, președinte al Centrului „Sfântul Evanghelist Luca”.

*

În perioada 5-12 august, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea prodecanul facultății a participat la o Conferință internațională la Mbarara (Uganda)

*

În perioada 5-12 august, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a participat, în calitate de membru, la cea de-a 73-a întâlnire a Studiorum Novi Testamenti Societas, cea mai prestigioasă asociație de studii biblice nou-testamentare la nivel mondial, care a avut loc la Atena. Lucrările s-au desfășurat în plen și în cadrul a 17 seminarii,

*

Cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Nicula, a fost săvârșită în seara zilei de 14 august 2018 de către Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Înaltpreasfințitul Părinte Nicolae, Mitropolit de Hama și Preasfințitul Părinte Qais Sadiq, Episcop de Erzurum din Patriarhia Antiohiei, Vecernia cu Litie și Slujba privegherii. La Vecernie a predicat Înaltpreasfințitul Nicolae. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului au predicat Preasfințitul Qais și Arhim. Lect. univ. dr. Benedict Vesa.

Miercuri, 15 august 2018, Sfânta Liturghie a fost oficiată în sobor de arhieriei - cuvântul de învățătură fiind rostit de către Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul și Mitropolitul Clujului - înconjuțați de un sobor impresionant de preoți și diaconi, în prezența a peste 30000 de credincioși.

Răspunsurile la strană, la toate aceste sfinte slujbe, au fost date de Corul „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultății.

*

În perioada 17-18 august 2018, peste 1000 de tineri ortodocși au participat la „Întâlnirea Tinerilor Ortodocși din Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului” desfășurată la Zalău. Tema evenimentului a fost : *Unitate, libertate, responsabilitate*.

Sâmbătă, 18 august 2018, după Sfânta Liturghie oficiată de Preasfințitul Părinte Petroniu, Episcopul Sălajului și Preasfințitul Părinte Timotei Sătmăreanul în Catedrala Episcopală „Înălțarea Domnului”, tinerii au participat la conferința: *Unitate, libertate, responsabilitate*, susținută de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, căruia Preasfințitul Petroniu i-a oferit placheta Întâlnirii Tinerilor Ortodocși Sălaj.

*

Sâmbătă 18 august 2018 a fost săvârșită Slujba de sfințire a bisericii cu hramul „Schimbarea la Față” din Cluj-Napoca de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, alături de Preasfințitul Ignatie, Episcopul Hușilor și de Preasfințitul Teofil de Iberia Arhiepiscopul vicar al Episcopiei Spaniei și Portugaliei, împreună cu un sobor de preoți și diaconi.

Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Părintelui prof. univ. dr. Alexandru Moraru, slujitor al acestei biserici, i-a fost oferită distincția „Crucea Transilvană”.

*

În perioada 22-24 august 2018 s-a desfășurat la Alba Iulia, Congresul Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, ediția a XXV-a. În ziua de 23 august a avut loc ceremonia de reînnumare a zece partizani anticomuniști, căzuți în timpul unor confruntări armate purtate în anul 1949, ale cărori trupuri au fost găsite în urma unor acțiuni de teren organizate și desfășurate de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER). A participat Conf. univ. dr. Radu Preda, președinte executiv al IICCMER.

*

Duminică, 25 august 2018, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a săvârșit Sf. Liturghie la Mănăstirea Sf. Treime din Breaza, jud. Maramureș și slujba Parastasului, împreună cu P. Cuv Arhim. Gavril Burzo, ucenicul părintelui martir Florea Mureșanu - fost cadru didactic al Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj -, pentru Nelu Pop, tatăl absolventului facultății noastre Daniel Matei Pop și a susținut un cuvânt de învățătură.

*

Luni, 26 august 2018, părintele decan, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a participat la slujba de înmormântare a prof. Ioan Popa Bota, tatăl fostului nostru student și doctorand prof. dr. Ioan Popa Bota, în localitatea Valea Seacă, jud. Satu Mare și a rostit un cuvânt de învățătură și mângâiere. Răspunsurile au fost date de un grup din corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În perioada 30-31 august 2018 s-a desfășurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă, examenul pentru obținerea gradului didactic II pentru profesorii de Religie. Au participat 11 candidați din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmărilor, Episcopia Sălajului și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Președintele comisiei de evaluare a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

În perioada 10-20 septembrie 2018 a avut loc examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, nivel licență și master sesiunea a II-a.

*

Sub genericul „Bisericele istorice din Ardeal și Marea Unire”, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Uniunea Scriitorilor din România Filiala Cluj, au organizat marți, 11 septembrie 2018, la Bistrița, un seminar cu participarea ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului UBB și Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru. Moderator a fost Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta. Toți cei prezenți au luat parte apoi în localitatea Milaș la parastasul pentru Episcopul Iuliu Hossu și dezvelirea bustului acestuia.

*

În zilele de 17 și 18 septembrie 2018 s-a desfășurat examenul de admitere la Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății noastre. În cadrul acestei școli sunt afiliați 12 conducători de doctorat: ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuț - *Spiritualitate ortodoxă*, Pr. prof. univ. dr.

Vasile Stanciu - *Muzică bisericească și Ritual*, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă - *Teologia Vechiului Testament, cu elemente de arheologie biblică și limbă ebraică*, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - *Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie*, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel - *Misiologie și ecumenism*, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb și Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan - *Istorie bisericească universală*, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană - *Studiul biblic și exegetic al Noului Testament*, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - *Omiletică și Catehetică*, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - *Teologie Pastorală*, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - *Morală creștină* și Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu - *Drept canonic*.

*

Simpozionul *Ius ecclesiasticum în viața Bisericii: 130 de ani de teologie canonică în Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București* s-a desfășurat la Palatul Patriarhiei din București în perioada 20-21 septembrie 2018. A participat Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu.

*

În zilele de 21 și 22 septembrie 2018, la Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula a avut loc a IX-a ediție a Colocviilor de la Nicula. Au participat cu referate: Ierom. drd. Maxim Morariu, Pr. drd. Emanuel Cășvean, Pr. drd. Cătălin-Veronel Varga și Pr. drd. Grigore-Toma Someșan, studenți-doctoranzi ai Școlii doctorale de teologie Isidor Todoran a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În anul universitar 2017-2018 au activat următoarele cercuri studențești:
Cercul de Film Artistic, responsabil Drd. Ioan Buteanu,
Cercul de Psihoterapie Pastorală, responsabilă Drd. Ana-Maria Cristina Băldean,

Cercul de Șah, responsabil Cătălin-Mihai Petrovai,
Cercul de Muzică Psaltică, responsabil Cristi-Dan Tomoș,
Cercul de Film Documentar, responsabil Petru Mihalici;
Cercul de Tanatologie Ortodoxă, responsabil Drd. Cătălin-Adrian Băraian,

Cercul de Apologetică, responsabil Alexandru Sofronea,
Cercul de Literatură Patristică și Filosofică, responsabil Alin Aelisabetei,
Cercul „Femeia în Biserica Ortodoxă”, responsabilă Drd. Alexandra-Felicia Coroianu-Georgiu,

Cercul de Practică Liturgică, responsabil Alexandru Punei,
Cercul „Baladă pentru Basarabia”, responsabil Pancratie Țăruș,
Cercul de Sectologie, responsabil Călin-Vasile Mureșan,
Cercul de Studiu Biblic, responsabil Bogdan-Andrei Mustea,
Cercul de Ciclism, responsabil Iulian Anechitei,

- Cercul de Tenis de Câmp, responsabil Arpad Țintariu,
Cercul de Tenis de Masă, responsabil Cristian-Vasile Coroian-Georgiu,
Cercul de Poezie, Lirică și proză, responsabil Mihai-Vasile Repede,
Cercul de Tipic Bisericesc, responsabil Florin Nan,
Cercul de Consiliere Pastorală, responsabil Drd. Călin Drăgeanu,
Cercul de Filantropie Studențească, responsabilă Drd. Alexandra-Felicia Coroianu-Georgiu,
Cercul de Fotografie în Perimetrul Eclezial, responsabil Paul-Cătălin Popescu,
Cercul de Muzică Liniară și Cunțanu pentru Începători, responsabilă Andreea Mureșan,
Cercul de Istoria Spiritualității Românești, responsabil Drd. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Cercul Studențesc de Pictură Artă Sacră *Dionisie din Furna*, responsabil Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean,
Cercul de Pelerinaje și Drumeții Duhovnicești, responsabil Cristi-Dan Tomoș,
Grupul de Femei Slujitoare *Podoaba Casei Tale*, responsabilă Mădălina-Maria Popa,
Cercul de Măiestrie Didactică și Tehnică Catehetică, responsabil Drd. Cătălin-Petru Oargă,
Cercul de Exersare în *Dialogul cu Intelectualitatea*, responsabil Serafim Armancă,
Cercul de Dans Sportiv, Popular și de Coregrafie Tradițională, responsabil Alin-Dumitru-Marcel Rodilă,
Cercul *Tradiționaliștii Postmoderniști*, responsabilă Justiniana Armancă,
Septetul Vocal Bărbătesc *Doxologia Clujeană*, responsabil Roland Perde,
Mini-Corala Mixtă *Sf. Nicolae*, responsabil Nicolae Badiu,
Cercul de Bal Mascal și Defilare în Costume de Epocă, responsabilă Maria-Mihaela Badiu,
Cercul "Gardianul Editorial". *Semnarea aparițiilor de referință*, responsabil Grigore Chira,
Cercul de Artefacte Sacre de Crăciun și Paști (încondeiere ouă), responsabilă Andreea-Maria Nicoară,
Cercul de Chitară, responsabil Petru-Dumitru Covrig,
Revista Teologică Studențească *Flacăra Credinței*, responsabil Bogdan-Viorel Burlă,
Atelierul de Toacă, responsabil Nicolae-Rareș Bleahu,
Atelierul de Litografiere, responsabilă Maria Iustina Mălai,
Universitatea de Vară de la Sângeorz-Băi, responsabil Arhim. Prof. univ. dr. Teofil Tia,

Cercul Amatorilor de Folklor (românesc și străin), responsabil: Titus-Darius Budea,
 Cercul Radiofoniștilor Voluntari, Iulian Anechitei,
 Cercul de Evaluare a Disciplinei Duhovnicești și de Prognoză Vocațională, responsabil: Daniel Bulca,
 Vizitatorii Muzeelor Clujene, Responsabil: Fernando-Florinel Deiac,
 Cercul de Bizantinologie, responsabilă Drd. Daniela-Luminița Ivanonovici,
 Cercul de Gestionare a Paginii de Facebook, responsabil Darius-Ionuț-Sorin Echim,
 Cercul de Croitorie “Veste preoțești și Reverenzi”, responsabilă Alexandra-Mihaela Șuiiu,
 Cercul de Teatru și Dramaturgie, responsabilă Maria Mădălina Popescu,
 Cercul de Etică Sexuală Ecumenică, responsabil Serafim Armanca,
 Cercul de Grădinărit și Amenajări Floricole, responsabil Ovidiu-Petru Cimpoeș,
 Cercul de Psihanaliză, responsabil Călin Drăganu,
 Cercul de Împletit Mătânii (și brățări duhovnicești), responsabilă Alexandra Chira,
 Cercul Bunelor Maniere și al Vestimentației Rafinate, responsabilă Ioana Radu,
 Cercul de Persuasiune și Tehnică Asertivă, responsabil Alexandru Lucaci,
 Cercul Stomatologic (Dentiție și Igienă Orală de Performanță), responsabil Alexandru Lucaci.

**F. ACTIVITATEA DIDACTICO-ȘTIINȚIFICĂ A CADRELOR
 FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA
 ÎN ANUL UNIVERSITAR 2017-2018**

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN-VASILE LEB

22 septembrie 2017, UBB: Facultatea de Teologie Ortodoxă. Susținerea tezelor de doctorat de către Cergan Daniel și Enache Gabriel: Referat principal

1 octombrie 2017: Participare la deschiderea noului an universitar

16 octombrie 2017- Sibiu: Comisie de doctorat

4 noiembrie 2017: Evaluator internațional al unui proiect editorial pentru Bloomsbury Publishing Inc. New York- USA-London UK.

6 noiembrie 2017- UBB: Facultatea de Teologie Ortodoxă. Membru în comisia de abilitare a Conf. univ. dr. Ioan Gheorghe Rotaru.

7 noiembrie 2017 UBB: Facultatea de Teologie Ortodoxă. Membru în comisia de abilitare a Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan

7 noiembrie 2017 UBB: Facultatea de Teologie Ortodoxă. Conferința teologică internațională. Referat: *Profesorul Alexandru Filipașcu, martir al lagărului comunist. Întregiri bio-bibliografice.*

7 ianuarie – 8 februarie 2018: Profesor invitat, la Institutul Teologic Ortodox din cadrul Universității Ludwig-Maximilian din München: cursuri, seminarii, examene.

Vorlesung (curs): Orthodoxe und Katholiken (I.) auf den Konzilien von Lyon (1274), Konstanz (1414-1418) und Ferrara-Florenz (1438-1439).

Blockseminar: Die Mission der Orthodoxen Kirche im 20. Jahrhundert.

16 ianuarie 2018: Professorentreffen der 3 theologischen Fakultäten Im Georgianum, München.

23 ianuarie 2018: Internationale Gebetswoche, in der Liebfrauenkirche in München.

29 ianuarie 2018: Kommissionssitzung (Consiliu profesoral).

30 ianuarie 2018: Patronatsfest (Sărbătorirea Patronilor Institutului. Sfinții Trei Ierarhi).

31 ianuarie 2018 - Examen

6-7 februarie 2018 - Examen

9 februarie 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, Examen

20 februarie 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă - Membru în Comisia pentru Examenul de Grad profesional pentru personalul clerical

22 februarie 2018: Participare la Conferința doctoranzilor

23 februarie 2018: Examen-restanțe

1 martie 2018: Consiliu profesoral-Propunere de a se acorda titlul de Doctor Honoris Causa Profesorului Paolo Odorico de la Paris.

15-17 aprilie 2018: Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița-Conferința dedicată Centenarului Unirii din 1918=Referatul Sașii din Transilvania și Marea Unire din 1918.

3-4 mai 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă - Participare la cursurile Prof. Hans Schwarz din Regensburg

9 mai 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă - Conferință.

14 mai 2018: Bistrița-Conferința Mediciei și Biserica=Referatul: Marea Unire de la Alba Iulia (1918), întruparea unui ideal măreț.

23 mai 2018: Primăria Cluj-Lansarea Enciclopediei Personalităților românești, Ed. Dan Fornade.

5-7 iunie 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă - Examen.

9 iunie-14 iulie 2018 (Sommersemester 2018): Profesor invitat, la Institutul Teologic Ortodox din cadrul Universității Ludwig-Maximilian din München: cursuri, seminarii, examene.

Vorlesung (curs) : Orthodoxe und Katholiken (II.) vom Fall Konstantinopels (1453) bis zur französischen Revolution (1789).

Blockseminar: Der theologische Unterricht in den orthodoxen Kirchen im 19. Und 20. Jahrhundert.

12 iunie 2018: Institutul Teologic Ortodox München- Parcicipare la conferința P.S. Ep. Sofian despre isihasm.

20 iunie 2018: Convorbiri cu Dl. Prof. Gunther Wenz la Institutul iezuit de filozofie.

29-30 iunie 2018: Blockseminar.

2 iulie 2018: Sitzung der Gemeinsamen Kommission (Consiliu profesoral).

3 iulie 2018: Vecernie în Salvatorkirche din München.

5 iulie 2018: Biblioteca Institutului - Rememorarea seminarului teologic ținut în Cipru.

6 iulie 2018: Biblioteca Institutului- Întâlnirea I.P.S. Mitropolit Augustinos al Germaniei cu profesorii și studenții.

9-10 iulie 2018: Examene.

11 iulie 2018: Vizitarea D-lui Prof. Theodor Nikolaou.

12 iulie 2018: Examene.

16 iulie 2018: Rectorat UBB - însoțirea Doamnei Prof. Astrid Kaptijn, Prorectorul Universității din Fribourg, Elveția, pentru parafarea unei colaborări dintre facultățile de teologie ale celor două universități.

19 iulie 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă - Referent în cadrul unei comisii de doctorat.

29-30 august: Iași-Conferința Națională a Istoricilor Români/ Referatul: Onisifor Ghibu și Nicolae Colan, promotori ai Marii Uniri din 1918.

22 septembrie 2018: București-Referent în Comisie de doctorat.

27 septembrie 2018: Facultatea de Teologie Ortodoxă - Referent principal (îndrumător) în comisiile de doctorat pentru Pr. Bogdan-Mircea Opre și Anca Șandru.

1 octombrie 2018: FTOR-Inaugurarea anului universitar 2018-2019.

4 octombrie: București-Referent într-o Comisie de doctorat.

11 octombrie: Sibiu- Referent într-o Comisie de doctorat.

19-20 octombrie: Deva-Conferința decădată Centenarului. Referat: O cronică săsească despre Adunarea Națională de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918.

5-6 noiembrie: FTOR Cluj-Napoca-Simpozionul internațional dedicat Centenarului Marii Uniri. Referat: Nicolae Colan, luptător pentru Unirea din 1918.

25 noiembrie: Evaluator al unui proiect Fulbright Senior Award for Visiting Scholars AY 2019-2020.

PUBLICAȚII:.

Albert Schweizer și Crișan Mircioiu, două personalități medicale creștine emblematiche, apărut în rev. Arhivele Bistriței, Anul III, Fascicula 3(7): *Medicii și istoria*, Presa Universitară Clujeană 2017, p. 23-31.

Ioan-Vasile Leb & Mircea Bidian, *Relația Biserică-Stat în Imperiul Bizantin de la înlăturarea Irinei până la domnia lui Mihail al III-lea (802-842)*, în vol. Nicolae Chifăr și Dragoș Boicu (editori), *Imperiul și Sacerdoțiu. Dinamica raporturilor Biserică-Stat în Imperiul Romano-Bizantin (306-867)*, Ediția a doua, Editura Doxologia, Iași, 2017, p. 592-632.

Profesorul Alexandru Filipașcu, martir al lagărului comunist, în vol. *Icoană, mărturie creștină, totalitarism*. Ed. de Vasile Stanciu și Cristian Sonea, Presa Universitară Clujeană, 2017, p. 333-362.

Începutul relațiilor Bisericii Ortodoxe cu Biserica Veche-Catolică (1870-1874), în vol. Nicolae Bocșan: *Istoria sub semnul generozității și umanității*. Coord. Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Mihaela Bedecan. Col. Personalități ale UBB, Presa Universitară Clujeană, 2018, p. 264-282.

Gottfried Wilhem von Leibniz (1646-1716) și Biserica Ortodoxă, în vol.: *Magistrul. Omagiu Părintelui Academician Mircea Păcurariu- 85 de ani de viață*, (coord.) Dr. Laurențiu Streza, Nicolae Chifăr, Paul Brusanowski, Emanuel-Pavel Tăvală, Ed. Andreiană/ Astra Museum, Sibiu, 2017, p. 450-460.

140 de ani de la cea de-a doua conferință de unire de la Bonn dintre ortodocși și vechii-catolici (1875-2015), vol. *Teologia în dialog. Evocări-Analize-Perspective-. Volum dedicat Părintelui profesor doctor Viorel Ioniță la împlinirea vârstei de 70 de ani*. Coord. Daniel Benga și Constantin Pătuleanu, Editura Universității București, București, 2018, p. 513-529.

Marea Unire de la Alba Iulia (1918), întruparea unui ideal mareț, în „Arhivele Bistriței”, Anul III, Fascicula 3 (11). *Premisele Marii Uniri*, Presa Universitară Clujeană, 2018, p. 11-32.

Contribuția Ortodoxiei la cultura europeană, în vol. *In Honorem. Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu*. Ed. De Daniel Mocanu, Presa Universitară Clujeană, 2018, p. 147-162.

Recenzie la: Jürgen Henkel, “Dumitru Stăniloae. Leben – Werk – Theologie”.-Freiburg: Herder, 2017, 560 p. , în: *Theologische Revue*, 114 Jahrgang, Nr. 5, 2018, p. 415-417.

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

PUBLICAȚII:

Editorial în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom XIX (2015-2016), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, p. 7-8.

Cuvânt la deschiderea lucrărilor Simpozionului internațional de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca 14-15 noiembrie 2017 în Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției, Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, vol. 1, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, p. 615-624 (editor împreună cu Arhid. dr. Daniel Mocanu).

Contexte nonformale de învățare a muzicii bisericești. Analiză de caz: oferta noilor media în Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției, Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, vol. 1, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, p. 5-7 (editor împreună cu Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea).

Cuvântul editorilor în Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției, Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, vol. 2, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, p. 5-7 (împreună cu Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea).

Cuvânt înainte. Paula Bud – un model de modestie și dăruire jertfelnică, în vol. Paula Bud, *Studii de exegeză și Teologie biblică vechitestamentară*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, p. 10-11 (ediție îngrijită de Pr. Ioan Chirilă, Teodora Mureșanu, Stelian Pașca-Tușa).

Introducere. Cuvântul și artaca formă de rezistență și supraviețuire în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunismului în vol. *Mărturisirea credinței prin cuvânt și artă în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunismului*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, p. 6-8, împreună cu Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Editor al volumului.

Eveniment muzical de excepție, la Academia de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca în rev. *Renașterea*, nr 1 (333)/2018, p. 4

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI CULTURAL ARTISTICE :

1 octombrie 2017 participă cu Corala „Psalmodia Transylvanica” la prăznuirea hramului. Este distins cu Crucea episcopală a Episcopiei Covasnei și Harghitei de către PS Andrei.

2 octombrie 2017 slujește Sf. Liturghie în capela facultății cu ocazia deschiderii în mod festiv a anului academic 2017-2018. Rostește o alocuțiune. Participă la inaugurarea noii cantine a facultății

9 octombrie 2017 – cuvânt inaugural la reuniunea Comisiei pentru Educație și Formare Ecumenică (CEEFF) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor

10 octombrie 2017 participă la conferința cu titlul: *Istorie, Memorie, Memorial sau cum se construiește un miracol* a cunoscutei scriitoare Ana Blandiana.

10-14 octombrie 2017, împreună cu Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă a efectuat o vizită la Institutul Diakonia din Neuendettelsau (Germania). Aici s-a pregătit consultația teologică între Institutul Diakonia și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

6-7 noiembrie 2017 – cuvânt inaugural la Simpozionul Internațional *Icoană, mărturie creștină, totalitarism*, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

27 noiembrie 2017, în cadrul programului Zilelor Șaguniene, la Sibiu, participă împreună cu Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai” la lansarea volumului: *Mărturisire și dăruire celui între dascăli* Pr. prof. dr. Ioan Ică și îi înmânează Părintelui prof. univ. dr. emerit Ioan I. Ică sr., o diplomă aniversară din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu ocazia împlinirii frumoasei vârste de 85 de ani.

29 noiembrie 2017 participă la susținerea publică a tezei de abilitare cu titlul: *Conștiința canonică și provocările pastoral-misionare actuale* a Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu, în cadrul Școlii doctorale de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”, membru în comisia de abilitare.

30 noiembrie-8 decembrie 2017 participă la activitățile dedicate *Săptămânii Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*.

3 decembrie 2017 - Concert de colinde la biserica Soborul Sfinților Apostoli din Cluj-Napoca, cartierul Someșeni, dirijează Corul de Cameră Psalmodia Transilvanica

4 decembrie 2017 - Lansare de carte: *Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției*, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2017, editori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, *Teologia dialogului intercreștin. O introducere*, Presa Universitară Clujeană, 2017.

5 decembrie 2017 - Lansare de carte: Nicolae Turcan, *Paradoxuri și ingenuncheri. Meditații despre filosofie și credință*, Editura Eikon, București, 2017 și Personalități ale Universității „Babeș-Bolyai”: Pr. prof. univ. dr. Isidor Todoran, Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2017, coordonator Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

5 decembrie 2017, în Sala Teatrului Municipal din Deva susține un Concert de Colinde cu Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica.

6 decembrie 2017, cu ocazia hramului Catedralei din Deva, dirijează Corul menționat care a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie oficiată de către un sobor de arhierei. P. S. Episcop Gurie îi oferă Crucea Episcopiei Devei și Hunedoarei pentru clerici.

6 decembrie 2017, Seară cultural-artistică: Lansarea volumelor: *Între închisoare și Împărăție. Un interviu inedit cu Părintele Profesor Ioan Bunea, aprilie, 1990*, realizat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Ed. Renașterea, 2017 și *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, coordonator ierom. dr. Grigorie Benea și programul artistic: *Iarna închisorilor*, prezentat de studenții facultății. Coordonator: Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu.

7 decembrie 2017 susține un Concert de Colinde cu Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica la biserica cu hramul Sf. Treime din Vatra Dornei.

8 decembrie 2017, la biserica Adormirea Maicii Domnului din Cluj-Napoca, cartierul Mănăștur susține un Concert de Colinde cu Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica.

10 decembrie 2017 dirijează corul Catedralei mitropolitane, care oferă un concert de colinde în Catedrală.

14 decembrie 2017, la Catedrala Mitropolitană participă la tradiționala *Seară ecumenică de colinde* cu Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica.

17 decembrie 2017, la Catedrala Mitropolitană participă la tradiționalul concert de colinde al Facultății cu Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica.

19 decembrie 2017, la Mănăstirea Florești, participă la momentul comemorativ: *Colind pentru Paula*, cu Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica* care a susținut un concert de colinde.

19 decembrie, IPS Sa a primit cu colinda Corul de Cameră Psalmodia Transylvanica.

21 decembrie 2017 susține cu Corul de Cameră *Psalmodia Transylvanica* un Concert de Colinde la Casa de Cultură a municipiului Câmpia Turzii.

18 ianuarie 2018 participă la ședința de lucru a preoților din Protopopiatul Cluj I și a susținut o scurtă prelegere cu titlul *Părinții Bisericii și muzica – argument*.

30 ianuarie 2018 în Catedrala Mitropolitană, cu ocazia prăznirii hramului școlilor teologice la Sfânta Liturghie arhierească săvârșită de IPS Mitropolit Andrei în sobor de preoți profesori și diaconi, dirijează Corul de cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății și transmite un mesaj de comuniune academică și spirituală.

3 februarie 2018 participă la lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

19-20 februarie 2018 prezidează comisiile de evaluare în cadrul examenelor de finalizare a studiilor

20 februarie 2018 prezidează susținerea lucrărilor pentru obținerea gradul I profesional al personalului clerical

21 februarie 2018 participă la ședința de lucru a preoților din Protopopiatul Cluj II care a avut loc la Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Clujului și a făcut o prezentare a muzicii bisericești din perspectiva Părinților Bisericii, subliniind importanța acesteia pentru misiunea în parohii

22 februarie 2018 rostește o alocuțiune la Consfăturile îndrumătorilor de doctorat și ale doctoranzilor de la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”.

6-9 martie 2018 efectuează o vizită la Institutul Diakonia din Neuendettelsau (Germania).

13 martie 2018, moderează lansarea lucrării *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, ediție bilingvă, 3 volume apărută la Editura Basilica, Studiu introductiv, introduceri, note și traducere de dr. Răzvan Perșa.

22 martie 2018 susține un microrecital cu Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” în cadrul concertului anual susținut de Cvartetul Transilvan, organizat de Fundația „Mitropolitul Bartolomeu”

25 martie 2018 susține un concert de cântări religioase la biserica cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din Cluj-Napoca cu Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”

28 martie 2018, în sala Auditorium Maximum” a Universității Babeș-Bolyai, participă la tradiționalul concert de pricesne, muzică bisericească și cultă, intitulat „Cu noi este Dumnezeu”, cu Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”

15 aprilie 2018, în catedrala Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei din Madrid, dirijează Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” care dă răspunsurile la Sf. Liturghie săvârșită de un sobor de 15 ierarhi, în cadrul căreia Arhim. Teofil Roman a fost hirotonit episcop și instalat Arhiereu Vicar

22-27 aprilie 2018 efectuează o vizită în provincia Catalonia din Spania, la invitația Universității din Barcelona și a Bisericii Romano-Catolice din Andorra și Catalonia.

- 22 aprilie 2018 a fost primit de părintele prof. Gaspar Mora, fostul decan al Facultății de Teologie din Catalonia, apoi în Seu d’Urgell, vechiul scaun episcopal al Cataluniei medievale de profesorii Francisc Xavier

Pares și Oscar Willard Arciniegas cu care a discutat probleme de actualitate creștină.

- 23 aprilie 2018, s-a întâlnit cu Arhiepiscopul și co-principele Andorrei, Joan Enric Vives, căruia i-a transmis invitația de a vizita România și în special Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, în vederea deschiderii unor noi posibilități de colaborare pe tărâm pastoral-misionar, social, cultural și filantropic.

- 24 aprilie 2018 vizitează Mănăstirea Montserrat, centrul religios monastic și național al Cataluniei, unde are o întrevedere cu starețul benedictin Josep M. Soler, apoi a vizitat colecția de icoane bizantine și a participat la concertul corului de copii „Escolania”, unul dintre cele mai vechi coruri din Europa.

- 25 aprilie 2018 a fost ziua întâlnirilor academice dintre cele două facultăți de teologie din Cluj-Napoca și Barcelona (cu părintele decan prof. Joan Planellas și părintele rector prof. Armand Puig). Astfel, între cele două instituții de prestigiu teologic din spațiul ortodox românesc și catolic catalan și spaniol se va încheia un protocol de colaborare universitară prin care studenți și profesori să poată studia și conferenția în ambele părți.

- 26 aprilie 2018 a fost ziua dedicată unor vizite în principalele puncte ale structurilor bisericești din Barcelona: catedrala istorică în care sunt adăpostite moaștele și relicvele Sfântei Mucenițe Eulalia (patroana Barcelonei), apoi locul în care au fost împușcați 70 de creștini în timpul Războiul Civil Spaniol din secolul XX. Ghidul incursiunii pastorale, turistice și istorice a fost ecleziarhul catedralei din Barcelona, părintele Jose Ramon Perez.

- 27 aprilie 2018 a fost primit de către Cardinalul Barcelonei, Excelența Sa, Juan Jose Omella, căruia i s-a făcut invitația de a vizita Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

2 mai 2018 participă la slujba de pomenire a lect. univ. dr. Paula Bud și lansarea volumului: *Studii de exegeză și Teologie biblică vechitestamentară*

9 mai 2018 - cuvânt de salut Consultație Teologică a Diakonie Neuendettelsau cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, cu tema: *Viața ca dar al lui Dumnezeu - responsabilitatea creștină în perspectiva morții.*

12-18 mai 2018 Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a efectuat, la invitația Centrului Diakonia din Neuendettelsau, un turneu misionar de promovare a muzicii bisericești, patriotice și tradiționale în parohiile ortodoxe, în parohiile evanghelice și în unitățile sociale din landul Bavaria (Germania). În 15 mai 2018 a susținut un concert la Consulatul General al Romaniei din München cu ocazia zile-

lor Europei din capitala Bavariei. Joi, 17 mai 2018, de sărbătoarea Înălțării Domnului, corul a dat răspunsurile la Sf. Liturghie săvârșită la Catedrala de la Nürnberg a Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale și de Nord, de ÎPS Părinte Mitropolit Serafim.

19 mai 2018 participă la lucrările de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, pentru perioada 2018-2022, ca membru cleric ales pentru al doilea mandat

23 mai 2018 la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în deschiderea celui de-al 42-lea Congres al Academiei Româno-Americane de Arte și Științe din România, Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu oferă un Triptic coral patriotic și popular

28 mai 2018, cu ocazia hramului, în ziua Praznicului Sf. Treimi, săvârșește Sf. Liturghie și rostește un cuvânt de învățătură la Mănăstirea Breaza, jud. Maramureș, ctitoria Pr. dr. Florea Mureșanu, fost profesor la Academia Teologică din Cluj.

30 mai 2018, în Aula Magna a Universității “Babeș-Bolyai”, în cadrul Galei de decernare a Premiilor Excellentia, ediția a VI-a, organizată de Consiliul Studenților din Univeritatea Babeș-Bolyai, i se acordă titlul de profesor excellentia din partea Consiliului Studenților din Univeritatea Babeș-Bolyai, la propunerea studenților Facultății de Teologie Ortodoxă, în semn de apreciere și recunoștință pentru prestația didactică deosebită, pentru implicarea și dedicarea dovedite în îndeplinirea misiunii de educare și formare a studenților

7 iunie 2018 - cuvânt de salut sesiunea de comunicări științifice la nivel licență și master, cu tema: *Studentimea și intelectualitatea ortodoxă română și Marea Unire*

7 iunie 2018 participă la deschiderea conferinței: *Biserică Și societate în ultimii 100 de ani (1918–2018)*, organizată de Facultatea de Teologie Reformată a Universității „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Teologie a Universității Reformate „Károly Gáspár” din Budapesta și Fundația „Református Közéleti és Kulturális Alapítvány” din Budapesta

10 iunie 2018, dirijează Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” care a dat Răspunsurile liturgice la Sf. Liturghie și sfîntirea bisericii cu hramurile „Sfântul Apostol Andrei” și „Duminica Sfinților Români” din municipiul Oradea săvârșită de un sobor de nouă ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române

18 iunie 2018 oficiază în fruntea unui sobor de preoți-profesori Sfânta Liturghie în Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă, cu ocazia absolvirii cursurilor de către promoția Centenarului Marii Uniri a Facultății de

Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. În cadrul festivității care a avut loc în sala Auditorium Maximum a Universității Babeș-Bolyai îi felicită pe absolvenți și le oferă câteva îndemnuri

25 iunie - 4 iulie 2018 prezidează comisiile de evaluare în cadrul examenelor de finalizare a studiilor

2-13 iulie 2018 participă la Cursurile pastorale și de îndrumare misionară a clerului, seria 103 și la colocviul pentru obținerea gradului profesional I

9 iulie 2018 prezidează comisia de susținere publică a tezelor de doctorat: *Îngeri și eshatologie/ Înviere în Daniel 10-12* a pr. Ioan Iurcea și *Poziția decalogului în credința iudaică și valoarea sa astăzi* a d-lui Gavril Teofil Chichineșdi, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

11-26 iulie 2018 prezidează comisiile de evaluare la examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă, nivel licență și master.

12 iulie 2018 prezidează comisia de susținere publică a tezei de doctorat: *Structura misionară a Bisericii în dimensiunea ei sacramentală* a pr. Mihai Valentin Racolța, specializarea Misiologie și ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel

20 iulie 2018, în ziua pomenirii Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, cu ocazia hramului mănăstirii Toplița din Episcopia Covasnei și Harghitei dirijează corul de cameră Psalmodia Transylvanica care dă răspunsurile la Sf. Liturghie săvârșită de un sobor de șapte ierarhi sub protia Înaltpreasfințitul Naum, Mitropolit de Ruse - Bulgaria.

28 iulie-11 august participă la o Conferință internațională la Nürnberg

14-15 august 2018 cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Nicula dirijează Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” care dă răspunsurile la strană, la toate sfintele slujbe oficiate cu ocazia hramului (Vecernia cu Litie, Slujba privegherii, Prohodul Maicii Domnului și Sfânta Liturghie)

18 august 2018 dirijează Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” care a dat Răspunsurile liturgice la Sf. Liturghie și sfântirea bisericii cu hramul „Schimbarea la Față” din Cluj-Napoca de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, alături de Preasfințitul Ignatie, Episcopul Hușilor și de Preasfințitul Teofil de Iberia Arhiereu vicar al Episcopiei Spaniei și Portugaliei, împreună cu un sobor de preoți și diaconi.

25 august 2018 săvârșește Sf. Liturghie la Mănăstirea Sf. Treime din Breaza, jud. Maramureș și slujba Parastasului, împreună cu P. Cuv Arhim.

Gavril Burzo, ucenicul părintelui martir Florea Mureșanu - fost cadru didactic al Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj -, pentru Nelu Pop, tatăl absolventului facultății noastre Daniel Matei Pop și susține un cuvânt de învățătură

26 august 2018 participă la slujba de înmormântare a prof. Ioan Popa Bota, tatăl prof. dr. Ioan Popa Bota, în localitatea Valea Seacă, jud. Satu Mare și rostește un cuvânt de învățătură și mângâiere.

10-20 septembrie 2018 prezidează comisiile de evaluare la examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă, nivel licență și master, sesiunea a II-a

17 și 18 septembrie 2018 participă la examenul de admitere la Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran”.

17 septembrie 2018 prezidează comisia de susținere publică a tezei de doctorat: *Principiile prozelitismului sectar și misiunea Bisericii* a d-lui Eugen Buchiu, specializarea Misiologie și ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel.

24 septembrie 2018 prezidează comisia de susținere publică a tezelor de doctorat: *Comunicarea nonverbală în discursul laic și în predică. Studiu comparativ* a pr. Ionuț Bărbulescu și *Hristos împărtășit copiilor – rediviva catehizării parohiale: context, conținut, strategii didactice* a pr. Constantin Sorin Lungoci, specializarea Omiletică și catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

25 septembrie 2018, prezintă referatul principal în cadrul susținerii tezei de doctorat: *Relevanța tradiției dirijorale în muzica bisericească din spațiul românesc. Exigențe metodologice, vocaționale și spirituale ale dirijorului de cor bisericesc* a diac. Paul Tiberiu Ardelean, specializarea Muzică bisericească și Ritual.

25 septembrie 2018, prezintă referatul principal în cadrul susținerii tezei de doctorat: *Cultura muzicală bisericească din Țara Lăpușului. Tradiție și continuitate* a pr. Andrei Ovidiu Baboșan, specializarea Muzică bisericească și Ritual.

27 septembrie 2018 prezidează comisia de susținere publică a tezelor de doctorat: *Viața națională, bisericească și culturală a românilor ortodocși de pe Valea Bârgăului (sec. XVIII - XX)* a d-lui Alin Georgian Constantin Miheștian, *Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Casa Regală a României între anii 1918-1947* a d-lui Paul Ersilian Roșca și *Viața bisericească și culturală a românilor din Bihor între anii 1849-1918* a pr. Ovidiu-Ioan Bocșan, specializarea Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru.

PR. PROF. UNIV. DR. VALER BEL

A predat la nivel Master cursurile de Teologie Dogmatică: *Dumnezeu-Sfânta Treime în credința Bisericii* (S. 1, 2 ore de curs) la specializările *Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă și Ortodoxie și viață liturgică* și a condus seminariile aferente temei la secțiile respective (2 ore de seminar); *Eclesiologie și Eshatologie* la specializările *Consiliere pastorală și asistență psihosocială* (S. 1, 2 ore de curs) și *Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă* (S. 4, 2 ore de curs) și a condus seminariile aferente temei la secțiile respective (2 ore de seminar).

În cadrul Școlii Doctorale a predat cursul: *Misiunea Bisericii în lumea contemporană (aprofundarea premiselor teologice, a coordonatelor, aspectelor și exigențelor creștine)* (S. 1);

A ținut cursuri și seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoților desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie, pe tema: *Misiunea Bisericii în societatea contemporană*;

A îndrumat lucrări de licență și dizertații master;

A îndrumat lucrări de grad I în preoție și a participat la susținerea lor publică;

A funcționat în calitate de conducător de doctorat la *Misiologie și Ecumenism*, având în îndrumare 12 doctoranzi: Buchiu Eugen, Budianu Mihai, Ierom. Cruceanu Serafim, Pr. Munteanu Nicolae, Pr. Nicoară Ciprian, Pr. Petrescu Adrian, Pr. Pop Claudiu, Pr. Pop Ionuț, Pr. Pop Vasile, Pr. Rus Ciprian, Pr. Racolța Mihai-Valentin, Pr. Săvărășan Gelu;

- Pr. Mihai-Valentin Racolța (Parohia *Sfinții Ioachim și Ana*, Cluj-Napoca) a susținut lucrarea de doctorat cu titlul *Structura misionară a Bisericii în dimensiunea ei sacramentală*, 12 iulie, 2018 și a obținut doctoratul în Teologie;

- Eugen Buchiu (Trinitas TV- București) a susținut lucrarea de doctorat cu titlul *Misiunea Bisericii și principiile prozelitismului sectar*, 18 septembrie, 2018 și a obținut doctoratul în Teologie.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE

A participat ca membru specialist la comisii de doctorat pentru analiza și susținerea tezei, în calitate de profesor îndrumător la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca:

1. Pr. Mihai-Valentin Racolța, *Misiunea Bisericii în dimensiunea ei sacramentală*, 2018;

2. Eugen Buchiu, *Misiunea Bisericii și principiile prozelitizmului sectar*, 2018.

Ca membru specialist pentru evaluarea și susținerea tezei a participat la:

- Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, Universitatea București:

3. Pr. Constantin Dumitru, *Contribuția Părintelui Dumitru Stăniloae la dogma eshatologică*, îndrumător: Pr. prof. dr. Ștefan Buchiu, 2017;

- Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „A.I. Cuza”, Iași:

4. Pr. Radu Sever Ungureanu, *Misiunea preotului de slujire caritativă în contextul bolii oncologice*, îndrumător: Pr. prof. dr. Gheorghe Petraru, 2017;

- Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion Felea”, Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad:

5. Ioan Alexandru Stoienescu, *Revelație și istorie în gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, îndrumător: Pr. prof. dr. Cristinel Ioja, 2017;

6. Cristian Rădulescu, *Teologie și Biserică în concepția profesorului dr. Nicolae Chițescu*, îndrumător: Pr. prof.dr. Ioan Tulcan, 2017;

7. Ioan Veniamin Geoldeș, *Taina Bisericii și implicațiile sacramentale în cadrul dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, îndrumător: Pr. prof.dr. Ioan Tulcan, 2017;

8. Laurențiu Victor, *Aspecte dogmatice ale preacinstirii Maicii Domnului în Ortodoxie*, îndrumător: Pr. prof. dr. Cristinel Ioja, 2018.

Este membru în comisia de avizare și secretar de redacție al revistei “Studia Universitatis Babeș-Bolyai-Theologia-Orthodoxa”.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ:

VOLUME RECUNOSCUTE CNCSIS:

Dumnezeu-Sfânta Treime în credința Bisericii - Capitolul IV, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, coordonator Pr. Prof. Dr. Ștefan Buchiu, *BASILICA*, București 2017, pp.266-361;

Misiologie ortodoxă. Colecția: Cursuri, Manuale și Tractate de Teologie Ortodoxă, coordonator Pr. Prof. Dr. Valer Bel (elaborat 9 prelegeri/lecții) în curs de publicare, *BASILICA* București, 2019;

ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ÎN VOLUMELE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

Theological and Historical Views on the Catholicity and Authority of the Church in the first Millennium, în: vol. *PRIMACY AND PRIMACIES IN THE CHURCH*. The 5th IAODT Conference, Caraiman Monastery (Romania)

25-27 September 2016, Editors: Peter Bouteneff, Michel Stavrou, Ioan Tulcan, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2018, pp. 37-47;

ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ÎN VOLUME DIN ȚARĂ RECUNOSCUTE CNCSIS:

Centralitatea Persoanei lui Iisus Hristos în eshatologie, în vol. *In Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Vsile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp.163-168;

Libertatea lui Dumnezeu și libertatea omului, în vol. *1993 – 2018 Un sfert de veac de învățământ teologic ortodox superior la Timișoara*, coordonatori Pr. lect. dr. Adrian Covan și Pr. lect. dr. Marius Florescu, Ed. Astra Museum, Partoș 2018, pp. 90-97 ;

Cuvânt înainte la lucrarea: Pr. Nicolae Lăpuște, Misiune și mărturie creștină ortodoxă contemporană în Canada, *Renașterea*, Cluj-Napoca, 2018, pp. 5-7;

Cuvânt înainte la lucrarea: Pr. Cornel Coprean, Dezvoltarea teologiei misionare prin Conferințele Misionare Internaționale și Consultațiile Misionare Interortodoxe, *Renașterea*, Cluj-Napoca, 2018;

Cuvânt înainte la lucrarea: Pr. Ionuț Vlădescu, Sfânta Liturghie și importanța ei în societatea contemporană, *Renașterea*, Cluj-Napoca, 2018.

ARTICOLE CU CONȚINUT MISIONAR:

Dumnezeu, drama libertății umane și puterea pocăinței, în „Lumina de Duminică. Săptămânal de spiritualitate și atitudine creștină”, nr. 5, anul XIV, 4 februarie 2018, pp. 4-5 ;

În mormânt Viață, în “*Renașterea*”, nr. 4/2017, p. 4.

PARTICIPĂRI CU COMUNICĂRI LA SIMPOZIOANE INTERNAȚIONALE

A șasea ediție a Simpozionului internațional de Teologie dogmatică (The 6th IAODT Conference): *The Eschatological Vision of Orthodox Theology*-Balamand 7-9 iunie 2018, cu comunicarea : *Centrality of Jesus Christ in the Eschatological Theology of Fr. Dumitru Stăniloae*.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE:

Colocviul Național de Teologie Dogmatică 26-27 aprilie, Iași 2018 : *Gnoseologia ortodoxă*, cu comunicarea : *Logica participativă și ontologia analogică a cunoașterii teologice-eclesiale*.

ACTIVITATE MISIONARĂ:

A slujit în calitate de preot îmbisericit la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, unde a ținut lunar un cuvânt de învățătură;

A slujit și predicat la: Mănăstirea *Adormirea Maicii Domnului* Nicula, Mănăstirea *Sfânta Paraschiva* Râșca Transilvană și la alte biserici din municipiul Cluj-Napoca: *Înălțarea Domnului*, *Sfântul Dimitrie cel Nou*, *Schimbarea la Față* și *Sfântul Mina*.

A făcut emisiuni săptămânale la Radio *Renașterea*: *Învățătura creștină ortodoxă despre Sfânta Treime, Persoana și lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos*.

PR. PROF. STELIAN TOFANĂ**CĂRȚI PUBLICATE**

Să citim și să învățăm împreună Biblia. Teme de Isagogie Biblică, (vol 1), Ed. Mega, ISBN 978-606-543-921-4, Cluj-Napoca, 2018, 237 pag.

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – INTERNAȚIONALE

Six 'Imperative Reasons' for Christian Submitting to Roman Authority, According to Romans 13,1-8, în Vol. "Interpretation of the Letter to the Romans", Jate Press, Szeged 2018, pp. 365-379.

Die Erneuerung des Menschen in der paulinischen Theologie, în vol. "Dialog und Hermeneutik. Ostkirchen und Reformation 2017", Band 1, (Hersg. Irena Zeltner Pavlovic, Martin Illert), Evangelische Verlaganstalt, Leipzig 2018, pp. 385-405

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – NAȚIONALE

Ion Agârbiceanu – un misionar al cuvântului "încreștinat", în Vol. "Ion Agârbiceanu, Articole cu caracter ecleziastic 1903-1945", (Ediție îngrijită, note și comentarii de Ilie Rad), Cluj-Napoca, 2018, pp. 7-18

Oamenii care nu se uită!, în vol. "Bucuria credinței. Părintele Episcop Vasile Fluerăș la 70 de ani", Ed. "Renașterea", Cluj-Napoca 2018, pp. 130-135.

Ce ne spune Biblia despre icoană? De la apologie la mărturisire, în vol. "Icoana ortodoxă - Epifanie a Transcendentului și mijloc de purificare într-o lume desacralizată", (Editori: Dumitru Megheșan, Emil Cioară, Viorel-Cristian Popa, Vasile-Doru Fer) Ed. "Astra Museum", Oradea 2018, pp. 49-73.

Poruncește sau interzice Dumnezeu icoana? O perspectivă biblică, în vol. "Icoană, Mărturie creștină. Totalitarism" (Editori: Vasile Stanciu și Cristian Sonea), Ed. "Presa Universitară Clujeană", Cluj-Napoca 2018, pp. 73-92.

ARTICOLE PUBLICATE

”Parabola celor două chemări”, în *Lumina de Duminică*, Nr. 50 (625), Anul XIII, București 2018, pag. 4-5.

”Un misionar născut din întrebări”, în *Lumina de Duminică*, Nr. 18 (644) Anul XIV, București 2018, pag. 4-5

”Pilda dublei cruzimi și dilema „hainei de nuntă”, în *Lumina de Duminică*, Nr. 35 (661) Anul XIV, București 2018, pag. 4-5

”Când nu mai există nici o speranță, există, totuși, una”, în *Lumina de Duminică*, Nr. 43 (669) Anul XIV, București 2018, pag. 4-5.

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE NAȚIONALE

10 octombrie 2017 – a participat la invitația Episcopiei Caransebeșului la Conferința comună a preoților din Protopopiatele Caransebeș și Herculane, unde a prezentat referatul: *”Biblia în misiunea preotului, azi”*

12 octombrie 2017 – a participat la Reșița, jud. Caraș-Severin, la invitația Episcopiei Caransebeșului la Conferința comună a preoților din Protopopiatele Reșița și Moldova Nouă, unde a prezentat referatul: *”Familia preotului între provocări și interogații ale unei societăți secularizate”*

18 octombrie 2017 – a participat la conferința organizată de Mănăstirea Dobric, jud. Bistrița-Năsăud, cu ocazia hramului ”Sf Luca”, unde a prezentat referatul: *Sf. Luca - ucenicul fidel al Apostolului Pavel. Un model pentru Ucenicia de azi în Biserică*

19 octombrie 2017 - a susținut la Casa de Cultură a Studenților – Cluj-Napoca – conferința: *”Pro și Contra familiei naturale. Interese, ideologii, consecințe”*. Organizatori: Organizația creștină ”Agape”

6 noiembrie 2017 – a participat la Simpozionul internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă – Cluj-Napoca – unde a susținut referatul *”Poruncește sau interzice Dumnezeu icoana. O perspectivă biblică?”*

8 noiembrie 2017 – a susținut în Parlamentul României, București - conferința cu tema: *”Identitate creștină și lipsa ‘personajului colectiv’ în societatea de azi”*

9 noiembrie 2017 – a participat la Oradea - Simpozionul internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă, unde a susținut referatul: *”Icoana și originile ei între textul revelat și răstălmăcire. Ce ne spune Biblia?”*

19 noiembrie 2017 – a susținut la București – Biserica ”Șerban Vodă”, conferința cu tema: *”Biblia – o carte? Ce mai spune ea omului de azi?”*

12 decembrie 2017 – a susținut la Casa de Cultură a Studenților din Cluj-Napoca, conferința: *”Ne place acest Iisus?”*, organizatori ”Organizația creștină Agape”

17 decembrie 2017 – a susținut la Sângeorz Băi, Jud. Bistrița-Năsăud, la Casa de Cultură a orașului, conferința cu tema: *"Botezul creștin și efectul lui. Diferențe de interpretare confesională"*

18 decembrie 2017 – a susținut în orașul Dej, Jud. Cluj, la Casa de Cultură, conferința cu tema: *"Biblia – Biblioteca lui Dumnezeu"*

21 decembrie 2017 – a susținut la Bistrița, în cadrul serilor duhovnicești din Postul Crăciunului, în Catedrala Ortodoxă, conferința cu tema: *"Crăciunul fără Hristos?!"*

23 februarie 2018 – a participat la Sibiu, la *Conferința anuală a Uniunii Bibliștilor*

27 februarie 2018 – a participat la București, la Sesiunea de Comunicări organizată de un grup de parlamentari pe tema Centenarul României, unde a susținut prelegerea intitulată *"Centenarul României – în conștiința românilor"*, și care a avut loc la Hotelul Intercontinental

15 martie 2018 – a susținut la Timișoara conferința *"Întrebări pentru Iisus și răspunsuri pentru cine?"*

20 martie 2018 - a susținut la Casa de Cultură a Studenților – Cluj-Napoca – conferința: *"Creștinismul de azi, încotro"*. Organizatori: Organizația creștină "Agape"

21 martie 2018 – a susținut la Casa Universitarilor din Cluj-Napoca, prelegerea: *"N T Wright – biblist provocator"*

22 martie 2018 – a susținut la Iași în cadrul Organizației creștine ASCOR conferința: *"Procesul lui Iisus – ieri și azi"*

23 martie 2018 - a susținut la Iași în cadrul Organizației creștine "Oastea Domnului" conferința: *"Ce înseamnă a-l urma pe Iisus, azi?"*

24 martie 2018 – a susținut la Primăria din Piatra Neamț, prelegerea: *"Familia între textul biblic și provocările de azi"*

24 martie 2018 – a susținut la Casa de Cultură din Mediaș, prelegerea: *"Iisus și creștinismul de azi"*

26 martie 2018 – a susținut la Palatul Culturii din Tg. Mureș, conferința: *"Biblia și omul de azi"*

29 martie 2018 - a susținut la Bistrița, la Biserica Protopopiatului prelegerea: *"Procesul lui Iisus"*

22 aprilie 2018 – a susținut la Catedrala din Baia-Mare conferința organizată de către Liga Tineretului Ortodox, cu titlul: *"Familia creștină din perspectiva argumentelor Sfintei Scripturi"*

23 aprilie 2018 – a susținut la Satu Mare, Catedrala Ortodoxă, prelegerea: *"Familia – o provocare pentru societatea de azi"*

24 aprilie 2018 – a susținut online, în cadrul Centrului Ortodox de Studii și Cercetare „Dumitru Stăniloae”, Paris, cursul : „*Cum citim Sfânta Scriptură?*”

5 mai 2018 – a susținut la Casa de Cultură a orașului Ștei, conferința: „*Biblia – o carte?*”

29 mai 2018 – a susținut la Târgu Neamț, în cadrul Programului de Misiune creștină a Mitropoliei Moldovei, prelegerea: „*Misiunea Bisericii de azi trebuie să fie biblică*”

Participări – Conferințe și Simpozioane internaționale

6-7 august 2018 – a participat la Atena la Conferința Biblică organizată de către EELC (Eastern European Liaison Committee), având mai multe intervenții pe parcursul ei.

8-10 august 2018 – a participat la Atena, la cea de-a 70-a Conferință Generală a SNTS (Studiorum Novi Testamenti Societas)

DOCTORATE – MEMBRU ÎN COMISII

COMISII DE DOCTORAT – CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC

26 septembrie 2018 - a participat, în calitate de coordonator științific, în Comisia de Doctorat, pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a D-lui Merca Călin, cu titlul: „Sinodul Apostolic din Ierusalim în relatare lucanică (F.Ap. 15, 1-35). O soluție pentru unitatea creștinismului primar?”

26 septembrie 2018 - a participat, în calitate de coordonator științific, în Comisia de Doctorat, pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a D-lui Paul Moldovan, cu titlul: „Dumnezeirea lui Iisus în cele 7 ziceri iohanine?”

COMISII DE DOCTORAT – MEMBRU

13 septembrie 2018 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității București, a D-lui John Downie, cu titlul: „Relația dintre Tatăl și Fiul în Evanghelia după Ioan”.

27 septembrie 2018 – a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”,

Cluj-Napoca, a d-lui Bibarț Adrian Vasile, care a susținut lucrarea: "Viziunea inaugurală a lui Iezechiel în lectură creștină".

27 septembrie 2018 – a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea Vechiul Testament, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, a d-lui Brașai Dorian, care a susținut lucrarea: "Mesianism și Eshatologie în Zaharia 9-14".

27 septembrie 2018 – a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea Vechiul Testament, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, a Drd. Burdeț Onița, care a susținut lucrarea: "Legum allegoriae – un posibil Pattern al discursului exegetic iudeo-alexandrin".

PROGRAM BIBLIC – BISERICA ORTODOXĂ "SCHIMBAREA LA FAȚĂ", CLUJ-NAPOCA

4 octombrie 2017- a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Întemeierea Bisericii. O perspectivă a cărții Faptele Apostolilor (cap. 2)*

8 noiembrie 2017 – a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. O perspectivă a cărții Faptele Apostolilor (cap. 2-3)*

22 noiembrie 2017- a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Primele conflicte. O perspectivă a cărții Faptele Apostolilor (cap. 4-7)*

16 ianuarie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Primele conflicte – Cazul Gamaliel (FAp 5)*

31 ianuarie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Hirotonia primilor diaconi? (FAp 6, 1-7)*

16 ianuarie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Primele conflicte – Sf. Arhid. Ștefan și Sinedriul (FAp 6, 8-15)*

28 februarie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Primele conflicte – Discursul Sf. Ștefan (partea I - FAp 7, 1-20)*

14 martie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Primele conflicte – Discursul Sf. Ștefan (partea a II-a - FAp 7, 21-53)*

28 martie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Primele conflicte – Martiriul Sf. Ștefan (FAp 7, 54-60)*

2 mai 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Saul intră pe scena istoriei (FAp 8,1-4)*

16 mai 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Evanghelia în Samaria. Primele contacte cu păgânii (FAp 8, 5-25)*

30 mai 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Chemarea lui saul (FAp 9,1-9)*

13 iunie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Convertirea lui Saul (FAp 9, 10-31)*

27 iunie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Ap. Petru în Lida și Iope (FAp 9, 32-43)*

5 septembrie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Sutașul Corneliu și Evanghelia lui Iisus – partea I (FAp 10, 1-34)*

19 septembrie 2018 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul primar. Sutașul Corneliu și Evanghelia lui Iisus – partea a II-a (FAp 10, 35-48)*

INSPECȚII DE GRAD, GRADE DIDACTICE, CONCURSURI

7 mai 2018 – A participat la Școala generală din Comuna Beliș, Jud. Cluj, în calitate de coordonator principal la Susținerea lucrării pentru obținerea gradului didactic I a D-nei Prof. Mihaela Mocean. Titlul lucrării: *”Păcat și virtute în lumina Noului Testament. O perspectivă exegetică și teologică”*

31 mai 2018 - A participat la Liceul Teoretic ”Octavian Goga”, din Orașul Huedin, Jud. Cluj, în calitate de coordonator principal, la Susținerea lucrării pentru obținerea gradului didactic I a D-lui Prof. Claudiu Tulbure. Titlul lucrării: *”Mântuitorul Hristos și tinerii. O perspectivă a Evangheliilor”*

MEMBRU – COMISII CONCURS, GRADE DIDACTICE

28. oct. 2014 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

EMISIUNI RADIO

Realizez săptămânal la Radio ”Renașterea”, Emisiunile:

”În lumina Taborului”

Atelier Biblic

Explicarea Apostolului Duminical

Tâlcuirea Evangheliilor Duminicilor de peste an

EMISIUNI TV

TVR Cluj, Transilvania Look, Alpha TV, Antena 1- Cluj, Pro TV-Cluj, TV Trinitas

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ**ACTIVITATEA DIDACTICĂ**

A predat cursurile la nivel licență la disciplinele: Exegeza Vechiului Testament, Teologia Vechiului Testament.

La nivel Master a predat cursurile: Expresii trinitare în Pentateuh și la Profeți, Expresii trinitare în cărțile didactico-poetice și apocrife, Fundamentele biblice ale discursului (bio)etic, Interdisciplinaritate: Dialogul știință – religie/teologie.

În cadrul Școlii Doctorale a funcționat în calitate de conducător de doctorat la Teologia Vechiului Testament. Tot în cadrul Școlii doctorale, a predat cursurile: Metode generale de cercetare și metodica elaborării de lucrări științifice; Davar, Memra și Ruah în Torah; *Limba ebraică*.

A ținut cursuri și seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoților desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie.

A făcut parte din comisia de titularizare a cadrelor didactice pentru Religia Ortodoxă din învățământul preuniversitar, a îndrumat lucrări pentru obținerea gradului I profesional la profesori de religie și clerici, lucrări de licență și disertații.

La alte facultăți din cadrul Universității Babeș-Bolyai, a predat următoarele cursuri: Etică și legislație în comunicare și relații publice (Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării), Expresii trinitare în Pentateuh (Facultatea de Teologie Greco-catolică), Etica discursului (Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării), Arheologie biblică și limbă ebraică (Facultatea de Studii Europene).

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

A fost președinte și membru în comisii de doctorat Cluj-Napoca (Universitatea „Babeș-Bolyai”), București (Universitatea București).

COORDONATOR ÎN COMISII DOCTORALE:

Bibart Adrian – „Viziunea inaugurală a lui Iezechiel în lectură creștină”
Brașai Dorian – „Mesianism și eshatologie în Zaharia 9-14”

Burdeț Onița – „*Legum allegoriae* – un posibil pattern al discursului exegetic iudeo-alexandrin”

Chichideșdi Teofil – „Poziția Decalogului în credința iudaică și valoarea sa astăzi”

Iurcea Ioan – „*Îngeri și eshatologie/înviere în Daniel 10-12*”

REFERENT DE SPECIALITATE ÎN COMISII DOCTORALE:

Georgescu Victor – „Funcția teologică a Deuteronom 4,1-40 în istoriografia din Geneză - 2 Regi”, București (Lucian Dâncă)

Merca Călin – „Sinodul Apostolic din Ierusalim în relatare lucanică (F. Ap. 15, 1-35). O soluție pentru unitatea creștinismului primar?”, Cluj-Napoca (Stelian Tofană)

Moldovan Paul – „Dumnezeirea lui Iisus Hristos din cele șapte ziceri ioanine”, Cluj-Napoca (Stelian Tofană)

Leonte Luca – „Trăsăturile esențiale ale Bisericii Primare. Faptele Apostolilor 2,42 în teoria și practica Creștinilor după Evanghelie”, București (Vladimir Petercă)

MEMBRU ÎN STRUCTURI ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE:

Membru în comitetele de redacție ale revistelor *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa*; *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Bioethica*; *Revista Centrului de Studii Clasice și Orientale Orientalia*; *ROOTS – Romanian Orthodox Old Testament Studies*; *Studii Teologice*; *Sacra Scripta*; *Renașterea*; *Ortodoxia Maramureșeană*; *Sacra Scripta a Centrului de Studii Biblice UBB*; *Transdisciplinarity in Science and Religion*.

Membru Advisory Board al *JSRI – Journal for the Study of Religions and Ideologies* (revistă ISI)

Membru IASSO – Institutul pentru Studii Avansate în Știință și Ortodoxie

Membru ETRF – Ecumenical Theological Research Fraternity, Ratisbon, Ierusalim, Israel

Membru Comisia Națională de Istorie Bisericească Comparată

Membru al Institutului de Istorie Ecclesiastică, Universitatea Babeș-Bolyai

Membru al Centrului de Studii Biblice, Universitatea Babeș-Bolyai

Membru (fondator) al Centrului de Bioetică, Universitatea Babeș-Bolyai

Membru (fondator) al Centrului de Studii Clasice și Orientale „*Orientalia*”, Universitatea Babeș-Bolyai

ACTIVITATEA DE ADMINISTRAȚIE

În anul universitar 2017-2018, Pr. Prof. dr. Ioan Chirilă și-a continuat activitatea în cadrul structurii de conducere a Universității Babeș-Bolyai în

calitate de Președinte al Senatului, fiind reales în această funcție în cursul anului 2016 pentru un al doilea mandat. În această calitate, și-a îndeplinit toate atribuțiile aferente postului, reprezentând Universitatea în activitățile mediului academic clujean, național și internațional.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ VOLUME

Chirilă, Ioan, Dumitru Abrudan, Petre Semen, Oancea Constantin, Remus Onișor și Mircea Basarab, *Introducere în Vechiul Testament. Manual pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă* (București: Basilica, 2018), 870 p.

Chirilă, Ioan, Paula Bud, Stelian Pașca-Tușa și Bogdan Șopterean, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor ortodocși români: ghid bibliografic* (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 445 p.

Scara cuvântului. Eseuri omiletice (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2017), 185p.

Israel: întoarcerea acasă (Cluj-Napoca: Bybliotek, 2017), 93p. (interviu realizat de Diana Suciuc)

Mircea Dan Bob (coord), Ioan Chirilă, Emese Florian, Paul Vasilescu, Alina Oprea, Irina Bardoczi, *Familie și moștenire în România* (București: Univers juridic, 2016), 49-61, 201-17; 399-400.

Mircea Dan Bob (coord), Ioan Chirilă, Emese Florian, Paul Vasilescu, Alina Oprea, Irina Bardoczi, *Family and inheritance in Romania* (Bucharest: Univers juridic, 2017), 53-68, 230-347; 459-61.

Model, Chip, Sens (Eseuri), (București: Eikon, 2017).

STUDII ISI

Călin Neamțu, Victor Constantin Maruțoiu, Ioan Bratu, Olivia Florena Maruțoiu, Constantin Maruțoiu, Ioan Chirilă, Mihai Dragomir și Daniela Popescu, „Multidisciplinary Investigation of the Imperial Gates of the 17th Century Wooden Church in Sălișca, Cluj County, Romania,” *Sustainability* 10.5 (2018).

Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Popa-Pota Ioan și Trif Claudia-Cosmina, „Light – icon/stained glass – illumination, Thompson-Reuters ISI database, <http://www.jsri.ro>, *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 50 (2018): 96-108.

STUDII ERIH PLUS

„Ermeneutica biblică din perspectivă răsăritean-ortodoxă,” *Studii Teologice* 3 (2017): 43-60.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

„Discursul qumranit despre modul de dobândire a mântuirii,” *Mărturisire și dăruire celui între dascăli părintelui nostru profesor univ. dr. Ioan Ică sr*, ed. Nicolae Mosoiu, Stelian Manolache și Vasile Bîrzu (Sibiu: Andreiană/Astra Museum, 2017), 214-230.

„*Veniți să umblăm în lumina Domnului*” (Is 2,5) – discursul isaian despre lumina dumnezeiască,” în *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, ed. Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 91-107.

„Aniconismul în iudaismul biblic,” în *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, eds. Vasile Stanciu și Cristian Sonea (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017), 45-56.

„Reperete fundamentale ale misiunii în Vechiul Testament,” în *In Honorem Pr. Prof. Valer Bel*, Cristian Sonea și Paul Siladi eds. (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2018).

„*Luminează-te, luminează-te, Ierusalime!* (Is 60,1) – revărsarea luminii dumezeiești și devenirea într-o lumină?,” în *Sfânta Scriptură în Biserică și Istorie. Studii Teologice în onoarea pr. prof. dr. Vasile Mihoc*, eds. Alexandru Inoniță și Danil Mihoc (Sibiu: Andreiană / Astra Museum, 2018), 166-85.

„*Întru lumina Ta vom vedea lumină* (Ps 35,9) – despre lumină și taina întinericului în care se află Dumnezeu (Ieș 20,21)” „*Voi pune înaintea Ierusalimului, ca început al bucuriei mele*”. *In Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan la împlinirea vârstei de 80 ani*, eds. Aurel Pavel și Nicolae Chifăr (Sibiu: Astra Museum, 2018), 214-37.

„Antropologie, inginerii genetice și etica în cercetare,” *Resacralizarea relației medic-pacient*, vol. 16, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2018).

VOLUME COORDONATE

Introducere în Vechiul Testament. Manual pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă, (București: Basilica, 2018), 870 p.

Vechiul Testament în scrierile bibliștilor ortodocși români: ghid bibliografic, Ioan Chirilă ed. (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 445 p. ISBN 978-606-37-0467-3.

Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa (eds.), „Reperere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă. Actele întâlnirii Societății Bibliștilor Ortodocși Români. Sfânta Mănăstire Nicula – 15-16 mai 2017 (vol. 1),” *Studii Teologice* 3 (2017).

Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa (eds.), „Reperere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă. Actele întâlnirii Societății Bibliștilor Ortodocși Români. Sfânta Mănăstire Nicula – 15-16 mai 2017 (vol. 2),” *Studii Teologice* 4 (2017).

CUVÂNT ÎNAINTE

Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa, *Repere ermeneutice ortodoxe în studiile biblice*, în Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa (eds.), „Repere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă. Actele întâlnirii Societății Biblistilor Ortodocși Români. Sfânta Mănăstire Nicula – 15-16 mai 2017 (vol. 1),” *Studii Teologice* 3 (2017), 5-12.

PARTICIPARE LA CONFERINȚE

7 noiembrie 2018, conferință SCIRI, *Conceptul de unitate la Noica, Țuța și Ionesco*, FSPAC (<http://sciri.wordpress.com>)

4-6 noiembrie 2018, conferința internațională *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Mărturisirea credinței – izvor al unității credinței în Dumnezeu cel viu (regi și profeti)”

30-31 octombrie 2018, Simpozionul național *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei ardeleni*, Arad, cu comunicarea „Unitatea Sfintei Scripturi, fundament al unității mărturisirii și al slujirii”

25 octombrie 2018, dezbateră Știință (Psihologie), Budism și Creștinism: Emoții Pozitive și Autoreglare Emoțională, Cluj-Napoca

19-20 octombrie 2018, Simpozionul teologic național *Credință – Unitate – Națiune*, Deva, cu comunicarea „*Credință și națiune la români în contextul primăverii națiunilor*”

12-16 octombrie 2018, conferința internațională „Education, Religion, Family in the Contemporary Society”, Beclean, cu comunicarea *Obedience - Shema Israel – the principle of educating and shaping moral character*

8-10 octombrie 2018, congresul Facultăților de Teologie Ortodoxă din cuprinsul Patriarhiei Române *Contribuția Bisericii și a teologiei ortodoxe pentru unitatea de credință și neam*, Oradea, cu comunicare „Fundamentele biblice ale unității de credință creștină. Ortodoxia mărturisirii”

6 octombrie 2018, simpozionul „190 ani de la ctitorirea Bisericii Ortodoxe din loc. Ciceu-Giurgești, jud. Bistrița-Năsăud”

14 septembrie 2018, vernisajul Expoziției *Crucea, de la comunitate la comuniune. 100 de cruci la 100 de ani* – Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca.

11 septembrie 2018, conferința *Bisericile istorice din Ardeal și Marea Unire*, Bistrița, cu comunicarea „*In memoriam – pași spre Marea Unire, personalități și evenimente*”

26 iulie 2018, conferința Centrului de Studii Teologice Sfântul Dionisie Exiguul (Episcopia Italiei), în cadrul universității de vară „Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sfânta Muceniță Ecaterina”, Bologna, cu comunicarea: „Asceză și sfățuire la Profeți și în scrierile didactico-poetice (Isaia 58; Proverbele lui Solomon)”

25 iulie 2018, conferința Centrului de Studii Teologice Sfântul Dionisie Exiguul (Episcopia Italiei), în cadrul universității de vară „Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sfânta Muceniță Ecaterina”, Bologna, cu comunicarea: „Legile sfințeniei / sfințirii – precizări ale telosului omenirii și al creației (Lev. 11,25)”

24 iulie 2018, conferința Centrului de Studii Teologice Sfântul Dionisie Exiguul (Episcopia Italiei), în cadrul universității de vară „Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sfânta Muceniță Ecaterina”, Bologna, cu comunicarea: „Despre invidie și crimă / corupție – funcția paradigmatic pedagogică a narațiunilor din cadrul istoriei universale a omenirii (Fc. 4, 6-11)”

23 iulie 2018, conferința Centrului de Studii Teologice Sfântul Dionisie Exiguul (Episcopia Italiei), în cadrul universității de vară „Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sfânta Muceniță Ecaterina”, Bologna, cu comunicarea: „Te-am părăsit, Doamne, să nu mă părăsești (Rugăciunea pentru Săptămâna Patimilor Domnului / Sf. Isaac Sirul). Despre ascultare și smerenie în prima poruncă a lui Dumnezeu (Fc 2,16-17)”.

9-14 iulie 2018, Școala de Vară. Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III, Cluj-Napoca, cu conferința „Biserica: Slujitoare a neamului românesc pentru Unire”

7-8 iunie 2018, conferința *Biserică și Societate în ultimii 100 de ani (1918–2018)*, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Etnie, confesiune, națiune - dezvoltarea conceptelor în istorie și în domeniul vieții religioase”

7 iunie, conferința *Centenar 1918-2018. Trecut, prezent și viitor. Istorie și cultură românească*, Bistrița, cu comunicarea „Contribuția dr. Miron Cristea la organizarea și realizarea evenimentelor Marii Uniri”

14-15 mai 2018, conferința *Medicii și Biserica. Tehno-științele și provocările lumii contemporane*, ediția a 16-a, Bistrița, cu comunicarea „Antropologie, inginerii genetice și etica în cercetare”

19 ianuarie 2018, Simpozionului Național „Valori naționale în creația Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania”, Suceava, cu comunicarea „Mitropolitul Bartolomeu, despre căutarea dincolo de cuvinte”

28 octombrie 2017, participare la Simpozionul *Luther și Scrisoarea către Romani. De la conflict la comuniune*, Blaj, cu comunicarea: „Rom 9,3 și Ieș 32,32 – interdeterminări și diferențe”

PROIECTE

Director, Proiect PCCA Identificarea și corelarea conceptelor din manuscrise și cărți vechi românești, cu ajutorul unei aplicații informatice, în vederea dinamizării sociale prin valorificarea producției culturale (MCVRO), proiect național, UEFISCDI, 2014.

Director *științific*, Proiect POC Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare) (UBB-TeMATIC-Art), proiect național, FEDR, 2016.

Diresct *științific*, Proiect PCCDI *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric și identități cultural-lingvistice* (ROMIMAG), *Imaginarul religios*, 2018

INTERVIURI ȘI EMISIUNI

Emisiune săptămânală pe teme vechitestamentare la Radio Renașterea, „În umbra Legii”, în fiecare joi, de la 21.30-22.00, începând din 2012; moderator diac. Olimpiu Benea.

PR. PROF. UNIV. DR. ȘTEFAN ILOAIE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În anul universitar 2017-2018, a predat cursurile la disciplina *Morala creștină și Morala creștină specială* la anii III și IV, nivel licență.

În cadrul cursurilor pentru Studii postuniversitare, Master, a susținut cursurile: *Morala creștină și problemele lumii contemporane*, *Morala ortodoxă și regresul etic contemporan și Relativismul religiozității postmoderne*.

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ STUDII ȘI ARTICOLE

„Euthanasie - *der verlorene Tod*. Zwischen der Freiheit zu sterben und dem Zwang zu leben”/ „Eutanasia - *moartea pierdută*. Între libertatea de a muri și constrângerea de a trăi”, în vol. Mathias Hartmann, Vasile Stanciu (coord.), *Das Leben als Geschenk Gottes. Christliche Verantwortung im Angesicht des Todes/Viața ca dar al lui Dumnezeu. Responsabilitate creștină în perspectiva morții*, Schiller Verlag, Bonn-Sibiu, 2018, pp. 86-94/79-85; ISBN 978-3-946954-38-5.

„Bioetica: provocare și șansă pentru Biserică. Creștinul sub presiunea deciziilor bioetice”, în vol. Patriciu Vlaicu, Răzvan Perșa (ed.), *Tradiția canonică și misiunea Bisericii*, Colecția de Studii Nomocanonice 1, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 303-331; ISBN 978-606-37-0373-7.

PREDICI

„Hristos, hrana noastră. Predică la duminica a 8-a după Rusalii”, în *Ziarul Lumina. Lumina de duminică*, 22 iulie 2018.

„Îmbogățirea în Dumnezeu”. Predică la duminica a 26-a după Rusalii”, în *Ziarul Lumina. Lumina de duminică*, 19 noiembrie 2017.

PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE, CONFERINȚE, SEMINARII (SELECTIV)

Jahrestagung: Bioethicists in Central Europe - „*Wenn ICH nicht mehr ICH bin... Krankheitsbedingte Persönlichkeitsveränderungen ethisch reflektiert*”, Viena, 20-22 octombrie 2017

Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă „Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism”, Cluj-Napoca, 2-7 noiembrie 2017; organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca; cu referatul *Adevărata libertate. Transformarea interioară a persoanei prin experiența detenției, în viziunea Părintelui Nicolae Steinhardt*.

Profesor invitat la Facultatea de Teologie Catolică “Sfinții Chiril și Metodie”, Universitatea Palacky, 6-8 decembrie 2017.

Conferința “Bioethics as a Chance for Ecumenical Cooperation”, Olomouc, Cehia, 7 decembrie 2017; organizator: Facultatea de Teologie Catolică Sfinții Chiril și Metodie, Universitatea Palacky; cu referatul *Bioethics in Romania*.

Seminarul “Zilele Rohiei. Făclii de Centenar: preotul ctitor Nicolae Gherman și Monahul Nicolae Steinhardt”, Mănăstirea Rohia, 30 iulie 2018, cu referatul: *Sentimentul românesc și identitatea românească, la N. Steinhardt*.

PR. PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU MORARU

I. ACTIVITATEA DIDACTICĂ

A. Curs master:

a) Ortodoxie românească și viață liturgică, cursul: *Isihasmul în ortodoxia românească* (an I, sem. II);

b) Doctrină și hermeneutică creștină ortodoxă, cursul: *Isihasmul în ortodoxia românească* (an I, sem. II);

c) Artă sacră – Conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, cursul: *Isihasmul în ortodoxia românească* (an I, sem. II).

B. Cursuri doctorat:

Ierarhi de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române (an I).

II. ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

A) STUDII

„Primul ziar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, «Foaia Bisericească» (1919-1920)”, în vol. *Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției*. Simpozion internațional de Teologie. Istorie. Muzicologie și Artă, 13-16 noiembrie 2016 (editori: Vasile Stanciu, Cristian Sonea), Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 429-448.

„Domnitorul Mihai Viteazul (1593-1601) – ostașul lui Hristos și apărătorul creștinătății europene”, în *Tabor*, XI (2017), nr. 10, pp. 10-16.

„Învățăături dogmatice și morale în Pastoralele de Crăciun și Paști ale Mitropolitului Nicolae Colan al Ardealului (1957-1967)”, în *Tabor*, XI (2017), nr. 4, pp. 30-46.

„Părintele Academician Profesor Univ. Dr. Mircea Păcurariu – privire generală asupra operei sale. Capitolul studii”, în vol. *Magistrul: Omagiu Părintelui Academician Mircea Păcurariu – 85 de ani de viață* (coord.: †Dr. Laurențiu Streza, Nicolae Chifăr, Paul Brusanovski, Emanuel-Pavel Tăvală), Sibiu, Editura Andreiana / Astra Museum, 2017, pp. 64-79.

„Părintele Gheorghe Mureșan – o victimă a comunismului din România”, în vol. *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism* (editori: Vasile Stanciu, Cristian Sonea), Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 363-373.

„Ioan Lupaș – cleric și slujitor al Bisericii Ortodoxe Române”, în vol. *Nicolae Bocșan. Istoria sub semnul generozității și umanității. Personalități ale Universității Babeș-Bolyai* (coord.: Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Mihaela Bedecan), Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 324-333.

B) ARTICOLE ÎN VOLUM

„Mihai Viteazul – Domnitorul Primei Uniri a tuturor românilor”, în *Calendarul Renașterea*, 2018, Anul I, nr. 1, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2018, pp. 89-92.

„Împreună – slujitori la temeluirea unui învățământ teologic de prestigiu la Cluj-Napoca”, în vol. *In Honorem Pr. Prof. Dr. Vasile Stanciu*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 41-42.

C) RECENZII

Rojneac Vasile, *Sfântul Niceta de Remesiana. Viața și activitatea*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2017, 330 p., în *Tabor*, XI (2017), nr. 9, pp. 93-95.

„«Jertfă și răscumpărare» în romanul istoric *Sacrificiul* de Mihail Diaconescu”, în *Tabor*, XII (2018), nr. 3, pp. 29-33.

D) CUVÂNT ÎNAINTE

Stolna: studiu monografic, de Dacian But-Căpușan, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2017, pp. 7-8.

III. PARTICIPĂRI LA ACTIVITĂȚI CULTURALE

– 6-7 noiembrie 2017: Simpozion internațional sub genericul: *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca; a susținut comunicarea: *Părintele Gheorghe Mureșan – o victimă a comunismului din România*.

– 6 decembrie 2017: a participat la comunicările de omagiere ale foștilor profesori de la Facultatea noastră, victime ale comunismului: Liviu Galaction Munteanu și Ioan Bunea. Organizator: conducerea Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

– 10 ianuarie 2018: a participat la Simpozionul organizat de Primăria Mun. Cluj-Napoca, cu genericul *Astra și Unirea*; a rostit un scurt cuvânt despre clericii ortodocși implicați în Marea Unire.

– 11 iulie 2018: a participat la Școala de vară. Ediția a XIV-a, *Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III*. Organizată de Academia Română. Centrul de Studii Transilvane. Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. Coord.: Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan; Păr. Prof. Alexandru Moraru a susținut comunicarea: *Mihai Viteazul – simbol al unității naționale*.

– 21 august 2018: a participat la dezvelirea Monumentului Cavalerilor Ordinului Mihai Viteazul, Bistrița; în cadrul manifestărilor a fost lansată cartea Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru cu tema: *Domnitorul Mihai Viteazul (1593-1601) – erou al națiunii române și martir al Bisericii Ortodoxe Române*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2018; a prezentat Pr. Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc”, Bistrița.

– 11 septembrie 2018: a participat la Bistrița, la Simpozionul cu genericul: *Bisericile istorice din Ardeal și Marea Unire*, la care au fost prezenți, cu comunicări: ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Andreicuț, PS Episcop Florentin Crihălmeanu, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă – președintele Senatului Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru și moderator Pr. Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc”, Bistrița, unde a avut loc și acest simpozion; Pr. Prof. Alexandru Moraru a susținut comunicarea: *Patriarhul Miron Cristea și Unirea cea Mare*. După Simpozion, majoritatea participanților ortodocși și greco-catolici au luat parte la dezvelirea bustului cardinalului Iuliu Hosu, în cadrul slujbelor (Te-Deum și Parastas), în localitatea Milaș, jud. Bistrița-Năsăud, locul de naștere a lui Iuliu Hosu.

IV. ACTIVITATEA PASTORAL-MISIONARĂ

În fiecare duminică și sărbătoare a săvârșit Sfinte Liturghii și Vecernii în diferite biserici din Cluj-Napoca sau din țară; în cele de mai jos, se vor prezenta numai pe acelea în care a rostit și Cuvânt de învățătură.

– 15 octombrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Pilda semănătorului*.

– 5 noiembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr..*

– 21 noiembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Intrarea în biserică a Maicii Domnului*.

– 26 noiembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Dregătorul bogat – Păzirea poruncilor*.

– 6 decembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfântul Ierarh Nicolae*.

– 17 decembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Pilda celor poftiți la cină*.

– 27 decembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Sfântul Arhidiacon Ștefan*.

– 31 decembrie 2017 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj și a predicat despre: *Fuga în Egipt*.

– 7 ianuarie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Soborul Sfântului Proroc Ioan Botezătorul*.

– 14 ianuarie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj și a predicat despre: *Suferințele sufletești și trupești ale celor 10 leproși*.

– 30 ianuarie 2018 – a participat la Hramul Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

– 2 februarie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Întâmpinarea Domnului*.

– 11 februarie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Judecata universală*.

– 4 martie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Vindecarea slăbănogului din Capernaum*.

– 1 aprilie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Intrarea Domnului în Ierusalim*.

– 15 aprilie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj și a predicat despre: *Sfântul Apostol Toma*.

– 22 aprilie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj și a predicat despre: *Mironosițele – primele vestitoare ale Învierii Domnului*.

– 23 aprilie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj și a predicat despre: *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*.

– 29 aprilie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj și a predicat despre: *Vindecarea slăbănogului de la Vitezda*.

– 6 mai 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Samarineanca – mărturisitoare a Domnului*.

– 17 mai 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Înălțarea Domnului*.

– 20 mai 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Bixad, jud. Satu Mare și a predicat despre: *Rugăciunea lui Iisus*.

– 21 mai 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Bixad, jud. Satu Mare și a predicat despre: *Sfinții Împărați Constantin și Elena*.

– 3 iunie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Urmarea lui Hristos*.

– 1 iulie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Vindecarea celor doi demonizați din ținutul Gadarei*.

– 8 iulie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Nicula și a predicat despre: *Vindecarea slăbănogului din Capernaum*.

– 22 iulie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Înmulțirea pâinilor*.

– 12 august 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Pilda datornicului nemilostiv*.

– 18 august 2018 – a slujit Sfânta Liturghie în Sobor în frunte cu ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca; a fost târnosită biserica; Părintele Prof. Alexandru Moraru a primit *Crucea Transilvană*, cea mai înaltă distincție a Mitropoliei Clujului.

– 26 august 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Pilda lucrătorilor răi*.

– 8 septembrie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Nașterea Maicii Domnului*.

– 16 septembrie 2018 – a slujit Sfânta Liturghie la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca și a predicat despre: *Luarea Crucii și urmarea lui Hristos*.

– 30 septembrie 2018 – ultima zi de slujire la biserica „Schimbarea la Față”, Cluj-Napoca; la cerere s-a pensionat, urmând să slujească la Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”, Florești, Cluj, cu aprobarea ÎPS Andrei, Arhiepiscop și Mitropolit.

PROF. UNIV. DR. CONSTANTIN MĂRUȚOIU

1. CĂRȚI:

1. *Biserici de lemn din Transilvania Cluj și Sălaj; Wooden Churches of Transylvania Cluj and Sălaj*, ed. Prof. dr. Constantin Măruțoiu, Prof. dr. Daniela Popescu, Dr. Ioan Bratu, Prof. dr. Radu Moraru, conf. dr. Luminița Dana Postolache, Ed.Mega, Cluj-Napoca, 2017.

2. LUCRĂRI ISI:

1. *FTIR Analysis and 3D Restoration of Transylvanian Popular Pottery from the XVI-XVIII Centuries*, C. Măruțoiu, I. Bratu, M. I. Țiplic, V. C. Măruțoiu, O. F. Nemeș, C. Neamțu, A. Hernanz, *Journal of Archaeological Science: Reports* 19 (2018) 148-154.

2. *Scientific Investigations of the Imperial Gates from the Petrindu Wooden Church, Salaj County, Romania*, Olivia Florena Măruțoiu, Ioan Bratu, Constantin Măruțoiu, Dana Luminița Postolache, Mihai Dragomir, Claudiu Tanaselia, Sorina Garabagiu, *X-Ray Spectrometry*. 2018; 47:176-185.

3. LUCRĂRI SIMPOZIOANE:

1. *Investigarea materialelor componente de la ușile împărătești de la biserica de lemn din Voievodeni județul Sălaj*; autori: Constantin Măruțoiu, Ioan Bratu, Victor Constantin Măruțoiu, Olivia Florena Nemeș, Călin Neamțu, *Medicină și Teologie*, ediția a XVII-a Tehno-Științele și provocările lumii contemporane, Bistrița, 14-15 mai 2018

2. *Dumitru Ispas pictor de biserici din sec. XVIII-XIX, județul Cluj*, autori: Constantin Măruțoiu, Ioan Bratu, Călin Neamțu, Ciprian Firea *Medicină și Teologie*, ediția a XVII-a Tehno-Științele și provocările lumii contemporane, Bistrița, 14-15 mai 2018

3. C. Măruțoiu, I. Bratu, O. F. Nemeș, V. C. Măruțoiu, C. Neamțu, T. Tia, *Investigarea științifică a picturii de la biserica de lemn din Agârbiciu, jud. Cluj*, Simpozionul internațional *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, 4-6 noiembrie, 2018, Cluj-Napoca.

4. WORKSHOP:

1. *Artă, restaurare și investigații științifice. Metodologii moderne de investigare a operelor de artă din Patrimoniul Cultural Național*. Moderatori: Acad. Marius Porumb, Prof. dr. Călin Neamțu, Prof. dr. Theo Mureșan, Prof. dr. Constantin Măruțoiu, Dr. Ioan Bratu, Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, Cluj-Napoca, 15 noiembrie 2018.

5. COMISII DE DOCTORAT:

1. Teza: *Investigarea științifică a proceselor evolutive de îmbătrânire a picturilor vechi*, Conducător științific: Prof. univ. dr. Ion Sandu, Doctorand: Marius Munteanu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Geografie și Geologie, Școala doctorală de Geostiințe, Specializarea Știința mediului, 26 septembrie 2018.

ARHIM. PROF. UNIV. DR. TEOFIL TIA

PUBLICAȚII IN EXTENSO, APĂRUTE ÎN LUCRĂRI ALE PRINCIPALELOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE DE SPECIALITATE

Tânărul postmodern și construcția viitorului. Demersuri pastorale pentru o contextualizare eclezială a proiectului de viață, Conferința Internațională „Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției” Ed. Presa Universitară Clujeană, 2017, ISBN 978-606-37-0251-8, p. 121-138

Totalitarismele civilizației recente. Pastorația într-o societate nevrotică, în lectura psihiatrului Giacomo Dacquino, Conferința Internațională „Icoană. Mărturie creștină, totalitarism”, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2017, ISBN 978-606-37-0251-8, p. 489-516

ALTE LUCRĂRI ȘI CONTRIBUȚII ȘTIINȚIFICE. STUDII ȘTIINȚIFICE PUBLICATE ÎN VOLUMELE UNOR SIMPOZIOANE NAȚIONALE

Posibile dimensiuni psihanalitice ale consilierii din arealul pastoral. Vectorii teoretico-practici ai abordării lui Isidor Baumgartner în volumul Conferinței (Inter)Naționale (Ediția a XVI-a) „Medicină și Teologie. Christian confession in medical practice/Mărturisirea creștină în practica medicală”, Bistrița, 2017

Complexitatea poliedrică a realului și abordarea consensuală (psihospirituală și medical-sacrală) a umanului. Maladia profundă din inconștientul colectiv: pierderea sensului în Volumul Conferinței (Inter)Naționale

(Ediția a XVII-a) „Resacralizarea relației medic-pacient”, Bistrița, 2018, 978-606-607-246-5, 2018, p. 267-286

Metabolismul emoțional al Generației Z. Abordarea psiho-pedagogică fibrată axiologic, în viziunea psihiatrului Giacomo Dacquino Conferința (Inter)Națională (Ediția a XVIII-a), Bistrița, 2018

ALTE STUDII (ANALIZE, POZIȚIONĂRI ACADEMICE):

Metabolizarea corectă a durerii: o pedagogie a bolii. Rolul rugăciunii în vindecare. Academia Română, Filiala Cluj-Napoca Studii și Cercetări în domeniul științelor socio-umane. Volumul 30 Zilele Academiei Clujene. Sectorul de Psihologie și Științele Educației al Institutului de Istorie George Barițiu (coautori: M. L. G. Rusu, Lucian D. Rusu, Olivia F. Nemeș, Bogdan A. Gheban), p. 328-343.

Triada: „Educație, religie, cultură” – antidot la un „continuum” al declinului: post-adevăr, post-autoritate și post-valoare. 7 Urgențe pedagogico-culturale contemporane, din perspectiva Religiei Academia Română, Filiala Cluj-Napoca Studii și Cercetări în domeniul științelor socio-umane. Volumul 30 Zilele Academiei Clujene. Sectorul de Psihologie și Științele Educației al Institutului de Istorie George Barițiu (coautori: M. L. G. Rusu, Lucian D. Rusu, Olivia F. Nemeș, Bogdan A. Gheban), p. 328-343.

Lumina și umbra personalității umane, în viață și în literatură, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca Studii și Cercetări în domeniul științelor socio-umane. Volumul 31, Sesiunea Științifică Anuală a Academiei Române. Departamentul de Cercetări Socio-Umane, n. 31 coautori: Olivia F. Nemeș, Roxana Câlea, Antonia Bodea, Persida Rugu Măruțoiu, p. 157-171.

Homeopatia – o problemă de atitudine psiho-medicală, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca Studii și Cercetări în domeniul științelor socio-umane. Volumul 31, Sesiunea Științifică Anuală a Academiei Române. Departamentul de Cercetări Socio-Umane, n. 31, coautori: Lucian Daniel Rusu, Laura Rusu, Olivia F. Nemeș, Gregoriu Rusu, p. 148-156.

Seninătatea spirituală – garant al longevității dragostei. Principiile stabilității psiho-afective, în viziunea medicului Giacomo Dacquino, In Honorem Pr. Prof. Dr. Vasile Stanciu, Presa Universitară Clujeană, 2018, ISBN 978-606-37-0430-7, p. 43-47 și 119-136.

CONFERINȚE (CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE INTERNAȚIONALE)

Totalitarismele civilizației recente. Pastorația într-o societate nevrotică, Cluj-Napoca, 7 noiembrie 2017 Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă: *Icoană, mărturie creștină, totalitarism;*

Preotul și gestionarea suferinței în viața proprie și a credincioșilor, Bologna, 23 iulie 2018, Gaggio Montano – Bologna Universitatea de Vară Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Mc. Ecaterina, 22-27 iulie 2018

Apartenența fragilă la parohie, Bologna, 23 iulie 2018, Gaggio Montano – Bologna

Universitatea de Vară Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Mc. Ecaterina 22-27 iulie 2018

Indispoziția spre jertfire a credincioșilor contemporani, Bologna, 24 iulie 2018 Gaggio Montano – Bologna Universitatea de Vară Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Mc. Ecaterina 22-27 iulie 2018

Cum tutelăm creșterea în Hristos a comunității păstorite? Bologna, 24 iulie 2018, Gaggio Montano – Bologna Universitatea de Vară Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Mc. Ecaterina 22-27 iulie 2018 Centrul de Studii Teologice *Dionisie Exiguul*

Ars pastoralia: Fericirea și viața duhovnicească – realități antagonice? Bologna, 25 iulie 2018, Gaggio Montano – Bologna Universitatea de Vară Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Mc. Ecaterina 22-27 iulie 2018

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE

Lumina și umbra personalității umane, în viață și în literatură, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, noiembrie 2017, Secțiunea *Psihologie și Științele Educației*, Zilele Academiei Clujene. Sectorul de Psihologie și Științele Educației al Institutului de Istorie *George Barițiu* (coautori: Olivia F. Nemeș, Roxana Călea, Antonia Bodea, Persida Rugu Măruțoiu etc.)

Emigrarea în „virtual” a tinerilor și efectele ei represive. Pastorația ca resursă de securizare afectivă, Bistrița (Metropolis), 14-15 mai 2018, Conferința (Inter)Națională (Ediția a XVII-a „Medicină și Teologie. Tehnoștiințele și civilizația”.

Paradigme internaționale (euro-atlantice) de formare a elitelor, Cluj-Napoca, 19-21 septembrie 2018, Conferința Națională a doctoranzilor din Consorțiul „Universitaria” (București-Iași-Cluj-Timișoara)

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, SUSȚINUTE LA INVITAȚIE NOMINALĂ:

Demersuri pastorale pentru o contextualizare eclezială a proiectului de viață, Centrul de Tineret Sângeorz Băi, 3 septembrie 2017, Program de Formare Preoțească Continuă organizat de Consiliul Județean Bistrița, cu 33 de preoți bistrițeni,

Oferta de iubire a pruncului Iisus, Biserica „de la Coroana” Bistrița, Protopopiatul Ortodox, 23 noiembrie 2017, Program de Seri Duhovnicești și Conferințe organizat de Protopopiatul Ortodox Bistrița,

Stabilitatea psiho-emoțională a preotului într-o societate ostilă credinței, Mănăstirea Parva, 8 martie 2018, Programul de Formare Duhovnicească Continuă a Clerului organizat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, pentru județul Bistrița-Năsăud, martie 2018,

Întâlnirea cu Dumnezeu într-o lume digitală, Parohia Livezile, Protopopiatul Bistrița, 9 martie 2018, Program de Seri Duhovnicești și Conferințe organizat de Parohia Livezile,

Tehnici de consolidare duhovnicească continuă a clerului în contextul decredibilizării valorilor tradiționale, Mănăstirea Nicula Centrul de Conferințe „Stefanus Magnus”, 14 martie 2018, Programul de Formare Duhovnicească Continuă a Clerului organizat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, pentru județul Cluj, martie 2018,

Cum metabolizăm corect nefericirea din viața noastră?, Biserica „de la Coroana” Bistrița, Protopopiatul Ortodox, 15 martie 2018, Program de Seri Duhovnicești și Conferințe Pastorale organizat de Protopopiatul Ortodox Bistrița,

Proclamarea contextuală a credinței: paradigma Elena Augusta (a doua femeie, ca importanță, din calendarul ortodox), Biserica Parohiei Frata, Protopopiatul Ortodox Turda, 20 martie 2018, Program de Seri Duhovnicești și Conferințe Pastorale organizat de Parohia Ortodoxă Frata,

Reveniri din Lumea de Dincolo de Moarte. Abordări psiho-spirituale, Sala Festivă a Liceului „Ion Agârbiceanu” Jibou, 17 mai 2018, Program de Activități Didactice din „Săptămâna, Altfel”, Inspectoratul Școlar al jud. Sălaj.

COORDONARE DE LUCRĂRI DE GRADUL I DIDACTIC

Pr. Tudor Mudure-Iacob, 27 februarie 2018, Liceul cu Program Sportiv Bistrița, Metode interactive în pastoația tinerilor

Prof. Sălăgean (Urițescu) Nicoleta-Voichița, 17 aprilie 2018, Școala Gimnazială „Dr. Aurel Vlad” din Orăștie, Educația și Formarea Religioasă a școlarului mic

ARTICOLE DE CULTURĂ ȘI SPIRITUALITATE

Metabolizarea emoțională corectă a memoriei recente. Cinci convingeri fertile pentru reușita pe traiectoria vieții Renașterea, Cluj-Napoca, nr. 7/339(XXIX), iul. 2018, p. 9

Broșuri academice (Editura *Renașterea*, Colecția *Pedagogia Pastorală*, ISBN 973-8252-46-6, reeditate, adăugite și actualizate)

Să ne dăruim timpul de a sta cu Dumnezeu. Poate fi plicticos Creatorul?, 48 p.

Foamea de dragoste. Ce parametri interiori constelează maturizarea spirituală?, 48 p.

Metabolismul unei vieți fericite: resacralizarea spațiului contextual. Familia în imaginarul colectiv contemporan, 48 p.

Preliminarii psiho-afective în construcția intimității cu Dumnezeu. Optica prof. Giacomo Dacquino, 32 p.

Metabolismul emoțional al generației post-televizive. Școală pentru părinți și copii, în viziunea medicului Giacomo Dacquino, 32 p.

„Nevoia” de faliment. Programarea spre eșec a copiilor noștri, 32 p.

Paternitatea adevărată: un „munte de iubire” exigentă. Multă „mamă” și puțin „tată” în viețile copiilor noștri, 32 p.

Seninătatea spirituală – garant al longevității dragostei. Principiile stabilității psiho-afective, în viziunea medicului Giacomo Dacquino, 32 p.

Ghid de consiliere/educație religios-morală în penitenciare, 32 p.

ALTE ACTIVITĂȚI:

Redactor realizator al Emisiunii săptămânale la Radio *Renașterea*: *Călătorie în adâncurile sinelui*

Coordonator de colecție de carte - Editura „*Renașterea*” Cluj-Napoca, Colecția „*Pastoralia*”, din care au apărut 7 numere

Consultant de specialitate - Editura Corint Educational, *Manual de Religie, învățământ primar*;

Formator; cooptat în programele de formare continuă a clerului - cooptat în programele anuale de formare profesională post-universitară a clerului din județele Cluj și Bistrița, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului;

Membru în comisii de concurs la Universitatea Al. I. Cuza din Iași - 2017 (30 iunie), pentru ocuparea postului de Conferențiar universitar (poziția 12, *Practică Liturgică și Pastorală*), post ocupat de Pr. Dr. Adrian Dinu;

Președinte al Comisiei pentru obținerea Gradului Didactic II (august 2018); coordonator al unor teze de gradul I didactic; coordonarea unor teze de licență, master și doctorat; participarea la misiunile Facultății cu studenții în posturile mari de peste an; activități constante de consiliere spiritual-pastorală a studenților; participarea și în calitate de invitat la emisiuni radio etc.

PR. CONF. UNIV. DR. PATRICIU VLAICU**ACTIVITATEA ACADEMICĂ:**

Conferențiar universitar: Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească.

Profesor asociat:

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași

Institutul Teologic „Saint Jean le Théologien”, Bruxelles

Centrul de studii și cercetări Dumitru Stăniloae, Paris

II. LUCRĂRI PUBLICATE PE ANUL 2018 CA AUTOR**II.1. EDITĂRI DE VOLUME**

Pr. Conf. Dr. Patriciu Vlaicu, Asist. Dr. Răzvan Perșa (editori), *Tradiția canonică și misiunea Bisericii, Lucrările conferinței internaționale de Drept canonic și Teologie Ortodoxă, 3-5 septembrie 2015, Bruxelles*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 118-168. (Editură acreditată CNCS B).

Pr. Conf. Dr. Patriciu VLAICU, Asist. Dr. Răzvan PERȘA (ed.), *Sfântul și Marele Sinod. Eveniment eshatologic sau normalitate canonică? Lucrările conferinței internaționale de Drept canonic și Teologie Ortodoxă, 25-28 aprilie 2017, Cluj-Napoca*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 96-163. (Editură acreditată CNCS B).

II.2. STUDII ÎN VOLUME

Pr. Conf. Dr. Patriciu VLAICU, „Sinodalitatea și primatul: expresii ale comuniunii și coresponsabilității ecleziale”, în: Pr. Conf. Dr. Patriciu Vlaicu, Asist. Dr. Răzvan Perșa (editori), *Tradiția canonică și misiunea Bisericii, Lucrările conferinței internaționale de Drept canonic și Teologie Ortodoxă, 3-5 septembrie 2015, Bruxelles*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 49-73. (Editură acreditată CNCS B).

„Pr. Conf. Dr. Patriciu VLAICU, „Problematicile Autonomiei și Diasporei ortodoxe din perspectiva documentelor adoptate de Sfântul și Marele Sinod”, în: Pr. Conf. Dr. Patriciu VLAICU, Asist. Dr. Răzvan PERȘA (ed.), *Sfântul și Marele Sinod. Eveniment eshatologic sau normalitate canonică? Lucrările conferinței internaționale de Drept canonic și Teologie Ortodoxă, 25-28 aprilie 2017, Cluj-Napoca*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 376-427. (Editură acreditată CNCS B).

PATRICIU VLAICU, RĂZVAN PERȘA, „Muzica bisericească și tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe”, Daniel Mocanu (ed.), *In Honorem pr. prof. Univ. dr. Vasile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 227-238.

III. PARTICIPĂRI CONFERINȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN ANUL 2018 DIÁKRISIS ET LE PRINCIPE THÉOLOGIQUE DE L'OIKONOMÍA

International Conference: „Unity and Identity. The Orthodoxy of the Romanians Between the Eastern Communion and the Dialog with the Western World”, Cluj-Napoca, 4-6 noiembrie 2018, cu lucrarea: *„Perspectivele dialogului teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-catolică după adoptarea documentului de la Chieti (2016),”*

Conferința Preoților din Episcopia Hușilor, 18 octombrie 2018, cu conferința: „Responsabilitatea slujirii preotești - rânduială, exigențe, rutină”.

Simpozionul internațional de drept bisericesc „Ius ecclesiasticum în viața Bisericii: 130 de ani de teologie canonică în Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București”, 20-21 septembrie 2018, Palatul Patriarhiei, București, cu lucrarea: „La notion canonique de réception et sa manifestation dans la vie de l'Église”.

Experts meeting The Council of Ferrara-Florence (1438/39) 9-12 septembrie 2018, Florența, Italia, cu prezentarea: „Les conséquences canoniques du rejet de l'union de Florence par le Concile de Constantinople -1484”.

Conferința Ecumenică Internațională de Spiritualitate ortodoxă cu tema „Discernământ și viața creștină”, 5-8 septembrie 2018, Bose, Italia, cu lucrarea: „Diákrisis et le Principe théologique de l'oikonomía”.

Congresul Național de Teologie intitulat „Unitate Ecclesială și Unitate Națională”, 20-24 mai 2018, București, cu lucrarea: „Unitatea Bisericii și manifestarea ei în diaspora ortodoxă”.

Conferința *Les Balcons et le Sud-Est de la Méditerranée* : Souvenirs Partagés, Avenir Commun, Parlamentul European, Bruxelles, 10 ianuarie 2018, cu prezentarea : „Les valeurs spirituelles communes, fondements du projet européen”

IV. ACREDITĂRI, PREMII ȘI DISTINCȚII PE ANUL 2018

Abilitarea pentru coordonarea cercetării doctorale în teologie, Drept canonic ortodox și administrație bisericească: 22 martie 2018 cu lucrarea: «Conștiința canonică și provocările pastoral-misionare actuale»

Diploma omagială și medalia comemorativă a anului 2018, acordată de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, 23 mai 2018.

PR. CONF. UNIV. DR. HABIL. GABRIEL-VIOREL GÂRDAN**ACTIVITATE DIDACTICĂ****A. CURSURI:**

Istoria Bisericească Universală, anul I, semestrul I, Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Socială, Artă Sacră.

Istoria Bisericească Universală, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală, Teologie Didactică

Instituții ecleziastice ortodoxe în Transilvania – secolul al IX-lea, Masterat, semestrul I

Diaspora ortodoxă și problemele ei, Masterat, semestrul al II-lea

B. LUCRĂRI DE LICENȚĂ, DIZERTAȚIE ȘI GRADUL I ÎN PREOȚIE ȘI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT COORDONATE:

Biriș Cosmin-Florin, *Teologia persoanei oglindită în Enciclica Sinodului din Creta* (teză de licență)

Gordon Adrian, *Inchiziția și vrăjitoria în spațiul european* (teză de licență)

Manolache Ioan-Daniel, *Relația Sfântului Vasile cel Mare cu puterea imperială și autoritatea ecleziastică în contextul istoric din secolului al IV-lea* (teză de licență)

Ardelean Paul-Ionuț, *Viața bisericească ilustrată în corpusul epistolar al Sfântului Ciprian de Cartagina* (teză de disertație)

Georgiu Ioan, *Dinamica instituțiilor ecleziastice ortodoxe în Transilvania secolului al XIX-lea: reînființarea Mitropoliei Ardealului* (teză de disertație)

Morar Mihaela-Ioana, *Împăratul Iustinian și cursele de care. Constantinopol înainte de revolta Nika* (teză de disertație)

Pr. Danciu Vasile, *Monografia Parohiei Brebi* (gradul I preoție)

Pr. Furdui Claudiu Ionuț, *Un secol de schimbare de paradigmă. Relația dintre Biserică și stat în secolul al IV-lea* (gradul I preoție)

Pr. Pop Teodor, *Monografia Parohiei Cuceu* (gradul I preoție)

Pr. Porumb Ioan Ciprian, *Monografia Parohiei Moigrad* (gradul I preoție)

Pr. Vîlcu Gheorghe, *Aspecte ale filantropiei creștine în Biserica primară* (gradul I preoție)

Pr. Vid Florian-Grigore, *Monografia Parohiei Solona* (gradul I preoție)

Prof. Stan Sergiu, *Parteneriatul Biserică-Stat cu privire la învățământul religios* (gradul I, învățământ)

Prof. Miclea Călin, *Paternitatea duhovnicească în formarea religioasă a elevilor* (gradul I, învățământ)

Prof. Ciocmărean Ionuț, *Dimensiunea catehetică a învățământului special* (gradul I, învățământ)

c. MEMBRU ÎN COMISIA PENTRU SUSȚINEREA TEZEI DE DOCTORAT

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, 9 noiembrie 2018, teza „*Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei (ROCOR). Începuturi, istorie, unirea cu Biserica Mamă și posibile perspective de viitor*”, candidat Mihail Motricală, coordonator: pr. conf. univ. dr. Daniel Buda

Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 27 septembrie 2018, teza „*Isihasm și islam în secolul al XIV-lea. Context istoric și teologic*”, candidat: Anca Șandru, coordonator: pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 27 septembrie 2018, teza „*John Henry Newman și concepția sa despre refacerea unității creștine*”, candidat: Mircea Bogdan Oprea, coordonator: pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul”, 24 septembrie 2018, teza „*Sfântul Epifanie de Salamina și gnosticismul*”, candidat: Silviu-Iulian Roșca, coordonator: pr. prof. univ. dr. Constantin Păuleanu

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul”, 24 septembrie 2018, teza „*Demetrios Kydones (cca. 1324 - † 1397), un apusean de origine bizantină*”, candidat: Gabriel Chelaru, coordonator: pr. prof. univ. dr. Emanoil Băbuș

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul”, 4 decembrie 2017, teza „*Importanța operei Sfântului Dionisie Areopagitul pentru spiritualitatea bizantină*”, candidat: Pr. Lucian-Cătălin Iacob, coordonator: pr. prof. univ. dr. Emanoil Băbuș

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

Gabriel-Viorel Gârdan, *O nouă dimensiune a dialogului teologic în secolul Reformei: teologii de la Tübingen și Patriarhul ecumenic Ieremia al II-lea*, în Ioan-Gheorghe Rotaru, Ieremia Rusu, *Reforma - 500 de ani de impact teologic, ecleziastic și social*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2017, pp. 49-84.

Gabriel-Viorel Gârdan, *Biserica Ortodoxă și regimurile comuniste din Europa Răsăriteană în lumina unor documente ale serviciilor secrete*

americane, în Vasile Stanciu, Cristian Sonea, Icoană. *Mărturie creștină. Totalitarism*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 293-310.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE (CAPITOLE DE CĂRȚI)

Gabriel-Viorel Gârdan, „Fie răsplata noastră dreptatea și libertatea, ca uniți cu frații noștri din Regat să formăm o României mare”, Cosmin Cosmuța, Andreea Dăncilă-Ineoan, Emanuil Ineoan, Bogdan Ivanov, *Prezențe clericale transilvănene la Marea Unire de la Alba-Iulia – 1 decembrie 1918*, Editura renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 101-122.

Gabriel-Viorel Gârdan, *Misiune și dialog. Exigențe ale teologie academice contemporane*, în Daniel Mocanu (ed.), *In Honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 217-226

Gabriel-Viorel Gârdan, *Omagiul ortodocșilor din protoprezbiteratul Clujului la jubileu mitropolitului Andrei Șaguna*, în Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Mihaela Bedecan (coord.), *Nicolae Bocușan: istoria sub semnul generozității și umanității*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 283-296.

STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE NAȚIONALE

Gabriel-Viorel Gârdan, *Dimensiunea tămăduitoare a istoriei în societatea contemporană*, în Mircea Gelu Buta (coord.), *Medicii și Biserica*, vol. XVI, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 303-312.

ARTICOLE

Emigrația română în America. „Noi nu mai cunoaștem în America nicio autoritate austro-ungară care să ne poruncească...”, <https://www.history.ro/sectiune/general/articol/emigratia-romana-in-america-noi-nu-mai-cunoastem-in-america-nicio-autoritate-austro-ungara-care-sa-ne-porunceasca>

Scrisorile lui Zaharia Oprea: Misiunea unui preot român în America, <https://www.history.ro/sectiune/general/articol/scrisorile-lui-zaharia-oprea-misiunea-unui-preot-roman-in-america>

Emigrația română în America. Primele instituții ale românilor în SUA, <https://www.history.ro/sectiune/timp-liber/articol/emigratia-romana-in-america-primele-instituti-ale-romanilor-in-sua>

Emigrația română în America. Așezarea și căutarea unui loc de muncă, <https://www.history.ro/sectiune/general/articol/emigratia-romana-in-america-asezarea-si-cautarea-unui-loc-de-munca>

Emigrația română în America. Cum se desfășura călătoria către Lumea Nouă, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/emigratia-romana-in-america-cum-se-desfasura-calatoria-catre-lumea-noua>

Emigrația română în America. Cine erau cei care plecau? <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/emigratia-romana-in-america-cine-erau-cei-care-plecau>

Ce îi împingea pe români în America: creșterea populației, sărăcia, politica de maghiarizare, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/ce-ii-impingea-pe-romani-in-america-cresterea-populatiei-saracia-politica-de-maghiarizare>

Emigrația română în America. Cine a fost de fapt primul român care a ajuns în SUA?, <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/emigratia-romana-in-america-cine-a-fost-de-fapt-primul-roman-care-a-ajuns-in-sua>

Căutăm împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui?, în *Lumina de Duminică*, XIV, nr. 24, 17 iunie 2018, pp. 4-5, <http://ziarullumina.ro/cautam-Imparatia-lui-dumnezeu-si-dreptatea-lui--134328.html>

E. CONFERINȚE ORGANIZATE. COMITETE ȘTIINȚIFICE

29 august - 1 septembrie 2018 a organizat și moderat în cadrul Congresului Național al Istoricilor Secțiunea *Personalități ale vieții ecleziastice în epoca Marii Uniri*.

21 iunie 2018, a organizat împreună cu pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța conferința susținută de prof. univ. dr. Gheorghe Iacob de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași cu titlul *România întregită. Istoria între adevăr și manipulare*.

7 iunie 2018, a organizat împreună cu pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța sesiunea de comunicări studențești la nivel licență și masterat *Studentimea și intelectualitatea ortodoxă română și Marea Unire*

16 mai 2018, a organizat împreună cu pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța conferința susținută de prof. univ. dr. Liviu Maior, *Biserica Română în lunile octombrie-noiembrie 1918. Acțiuni decisive în sensul realizării Marii Uniri*.

14-15 mai 2018, Bistrița, a făcut parte din comitetul de organizare al seminarului internațional *Medicină și Teologie*, ediția a XVII-a.

26 noiembrie 2017, Ploiești, a făcut parte din comitetul științific al Conferinței Internaționale *Reforma – 500 de ani de impact teologic, ecleziastic și social*

F. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

29 august - 1 septembrie 2018, Iași, a participat la lucrările Congresului Național al Istoricilor. În cadrul Secțiunii *Personalități ale vieții ecleziastice*

tice în epoca Marii Uniri a prezentat comunicarea: Un ierarh controversat din epoca Marii Uniri: mitropolitul Vasile Mangra între reabilitarea istoriografică și cea ecleziastică

28-30 mai 2018, Târgoviște, a participat la Simpozionul Internațional *Credință și neam, Biserică și Stat, națiune și unitate - noțiuni și concepte reflectate în evenimentul istoric de la 1918, Unirea cea Mare*. A prezentat comunicarea „*Marele Wilson, al doilea Mesia*” și *Unirea Românilor*.

14-15 mai 2018, Bistrița, a participat la Seminarului internațional *Medicină și Teologie*, ediția a XVII-a. A prezentat comunicarea *Medicii și Marea Unire*

16-17 aprilie 2018, Reșița, a participat la Simpozionul național *Unitate și dăinuire*. A prezentat comunicarea „*Pătrunși de simțământul dreptății și a dragostei de neam*”. *Lupta românilor-americieni pentru unitatea națională*

5-7 noiembrie 2017, Cluj-Napoca, a participat la Simpoziomul internațional *Icoana, mărturie creștină, totalitarism*. A prezentat comunicarea *Biserica ortodoxă și regimurile comuniste din Europa Răsăriteană în lumina unor documente ale serviciilor secrete americane*.

4-7 octombrie 2017, Craiova, a participat la Simpozionul internațional *Facultatea de Teologie: statut academic și misiune eclesială*. A prezentat comunicarea *Misiune și dialog, exigențe ale teologiei academice contemporane*.

G. MEMBRU ÎN STRUCTURI ADMINISTRATIVE ACADEMICE, ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE

Membru în Cosiliul de Departament al Facultății (2012 -

Membru în Consiliul Facultății (2012 -

Membru în Senatul Universității Babeș-Bolyai (2012 -

Membru în Comisia de Etică a Universității Babeș-Bolyai (2016 -

Membru în North American Patristic Society

Membru în American Society of Church History

Cercetător în cadrul Institutului de Istorie Ecleziastică

Cercetător acreditat CNSAS

Membru al Asociației pentru Dialog între Religie și Știință, polul Cluj

Membru al Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase, al Universității Babeș-Bolyai

Redactor coordonator al revistei *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*

Membru în comitetul de redacție al Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca

Referent științific la Revista Teologică Sibiu
 Referent științific al Editurii Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
 Referent Științific al Editurii Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași
 Referent științific al Editurii Renașterea, Cluj-Napoca
 Referent științific al Editurii Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”

H. PREMII ȘI DISTINCȚII ACADEMICE ȘI ECLEZIASTICE

2018, *Diploma omagială acordată de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel* cu ocazia Anului omagial al Unității de credință și de neam și a Anului comemorativ al făuritorilor Marii Uniri

2018, *Medalia „Episcop Elie-Miron Cristea (1910-1919). Făuritor al Marii Uniri. 150 de ani de la naștere (1868-2018”, acordată de Preasfințitul Părinte Lucian, Episcopul Caransebeșului*

III. ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ ȘI PASTORALĂ

- preot slujitor la Catedrala Episcopală „Înălțarea Domnului” din municipiul Zalău

- director executiv al Centrului de Servicii Sociale „Sfântul Gheorghe”, Românași, Sălaj

PR. CONF. UNIV. DR. IOAN BIZĂU

A. ACTIVITATEA DIDACTICĂ

În cursul anului universitar 2017-2018 a predat *Teologie liturgică, Teologia și arta icoanei* (cursuri Licență), *Celebrare liturgică și mistagogie, Tainele inițierii creștine* (cursuri Master), în conformitate cu programele analitice ale disciplinelor respective; a îndrumat studenții în munca de elaborare a lucrărilor de seminar, a tezelor de licență și a disertațiilor masterale; i-a inițiat în practica liturgică, în pedagogia pastorală și în arta icoanei; a predat cursuri și a susținut seminarii în cadrul sesiunii anuale de pregătire pastorală și misionară a preoților; a fost desemnat ca președinte de comisie la Inspecție pentru gradul I, profesori (disciplina Religie ortodoxă).

B. TEXTE PUBLICATE

1) „Icoana Bisericii – imagine liturgică a sfințeniei”, în vol. colectiv *Iconari în Otopeni* (ediția a V-a, 2017; coord. I. Popa), Otopeni, 2018, pp. 61-71.

2) „Rekurs la memorie pentru un exercițiu de admirație”, în vol. colectiv *30 de ani „un nou început”. In honorem Protopop Ioan Dâmbu* (ed. P. Gavriloiu și G. Cira), Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 107-119.

3) „Reflecții pe marginea unui exercițiu de cunoaștere și înnoire iconografică”, în vol. colectiv *Atelierele Museikon. Pași spre o erminie a iconarului contemporan* (coord. A. Dumitran și I. Popa); Edit. Dar Development Publishing, București, 2018, pp. 80-91.

C. OMILII ȘI CATEHEZE

1) 1 octombrie 2017, Duminica a 19 după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Acoperământul Maicii Domnului în tradiția liturgică și în iconografia Răsăritului creștin*.

2) 14 octombrie, Cuvioasa Parascheva – Parohia Feleacu (jud. Cluj): *Cuvioasa Parascheva în istoria Europei medievale și a Feleacului*.

3) 15 octombrie, Duminica a 21-a după Rusalii – Parohia „Cuvioasa Paraschiva” Corvinești (jud. Bistrița-Năsăud): *Expresia istorică a credinței*.

4) 22 octombrie, Duminica a 23-a după Rusalii – Parohia Vâlcele (jud. Cluj): *A fi creștin înseamnă a fi slujitorul binelui în lume*.

5) 29 octombrie, Duminica a 24-a după Rusalii – Parohia Gladna Română (prot. Făget, jud. Timiș): *Taina morții și a învierii în Hristos*.

6) 5 noiembrie, Duminica a 22-a după Rusalii – Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Vultureni (jud. Cluj): *Lecția de viață și credință a parabolei bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr*.

7) 8 noiembrie, Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil – Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Dezmir (jud. Cluj): *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil în tradiția românilor transilvăneni*.

8) 12 noiembrie, Duminica a 25-a după Rusalii – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Istoria mântuirii oglindită în parabola Samarineanului milostiv*.

9) 19 noiembrie, Duminica a 26-a după Rusalii – Filia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Muntele Săcelului (com. Băișoara, jud. Cluj): *Liturghia Bisericii – mediul împlinirii spirituale*.

10) 21 noiembrie, Intrarea în biserică a Maicii Domnului – Parohia „Intrarea în biserică a Maicii Domnului” Vânători (com. Ciucea, jud. Cluj): *Maica Domnului – icoana omului împlinit ca ființă liturgică*.

11) 26 noiembrie, Duminica a 30-a după Rusalii – Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul” din Alba Iulia: *Viața liturgică a Bisericii – mediul de manifestare a preoției împăratești*.

12) 3 decembrie, Duminica a 31-a după Rusalii – Biserica „Sfântul Nicolae” din Huedin: *Omul are în memoria sa ontologică intuiția lui Dumnezeu*.

13) 10 decembrie, Duminica a 27-a după Rusalii – Parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca: *Omul se împlinește numai când este orientat ființial către cer.*

14) 17 decembrie, Duminica a 28-a după Rusalii – Parohia Chețiu (prot. Beclean): *Liturghia Bisericii – comesenie în credință și iubire fraternă.*

15) 24 decembrie, Duminica dinaintea Nașterii Domnului – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Hristos S-a întrupat pentru mântuirea întregii omeniri.*

16) 26 decembrie, Soborul Maicii Domnului – Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești/Tăuți (jud. Cluj): *Taina maternității divine a Fecioarei Maria în imnele Sfântului Efrem Sirul.*

17) 27 decembrie, Sfântul Arhidiacon Ștefan – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Arhidiaconul Ștefan – teologul spiritualității lui Dumnezeu.*

18) 31 decembrie 2017, Duminica după Nașterea Domnului – Parohia „Înălțarea Sfintei Cruci” din Cluj-Napoca: *Fuga în Egipt ca parabolă a dumezeirii și omenității lui Hristos.*

19) 6 ianuarie 2018, Botezul Domnului – Parohia „Pogorârea Sfântului Duh” din Cluj-Napoca: *Consecințele evenimentului de la Iordan în viața lumii.*

20) 7 ianuarie, Soborul Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul – Mănăstirea „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” de la Bobota (jud. Sălaj): *Martorul mesianității lui Iisus din Nazaret.*

21) 14 ianuarie, Duminica a 29-a după Rusalii – Parohia Mănăstireni (Prot. Huedin): *Liturghia – mediul sacramental al participării credincioșilor la preoția împăratească a Noului Legământ.*

22) 21 ianuarie, Duminica a 32-a după Rusalii (a lui Zahau) – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Dorul de Dumnezeu și regăsirea de sine.*

23) 28 ianuarie, Duminica a 33-a după Rusalii (a Vameșului și Fariseului) – Paraclisul Facultății de Teologie din Cluj-Napoca: *Rugăciunea inimii reflectată în parabola Vameșului și Fariseului.*

24) 30 ianuarie, Sfinții Trei Ierarhi – Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” de la Ieud (jud. Maramureș): *Sfinții Vasile cel Mare, Ioan Hrisostom și Grigorie de Nazianz – părinți fondatori ai spiritualității/culturii europene.*

25) 4 februarie, Duminica a 34-a după Rusalii – Parohia „Învierea Domnului” din Câmpia Turzii: *Lecția de viață a parabolei Fiului risipitor.*

26) 11 februarie, Duminica Înfricoșătoarei Judecăți – Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești/Tăuți (jud. Cluj): *Taina Judecății universale.*

27) 18 februarie, Duminica Izgonirii lui Adam din Rai – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (Prot. Huedin): *Postul Paștilor – timpul pocăinței mântuitoare.*

28) 25 februarie, Duminica întâi din Post – Parohia „Pogorârea Sfântului Duh” din Zalău: *Prin Hristos și întru El noi oamenii avem cerul deschis.*

29) 4 martie, Duminica a 2-a din Post – Mănăstirea „Izvorul Tămăduirii” de la Salva (jud. Bistrița-Năsăud): *Omul poartă nostalgia cerului în memoria sa ontologică.*

30) 11 martie, Duminica a 3-a din Post – Parohia Berindu (jud. Cluj): *Pătimirile și Jertfa lui Hristos în economia mântuirii.*

31) 18 martie, Duminica a 4-a din Post – Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Dej: *Idealul moralei evanghelice – înălțarea omului la Dumnezeu.*

32) 23 martie, Denia Acatistului Bunei Vestiri – Catedrala arhiepiscopală: *Expresia literară și conținutul teologic al Imnului Acatist.*

33) 25 martie, Buna Vestire – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula: *Slujirea Fecioarei Maria în planul lui Dumnezeu cu lumea.*

34) 1 aprilie, Duminica a 6-a din Post – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Comunitatea creștină Îl primește pe Hristos cu stălpările virtuților dobândite pe parcursul Postului Mare.*

35) 6 aprilie, Sfânta și Marea Vineri a Patimilor Domnului – Mănăstirea „Izvorul Tămăduirii” de la Salva (jud. Bistrița-Năsăud): *Trupul Domnului așezat în mormântul din Ghețimani este purtător de viață.*

36) 8 aprilie, Învierea Domnului – Mănăstirea „Izvorul Tămăduirii” de la Salva (jud. Bistrița-Năsăud): *Lucrarea mântuitoare a lui Hristos în iad.*

37) 9 aprilie, Sfintele Paști – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Teologie și doxologie în slujbei Învierii.*

38) 10 aprilie, Sfintele Paști – Parohia „Înălțarea Sfintei Cruci” din Cluj-Napoca: *Paștile – praznicul luminii.*

39) 13 aprilie, Izvorul Tămăduirii – Mănăstirea „Sfântul Prooroc Ilie” de la Dragomirești (jud. Maramureș): *Hristos este viața și lumina lumii.*

40) 22 aprilie, Duminica a 3-a după Paști – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Femeile și feminitatea în Sfintele Evanghelii și în viața Bisericii.*

41) 6 mai, Duminica a 5-a după Paști – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Apa și simbolismul ei în Evanghelia de la Ioan.*

42) 13 mai, Duminica a 6-a după Paști – Parohia Ieud (jud. Maramureș): *Hristos este viața și lumina lumii.*

43) 17 mai, Înălțarea Domnului – Parohia Mănăstireni (Prot. Huedin): *Hristos ne deschide cerul vieții Preasfintei Treimi.*

44) 27 mai, Pogorârea Sfântului Duh – Parohia Luna (Prot. Turda): *Duhul Sfânt în istoria lumii și în viața Bisericii.*

45) 3 iunie, Duminica întâi după Rusalii – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula: *Sfințenia – dar dumnezeiesc și rod al strădaniei umane.*

46) 10 iunie, Duminica a 2-a după Rusalii – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Laudă sfinților odrăsliți în sânul poporului român.*

47) 17 iunie, Duminica a 3-a după Rusalii – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Taina proniei dumnezeiești.*

48) 24 iunie, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul – Mănăstirea „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” de la Bobota (jud. Sălaj): *Sfântul Ioan Botezătorul – înger în trup și prieten al Mirelui ceresc.*

49) 1 iulie, Duminica a 5-a după Rusalii – Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Sita (Prot. Beclean): *Prezența lui Hristos este mântuitoare, iar a duhurilor demonice este distructivă.*

50) 8 iulie, Duminica a 6-a după Rusalii – Filia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Bidiu (Parohia Enciu, Prot. Beclean): *Comuniunea în iubire jertfelnică este calea mântuirii.*

51) 15 iulie, Duminica a 7-a după Rusalii – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Vindecările săvârșite de către Iisus Hristos prevestesc și anticipează cerul nou și pământul nou ale veacului ce va să fie.*

52) 22 iulie, Duminica a 8-a după Rusalii – Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” de la Ieud (jud. Maramureș): *În orizontul Liturghiei ne descoperim și ne asumăm demnitatea de Popor al lui Dumnezeu.*

53) 6 august, Schimbarea la Față a Domnului – Parohia „Înălțarea Sfintei Cruci” din Cluj-Napoca: *Evenimentul de pe Tabor – parabolă în act și arvună a participării oamenilor la firea dumnezeiască.*

54) 12 august, Duminica a 11-a după Rusalii – Mănăstirea „Sfânta Elisabeta” din Cluj-Napoca: *Compasiunea și iertarea – elemente definitive ale caracterului creștin.*

55) 15 august, Adormirea Maicii Domnului – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Praznicul Adormirii Maicii Domnului în spiritualitatea poporului român.*

56) 26 august, Duminica a 13-a după Rusalii – Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului” de la Florești/Tăuți (jud. Cluj): *A fi creștin înseamnă a rodi spiritual în locul unde ai fost răsădit de către Dumnezeu.*

57) 8 septembrie, Nașterea Maicii Domnului – Parohia Tranișu; biserica „Nașterea Maicii Domnului” Vale (Prot. Huedin): *Binecuvântarea și bucuria sărbătorii.*

58) 9 septembrie, Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci – Parohia „Pogorârea Sfântului Duh” din Zalău: *În dumnezeiasca Liturghie actualizăm și aplicăm la viața noastră Jertfa lui Hristos.*

59) 14 septembrie, Înălțarea Sfintei Cruci – Mănăstirea „Cuvioasa Parascheva” de la Râșca (jud. Cluj): *Hristos pe cruce – Împăratul slavei și Ziditorul făpturilor.*

60) 16 septembrie 2018, Duminica după Înălțării Sfintei Cruci – Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” de la Nicula: *Lepădarea de sine și purtarea crucii personale cu demnitate – elemente definitorii ale caracterului creștin.*

D. ACTIVITATE LA RADIO „RENAȘTEREA”

I. Emisiunea „Evanghelie și Liturghie”

(duminica și în sărbători, între orele 8 – 8,30; reluare de la orele 12,30)

1) 1 octombrie 2017, Duminica a 19-a după Rusalii: *Evanghelia lui Hristos – „calea cea nouă și vie” a împlinirii spirituale.*

2) 8 octombrie, Duminica a 20-a după Rusalii: *Moartea ca trecere pascală în viața veșnică.*

3) 14 octombrie, Cuvioasa Parascheva: *Moaștele sfinților – semne ale morții și învierii în Hristos.*

4) 15 octombrie, Duminica a 21-a după Rusalii: *Pedagogia dumnezeiască reflectată în parabolele evanghelice.*

5) 22 octombrie, Duminica a 23-a după Rusalii: *Hristos are putere asupra stihilor naturii și asupra spiritelor demonice.*

6) 26 octombrie, Sfântul Mare Mucenic Dimitrie: *Martiriul creștin – expresia supremă a credinței și iubirii.*

7) 5 noiembrie, Duminica a 22-a după Rusalii: *Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr – icoană evanghelică a vieții de după moarte.*

8) 8 noiembrie, Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil: *Ființa îngerilor și slujirea lor în cer și pe pământ.*

9) 12 noiembrie, Duminica a 25-a după Rusalii: *A fi creștin înseamnă a fi aproapele semenilor.*

10) 19 noiembrie, Duminica a 26-a după Rusalii: *Bogăție materială – sărăcie spirituală.*

11) 21 noiembrie, Intrarea în biserică a Maicii Domnului: *Fecioara Maria – templu al prezenței lui Dumnezeu în istoria lumii.*

12) 26 noiembrie, Duminica a 30-a după Rusalii: *Poruncile lui Dumnezeu în viața creștinilor*.

13) 30 noiembrie, Sfântul Apostol Andrei: *Apostolul Andrei – întâiul părinte întru credință al poporului român*.

14) 3 decembrie, Duminica a 31-a după Rusalii: *Credință și vindecare ființială*.

15) 6 decembrie, Sfântul Ierarh Nicolae: *Cultul sfinților în istoria creștinătății*.

16) 10 decembrie, Duminica a 27-a după Rusalii: *Omul poartă în memoria sa ontologică dorul de Dumnezeu*.

17) 17 decembrie, Duminica a 28-a după Rusalii: *Taina Împărăției cerurilor*.

18) 24 decembrie, Duminica dinaintea Nașterii Domnului: *Ce ne învață „Cartea neamului lui Iisus Hristos”?*

19) 25 decembrie, Nașterea Domnului (Crăciunul): *Părintele Constantin Galeriu despre obârșia lui Hristos și obârșia noastră*.

20) 26 decembrie, Soborul Maicii Domnului: *Fecioara Maria – martor și semn al mântuirii*.

21) 27 decembrie, Sfântul Arhidiacon Ștefan: *Apologetul spiritualității absolute a lui Dumnezeu*.

22) 31 decembrie 2017, Duminica după Nașterea Domnului: *Episodul Fugii în Egipt – expresie a vulnerabilității și primejdiilor copilăriei*.

23) 1 ianuarie 2018, Tăierea-împrejur cea după trup a Domnului; Anul Nou: *Timpul creaturii și eternitatea lui Dumnezeu în gândirea Bisericii*.

24) 6 ianuarie, Botezul Domnului: *Înțelesul teologic și duhovnicesc al teofaniei de la Iordan*.

25) 7 ianuarie, Duminica după Botezul Domnului: *Hristos a fost ispitit de către diavolul la nivelul afectelor firii Sale omenești*.

26) 14 ianuarie, Duminica a 29-a după Rusalii: *Taina participării creaturilor la viața Preasfintei Treimi*.

27) 21 ianuarie, Duminica a 32-a după Rusalii: *Importanța familiei creștine* (omilie a mitropolitului Andrei Andreicuț).

28) 28 ianuarie, Duminica a 33-a după Rusalii (a Vameșului și a Fariseului): *Temeiul hristologic al smereniei*.

29) 30 ianuarie, Sfinții Trei Ierarhi: *Contribuția Sfinților Vasile cel Mare, Ioan Hrisostom și Grigorie de Nazianz la cristalizarea și afirmarea tradiției liturgice și a evlaviei ortodoxe*.

30) 2 februarie: Întâmpinarea Domnului: *Profeția Dreptului Simeon despre Hristos ca „semn care va stârni împotriviri”*.

31) 4 februarie: Duminica a 34-a după Rusalii (a Întoarcerii Fiului Risipitor): *Venirea întru sine ca început al pocăinței restauratoare.*

32) 11 februarie: Duminica Înfricoșătoarei Judecăți: *Învățătura ortodoxă despre Judecata finală.*

33) 18 februarie: Duminica Izgonirii lui Adam din Rai: *Căutarea paradisului pierdut din pricina nepostirii* (omilie a patriarhului Daniel).

34) 25 februarie: Duminica întâi din Post: *Ortodoxia este dreaptă credință și închinare adevărată.*

35) 4 martie, Duminica a 2-a din Post: *Sensul restaurator al iertării.*

36) 11 martie: Duminica a 3-a din Post: *Crucea – semnul revelator al smereniei și filantropiei dumnezeiești.*

37) 18 martie: Duminica a 4-a din Post: *Cădere și înălțare ființială.*

38) 25 martie: Buna Vestire: *Fecioara Maria – chivot și templu al Fiului lui Dumnezeu întrupat.*

39) 1 aprilie, Duminica a șasea din Post: *Hristos intră în Ierusalim și în inima omului pe calea smereniei și a iubirii jertfelnice.*

40) 8 aprilie, Învierea Domnului: *Sfântul Grigorie de Nyssa despre taina învierii lui Hristos* (omilia la Sfintele Paști din 21 aprilie 379).

41) 9 aprilie, Sfintele Paști: *Arafat Persul despre taina Paștilor creștine* (omilia a XII-a).

42) 10 aprilie, Sfintele Paști: *Dumnezeu Se oferă omului în calitatea acestuia de ființă liberă și responsabilă.*

43) 15 aprilie, Duminica a 2-a după Paști: *Necredința lui Toma, roditoare de credință nezdruncinată.*

44) 15 aprilie, Duminica a 3-a după Paști: *Mironosițele și slujirea lor în iconomia mântuirii.*

45) 23 aprilie, Sfântul Mare Mucenic Gheorghe: *Martiriul în istoria Bisericii.*

46) 29 aprilie, Duminica a 4-a după Paști: *Paraliticul de la Betezda – „semn” expresiv al umanității căzute și mântuite în Hristos.*

47) 6 mai, Duminica a 5-a după Paști: *Cultul Noului Legământ – închinare în Duh și în Adevăr.*

48) 13 mai, Duminica a 6-a după Paști: *Hristos este lumina spirituală a lumii.*

49) 20 mai, Duminica a 7-a după Paști: *Biserica trebuie să se raporteze neîncetat la Rugăciunea arhierească a lui Iisus Hristos.*

50) 21 mai, Sfinții Împărați Constantin și Elena: *Contribuția împăratului Constantin cel Mare la creștinarea Europei.*

51) 27 mai, Pogorârea Sfântului Duh: *Lucrarea Sfântului Duh în creația cosmică, în viața făpturii umane și în devenirea lumii.*

52) 28 mai, Preasfânta Treime: *Sensul binecuvântării elementelor creației cosmice.*

53) 3 iunie, Duminica întâi după Rusalii: *Gingășie și sfințenie în viața sfinților* (meditație a părintelui Dumitru Stăniloae).

54) 10 iunie, Duminica a 2-a după Rusalii: *Sfinții Apostoli și Biserica.*

55) 17 iunie, Duminica a 3-a după Rusalii: *Împărăția lui Dumnezeu – ținta vieții noastre pământești.*

56) 24 iunie, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul: *În Ioan Botezătorul se întâlnește Vechiul cu Noul Testament.*

57) 29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel: *Viața și slujirea celor doi Apostoli* (omilie a patriarhului Daniel).

58) 1 iulie, Duminica a 5-a după Rusalii: *Diavolul este vrăjmașul lui Dumnezeu și al oamenilor buni.*

59) 8 iulie, Duminica a 6-a după Rusalii: *Semne ale mesianității lui Iisus în Capernaum.*

60) 15 iulie, Duminica a 7-a după Rusalii: *Taina unirii naturii dumnezeiești și a celei umane în Persoana lui Hristos.*

61) 20 iulie, Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul: *Profetul Ilie în cultul Răsăritului ortodox.*

62) 22 iulie, Duminica a 8-a după Rusalii: *Înmulțirea pâinilor în pustie – parabolă euharistică.*

63) 29 iulie, Duminica a 9-a după Rusalii: *Cu Hristos putem înainta pe marea vieții.*

64) 5 august, Duminica a 10-a după Rusalii: *Harul lui Dumnezeu dă putere rugăciunii noastre.*

65) 6 august, Schimbarea la Față a Domnului: *Legătura tainică dintre Tabor și Golgota.*

66) 12 august, Duminica a 11-a după Rusalii: *Puterea vindecătoare a iertării.*

67) 15 august, Adormirea Maicii Domnului: *Născătoarea de Dumnezeu în iconomia mântuirii.*

68) 19 august, Duminica a 12-a după Rusalii: *Poruncile lui Dumnezeu – „cuvintele vii” care îi deschid omului calea vieții veșnice.*

69) 26 august, Duminica a 13-a după Rusalii: *Istoria mântuirii oglindită în parabola evanghelică a lucrătorilor răi.*

70) 29 august, Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul: *Ioan Botezătorul în iconomia mântuirii.*

71) 2 septembrie, Duminica a 14-a după Rusalii: *Mântuirea ca nuntă a comuniunii plenare în Împărăția cerurilor.*

72) 8 septembrie, Nașterea Maicii Domnului: *Fecioara Maria – Născătoare de Dumnezeu și icoană a Bisericii.*

73) 9 septembrie, Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci: *Patimile Domnului în Evanghelii, în propovăduirea apostolică, în meditația Sfinților Părinți și în mistica liturgică.*

74) 14 septembrie, Înălțarea Sfintei Cruci: *Liturghia Bisericii actualizează de-a lungul istoriei Pătimirile și Jertfa lui Hristos.*

75) 16 septembrie, Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci: *Lumea ca mediu al urmării lui Hristos.*

76) 23 septembrie, Duminica a 18-a după Rusalii: *Părintele Dumitru Stăniloae despre slujirea Sfinților Apostoli și despre apostolicitatea Bisericii.*

77) 30 septembrie 2018, Duminica a 19-a după Rusalii: *Împărăția cerurilor descoperită în Evanghelia lui Hristos.*

II. Emisiunea „Cult și cultură”

(vinerea, între orele 20,30 – 21,00; reluare sâmbăta de la ora 2 și duminica de la orele 17,20)

1) 6 octombrie 2017: *Morala artei liturgice.*

2) 13 octombrie: *Criza spirituală a Europei și responsabilitatea creștinilor.*

3) 20 octombrie: *Dumnezeul Cel viu al credinței.*

4) 10 noiembrie: *Mitul „religiei umanității” (progresul tehnic nelimitat și pozitivismul).*

5) 17 noiembrie: *Istoria și sensul Postului Nașterii Domnului.*

6) 24 noiembrie: *Ispita identificării Bisericilor locale cu etniile.*

7) 1 decembrie: *Acad. Ioan-Aurel Pop despre fascinația Marii Uniri din 1918.*

8) 15 decembrie: *Regele Mihai despre morală, credință și memorie (discursul din 10 mai 2011 în fața Senatului și Parlamentului României); Vladimir Volkoff despre regicide.*

9) 22 decembrie: *Sfântul Atanasie cel Mare despre Întruparea Cuvântului (cap. XI-XVII).*

10) 29 decembrie 2017: *La „plinirea vremii” timpul lumii s-a umplut de prezența mântuitoare a lui Dumnezeu.*

11) 5 ianuarie 2018: *Botezul Domnului în arta liturgică a Răsăritului ortodox.*

12) 12 ianuarie: *Creația cosmică în spațiul și în timpul Bisericii.*

13) 19 ianuarie: *Mihai Eminescu despre dimensiunea mitică a istoriei poporului român; Ioan Alexandru despre iarnă ca anotimp al interiorizării și meditației.*

14) 26 ianuarie: *Neagu Djuvara despre unirea Principatelor și domnia lui I. A. Cuza.*

15) 9 februarie: *Episcopul Nicolae Ivan (evocare).*

16) 16 februarie: *Contribuția lui Nicolae Ivan la înfăptuirea unirii Transilvaniei cu Patria Mamă și la aplicarea acestui act istoric în viața eparhiei Clujului.*

17) 23 februarie: *Mărturii de la episcopul Nicolae Ivan: memoriul prin care solicită înființarea eparhiei Clujului (3/17 febr. 1919); cuvântarea rostită cu prilejul alegerii ca episcop (28 sept. 1921); cuvântarea din ziua hirotonirii (4 dec. 1921).*

18) 2 martie: *Taina Altarului euharistic.*

19) 16 martie: *Taina mântuirii trupului.*

20) 30 martie: *Învierea lui Lazăr în poezia liturgică a Sfântului Roman Melodul.*

21) 13 aprilie: *Caracterul special al celebrărilor liturgice din Săptămâna luminată.*

22) 20 aprilie: *Elogiu adus călugărițelor de către Paul Johnson.*

23) 27 aprilie: *Synaxa euharistică – toposul participării celor botezați la preoția împăratească a Noului Legământ.*

24) 4 mai: *George Coșbuc într-o evocare a lui Onisifor Ghibu.*

25) 11 mai: *Petru Creția despre curaj (cu aplicare la Doina Cornea, înmormântată la data de 7 mai).*

26) 18 mai: *Mântuitorul și Mângâietorul în viața Bisericii.*

27) 25 mai: *Liturghia ca epicleză atotcuprinzătoare și Cincizecime continuă.*

28) 1 iunie: *Elogiul filosofiei românești (acad. Alexandru Surdu; prima parte).*

29) 8 iunie: *Elogiul filosofiei românești (acad. Alexandru Surdu; partea a 2-a).*

30) 15 iunie: *Mihai Eminescu evocat de către Nicolae Iorga.*

31) 22 iunie: *Șapte pastorale/ordine circulare trimise de către episcopul Miron Cristea preoțimii parohiale, oficiilor protopresbiteriale și învățătorimii din eparhia Caransebeșului (1914-1917).*

32) 29 iunie: *Evocarea unor personalități reprezentative ale istoriei noastre care au contribuit la realizarea unirii Transilvaniei cu Patria Mamă și au fost prigonite/martirizate în timpul regimului comunist (Pan. Halipa, I. Mihalache, Ioan Lupaș, Iuliu Hossu, Silviu Dragomir, Ion Nistor, M. Popovici, Ilie Lazăr, I. Flueraș, Aurel Vlad, Sever Bocu, Onisifor Ghibu, Z. Pâclișanu, Iuliu Maniu, E. Hațieganu, Gh. Brătianu, Al. Lapedatu și Vasile Stoica).*

33) 13 iulie: *Datoria creștinilor de a mijloci înaintea lui Dumnezeu pentru lume.*

34) 20 iulie: *Responsabilitatea creștinilor de a fi martori credibili ai sfințeniei și iubirii jertfelnice ale lui Hristos.*

35) 27 iulie: *Lumea ca spațiu al întâlnirii omului cu Dumnezeu.*

36) 10 august: *Panaïotis Kanellopoulos despre taina omului (prima parte).*

37) 17 august: *Panaïotis Kanellopoulos despre taina omului (partea a doua).*

38) 24 august: *Panaïotis Kanellopoulos despre taina omului (partea a treia).*

39) 31 august: *Ioan Alexandru, Nichita Stănescu și Dumitru C. Amzăr despre limba română.*

40) 7 septembrie: *Evocarea pelerinajului simbolic făcut de către episcopul Nicolae Ivan la Putna (8/21 sept. 1922).*

41) 21 septembrie: *Ioan Alexandru despre Transilvania (patru eseuri).*

42) 28 septembrie 2018: *Părintele Alexandru Schmemmann despre căsătorie ca sacrament.*

III. Alte emisiuni la Radio „Renașterea”:

1) 2 aprilie 2018: *Semnificația teologică și duhovnicească a rânduieilor liturgice din primele trei zile ale Săptămânii Patimilor.*

2) 3 aprilie: *Meditație la parabola evanghelică a celor zece fecioare.*

3) 4 aprilie: *Meditație la femeia care a uns pe Domnul cu mir și ce învățăm din trădarea lui Iuda.*

4) 5 aprilie: *Meditație la Sfânta și Marea Joi a Patimilor.*

5) 6 aprilie: *Meditația lui Paul Claudel la cuvintele „Părinte, în mâinile Tale încredințez Duhul Meu”.*

6) 7 aprilie 2018: *Lucrarea lui Hristos în iad (cf. omilia lui Epifanie de Salamina la Sâmbăta Mare)*

E. SIMPOZIOANE ȘI CONFERINȚE; PREZENTĂRI EXPOZIȚII DE ARTĂ

1) 4 octombrie 2017: în cadrul Simpozionului internațional *Iconari în Otopeni* (cu tema *Apărători ai Ortodoxiei și martiri pentru Hristos în vremea comunismului*; ediția a V-a, 30 octombrie – 4 noiembrie), a susținut referatul „Icoana Bisericii – imagine liturgică a sfințeniei. Sacerdoțiul iconografilor”.

2) 7 noiembrie: în cadrul Simpozionului internațional *Icoana, mărturie creștină, totalitarism*, organizat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (5-7 noiembrie 2017), a susținut referatul „Funcția sacramentală a icoanei”.

3) 14 decembrie 2017: la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a susținut prelegerea „Taina omului. Demnitate și responsabilitate” (invitat ASCOR, filiala Arad).

4) 15 ianuarie 2018: la Școala gimnazială din Petrova, jud. Maramureș, a susținut prelegerea „Istoria românilor în viziunea lui Mihai Eminescu”.

5) 18 ianuarie: la Muzeul Național de Artă din Iași, în cadrul expoziției *Crucea, de la comunitate la comuniune. 100 de cruci la 100 de ani*, a prezentat lecția de viață pe care a primit-o de la artiștii creștini pe care i-a cunoscut.

6) 14 aprilie: în cadrul Simpozionului *Veghetori la obârșii*, organizat la Centrul academic din Dragomirești, jud. Maramureș, a susținut prelegerea „Contribuția pictorului Traian Bîlțiu Dăncuș la cristalizarea și afirmarea unui specific național în arta românească”.

7) 16 aprilie: în cadrul Simpozionului național *Unitate și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018*, organizat la Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, a susținut referatul „Dumnezeiasca Liturghie – mediul sacramental al activării unității Trupului mistic al lui Hristos”.

8) 26 aprilie: la Biblioteca Centrală a Universității „Babeș-Bolyai”, în cadrul Simpozionului organizat de către filiala ASTRA Cluj-Napoca și Asociația culturală „Focul viu” (dedicat Centenarul Unirii Transilvaniei cu Patria Mamă), a susținut prelegerea „Onisifor Ghibu – misionar și luptător pentru unirea tuturor românilor într-o singură Patrie”.

9) 9 iunie: la Liceul „Samuil Vulcan” din Beiuș i-a evocat pe Vasile Lucaciu și pe Corneliu Mezea, luptători pentru unirea Transilvaniei cu Patria Mamă și pentru împlinirea României Mari.

10) 2 august: la Muzeul Național de Artă al Moldovei din Chișinău, în cadrul expoziției *Crucea, de la comunitate la comuniune. 100 de cruci la 100 de ani*, a prezentat tema „Semnul Jertfei lui Hristos în arta românească recentă”.

11) 15 septembrie 2018: la Muzeul Național de Artă din Timișoara, în cadrul expoziției *Crucea, de la comunitate la comuniune. 100 de cruci la 100 de ani*, a prezentat referatul „Crucea în devenirea artistică a Europei”.

PR. CONF. UNIV. DR. CRISTIAN-SEBASTIAN SONEA**I. ACTIVITATE DIDACTICĂ****CURSURI:****NIVEL LICENȚĂ:**

Teologie Pastorală (semestrul V): *Introducere în Misiologia Ortodoxă. Fundamentele teologice și exigențele misiunii creștine*

Teologie Pastorală (semestrul VI): *Misiunea ortodoxă în lumea contemporană. Provocările Bisericii în contextul pluralismului creștin și religios*

Teologie Pastorală (semestrul VII): *Mărturia creștină ortodoxă în contextul dialogului inter-creștin și inter-religios*

Teologie Pastorală (semestrul VIII): *Misiune și pastorație la nivelul comunității locale*

Teologie Ortodoxă Socială (semestrul II): *Fundamentele biblice ale misiunii creștine*

Teologie Ortodoxă Didactică (semestrul VI): *Premisele misiunii creștine*

Teologie Ortodoxă Didactică (semestrul VI): *Exigențele misiunii creștine*

NIVEL MASTER:

Pastorație și duhovnicie (semestrul I): *Paradigme misionare contemporane*

Consiliere Pastorală și Asistență Socială (semestrul III): *Religie și societate*

Consiliere Pastorală și Asistență Socială (semestrul III): *Emigrație și convertire. Consilierea pastoral-misionară a emigranților din diaspora și a convertiților la ortodoxie*

2. LUCRĂRI COORDONATE**LICENȚE:**

Lucaciu Valentin, *Antroposofia lui Rudolf Steiner și viziunea ortodoxă*,
Leș Adrian, *Teologia euharistică în Ortodoxie și Penticostalism*,
Dan Sebastian, *Ospitalitatea euharistică din perspectiva Bisericii Ortodoxe*

Ghira Octavian, *Inculturarea Evangheliei la Părinții latini. Augustin și Sibyla*

Repede Mihai-Vasile, Vasile Vasilachi. *Profilul unui mărturisitor*

DIZERTAȚII:

Podar Lucian, *Misiune și pastorație în diaspora românească din Italia*

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ VOLUME COORDONATE

Stanciu Vasile, Sonea Cristian, *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, Presa Universitară Clujeană, 2018

Sonea Cristian, Paul Siladi, *In Honorem Pr. Prof. Dr. Valer Bel*, Presa Universitară Clujeană, 2018

Sonea Cristian-Sebastian (Guest Editor), *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, Vol. 63, No. 1 (June 2018)

ARTICOLE ÎN REVISTE ȘI PUBLICAȚII RECUNOSCUTE

„Mission of the Orthodox Church in Postmodernity. Identity, Pluralism and Communion”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa*, vol. 63, nr. 2, p. 5–17, dec. 2018.

“The Missionary Formation in the Eastern Orthodox Theological Education in Present Day Romania”, în *Transformation*, vol. 35, no. 3, July 2018, pp. 146–155;

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

„Misiunea Bisericii în postmodernitate: identitate, pluralism, comuniune”, în Daniel Mocanu (Ed.), *In Honorem Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 207–216;

„Laudatio – cu ocazia decernării titlului academic de *Profesor Honoris Causa* Pr. Dr. Jürgen Henkel”, în Stanciu Vasile, Sonea Cristian (Ed.), *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 13–20;

„Notă la ediția românească”, în Christine Chaillot, *Rolul imaginilor sfinte și cinstirea icoanelor în Bisericile Ortodoxe Orientale. Tradițiile Siriacă Ortodoxă, Coptă și Etiopiană*, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 7–13;

Stanciu Vasile, Sonea Cristian, „Cuvânt înainte”, în Stanciu Vasile, Sonea Cristian (Ed.), *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 5–7;

Stanciu Vasile, Sonea Cristian, „Cuvântul și arta ca forme de rezistență și supraviețuire în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunismului”, în Stanciu Vasile, Sonea Cristian (Ed.), *Mărturisirea credinței prin cuvânt și artă în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunismului*, Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 6–9.

GRANTURI (MEMBRU)

2017–2020: Director proiect ROSE: *Abilitați și competențe pentru Elevi, viitori studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă – APEFTO*, 60.000 EURO – finanțare Banca Mondială

2016: Director grant: *Religia și violența colectivă*, 6700 RON – finanțare Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării UEFISCDI

CONFERINȚE ORGANIZATE

În 4-6 noiembrie 2016: Simpozionul internațional: *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul* Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

În perioada 4-6 noiembrie 2018, la Cluj-Napoca, am participat la conferința internațională *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, cu comunicarea: „Documentul Biserica: Spre o viziune comună. Contribuția Bisericii Ortodoxe la redactarea acestuia și receptarea lui în Ortodoxie”.

În perioada 30-31 octombrie 2018, la Arad, am participat la Simpozionul național, *Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene*, organizată de Facultatea de Teologie „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, unde am prezentat comunicarea „Identitatea națională și identitatea fluidă. Provocări ale postmodernismului la o sută de ani de la Marea Unire (1918-2018)”.

În perioada 8-9 august 2018 am participat în Mbarara, Uganda, la conferința internațională *Unity in Diversity*, organizată de International Ecumenical Fellowship, Africa Chapter în parteneriat cu Bishop Stuart University, unde am prezentat comunicarea „The Holy and Great Synod from Crete (2016) and Its Relevance for the East Africa countries”.

În perioada 2-6 iulie 2018 am participat în Madrid, Spania, la conferința internațională *Spre koinonia în credință, viață și mărtirisire. Provocări ecumenice pentru prezentul și viitorul Bisericii. Biserica: Spre o viziune comună*, organizată de Centrul misionar Ecumenic al Unității de la Madrid, unde am prezentat comunicarea cu titlul: „Documentul Biserica: Spre o viziune comună. Contribuția Bisericii Ortodoxe la redactarea acestuia și receptarea lui în Ortodoxie”.

În perioada 9-11 iunie 2018 am participat la simpozionul internațional *The Eschatological Vision of the Orthodox Theology*, organizat de către International Association of Orthodox Dogmatics Theologians la Institutul

Teologic „Sf. Ioan Damaschin”, din cadrul Universității Ortodoxe din Balamand, Liban, unde am prezentat comunicarea: „The Eschatological Dimension of the Christian Mission”.

În perioada 16-17 aprilie 2018 am participat în Reșița la simpozionul național *Unitate și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018*, organizat de Secția de Teologie Ortodoxă Didactică a Facultății de Științe Sociale din Caransebeș, Universitatea Eftimie Murgu din Reșița, unde am prezentat comunicarea: „Unitatea Bisericii, unitatea de credință și pluralismul teologic. O incursiune terminologică necesară”.

În perioada 7-15 martie 2018 am participat la conferința internațională misionară cu titlul *Moving in the Spirit: Called to Transforming Discipleship*, organizată de Comision for World Mission and Evangelism (CWME) în Arusha, Tanzania. Am făcut parte din delegația Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române și am fost unul dintre moderatorii grupurilor de studiu biblic.

În perioada 20-23 februarie 2018 am participat la conferința internațională *Working to Live? Living to Work?*, organizată de Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS) în Osijek, Croația cu comunicarea: „Labor migration in post-communist Romania. Missiological and pastoral implications”.

VI. Membru în structuri academice, științifice și de cercetare

2016 – prezent: Director al *Centrului de cercetare, formare și strategie misionară* din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca

2016 – prezent: Membru al *Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase* (CSEIR) din cadrul UBB

2016 – prezent: Membru al *Central and Eastern European Association for Mission Studies* (CEEAMS)

2016 – prezent: Membru în *Societas Oecumenica*

2015 – prezent: Membru în *International Association for Mission Studies* (IAMS)

2013 – prezent: Membru al *International Ecumenical Fellowship* (IEF) (din 2015, președinte IEF România)

2012 – prezent: Membru în *International Association of Orthodox Dogmatic Theologians* (IAODT)

2016 – prezent: Membru supleant în *Consistoriul superior bisericesc*

Redactor corespondent pentru revista *Studii Teologice* din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ

Activitate managerială în calitate de prodecan al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

PROF. UNIV. DR. HABILIT. MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

CURSURI:

Studiul general al compoziției, an I licență.

Studiu general desen și culoare, an I licență.

Istoria artei românești, an I licență.

Culoare pentru pictura bisericească, an II licență.

Curs de culoare pentru frescă an II licență.

Tipologia artei bizantine, an III licență.

Desen pentru pictura bisericească, an III licență.

Tehnici de gravură, an III licență.

Structuri canonice și plastice, an I master.

Replici iconografice, an II master.

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC AL LUCRĂRILOR DE LICENȚĂ ȘI MASTER.

2018 afiliat în calitate de conducător de doctorate în Arte Vizuale la Facultatea de Arte și Design a Universității de Vest – Timișoara.

Din februarie 2018 - Profesor universitar dr., prin concurs

MISIUNI DIDACTICE ÎN STRĂINĂTATE (PERIOADA, INSTITUȚIA)

2018 Profesor invitat la University of Ioannina, Faculty of Fine Art, Grecia.

MEMBRU ORGANIZAȚII PROFESIONALE

Asociația Arte Plastice Religioase și Restaurare din România.

Association Internationale Des Arts Plastiques AIAP UNESCO.

U.A.P. din Grecia.

Fundației „Henri Coandă” a Tinerilor superdotați din București.

U.A.P din România.

Societatea Profesorilor de Desen „Ioan Andreescu” București.

Colaborator permanent - Revista Renașterea, Cluj-Napoca.

Pictor iconar autorizat de Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române

REFERENT DE SPECIALITATE LA TEZE DE DOCTORAT

2018 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Sotir Djordjevic Georgeta cu tema „*Arta în Iugoslavia și România 1948-1990. Similitudini și Diferențe*”, Facultatea de Arte și Design, Timișoara.

2018 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Szabó Andor cu tema „*Ecce Homo-Chipurile comunicării*”, Facultatea de Arte și Design, Timișoara.

2017 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Elena Carmen Ganea cu tema „*Poezia feminătății un dialog estetic-plastic*”, Facultatea de Arte și Design, Timișoara.

COMISII DE EVALUARE MANIFESTĂRI ARTISTICE

2018 Președinte al juriului a Festivalului Concurs *Sfânta Sărbătoare a Paștelui – Tradiție și Contemporaneitate*, ediția a VIII-a, Școala gimnazială Liviu Dan, Mociu.

2017 Președintele Concursului Național *Icoana Micului creștin*, ediția a VII-a, Sfânta Mănăstire Râșca.

EXPOZIȚII

Personale în România

2018 Expoziție de icoane Saloanele Hotelului Metropolis, Bistrița.

De grup în România

2018-2019 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj-Napoca.

2018 Expoziție de artă sacra, Salonul icoanei ardelene, Biblioteca Județeană Octavian Goga, Cluj-Napoca.

2018 Expoziție de Artă Sacră, Centrul cultural Vrancea, Focșani.

2018 *Icoana, simbol al unității de credință românească*, Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj- Napoca.

2018 Bienala de Arte Miniaturale, Timișoara.

2018 Expoziție *Iconari clujeni*, Biblioteca Județeană Octavian Goga, Cluj -Napoca.

2018 Expoziție de icoane *Zilele Artei Bizantine*, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj -Napoca.

2017 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj-Napoca.

2017 Internațional Contemporary Engraving Biennale, N-E, 2nd edition, Iași.

Coordonator de expoziții cu studenții și masteranzii

2018 Expoziție de icoane, *Salonul icoanei ardelene*, ediția a XVIII-a, foaierul bibliotecii județene *Octavian Goga*, Cluj-Napoca.

2017 Expoziție de icoane în cadrul concursului național *Icoana, chip mărturisitor* – 1 - 22 decembrie. Galeria Bizantion Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul*, București.

Cuvânt la deschiderea unor expoziții

2018 Cuvânt la vernisajul expoziției *Salonul icoanei ardelene* - „Apariția și dezvoltarea icoanei pe sticlă de la Nicula”, foaierul Bibliotecii Județene *Octavian Goga*, Cluj-Napoca.

2017 Cuvânt la deschiderea expoziție de icoane din cadrul concursului național *Icoana, chip mărturisitor* – 1 - 22 decembrie. Galeria Bizantion Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul*, București.

Referințe

2018 decembrie, ziarul *Făclia de Cluj*, *Salonul Anual de Artă*. În Imperiul spiritului absolut, Demostene Șofron Cluj, p. 6.

Granduri proiecte câștigate prin competiție

2018 Contract PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0812, Denumire proiect: Elaborarea de metodologii complexe privind atribuirea și autentificarea unor picturi medievale și premoderne din patrimoniul național.

2017 Contract PN-III1-1.2 PCCDI-2017-0812, Denumire proiect: Elaborarea de metodologii complexe privind atribuirea și identificarea unor picturi medievale și premoderne din patrimoniul național. Sursa de finanțare: MEN.

2017 Contract PN-III1-1.2 PCCDI-2017-0812, Denumire proiect: Elaborarea de metodologii complexe privind atribuirea și identificarea unor picturi medievale și premoderne din patrimoniul național. Sursa de finanțare: MEN.

ARTICOLE ȘI STUDII ÎN REVISTE, ANUARE, PERIODICE

2018 decembrie, revista „Semn” nr. 12, articolul, *Catedrala Reîntregirii de la Alba-Iulia - expresie a unității specifice românești*, pp. 44-45.

2018 decembrie, - revista „Renașterea”, articolul, *Praznicul Soborul Maicii Domnului, între slovă și icoană*, p. 6.

2018 noiembrie, - revista „Renașterea”, articolul, *Bucură-te Sfinte Mucenice Mina, mult –pătimitorule,*, p. 6.

2018 aprilie, – revista „Renașterea”, articolul *Mironosițele la Mormânt, martore ale Învierii Domnului. Repere teologice și iconografice*, p. 9.

2017 decembrie– revista „Renașterea”, articolul *Sfânta Muceniță Filofteia în cultul și iconografia Bisericii Ortodoxe Române*, p. 12.

CAPITOLE, STUDII ÎN CĂRȚI

2018 *Preasfințitul Vasile Someșanul – pildă de credință și milostenie*, în vol.: *Bucuria credinței Părintele Episcop Vasile Fluieraș la 70 de ani*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 158 -162, ISBN 978-606-607-262-5.

2018 *Sfântul Ierarh Vasile cel Mare în reprezentările iconografice transilvănene*, în vol.: *In Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu*, Editor. Arhid. Asist. Univ. Dr. Daniel Mocanu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 193-204, ISBN 978-606-37-0430-7.

2018 *Pictorul Cornel Cenan, iconograf al Bisericii Sfântul Ierarh Nicolae din Teiuș*, în vol.: Pr. lect. univ. dr. Ion Resceanu: *Arta iconografică în contemporaneitate*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2018, pp. 46-67. ISBN 978-606-731-050-4.

2018 *Anastase Demian, pictorul Catedralei ortodoxe Sfânta Treime din Sighișoara* în vol.: MIRCEA GELU BUTA (coord.) *Medicii și Biserica*, vol. 16: *Resacralizarea relației medic-pacient*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 553-569. ISBN 978-606-607-246-5.

2017 *Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Sfântul Nichita Romanul pictată de Anastase Demian (1899-1977)* în vol.: Editori: Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu, Pr. Conf. Univ. Dr. Cristian Sonea, *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, pp. 183-195. ISBN 978-606-37-0251-8.

2017 decembrie, anul VIII, nr. 12, - revista „Tabor”, articolul *Iconografia brâncovenească. Stil, reprezentanți și teme specifice*, p. 21-31.

2017 *Icoanele pictate de Leonid Uspensky* în vol.: MIRCEA GELU BUTA (coord.) *Medicii și Biserica*, vol. 15: *Tendințe și politici demografice ale României într-o Europă unită*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, pp. 575-593. ISBN 978-606-607-219-9.

2017 *Despre înțelesul și reprezentarea icoanelor*, în vol. Simpozionului Internațional Jertfă și Mărturisire, Ed. Presa Universitară Clujeană/Ed. Episcopiei Caransebeșului, pp. 211-225.

2017 *Biserica Mănăstirii Tuturor Sfinților (Toți Sfinții „Antim”)* ctitoria Mitropolitului Antim Ivireanu. Studiu de caz., în vol. *Educație și*

Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției. Vol. 2, Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 367-391. ISBN: 978-606-37-0294,

CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, PRELEGERI ÎN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

2018 Prelegere cu tema *Icoana pe sticlă a Sfintei Treimi - de la unitate teologică la unitate culturală transilvăneană*, Simpozionul Teologia ortodoxă românească la Centenar, 23-24 noiembrie - Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest, Timișoara.

2018 Prelegere cu tema *Specificul național în pictura românească. Studii de caz*. Simpozionul Anul centenar al Marii Uniri. Considerații istorice și teologice, 12-13 noiembrie - Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB, Cluj-Napoca.

2018 Prelegere cu tema *Specificul național în pictura românească. Studii de caz*. Simpozionul Interațional – Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comunitatea răsăriteană și dialogul cu Apusul, 4-6 noiembrie - Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB, Cluj-Napoca.

2018 Prelegeri cu teme 1. *Istoria culturală a Ardealului*, fresca pictată de Costin Petrescu la Universitatea din Cluj. 2. *Catedrala Arhiepiscopală de la Alba-Iulia. Elemente de istorie, arhitectură și pictură*. Al XVII-lea Simpozion de Medicină și Teologie, Bistrița 14-15 mai. 3. *Compoziția Fiul Omului a pictorului Eugen Tăutu* din Aula Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.

2018 Prelegere cu tema *Crucea între Jertfă și Înviere*, 19 mai – Noaptea Europeană a Muzeelor, Muzeul Mitropoliei Cluj.

2018 Prelegere cu tema *Neoclasicism în pictura religioasă românească*, 5th International Conference Politics, Diplomacy. Culture, Craiova 6-9 iunie.

2018 Prelegere cu tema *Anastase Demian pictorul Catedralei Adormirea Maicii Domnului de la Lugoj*, Simpozionul Internațional Unire și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018, 16-17 aprilie, Reșița.

2018 Prelegeri cu teme, 1. *Art and themes in 16th-century Moldova frescoes*. 2. *Technique and iconography on Transylvanian glass images*. 3. *The Crucifixion in Modern Painting*. 4. *Romanian Woodcuts. University of Ioannina - Faculty of Fines Art and Art Sciences*. 5. *Wooden Churches of Transylvania (Maramures) - Architecture and Painting*. School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

EMISIUNI LA RADIO RENĂȘTEREA, TRINITAS

2017 decembrie 2, *Arta românească între veacurile al IX-XII-lea*, Cluj-Napoca (25:01).

2017 noiembrie 18, *Arta daco-romană*. Cluj-Napoca (25:01).

2017 noiembrie 11, *Artele plastice în Dacia*. Cluj-Napoca (25:01).

2017 noiembrie 04, *Zugravi de biserici din Maramureș*. Cluj-Napoca (25:01).

2017 octombrie 21, *Pictura bisericile de lemn din Transilvania*. Cluj-Napoca (25:01).

2017 octombrie 14, *Construcții de lemn țărănești din Maramureș*, Cluj-Napoca (25:01).

2017 octombrie 07, *Incursiuni în arta sacră*, Cluj-Napoca (25:01).

Proiecte de pictură monumentală

2018 Pictarea unor compoziții religioase din ciclul vieții Mântuitorului, Mănăstirea Acoperământul Maicii Domnului, Florești.

PROIECTE ARTISTICE

2018 Proiect artistic *Icoane tradiționale românești pe înțelesul copiilor*, Școala generală Liviu Rebreanu din Cluj-Napoca.

2017 Proiect artistic *Sfântul Ierarh Simion Ștefan Mitropolitul Transilvaniei* – pictură pe sticlă și gravură, Atelierele Museikon, ediția I, Alba Iulia.

2017 Proiect artistic *Mucenici și eroi ai neamului românesc*, Școala generală Liviu Rebreanu din Cluj-Napoca.

2017 Proiect artistic de valorificare a icoanei transilvănene din Colecția Mănăstirii Feleac.

PREMII ȘI DISTINCȚII

Domeniu artistic

2018 Certificate of participation Biamt 26 october - 15 november, Internațional Biennial of Miniature Art, Timisoara.

2017 Diplomă de excelență la Bienala Națională Națională de Artă Plastică „Lascăr Vorel”, ediția a XV-lea, Piatra Neamț.

2017 Diplomă de participare la expoziție de icoane din cadrul concursului național *Icoana, chip mărturisitor* – 1 - 22 decembrie. Galeria Bizantion Facultatea de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul, București.

Domeniu educație

2018 Certificat de participare la Conferința Națională de Medicină Aplicată la Educație Fizică și Sport „Iuliu Hațieganu”, 13-14 septembrie, UMF „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca – 10 credite EMC și 16 credite EFC.

2018 Diplomă de participare la Conferința Internațională *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*– Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2018 Diploma de onoare a Festivalului Concurs *Sfânta Sărbătoare a Paștelui – Tradiție și Contemporaneitate*, ediția a VIII-a, Școala gimnazială Liviu Dan, Mociu.

DIAC. CONF. UNIV. DR. MARIN COTEȚIU

1. ACTIVITATE DIDACTICĂ:

Curs și seminar de Tehnici și metodologii avansate de conservare și restaurare a bunurilor culturale: master anul II, semestrul 1;

Curs și seminar de Stabilizarea proceselor de degradare a bunurilor culturale: master anul I, semestrul 2;

Curs și seminar de Conservarea bunurilor culturale: master anul I, semestrul 1;

Curs de Elaborarea lucrării de licență în restaurare: licență anul III, semestrul 2;

Curs de Metodologia restaurării picturii în tempera și documentație de restaurare: licență anul II, semestrul 2 și anul III, semestrul 1;

Curs de Metodologia restaurării picturii murale și documentație de restaurare: licență anul I, semestrul 2 și anul III, semestrul 1;

Curs de Metodologia restaurării picturii în ulei și documentație de restaurare: licență anul II, semestrul 1;

Curs de Teoria generală a restaurării: licență anul I, semestrul 1.

2. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ:

2.1. ARTICOLE

„Restabilirea prin restaurare a programului iconografic al iconostasului de la biserica *Sfântul Gheorghe* din Mogoșoaia”. Articol publicat în volumul colectiv *Caietele restaurării 2017*, Ed. ACS, București, 2017, ISSN: 2285-8598, ISSN-L: 2285-8598.

„Pictura bisericii *Sfântul Nicolae* din Cluj-Napoca”. Articol publicat în *Revista Tabor*, Anul XI, Nr. 12, decembrie 2017, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, ISSN: 1843-0287.

„Restaurarea coronamentului iconostasului brâncovenesc de la biserica *Sfântul Gheorghe* din Mogoșoaia”. Articol publicat în volumul colectiv *Medicii și Biserica*, vol. 16, volum coordonat de Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, ISBN: 978-606-607-246-5.

2.1. CONFERINȚE

Participare la *Al XVII-lea Seminar Internațional de Medicină și Teologie*, organizat la Bistrița, în 14-15 mai 2018. Titlul comunicării: „Restaurarea unor icoane realizate în perioada următoare Marii Uniri”.

Participare la *Simpozionul internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 4-6 noiembrie 2018. Titlul comunicării: „Restaurarea icoanei *Sf. Arhanghel Mihail*, atribuită preotului zugrav Luca din Iclod”.

3. ACTIVITATE ARTISTICĂ

Participare la expoziția de icoane intitulată *Icoana, simbol al unității de credință românească*, a profesorilor specializării Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, organizată cu prilejul Simpozionului internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, noiembrie 2018.

4. ACTIVITATE CLERICALĂ

Hirotonirea ca diacon de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Andrei Andreicuț, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, la 15 octombrie 2017.

Slujire liturgică constantă, în calitate de diacon, la biserica “Schimbarea la Față” din Gilău. Slujire liturgică ocazională la capela Facultății de Teologie Ortodoxă și cea a Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca și în alte sfinte locașuri.

5. ALTE ACTIVITĂȚI

Colaborare, alături de Prof. univ. dr. Habilit. Marcel Muntean, la coordonarea workshop-ului cu tema *Icoana pe lemn – creație și restaurare*, participând activ alături de studenți și masteranzi ai specializării Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, la Muzeul Mitropoliei

Clujului, în cadrul programului *Liturghia lemnului*, organizat cu prilejul evenimentului *Noaptea Europeană a Muzeelor*, ediția a XIV-a, Cluj-Napoca, 19 mai 2018.

Comunicare susținută în cadrul cursurilor pastorale și de îndrumare misionară a clerului din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Seria 103, anul 2018, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Titlul comunicării: „Starea patrimoniului bisericesc și nevoia salvării lui”. 12 iulie 2018.

PR. LECT. UNIV. DR. GHEORGHE ȘANTA

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

În cursul anului universitar 2017-2018 a predat următoarele discipline: *Instituția duhovniciei în spațiul ortodox*, Teologie pastorală: *Spovedanie și duhovnicie - coordonate practice*, Teologie pastorală, *Pedagogia creștină și viața duhovnicească*, Teologie pastorală și Teologie didactică - cursuri pentru nivel licență,

Călăuzire și paternitate duhovnicească, Teologie pastorală și Teologie didactică - cursuri pentru nivel licență,

Practică liturgică și duhovnicie - nivel Master, specializarea Pastorație și duhovnicie

Mărturie creștină și filantropie - nivel Master,

Aplicații practice la parohii - nivel Master, specializarea Pastorație și duhovnicie în conformitate cu programele analitice ale disciplinelor respective, a îndrumat studenții în munca de elaborare a lucrărilor de seminar și a tezelor de licență;

De asemenea, a predat cursuri și a susținut seminarii în cadrul programului de formare continuă a preoților; a îndrumat și coordonat lucrări de gradul I didactic în învățământ pentru profesorii de Religie și lucrări pentru obținerea gradului profesional I a personalului clerical.

A efectuat inspecții speciale și a făcut parte din comisiile de evaluare pentru obținerea gradului didactic II pentru cadrele din învățământul preuniversitar (disciplina Religie ortodoxă).

B. STUDII:

Traian Dorz și misiunea sa într-o lume ostilă în vol. *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, pp. 423-433 (ed. Vasile Stanciu și Cristian Sonea),

Educația spirituală și valorile creștine în vol. *In honorem Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 239-255 (EDITOR ARHID. ASIST UNIV. DR. DANIEL MOCANU),

Misiunea educativă a parohiei în vol. omagial al Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, în curs de publicare.

Educația religioasă și Împărăția lui Dumnezeu în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom XX 2017-2018, p. 221-241.

C. PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

1. Simpozionul internațional al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: *Icoană, mărturie creștină, totalitarism*, 6-7 noiembrie 2017, cu referatul: *Traian Dorz și misiunea sa într-o lume ostilă*.

D. CONFERINȚE SUSTINUTE:

În 28 aprilie 2018, susține la Milano, în organizarea Asociației Ortodoxe Oastea Domnului din Italia, conferința cu tema: *Educația duhovnicească în epistolele Sfântului Apostol Pavel*.

E. PARTICIPĂRI LA PROIECTE:

membru în echipa Convergența pregătirii universitare cu viața activă, AMPOSDRU, FINANȚE. BĂNCI. ASIGURĂRI, expert practică a studenților.

F. ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

În fiecare duminică și sărbătoare a săvârșit Sfânta Liturghie în Parohia Așchileu Mic, jud. Cluj, unde a ținut cuvânt de învățătură.

În 21 octombrie 2017, săvârșește Sfânta Liturghie de un sobor de preoți, în fruntea un sobor de preoți la hramul Parohiei Chinteni: Sfinții Cuvioși Mărturisitori: Visarion și Sofronie; Sfântul Mucenic Oprea; Sfinții Preoți Mărturisitori: Ioan din Gales și Moise Măcinic din Sibiel și susține un cuvânt de învățătură.

Suține prelegerea *Este creștinul un om fericit ?* în cadrul serilor duhovnicești cu tema: *Amăgirea unei fericiri fără Dumnezeu* organizate în perioada 28 februarie - 4 martie 2018, de Parohia cu hramul Sf. Ierarh Alexandru din Cluj-Napoca.

Duminică 15 aprilie 2018 slujește la Mănăstirea Nicula și predică pe tema: *Învierea lui Hristos și învierea noastră*.

În 14 august 2018, ajunul Praznicului Adormirii Maicii Domnului, slujește la Mănăstirea Strâmba (Sălaj) și susține cuvântul de învățătură: *Maica Domnului jertfă și binecuvântare*.

Duminică 26 august 2018 slujește la Mănăstirea Nicula și ține cuvântul de învățătură: *Chemarea la întâlnirea cu Hristos*.

Joi 18 octombrie 2018 slujește la Mănăstirea Dobric, cu ocazia hramului și predică: *Mirele Hristos și Biserica, mireasa Sa*.

G. DISTINCȚII

1 septembrie 2018 IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei îi acordă distincția Crucea Arhiepiscopală.

ALTE ACTIVITĂȚI

În 2 noiembrie 2017 participă la lansarea volumului cu titlul: *Este biblic să botezăm copii?* autor Mihai-Adrian Coste.

PR. LECT. DR. GRIGORE DINU MOȘ,

ACTIVITATE DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ:

studiu indexat BDI, „*Tohu wabohu* în Genesis 1, 2”, <http://www.cceol.com/>, *Studia Theologia Orthodoxa*, vol 62, 2 (2017), pp. 5-20.

studiu în volum - conferință internațională, „Sfinții Trei Ierarhi în raport cu știința epocii lor și actualitatea viziunii lor”, în: Vasile Stanciu, Cristian Sonea (ed), *Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției* (Simpozionul internațional de Teologie, Istorie și Muzicologie, 13-16 noiembrie 2016, Cluj-Napoca), Presa Universitară Clujeană, 2017, pp. 267-278.

studiu în volum colectiv, „Transcendență și transcendere în teologia părintelui Dumitru Stăniloae”, în: Alin Tat, Nicolae Turcan (ed), *Simetriile înțelepciunii. Studii de teologie și filozofie*, Editura Eikon, București, 2017, pp. 137-158.

studiu în volum colectiv, „Is sacramental oikonomia a coherent and faithful expression of Orthodox ecclesiology and is it useful for its ecumenical vocation? Reflection on some theological conceptions and official statements”, în: Patriciu Vlaicu, Răzvan Perșa (ed.), *Tradiția canonică și misiunea Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 74-100.

studiu în volum - conferință internațională, „Probleme controversate în teologia icoanei”, în: Vasile Stanciu, Cristian Sonea (ed), *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism* (Simpozionul internațional „Icoană. Mărturie Creștină. Totalitarism”, Cluj-Napoca, 6-7 noiembrie, 2017), Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, Cluj-Napoca, pp. 171-182.

studiu în volum colectiv, „Ideea transcendentalului în teologie: prefigurări în antropologia patristică și formulări contemporane”, în: Nicolae Răzvan Stan (ed), *Antropologia ortodoxă din perspectivă eclesială: provocările postmodernității* (Al VI-lea Colocviu Național de Teologie Dogmatică, 10-11 mai 2016, Craiova, Mănăstirea Tismana), Universitaria, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, pp. 411-426.

studiul în volum – conferință internațională, „Heiligkeit und Heilige in der Tradition und Lehre der Orthodoxen Kirche - Aktuelle Herausforderungen und mögliche Neuformulierungen”, în: Gerhard Kardinal Müller, Metropolit Laurențiu al Ardealului, Jürgen Henkel, Hermann Schoenauer (ed), *Heilige und Heiligenverehrung in Ost und West - Sfinții și cultul sfinților în Răsărit și Apus* (Colocviu teologic internațional, 11-14 mai 2018, Sibiu), Editura Schiller Verlag, Bonn – Sibiu, 2018, pp. 166-190.

studiu în volum colectiv, „Fundamentele arhetipale ale tainei căsătoriei și primirea harului de către soți”, în: Daniel Mocanu (ed), *In Honorem Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 257-262.

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

Teologie Dogmatică (nivel licență, anul III și anul IV, curs)

Elemente fundamentale de antropologie creștină (nivel master, anul I, curs și seminarizare)

ACTIVITATE MISIONARĂ:

Predici la Capela Seminarului Teologic, Capela Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca și în alte biserici din eparhie unde a fost invitat sau trimis în misiune; consilierea spirituală a unui număr semnificativ de tineri.

PR. LECT. UNIV. DR. ADRIAN PODARU

A. CONFERINȚE

1. Participare la a *XLVI Incontro di Studiosi dell' Antichità Cristiana*, „Tempo di Dio, Tempo dell' Uomo”, 10-12 mai 2018, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, cu referatul: „Dionysius the Areopagite on Time and Revelation”.

2. Participare la al *XIVe Colloque International sur Grégoire de Nysse*, „Les Homélies sur le Notre Père et leur réception byzantine”, 4-7 septembrie 2018, Collège des Bernardins, Paris, cu referatul: „Understanding the Lord's Prayer in the context of human perfection preached in the Sermon on the Mount”.

B. ARTICOLE, STUDII

1. „Timp și revelație progresivă în gândirea Sfântului Dionisie Areopagitul”, în Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu (ed.), *In Honorem Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 263-269.

PR. LECT. UVIV. DR. COSMIN COSMUȚA

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

Curs de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

anul I, semestrele 1 și 2;

anul II, semestrele 1 și 2;

Curs de *Istoria și spiritualitatea Bizanțului*

anul I, semestrul 2;

Seminarii de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

anul I, semestrele 1 și 2;

anul II, semestrele 1 și 2;

Seminar de *Istoria și spiritualitatea Bizanțului*

anul I, semestrul 2;

Curs online de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* pentru cursanții Centrului Ortodox de Studii și Cercetare „Dumitru Stăniloae” din Paris – în luna martie

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ:

CĂRȚI

Părintele Alexandru Moraru profesor și istoric, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2018, 319 p.

Prezențe clericale transilvănene la Marea unire de la Alba Iulia 1 Decembrie 1918, coautori: Cosmin Cosmuța, Andreea Dăncilă-Ineoan, Emanuil Ineoan, Bogdan Ivanov, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2018, 720 p.

STUDII

„Edificarea de biserici în anii '80 ai secolului XX în Transilvania de Nord. Studiu de caz”, în vol. *Misiune, spiritualitate, cultură*, coord. IPS prof. univ. dr. Nifon Mihăiță, Pr. prof. univ. dr. Marian Vîlcu, Pr. prof. univ. dr. Florea Ștefan, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2017, pp. 345-355.

„Cu gândul și inima alături de mărturisitorii din temnițele comuniste”, în rev. *Tabor*, nr. 2, februarie, 2018, pp. 42-45;

„Preoți ai eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului în închisorile comuniste. Părintele Gavril Relea (1910-2005)”, în *Calendarul Renașterea 2018*, an I (2018), nr. 1, vol. îngrijit de Pr. Iustin Tira, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 149-156.

„Augustin Bena (1880-1962) – participant la Marea Unire de la Alba Iulia – 1 Decembrie 1918”, în *Arhivele Bistriței*, an III, fascicula 3 (11), *Premisele Marii Uniri*, coordonator Mircea Gelu Buta, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 47-58.

CONFERINȚE

Simpozionul național „Martiri și mărturisitori ai dreptei credințe în anii regimului comunist. 70 de ani de la (re)înființarea Mitropoliei Banatului”, în Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din Timișoara, 2017, localitatea Timișoara, calitate: participant cu comunicarea: „Preoți ai Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului în închisorile comuniste. Părintele Gavril Relea (1910-2005)”; detalii activitate: 21 octombrie 2017.

Simpozionul internațional „Icoană, mărturisire creștină, totalitarism”, în Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, localitatea Cluj-Napoca, 2017, calitate: participant cu comunicarea „Gavriil Burzo, un tânăr seminarist în închisorile comuniste”; detalii activitate: 6-7 noiembrie 2017.

Simpozionul național „Veghetori la obârșii”, la Centrul de cercetări Teologice-Filosofice al Academiei Române, localitatea Dragomirești-Maramureș, 2018; calitate: participant cu comunicarea „Preotul Nicolae Gherman din Rohia, participant la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918”; detalii activitate: 14 aprilie 2018.

Simpozionul național „Unitate și dăinuire”, la Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, organizat de Episcopia Caransebeșului; calitate: participant cu comunicarea „Istoricul Silviu Dragomir, Marea Unire și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului”; detalii activitate: 16-17 aprilie 2018.

Simpozionul național „Medicină și Teologie”, Bistrița, ediția a XVII-a; calitate: participant cu comunicarea „Preoți și învățători confesionali din ținuturile Bistriței și ale Năsăudului, participanți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918”; detalii activitate: 14-15 mai 2018.

Simpozionul internațional „Unitatea de credință și de neam în contextul unei lumi globalizate”, în Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele Educației, Universitatea „Valahia”, Târgoviște, 2018, localitatea Târgoviște; calitate: participant cu comunicarea: „Istoricul Alexandru Lapedatu, Marea Unire și Clujul”; detalii activitate: 29-30 mai 2018.

Congresul Național al Istoricilor din România (CNIR), ediția 2018, în Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; calitate: participant cu comunicarea: „Protopopii ortodocși din viitoarea episcopie a Vadului, Feleacului și Clujului, prezenți la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918”; detalii activitate: 29 august-1 septembrie 2018.

Simpozionul național „Credință și unitate națională”, în Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, localitatea Craiova, calitate: participant cu comunicarea „Instituția Protopopiatului și Marea Unire din 1 Decembrie 1918”; detalii activitate: 24-25 octombrie 2018.

PROIECTE DE CERCETARE

membru în echipa proiectului ROMIMAG; director de proiect: Prof. univ. dr. Corin Braga;

ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

În fiecare duminică și sărbătoare a slujit Sfânta Liturghie în biserica „Sfântul Nicolae” din localitatea Câmpenești, sau în alte lăcașuri de cult din țară; în cele de mai jos vom prezenta numai duminicile și sărbătorile în care a rostit și cuvânt de învățătură:

19 noiembrie 2017 a săvârșit Sfânta Liturghie la Mureșenii Bârgăului, Protopopiatul Bistrița, cu predică la Evanghelia despre *Bogatul căruia i-a rodit țarina*, coordonând o grupă de studenți de la facultatea noastră, în cadrul misiunii pe care facultatea o organizează în fiecare duminică din Postul Crăciunului;

10 decembrie 2017 Sfânta Liturghie la biserica „Sfântul Nicolae” din Câmpenești și predică la *Vindecarea femeii gârbove*;

17 decembrie 2017 Sfânta Liturghie la capela „Sf. Nicolae” din Gilău, cu predică la Evanghelia zilei;

24 decembrie 2017 Sfânta Liturghie la capela „Sf. Nicolae” din Gilău, cu predică la *Duminica dinaintea Nașterii Domnului*;

26 decembrie 2017 a săvârșit Sfânta Liturghie la Câmpenești și a vorbit despre *Maica Domnului – pururea ajutătoare și mijlocitoare pentru noi la Fiul său*;

2 februarie 2018 Sfânta Liturghie la Mănăstirea Nicula și predică la *Întâmpinarea Domnului*;

11 februarie 2018 Sfânta Liturghie la Câmpenești cu predică la *Duminica înfricoșătoarei judecăți*;

2 martie 2018 a participat la săvârșirea tainei Sfântului Maslu la biserica Sfântul Dimitrie Izvorătorul de Mir din Cluj-Napoca, cartierul Gheorgheni și a vorbit despre *Chemarea la înțelepciune*;

25 martie 2018 Sfânta Liturghie în filia Oșorhel a parohiei Vâlcelele Dejului, la care a participat împreună cu un grup de studenți ai facultății noastre, în cadrul programului de misiune din Postul Paștilor; a rostit predică despre *Buna Vestire*;

9 aprilie 2018 Sfânta Liturghie la Câmpenești cu predica *Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos*;

12 august 2018 Sfânta Liturghie la Mănăstirea Nicula și predică la *Pilda datornicului nemilostiv*;

ALTE ACTIVITĂȚI

23 noiembrie 2017 Moment aniversar: 70 de ani de viață ai IPS Laurențiu Streza; 85 de ani ai Pr. prof. acad. dr. Mircea Păcurariu; lansarea volumelor *Arhiereul lui Hristos și Magistrul*; Sibiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”;

9 decembrie 2017 participare la Masa rotundă, organizată cu ocazia *Anului Reformei*, la Institutul de studii germane al UBB;

10 ianuarie 2018: dezbateri pe tema Centenarului Marii Uniri, în Sala de sticlă a Primăriei Municipiului Cluj-Napoca, sub egida „Cluj 100”; lansare de carte: Mircea Popa (coord.) *Astra și Marea Unire*.

de-a lungul anului 2018 a participat la mai multe emisiuni la Radio Renașterea, în cadrul cărora a evocat figuri de preoți din eparhie în timpul Primului Război Mondial, precum și personalități care s-au implicat în realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

PR. LECT. UNIV. DR. LIVIU VIDICAN-MANCI

1 martie 2018 – Seară duhovnicească la Parohia Ortodoxă „Sfântul Alexandru”, Bulevardul Muncii, Cluj-Napoca;

4 martie 2018, - publicarea în Ziarul Lumina a articolului „De la Unire la sărbătorire”, <http://ziarullumina.ro/de-la-unire-la-sarbatorire-131140.html>

18 martie – predică la Mănăstirea Nicula, Duminica a 4-a din Postul Mare

15 aprilie 2018 – participare la hirotonirea într-un episcop a Arhim. Teofil Roman, Episcopul Vicar Teofil de Iberia;

13 – 20 mai 2018 – Schimb ERASMUS +, Facultatea de Teologie Cluj-Napoca, Institutul Catolic din Paris;

26 octombrie 2018 – numit preot slujitor al Parohiei Ortodoxe „Schimbarea la Față”, Eroilor 24-26, Cluj-Napoca;

5-7 noiembrie 2018 – participarea la Conferința Internațională a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca;

12-14 noiembrie 2018 – participarea la conferința internațională „Părintele Constantin Galeriu. Predicator harismatic și preot misionar. Evocare la împlinirea a 100 de ani de la naștere”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, București; Titlul prelegerii: „Prezența și receptarea propovăduirii părintelui Galeriu în „agora digitală”;

20 noiembrie 2018 – înființarea grupului de tineri „Schimbarea la Față” al Parohiei Schimbarea la Față;

20 noiembrie 2018 – invitatat la Trinitas TV, Cuvântul pentru suflet, realizator pr. Ovidiu Dincă;

2 decembrie – Predică Ziarul Lumina de Duminica pentru duminica a 31-a după Pogorârea Duhului Sfânt: „Cearta lumii și strigătul credinței”, <http://ziarullumina.ro/cearta-lumii-si-strigatul-credintei-139428.html>

5 decembrie 2018 – Susținerea conferinței „Părintele Galeriu la 100 de ani de la naștere. Prezența sa în mediul virtual” în cadrul „Săptămânii Facultății de Teologie”;

STUDII PUBLICATE:

„Importanța catehetică a slujbelor prilejuite de 1 octombrie” în *In honorem Vasile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 313-320.

„Istoria unei școli cu învățământ religios și confesional (1944-2018), în *Calendarul Renașterea 2018*, Ed. Renașterea, 2018, pp. 125-132.

„Preasfințitul episcop vicar Vasile Someșanul, părinte iubitor și sfătuitor înțelept” în *Bucuria credinței. Părintele episcop Vasile Fluieraș la 70 de ani*, Renașterea, 2018, pp. 172-176.

LECTOR UNIV. DR. ANA BACIU

În cursul anului școlar 2017-2018 a desfășurat activitate didactică (predare și îndrumare), predând limba latină la anul II, la toate secțiile, în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a UBB Cluj-Napoca și a participat la simpozioane și conferințe organizate de facultate precum și la alte activități didactice și academice ale UBB.

Studii publicate

O perspectivă asupra filantropiei misiunii creștin-ortodoxe, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă*, tom. XX, pp. 127-136.

Educația creștină și responsabilitatea omului, în *Educație și mărturisire*, Simpoziuin internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2017, pp. 335-345.

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

Traduceri patristice în mediul reformat transilvănean, comunicare susținută la Confedința Luther - 500 de ani de Reformă, Cluj-Napoca, 9 martie 2017

Compoziția Fiul Omului a pictorului Eugen Tăutu din Aula Magna a Universității "Babeș - Bolyai", comunicare susținută la Simpozionul Mediciei și Biserica, Bistrița, 14-15 mai 2018

Prezentare de carte: Gelu Furdui, *Lumină din Lumină* - colecție de poezii pascale, Cluj-Napoca, 11 mai 2018

LECT. UNIV. DR. CLAUDIA COSMINA TRIF

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

În perioada octombrie 2017- septembrie 2018, a predat:
 Studiul desenului I (C+S), AS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
 Studiul desenului II (C+S), AS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
 Studiul desenului III (C+S), AS II, 2 ore curs, 2 ore seminar
 Icoana de la canon la libertate de creație (C+S), MAS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
 Icoană pe sticlă I (CO+SO), AS I, 1 oră curs, 2 ore seminar
 Icoană pe sticlă II (CO+SO), AS II, 2 ore curs, 1 oră seminar
 Ritmul în icoana bizantină, (C+S), MAS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
 Studiul desenului IV(CO) (C+S), AS III, 2 ore curs.

PUBLICAȚII:

Chirilă, Ioan, Stelian Pașca-Tușa, Popa-Pota Ioan și Trif Claudia-Cosmina, „Light – icon/stained glass – illumination, Thompson-Reuters ISI database, <http://www.jsri.ro>, *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 50 (2018): 96-108.

Portretistica lui Constantin Brâncoveanu. Studiu de caz - tabloul votiv al mănăstirii Hurezi, Mediciei și Biserica, vol. XV, RENASTEREA, 2017, pp. 629- 638.

Elemente de estetică în tabloul votiv din spațiul bizantin românesc, Mediciei și Biserica, vol. XVI, RENASTEREA, 2018, pp. 653-665.

PARTICIPARI CONFERINȚE:

noiembrie 2017, participare la Simpozionul internațional „Icoană, mărturie creștină, totalitarism”, Cluj-Napoca, cu lucrarea *Elemente de estetică în tabloul votiv din spațiul bizantin românesc*.

Cercetător științific în cadrul proiectului - UBB-TeMATIC-Art – *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare)* – proiect FEDR

PARTICIPARE LA EXPOZIȚII:

Expoziția, *Icoane*, Saloanele Hotelului METROPOLIS, Bistrița, mai 2018
Salonul anual de artă al Uniunii Artiștilor Plastici din Cluj, *O zi obișnuită*, Vitraliu pictat

LUCRĂRI COORDONATE:

Teza de licență:

Hărăstășan Paula, *Coborârea de pe Cruce. Evoluția iconografică a temei*

Disertație:

Ion Ioana, *Expresia mâinii și a chipului în reprezentarea iconografică a Bunevestiri*, coordonată împreună cu Prof. univ. dr. Marcel Muntean

LECT. UNIV. DR. ALIN TRIFA

Am coordonat *practica de specialitate* pentru mai mulți studenți ai secției de Artă Sacră, la Biserica Sf. Ap. și Ev. Luca din Cluj-Napoca, în cadrul căreia s-au făcut lucrări de pictură și restaurare.

Am fost invitat la expoziția de iconografie organizată de către grupul de iconari „Anastasis”, la *Galeriile Romane din București*, manifestare la care au participat iconografi de renume mondial, din mai multe țări.

Am pictat timp de 3 săptămâni în *Biserica Mănăstirii Slănic* din județul Argeș, alături de maestrul Ilie, unde am realizat tabloul votiv și o mică porțiune de ornamentație.

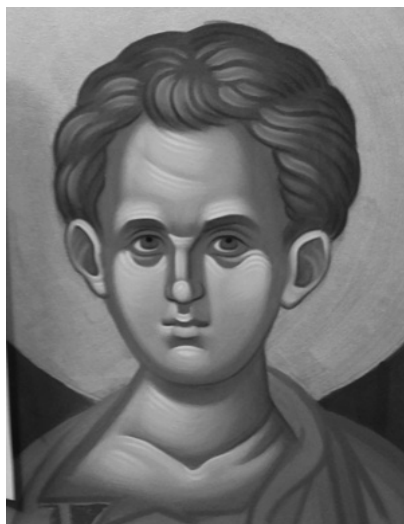
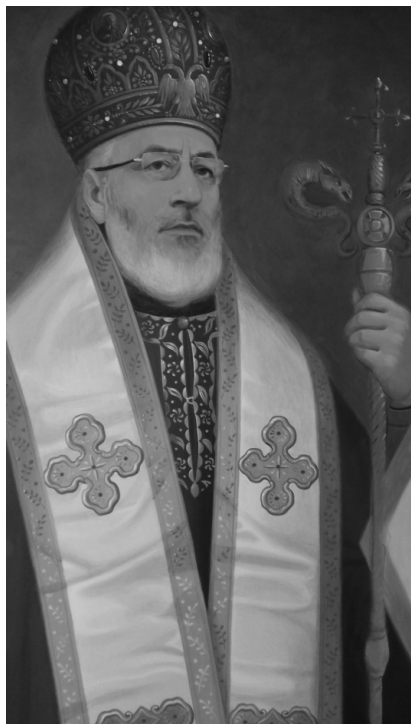
Am organizat pentru studenții specializării Artă Sacră din Facultatea noastră, un *masterclass* care l-a avut ca invitat pe maestrul Ilie, unul dintre cei mai prestigioși iconari români din toate timpurile, la care au participat peste șaiszeci de studenți iconografi.

Am coordonat o lucrare de licență, intitulată „Intrarea Maicii Domnului în Biserică în iconografia ortodoxă”.

Am finalizat *lucrările de pictură murală* de la Schitul cu hramul Acoperământul Maicii Domnului din Caraș-Severin, încheiate cu sfinți-

rea locașului chiar în ziua hramului, eveniment pentru care a fost adus din Grecia însuși Brâul Maicii Domnului.

În spațiul aceleiași biserici și-au desfășurat practica de specialitate, sub coordonarea mea, 4 studenți ai specializării Artă Sacră din Facultatea noastră.

LECT. UNIV. DR. DR. NICOLAE TURCAN**CĂRȚI DE AUTOR**

Turcan, Nicolae, *Paradoxuri și îngenuncheri. Meditații despre filosofie și credință* (Universitas/Theologia et Philosophia 4), Eikon, București, 2017.

CĂRȚI EDITATE

Tat, Alin și Nicolae Turcan (ed.), *Simetriile înțelepciunii. Studii de filosofie și teologie* (Theologia et Philosophia 1), Eikon, București, 2017.

REVISTE EDITATE

Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy, vol. I, Eikon, București, 2018, editor

Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa, vol. 62, nr. 2 (2017), editor executiv

Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa, vol. 63, nr. 1 (2018), editor executiv

CĂRȚI TRADUSE

Bobrinskoy, Boris, *Compasiunea Tatălui*, introducere de Maxim Egger, traducere de Nicolae Turcan, Renașterea, Cluj-Napoca, 2017.

Clément, Olivier, *Hristos a înviat! Cuvinte despre sărbătorile creștine*, traducere de Nicolae Turcan, Renașterea, Cluj-Napoca, 2017.

Fontaine, Guy, *Cinci lecții despre Ortodoxie*, prefață de Părintele Boris Bobrinskoy, traducere de Nicolae Turcan, Renașterea, Cluj-Napoca, 2017.

STUDII ÎN REVISTE BDI

Turcan, Nicolae, „Transcendență și Revelație: de la fenomenologie la teologie”, *Tabor X*, nr. 9 (2017), pp. 11–18.

CAPITOLE DE CĂRȚI

Turcan, Nicolae, „Anticipare și mărturisire. Despre eshatologie la Jean-Yves Lacoste”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (ed.), *Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al Tradiției*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2017, pp. 9–25.

———, „Critica neoateismului la David Bentley Hart”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (ed.), *Omagiu Părintelui Profesor Valer Bel*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.

——, „Discurs și experiență a lui Dumnezeu. Catafatic, apofatic, logofatic”, în Daniel Mocanu (ed.), *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2018, pp. 305–311.

——, „Fenomenologia darului și educația religioasă”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (ed.), *Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, pp. 289–302.

——, „Fenomenologia fără *epoché*: Problema religiei la Husserl”, în Alin Tat și Nicolae Turcan (ed.), *Simetriile înțelepciunii. Studii de filosofie și teologie*, vol. 1, Eikon, București, 2017, pp. 35–56.

——, „Fenomenologia mărturiei creștine. Răspunsul iubirii în fața lumii”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (ed.), *Icoană, mărturie creștină, totalitarism*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, p. în curs de apariție.

——, „Gândirea diacritică. Apologie și misiune culturală”, în Patriciu Vlaicu și Răzvan Perșa (ed.), *Tradiția canonică și misiunea Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 332–350.

——, „Oravitza sau arta ca teologie”, în Vasile Stanciu și Cristian Sonea (ed.), *Mărturisirea credinței prin cuvânt și artă în Biserica Ortodoxă Română în perioada comunismului*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2017, pp. 350–356.

PREFEȚE

Turcan, Nicolae, „Prefață. Babelul ca *neîntâlnire* și răspunsul teologiei”, în Cristian Sonea, *Lumea după Babel*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, pp. 7–12.

——, „Prefață. Distanța sfințeniei și calea înțelepciunii”, în Paul Siladi, *Orașul-deșert. Reflecții citadine despre Părinții pustiei*, Basilica, București, 2018, pp. 5–7.

RECENZII

Turcan, Nicolae, „George Remete, *Ființa și credința*, vol. III: *Credința* (Ed. Paideia, București, 2016), 623 p.”, *Tabor X*, nr. 4 (2017), pp. 128–130.

——, „Inițierile luminii”, *Tabor X*, nr. 2 (2017), pp. 100–101.

——, „Teodor Vidam, *Revirimentul eticii în gândirea filosofică românească*”, *Revista de filosofie* LXIV, nr. 2 (2017), pp. 315–316.

ARTICOLE

Turcan, Nicolae, „(Dez)locuiri”, *Tribuna* 355 (2017), p. 22.

- , „Credinciosul, ateul și o asimetrie”, *Tribuna* 357 (2017), p. 28.
- , „David Bentley Hart și neoateismul contemporan (I)”, *Tribuna* XVII, nr. 373 (2018), p. 26.
- , „David Bentley Hart și neoateismul contemporan (II)”, *Tribuna* XVII, nr. 374 (2018), p. 27.
- , „David Bentley Hart și neoateismul contemporan (III)”, *Tribuna* XVII, nr. 375 (2018), p. 29.
- , „Dumnezeu, la limita argumentelor”, *Tribuna* (2018).
- , „Echilibrul teologiei”, *Tribuna* 379 (2018), p. 28.
- , „Fenomenele religioase și contra-reducția”, *Tribuna* 351 (2017), p. 23.
- , „Imperfecțiuni”, *Tribuna* 360 (2017), p. 29.
- , „Sfinți și sfințenie la Cioran”, *Tribuna* 358 (2017), p. 28.

ARTICOLE ÎN REVISTE BISERICEȘTI

Turcan, Nicolae, „A crede și a (nu) cerceta”, *Ziarul Lumina*, 20 ianuarie 2018.

MEMBRU COLECTIVE EDITURI

„Coordonatorul seriei *Theologia et Philosophia*, Editura Eikon, București”, (2017).

„Editor al anuarului *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy*”, (2017).

„Membru în Consiliul Științific al revistei *Tabor*”, (2017).

CITĂRI ȘTIINȚIFICE

Apostolache, Ioniță, „Omul și valoarea lui existențială în gândirea filosofului Nikolai Berdiaev”, *Tabor* X, nr. 4 (2017), pp. 27–40 (citare la p. 38).

Frunză, Sandu, „Despre filosofia darului și noua teologie a seducției”, *Tabor* X, nr. 3 (2017), pp. 107–109.

Vidam, Teodor, „Intercondiționarea dintre metafizică, etică și o deschidere în teologia revelată”, în Vasile Marcoviciuc (ed.), *Sensuri ale utilității în științele socioumane*, 2017, pp. 495–506 (citări la pp. 503–506).

CITĂRI NEȘTIINȚIFICE

Crăciun, Christian, „Filozoful în Biserică”, *Viața Românească* 1-2 (2018).

———, „Un Cioran neptic”, *Orizont* XXX, nr. 3 (2018), <http://www.revistaorizont.ro/arhiva/martie2018.pdf>, p. 12.

REFERINȚE CRITICE

Crăciun, Christian, „Filozoful în Biserică”, *Viața Românească* 1-2 (2018).

———, „Un Cioran neptic”, *Orizont* XXX, nr. 3 (2018), <http://www.revistaorizont.ro/arhiva/martie2018.pdf>, p. 12.

Frunză, Sandu, „Despre filosofia darului și noua teologie a seducției”, *Tabor* X, nr. 3 (2017), pp. 107–109.

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE

„Reducția fenomenologică și teologia”, *Conferință organizată de Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai* (17 octombrie 2017).

„Cum apare Adevărul? De la reducția fenomenologică la contra-reducția teologică”, (Arad, 1-5 noiembrie 2017).

„Fenomenologia mărturiei creștine”, *Icoană, mărturie creștină, totalitarism* (2017).

„Gândirea diacritică. O încercare de gnoseologie teo-fenomenologică”, Simpozionul de Teologie Dogmatică, Iași (26-27 aprilie 2018).

CONFERINȚE ORGANIZATE

Dan Tomuleț, „Despre esența estetică a moralei la Plotin”, 23 noiembrie 2017 (CDTF, UBB)

Alexander Baumgarten, „«Modernii» papei Grigore cel Mare. Obiectul și intenția *Dialogurilor*”, 7 decembrie 2017 (CDTF, UBB)

Marcel Bodea, „Ce este teologia analitică”, 18 ianuarie 2018 (CDTF, UBB)

Călin Săplăcan, „Frontiera ca paradigmă în teologie”, 22 februarie 2018 (CDTF, UBB)

Vlad Mureșan, „Argumentele existenței lui Dumnezeu la Kant. Rațiune și nedeterminare în «Dialectica transcendentă»”, 26 aprilie 2018 (CDTF, UBB)

Alin Tat, „Tomismul ca filosofie și teologie”, 24 mai 2018 (CDTF, UBB)

Călin Cristian Pop, „Problema infinitului la Pascal și implicațiile lui teologice”, 7 iunie 2018 (CDTF, UBB)

LECT. UNIV. DR. MARIUS DAN GHENESCU

Grafician titular al Revistei Mitropolitane Tabor;

Președinte și membru fondator al Centrului de Creație și Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca”, din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj;

Fondator și manager al Coralei Luca, Cluj-Napoca.

PREMII:

Diplomă de participare, Simpozionul Internațional Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă; Icoană, mărturie creștină, totalitarism, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, noiembrie, 2017.

Diplomă de Excelență pentru participarea la Tabăra Studențească de Arte Vizuale, Ediția a XVII-a, Petroșani, 2018.

Diplomă de participare, Salonul Național Studențesc de Artă Religioasă, Ediția 36, Petroșani, 2018.

Ordinul „Sfinților Martiri Năsăudeni”, cu ocazia Sfințirii Capelei Ecumenice de la Aeroportul Internațional „Avram Iancu”, Cluj, 27 aprilie 2018

Diplomă de participare, în cadrul Seminarului de Medicină și Teologie, Ediția a XVII-a, Bistrita, 2018.

Ordinul „Mihai Vodă”, în cadrul Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă cu tema: „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj, 2018.

Diplomă de participare, în cadrul Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă cu tema: „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj, 2018.

Diplomă de Excelență pentru participarea la Tabăra Studențească de Arte Vizuale, Ediția a XVIII-a, Petroșani, 2019.

Diplomă de participare, Salonul Național Studențesc de Artă Religioasă, Ediția 37, Petroșani, 2019.

ACTIVITATE DIDACTICĂ: 2017-2018

Expoziția Uniunii Artiștilor plastici, Filiala Cluj, Muzeul Național de Artă, Cluj Napoca, 2017.

Expoziție personală „Defensiv”, în cadrul Simpozionului de Arte Vizuale, Ediția a XVII-a, organizat de Casa de Cultură a Studenților, Petroșani, aprilie 2019.

Expoziție de grup cu titlul: „27+1”, în cadrul Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă; Icoană, mărturie creștină, totalitarism, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, 2-14 noiembrie, 2017.

Expoziție Proiect: Școala Națională de Vară de la Mănăstirea Buna-Vestire, Pătrângenii, Alba-Iulia, tema: „România Grădina Maicii Domnului”, august 2018.

Expoziție „Artă+Spiritualitate=Frumusețe”, în cadrul Salonului Național Studențesc de Artă Religioasă, a 36-a ediție, Petroșani, 09-13 aprilie 2018.

2-14 noiembrie 2017- de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă; ICOANĂ, MĂRTURIE CREȘTINĂ, TOTALITARISM, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, noiembrie.

- Sesiune de comunicări cu tema: „KA-ul”

26 - 31 mai 2018 - Simpozionul de Arte Vizuale, Ediția a XVIII-a, Casa de Cultură a Studenților, Petroșani.

- Sesiune de comunicări cu tema: „Defensiv”.

14-15 mai 2018- Seminarul de Medicină și Teologie, Ediția a XVII-a, Bistrița, Saloanele Hotelului Metropolis, Str. Parcului, nr. 19.

- Program în cadrul seminarului cu tema: „Mesajul artistului contemporan port-stindardul universal al spiritului național românesc”, pledoarii dedicate omagierii a 100 de ani de la Marea Unire.

- Sesiune de comunicări cu tema: „Capela Îngerilor”.

31 iulie-12 august 2018 - Simpozionul Național de Artă de la Mănăstirea Buna-Vestire, Pătrângenii, Alba-Iulia, tema: „România Grădina Maicii Domnului”, 2018.

1-8 iulie 2018- Simpozionul Național de Artă de la Oțeloaia, Satu Mare.

PUBLICAȚII:

Revista de Cultură și Spiritualitate Românească TABOR, Nr. 1-12, 2018
Medicii și Biserica, Editura Renașterea, 2018.

Prefața -cronică plastică : catalogul expoziției Școala Națională de Vară de la Mănăstirea Buna-Vestire, Pătrângenii, Alba-Iulia, tema: „România Grădina Maicii Domnului”, august 2018.

ACTIVITATE DIDACTICĂ: 2018-2019

Expoziția Uniunii Artiștilor plastici, Filiala Cluj, Muzeul Național de Artă, Cluj Napoca, 2018.

Expoziție personală „Pledoarie pentru o Românie verticală, a Europei”, în cadrul Simpozionului de Arte Vizuale, Ediția a XVIII-a, organizat de Casa de Cultură a Studenților, Petroșani, aprilie 2019.

Expoziție personală inaugurală de portrete cu titlul: „KA-ul”, în cadrul Simpozionului internațional cu tema „Unitate și identitate. Ortodoxia româ-

nilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj, noiembrie 2018.

Expoziție de grup cu titlul „Icoana simbol al unității de credință românească”, lucrare cu titlul „Maica Domnului”, în cadrul Simpozionului internațional cu tema „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj, noiembrie 2018.

Expoziție Proiect: Școala Națională de Vară de la Mănăstirea Buna-Vestire, Pătrângenii, Alba-Iulia, tema: „Acolo unde se oprește timpul, august 2019”.

Expoziție de artă cu tema: „Maica Domnului, Apărătoarea Apărătorilor”, la Capela Jandarmeriei, decembrie 2018.

Expoziție Salonul Național Studentesc de Artă Religioasă, a 37-a ediție, Petroșani, 09-13 aprilie 2019.

Expoziție de artă cu tema: „MISIUNEA: 33” în cadrul aniversării Zilei Jandarmeriei Române, 3 Aprilie 1850-3 Aprilie 2019.

4-6 noiembrie 2018 - Simpozionul internațional cu tema „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj.

- Sesiune de comunicări cu tema: „KA-ul”.

26-31 mai 2019 - Simpozionul de Arte Vizuale, Ediția a XVIII-a, Casa de Cultură a Studenților, Petroșani.

- Sesiune de comunicări cu tema: „Pledoarie pentru o Românie verticală, a Europei”.

31 iulie-12 august 2019 - Simpozionul Național de Artă de la Mănăstirea Buna-Vestire, Pătrângenii, Alba-Iulia, tema: „Acolo unde se oprește timpul”, 2019;

1-15 septembrie 2019- Simpozionul Național de Artă de la Oțeloaia, Satu Mare.

PUBLICAȚII:

Revista de Cultură și Spiritualitate Românească TABOR, Nr. 1-12, 2019. Medicii și Biserica, Editura Renașterea, 2019.

Prefața -cronică plastică : catalogul expoziției Școala Națională de Vară de la Mănăstirea Buna-Vestire, Pătrângenii, Alba-Iulia, tema: „Acolo unde se oprește timpul, august 2019”, august 2019.

„Copii Ierarhului”, în cadrul volumului omagial Ps. Vasile Someșanul, 2018-2019.

„Simfonia destinului” în cadrul volumului omagial Pr. Prof. Univ. Dr. Decan Vasile Stanciu, 2018-2019.

ARHIM. LECT. UNIV. DR. BENEDICT (VALENTIN) VESA

1. PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE

Al XVII-lea seminar de Medicină și Teologie „Tehnoștiințele și provocările lumii contemporane”, Bistrița, 14-15 mai 2018;

Simpozionul Internațional de Știință, Teologie și Artă „Centenarul Unirii Românilor și Europa de azi. Religie și Geopolitică (ISSTA), Alba Iulia, 14-15 mai 2018;

Simpozionul Internațional de Teologie „Credință și neam: Duhovnicie și duhovnici în Ortodoxia românească”, Timișeni, 8-9 mai 2018;

Simpozionul Internațional „Icoană, mărturie creștină, totalitarism”, Cluj-Napoca, 7-8 noiembrie 2017;

2. PUBLICAȚII ACADEMICE

2.1 CĂRȚI

Knowledge and Experience in the Writings of St. Isaac of Nineveh, Gorgias Eastern Christian Studies 51, 2018, 333 p.

2.2 ARTICOLE

„*The Anaphoras of Mar Theodore of Mopsuestia in the East Syriac Rite and of St. John Chrysostom in the Byzantine Church – Structure and Theology. Comparative study*”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 63 (2018), 1, p. 99-110.

Episcopul Nicolae Ivan și reorganizarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului după Marea Unire. Un exercițiu de unitate religioasă și națională în eparhia Clujului, în „Centenarul Unirii Românilor și Europa de azi. Religie și Geopolitică. Simpozionul Internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA 14-15 mai 2018)”, Editura Presa Universitară – Cluj, Reîntregirea – Alba Iulia, 2018, p. 285-300.

Itinerariul ascetic la Sfântul Isaac Sirul, în „Sfinți și sfințenie în iconografia ortodoxă”, Astra Museum Sibiu, 2017, p. 83-97.

Dimensiunea maternă a paternității spirituale și aplicarea ei în lucrarea pastorală și consilierea psihologică, în „Medicii și Biserica, vol. XVI. Resacralizarea relației medic-pacient”, Cluj-Napoca, Renașterea, 2018, p. 426-436.

The divine vision in Isaac of Niniveh and the East Syriac Christology, Paper held at the 17th International Conference on Patristic Studies, Oxford, 10-14 August 2015, in *Studia Patristica XCII*, 18, Peeters 2017, p. 149-164.

Joseph Hazzaya and the Sipiritual Itinerary, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*”, 63 (2017), 2, p. 105-118.

The doctrine of knowledge and the cognitive powers in Isaac of Niniveh, „*Altarul Reîntregirii*” 1 (2017), p. 7-32.

3. DIVERSE PUBLICAȚII

„Mitropolitul Kallistos Ware – *podarul* Ortodoxiei în occident”, în *Renașterea* 10 (2017), p. 5.

„Alexandru Mironescu și calea de la știință la credință”, în *Renașterea* 11 (2017), p. 5.

„Don Giovanni Bosco – părintele și învățătorul tinerilor”, în *Renașterea* 12 (2017), p. 5.

„Iisus Hristos, Dumnezeu de aproape”, în *Lumina*, 24 decembrie 2017, p. 4.

„Principesa Ileana – Maica Alexandra și *monahismul regal*”, în *Renașterea* 1 (2018), p. 5.

„Unitate lăuntrică, unitate de credință și unitate de neam. Frânturi de gând la 100 de ani de la Marea Unire”, în *Calendarul Renașterea 2018*, Cluj-Napoca, *Renașterea*, 2018, p. 99-103.

„Părintele Damian de Molokai – martirul dragostei”, în *Renașterea* 2 (2018), p. 5.

„Iubesc, deci exist! IPS Mitropolit Andrei, la 7 ani de păstorire la Cluj”, în *Renașterea* 3 (2018), p. 5.

„Părintele Nicolae Steinhardt și noblețea crucii”, în *Renașterea* 4 (2018), p. 5.

„Fratele Roger Schultz și ecumenismul tinerilor”, în *Renașterea* 5 (2018), p. 5.

„Părintele Alexander Schmemmann și spiritualitatea liturgică”, în *Renașterea* 6 (2018), p. 5.

„Dietrich Bonhoeffer și curajul credinței”, în *Renașterea* 7 (2018), p. 5.

„Paul Schneider, martorul adevărului”, în *Renașterea* 8 (2018), p. 5.

„Elisabeta Rizea și sufletul românesc”, în *Renașterea* 9 (2018), p. 5.

4. CONFERINȚE PASTORALE

Teologia ca prietenie, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2 octombrie 2017;

Fărâmituri de gând, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Cluj-Napoca, 29 octombrie 2017;

Crăciunul „în chip de rob”, Biserica Coroana, Bistrița, 7 decembrie 2017;

Liturghia în cultul ortodox, Chivasso (Italia) 18 mai 2018;

5. Workshop de limbă și literatură siriacă I, octombrie 2017-iunie 2018, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

DIACON ASISTENT UNIVERSITAR DR. NICOLAE-OLIMPIU BENEĂ

ACTIVITATEA DIDACTICĂ:

Studiul Noului Testament I (S) - specializarea Teologie Pastorală An I; Teologie Didactică An I; Teologie Asistență Socială An I; Teologie Artă Sacră An I

Studiul Noului Testament II (S) - specializarea Teologie Pastorală An I; Teologie Didactică An I

Creștinismul primar în descrierea Faptelor Apostolilor și a Epistolelor pauline mari (S) – specializarea Teologie Pastorală An II; Teologie Didactică An II

Teologia Epistolelor Captivității și a Pastoralelor (S) - specializarea Teologie Pastorală An II; Teologie Didactică An II

PUBLICAȚII:

„Perspective pauline ale asumării asumării vieții creștine (Coloseni 3,12-17)”, în vol. *In honorem Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, ed. Arhid. Asist. Univ. dr. Daniel Mocanu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 355-364. (ISBN 978-606-37-0430-7)

„Dimensiunea filiației duhovnicești în Epistola către Coloseni (Col 4,10-18)”, în vol. *In honorem Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, ed. Arhid. Asist. Univ. dr. Daniel Mocanu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 409-420. (ISBN 978-606-37-0430-7)

„Perspective teologice ale rugăciunii de mulțumire din Epistola către Coloseni / Theological perspectives of the eucharistic prayer from Epistole to Colossians”, în *Astra Salvensis – Revistă de istorie și cultură - V* (2018) 12, pp. 461-467. (ISSN 2393-4727 ISSN-L 2344-1887)

„Ecleziologia Epistolei către Coloseni”, în volumul: *Sfânta Scriptură în Biserică și Istorie. Studii în onoarea Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Mihoc*, Colecția *Studia Theologica in Honorem*, Editura Andreiană / Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2018, pp. 69-92 (ISBN Andreiana: 9786069890530; ISBN ASTRA 978-606-733-276-6)

„Perspective hermeneutice ortodoxe în interpretarea *Epistolei către Coloseni*” (Orthodox Hermeneutical Perspectives in the Interpretations

of the Epistle to the Colossians), în *Studii Teologice*. Revista Facultăților de Teologie din Patriarhia Română, *Repere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă*. Actele întâlnirii Societății Bibliștilor Ortodocși Români, Sf. Mănăstire Nicula, 15-16 mai 2017, vol. II, editori Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, seria a III-a, an XIII, nr. 4, octombrie-decembrie, București, 2017, pp. 119-140. (ISSN 1011-8845)

„Autoritatea lui Hristos în relațiile familiale și sociale (3,18-4,1), în *Analele Științifice ale Facultății de Teologie Ortodoxă. Anuar Tomul XVIII (2016-2017)*, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 9-22 (ISSN 2457-6719 ISSN-L 2457-6719).

CURSURI SUSȚINUTE LA CENTRUL „DUMITRU STĂNILOAE” PARIS – VISITING PROFESSOR – PREZENTARE ONLINE – MARTIE-MAI 2018

Cursul: „Bisericile Apocalipsei. Interpretarea epistolelor adresate Bisericii (Apocalipsa 2-3), susținut în 22 mai 2018

Cursul: „Interpretarea epistolelor pauline în tradiția patristică”, susținut în 1 mai 2018

Cursul: „Interpretarea Apocalipsei în Biserica Ortodoxă”, susținut în 17 aprilie 2018

Cursul: „Text și context. Interpretarea și înțelegerea scrierilor Noului Testament”, susținut în 27 martie 2018

CURSURI ÎN CADRUL PROGRAMULUI DE STUDIU BIBLIC „SĂ CITIM ȘI SĂ ÎNVĂȚĂM SFÎNTA SCRIPTURĂ”

Faptele Apostolilor 7 – susținut în 14 februarie 2018

Faptele Apostolilor 14 – susținut în 30 mai 2018

Faptele Apostolilor 15 – susținut în 13 iunie 2018

Faptele Apostolilor 16 – susținut în 27 iunie 2018

REFERATE SUSȚINUTE LA SESIUNI DE COMUNICĂRI / CONFERINȚE/ SIMPOZIOANE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE:

Moderator sesiune în cadrul lucrărilor ediției a III-a a Societății Bibliștilor Ortodocși Români (SBOR), cu tema: „Natura Sfintei Scripturi: Autoritate, Inspirație, Canon”, organizată la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași – 14-15 mai 2018.

Prezentare în cadrul lucrărilor celei de-a 4-a Consultații teologice cu Diakonia Neuendettelsau din Germania, cu tema generală: *Viața ca dar*

al lui Dumnezeu - responsabilitatea creștină în perspectiva morții, organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, UBB Cluj-Napoca – 9 mai 2018.

Referatul: „Paradoxul fericirii. O perspectivă nouetestamentară”, în cadrul proiectului misionar organizat sub patronajul Mitropoliei Clujului la parohia Sf. Alexandru din Cluj-Napoca – 2 martie 2018.

Participare conferință Uniunea Bibliștilor din România, Sibiu, 23 februarie 2018.

Referatul: „Martiriu și martiraj în cartea Apocalipsei”, în cadrul proiectului misionar organizat sub patronajul Mitropoliei Clujului la parohia Jichișul de Jos, protopopiatul Dej – 3 decembrie 2017

Referatul: „Receptarea textului paulin al Epistolei către Coloseni în contextul argumentelor hristologice ale icoanei” – în cadrul Simpozionul Național cu participare Internațională: „*Icoana ortodoxă – epifanie a transcendentului și mijloc de purificare într-o lume desacralizată*”, 9-10 noiembrie 2017. Simpozion organizat de Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei în colaborare cu Universitatea din Oradea, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman”, Centrul de studii Teologice interdisciplinare, Asociația Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman” din Oradea și Mănăstirea „Sfânta Cruce” din Oradea – 9 noiembrie 2017.

Referatul: „Receptarea textului din Coloseni 1, 15a, „ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου”, ca argument hristologic al icoanei” – în cadrul Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie și Artă: „*Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*”, 2-7 noiembrie 2017, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca – 6 noiembrie 2017.

ACTIVITATE MISIONARĂ:

PREDICI, CATEHEZE:

Predică în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 18-a după Rusalii (Pescuirea minunată)* la Capela Seminarului Teologic Ortodox Cluj-Napoca, 23 septembrie 2018.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica dinaintea Înălțării Sf. Cruci (Convorbirea lui Iisus cu Nicodim)*, la Catedrala mitropolitană Cluj-Napoca, 9 septembrie 2018.

Predică în cadrul Vecerniei și Tainei Sf. Maslu, la Parohia Ortodoxă Sf. Bartolomeu din Cluj-Napoca, 2 septembrie 2018.

Predică în cadrul Sf. Liturghii de la praznicul *Sf. Ierarh Alexandru*, la Parohia Ortodoxă „Sf. Alexandru” din Cluj-Napoca, 30 august 2018.

Predică în cadrul sf. tainei a logodnei, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 19 august 2018

Predică în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 12-a după Rusalii (Tînărul bogat)*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 19 august 2018.

Predică în cadrul Tainei sf. Maslu la Parohia Ortodoxă Sf. Alexandru din Cluj-Napoca, 8 august 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 5-a după Rusalii (Vindecarea celor doi demonizați din ținutul Gadarei)*, la Parohia Ortodoxă Enciu, protopopiatul Beclean, 1 iulie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sf. Apostoli Petru și Pavel*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 29 iunie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 2-a după Rusalii (Chemarea primilor Apostoli)*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 10 iunie 2018.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din Duminica întâi după Rusalii (*a Tuturor Sfinților*) la Parohia Ortodoxă Sf. Ap. Bartolomeu din Cluj-Napoca, jud. Cluj, 3 iunie 2018. Tema: „Mărturisire sau lepădare? Prețul conlucrării noastre cu Dumnezeu” (*Evrei 11,33-40; 12,1-2; Matei 10,32-38; 19,27-30*)”.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sfintei Treimi*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 mai 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Înălțării Domnului*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 17 mai 2018.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 6-a după Paști (a vindecării orbului din naștere)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 13 mai 2018.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 5-a după Paști (a Samaritencei)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 6 mai 2018.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 4-a după Paști (Vindecarea slăbănogului de la Vitezda)* la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 29 aprilie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sf. Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 23 aprilie 2018.

Predică în cadrul *Deniei din Sfânta și Marea Marți*, la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 3 aprilie 2018.

Predică în cadrul Vecerniei din *Duminica Intrării Domnului în Ierusalim*, la Parohia Ortodoxă „Sfântul Ioan Iacob Hozevitul”, com. Florești, Cluj, 1 aprilie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica Intrării Domnului în Ierusalim*, la Parohia Ortodoxă „Pogorârea Sfântului Duh”, cartierul Zorilor, Cluj-Napoca, 1 aprilie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 5-a din Post (cererea fiilor lui Zevedeu); Buna Vestire*, la Parohia Ortodoxă Dej I, protopopiatul Dej, 25 martie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 4-a din Post (Vindecarea fiului lunatic; Predica de pe Munte – Fericirile)*, la Parohia Ortodoxă Beudiu, protopopiatul Beclean, 18 martie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 2-a din Post (Vindecarea slăbănogului din Capernaum)*, la Parohia Ortodoxă Sita, protopopiatul Beclean, 4 martie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica întâi din Post (a Ortodoxiei)*, la Parohia Ortodoxă Ciurila, protopopiatul Cluj I, 25 februarie 2018 – misiune împreună cu studenți din cadrul facultății.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 34-a după Rusalii (a întoarcerii fiului risipitor)*, la Mănăstirea Nicula, jud. Cluj, 4 februarie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 33-a după Rusalii (a Vameșului și a Fariseului)*, la Parohia Ortodoxă „Sf. Bartolomeu” din Cluj-Napoca, 28 ianuarie 2018.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 29-a după Rusalii (Vindecarea celor 10 leproși)* la capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 14 ianuarie 2018. Tema: „De la vindecare spre mulțumire: dialog personal în context euharistic (Luca 17,11-19; Coloseni 3,4-11)”.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 27-a după Rusalii (Tămăduirea femeii gârbove)* la Parohia Ortodoxă din Aruncuta, protopopiatul Cluj, jud. Cluj, 10 decembrie 2017. Tema: „Între rugăciune și tradiție religioasă” (*Efesenii* 6,10-17; *Luca* 13,10-17)”

Predică în cadrul săptămânii dedicate *Sf. martiri români* la Parohia Ortodoxă din Jichișul de jos, protopopiatul Dej, jud. Cluj, 3 decembrie 2017. Tema: „Martiraj și martiri. Perspectiva cărții Apocalipsei”.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 31-a după Rusalii (Vindecarea orbului din Ierihon)* la Parohia Ortodoxă din Jichișul de jos, protopopiatul Dej, jud. Cluj, 3 decembrie 2017. Tema: „Între rugăciune și credință” (*Luca* 18,35-43)”.

Predică în cadrul *Sf. Liturghii* din *Duminica a 25-a după Rusalii (a Sf. Martiri și mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu)* la Mănăstirea Salva, jud.

Bistrița-Năsăud, 12 noiembrie 2017. Tema: „Asumarea darurilor duhovnicești în slujire (Efes 4,1-7, Luca 10,25-37)”.

Predică în cadrul Sf. Liturghii la praznicul *Soborului Sfinților arhangheli Mihail și Gavriil și al tuturor puterilor cerești puteri* la capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 8 noiembrie 2017. Tema: „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil în iconomia biblică: revelație și mijlocire”.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din Duminica a 24-a după Rusalii (Învierea fiicei lui Iair) la capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 29 octombrie 2017. Tema: „Împăcarea omului cu Dumnezeu (Efes 2,14-22, Luca 8,41-56)”.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din Duminica a 23-a după Rusalii (*Vindecarea demonizatului din ținutul gherghesenilor*) la capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 22 octombrie 2017. Tema: „Între har și vindecare (Efes 2,4-10, Luca 8,26-39)”.

Predică în cadrul Sf. Liturghii din Duminica a 21-a după Rusalii (*Pilda semănătorului*) la capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 15 octombrie 2017. Tema: „Rolul Cuvântul lui Dumnezeu în viața Bisericii (Luca 8,5-15)”.

Predică în cadrul Sf. Liturghii la praznicul Înălțării Sfintei Cruci la Parohia Ortodoxă din Mintiu Gherlii (14 septembrie 2017). Tema: „Relevanța asumării Crucii în viața creștină”.

MEDITAȚII EXEGETICE LA PERICOPELE APOSTOLULUI PREZENTATE LA RADIO RENĂȘTEREA

(1 octombrie 2016 - 30 septembrie 2017):

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XVII-a după Rusalii – 1 Cor 14,20-25 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XVII-a după Rusalii – Ef 4,17-25 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XVI-a după Rusalii – 1 Cor 10,23-28 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XVI-a după Rusalii – Ef 1,7-17 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XV-a după Rusalii – 1 Cor 4,17-21; 5,1-5 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XV-a după Rusalii – Gal 4,8-21 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XIV-a după Rusalii – 1 Cor 4,1-5 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca –

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XIV-a după Rusalii – Gal 2,6-10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XIII-a după Rusalii – 1 Cor 2,6-9 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca –

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XIII-a după Rusalii – 2 Cor 11,5-21 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul sărbătorii: Taierea capului Sf. Ioan Botezătorul, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XII-a după Rusalii – 1 Cor 1,26-31; 2,1-5 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XI-a după Rusalii – 1 Cor 1,3-9 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XI-a după Rusalii – 2 Cor 4,13-18 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: aducerea Sf. mahrame a Domnului – 1 Tim 3,13 – 4,5 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: Adormirea Maicii Domnului – Fil 2,5-11 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a IX-a după Rusalii – Rom 14,6-9 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a IX-a după Rusalii – 1 Cor 14,26-40 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a VIII-a după Rusalii – Rom 13,1-10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a VIII-a după Rusalii – 1 Cor 11,8-23 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a VII-a după Rusalii – Rom 12,1-3 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a VII-a după Rusalii – 1 Cor 7,35-40; 8,1-7 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a VI-a după Rusalii – Rom 9,1-5 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a VI-a după Rusalii – 1 Cor 4,5-8 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a V-a după Rusalii – Rom 8,14-21 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a V-a după Rusalii – Rom 16,1-16 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a IV-a după Rusalii – Rom 6,11-17 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a IV-a după Rusalii – Rom 9,6-19 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a III-a după Rusalii – Rom 3,28-31; 4,1-3 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a III-a după Rusalii – Rom 9,6-19 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a II-a după Rusalii – Rom 3,19-26 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a II-a după Rusalii – Rom 5,17-21; 6,1-2 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna I după Rusalii – Rom 1,7-12 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna I după Rusalii – Rom 2,14-29 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a VII-a după Paști – FA 28,1-31 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a VII-a după Paști – FA 27,1-44; 28,1 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a VI-a după Paști – FA 20,7-12 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a VI-a după Paști – FA 19,1-8 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a V-a după Paști – FA 15,35-41 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a V-a după Paști – FA 15,5-12 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a IV-a după Paști – FA 12,1-11 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a IV-a după Paști – FA 10,44-48; 11,1-10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a III-a după Paști – FA 9,19-31 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a III-a după Paști – FA 8,40; 10,1-19 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a II-a după Paști – FA 5,21-32 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a II-a după Paști – FA 5,1-11 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna I după Paști – FA 3,11-16 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna I după Paști – FA 3,1-8 / Apostolul praznicului Izvorul Tămăduirii (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: Sfânta și Marea Sâmbătă din săptămâna a șasea a Postului – Romani 6,3-11 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a șasea a Postului – Evrei 12,28; 13,1-8 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a cincea a Postului – Evrei 9,24-28 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a patra a Postului – Evrei 6,9-12 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a treia a Postului – Evrei 10,32-38 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a doua a Postului – Evrei 3,12-16 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din Săptămâna întâi a Postului – Evrei 1,1-12 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a XXXVI-a după Rusalii – Rom 14,19-23; 16,25-27; Gal 5,22-25; 6,1-2 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbăta din săptămâna a XXXV-a după Rusalii – 1 Cor 10,23-38; 1 Tes 4,13-17 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXXV-a după Rusalii – 2 In 1,1-13 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXXIV-a după Rusalii – 2 Tim 3,1-9 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXXIV-a după Rusalii – 1 In 2,7-17 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXXIII-a după Rusalii – 2 Tim 2,11-19 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXXIII-a după Rusalii – 2 Ptr 1,1-10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXXII-a după Rusalii – 1 Tes 5,14-23 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXXII-a după Rusalii – 1 Ptr 1,1 – 2,10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXXI-a după Rusalii – Col 1,1-6 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXXI-a după Rusalii – Iacov 2,1-13 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXX-a după Rusalii – Ef 5,1-8 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXX-a după Rusalii – Evr 11,8-16 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXIX-a după Rusalii – Sâmbăta după Botezul Domnului – Ef 6,10-17, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXIX-a după Rusalii – Evr 7,18-25 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXVIII-a după Rusalii – Sâmbăta dinaintea Botezului Domnului 1 Tim 3,13 – 4,5, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXVIII-a după Rusalii – Tit 1,15 – 2,10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXVII-a după Rusalii – Sâmbăta de după Nașterea Domnului – 2 Tim 3,1-9, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXVII-a după Rusalii – Sf. Arh. Ștefan, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXVI-a după Rusalii – Gal 3,8-12 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXVI-a după Rusalii – 1 Tim 4,4-8.16 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXV-a după Rusalii – Gal 1,3-10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXV-a după Rusalii – 2 Tes 3,16-18 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXIV-a după Rusalii – 2 Cor 11,1-6 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXIV-a după Rusalii – Sf. Nicolae – Evrei 13,17-21, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXIII-a după Rusalii – Sf. Ap. Andrei – 1 Cor 4,9-16, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXIII-a după Rusalii – 1 Tes 2,14-20 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXII-a după Rusalii – 2 Cor 5,1-10 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXII-a după Rusalii – Col 4,10-18 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: marți din săptămâna a XXII-a după Rusalii – Col 2,20-23; 3,1-3 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: luni din săptămâna a XXII-a după Rusalii – Col 2,13-20 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XXI-a după Rusalii – 2 Cor 3,12-18 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XXI-a după Rusalii – Col 2,1-7 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XX-a după Rusalii – 2 Cor 1,8-11 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XX-a după Rusalii – Soborul Sf. Arhangheli Mihail și Gavril – Evrei 2,2-10, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XIX-a după Rusalii – 1 Cor 15,58;16,1-3 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XIX-a după Rusalii – Flp 1,27-30;2,1-4 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XVIII-a după Rusalii – 1 Cor 15,39-45 (serie nouă), în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XVIII-a după Rusalii – Sf. Mc. Dimitrie – 2 Tim 2,1-10; Evrei 12,11-13.25-27, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XVII-a după Rusalii – 1 Cor 14,20-25, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XVII-a după Rusalii – Ef 4,17-25, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XVI-a după Rusalii – 1 Cor 10,23-28, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: vineri din săptămâna a XVI-a după Rusalii – Ef 1,7-17, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

Meditație exegetică la Apostolul zilei: sâmbătă din săptămâna a XV-a după Rusalii – 1 Cor 4,17-21; 5,1-5, în cadrul emisiunii „Cuvântul vieții” la Radio Renașterea Cluj-Napoca

INVITAȚII ÎN EMISIUNI TV: TVR CLUJ, TVR 3

Invitat în cadrul emisiunii *Bună dimineța, Transilvania!* – transmisie în direct TVR Cluj și TVR3. Tematica: *Praznicul Nașterii Maicii Domnului*, moderator Irina Gașpar, 8 septembrie 2018

Invitat în cadrul emisiunii *Lumea credinței* pentru comentarii explicative la Sf. Liturghie – difuzată în direct TVR3 și TVR Cluj, a Sf. Liturghii arhieresti săvârșite la mănăstirea Mihai Vodă din Turda, 19 august 2018.

Invitat în cadrul emisiunii *Sfântă Maria Mare la Mănăstirea Nicula* pentru comentarii explicative la Sf. Liturghie - transmisie în direct TVR3 și TVR Cluj a Sf. Liturghii săvârșite la mănăstirea Nicula în 15 august 2018 (*Praznicul Adormirii Maicii Domnului*).

Invitat în cadrul emisiunii *Liturghia de Duminică* pentru comentarii explicative la Sf. Liturghie - transmisie în direct TVR3, TVR Cluj, a Sf. Liturghii arhieresti săvârșite în Catedrala mitropolitană Cluj-Napoca, 8 aprilie 2018 (*Sfintele Paști*).

Invitat în cadrul emisiunii *Actualitatea clujeană* difuzată în direct pe TVRCluj. Tema – semnificația *Marii Vineri*, 5 aprilie 2018.

Invitat în cadrul emisiunii *Proiect România* – cu tema „Tinerii și Biserica de astăzi”, transmisie TVR Cluj și TVR3, moderator Sebeși Karen, 6 aprilie 2018.

Invitat în cadrul emisiunii *Lumea credinței* pentru comentarii explicative la Sf. Liturghie – difuzată în direct TVR3 și TVR Cluj, a Sf. Liturghii arhieresti săvârșite în Catedrala mitropolitană Cluj-Napoca, 25 decembrie 2017 (*Praznicul Nașterii Mântuitorului*).

Invitat în cadrul emisiunii *Bună dimineța, Transilvania!* – transmisie în direct TVR Cluj și TVR3. Tematica: Sf. Apostol Andrei, 30 noiembrie 2017.

Emisiuni teologice săptămânale la Radio Renașterea – redactor:

Emisiunea ATELIER BIBLIC – un dialog pe teme biblice și hermeneutice cu invitatul permanent Pr. Prof Univ. Dr. STELIAN TOFANĂ

Emisiunea ÎN LUMINA TABORULUI – un dialog exegetic pe *Epistola către Coloseni* cu invitatul permanent Pr. Prof Univ. Dr. STELIAN TOFANĂ

Emisiunea ÎN UMBRA LEGII – un dialog exegetic pe cartea *Proverbelor lui Solomon, cartea prorocului Daniel, cartea prorocului Isaia* cu invitatul permanent Pr. Prof Univ. Dr. IOAN CHIRILĂ

Emisiunea DOGMELE DREPTEI CREDINȚE – un dialog pe teme dogmatice cu invitatul permanent Pr. Prof Univ. Dr. VALER BEL

Emisiunea PAGINI DE POVESTE

Emisiunea TAINA INIMII

Emisiunea VOCI TEOLOGICE

Emisiuni teologice săptămânale la Radio Trinitas din cadrul patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române – **redactor:**

Emisiunea **ATLAS BIBLIC** (NOUL TESTAMENT - luni) – un dialog exegetic pe *Epistola către Coloseni* cu invitatul permanent Pr. Prof Univ. Dr. STELIAN TOFANĂ

Emisiunea **ATLAS BIBLIC** (VECHIUL TESTAMENT - joi) – un dialog exegetic pe cartea prorocului *Isaia* cu invitatul permanent Pr. Prof Univ. Dr. IOAN CHIRILĂ

SLUJIRE LITURGICĂ:

Slujire în cadrul Vecerniei arhieresti de la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 23 septembrie 2018.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 18-a după Rusalii (Pescuirea minunată)* la Capela Seminarului Teologic Ortodox Cluj-Napoca, 23 septembrie 2018.

Slujire în cadrul Vecerniei arhieresti de la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 16 septembrie 2018.

Slujire în cadrul Vecerniei arhieresti de la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 9 septembrie 2018.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica dinaintea Înălțării Sf. Cruci (Convorbirea lui Iisus cu Nicodim)*, la Catedrala mitropolitană Cluj-Napoca, 9 septembrie 2018.

Slujire în cadrul Vecerniei și Tainei Sf. Maslu, la Parohia Ortodoxă Sf. Bartolomeu din Cluj-Napoca, 2 septembrie 2018.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii de la praznicul *Sf. Ierarh Alexandru*, la Parohia Ortodoxă „Sf. Alexandru” din Cluj-Napoca, 30 august 2018.

Slujire în cadrul sf. tainei a logodnei, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 19 august 2018

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 12-a după Rusalii (Tînărul bogat)*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 19 august 2018.

Slujire în cadrul Tainei sf. Maslu la Parohia Ortodoxă Sf. Alexandru din Cluj-Napoca, 8 august 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 5-a după Rusalii (Vindecarea celor doi demonizați din ținutul Gadarei)*, la Parohia Ortodoxă Enciu, protopopiatul Beclean, 1 iulie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sf. Apostoli Petru și Pavel*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 29 iunie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 18 iunie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 2-a după Rusalii (Chemarea primilor Apostoli)*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 10 iunie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a întâi după Rusalii (A tuturor Sfinților; Urmarea lui Hristos)*, la Parohia Ortodoxă „Sf. Bartolomeu” din Cluj-Napoca, 3 iunie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sfintei Treimi*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 mai 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Pogorării Sfântului Duh*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 27 mai 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sf. Mari Împărați și întocmai cu Apostolii, Constantin și mama sa, Elena*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 21 mai 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Înălțării Domnului*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 17 mai 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 6-a după Paști (a vindecării orbului din naștere)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 13 mai 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 5-a după Paști (a Samaritencei)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 6 mai 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 4-a după Paști (Vindecarea slăbănogului de la Vitezda)* la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 29 aprilie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sf. Ierarhi Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici, mitropolii Transilvaniei*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 24 aprilie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii la praznicul Sf. Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 23 aprilie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii arhieresti din Sfânta și Marea Joi – spălarea picioarelor* –, la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 5 aprilie 2018.

Slujire în cadrul *Deniei din Sfânta și Marea Marți*, la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 3 aprilie 2018.

Slujire în cadrul Vecerniei din *Duminica Intrării Domnului în Ierusalim*, la Parohia Ortodoxă „Sfântul Ioan Iacob Hozevitul”, com. Florești, Cluj, 1 aprilie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica Intrării Domnului în Ierusalim*, la Parohia Ortodoxă „Pogorârea Sfântului Duh”, cartierul Zorilor, Cluj-Napoca, 1 aprilie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii a Darurilor mai înainte Sfințite*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 martie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 5-a din Post (cererea fiilor lui Zevedeu); Buna Vestire*, la Parohia Ortodoxă Dej I, protopopiatul Dej, 25 martie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 4-a din Post (Vindecarea fiului lunatic; Predica de pe Munte – Fericirile)*, la Parohia Ortodoxă Beudiu, protopopiatul Beclean, 18 martie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii a Darurilor mai înainte Sfințite*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 14 martie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii arhieresti a Darurilor mai înainte Sfințite*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 7 martie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 2-a din Post (Vindecarea slăbănogului din Capernaum)*, la Parohia Ortodoxă Sita, protopopiatul Beclean, 4 martie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica întâi din Post (a Ortodoxiei)*, la Parohia Ortodoxă Ciurila, protopopiatul Cluj I, 25 februarie 2018 – misiune împreună cu studenți din cadrul facultății.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 34-a după Rusalii (a întoarcerii fiului risipitor)*, la Mănăstirea Nicula, jud. Cluj, 4 februarie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii arhieresti de la Praznicul Sf. Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur*, la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 30 ianuarie 2018.

Slujire în cadrul *Sf. Liturghii din Duminica a 33-a după Rusalii (a Vameșului și a Fariseului)*, la Parohia Ortodoxă „Sf. Bartolomeu” din Cluj-Napoca, 28 ianuarie 2018.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 32-a după Rusalii (a lui Zahau)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 21 ianuarie 2018.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 29-a după Rusalii (a vindecării celor 10 leproși)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 14 ianuarie 2018.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 28-a după Rusalii (a Sf. Strămoși după trup ai Domnului)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 17 decembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 27-a după Rusalii (Tămăduirea femeii gârbove)* la Parohia Ortodoxă din Aruncuta, protopopiatul Cluj, jud. Cluj, 10 decembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii Arhieresti la *praznicul Sf. Nicolae*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 6 decembrie 2017.

Slujire în cadrul Slujbei Sf. Maslu la Parohia Ortodoxă din Jichișul de Jos, protopopiatul Dej, jud. Cluj, 3 decembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 31-a după Rusalii (Vindecarea orbului din Ierihon)* la Parohia Ortodoxă din Jichișul de Jos, protopopiatul Dej, jud. Cluj, 3 decembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii la *Praznicul Intrării Maicii Domnului în Biserică*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 21 noiembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 25-a după Rusalii (a Sf. Martiri și mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu)*, la Mănăstirea Salva, jud. Bistrița-Năsăud, 12 noiembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii la *praznicul Soborului Sfinților arhangheli Mihail și Gavriil și al tuturor puterilor cerești puteri*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 8 noiembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii Arhieresti din *Duminica a 22-a după Rusalii*, la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 5 noiembrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 24-a după Rusalii (Învierea fiicei lui Iair)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 29 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii la *praznicul Sf. Mc. Dimitrie, Izvorătorul de Mir*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 25-26 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 23-a după Rusalii (Vindecarea demonizatului din ținutul Gherghesenilor)* la capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 22 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii la *praznicul Cuv. Mărturisitori: Visarion și Sofronie, Sf. Mc. Oprea*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 20-21 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii din *Duminica a 21-a după Rusalii (Pilda semănătorului)* la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 15 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii la *Praznicul Sf. Cuv. Parascheva*, la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 13-14 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii arhieresti din *Duminica a 20-a după Rusalii*, la Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, 8 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Slujbei de înmormântare, la Parohia Ortodoxă Budești, jud. Bistrița-Năsăud, 7 octombrie 2017.

Slujire în cadrul Sf. Liturghii Arhieresti la Capela Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca – începutul anului universitar, 2 octombrie 2017.

MEMBRU ÎN ORGANIZAȚII BIBLICE:

Uniunea Bibliștilor din România (UBR), Sibiu (2016 – prezent)

Centrul de Studii Biblice (CSB), UBB Cluj-Napoca (2016 – prezent)

Societatea Bibliștilor Ortodocși Români (SBOR), București (2017 – prezent)

Visiting Professor la Centrul „Dumitru Stăniloae” Paris (2018 – prezent)

COLABORATOR la „Colecția Biblică” a Editurii Mega, Cluj-Napoca, coordonată de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană

ÎN CADRUL COMISIILOR DE LICENȚĂ, DIZERTAȚII:

Secretar comisie sesiunea iulie 2016

Secretar comisie sesiunea februarie 2017

Secretar comisie sesiunea iulie 2017

Secretar comisie sesiunea februarie 2018

Secretar comisie sesiunea februarie 2018

În cadrul comisiei – susținere grade preotești

Membru în comisie februarie 2018

Comisii de supraveghere admitere licență, master, doctorat 2007-2018

Supraveghere examene nivel licență - master

Examene sesiune iunie 2018

Examene sesiune februarie 2018

ARHID. ASIST. UNIV. DR. DANIEL MOCANU**VOLUME**

Să participăm la Ospățul Credinței, ghid liturgic întocmit de Arhim. Samuel Cristea și Arhid. Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2017, 136 p. ISBN 978-606-607-234-2

In Honorem. Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu, editor Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2018, 457 p. ISBN 978-606-37-0430-7

STUDII

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Arhid. prof. dr. Daniel Mocanu, „Contexte nonformale de învățare a muzicii bisericești. Analiză de caz: oferta noilor media”, în: *Educație și Mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției*, Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, editori: Vasile Stanciu și Cristian Sonea, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară, 2017, pp. 615-625.

„Vasile Petrașcu – reperele unui traiect intelectual” în: *Icoană, mărturie creștină, totalitarism*, editori: Vasile Stanciu și Cristian Sonea, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară, 2017, pp. 597-621.

„Formații corale bărbătești în cuprinsul eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în: *In Honorem. Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, editor Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 443-457.

„Un gând de recunoștință Preasfințitului Vasile Someșanul, părintele meu”, în: *Bucuria credinței. Părintele Episcop Vasile Flueraș la 70 de ani*, editor Pr. Petru Ilea, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018.

RECENZII, ARTICOLE

„Cântați Domnului tot pământul. Cântări bisericești, pricesne, colinde, folosite la Sfânta Liturghie și la Paraclisul Maicii Domnului”, Ediția I, culegere alcătuită de pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, în: *Renașterea*, XXIX, (2018), nr. 1, p. 4.

„Corala Psalmodia Transylvanica, turneu cultural-misionar în Neuendettelsau, Germania”, în: *Renașterea*, anul XXIX, nr. 5, 2018, p. 4.

ALTE EVENIMENTE:

17 ianuarie 2018: Lansare de carte: *Un instrument de dinamizare a vieții pastoral-liturgice: colecția muzicală Cântați Domnului tot pământul*

tul, alcătuită de Pr. Prof. univ dr. Vasile Stanciu, în cadrul Ședinței de protopopiat Cluj I.

22 martie 2018: Lansare de carte: *Un instrument de dinamizare a vieții pastoral-liturgice: colecția muzicală Cântați Domnului tot pământul, alcătuită de Pr. Prof. univ dr. Vasile Stanciu, în cadrul Ședinței de protopopiat Cluj II.*

ACTIVITATEA CORULUI „PSALMODIA TRANSYLVANICA” AL FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA, DIRIJAT DE PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU, ÎN ANUL 2018.

24 martie, Concertul Fundației Mitropolitul Bartolomeu. Teatrul Național.

25 martie, Concert de cântări religioase susținut de corala Psalmodia Transylvanica în parohia ortodoxă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, Cluj-Napoca.

16 aprilie, Hirotonia întru arhiereu a PS Teofil de Iberia, Madrid, Spania. Sfânta Liturghie.

21 aprilie, Concert de primăvară, Câmpia Turzii.

12- 22 mai, la invitația Centrului Diakonia din Neuendettelsau, corul de cameră Psalmodia Transylvanica al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, s-a aflat într-un turneu misionar de promovare a muzicii bisericești, patriotice și tradiționale în parohiile ortodoxe, în parohiile evanghelice și în unitățile sociale.

15 mai, Concertul Corului de camera Psalmodia Transylvanica la Consulatul General al României din Munchen, cu ocazia zilelor Europei din capitala Bavariei!

17 mai, De praznicul Înălțării Domnului, corul de camera Psalmodia Transylvanica a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie oficiată de Înaltpreasfințitul Părinte Serafim, în Catedrala Mitropolitană din Nurnberg!

20-21 iulie, Cu prilejul hramului Mănăstirii „Sfântul Proroc Ilie” din Toplița, județul Harghita, Corul de cameră Psalmodia Transylvanica, a răspuns invitației Preasfințitului Andrei, participând la evenimentele liturgice, care s-au desfășurat cu această ocazie.

14-15 August, Slujba de Priveghere și Sfânta Liturghie la Mănăstirea Nicula, jud. Cluj.

26-28 octombrie 2018, corul de cameră, Psalmodia Transylvanica, a participat la un festival coral concurs, în orașul Sremska Mitrovita, Serbia. Locul I.

2 noiembrie, participare la Concertul Coral „Armonii de Toamnă”, ediția a V-a, Teatrul Aureliu Manea, Turda.

06 noiembrie, Concert de muzică religioasă și prelucrări folclorice, la încheierea Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, 04-06 noiembrie 2018.

09 noiembrie, Sfânta Liturghie cu ocazia hramului „Sfântul Nectarie”, în parohia „Sfântul Nectarie”, protopopiatul Dej, la invitația PC Pr. Protopop Ionuț Buftea.

23-24 noiembrie, Concert de colinde în Vatra Dornei.

25 noiembrie, Concert de colinde în Biserica de la Coroana, Bistrița.

27 noiembrie, Concert de cântece patriotice și colinde pentru studenții Erasmus, organizat de Centre for International Cooperation, UBB, la Auditorium Maximum.

30 noiembrie, cu ocazia sărbătorii Sfântului Apostol Andrei, Sfânta Liturghie, Catedrala Mitropolitană și slujba de sfințire a statuilor: Episcopul Nicolae Ivan și Mitropolitul Bartolomeu Anania.

02 decembrie, Concert de colinde susținut în Biserica Pogorârea Sfântului Duh, Cluj-Napoca.

05 decembrie, Concert de colinde susținut de Corul Psalmodia Transylvanica, dirijat de Arhid. Daniel Mocanu, în Aula Facultății de Teologie, Cluj-Napoca.

06 decembrie Concert de colinde susținut de Corul de camera Psalmodia Transylvanica, în Catedrala Moșilor, 6 decembrie 2018, Huedin.

06-15 decembrie, cu binecuvântarea IPS Andrei, Corul de cameră, Psalmodia Transylvanica, s-a aflat într-un turneu cultural misionar în parohiile ortodoxe române și în comunitățile catolice din Italia. (Bologna, Treviso, Basanno del Grappa, Imola, Ravena).

16 decembrie, Concert de Colinde la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca.

17 decembrie, Concert de Colinde, Rectoratul UBB, Decernarea premiilor de excelență în cercetare.

18 decembrie, Concert Catedrala Mitropolitană, Seara Ecumenică de Colinde.

19 decembrie, Concert de Colinde, Cinema Măraști.

21 decembrie, Concert de colinde în Biserica Adormirii Maicii Domnului, Mănăstur.

ASIST. UNIV. DR. VICTORIA GRĂDINAR

I ACTIVITATE DIDACTICĂ

Cursuri și seminarii- nivel licență:

- Etiopatogenia operei de artă (curs)

- Metodologia restaurării picturii murale și documentație de restaurare (curs și seminar)
- Teoria generală a restaurării (curs și seminar)
- Studiul desenului pentru restaurare (curs și seminar)
- Studiul culorii pentru restaurare (curs și seminar)
- Mecanisme de degradării picturii murale (curs și seminar)
- Metodologia restaurării picturii în tempera și documentație de restaurare (seminar)
- Metodologia restaurării picturii în ulei și documentație de restaurare (seminar)
- Studiul compoziției (seminar)
- Arhitectura ecleziastică (seminar)

II. PARTICIPĂRI LA SEMINARII ȘI SIMPOZIOANE:

- 13-15 mai 2017 - *Seminarul internațional de Medicină și Teologie, Ediția a XVI- "Identitate și național în arta iconografică românească"*, Titlul comunicării: *Tipologia icoanei Deisis din spațiul Maramureșean în cuprinsul secolelor XVIII- XIX.*

- 4-5 noiembrie 2017- *Simpozionul internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă* - Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, Titlul comunicării: *Grafia trupurilor mucenicești*

- 31 octombrie-1 noiembrie 2017- *Simpozionul internațional „Arta iconografică în contemporaneitate”*, Facultatea de Teologie Ortodoxă Craiova; Titlul comunicării: *Originalitate, estetică și actualitate în opera grafică a lui Antim Ivireanul*

- 13-15 mai 2018 - *Seminarul internațional de Medicină și Teologie, Ediția a XVII. "Tehno- științele și provocările lumii contemporane"*, Bistrița-Năsăud, Titlul comunicării: *Costin Petrescu, pictor al indentității naționale* (co-autor)

- 3-6 iunie 2018 - Conferința Internațională „Artă și spiritualitate în spațiul cultural-ecclesiastic românesc”, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, Titlul comunicării: *Inițiativa contemporană în iconografia românească.*

III. STUDII PUBLICATE:

- Studiu publicat: *Tipologia icoanei Deisis din spațiul Maramureșean în cuprinsul secolelor XVIII- XIX, Seminarul internațional de Medicină și Teologie, Ediția a XVI-a "Identitate și național în arta iconografică românească"*, Editura Renașterea, ISBN 978-606-607-246-5, Cluj-Napoca, 2018, pp. 595- 607.

- Studiu publicat: *Originalitate, estetică și actualitate în opera grafică a lui Antim Ivireanul*, Simpozionul internațional „Arta iconografică în contemporaneitate”, Facultatea de Teologie Ortodoxă Craiova, Editura Mitropolia Oltenia, ISBN 978-606-731-050-4, Craiova, 2018, pp. 342-349.

PAȘCA-TUȘA STELIAN, CADRU DIDACTIC ASOCIAT

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

A predat cursurile la nivel licență la disciplinele: Isagogia Vechiului Testament, Limba Ebraică și Arheologie Biblică.

A ținut seminarii și lucrări practice la nivel *licență* la disciplina Isagogia Vechiului Testament și la Limba Ebraică.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

Membru al *Centrului de Studii Biblice*, Cluj-Napoca

Membru al *Uniunii Bibliștilor din România*, Sibiu

Membru al *Societății Bibliștilor Ortodocși Români*, București

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

VOLUME

Chirilă, Ioan, Paula Bud, Stelian Pașca-Tușa și Bogdan Șopterean, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor ortodocși români: ghid bibliografic* (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 445 p. ISBN 978-606-37-0467-3.

Cosmin Cosmuța, Nicolae Turcan, Cristian Sonea, Călin Săplăcan, Nicodim Codreanu, Alexandra Budu, Stelian Pașca-Tușa, Teodora-Ilinca Mureșanu, Ioan Popa-Bota și Adriana Rotar, *Managementul conflictului ideatic-religios – ciclul gimnazial (P2)*, eds. Alexandra Budu și Cosmin Cosmuța (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), 166 p. ISBN 978-973-53-2051-5.

Stelian Pașca-Tușa, Teodora-Ilinca Mureșanu, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuța, Ioan Popa-Bota, Mihaela Cosmuța și Nicolae Turcan, *Managementul conflictului ideatic-religios – ciclul liceal (P3)*, eds. Stelian Pașca-Tușa și Teodora-Ilinca Mureșanu (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), 224 p. ISBN 978-973-53-2182-6.

Alexandra Budu, Adriana Rotar, Ioan Popa-Bota, Cosmin Cosmuța, Teodora-Ilinca Mureșanu, Stelian Pașca-Tușa și Andrea Pintilieșcu, *Predarea pozitiv-creativă a Religiei – ciclul primar (P4)*, eds. Ioan Popa-Bota și Alexandra Budu (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), 292 p. ISBN 978-973-53-2201-4.

Teodora-Ilinca Mureșanu, Cosmin Cosmuța, Ioan Popa-Bota, Alexandra Budu, Stelian Pașca-Tușa, Mihaela Cosmuța, Maria Asăndulesei-Budeanu, Daniela Pleșca (Lupiș) și Fulvia Horobeț, *Predarea pozitiv-creativă a Religiei – ciclul gimnazial (P5)*, eds. Teodora-Ilinca Mureșanu și Stelian Pașca-Tușa (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), 249 p. ISBN 978-973-53-2202-1.

Ioan Popa-Bota, Cosmin Cosmuța, Alexandra Budu, Teodora-Ilinca Mureșanu, Stelian Pașca-Tușa, Daniela Livadaru și Denisa Elena Mănoiu, *Predarea pozitiv-creativă a Religiei – ciclul liceal (P6)*, eds. Cosmin Cosmuța și Ioan Popa-Bota (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), 200 p. ISBN 978-973-53-2203-8.

STUDII ISI

Chirilă, Ioan, Stelian Pașca-Tușa și Elena Onețiu, Reconstitution of Melchizedek's history in rabbinic and christian traditions, Thompson-Reuters ISI database, <http://www.jsri.ro>, *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 48 (2017): 3-15.

Chirilă, Ioan, Stelian Pașca-Tușa, Popa-Pota Ioan și Trif Claudia-Cosmina, „Light – icon/stained glass – illumination, Thompson-Reuters ISI database, <http://www.jsri.ro>, *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 50 (2018): 96-108.

STUDII ERIH PLUS

„Erminia întrupării cuvântului scripturistic în Canonul Sfântului Andrei Cretanul,” *Studii Teologice* 3 (2017): 261-76.

„Istoricul edificiilor de cult din localitatea Sopor de Câmpie,” *Astra Salvensis* 12 (2018): 119-127.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

„Reflecții despre frate în *Învățăături hristianicești* (carte tipărită de Sf. Antim Ivireanu în 1700),” în *Educație și mărturisire. Formarea creștină a tinerilor în spiritul viu al tradiției. Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie Muzicologie și Artă*, vol. 1, eds. Vasile Stanciu și Cristian Sonea (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017), 345-62.

„Iconizarea serafimilor – reperele biblice și patristice care au stat la baza realizării acestei morfologii iconice și a mesajului ei teologic,” în *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, ed. Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 337-54.

„Implicațiile teologice ale reprezentărilor heruvimilor în sanctuarul biblic,” în *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, eds. Vasile Stanciu și Cristian Sonea (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017), 57-72, ISBN 978-606-37-0251-8.

„Cine este mirele ce iese din cămară (Ps 18,5-6)?”, *Sfânta Scriptură în Biserică și Istorie. Studii Teologice în onoarea pr. prof. dr. Vasile Mihoc*, eds. Alexandru Inoniță și Daniel Mihoc (Sibiu: Ed. Andreiană / Astra Museum, 2018), 368-382.

„Ispita autonomiei sau despre căderea regelui Saul (1Rg 15)”, „*Voi pune înaintea Ierusalimul, ca început al bucuriei mele*”. In *Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan la împlinirea vârstei de 80 ani*, eds. Aurel Pavel și Nicolae Chifăr (Sibiu: Astra Museum, 2018), 546-66.

VOLUME COORDONATE

Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa (eds.), „Repere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă. Actele întâlnirii Societății Biblistilor Ortodocși Români. Sfânta Mănăstire Nicula – 15-16 mai 2017 (vol. 1)”, *Studii Teologice* 3 (2017).

Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa (eds.), „Repere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă. Actele întâlnirii Societății Biblistilor Ortodocși Români. Sfânta Mănăstire Nicula – 15-16 mai 2017 (vol. 2)”, *Studii Teologice* 4 (2017).

Pașca-Tușa Stelian și Teodora Mureșanu (eds.), *Managementul conflictului ideatic-religios – ciclul liceal (P3)*, (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), p. ISBN 978-973-53-2182-6.

Teodora Mureșanu și Pașca-Tușa Stelian (eds.), *Predarea pozitiv-creativă a Religiei – ciclul gimnazial (P5)*, eds. (Cluj-Napoca: Risoprint, 2018), p. ISBN 978-973-53-2202-1.

CUVÂNT ÎNAINTE

Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa, *Repere ermeneutice ortodoxe în studiile biblice*, în Ioan Chirilă și Stelian Pașca-Tușa (eds.), „Repere ermeneutice în tradiția biblică ortodoxă. Actele întâlnirii Societății Biblistilor Ortodocși Români. Sfânta Mănăstire Nicula – 15-16 mai 2017 (vol. 1)”, *Studii Teologice* 3 (2017), 5-12.

PARTICIPARE LA CONFERINȚE

14-15 mai 2018, conferința Societății Biblistilor Ortodocși Români „Natura Sfintei Scripturi: autoritate, inspirație, canon”, Iași

5-7 noiembrie 2017, participare la Simpozionul Internațional Icoană, mărturie creștină, totalitarism, Cluj-Napoca cu comunicarea: „Implicațiile teologice ale reprezentării heruvimilor în sanctuarul biblic”.

PROIECTE

cercetător în proiectul PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0326, *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric și identități cultural-lingvistice* (ROMIMAG), <http://romimag.granturi.ubbcluj.ro/>

PRECIZARE

*Fiecare autor este răspunzător
de conținutul lucrării sale*